

שבוע פרשת קרח - בכל העולם

(18 - 24 June 2023)

כ"ט סיון - ה' תמוז תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׁבְעָתָ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְכֶם, וּבְלִכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּכֶם, וּבְקוּמְכֶם: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְכֶם, וּבְשַׁעְרֵיכֶם: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָּה בְּמִוֶּדֶד: מַצְוָה לְהִתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתִי לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְלֵנוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבָרָתָ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֵיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֶמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֶלְדָּה:
ב עֲמֻדֹת, הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָה בְּעִיר, שֶׁחִבְּרָה־לָּהּ יְחִידוֹ: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִיטֵיהֶם עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדּוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֲלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׁאָתִי אֶת
עֵינֵי הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֶׁפָּחָה אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֲלֹהֵינוּ עַד שִׁיחֲנֵנוּ: ג חֲנֵנוּ יְיָ חֲנֵנוּ
כִּי רַב שִׁבְעֵנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
יֹזְמִים:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ג-ח - ירושלים הבנוי' כעיר שחוכרה לה יחדו. . שאלו שלום ירושלים ישלו אוהבך. יהי
שלום בחילך שלווה בארמנותיך. למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ד. ההוראה מהנ"ל לכאו"א מישראל: כשם שבמזמור כאן מוזכר ענין ה"שלום" כמה פעמים, כמו כן צריכה להיות ההתעסקות בפעולות של אהבת ישראל כמה פעמים. וגם אם קרה שהאדם ניסה פעם אחת להשפיע על הזולת ולא הצליח, אין לו להתעייף ולחשוב שהוא כבר עשה את שלו, ואת השאר יעשה מישהו אחר, אלא עליו להתעסק עם הזולת כמה פעמים עד שישפיע עליו.

וגם אם לאחר כל זה, הוא לא הצליח לפועל על הזולת (ובפרט לא באופן של "טרם כלה לדבר"¹), הנה זה צריך לעורר אצלו חשבון נפש, שמא לא פעל כדבעי, שהרי הובטחנו² ש"דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם".

וכאשר יתבונן בזה (שכנראה הדברים שלו לא יצאו מפנימיות לבו) באופן של "הוי שפל רוח בפני כל האדם"³, אזי בפעם הבאה יצאו דבריו מן הלב ויפעלו פעולתם. ועל ידי זה נזכה בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו⁴.

(1) חיי שרה כד, טו.

(2) ע"ד מארז"ל (ברכות ו, סע"ב) "כל אדם שיש בו יראה שמים דבריו נשמעין". וראה ספר הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א.

(3) אבות פ"ד מ"י.

(4) משיחת כ' מרחשון ה'תשמ"ב.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 232..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
233..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
236..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 239..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 240..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 241..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 242..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 243..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
244..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
245..... אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
248..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 75..... ילקוט לוי יצחק על התורה.
78..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה.
192..... נביאים וכתובים.
203..... עין יעקב - מסכת ברכות.
249..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
251..... חומש לקריאה בציבור.
259..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
260..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ה.
262..... לוח זמנים.
263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ואתה תצוה, ש"פ תצוה, יו"ד אדר-ראשון, ה'תשמ"א... 6
ד"ה ידבר הוי' אל משה גו',
מוצאי ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשל"ט... 24

התועדויות

- מכתב - ג' תמוז, ה'תשי"ב... 37
שיחת ליל ג' תמוז ה'תשמ"ב... 38

לקוטי שיחות

- קרח, כרך יח, ה... 60
קרח, כרך כג, א... 68

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת קרח... 79
לוח לתהלים היומי... 100
תניא יומי... 101
לוח 'היום יום'... 112

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם... 115
שלושה פרקים ליום... 119
פרק אחד ליום... 170
ספר המצוות... 189

לימוד מוחלק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת יומא/סוכה... 194
גמרא עם ביאור - מסכת גיטין... 204
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'... 233

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

סדר מפורט ליום העשירי

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים
או השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי -
מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות.
אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר.

בלחש - איזה שורות בתנאי, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד בע"פ. ואם אין
מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר.

ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תנאי. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו**
ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ
לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי
מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל
ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם
מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת
תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התנאי כפי שחלקו לימות השנה. - אם
באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום,
גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק
מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את
תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום הש"ק
שלאחריו.

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם
ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

30 שהתורה מאריכה בלשונה **אֵלָא** היא **גַּם בְּהִתְכַּן**, הוספת המילה 'אתה'
31 מדגישה את חשיבותו של משה רבינו **דְּלִשׁוֹן 'וְאַתָּה תִּצְוֶה' מְשַׁמֵּעַ**
32 **שְׁמִשָּׁה הוּא הַמְצִינָה, וְצִרְיָה לְהִבִּין, הָרִי מִשָּׁה הוּא רַק**
33 **הַשְּׁלִיחַ לְמִסֵּר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צְוִי הַקֶּבֶ"ה** ואיננו המצנה בעצמו,
34 **וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה. גַּם**
35 **צִרְיָה לְהִבִּין** דיוק נוסף בלשון
36 הכתוב **מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ**
37 **אֱלִיד, שְׁמִשְׁמַעוֹת מִלִּים אֵלֶּה הֵיא**
38 **שִׁיבִיאוּ הַשְּׁמֵן לְמִשָּׁה³**
39 **('אֱלִיד), דְּלִקְאוֹרָה, בִּינִין**
40 **שֶׁהֶעֱלָאת (=הדלקת) הַנְּרוֹת**
41 **הֵיתָה עַל יְדֵי אֶהְרֹן וְלֹא עַל יְדֵי**
42 **מִשָּׁה, לָמָּה הֶעֱרַף לְהִבִּיא אֶת**
43 **הַשְּׁמֵן לְמִשָּׁה. גַּם צִרְיָה**
44 **לְהִבִּין מָה שֶׁנֶּאֱמַר 'שְׁמֵן גֹּו'**
45 **כְּתִית לְמִאֹר לְהַעֲלוֹת גֵּר**
46 **מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בְּמִלָּה "מִאֹר" וְלֹא בְּמִלָּה**
47 **'לְהִאִיר' דְּלִקְאוֹרָה הִנֵּה לִיָּה**
48 **לְמִימֵר (=היה לו לומר) 'שְׁמֵן**
49 **גֹּו, לְהִאִיר' שְׁהִי תְּכַלִּיתָה שֶׁל**
50 **הַדְּלִקַּת הַשְּׁמֵן בְּמִנְרָה הִיא 'לְהִאִיר'.**
51 **גַּם צִרְיָה לְהִבִּין, דְּכִפְסוּק**
52 **שֶׁלֹּאֲחִירִי זֶה⁴ נֶאֱמַר אֹדוֹת מִשָּׁךְ**
53 **זִמֵּן דְּלִיקַת הַנְּרוֹת 'מַעֲרֵב עֵד**
54 **בִּקְרִי' ואכן מִשָּׁךְ זִמֵּן דְּלִיקַתָּם בְּבִית**
55 **הַמִּקְדָּשׁ כָּל יוֹם אֵינָנו בְּמִשָּׁךְ הַיָּמָמָה**
56 **כֹּלָּה אֵלָּא מַעֲרֵב עֵד בּוֹקֵר וְאֵילּוּ**
57 **כָּאֵן נֶאֱמַר 'לְהַעֲלוֹת גֵּר**
58 **תְּמִיד'.**

1 במאמר זה מדובר אודות מהות תפקידו של משה רבינו בדורו וכמו כן של
2 נשיאי ישראל שבכל דור ודור שהם 'משה רבינו' שבכל דור ודור. מדובר
3 אודות עבודתם של בני ישראל הבאה מכוחם של הנשיאים בתקופות השונות
4 ובעיקר בחשכת הגלות. במאמר זה מדובר אודות חידוש נפלא הקשור דווקא
5 בעבודה הנדרשת מאיתנו בדורנו כעת.
6 מאמר זה מיוסד על מאמר דיבור
7 המתחיל "וקבל היהודים" שנאמר על
8 ידי כ"ק אדמו"ר הרי"צ ב'פורים קטן'
9 בשנת ה'תרפ"ז, בזמן המשטר
10 הקומוניסטי בברית המועצות, תקופה
11 קצרה לפני מאסרו הידוע.
12 אודות הדלקת המנורה בבית המקדש
13 אומר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו
14 **וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
15 **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן זֵית זָךְ**
16 **כְּתִית לְמִאֹר לְהַעֲלוֹת גֵּר**
17 **תְּמִיד¹, וַיְדוּעִים הַדִּיּוּקִים**
18 **בְּלִשׁוֹנוֹ שֶׁל פֶּסוּק זֶה² הִדִּיק**
19 **הָרָשׁוֹן הוּא דְּכָכָל הַצְּוִיִּים**
20 **שֶׁבְּתוֹרָה נֶאֱמַר 'צֹו' אֶת בְּנֵי**
21 **יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה 'דְּבַר אֵל**
22 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' אִמּוֹר לָהֶם' כְּלוֹמֵר בְּדֶרֶךְ**
23 **כָּלל בְּפִנִּיָּה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵל**
24 **מִשָּׁה רְבִּינוּ לֹא מוֹפִיעָה הַמִּלָּה 'אתה',**
25 **וְאֵילּוּ כָּאֵן נֶאֱמַר 'וְאַתָּה תִּצְוֶה**
26 **אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וְלַהּוֹסִיף,**
27 **דְּהִידִיק בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה**
28 **תִּצְוֶה' הוּא לֹא רַק בְּהַלְשׁוֹן**
29 **כְּלוֹמֵר הַשְּׁאֵלָה אֵינָה רַק מִכֵּךְ**

בס"ד. שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר-ראשון ה'תשמ"א*

וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שְׁמֵן
זֵית זָךְ כְּתִית לְמִאֹר לְהַעֲלוֹת גֵּר תְּמִיד¹,
וַיְדוּעִים הַדִּיּוּקִים בָּזֶה² דְּכָכָל הַצְּוִיִּים שֶׁבְּתוֹרָה
נֶאֱמַר צֹו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, וְכָאֵן
נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלַהּוֹסִיף,
דְּהִידִיק מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה הוּא לֹא רַק
בְּהַלְשׁוֹן אֵלָּא גַּם בְּהִתְכַּן, דְּלִשׁוֹן וְאַתָּה תִּצְוֶה
מְשַׁמֵּעַ שְׁמִשָּׁה הוּא הַמְצִינָה, וְצִרְיָה לְהִבִּין, הָרִי
מִשָּׁה הוּא הַשְּׁלִיחַ לְמִסֵּר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צְוִי
הַקֶּבֶ"ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תִּצְוֶה. גַּם צִרְיָה
לְהִבִּין מָה שֶׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֱלִיד, שִׁיבִיאוּ הַשְּׁמֵן
לְמִשָּׁה³ (אֱלִיד), דְּלִקְאוֹרָה, בִּינִין שֶׁהֶעֱלָאת הַנְּרוֹת
הֵיתָה עַל יְדֵי אֶהְרֹן, לָמָּה הֶעֱרַף לְהִבִּיא אֶת
הַשְּׁמֵן לְמִשָּׁה. גַּם צִרְיָה לְהִבִּין מָה שֶׁנֶּאֱמַר שְׁמֵן
גֹּו' כְּתִית לְמִאֹר, דְּלִקְאוֹרָה הִנֵּה לִיָּה לְמִימֵר
שְׁמֵן גֹּו' לְהִאִיר. גַּם צִרְיָה לְהִבִּין, דְּכִפְסוּק
שֶׁלֹּאֲחִירִי זֶה⁴ נֶאֱמַר מַעֲרֵב עֵד בִּקְרִי וְכָאֵן נֶאֱמַר
לְהַעֲלוֹת גֵּר תְּמִיד.

(*) יצא לאור בקונטרס* פורים-קטן - תשנ"ב*, "לקראת יום ג' שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א' פ' כי תשא, ה'תשנ"ב".

(1) ריש פרשתנו (תצוה). (2) אוה"ת פרשתנו (תצוה) ע' א'תקמא. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז ס"ג (סה"מ תרפ"ז ע' קיג. ה'תשי"א ע' 182). (3) רמב"ן עה"פ. (4) פרשתנו כז, כא.

(*) קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאור"א מאנשים נשים וסף.

(**) על הדו"ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויהי שיפעל הפעולה הרצויה והזמ"ג וברי מזלי' כו'. אזכיר עה"צ".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וּמִבָּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחֻמֵּי אֲדָמוֹ"ר (בְּמֶאֱמָרוֹ
 - 2 הַיְדוּעַ דְּבוּר הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְהוּדִים" ⁵ שֶׁנֶּאֱמָר בְּפִּירוּרִים
 - 3 קֶטֶן תַּרְפּ"ז⁶), דְּמִשְׁמַעוּתָהּ הַפְּנִימִית שֶׁל הַמִּילָה 'צוּרִי' (תַּצְוָה)
 - 4 הוּא יִצִּירַת 'צוּתָא' וְחֻבּוּר ⁷ בֵּין הַמַּצְוָה לְבֵין הַמַּצְוָה, כְּלוּמַר בֵּין יִשְׂרָאֵל
 - 5 לְקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ הַחֲסֵד מְדוּעַ
 - 6 הַפֶּסֶק מְדַגֵּשׁ אֶת חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה
 - 7 רַבִּינוּ בְּאוֹמְרוֹ 'וְאַתָּה תַּצְוֶה אֶת
 - 8 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כִּיּוּן שֶׁמֹּשֶׁה הוּא
 - 9 זֶה שִׁירָצַר אֶת הַצּוּתָא, הוּא זֶה
 - 10 שֶׁמֶקְשֶׁר וּמַחְבֵּר אֶת בְּנֵי
 - 11 יִשְׂרָאֵל עִם אֹרֶז אֵין סוּף⁸.
 - 12 וְעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ
 - 13 לְיִשְׂרָאֵל (כְּלוּמַר שֶׁמֶקְשֶׁר אוֹתָם
 - 14 עִם אֹרֶז אֵין סוּף), עַל יְדֵי זֶה
 - 15 נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסְפָה בְּדִרְגָּתוֹ
 - 16 שֶׁל מֹשֶׁה. [הַסִּבָּה לִכְךָ שֶׁלֹּמֶרֶת
 - 17 שֶׁרִגְּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ הִיא לְמַעַל
 - 18 מֵהָעַם, שֶׁלֹּכֵן הוּא זֶה שֶׁבִּכְחוּת הַשְּׁפִיעַ
 - 19 לָהֶם, אֶךְ דּוּקָא עַל יָדָם נַעֲשִׂית בּוֹ
 - 20 רִמּוּמֹת יִתִּירָה, הִרִי זֶה נֶעוֹץ בְּקֶשֶׁר
 - 21 הַנִּשְׁמָתִי שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
 - 22 דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם הַגְּמַת
 - 23 רֹאשׁ וְרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר ⁹ עַל
 - 24 יְדֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף
 - 25 רֶגֶלִי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקֶרְבּוֹ',
 - 26 דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנִית
 - 27 הָרֶגֶלִים דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא
 - 28 הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וְכְמוֹ שֶׁבִּגּוּף
 - 29 אֲדָם עִם הִיּוֹת שֶׁהָרֹאשׁ הוּא מַעַל
 - 30 הָרֶגֶלִים וְהוּא זֶה שֶׁמִּנְהִיגֵם אֶךְ בִּיחָד עִם
 - 31 זֶה הָרֶגֶלִים מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ
 - 32 לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מַצֵּד עֲצָמוֹ
 - 33 אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשֵׁם, כְּמוֹ
 - 34 כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל
 - 35 יְדֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁהֵם הָרֶגֶלִים
 - 36 דְּמֹשֶׁה) דּוּקָא עַל יָדָם מִתְּנַסֵּף
 - 37 עָלָיו בְּמֹשֶׁה. מִחוּתָהּ שֶׁל עֲלִיהָ זֶה
- (ב) וּמִבָּאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחֻמֵּי אֲדָמוֹ"ר (בְּמֶאֱמָרוֹ) (בְּמֶאֱמָרוֹ) הַיְדוּעַ דְּבוּר הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְהוּדִים" ⁵ שֶׁנֶּאֱמָר בְּפִירוּרִים קֶטֶן תַּרְפּ"ז⁶), דְּמִשְׁמַעוּתָהּ הַפְּנִימִית שֶׁל הַמִּילָה 'צוּרִי' (תַּצְוָה) הוּא יִצִּירַת 'צוּתָא' וְחֻבּוּר ⁷ בֵּין הַמַּצְוָה לְבֵין הַמַּצְוָה, כְּלוּמַר בֵּין יִשְׂרָאֵל לְקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְזֶהוּ הַחֲסֵד מְדוּעַ הַפֶּסֶק מְדַגֵּשׁ אֶת חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ בְּאוֹמְרוֹ 'וְאַתָּה תַּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כִּיּוּן שֶׁמֹּשֶׁה הוּא זֶה שִׁירָצַר אֶת הַצּוּתָא, הוּא זֶה שֶׁמֶקְשֶׁר וּמַחְבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אֹרֶז אֵין סוּף⁸. וְעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל (כְּלוּמַר שֶׁמֶקְשֶׁר אוֹתָם עִם אֹרֶז אֵין סוּף), עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסְפָה בְּדִרְגָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. [הַסִּבָּה לִכְךָ שֶׁלֹּמֶרֶת שֶׁרִגְּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ הִיא לְמַעַל מֵהָעַם, שֶׁלֹּכֵן הוּא זֶה שֶׁבִּכְחוּת הַשְּׁפִיעַ לָהֶם, אֶךְ דּוּקָא עַל יָדָם נַעֲשִׂית בּוֹ רִמּוּמֹת יִתִּירָה, הִרִי זֶה נֶעוֹץ בְּקֶשֶׁר הַנִּשְׁמָתִי שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם הַגְּמַת רֹאשׁ וְרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר ⁹ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רֶגֶלִי הָעָם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקֶרְבּוֹ', דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנִית הָרֶגֶלִים דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וְכְמוֹ שֶׁבִּגּוּף אֲדָם עִם הִיּוֹת שֶׁהָרֹאשׁ הוּא מַעַל הָרֶגֶלִים וְהוּא זֶה שֶׁמִּנְהִיגֵם אֶךְ בִּיחָד עִם זֶה הָרֶגֶלִים מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מַצֵּד עֲצָמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשֵׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁהֵם הָרֶגֶלִים דְּמֹשֶׁה) דּוּקָא עַל יָדָם מִתְּנַסֵּף עָלָיו בְּמֹשֶׁה. מִחוּתָהּ שֶׁל עֲלִיהָ זֶה
- (ג) וּלְבָאֵר זֶה, מְקַדֵּם בְּהֶאֱמָר ¹¹ שֶׁמֹּשֶׁה רַבִּינוּ נִקְרָא רַעֲיָא מְהִימָנָא, דְּשִׁנִּי פְּרוּשִׁים בְּזָה. פִּירוּשׁ אֶחָד הוּא 'רועה נאמן'. רועה נאמן פירושו שאינו נאמן רק לבעלי הצאן אלא הוא נאמן לצאן עצמם בכך שהוא מוסר את נפשו אפילו עבור כבשה אחת ואינו מוכן להחליפה באחרת. כמו כן משה רבינו שהוא רועה נאמן של ישראל. והפירוש השני הוא 'רועה אמונה' שמשמעותו היא, כשם שתפקידו של רועה צאן הוא להאכילם במרעה טוב ומזין, כך ישנו צורך להאכיל את נשמות ישראל במרעה של 'אמונה' וזו עבודתו של משה רבינו שהוא זן ומְפָרְנס (מ=לכל) אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֶנְיָן הָאֱמוּנָה. הַטַּעַם לִכְךָ שִׁישְׁנו צוּרֶךְ בְּפִעוּלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ בְּלֶהֱאֵכִיל אֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל ב'אמונה', בּוֹ זִמְנָא שֶׁלֹּכְאוּרָה הָאֱמוּנָה כְּבֵר קִיּוּמָתָהּ בָּהֶם שֶׁהִיא הֵם קְבוּלָה

(5) השייכות דהביאור בואתה תצוה גו' לוקבל היהודים גו' – ראה לקמן ס"ט ואילך. (6) נדפס ב"התמים" חוברת ז לה, ג (שלו, ג) ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. ה'תשי"א ע' 180 ואילך. – ראה שם ס"ד. (7) כ"ה גם בתו"א פרשתנו פב, א (ע"פ ואתה תצוה). ובכ"מ. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55. (8) כ"ה בסד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רנו). ובכ"מ. ובד"ה זה תרפ"ז ס"ד בתחלתו (ועד"ז רסט"ו) "תקשר את בני ישראל" ואינו מוסיף "עם אוא"ס". ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמשה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי"א. (9) בהעלותך יא, כא. (10) ראה בכ"ז בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ה. (11) סעיף ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, הסיבה לכך היא דְּהֶאֱמוּנָה
2 שִׁישְׁנָה בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עֲצָמָם, שִׁישְׁרָאֵל הֵם מֵאֲמִינִים בְּנֵי
3 מֵאֲמִינִים¹², ללא פעולתו של משה רבינו אֶפְשָׁר שֶׁתְּהִיָּה בְּבַחֲנִית
4 מִקִּיף, וְזֶה שֶׁמֶשֶׁה רוֹעֶה וּמִפְרָגֵם (=מכלכל) אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעֵנָן
5 הָאֱמוּנָה, משמעות הדבר הוא
6 שֶׁהָאֱמוּנָה תְּהִיָּה בְּפִנְיָמִיּוּת. 1 שִׁישְׁנָה בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עֲצָמָם, שִׁישְׁרָאֵל הֵם
7 הסברת המושגים 'מקיף' ו'פנימי':
8 הקשר בין שני דברים יכול להיות
9 באופן 'פנימי' ובאופן 'מקיף'. כאשר
10 האדם בא במגע עם דבר שביכולתו
11 להפנימו, להכילו בתוכו ולהתאחד
12 עימו אזי קשר זה הינו 'פנימי'. מה
13 שאין כן כאשר הדבר נשאר מחוץ
14 ליכולת האדם להכילו ואינו מתאחד
15 עימו, הוא נשאר מחוצה לו. קשר זה
16 הינו בבחינת 'מקיף'. קשר 'פנימי' בא
17 לידי ביטוי בכך שמציאות האדם
18 משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר
19 ומתאחד. מה שאין כן כאשר הקשר
20 הוא באופן 'מקיף' מציאותו של האדם
21 נשארת כמקודם. דוגמה לדבר: אדם
22 השומע רעיון רוחני הקשור בסבא
23 שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסבא
24 אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו,
25 להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי
26 שכל האדם מתאחד עימה ועל ידי כך
27 מתעורר נעשה קרוב יותר לרוחניות. אך
28 כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון
29 זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש
30 שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות
31 מכך, מכל מקום הרעיון נשאר מחוץ
32 לשכלו כך שהאדם נשאר מנושם
33 כמקודם. כמו כן כאשר מדובר אודות
34 האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא.
35 למרות שהאמונה קיימת באדם אך יתכן שאיננה מתאחדת עם מציאותו
36 הגלויה, שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם משתנים בעקבות אמונתו בה'
37 אחד, אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה של אמונה הוא בבחינת 'מקיף'.
38 תפקידו של משה רבינו הוא לגרום לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל
39 באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור
40 ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו מתאימים
41 לאמונתו בה' אחד. וְזֶהוּ מֶה שֶׁכְּתוּב בְּדִהָר¹³ "הִיא אֱמוּנָה
- דְּלַעֲלֵא יִתְּנִין וְיִתְּפָרְגֵם מִנִּיה עַל יָדָךְ" (=אותה אמונה עליונה
תהיה ניונת ומכלכלת על ידך, כלומר עַל יְדֵי מֶשֶׁה), דְּזֶה שֶׁמֶשֶׁה
זֶן וּמִפְרָגֵם אֶת הָאֱמוּנָה, משמעות הדבר הוא שֶׁמֶשֶׁה רוֹעֶה וּמִפְרָגֵם
אֶת הָאֱמוּנָה בְּפִנְיָמִיּוּת. וּמִמֶּשֶׁה בְּהַמְאָמֵר של כ"ק אדמו"ר הרי"צ,
דְּזֶה שֶׁמֶשֶׁה הוּא רְעִיָּא
מִהֵימָנָא, הַפְּוֹנָה בְּזֶה הִיא
לא רק כלפי משה רבינו בדורו אלא
גַּם לְאִתְּפִשְׁטוּתָא דְּמֶשֶׁה
שֶׁבְּכָל דּוֹר¹⁴ (=להתפשטות של
משה שבכל דור) אשר בכל דור ודור
ישנם צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה
נשמתו של משה רבינו והם גם כן
בבחינת 'רעיא מהימנא', דְּרֵאשִׁי
אֲלֵפִי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר הֵם
מְחֻזְקִים אֶת הָאֱמוּנָה
דְּיִשְׂרָאֵל (שְׁבִדּוֹרָם),
שֶׁהָאֱמוּנָה שְׁלֵהֶם תְּהִיָּה
בְּפִנְיָמִיּוּת. וְכִמוּ מְרֻדְכִי¹⁵,
שֶׁהִיא הָאִתְּפִשְׁטוּתָא דְּמֶשֶׁה
שְׁבִדּוֹרָם, כְּמֵאֲמֵר רַבּוֹתֵינוּ
ז"ל¹⁶ שֶׁמְרֻדְכִי בְּדוֹרָם כְּמֶשֶׁה
בְּדוֹרָם, עבודתו של מרדכי היתה
בכך שֶׁגַם בְּזִמְן גְּזֵרַת הַמֶּן,
שֶׁלְּמִוֵּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
הַמִּצְוֹת אִזְ הָיָה קָשׁוּר עִם
מְסִירוֹת נַפְשׁ, הַקְהִיל קְהִלּוֹת
בְּרַבִּים לְחֻזַּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל בְּהוֹי' וְלַעֲמֵד חֻזַּק
בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם
הַמִּצְוֹת. וְכַהֲמֶשֶׁךְ הַמֵּאֲמֵר "וְקִבֵּל
הַיְּהוּדִים", לְאַחֲרֵי שֶׁמֶבְאָר
בְּאַרְכָּה שֶׁמֶשֶׁה וְאִתְּפִשְׁטוּתָא
דְּיֵלִיָּה שֶׁבְּכָל דְּרָא
(=וההתפשטות שלו שבכל דור)
מְחֻזְקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבֵאָר¹⁷ הַדִּיּוּק בְּלִשׁוֹן
הַכְּתוּב "שֶׁמֶן גֹּו' כְּתִית לְמֵאֹר" (כאמור בסעיף א' הדיוק הוא
בכך שהתורה אומרת שהצורך בשמן הוא 'לְמֵאֹר' וְלֹא 'לְהָאִיר'),
הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל זֶה הִיא: הַמִּילָה 'כְּתִית' רִמּוּזָה עַל הַמֶּצַב בִּנְמֻצִים
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת, וְהַמִּילָה 'לְמֵאֹר' רִמּוּזָה עַל הַהִתְגַּלּוּת לָהֶם זֻכִּים דּוּקָא
בְּעַקְבוֹת כֶּךָ. שֶׁבְּזִמְן הַגְּלוּת, שָׂאוּ כָל אֶחָד וְאַחַת הוּא נִשְׁכָּר
וְנִדְכָּא, שׁוֹ מִשְׁמַעוֹת הַמִּילָה 'כְּתִית' בְּמוֹבָן שֶׁל 'שְׂבִיחָה', הִרִי דּוּקָא

(12) שבת צז, א. (13) ח"ג רכה, ב (14) תקו"ז חס"ט (קיב, א. קיד, א). (15) ראה בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ג וסט"ו. (16) אסת"ר פ"ו, ב. (17) בד"ה הנ"ל תרפ"ז סט"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על ידי זה מגיעים להתגלות של המדרגה הנקראת בשם 'מאור'
- 2 (שהוא העצם) שמעלתה היא בכך שֶׁהיא למעלה ממהות של 'אור', היא
- 3 המקור אשר מִמֶּנּוּ נִמְצָא הָאור. הסברת הדברים: במילה 'מאור' מכונה
- 4 המקור של ה'אור'. לדוגמה, השמש עצמה לעומת האור היוצא ממנה נקראת
- 5 בשם 'מאור' היות והיא המקור של
- 6 האור. אחד ההבדלים בין המאור לאור
- 7 הוא בכך שהמאור הינו הדבר עצמו
- 8 לעומת האור שאינו אלא מציאות
- 9 חוצצה הימנו, בדוגמת השמש עצמה
- 10 לעומת האור שלה שהוא חוצצה הימנה.
- 11 לכן המושגים 'מאור' ו'אור' קשורים
- 12 במושגים 'עצם' ו'גילויים', 'עצם'
- 13 פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת
- 14 ה'גילויים' הם בדוגמת אור השמש
- 15 שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך
- 16 איננו השמש עצמה. דברים אלה הם
- 17 בבחינת משל כלפי התגלותה של
- 18 הנשמה האלקית. כאשר מדובר אודות
- 19 הנשמה האלקית, ישנה מצד אחד
- 20 דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו
- 21 קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם,
- 22 שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת
- 23 רובד ה'גילויים' שלה. לעומת זאת
- 24 ישנה 'עצם הנשמה', כלומר הנשמה
- 25 כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק
- 26 אלוהי ממעל ממש הרי איננה שייכת
- 27 ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל
- 28 ובכוחותיו הגלויים של האדם. כאמור,
- 29 דווקא על ידי המצב של 'בחי' וזוכים
- 30 להתגלות ה'מאור', 'עצם הנשמה'.
- 31 וְצִרִיף לְהִבִּין את השִׁיכוּת בין
- 32 העניינים השונים המבוארים במאמר
- 33 של כ"ק אדמו"ר הרי"צ. השייכות
- 34 דִּהְפָּרוּשׁ בְּכַתִּיב לְמַאֲוֵר לְהַמְבָּאֵר (בְּהַמְאָמֵר) לִפְנֵי זֶה
- 35 שְׁמֹשֶׁה [וְאַתְּפִשְׁטוּתָא דִּילִיָּה שְׂבָכָל דְּרָא] זֵן וּמִפְרִנֵּס אֶת
- 36 הָאֵמוּנָה שְׁתִּהֵי בְּפִנִּימִיּוּת.
- 37 (ד) וְהִנֵּה הַבְּאוֹר בְּפִסּוּק [וְאַתָּה תִּצְוֶה] בָּא (בְּהַמְאָמֵר)

בְּהַמְשֵׁן לְהַמְבָּאֵר בְּתַחֲלַת הַמְאָמֵר, דְּפָרוּשׁ הַפִּסּוּק שְׁנֵאמַר
במגילת אסתר "וּקְבַל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת"¹⁸
משמעותו הפשוטה של הפסוק היא שהיהודים קבלו על עצמם את מצוות חג
הפורים לדורות הבאים כשם שהחלו לעשות בשנה הראשונה. אך משמעותו
הפנימית של הפסוק הוא שְׂבָכָל
מֵה שֶׁהִחֲלוּ בְּהִזְמֵן דְּמַתֵּן
תוֹרָה¹⁹ כלומר הם קבלו על עצמם
לא רק את מצוות הפורים אלא את כל
התורה כולה, ובאופן יותר נעלה
מהצורה בה הם קבלו זאת במתן תורה
על הר סיני. דְּבִמְתֵּן תוֹרָה הִתָּה
רק הִתַּחֲלָה (הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת),
ובימי אַחֲשֵׁרוּשׁ (בְּזִמְן גְּזִירַת
הַמֶּן) הִתָּה הַקְּבִלָה הַשְׁלִימָה,
וּקְבַל הַיְּהוּדִים. [פִּירוּשׁ פִּנְיָ
זוה הוא על דֶּרֶךְ מְאָמֵר רְבוּתִינוּ
ז"ל²⁰ על הַפִּסּוּק²¹ שְׁנֵאמַר גַּם
כן במגילת אסתר "קִיְּמוּ וּקְבִלוּ
הַיְּהוּדִים", דורשים על כך חז"ל
שהיהודים קִיְּמוּ בְּזִמְן אַחֲשֵׁרוּשׁ מֵה
שְׂבָכָל כְּכֹר בְּמַתֵּן תוֹרָה, דְּזֶה
שֶׁהִקְדִּימוּ את אמירת 'נַעֲשֶׂה'
לְנִשְׁמָע' בְּמַתֵּן תוֹרָה הִתָּה
רק הַקְּבִלָה של התורה אך קבלה
זו יכלה להתערער, ובימי
אַחֲשֵׁרוּשׁ²² קִיְּמוּ מֵה
שְׂבָכָל²³ משמעות 'קיום' זה היא
נתינת תוקף לקבלה שקיבלו על עצמם
בתחילה. וּמִדִּיק בְּהַמְאָמֵר,
שְׂבָכָל הִיא הִיא דְּכֹר פְּלֵא²⁴,
דְּבִמְתֵּן תוֹרָה הִיא יִשְׂרָאֵל
בְּתַחֲלִית הָעָלִי, וְהִיא אֶז
אַצְלָם גְּלוֹי אֱלֻקוֹת בְּדִרְגָּא
הִיא נַעֲלִית [דְּנוֹסָף לְזֶה שְׁגָם קוֹדֵם מַתֵּן תוֹרָה הִיא גְּלוֹיִים
רוחניים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגְּלוֹי הַלּוּקִי שֶׁהִיא בִּיצִיאַת מִצְרַיִם
ובפֶּרֶט בְּקִרְיַעַת יָם סוּף, הִנֵּה הַגְּלוֹי שֶׁהִיא בְּשַׁעַת מַתֵּן
תוֹרָה הִיא גְּלוֹי נַעֲלָה עוֹד יוֹתֵר] אשר מכל זה מובן שבשעת מתן

(18) אסתר ט, כג. (19) כ"ה גם ברד"ה וקבל היהודים בתו"א מג"א צו, ג. ובכ"מ – נסמנו ברד"ה וקבל היהודים ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' סז הערה 4). (20) שבת פח, א. (21) אסתר ט, כז. (22) מהמשך העניינים בהמאמר ובתו"א שבהערה הבאה (וראה גם תו"א שם צט, רע"א. ובכ"מ) משמע, דזה שקבלוה בימי אחשורוש הוא בזמן הגזירה. ובפרש"י ד"ה בימי אחשורוש "מאהבת הנס שנעשה להם". ואולי יש לומר דשני ענינים בזה – ראה לקמן ס"ט. (23) כ"ה גם בתו"א מג"א צח, א דוקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא ע"ד "קיימו מה שקבלו" – אף שלכאורה הם שני ענינים שונים, ראה סה"מ מלוקט שם הערה 4. (24) הביאור בדיוק לשון זה – ראה ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן ה'תשל"ח ס"א (סה"מ מלוקט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תורה היו ישראל בתכלית המעלה, ולעומת זאת בימי אחשורוש היו
2 ישראל בתכלית הירידה, דנוסף להעלם וההסתור של אור
3 ה' שקיים בכל גלות [דכל גלות הוא בדגמת גלות מצרים]²⁵,
4 וכמו שבגלות מצרים כתיב²⁶ "ולא שמעו אל משה מקצור
5 רוח ומעבודה קשה", על
6 דרך זה הוא בכל גלות, 1 יותר], ובימי אחשורוש היו ישראל בתכלית
7 שישנם כמה נסיונות בקיום 2 הירידה, דנוסף להעלם וההסתור שבכל גלות
8 התורה והמצוות], הגה אז 3 [דכל גלות הוא בדגמת גלות מצרים]²⁵, וכמו
9 (בזמן גזרת המן) היה 4 שבגלות מצרים כתיב²⁶ ולא שמעו אל משה
10 ההעלם וההסתור עוד יותר, 5 מקצור רוח ומעבודה קשה, על דרך זה הוא בכל
11 ואף על פי כן, בזמן מן 6 גלות, שישנם כמה נסיונות בקיום התורה
12 תורה, כשהיו ישראל 7 והמצוות], הגה אז (בזמן גזרת המן) היה
13 בתכלית העלוי, היתה רק 8 ההעלם וההסתור עוד יותר, ואף על פי כן, בזמן
14 ההתחלה (החלו לעשות), 9 מתן תורה, כשהיו ישראל בתכלית העלוי, היתה
15 ובזמן גזרת המן, כשהיו 10 רק ההתחלה (החלו לעשות), ובזמן גזרת המן,
16 בתכלית השפלות, אז דוקא 11 כשהיו בתכלית השפלות, אז דוקא קבלו מה
17 קבלו מה שהחלו במתן 12 שהחלו במתן תורה. ומבאר בזה, דבזמן הגזרה,
18 תורה. ומבאר בזה כ"ק אדמו"ר 13 היה קיום התורה ומצוות שלהם במסירות נפש.
19 הריי"צ, דבזמן הגזרה, הרי 14 [דנוסף לזה שהיה להם מסירות נפש שלא לכפר
20 דוקא אז היה קיום התורה 15 חס ושלום [מבאר בתורה אור]²⁷, שבאם היו
21 ומצוות שלהם במסירות 16 ממירים דתם לא היו עושים להם כלום, כי
22 נפש. [ומסירות נפשם היתה גדולה 17 הגזרה היתה רק על היהודים, ואף על פי כן לא
23 ביותר דנוסף לזה שהיה להם 18 עלתה על דעתם מחשבת חוץ חס ושלום], היה
24 מסירות נפש שלא לכפור חס 19 להם מסירות נפש גם על קיום התורה
25 ושלום [מבאר בתורה 20 ומצוות²⁸, ועד שהקהילו קהלות בפרים ללמד
26 אור²⁷, שבאם היו ממירים 21 תורה במסירות נפש²⁹]. והתעוררות המסירות
27 דתם לא היו עושים להם 22 נפש שלהם היתה על ידי מרדכי היהודי, משה
28 כלום, כי הגזרה היתה רק על 23 שבדורו. וזהו וקבל היהודים את אשר החלו
29 היהודים ולא על אלה שאינם 24 לעשות, דבמתן תורה היתה רק ההתחלה ובזמן
30 'יהודים' אלא 'עברים'. יהודים הם אלה 25 גזרת המן היתה הקבלה, כי על ידי שהיה להם אז מסירות נפש בפעל על
31 הכופרים בעבודה זרה, ואף על פי 26 תורה ומצוות נתעלו (בענין זה) למדרגה נעלית יותר מכמו שהיו בזמן מתן
32 כן לא עלתה על דעתם 27 תורה, ולכן אז דוקא היתה הקבלה, וקבל היהודים.
33 מחשבת חוץ כלומר מחשבה 28 ולכאורה יש לומר, שהפרוש בכתית למאור, שעל ידי כתית (נשבר ונדבא)
34 אודות המרת הדת חס ושלום. 29 מגיעים להמאור, הוא באור על זה שבזמן הגזרה דוקא באו

ח"א ע' שיז). (25) ראה ב"ר פט"ז, ה' "כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל". (26) וארא ו, ט.
(27) מג"א צא, ב. צז, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנשמנו בסה"מ מלוקט ח"ג ע' סח הערה 12. (28) שזהו חידוש גדול
יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פ"ח. ובכ"מ). (29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באופן נעלה ביותר³⁰. כי מסירות נפש היא דבר הנובע מצד
- 2 עצם הנשמה שכאמור בסעיף ג' היא דרגה כזו בנפש שלמעלה
- 3 מגלוי, אשר היא נקראת בשם 'מאור' (שממנו נמצא האור),
- 4 ועל ידי שהיו אז בעקבות קושי הגזירה במצב ד' כתיבת' (נשבר
- 5 ונדכא), נתגלה עצם הנשמה,
- 6 מאור. אבל מהמשך וסדר 1 למסירות נפש באופן נעלה ביותר³⁰. כי מסירות
- 7 הענינים בהמאמר "קבל 2 נפש היא מצד עצם הנשמה שלמעלה מגלוי,
- 8 היהודים" שהפירוש ב' כתיבת 3 מאור (שממנו נמצא האור), ועל ידי שהיו אז
- 9 למאור' בא במאמר דווקא 4 במצב ד' כתיבת (נשבר ונדכא), נתגלה עצם
- 10 לאחרי הענין ד' רעיא 5 הנשמה, מאור. אבל מהמשך וסדר הענינים
- 11 מהימנא, מכך משמע, דענין 6 בהמאמר שהפירוש ב' כתיבת למאור בא לאחרי
- 12 כתיבת למאור' שיך גם לתפקיד 7 הענין ד' רעיא מהימנא, כלומר לזה
- 13 ה' רעיא מהימנא' כלומר לזה 8 למאור שיך גם לזה שמושה זן ומפרנס את
- 14 שמושה זן ומפרנס את 9 האמונה שתהיה בפנימיות.
- 15 האמונה שתהיה בפנימיות. 16 (ה) בסעיף זה מבואר הקשר בין
- 17 עבודתו של משה רבינו בהחדרת 18 האמונה בפנימיות לבין גילוי עצם
- 19 הנשמה.
- 20 ויש לבאר זה על פי הידוע³¹
- 21 דהה שישאל מאמינים 22 באלקות באמונה פשוטה
- 23 ואין צריכים ראיות על זה 24 הוא מצד שני טעמים.
- 25 הסברת הדברים האמורים לקמן:
- 26 כאמור בסעיף ג', בנשמה האלוהית 27 ישנן דרגות שונות, אשר עצם הנשמה
- 28 למעלה מכולן. ישנו חלק הנשמה 29 הקשור בגוף האדם ובכוחותיו
- 30 הגלויים. למעלה ממנו ישנו חלק הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי. אך
- 31 עצם הנשמה היא למעלה מכל הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה
- 32 האלוהית נאמר בספר התניא שהיא חלק אלוהה ממעל ממש אך ביחד עם כך
- 33 נאמר עליה שהיא בבחינת "אלוהות כפי שנעשה בבחינת נברא" כלומר
- 34 במהותה הפנימית היא חלק אלוהה אך בחיצוניותה היא בעלת 'תבנית' של
- 35 נברא בעל מציאות לעצמו. הדרגות השונות הקיימות בנשמה האלוהית, זו
- 36 שבגוף וזו העליונה יותר, קשורות בחלק זה של הנשמה האלוהית. הדרגה
- 37 התחתונה כבולה במסך החומר של הגוף ולכן איננה רואה כי אם את
- 38 הגשמיות שסובבת אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר רואה את אור ה'
- 39 אשר אין מקום פניו ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה של הנשמה אשר
- 40 היא ואלוהות הניס דבר אחד ממש.

- אמונתו של יהודי נובעת משני טעמים. טעם אחד הוא לפי שמזליהו
- חזי³² (=לפי שמזלם רואה). 'מזל' הינו כינוי לחלק הנשמה שלמעלה
- מהגוף, כלומר דהנשמה שלמעלה רואה אלקות (וכאמור לקמן
- בסעיף הבא שראיה גורמת להתאמתות חזקה שלמעלה מזו הנגרמת על
- ידי שכל), וזה פועל בהנשמה
- שבגוף האמונה באלקות.
- ועוד באור מניין נובעת האמונה
- של היהודי, דשרש האמונה
- הוא מעצם הנשמה
- (שלמעלה גם ממזליה חזי).
- דזה שעצם הנשמה מקשרת
- באלקות היא התקשרות
- עצמית (שאינה תלויה בסבה
- חיצונית, גם לא בענין הראיה
- שלמעלה משכל. כלומר זו
- התקשרות הקיימת בה מצד עצמה
- להיות חלק אלוהה ממעל ממש, כך
- שאלוהות זה היא והיא זו אלוהות).
- הסברת הדברים האמורים לקמן:
- כאשר מדובר אודות הקשר בין הדרגות
- השונות של הנשמה הרי זה על דרך
- הקשר הקיים בין חלקי האדם אשר
- מהם מציאותו מורכבת, איברי גופו
- ונשמתו. הדבר יובן בבחירות
- באמצעות הסיפור הבא: פעם, בהיות
- אדמו"ר הצמח צדק ילד, ישב בחיקו
- של סבו, אדמו"ר הזקן וקרא "סבא,
- סבא!". ויאמר לו סבו "איפה הוא
- סבא?" הצביע הילד על ראש הסבא.
- אמר הסבא: "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של
- הסבא: "הנה סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?"
- וכך חזר הדבר על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר
- מאחורי הדלת. לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?"
- אמר הילד "הנה, זהו סבא"
- הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים
- שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר
- ב'תבנית' מסוימת השונה מזו של שאר האיברים. לכל איבר יש את תפקידו
- הפרטי המיוחד לו. לעומת זאת נשמת האדם איננה איבר נוסף, היא מהותו
- הפנימית של האדם הנמצאת בתוך האיברים כולם. נשמת האדם איננה קשורה
- ב'תבנית' כזו או אחרת של איבר מסוים, באותה מידה שאיננה מוגדרת

(30) ראה הערות הקודמות. (31) ראה המשך תער"ב ח"א פס"א (ע' קיד). וראה גם המשך הנ"ל ח"ב ע' א' קפב "האמונה כו' משום דמזלי חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו', וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה". (32) לשון הגמרא — מגילה ג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בתבנית של 'רגליים' כך גם איננה מוגדרת בתבנית של 'ראש', היא למעלה
 - 2 מ'רגליים' והיא למעלה מ'ראש'. אך ביחד עם זה היא הנשמה של ה'ראש'
 - 3 והיא הנשמה של ה'רגליים'. היא המהות הפנימית של הרגליים ושל הידיים
 - 4 ושל כל אחד מאיברי האדם. כאמור בסיפור, מצד אחד ה'סבא' איננו הראש
 - 5 ואינו הידיים, אך ביחד עם זה ה'סבא'
 - 6 זוהי נשמתו הנמצאת ומתגלה בתוך
 - 7 האיברים כולם. כל כולו של הסבא
 - 8 נמצא בכל אחת משתי ידיו, ברגליו
 - 9 וכו'.
 - 10 כמו כן, כאשר מדובר אודות הנפש
 - 11 האלוקית, ישנן מצד אחד הדרגות
 - 12 השונות הקיימות בה שהם בדוגמת
 - 13 האיברים שלה וישנה 'עצם הנשמה'
 - 14 שמעבר אליהן. 'עצם הנשמה' איננה
 - 15 דרגה נוספת, היא מעבר לכל הדרגות.
 - 16 הדרגות השונות קשורות ב'תבניות'
 - 17 רוחניות שונות, חלק הנשמה שבגוף
 - 18 מוגבל ב'תבנית' הקשורה בכוחותיו
 - 19 הגלויים של האדם, חלק הנשמה
 - 20 שלמעלה מהגוף מוגדר אף הוא
 - 21 ב'תבנית' הקשורה ברוחניות של
 - 22 עולמות עליונים, לעומת זאת 'עצם
 - 23 הנשמה' מופשטת מכל 'תבנית' שהיא.
 - 24 אך ביחד עם זה 'עצם הנשמה' היא
 - 25 הנקודה הפנימית והיא בבחינת
 - 26 ה'נשמה' של הדרגות כולן.
 - 27 ויש לומר, דמהחלוקים שפין שני הבאורים
 - 28 וההבדלים שפין שני הבאורים
 - 29 הענינים המסבירים את הטעם
 - 30 לאמונתו של היהודי) הוא,
 - 31 דהאמונה הקיימת בהנשמה
 - 32 המלכשת בגוף הבאה כתוצאה
 - 33 מראית הנשמה שלמעלה, הרי
 - 34 הצורה בה קיימת אמונה זו בגוף היא
 - 35 בבחינת מקיף כאמור בסעיף ג'
 - 36 בחינת מקיף פירושה שהאדם חש בה
 - 37 ומתפעל ממנה אך אין זה מתקבל
 - 38 בכוחותיו הגלויים, שכלו ורגשותיו וכל פעולותיו אינם משתנים בעקבות
 - 39 אמונה זו. דכיון שרוחניותה של הנשמה שלמעלה היא קשורה
 - 40 ב'תבנית' כזו שלמעלה משייכות להתלכשות בגוף לכן פעלתה
 - 41 בהנשמה המלכשת בגוף איננה יכולה להתקבל ב'תבנית'
 - 42 המצומצמת של הכוחות הגלויים ולכן היא בבחינת מקיף. ובכדי
 - 43 שהאמונה (בהנשמה המלכשת בגוף) תהיה בפנימיות
 - 44 כלומר שהאמונה תתקבל ותיקלט גם בשכלו ורגשותיו של האדם ותחדור בכל
 - 45 פעולותיו, הוא דווקא על ידי גלוי נקודה עמוקה יותר בנשמה שהיא
- דהתקשרות עצמית דעצם הנשמה. כי עצם הנשמה עם
היותה מצד מהותה למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא היא העצם
(=העצמות והפנימיות) של הנשמה המלכשת בהגוף, ולכן,
האמונה דהנשמה המלכשת בהגוף שקיימת בה מצד עצם
הנשמה היא בפנימיותה.
- בסוף סעיף ד' למדנו שמוכרח להיות
קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור
'רועה אמונה' לבין מצב ה'שבירה'
הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר
בדברים הקשורים ברבדים שונים
לחלוטין של הנפש. תפקידו של 'רועה
אמונה', להחזיר את האמונה
בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של
האדם. לעומת זאת ה'כחית' וה'שבירה'
שבזמן הגלות קשורים ב'עצם הנשמה'.
אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר
דווקא האמונה הנובעת מ'עצם
הנשמה' קשורה בפנימיות האדם יובנו
הדברים.
- ועל פי זה יש לבאר קשר
הענינים שבהמאמר "וקבל
היהודים", שביאור הענין
ד'פתי' למאור שזו התגלותה
של עצם הנשמה בא בהמשך
לבאור הענין ד'רעיא
מהימנא' דבר המוכיח שיש קשר
ביניהם, כי זה שמשה זן
ומפרנס את האמונה שתהיה
בפנימיות הוא על ידי שהוא
מגלה את עצם הנשמה
(שלמעלה ממזליה תזי), אשר
כאמור בסעיף ד' 'עצם הנשמה' לעומת
הכוחות הגלויים נקראת בשם
'מאור' שלמעלה מ'אור'.
ומה שנאמר בפסוק "פתי
למאור", ומבאר הרי בהמאמר
שבכדי להגיע לה'מאור' הוא
על ידי הענין ד'כחית' שקיים דווקא בזמן הגלות ולא בזמנו של
משה רבינו במדבר אשר אז לא היה מצב של 'כחית', הביאור בכך הוא,
כי למרות שעצם הנשמה מתבטאת ביכולת להחזיר את האמונה בפנימיות
אך עקר הגלוי והביטוי דעצם הנשמה ('מאור') הוא מתגלה
בענין המסירות נפש (שעקר הוא בזמן הגלות), כדלקמן.
- ו) והענין הוא, הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש,
דהאמונה דישאל היא באופן שהוא מוסר נפשו על
זה, הוא (בעקר) בהאמונה שמצד עצם הנשמה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מדובר אודות האמונה התחתונה יותר, הנובעת מצד זה שהוא רואה
- 2 (מזליה חזי), הגם שהיא בתוקף גדול נפידוע
- 3 דההתאמתות שנגרמת מצד הראיה, שהאדם לא רק הבין בשכלו
- 4 שכך הדבר אלא הוא גם ראה זאת בעצמו היא התאמתות גדולה
- 5 ביותר³³], מכל מקום, פיון
- 6 שהאמונה שלו באופן הזה היא
- 7 נובעת מצד סבה חיצונית (מצד
- 8 זה שרואה) ואינה קשורה
- 9 עם עצם מציאותו מציאותו של
- 10 האדם והאלוקות הינם שני דברים
- 11 נפרדים והקשר ביניהם נגרם על ידי
- 12 שהם רואים זה את זה, לכן אינו
- 13 מכרח שימסור נפשו על זה
- 14 כיוון שאיננו חש שעצם קיומו תלוי
- 15 בקשר שלו עם אלוקות, ואם כן זה
- 16 שבסופו של דבר האמונה
- 17 דישאל היא באופן שהוא
- 18 מוסר נפשו על זה הוא מפני
- 19 שהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר
- 20 ברובד זה האמונה באלקות
- 21 היא העצם שלו מבחינת עצם
- 22 הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות,
- 23 אלוקות זה היא והיא זה אלוקות,
- 24 ולכן אמונה זו היא באופן כזה שאי
- 25 אפשר כלל שיקפר חס
- 26 ושלום וממילא הוא מוסר את נפשו.
- 27 על פי האמור שתפקידו של משה רבינו
- 28 הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם
- 29 הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר
- 30 הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין
- 31 הצדיקים בדורות שלאחריו שהם
- 32 בבחינת 'ההתפשטות שלו', למרות
- 33 שצורת עבודתם שונה.
- 34 ועל פי זה יש לבאר מה
- 35 שכתוב בהמאמר "וקבל
- 36 היהודים" דזה שמשה הוא
- 37 'רעיא מהימנא' (כאמור בסעיף
- 38 ג' שהוא זן ומפרנס את
- 39 האמונה) הוא גם בנוגע
- 40 לרועי ישראל שבכל דור
- 41 (שהם נקראים בשם אתפשטותא דמשה שבכל דרא) שהם ומפרנס את האמונה עצמה (זו תוצאה של המשכת וגלוי

(33) שלכן "אין עד נעשה דיין" (ר"ה כו, א). וראה לקו"ש ח"ו ע' 121. וש"נ. 34) תו"א משפטים עה, ב. ובכ"מ. וראה גם תניא רפמ"ב. 35) סעיף יא. 36) משא"כ בתו"א שם "וירדין ניצוצין מנשמת מרע"ה כו' ללמד דעת את העם".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָאָמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵצֵד עֵצִים הַנֶּשְׁמָה). וְכֵן"ל (סעיף ה),
 2 דִּהְיָא פִּשְׁרוֹת שְׂתוּכָל לְהִיט הַמִּשְׁכָּת הָאָמוּנָה בְּפִנְיֵמִית (כלומר
 3 בְּדַעַת וּבְהִשְׁגָּת הַשְׂכָּל) הוּא עַל יְדֵי גִלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוֹת עֵצִמִּית
 4 דַּעַם הַנֶּשְׁמָה.
 5 עַל פִּי הָאָמֹר מוֹבֵן שֶׁאֵין זֶה רַק שִׁישְׁנו
 6 קֶשֶׁר בֵּין עֲבוּדוֹת שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ לְבֵין
 7 עֲבוּדָתָם שֶׁל רֹעִי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא־חֲרִיו, 8
 8 אֲלֵא שֶׁיִּקְרַע עֲבוּדָתָם הִיא אַחַת, גִּלּוּי
 9 הָאָמוּנָה הַנוֹכֶחַת מֵעֵצִים הַנֶּשְׁמָה. אֲצֵל
 10 מֹשֶׁה רַבִּינוּ בֹּא הַדָּבָר לִידֵי בִיטוּי
 11 בִּיכּוּלָתוֹ לְהַחֲדִיר אֶת הָאָמוּנָה בְּכוּחוֹת
 12 הַנֶּפֶשׁ הַגִּלּוּיִים, בְּדַעַת בְּמוֹת וּבִלְב. 13
 13 אֲצֵל רֹעִי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא־חֲרִיו הַתְּגִלּוֹת
 14 שֶׁל הָאָמוּנָה שֶׁבַעֲצֵם הַנֶּשְׁמָה הַתְּבִטָּה
 15 בַּעֲנִיַן הַמִּסִּירוֹת נִפְשׁ.
 16 וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לֹמֵר, דְּבִזָּה
 17 שְׁבִהֲדוּרוֹת שֶׁהִזְכָּרוֹ לְמִסִּירוֹת
 18 נֶפֶשׁ בְּפֹעֵל, הִזְכָּרוֹ רֹעִי
 19 יִשְׂרָאֵל (שֶׁהֵם הָאֲתַפְּשׁוּתָא
 20 דְּמִשָּׁה) אֶת הָאָמוּנָה דִּישְׂרָאֵל
 21 שֶׁתִּהְיֶה בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, הִרִי
 22 בְּכַךְ נִתְּגַלָּה הַעֲנָנָה דִּישְׂרָאֵל
 23 מִהֵימָנָא (בַּעֲנָנָה זֶה³⁷) עוֹד
 24 יוֹתֵר מִבְּמִשָּׁה עֵצִמוֹ. כִּי
 25 הַמִּשְׁכָּת וְגִלּוּי הָאָמוּנָה כְּמוֹ
 26 שֶׁהִיא מֵצֵד עֵצִים הַנֶּשְׁמָה
 27 נִשְׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאֲתַפְּשׁוּתָא
 28 דִּילִיָּה שְׁבִכָּל דְּרָא], הִרִי לְמִירוֹת
 29 שֶׁהִיא מִתְּבִטָּה גַם בְּעֲבוּדוֹת שֶׁל מֹשֶׁה
 30 בְּלִמּוֹדוֹ דַּעַת אֶת הָעַם, אֵךְ עֲקָר
 31 הַתְּגִלּוֹתָהּ הוּא מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ
 32 בְּפֹעֵל דְּבַר שֶׁהִיא קִיָּם דּוּקָא
 33 בְּדוּרוֹת שְׂבוּמָן הַגִּלּוֹת.
 34 (ז) בְּמֵאמֶר שֶׁל כ"ק אֲדֹמֹר הִרִי"צ,
 35 בְּתוֹר דּוּגְמָא לְרֹעִי יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹרְרוֹ אֶת
 36 הַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּבִנְיַן יִשְׂרָאֵל, מוֹזְכָּר
 37 דּוּקָא מִרְדְּכִי הִיְחָדִיר. דְּבַר זֶה נִוָּגַע
 38 לְדוּרְנוֹ אֲנִי. וְהִנֵּה דְּרֹעַ
 39 שֶׁהַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּפֹעֵל עַל
 40 תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל
 41 וְלֹא רַק שֶׁל חֶלֶק מֵהָעַם, הִתְּהַ
 42 בְּפִינִים (בְּזִמְנָן גִּזִּירַת הָמֶן).
- שְׁהִירִי לְעוֹמֶת זֹאת, הַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ דִּחְנִכָּה (בְּזִמְנָן גִּזִּירַת יוֹן)
 הִתְּהַ (בְּעֶקֶר) בְּמִתְּהִירוֹ וּבְנִירוֹ, וְהַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּזִמְנָן גִּזִּירַת
 הָמֶן הִתְּהַ בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שְּׂמוּבָא
 בְּהֵמָאמֶר³⁸ מִמְּדִרְשׁ¹⁶ שְׁמִרְדְּכִי הִנֵּה שְׂקוּל בְּדוּרוֹ כְּמִשָּׁה
 בְּדוּרוֹ חֲזִ"ל מִשְׁוִים אֶת מִרְדְּכִי
 דּוּקָא לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ, דִּחְנִכָּה שְׁהֵעִינִין
 שֶׁל "אֲתַפְּשׁוּתָא דְּמִשָּׁה" שֶׁל
 הוּא קִיָּם בְּכָל דּוּר וְלֹא רַק בְּדוּרוֹ
 שֶׁל מִרְדְּכִי, מִכָּל מְקוֹם אֵימָא
 (= מוּבָא) בְּמִדְרָשׁ שְׁמִרְדְּכִי
 (דְּוִקָא) הִנֵּה שְׂקוּל בְּדוּרוֹ
 כְּמִשָּׁה בְּדוּרוֹ. וְיֵשׁ לֹמֵר,
 שְׂבִין הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם דּוּקָא מִרְדְּכִי
 דּוּמָה לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ הוּא, שְׁאֵחַת
 מִהֵמָעֲלוֹת דְּמִרְדְּכִי הִיְחָדִיר
 הוּא שֶׁהוּא הִנֵּה הִרְעִיָּא
 מִהֵימָנָא (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל
 יִשְׂרָאֵל שְׁבִדּוּרוֹ בְּכַךְ שֶׁהוּא עוֹרֵר
 אֶת הַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ בְּכָל אֲנָשִׁי הַדּוּר.
 בְּדִגְמָת מִשָּׁה רַעֲיָא מִהֵימָנָא
 שְׁהִשְׁפִּיעַ וְהַמִּשְׁיָף דַּעַת לְכָל
 יִשְׂרָאֵל שְׁבִדּוּרוֹ, כְּמוֹכֵן גַּם
 מִזָּה שְׁדוּרוֹ שֶׁל מִשָּׁה (כָּל
 אֲנָשִׁי הַדּוּר) נִקְרָא הַדּוּר
 דַּעַה³⁹. [אֲלֵא כְּאִמּוֹר בְּסֵעִיף ו'
 שְׂבִמִּשָּׁה הִנֵּה גִלּוּי עֲנָנָה זֶה
 (שֶׁהוּא רַעֲיָא מִהֵימָנָא דְּכָל
 יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שְׁהִמְשִׁיף
 דַּעַת לְכָל אֲנָשִׁי הַדּוּר,
 וּבְמִרְדְּכִי הִנֵּה גִלּוּי עֲנָנָה זֶה
 עַל יְדֵי שְׁגִלָּה כַּחַ הַמִּסִּירוֹת
 נֶפֶשׁ שְׁבִכָּל אֲנָשִׁי הַדּוּר]. וְיֵשׁ
 לֹמֵר, דַּעַל יְדֵי שְׂמִבִּיָּא כ"ק
 אֲדֹמֹר הִרִי"צ בְּהֵמָאמֶר שֶׁל מֹשֶׁה
 שְׂכִתוֹב בְּמִדְרָשׁ אֲוֹדוֹת מַעֲלָתוֹ שֶׁל
 מִרְדְּכִי, שְׁמִרְדְּכִי בְּדוּרוֹ הִנֵּה
 שְׂקוּל כְּמִשָּׁה בְּדוּרוֹ, עַל יְדֵי
 זֶה פֶּסֶק בַּעַל הַמָּאמֶר כְּלוֹמֵר

(37) ראה לקמן הערה 56. (38) סעיף ג. (39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פ"ט, ג. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כ"ק אדמו"ר הרי"צ, את אותו הדין על עצמו⁴⁰, כלומר שהוא
- 2 הרעיא מהימנא (בגלוי) של כל אנשי הדור.
- 3 (ח) ועל פי זה יש לבאר קשר (וסדר) הענינים (בהמאמר
- 4 "וקבל היהודים") בבאור הפסוק ואתה תצוה גו', שבתחלה
- 5 מבאר את הפרוש ואתה תצוה גו', שבתחלה מבאר את הפרוש ואתה תצוה
- 6 תצוה את בני ישראל, שהיה על עצמו⁴⁰, שהוא הרעיא מהימנא (בגלוי)
- 7 שמשמעותו היא שמשא הוא של כל אנשי הדור.
- 8 מקשר ומחבר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי
- 9 (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן ומפרנס את
- 10 האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 11 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 12 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 13 (משה) שבתחלה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 14 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 15 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 16 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 17 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 18 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 19 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 20 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 21 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 22 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 23 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 24 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 25 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 26 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 27 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 28 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 29 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 30 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 31 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 32 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 33 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 34 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 35 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 36 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 37 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 38 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 39 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן
- 40 ומפרנס את האמונה, ולאחרי זה מבאר את בני ישראל (עם אור אין סוף) על ידי שהיה זן

(40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) – ע"פ דברי המשנה (שם מט"ז) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חבירו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. ויש"נ).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שֶׁהֵחֱלוּ בַּמֶּתֶן תּוֹרָה כִּיּוֹן שִׁבְתָּקוּפַת אַחְשׁוּרוּשׁ הִתְעַלּו הַיְּהוּדִים
2 בַּמַּעֲלָה יִתִּירָה לִגְבִי מַעֲלָתָם שֶׁהֵייתָ בּוֹמֵן מִתֵּן תּוֹרָה, הָרִי פִירוּשׁ זֶה הוּא
3 גַּם לִפִּי פִשְׁטוּת הַכְּתוּב שֶׁכֹּאמֹר ה' וְקִבַּל גו' הָיָה לְאַחֲרֵי
4 הַגָּס כְּלוּמֵר הִתְעַלּוּת הִיתִירָה שְׂגִימָה לְשִׁלּוּמֵת קִבְּלַת הַתּוֹרָה, הֵייתָ לֹא
5 רַק בּוֹמֵן שֶׁל צִרָה וְגוֹיָרָה אֲלָא גַם בּוֹמֵן
6 שֶׁל רוּחָה. וְעַל פִּי זֶה, בָּזָה
7 שְׂבִימִי אַחְשׁוּרוּשׁ קִבְּלוּ מֵהַ
8 שֶׁהֵחֱלוּ בַּמֶּתֶן תּוֹרָה, שְׂנִי
9 עֲנִינִים. עֲנִיין אֶחָד הוּא הַקִּבְּלָה
10 הַשְּׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁהֵייתָ בּוֹמֵן
11 הַגְּזֵרָה אֲשֶׁר קִבְּלָה זֶה הֵייתָ עַל
12 יְדֵי הַמְּסִירוֹת נִפְשׁ שְׁלָהֶם
13 (כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּהַמְּאָמֵר וְכִמוּ כֵן
14 לְעִיל בְּסַעֲיָף ד'), וְעֲנִיין שְׁנִי הוּא
15 הַקִּבְּלָה הַשְּׁלִימָה שֶׁל הַתּוֹרָה
16 שֶׁהֵייתָ לְאַחֲרֵי הַגָּס דְּפוּרִים,
17 שֶׁהֵיָא נְעִלִית יוֹתֵר גַּם
18 מִהַקִּבְּלָה שֶׁהֵייתָ בּוֹמֵן הַגְּזֵרָה
19 (כְּדִלְקֶמֶן סַעֲיָף "). לְמַדְנוּ לְעִיל
20 בְּסַעֲיָף ד' שֶׁהִתְעַלּוּת הִיתִירָה בּוֹמֵן
21 אַחְשׁוּרוּשׁ כְּרוּכָה בִּשְׂבִירָה וּבִכְתִּית
22 אֲשֶׁר גִּרְמוּ לְהַתְּגַלּוּתָהּ שֶׁל עֵצִים הַנִּשְׁמָה
23 כְּרִמּוֹ בְּמִילֵים "כְּתִית לְמֵאוֹר". מִכֵּן
24 שָׁגַם בּוֹמֵן שֶׁל הַרוּחָה נִיתָן לְהַגִּיעַ
25 לְהַתְּעַלּוּת דּוּמָה, אִם כֵּן מוֹכֵרֵת הַדְּבַר
26 שָׁגַם אִזּוֹ קִיִּים עֲנִיין שֶׁל 'כְּתִית'. וְאֵכֵן
27 יֵשׁ לּוֹמֵר, שֶׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא
28 בְּנוֹגֵעַ לְעֲנִיין שֶׁל 'כְּתִית'
29 לְמֵאוֹר', אֲשֶׁר מִשְׁמַעְתּוֹ הֵיָא שֶׁעַל
30 יְדֵי הָעֲנִיין דִּכְתִּית' שְׂבִימֵן
31 הַגְּלוּת מַגִּיעִים לְהַמְּאָר',
32 דְּשְׂנִי עֲנִינִים בָּזָה הַקְּשׁוּרִים לְשְׁנֵי
33 סוּגֵי תְּקוּפּוֹת. עֲנִיין אֶחָד הוּא
34 כְּשִׁישְׁרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצֵּב שֶׁל
35 'כְּתִית' מִצַּד זֶה שִׁישְׁנָם גְּזוּרֹת
36 עַל קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
37 (כְּמוֹ שֶׁהֵיָא בּוֹמֵן אֲמִירָה
38 הַמְּאָמֵר עַל יְדֵי כ"ק אֲדַמּוֹר הַרִי"צ
39 בּוֹמֵן הַמִּשְׁטֵר הַקּוּמוֹנִיסְטִי בְּבִרְיָה
40 הַמוֹעֲצוֹת, מִסְפֵּר חֲדָשִׁים לְפָנֵי מֵאִסְרוֹ.
41 וּבִמְחֶלֶךְ הַתְּחוּעֲדוֹת בַּה נֶאֱמַר הַמְּאָמֵר וְכִמוּ כֵן בְּמֵאֵמֶר עֲצוּמָה תִּבְעֵה אֲדַמּוֹר
- 42 וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַמְּאָר' עַל יְדֵי
43 הַמְּסִירוֹת נִפְשׁ שְׁלָהֶם. וְעוֹד עֲנִיין הַקִּיִּים בְּכְתִית לְמֵאוֹר',
44 שָׁגַם כְּשִׁישְׁרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצֵּב שֶׁל הַרְחֵבָה, הַרְחֵבָה
45 בְּגִשְׁמִיּוֹת וְגַם הַרְחֵבָה בְּרוּחָנִיּוֹת, אֲלָא שֶׁהֵם עֲדִיין נִמְצָאִים
46 בְּגִלּוּת⁴¹ וְעַל דֶּרֶךְ הַמַּצֵּב
47 שָׂאֵכֵן הָיָה לְאַחֲרֵי הַגָּס
48 דְּפוּרִים, שְׁלִיחָה דִּמְסִירוֹת הֵיָתָה
49 אוֹרָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשׁוֹן וְיִקְרָר⁴²,
50 בְּכָל הַמּוֹבִנִים בְּפִשְׁטוּת בְּגִשְׁמִיּוֹת
51 וְגַם בְּרוּחָנִיּוֹת⁴³ וְיִתִּירָה מִזֶּה
52 שָׁגַם בֵּית הַמֶּן נִתָּן לְאַסְתֵּר⁴⁴,
53 כְּלוּמֵר שֶׁהֵיָא אִזּוֹ גַּם הַמַּעֲלָה
54 דִּ"אֲתֵּהֶפְכָּא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא"
55 (=הִתְהַפְּכוּת הַחוֹשֶׁךְ לְאוֹר), אֲלָא
56 שֶׁמִּכָּל מָקוֹם עֲדִיין נִמְצָאִים בְּגִלּוּת
57 וְכִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא "אֲכַתִּי עֲבָדִי
58 אַחְשׁוּרוּשׁ אֲנִי"⁴⁵ ("עֲדִיין עֲבָדִי
59 אַחְשׁוּרוּשׁ אֲנִי"), הֵם שְׂבוּרִים
60 וְנִדְפָּאִים (כְּתִית) מַעֲצֵם זֶה
61 שֶׁהֵם בְּגִלּוּת. וְגַם עַל יְדֵי
62 הַכְּתִית' וְהַלֵּב נִשְׁכַּר דִּישְׁרָאֵל
63 הַגָּסֵם מַעֲצֵם זֶה שְׂנִמְצָאִים
64 בְּגִלּוּת, מַגִּיעִים לְהַתְּגַלּוּת
65 הַמְּאָר'.
66 וְהָעֲנִיין הוּא, הַסִּיבָה לִכְךָ שֶׁכֵּשֶׁם
67 שִׁמְסִירוֹת נִפְשׁ בּוֹמֵן הַגְּזוּרֹת קְשׁוּרָה
68 בְּגִלּוּי עֵצִים הַנִּשְׁמָה, כֵּךְ גַּם הֵיִיתָ
69 הַיְּהוּדִי שְׂבוּר וְכְתִית' מִהִמְצָאוֹתוֹ
70 בְּגִלּוּת מְעוֹרֵר אֶת גִּלּוּי עֵצִים הַנִּשְׁמָה,
71 דְּזֶה שִׁישְׁרָאֵל הֵם שְׂבוּרִים
72 מַעֲצֵם זֶה שֶׁהֵם בְּגִלּוּת (גַּם)
73 כְּשִׁישׁ לָהֶם הַרְחֵבָה בְּגִשְׁמִיּוֹת
74 (וּבְרוּחָנִיּוֹת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ
75 הָאֲמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִישְׁרָאֵל
76 הוּא שִׁיחָה גְּלוּי אֱלֹקוֹת, יֵשֶׁם
77 דְּבָרִים שְׁלִמּוֹת שֶׁהָאֵם חֲפֵץ בָּהֶם אֵךְ
78 מִצִּיאָתוֹ אֵינָה תְּלִיָה בָּהֶם, לְעוֹמָתָם
79 יֵשֶׁם דְּבָרִים אֲשֶׁר בַּלְעֵד חִיּוֹ אֵינֶם
80 חִיִּים. לְכִמוּ כֵן רְצוֹנוֹ שֶׁל יְהוּדִי בְּגִלּוּי
81 אֱלֹקוֹת הוּא עַד כִּי כֵךְ שֶׁהֵיָא
82 (גְּלוּי אֱלֹקוֹת) נּוֹגֵעַ לְעֵצִים מְצִיאָתוֹ דְּבַר זֶה מִתְּבַטֵּא בְּכֵךְ שֶׁכֵּשֶׁחֲסַר

(41) להעיר, דבפנים המאמר (סט"ו) מובא (רק) "זמן הגלות", ובה"קיצור" – "זמן הגלות והגזירה". (42) אסתר ח, טז.

(43) ראה מגילה טז, ב. (44) אסתר ח, א. (45) מגילה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בגילוי אלוקות איננו יכול להשלים עם כך, ולכן, זה שבזמן הגלות
 - 2 אין מאיר גלוי אלקות כמו שהיה בזמן הבית ובפירט כשמתבונן בזה
 - 3 המקדש היה קיים [ובפירט כשמתבונן בזה שאמרו רבותינו
 - 4 ז"ל⁴⁶ כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו הרי זה כאלו
 - 5 נחרב בימיו" כיון שהאחריות
 - 6 לחיזוק החורבן והגלות מוטלת על כל
 - 7 אחד לכן כל זמן שהגלות מתמשכת
 - 8 הרי זה כאילו היא מתרחשת ברגע זה.
 - 9 ואם כן בנוסף לכך שקשה להכיל את
 - 10 המצב בו אין גילוי אלוקות, הרי בלתי
 - 11 נסבלת המחשבה שהדבר תלוי בי
 - 12 ואיננו נעשה], הנה מזה עצמו
 - 13 איז ער אינגאנצן צוטרײסלט
 - 14 (=הוא מזועזע לגמרי), 'כתית'.
 - 15 וגם כאשר מדובר ביהודי שהוא
 - 16 בדרגא נעלית ביותר שלכן
 - 17 מאיר אצלו גלוי אלקות
 - 18 בדרגמת הגלוי שהיה בזמן
 - 19 הבית⁴⁷, מכל מקום, מזה
 - 20 שבכללות העולם אין מאיר
 - 21 הגלוי, מוכח, שגם הגלוי
 - 22 שמאיר אצלו הוא גלוי
 - 23 מגבול. דכשמאיר גלוי אור
 - 24 אין סוף הבלי גבול הביטוי לכך
 - 25 שהינו בלי גבול הוא בכך שהגלוי
 - 26 הוא בכל מקום, וכשישנו
 - 27 מקום אחד (אפלו פנה
 - 28 נדחת) שאין מאיר שם גלוי
 - 29 אלקות, הוא מפני שהגלוי
 - 30 (גם בהמקום שהוא מאיר)
 - 31 הוא גלוי מגבול. [וזהו הביאור
 - 32 במה שמוכח במאמר אדמו"ר
 - 33 הזקן⁴⁸ דאיתא בתקונים⁴⁹
 - 34 (=שמוכח בתיקוני זוהר) שאפלו
 - 35 אם היה צדיק אחד חוזר
 - 36 בתשובה שלמה בדרור היה
 - 37 בא משיח, הקשר בין ביאת משיח
 - 38 לתשובה שלימה הוא פי על ידי
- תשובה שלמה ממשיכים ומגלים גלוי אור אין סוף הבלי גבול, וגלוי זה הוא בכל מקום. הגאולה שתהיה בביאת משיח קשורה בגילוי אור אין סוף הבלי גבול כיון שבגאולה זו לא תישאר פינה בעולם שלא תיגאל]. ומזה שאין מאיר אצלו גלוי של עצמות אור אין סוף, הוא נשבר ונדפא, 'כתית'. [ועל דרך הידוע שהמילה 'חולה' בגימטריא מ"ט, ומשמעות הדבר הוא שגם כשמשגיג בנפשו את הגלוי הרוחני של מ"ט שיערי בינה אלא שחסר לו הגילוי של שער הנו"ן, הרי שברוך ליבו הנגמר מכך הוא עד כדי כך שהוא נעשה חולה⁵⁰. וידוע שמעלתו של שער הנו"ן איננה רק בכך שמדובר במדרגה אחת למעלה ממ"ט השערים, אלא הוא קשור בגילוי אור אין סוף הבלי גבול]. תשוקה זו לגילוי אור אין סוף הבלי גבול הקשור בגילוי של עצמותו ית' נמסרה לנו על ידי רבותינו נשיאנו וידוע מה שכתב הצמח צדק⁵¹ שהיה נשמע ממורנו ורבנו נשמתו עדן (אדמו"ר הזקן) שהיה אומר בשעת דביקותו "איך וויל זע גאר ניסט איך וויל ניט דאין גן עדן איך וויל ניט דאין עולם הבא כו' איך וויל מער ניט אז דייך אליין" (=איני רוצה דבר, איני רוצה את הגן עדן שלך, איני רוצה את העולם הבא שלך, איני רוצה מלבד אותך בלבד). ולמרות שמי ישווה ומי ידמה לדרגתו של אדמו"ר הזקן, אך על ידי שהיה נשמע לשון זה מאדמו"ר הזקן [דפירוש

(46) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד, ב). מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. (47) להעיר מהידוע ש"לפני . . רשבי" לא נחרב הבית כלל" (פלא הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז). (48) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תג. (49) כ"ה במאמרי אדה"ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס"פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא. (50) טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא. לקו"ת ברכה צז, ב. המשך וככה תרל"ז פס"ג (ע' צט). (51) הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (קלח, טע"א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 עצם מציאותם, כלומר שבעצם מציאותם הינם דבר אחד ממש. כך גם
44 התקשרותה של עצם הנשמה באלוקות הרי זה כיוון שהיא ואלוקות הם דבר
45 אחד ממש, היא זה אלוקות ואלוקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך
46 שאיננה יכולה לשאת מצב בו האלוקות אינו בגילוי.

47 יו"ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך

48 שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי
49 מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות
50 כך היא מתגלה גם בתקופת רוחה על
51 ידי ה'כתית' ושיברון הלב הנובע מעצם
52 ההימצאות בגלות. בסעיף זה יבואר
53 יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה
54 בכך היא נעלית עוד יותר מזו המתגלה
55 באמצעות מסירות הנפש בזמן
56 הגזירות. ויש לומר, שבחינת
57 ודרגת ה'מאור' דהנשמה
58 המתגלית על ידי הענין
59 דכתיבת מעצם זה שנמצאים
60 בגלות, היא נעלית יותר
61 מבחינת ודרגת ה'מאור'
62 דהנשמה שמתגלית על ידי
63 מסירות נפש.

64 ההבדל בין שתי הדרגות של עצם
65 הנשמה, הוא עד כמה התגלותה של
66 עצם הנשמה קשורה באדם עצמו. ענין
67 זה קשור בכל העניינים שהזכור
68 בסעיפים הקודמים.

69 והענין הוא, דמהטעמים על
70 זה שבמתן תורה היתה רק
71 ההתחלה (החלו לעשות)
72 ובימי אחרשורש היתה
73 הקבלה (וקבל היהודים)
74 הוא, כי קבלת התורה שהיתה על
75 ידי בני ישראל במתן תורה לא היתה
76 כל כך מצידם אלא בגלל הארה
77 עליונה שהאירה עליהם מלמעלה
78 שהרי זה שהקדימו את אמירת
79 'נעשה' ל'נשמע' במתן
80 תורה היתה מפני שהקדוש ברוך

81 הוא כפה עליהם הר כגיגית⁵², ומשמעות כפיה זו היא שהאיר
82 עליהם גילוי אור של אהבה גדולה מלמעלה⁵³ אשר לא יכלו לעמוד
83 בפניו, ולעומת זאת בימי אחרשורש היתה הקבלה של התורה
84 מצד עצמם שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. ויש לומר, שגם

1 הביטוי 'היה נשמע' הוא, שזה היה לא רק בזמנים מיוחדים
2 אלא שזה היה דבר הרגיל בפיו של אדמו"ר הזקן, ובפרט
3 לאחר שנתפרסם זה על ידי ה'צמח צדק', נתן הכח לכל
4 אחד ואחת מישראל שעקר רצונו יהיה שיהיה גילוי העצמות

5 של ה', ועד כדי כך יהיה נוגע לו
6 הרבה, שפשאין מאיר גילוי זה,
7 ומכל שכן בזמן הגלות שאז
8 אין מאיר לא רק דרגת ההתגלות
9 שהיה בבית המשיח שהיא
10 ההתגלות של עצמות ה' ממש אלא לא
11 מאיר אפילו דרגת הגילוי היותר
12 תחתונה (אשר היא גילוי של אור
13 והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא
14 ולא של עצמותו ממש) שהיה
15 בזמן הבית, הרי חושך זה גורם
16 ליהודי שהוא במצב דכתיבת,
17 ומתוך כך הוא מבקש בתפילה ג'
18 פעמים בכל יום (או יותר)
19 אודות הגאולה "ותחזינה עינינו
20 בשוכך לציון ברחמים",
21 שאז יהיה גילוי אלקות ועד
22 לגילוי העצמות. עד כאן הוסבר
23 שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור
24 ר'כתית' מעצם הימצאותו בגלות הרי
25 זה מפני שכל רצונו הוא בגילוי
26 אלוקות. על פי זה יובן מדוע ה'כתית'
27 ושבירון לב הזה קשור בגילוי עצם
28 הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא
29 הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי
30 הוא בגילוי אלוקות. וזהו הפירוש
31 הפנימי של 'כתית למאור',
32 שעל ידי הענין ד'כתית' הקיים
33 מעצם זה שנמצאים בגלות
34 מגיעים להתגלות של ה'מאור',
35 כי הסיבה לזה שהרצון דכל
36 אחד מישראל הוא גילוי
37 אלקות ורצונו בגילוי אלוקות הוא
38 עד כדי כך שזה נוגע לעצם

39 מציאותו [שליכן] הוא נשבר ונדכא (כתית) מזה שבזמן
40 הגלות לא יש גילוי אלקות] הוא מצד עצם הנשמה, מאור
41 שבנשמה, שהתקשרותה באלקות היא התקשרות עצמית
42 כאמור 'התקשרות עצמית' בין שני דברים פירושה קשר הקיים ביניהם מצד

(52) שבת פח, א. 53) תו"א מג"א צח, ד ואילך. ובכ"מ. וראה גם בד"ה הנ"ל תרפ"ז סוס"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כאשר מדובר אודות האמונה שקיימת אצל יהודי מצד טבעו, הרי
- 2 **שְׁהָאֱמוּנָה דִּישְׂרָאֵל** שנובעת **מִצַּד זֶה שְׁהַנְשָׁמָה שְׁלִמְעֵלָה**
- 3 **רוּאָה אֱלֻקִּית** (כאמור בסעיף ו') אמונה זו היא **אֱמוּנָה שְׂבָאָה**
- 4 **מִצַּד סִבָּה** חיצונית, הנשמה רואה דבר שחזן הימנה, אמונה לא נובעת
- 5 מתוך הנשמה עצמה) **הוא על**
- 6 **דֶּרֶךְ שְׁהַקְדִּימוּ 'נַעֲשֶׂה'** 1 **עֲצָמָם. וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׁהָאֱמוּנָה דִּישְׂרָאֵל מִצַּד זֶה**
- 7 **לִ'נַּשְׁמָע' (בְּמַתָּן תּוֹרָה)** שהיה 2 **שְׁהַנְשָׁמָה שְׁלִמְעֵלָה רוּאָה אֱלֻקִּית (אֱמוּנָה שְׂמַצַּד**
- 8 **זֶה מִצַּד הַגְּלוּי דְלִמְעֵלָה** 54 3 **סִבָּה) הוא על דֶּרֶךְ שְׁהַקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לִנְשָׁמָע**
- 9 ולא מצד עצמם. במתן תורה היה זה 4 **(בְּמַתָּן תּוֹרָה) מִצַּד הַגְּלוּי דְלִמְעֵלָה** 54, וְזֶה
- 10 אור עליון שהאיר עליהם מלמעלה 5 **שְׂבִימִי אַחֲשֹׁרוּשׁ הִיְתָה הַקְּבֵלָה מִצַּד עֲצָמָם,**
- 11 בעמדם למרגלות הר סיני, ובנשמה 6 **הוא, כִּי אִזּוּ נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְׁרוּת בְּאֱלֻקִּית שְׂמַצַּד**
- 12 למעלה זה הגילוי של אור ה' החופף 7 **עֲצָם הַנְּשָׁמָה, הַתְּקַשְׁרוּת עֲצָמִית שְׂמַצַּד עֲצָם**
- 13 עליה כל הזמן, וְלַעֲזוּמָת זֹאת זֶה 8 **מִצִּיאוֹתָם. וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שְׁגַם בְּגִלּוּי**
- 14 **שְׂבִימִי אַחֲשֹׁרוּשׁ הִיְתָה** 9 **עֲצָם הַנְּשָׁמָה, יִשְׁנָם (דְּגַמָּת) שְׁנֵי עֲנִינִים הַנִּ"ל.**
- 15 **הַקְּבֵלָה מִצַּד עֲצָמָם, הוא,** 10 **דְּגִלּוּי עֲצָם הַנְּשָׁמָה בְּעֲנִין הַמְּסִירוֹת נָפֶשׁ, יֵשׁ**
- 16 **כִּי אִזּוּ נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְׁרוּת** 11 **לוֹמַר, שְׁבִנּוּגָע לַכַּחוֹת הַגְּלוּיִים הוא כְּמוֹ דָּבָר**
- 17 **בְּאֱלֻקִּית שְׂקִימָת בִּיהוּי מִצַּד** 12 **נוֹסֵף. וְכֵמוֹ שְׂרוּאִים בְּפַעַל בְּכֵמָה אֲנָשִׁים,**
- 18 **עֲצָם הַנְּשָׁמָה, שכאמור בסעיף ו'** 13 **שְׂבִהִיּוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה**
- 19 **זוֹ הַתְּקַשְׁרוּת עֲצָמִית שְׂמַצַּד** 14 **וּמַצּוֹת, הִיָּה לָהֶם מְסִירוֹת נָפֶשׁ בְּפַעַל מִשְׁךְ**
- 20 **עֲצָם מִצִּיאוֹתָם. וּבִפְרָטִיּוֹת** 15 **כֵּמָה וְכֵמָה שְׁנִים, וּכְשֶׁבָאוּ אַחֵר כֶּף לְמִדִּינוֹת**
- 21 **יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שְׁגַם כאשר** 16 **שְׂאִפְשֵׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמַצּוֹת מִתּוֹךְ הַרְחָבָה,**
- 22 **מדובר בגילוי עֲצָם הַנְּשָׁמָה,** 17 **אִין נָכַר בָּהֶם (כָּל כֶּף) הַמְּסִירוֹת נָפֶשׁ שֶׁהִיָּה לָהֶם**
- 23 **הִרִי יִשְׁנָם בּוֹה (דְּגַמָּת) שְׁנֵי** 18 **מִקְדָּם. כִּי זֶה שְׂעַמְדוֹ בְּמְסִירוֹת נָפֶשׁ מִשְׁךְ כֵּמָה**
- 24 **עֲנִינִים הַנִּ"ל** עד כמה התגלותה 19 **וְכֵמָה שְׁנִים הוא לפִי שֶׁהָאִיר בָּהֶם גְּלוּי עֲצָם**
- 25 **של עצם הנשמה קשורה עם האדם** 20 **הַנְּשָׁמָה שְׁלִמְעֵלָה מִכַּחוֹת הַגְּלוּיִים וְלֹא נַעֲשֶׂה**
- 26 **עצמו.**
- 27 הסברת הדברים האמורים לקמן:
- 28 כאמור בסעיף ה', הקשר בין נשמת
- 29 האדם לבין איברי גופו משמש כמשל
- 30 לקשר בין עצם הנשמה לדרגות השונות שלה.
- 31 למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף אלא היא המהות הפנימית של האדם
- 32 העומדת מאחורי האיברים כולם. הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר מאיבר
- 33 אחר, היא ה'נשמה' של הידיים והיא ה'נשמה' של הרגליים.
- 34 כאשר מביטים באיברים השונים בגוף האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של
- 35 כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד
- 36 המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן גם לראות את חשיבותו מצד היותו חלק
- 37 בלתי נפרד מהאדם כולו. החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו המיוחד לו,
- 38 היא קשורה בצורתו הגלוייה של האיבר בה הוא שונה משאר האיברים. אולם
- 39 מבחינת הנשמה חשיבותו העיקרית של האיבר היא היותו חלק בלתי נפרד
- 40 מהאדם כולו, מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.
- 41 כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו
- 42 ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות
- 43 הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה.

(54) להעיר גם מהמשך תער"ב ח"ב ע' תתקצו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **בַּכּוֹחַ הַגְּלוּיִים עֲצָמָם**⁵⁵. **נִדְוָה** שלמדנו בסעיף ה' **שֶׁעֲצָמָם**
2 **הַנֶּשְׁמָה הִיא הָעֲצָם** והפנימיות (של כל דרגות הנפש גַּם) **דְּכַחוּת**
3 **הַגְּלוּיִים (כַּנֶּ"ל סְעִיף ה')** ולפי זה לכאורה התגלותו איננה זרה להם,
4 אך העניין **הוא**, שְׁשִׁיכּוּתם של הכוחות הגלויים **לְעֵצָם הַנֶּשְׁמָה** היא
5 בכך **שהוא הָעֲצָם שְׁלֵהֶם** כלומר
6 הוא הנקודה הפנימית שלהם מצד
7 היותם חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה
8 וְאוֹלָם אֵין זֶה שֶׁיֵּד לְעֻנְיָם שֶׁל
9 **כּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים עֲצָמָם**,
10 **לְהַצִּיּוֹר שְׁלֵהֶם**. וְלַעֲדוּמַת זֹאת
11 כאשר מדובר במצב של רוחה, רוחה
12 גשמית הכרוכה בנינוחות של כל
13 כוחות הנפש, וכמו כן רוחה רוחנית
14 בעבודת ה', פתיחת המוח והלב,
15 הגורמת את התגלותם כמלאו עוצמתם
16 של כל כוחות הנפש, וביחד עם זה
17 תשוקתה של עצם הנשמה לגאולה
18 ממלאה את כל כוחות הנפש עד כדי
19 כך שאינם יכולים לשאת את עצם
20 ההימצאות בגלות, הרי **הַגְּלוּיִ**
21 **דְּעֵצָם הַנֶּשְׁמָה** המתבטא בְּזֶה
22 **שֶׁהוּא נֶשֶׁבֶר וְנִדְכָּא מֵעַצֵּם זֶה**
23 **שֶׁהוּא נִמְצָא בְּגִלּוֹת הִרֵי גִלּוֹי זֶה**
24 **הוא שְׁגָם כּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים שְׁלוֹ**
25 (לא רק מהותם הפנימית אלא גם
26 הַצִּיּוֹר דְּכַחוּת הַגְּלוּיִים) **הֵם**
27 **כְּמוֹ חֵד (= אחד) עִם הָעֲצָם**⁵⁶.
28 הסבר הדברים האמורים לקמן: ההבדל בין האופנים האמורים בהתגלותה
29 של עצם הנשמה קשור בדרגות שונות הקיימות בה. כאמור, הנשמה האלוקית
30 היא "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נבאר". בדרגתה בן הנוצר מטיפת הזרע
31 של אביו, הרי תחילה היא הייתה כלולה במוחו של האבא והייתה חלק בלתי
32 נפרד ממנו, לאחר מכן היא ירדה ממוחו של האבא ונעשתה בעלת ממשות
33 לעצמה. כמו כן מציאותה הגלוי של עצם הנשמה היא כזו שיש לה ממשות
- משל עצמה אלא שהיא רבוקה ומאוחדת לגמרי בקדוש ברוך הוא. אך
מציאותה האמיתית בשורשה העליון היא כזו שאיננה דבר בפני עצמו אלא
היא כלולה בקדוש ברוך הוא ממש. וְיֵשׁ לוֹמֵר, דְּהִסִּיכָה לָזֶה שֶׁעֲצָמָם
הַנֶּשְׁמָה כשלעצמה וְהַצִּיּוֹר דְּהַכּוֹחוֹת כשלעצמם **הֵם (דְּגַמַּת) שְׁנֵי**
עֲנִינִים נפרדים אשר התגלותו של
האחד דורשת את התבטלותו של
השני, **הוא לְפִי שְׁגָם עֲצָם**
הַנֶּשְׁמָה עם היותה למעלה
מהתבנית המוגבלת של כוחות הנפש
אך סוף סוף גם **היא מְגִדֶּרֶת**
בְּגִדֶּר ר'תבנית' מסוימת, וְהַגִּדֶּר
וה'תבנית' **שְׁלָה** הוא עצם זה שהיא
מוגדרת בכך שהיא **לְמַעַלָּה**
מִהַצִּיּוֹר דְּהַכּוֹחוֹת. אָבֵל מֵצֵד
עֵצָם הַנֶּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
מְשַׁרְשֶׁת בְּהַעֲצָמוֹת של ה', הרי
כשם שהקדוש ברוך הוא איננו מוגדר
ב'תבנית' כל שהיא, לא ב'תבנית'
מוגבלת ואף לא ב'תבנית' של 'בלי
גבול', שהרי כאשר דבר מסוים הוא
דווקא 'בלי גבול' ואיננו שייך ל'גבול'
הרי גם זו סוף סוף 'תבנית' והגדרה,
ואדרבה הקדוש ברוך הוא מאחד
ונושא בתוכו הכל, הן את מציאות
ה'גבול' והן את מציאות ה'בלי גבול',
כמו כן מבחינת דרגה זו של עצם
הנשמה הרי **הַפְּשִׁיטוֹת**
דְּהַנֶּשְׁמָה כלומר היותה 'מופשטת' ובלתי בעלת גבול וְהַצִּיּוֹר
דְּהַכּוֹחוֹת שְׁלָה הֵם כְּמוֹ חֵד (= כולם אחד). וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ
לוֹמֵר, דְּבַחֲנִית הַמְּאֹר דְּהַנֶּשְׁמָה שְׁמַתְגַּלִּית עַל יְדֵי
מְסִירוֹת נֶפֶשׁ הִיא דְּרַגַּת עֲצָם הַנֶּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מְגִדֶּרֶת
עֲדִיין בְּעֻנְיָן הַפְּשִׁיטוֹת שְׁלֵמַעַלָּה מְצִיּוֹר דְּכַחוּת, וְלַעֲדוּמַת זֹאת
בַּחֲנִינֵת הַמְּאֹר דְּהַנֶּשְׁמָה שְׁמַתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעֻנְיָן דְּכַתִּית

(55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח). (56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (ברעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס"נ. ויש לומר, דהמשכת האמונה ברעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזל' חזי (מקיף דחי*). אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתנית כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) – הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתנית כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגמת הגילוי שלה בענין המס"נ), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים. (57) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שעח.

(*) ראה סה"מ עת"ר ט"ע קנד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מעצם זה שנקמצאים בגלות, הוא גלוי עצם הנשמה כמו
2 שהיא משרשת בהעצמות.
3 (יא) ויש לקשר זה עם המבאר בהמאמר⁵⁸ "וקבל היהודים"
4 בפרוש הכתוב ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך
5 שמן זית גו', שהפירוש הפנימי
6 של הפסוק הוא דלאחרי שמשה
7 יצוה ויקשר את בני ישראל
8 אזי יביאו ישראל למשה
9 שמן זית גו', כלומר שישאל
10 על ידי עבודתם יוסיפו גלוי
11 אור במדרגת משה. לכאורה היה
12 ניתן לחשוב שהוספה זו איננה כרוכה
13 בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא
14 היא באה ממילא על ידי עצם זה שהם
15 מקבלים את השפעתו של משה רבינו
16 ואולם יש לומר מהביאורים
17 בזה כיצד דבר זה קשור בעבודת
18 האדם, דהוה שמשה מצוה
19 ומקשר את בני ישראל, הוא,
20 שהוא זון ומפרנס את
21 האמונה, שהאמונה תהיה
22 נוסף על כמו שהיא מצד דרגת
23 הגלויים והנשמה (מצד זה
24 שהנשמה שלמעלה רואה
25 אלקות) היא תהיה גם מצד
26 עצם הנשמה. [פעולתו של משה
27 רבינו איננה רק לקשר את בני ישראל
28 עם אור אין סוף של הקדוש ברוך הוא
29 אלא גם לקשר ולחבר אותם בינם לבין
30 עצמם ויש לומר, דהוה מה
31 שנקמר ואתה תצוה את בני
32 ישראל, דלשון הפסוק ואתה
33 תצוה את בני ישראל' ללא
34 שמוכר בו עם מי נעשית הצוותא
35 והחיבור שלהם הרי מכך משמע
36 שמשה 'מצוה' (מקשר
37 ומחבר) את בני ישראל
38 עצמם כלומר מאחדם בינם לבין
39 עצמם, פעולה זו גם היא קשורה
- בהתגלותה של עצם הנשמה כי מצד עצם הנשמה, כל ישראל הם
חד⁵⁹ (= אחד). ועל ידי העבודה דישאל עצמם (המתאפשרת
לאחרי שנמשך בישאל גלוי עצם הנשמה על ידי משה),
שגם כחות הגלויים שלהם (הציוור והכחות) עבודתם של בני
ישראל היא להעמידם בצורה כזו
שהיו מתאימים לעצם
הנשמה, על ידי זה נעשה
יתרון והוספה בבחינת עצם
הנשמה שנמשכה ונתגלתה
בהם תחילה על ידי משה
(ויקחו אליך), כי על ידי זה
מתגלה בה שרשה האמתי
כמו שהיא משרשת
בהעצמות.
וילהעיר, שעל ידי זה נתוסף
גם בהאחדות דישאל. כיוון
שהאחדות דישאל הנגרמת על
ידי עצם הנשמה שמתגלית
בהם אשר התגלות זו דורשת את
ההתבטלות של גופם וכוחותיהם
הגלויים, כיוון שמבחינתם יש הבדל
בין יהודי אחד ליהודי אחר, לכן היא
אחדות זו נחשבת כמו דבר שנוסף
על מציאותם הגלויה של בני
ישראל כשלעצמה. ולכן, דבר זה בא
לידי ביטוי בכך שאחדות זו היא
על ידי שבני ישראל עושים
ומחשיבים את נפשם כעקר ואת
גופם כטפל⁶⁰ באופן זה קשה
לראות את שייכותו של יהודי אחד
ליהודי אחר גם בדברים השייכים
לגופו ומציאותו הפרטית. ואולם על
ידי גלוי עצם הנשמה כמו
- דהנשמה שמתגלית על ידי הענין דכתיבת מזה
שנקמצאים בגלות, הוא גלוי עצם הנשמה כמו
שהיא משרשת בהעצמות.
(יא) ויש לקשר זה עם המבאר בהמאמר⁵⁸
בפרוש הכתוב ואתה תצוה את בני
ישראל ויקחו אליך שמן זית גו', דלאחרי
שמשה יצוה ויקשר את בני ישראל אזי יביאו
ישראל למשה שמן זית גו', שישאל על ידי
עבודתם יוסיפו גלוי אור במדרגת משה. ויש
לומר מהביאורים בזה בעבודת האדם, דהוה
שמשה מצוה ומקשר את בני ישראל, הוא,
שהוא זון ומפרנס את האמונה, שהאמונה תהיה
נוסף על כמו שהיא מצד הגלויים והנשמה
(מצד זה שהנשמה שלמעלה רואה אלקות) גם
מצד עצם הנשמה. ויש לומר, דהוה מה שנקמר
ואתה תצוה את בני ישראל, דלשון ואתה תצוה
את בני ישראל משמע שמשה מצוה (מקשר
ומחבר) את בני ישראל עצמם, כי מצד עצם
הנשמה, כל ישראל הם חד⁵⁹. ועל ידי העבודה
דישאל (לאחרי שנמשך בישאל גלוי עצם
הנשמה על ידי משה), שגם כחות הגלויים
שלהם (הציוור והכחות) יהיו מתאימים לעצם
הנשמה, על ידי זה נעשה יתרון והוספה
בבחינת עצם הנשמה שנמשכה ונתגלתה בהם
על ידי משה (ויקחו אליך), כי על ידי זה מתגלה בה שרשה האמתי כמו
שהיא משרשת בהעצמות.
וילהעיר, שעל ידי זה נתוסף גם בהאחדות דישאל. שהאחדות דישאל
על ידי עצם הנשמה שמתגלית בהם היא כמו דבר נוסף על
מציאותם. ולכן, אחדות זו היא על ידי שעושים נפשם עקר וגופם טפל⁶⁰.

(58) סעיף ד – הובא לעיל ס"ב. 59) וראה המשך תער"ב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי ששרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי). 60) ראה תניא פרק לב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהִיא מְשַׁרְשֶׁת בְּהַעֲצָמוֹת, שְׁכֹאמֹר עַל יָדֶי זֶה גַם הַצִּיּוֹר
2 דְּכַחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חֹד' עִם הָעֶצֶם, אִי גַם הָאֲחָדוֹת
3 דִּישְׁרָאֵל הִיא לֹא רַק בְּעֵצֶם נִפְשָׁם אֲלֵא כָּל הָעֲנִינִים שְׁלֵהֶם, גַּם
4 בְּעֲנִינֵים הַשִּׁיכִים לְהַגְיוֹף].
- 5 בתחילת המאמר בסעיף 'א' הוזכר
6 הריק בפסוק 'ואתה תצוה' בכך
7 שנאמר בו שנרות המנורה צריכים
8 להיות 'נר תמיד' למרות שזמן הדלקתם
9 בבית המקדש איננו במשך כל היממה
10 אלא דווקא מערב עד בוקר. על כך
11 מבואר במאמר 'וקבל היהודים' של
12 כ"ק אדמו"ר הרי"צ שהדבר קשור
13 במשמעותם הרוחנית של הנרות, אשר
14 הנרות הינם הנשמות ככתוב 'נר ה'
15 נשמת אדם".
- 16 ועל פי זה יובן מה שכתוב
17 בְּהַמְאָמֵר⁶¹ "וקבל היהודים",
18 דַּעַל יָדֵי שִׁישְׁרָאֵל מוֹסִיפִים
19 (עַל יָדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמִדְרַגַּת
20 מִשָּׁה, עַל יָדֵי זֶה דּוּקָא יִהְיֶה
21 גַּר תָּמִיד, דְּלִכְאוּרָה, זֶה
22 שֶׁהֵנָּה דִּהְנִשְׁמָה כְּלוֹמֵר אֹר
23 הנשמה (הנמשלת לנר ככתוב 'נר'⁶²
24 הוֹי' נִשְׁמַת אָדָם⁶³) הוּא
25 יִצְלִיחַ לְהֹאִיר תָּמִיד (כְּלוֹמֵר לְמִרְוֹת
26 העליות והירידות בהם נתון האדם, אור
27 הנשמה יאיר בְּאוֹפֵן שְׁוֶה בְּכָל
28 המצבים המשתנים, בְּלִי שְׁנוּי),
29 הוּא לֹא בְּכוּחוֹ שֶׁל הָאָדָם עֲצֻמוֹ אֲלֵא
30 דּוּקָא עַל יָדֵי גְלוּי עֶצֶם
31 הַנִּשְׁמָה שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַל
32 יָדֵי מִשָּׁה (שׁוֹ עֲבוֹדָתוֹ כְּאֹמֵר
33 'וְאַתָּה תִּצְוֶה'), כִּיּוֹן שֶׁלְעוֹמֶת
34 מְצִיאוֹתוֹ הַגְּלוּיָה שֶׁל הָאָדָם הַנִּתּוֹנָה
35 תַּחַת שִׁינוּיִים תְּמִידִים הִיא דִּבְעֶצֶם
36 הַנִּשְׁמָה אֵין שִׁיף שְׁנוּי, וְאוֹלָם
37 בְּהַמְאָמֵר אֹמֵר שֶׁהֵעֵנֵן דִּגֵּר
38 תָּמִיד הוּא דּוּקָא קְשׁוֹר בִּפְעוּלָתָם
39 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יָדֵי שִׁישְׁרָאֵל
40 מוֹסִיפִים בְּמִדְרַגַּת מִשָּׁה,
41 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לֹמֵר,
42 שֶׁבְּהַגְלוּי דְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה הַנְּעִשָׂה בְּדֶרֶךְ וּבִצּוֹרָה שֶׁל 'מְלַמְעֵלָה
- לְמִטָּה' כְּלוֹמֵר לֹא מְצִידוֹ שֶׁל הָאָדָם אֲלֵא עַל יָדֵי 'וְאַתָּה תִּצְוֶה' כְּלוֹמֵר
עַל יָדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֲכֵן יֵשׁ חֲלוּק וְהַבְדֵּל בֵּין תְּקוּפָה רֹחוּמִית שֶׁל 'עֶרֶב'
וּבֵין כּוֹז שֶׁל 'בֹּקֶר'. שֶׁעֶקֶר הַגְּלוּי שְׁלָה שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁמָה כְּשֶׁלְעֵצְמָה
הוּא דּוּקָא כְּשִׁישְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים כְּלוֹמֵר דְּבָרִים הַמְעֲלִימִים
וּמְסַתִּירִים עַל מְצִיאוֹת ה' וּמִנְסִים
לְמַנּוּעַ מִיְהוּדִי לְמַלֵּא אֶת רִצּוֹן ה' (זו
תְּקוּפָה שֶׁל חוּשׁ 'עֶרֶב') שֶׁעַל יָדֵי
זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ
הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ, אֲךָ כֹּאשֶׁר מְגִיעָה
תְּקוּפָה שֶׁל 'בֹּקֶר' נִעְלָמָה הַתְּגִלּוֹתָהּ
שֶׁל עֵצֶם הַנִּשְׁמָה וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
לְעִיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם
אֵלֶּה שְׁבֻזְמָן הַגְּזֵרָה (זִמֵּן שֶׁל
'עֶרֶב') עֲמָדוֹ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ,
כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֲפָשֶׁר
לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מִתּוֹךְ
הֶרְחָקָה (מִצַּב שֶׁל 'בֹּקֶר'), אֵין
נֶכֶר בֵּהֶם הַמְּסִירוֹת נֶפֶשׁ
שֶׁהִיא לָהֶם מְקֹדֶם. [אֵם כֵּן,
אַמְתִּית הָעֵנֵן (=הַעֲנִין הָאִמְתִּית)
דִּגֵּר תָּמִיד ('שְׁאִין שִׁיף בּוֹ
שְׁנוּי וּמִמְשִׁיךְ לְהֹאִיר גַּם תְּקוּפָה שֶׁל
'בֹּקֶר') הוּא עַל יָדֵי עֲבוֹדָתָם
שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהַעֲבוּדָה הַמּוֹטֵלָה
עֲלֵיהֶם הִיא לְגִרוֹם לִכְךָ שֶׁגַּם כַּחוֹת
הַגְּלוּיִים יִהְיוּ חֹד (=אֶחָד) עִם
עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, שׁוֹ הַהוֹסָפָה הַבָּאָה
עַל יָדֵם 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'.
עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵמֻרִים יוֹבֵן הַמּוֹחֵר
בְּסִעִף ח' שֶׁלְכֹאוּרָה הַמִּילִים 'כִּתִּית
לְמֹאוֹר' הַקְּשׁוֹרָה בְּגִלּוּי ה' מֹאוֹר'
שֶׁבִּנְשֻׁמָּה הִיא צִרְיֻכּוֹת לְהִיכָתֵב בְּחִלְקוֹ
הָרָשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּק 'וְאַתָּה תִּצְוֶה'
הַמְדַּבֵּר עַל עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ,
מְדוּעַ אֵם כֵּן הֵן מוֹפִיעוֹת בְּחִלְקוֹ הַשְּׁנִי
שֶׁל הַפְּסוּק הַמְדַּבֵּר עַל עֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל.
וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת זֶה
שֶׁהֵעֵנִין שֶׁל 'כִּתִּית לְמֹאוֹר'
נֶאֱמַר בְּכַתּוּב בְּהִמְשָׁךְ לְיִיקְחוּ
אֵלֶיךָ גּו', כִּי
כִּתִּית לְמֹאוֹר נִכְלָל גַּם זֶה שִׁישְׁרָאֵל הֵם
'כִּתִּית לְמֹאוֹר' נִכְלָל לֹא רַק ה' כִּתִּית' הַקִּיִּים בּוֹמֵן שֶׁל גּוֹיָרָה אֲלֵא גַּם זֶה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שִׁישְׁרָאֵל הֵם שְׂבוּרִים וְנִדְכָּאִים ('כְּתִית') מַעַם זֶה שֶׁהֵם
- 2 בְּגָלוֹת, דַּעֲנֵן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם פּוֹעֲלִים
- 3 שֶׁגַם כַּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מִתְּאִימִים לַעֲצָם הַנֶּשְׁמָה,
- 4 וּבַחֲנִינָה הַמְּאֹרֶת הַנֶּשְׁמָה שֶׁמִּתְגַּלֶּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֲצָם
- 5 הַנֶּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מְשֻׁרֶשֶׁת
- 6 בְּהַעֲצָמוֹת, וְכִיוּן שׁוֹה קֶשׁוֹר 1 שְׂבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כְּתִית) מִזֶּה שֶׁהֵם בְּגָלוֹת,
- 7 בַּעֲבוּדָתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנֵי נֶאֱמָר 2 דַּעֲנֵן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁגַם
- 8 'כְּתִית לְמֹאזֹר' בְּהַמְשָׁךְ 3 כַּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מִתְּאִימִים לַעֲצָם
- 9 ל'וִיקָחוּ אֵלֶיךָ גו'. 4 הַנֶּשְׁמָה, וּבַחֲנִינָה הַמְּאֹרֶת הַנֶּשְׁמָה שֶׁמִּתְגַּלֶּית עַל
- 10 (יב) בַּסַּעֲיָף זֶה מְבוֹאֵר שֶׁגַם הַעֲבוּדָה 5 יְדֵי זֶה הִיא עֲצָם הַנֶּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מְשֻׁרֶשֶׁת
- 11 הַבָּהָה מַצִּידִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם 6 בְּהַעֲצָמוֹת, וְלִבְנֵי נֶאֱמָר כְּתִית לְמֹאזֹר בְּהַמְשָׁךְ
- 12 נַעֲשִׂית עַל יְדֵי נְתִינָה כַח מַמְשָׁה רַבִּינוּ, 7 ל'וִיקָחוּ אֵלֶיךָ גו'.
- 13 וְכִמוֹ כֵּן בְּדוּרֵינוּ אֲנוּ עַל יְדֵי נְתִינָה כַח 8 מְנַשִּׂיא דוּרֵינוּ.
- 14 וְהִנֵּה הַמִּילִים 'וִיקָחוּ אֵלֶיךָ' הַקְּשׁוּרוֹת 9
- 15 בַּתְּפִקִּידִים שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם גַּם הֵן 10 שֶׁמִּשָּׁה יִצְוָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּקָּחוּ אֵלֶיךָ גו'.
- 11 וּמִזֶּה מוֹכֵן גַּם בְּפִנְיִמִיּוֹת הַעֲנִינִים, דְּזֶה שֶׁמִּשָּׁה 12 מִצְוָה וּמִקְשָׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּאִפֶּן
- 13 שֶׁמִּמְשִׁיךְ לָהֶם נְתִינָה כַח גַּם עַל וִיקָחוּ אֵלֶיךָ גו'. 14 וְכִמוֹ כֵּן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְמִשָּׁה שְׂבֻדוֹרְנוּ, כְּבוֹד
- 15 קִדְשָׁת מוֹרִי וְחִמִּי אֲדָמוֹר נִשְׂיָא דוֹרְנוּ, 16 שְׂעֻבֹדָתוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל
- 17 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצְדָּע עֲצָם הַנֶּשְׁמָה הִיא בְּאִפֶּן שְׂאֲחָר כֶּף יַעֲבֹדוּ עֲבוֹדָתָם בְּכָל
- 18 עֲצָמָם, וְעַד שֶׁיִּהְיוּ גַר תְּמִיד שְׂאִין שִׁיף בּוֹ שְׁנוֹי גַּם מִצְדָּע כַּחוֹת הַגְּלוּיִים.
- 19 וְעַל יְדֵי זֶה זֹכִים בְּקִרְוֹב מִמֶּשׁ לְגֹאֲלָהּ הָאֱמִתִּית וְהַשְׁלָמָה, שְׂאֵז יִהְיֶה גְלוּי
- 20 אֱלֻקוֹת גַּם מִצְדָּע הַמִּשָּׁה. וְיִהְיֶה אֵז הִבָּאת הַשְּׂמֶן וְהַדִּלְקָת הַנֵּרוֹת (וִיקָחוּ 21
- 22 אֵלֶיךָ שְׂמֶן גו' לְהַעֲלוֹת גַּר תְּמִיד) גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, 22
- 23 בְּגֹאֲלָהּ הָאֱמִתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּקִרְוֹב מִמֶּשׁ.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' א

- 1 עֲבָדֵינוּ הַכְּנַעֲנִים מִשְׁתַּלְחִים בְּמִיתָתוֹ בְּלֹא גִט שַׁחֲרוּר.
- 2 שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, אִי הָבִי, אִפִּילוּ יִשְׂרָאֵל נָמִי – אִם כֵּךְ כָּל עַבְדֵי כְּנַעֲנִי
- 3 שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׁמַת רַבּוֹ, יִשְׁתַּחֲרֹר אֶף שֵׁשׁ יוֹרְשִׁים, כְּמוֹ שֶׁאֲשַׁתּוֹ
- 4 נִיתַרְתַּר בְּמִיתָתוֹ. עֹנָה הַגִּמְרָא, אֲמַר קָרָא (וַיִּקְרָא בַּהּ מוֹ) 'וְהַתַּנְחֵלָתָם
- 5 אֹתָם לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם לְרִשָּׁתָּהּ, מְבוֹאֵר בַּפִּסְקוֹ שֶׁהַעֲבָדִים
- 6 עוֹבְרִים בִּירוּשָׁה לְבָנִים.
- 7 שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, אִי הָבִי – אִם כֵּךְ שֶׁרַק יִירוּשָׁה הַיּוֹרְשִׁים מוֹנַעַת
- 8 מִהַעֲבֹד לְצֹאֵת לְחִירוֹת בְּמִיתָת הָאֲדוֹן, הַמִּפְקִיר עֲבָדֵינוּ וְמֵת לִפְנֵי
- 9 שֶׁנֶּחֱלָנוּ לֹא גִט שַׁחֲרוּר, נָמִי יֵצֵא הָעַבֵּד לְחִירוֹת, כִּי הִיּוֹת וְהוּא הוֹפֵקֵר,

- 10 אִין יוֹרְשֵׁינוּ שֶׁל הָאֲדוֹן יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ, וְעַלֵּיו לְצֹאֵת לְחִירוֹת בְּמִיתָת
- 11 הָאֲדוֹן אִפִּילוּ בְּלִי גִט שַׁחֲרוּר. אֲלָמָה – וְלֹמָה אֲמַר אֲמִימָר, הַמִּפְקִיר
- 12 עֲבָדֵינוּ וְמֵת, אוֹתוֹ הָעַבֵּד אִין לֹא תִקְנֶה, מֵאֲחֵר שֶׁכִּשְׁהַפְקִירוֹ פִּקַּע מִמֶּנּוּ
- 13 מִמּוֹן, וְנִשְׁאֵר עַלֵּיו רַק אִסּוּר, וְאִין זֶה יִירוּשָׁה לְחִירוֹשָׁה לְבָנֵינוּ, וְאִין
- 14 מִי שִׁתִּירָנוּ.
- 15 מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא, דְּאֲמִימָר קִשְׂיָא – בְּאִמַּת דְּבִרֵי אֲמִימָר מוֹקְשִׁים.
- 16 אֲמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַי אִידִי אֲמַר רַבִּי יוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, הִלְכָה כְּאֵבָא שְׂאוּל
- 17 שֹׁגֵר שְׁמַת עַבְדֵינוּ הַגְּדוּלִים יוֹצֵאִים לְחִירוֹת, וְהַקְטָנִים כָּל הַקּוֹדֵם
- 18 זֹכֶה בָּהֶם. אֲמַר לִיָּה רַבִּי יוֹרָא לְרַבִּי יַעֲקֹב בְּרַי אִידִי,

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה בפרשת שלח:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה גו', כִּי תֵבֹאוּ כֹאשֶׁר תִּבְּרֹאוּ וּתְכַנְסוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם גו' אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְחִשְׁבוּ בַּהּ וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַהוֹי' עוֹלָה אוֹ זִבְחָה גו' וְתִקְרְבוּ קִרְבָּנוֹת, קִרְבֵּן עוֹלָה וּקִרְבָּנוֹת נֹסְפִים וְהִקְרִיב גו' מִנְחָה סֹלֶת גו' שֶׁמֶן, אוֹי תִּבְיֹאוּ עִם הַקִּרְבָּנוֹת מִנְחוֹת מִקְמַח וּשְׁמֶן. וַיֵּיזַן לִנְסֹף וְגו' וְכֵן נֹסְכִים שֶׁל יֵין (כָּכָל פְּרָטִי הַמִּנְחָה וְהַנֹּסְכִים שְׁנֵימִנֹּי בַּפֶּרֶשָׁה בַּפְּסוּקִים הַבָּאִים). וַיִּדְּוַע דִּיּוֹק הַשְּׂאֵלָה שֶׁשָּׂאֵלוּ רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֹי² אַדְמוּר"ר חב"ד בַּמֵּאמְרֵי חֲסִידוֹת (מִיּוֹסֵד עַל דִּיּוֹק שְׂאֵלָה הַמְּדַרְשׁ³). שְׂצִירָה לְהִבִּין לָמָּה שִׁינָה הַכְּתוּב לְקֹרֵא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּאֵן בִּשְׁם אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, יוֹתֵר מִכָּכָל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת שִׁבְכָל שָׂאֵר הַמִּקְוִיּוֹת בַּתּוֹרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת אֶרֶץ כְּנָעַן וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה מִבְּלִי לְהוֹכִיר בַּמְּפֹרָשׁ אֵת עֲנִין הַהִתְיַשְּׁבוּת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֶרֶץ.

בס"ד. מוצאי ש"פ שלח, מבה"ח

תמוז, ה'תשל"ט

(הנחה בלתי מוגה)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה גו' כִּי תֵבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם גו' וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַהוֹי' עוֹלָה אוֹ זִבְחָה גו' וְהִקְרִיב גו' מִנְחָה סֹלֶת גו' שֶׁמֶן. וַיֵּיזַן לִנְסֹף וְגו' (כָּכָל פְּרָטִי הַמִּנְחָה וְהַנֹּסְכִים שְׁנֵימִנֹּי בַּפֶּרֶשָׁה). וַיִּדְּוַע דִּיּוֹק רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֹי² (מִיּוֹסֵד עַל דִּיּוֹק הַמְּדַרְשׁ³). לְהִבִּין לָמָּה שִׁינָה הַכְּתוּב לְקֹרֵא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּאֵן בִּשְׁם אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם יוֹתֵר מִכָּכָל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת אֶרֶץ כְּנָעַן וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. גַּם צִירָה לְהִבִּין⁴ סְמִיכוֹת הָעֲנָיִן, שֶׁהַכְּתוּב וַיְדַבֵּר ה' גו' כִּי תֵבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם נֶאֱמַר מִיָּד לְאַחֲרֵי סִיּוֹם כָּל סִפּוּר עֲנָיִן הַמְּרָגְלִים. וּבַפֶּרֶט עַל פִּי פִירוּשׁ הַמְּדַרְשׁ⁵, שֶׁלְאַחֲרֵי שְׁוִיתָאֲבָלוּ הָעָם מֵאֲדָר⁶, אָמַר לוֹ הַקֶּבֶ"ה לְמֹשֶׁה בֹּא וְרַצָּה אוֹתָם בְּדִבְרֵי תּוֹרָה (בַּפֶּרֶשׁת נֹסְכִים), שְׁנֵאֲמַר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו' כִּי תֵבֹאוּ גו' וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַה', דְּלִכְאוּרָה

ביאור בדרך אפשר

שִׁמְעוּ שֶׁבִּגְלַל חֲטָא הַמְּרָגְלִים נִגְזַר עֲלֵיהֶם לְהִישָׁאֵר בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעַיִם שָׁנָה וּשְׁאֵנִי אוֹתוֹ הַדּוֹר יָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא יִכְנְסוּ לְאֶרֶץ אֱמֶר לוֹ הַקֶּבֶ"ה לְמֹשֶׁה בֹּא וְרַצָּה תַּפְיִס אוֹתָם בְּדִבְרֵי תּוֹרָה (בַּפֶּרֶשׁת נֹסְכִים), שְׁנֵאֲמַר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו' כִּי תֵבֹאוּ גו' וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַה', דְּלִכְאוּרָה אֵינֹי מוֹכֵן, מְדוּעַ מִבֵּין כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה דְּיֻקָּא פְּרָשַׁת נֹסְכִים הִיא רִיצוּי פִּיּוּס, נִיחוּם וְתַנְחוּמִין בְּדִבְרֵי תּוֹרָה עַל זֶה שְׁוִיתָאֲבָלוּ הָעָם מֵאֲדָר ? (ב) וַיִּדְּוַע נְקוּדַת הַבִּיאוּר בָּזֶה (בַּפֶּרֶשׁת נֹסְכִים) מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת עַל פְּרָשַׁת נֹסְכִים שֶׁבִּלְקוּטֵי תּוֹרָה לְאַדְמוּר"ר הוֹקֵן וּבְדִירוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֹי אַדְמוּר"ר חב"ד שֶׁלְאַחֲרֵי זֶה⁷ בְּדוּרוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵי אַדְמוּר"ר הוֹקֵן, בְּהַקְדִּים בִּיאוּר מֵאֲמָר רַז"ל⁸ בַּגִּמְרָא כָּל הַקּוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שֶׁהֲצִיּוּ עַל תְּפִלִּין נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה בַּפֶּרֶשׁת קְרִיאַת שְׁמַע, כָּאִילוּ הַקְרִיב קִרְבֵּן עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזִבְחָה בְּלֹא נֹסְכִים שֶׁהוּא קִרְבֵּן חֲסֵר וְלֹא מוֹשֵׁלם (שְׁזָהוּ הַצִּיּוּרִי בַּפֶּרֶשׁת נֹסְכִים, שֶׁשְׁמִיבִיאִים עוֹלָה אוֹ זִבְחָה מוֹכֵרָה לְהִיּוֹת יַחַד עִם זֶה מִלְּבַד הַקִּרְבֵּן עֲצֻמוֹ גַּם מִנְחָה וְנֹסְכִים).

אֵינֹי מוֹכֵן, מְדוּעַ דְּיֻקָּא פְּרָשַׁת נֹסְכִים הִיא רִיצוּי, נִיחוּם וְתַנְחוּמִין עַל זֶה שְׁוִיתָאֲבָלוּ הָעָם מֵאֲדָר.

(ב) וַיִּדְּוַע נְקוּדַת הַבִּיאוּר בָּזֶה (בַּפֶּרֶשׁת נֹסְכִים) שֶׁבִּלְקוּטֵי תּוֹרָה וּבְדִירוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֹי שֶׁלְאַחֲרֵי זֶה⁷, בְּהַקְדִּים בִּיאוּר מֵאֲמָר רַז"ל⁸ כָּל הַקּוּרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין, כָּאִילוּ הַקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזִבְחָה בְּלֹא נֹסְכִים (שְׁזָהוּ הַצִּיּוּרִי בַּפֶּרֶשׁת נֹסְכִים, שֶׁשְׁמִיבִיאִים עוֹלָה אוֹ זִבְחָה מוֹכֵרָה לְהִיּוֹת יַחַד עִם זֶה גַּם מִנְחָה וְנֹסְכִים).

(1) פרשתנו טו, א ואילך. (2) לקו"ת פרשתנו מ, א. ועוד. (3) במדב"ר פי"ז, ג. (4) ראה אוה"ת פרשתנו הוספות ע' 81 ואילך. (5) תדבא"ר פכ"ט. (6) פרשתנו יד, לט. (7) ראה לקו"ת שם ואילך. אוה"ת שם ע' תקל ואילך. (8) ברכות יד, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּבִהְיֶינָם וַהֲקִישׁ בֵּין קִרְיַת שֹׁמֶר וּתְפִילִּין לְקִרְבָּנוֹת וּנְסִיכִים מוֹסְבֵּר בְּמֵאמְרֵי
2 הַחֲסִידוֹת הַנּוֹכְרִים בְּהַקְדַּמַּת בִּיאור עֲנִין הַקְּרָבָנוֹת בְּכָל־לֹוֹתָם (שְׁהָרִי
3 עוֹלָה וְזִבְחָה וּמִנְחָה וְנִסְכִּים הֵם פְּרָטִים בְּעִנֵּן הַקְּרָבָנוֹת
4 וּבִיאור הַפְּרָטִים יוֹכֵן אַחֲרֵי בִיאור הַתּוֹכֵן הַכֹּלְלִי שֶׁל עֵנִין הַקְּרָבָנוֹת, כְּדִלְהָלֵן).
- 5 דְּהֵנָּה, קְרָבָן הוּא מְלִשׁוֹן
6 קִירוּב⁹, כְּמִבּוֹאֵר בְּזוֹהַר וּבְמִפְרָשֵׁי
7 הַמִּקְרָא, וְהֵינּוּ הַתְּקִרְבוֹת שֶׁל הָאָדָם
8 מִבֵּיא הַקְּרָבָן לֵאלֻלוֹת, וְעַד
9 שְׁאִיתָא מוֹבָא בִּזְהֵר¹⁰ שְׁרָא
10 הָרוּ וְהַסּוּר דְּקוֹרְבָנָא שֶׁל הַקְּרָבָן
11 (הוּא רָאָה וְהוּא סוּר וְהוּא עוֹלָה עַד
12 רָאָה הָרוּ וְהַסּוּר דָּאִין סוּף, וְהֵינּוּ
13 עַל יְדֵי הַתְּעֻלוֹת וְהַתְּקִרְבוֹת הָאָדָם
14 לֵאלֻלוֹת, שׁוֹחֵז הַתּוֹכֵן הַרוּחָנִי הַפְּנִימִי
15 שֶׁל מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת וְכִמְבּוֹאֵר גַּם
16 בְּדִרְוּשֵׁי הַהִילּוּלָא¹¹ 'הַמִּשְׁחָה'
17 הַמֵּאמְרִים דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל 'בְּאִתִּי לַגִּנִּי'
18 שֶׁהֵרִיב הַרִּי"צ מִסֵּר לַפְּרָסוֹם לְקִרְיַת
19 יוֹד שֶׁבֶט בִּשְׁנַת תש"י, יוֹם הַסְּתִלְקוּתוֹ,
20 שְׁעִנֵּן הַקְּרָבָנוֹת הוּא קִירוּב
21 הַפְּחָחוֹת שֶׁל הָאָדָם לֵאלֻלוֹת, וְעַד
22 לְעִיָּקָר הָעֵנִין שֶׁל קִירוּב זֶה שֶׁל
23 יְדֵי עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת, שְׁנַעֲשֵׂה
24 קִירוּב בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם
25 שְׁבִשְׁמֵי, וְעַד לְקִירוּב בְּאוֹפֶן
26 שְׁנַעֲשֵׂים הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבְנֵי
27 יִשְׂרָאֵל לְדָבָר אֶחָד.
- 28 וְהֵנָּה פְּלָלוֹת עֲנִין הַתּוֹכֵן הַכֹּלְלִי
29 שֶׁל הַקְּרָבָנוֹת הוּא כְּמוֹ שְׁתִּיבָה
30 בִּיחְזָקָא¹² לְהַקְרִיב לִי חֶלֶב
31 וְדָם, וְהֵינּוּ, שְׂאֵף עַל פִּי
32 שְׁבִקְרָבָנוֹת הָיָה כְּמָה וְכְּמָה
33 עֲבוּדוֹת, כְּמוֹ שְׁחִטָּה, זִרְקַת הָרֵם
34 וְעוֹד וְהָיוּ מְקַרְיָבִים עַל גְּבִי
35 הַמִּזְבֵּחַ כְּמָה וְכְּמָה פְּרָטִים
36 אֲבִירִים שׁוֹנִים שֶׁל בְּהֵמַת הַקְּרָבָן, כֹּל
37 קְרָבָן כְּפִי דִינוֹ וְעֵנִינוּ, מְכַל מְקוֹם, פְּלָלוֹת עֲנִין הַקְּרָבָנוֹת הוּא
38 הַקְּרָבָת חֶלֶב וְדָם, כְּפִי שֶׁמִּשְׁחָה וּמִבְּאֵר מִהוּ הַיִּחִיד שֶׁל 'חֶלֶב' וְדָם'
39 שְׂרוּקָא בּוֹה בֵּא לִידֵי בִיטוּי הַתּוֹכֵן הַכֹּלְלִי שֶׁל עֵנִין הַקְּרָבָנוֹת. וְיִדְוֶעַ
- הַבִּיאור בְּזֶה, דְּהֵנָּה, תְּנוּעוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם נִחְלָקִים בְּכָל־לֹוֹת
בְּאוֹפֶן כֹּלְלִי (וּבְפִרְסוּתֵי יֵשׁ 'תְּנוּעוֹת' וְאוֹפְנִים נוֹסְפִים) לְשֹׁנֵי אוֹפְנֵי שְׁתֵּי
צוּרוֹת שֶׁל הִילּוּף בְּמוֹכֵן שֶׁל עֲלִיָּה וְהַתְּקַדְמוֹת (שְׁנִכְלָלִים שְׁנֵי הָאוֹפְנִים
בְּעִנֵּן דְּמַהֲלָכִים¹³, וְהַתְּהַלְכָתִי¹⁴ וּבִלְשׁוֹן אֲדָמוּר¹⁵ הָאֲמֻצָּעִי:
"וְהַתְּהַלְכָתִי רְצוֹא וְשׁוֹב דְּמִשְׁמַעוֹ עָלִי"
וְיִרְדָּה כִידוּעַ בְּפִירוּשׁ מִתְהַלֵּךְ יוֹרֵד
מִלְמַעְלָה לְמַטָּה וְחֹזֵר וְעוֹלָה כו',
וְהֵינּוּ שְׁבִלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ מִרְוּמִים שְׁנֵי
אוֹפְנֵי הַהִילּוּף), אוֹפֶן אֶחָד הוּא
'הִילּוּף' מְלִמְטָה מִצַּד הָאָדָם
לְמַעְלָה לְהַתְּקַרֵּב לֵאלֻלוֹת, וְאוֹפֶן
שְׁנֵי שֶׁל 'הִילּוּף' הוּא וּמְלִמְעָלָה
הַמִּשְׁכָּה וְהָאֵרָה מִלְמַעְלָה, מִצַּד
הֵאלֻלוֹת לְמַטָּה עַל הָאָדָם,
שְׁמִתְבַּטְּאִים שְׁנֵי הָאוֹפְנִים הַלּוֹ
בְּעֲבוּדַת הָאָדָם בְּכָל־לֹוֹת
הָעֵנִין דְּסוּר מִרְעָה וְעֵשָׂה
טוֹב¹⁵, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתִיִּלִּים
וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ הוּא עֲנִין
מִצְוֹת עֵשָׂה וּמִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה, וְעַד שְׁגָם בְּחֻקָּהּ
שְׁבִתּוֹרָה וְלֹא רַק בְּקוּיִם הַמִּצְוֹת
בְּפִעוּל לְשֹׁנֵם שְׁתֵּי הַתְּנוּעוֹת שֶׁל
קִשֵּׁר עַל דְּרוֹךְ הַחִיּוּב כְּמוֹ ב'עֵשָׂה טוֹב'
שֶׁל מִצְוֹת־עֵשָׂה וְקִשֵּׁר עַל דְּרוֹךְ
הַשְּׁלִילָה כְּמוֹ ב'סוּר מִרְעָה מִמִּצְוֹת לֹא'
תַעֲשֶׂה, שְׁהָרִי עֲנִין הַחֻקָּה
וְהַשְּׁכָל הַדְּרוֹךְ לְהַבְנֵת וּתְפִיסַת דְּבָרֵי
שֶׁכֵּל הוּא בְּאוֹפֶן שְׁתִּיחִילָה
בְּשִׁלְב רֵאשׁוֹן שׁוֹלֵל עֲנִינִים שְׁהֵם
הִיפֹף הַשְּׁכָל, וְאַחֵר כֶּף בְּשִׁלְב
מֵאוּחַר יוֹתֵר מְגִיעַ לְאַמִּיתָת
הַשְּׁכָל, וּבְלִימּוֹד חֻקְמַת הַתּוֹרָה הֵינּוּ
שְׁלֵאחַר שִׁלְב הַשְּׁלִילָה שֶׁל הַדְּבָרִים
שְׁהֵם הִיפֹף שֶׁכֵּל הַתּוֹרָה, מְגִיעַ הָאָדָם
הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְתִפְסִיָּה וְהַבְנָה שֶׁל
אַמִּיתָת חֻקְמַתוֹ שֶׁל הַקְּבָ"ה (כְּפִי שְׁבִאָה לִידֵי בִיטוּי בְּפִסֵּק הַלְכָה),
כְּפִי שְׁגָמָשׁוֹן הַשְּׁכָל וְהַחֻקְמָה שֶׁל הַתּוֹרָה לְאַדָּם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה
לְמַטָּה וּמִתְעַצֵּם עִמּוֹ וְנַעֲשֶׂה דְבַר אֶחָד עִם עֲצִמּוּת הָאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה.

(9) ראה זח"ג ה, א. רמב"ן ובחיי ויקרא א, ט. פרי עץ חיים שער התפלה פ"ה. (10) ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. (11) ד"ה באתי לגני ה'שית"פ"ב (סה"מ ה'שית"ע' 112 ואילך). תשי"ב (תורת מנחם — סה"מ שבט ע' רעו ואילך). וש"נ. (12) מד, טו. (13) זכרי' ג, ז. (14) בחוקותי כו, יב. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ ע' קנז. תקס"ט ע' קמד ואילך. אמרי בינה שער הק"ש פפ"ח. (15) תהלים לד, טו. וראה לקו"ת בלק עה, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶה גַם עֲנִינָם דְּחֹלֶב וְדָם, כִּי, דָּם עֲנִינֵנו רְתִיחָה, כְּמוֹ אֲשֶׁר
- 2 שְׁעוּלָה מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה, כְּמוֹבָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שִׁמְבִין אֲרֻבַּת
- 3 ה'יִסְדוֹת' שְׁבָהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם, אֲשֶׁר-רוּחַ-מִים-עָפָר, יִסֹּד הָאֵשׁ הוּא הַיָּחִיד
- 4 שֶׁבִטְבַּעוֹ עוֹלָה מִלְמַטָּה לְמַעַלָּה וְחֹלֶב חֶלֶק הַשּׁוֹמֵן הוּא עֲנִיֵן הַתַּעֲנוּג,
- 5 פִּידוּעַ, וּכְפִשְׁטוֹת הָעֲנִיֵן
- 6 דְּשִׁמּוּעָה טוֹכָה תִּדְשֹׁן
- 7 עֲצָם¹⁶, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמִשְׁלִי
- 8 שְׁעַל יְדֵי הַתַּעֲנוּג נִיתוּסָף
- 9 הַתְּרַחֲבוֹת בְּפִועַל בְּהֶעָצָם
- 10 וּבְמִיּוֹחַד בְּהַשּׁוּמָן¹⁷, וְכֵן
- 11 מְצִינֵנו אֲדוֹת הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל 'חֹלֶב'
- 12 שְׁכָל דְּבָר הַמְּשׁוּבָח נִקְרָא
- 13 בְּשֵׁם חֹלֶב, כְּמוֹ שְׁכָתוּב¹⁸
- 14 בְּתוֹרָה כָּל חֹלֶב לְהוֹי', וְהָיָה
- 15 כָּללוֹת עֲנִיֵן הַתַּעֲנוּג שְׁאוֹתוֹ
- 16 מִסְּמַל הַחֹלֶב וְהַשּׁוֹמֵן הוּא בְּאוּפֵן
- 17 דְּמִלְמַעַלָּה לְמִטָּה, שְׁאִינֵנו
- 18 צָרִיף הָאֵדָם מְצִידוֹ, מִלְמַטָּה, לִילָף
- 19 לְמָקוֹם אַחֵר כְּדִי לַחֲפֹשׂ אַחֵר
- 20 הָעוֹנֵג, וְשִׁלְיִמוֹת הַתַּעֲנוּג הוּא
- 21 שְׁמִתְעַנֵּג מְעַצְמוֹ (פִּידוּעַ)
- 22 הַפִּירוּשִׁים שְׁבִדְבָר¹⁹ בְּתוֹרָה
- 23 (חֲסִידוֹת). וְעַל זֶה נֶאֱמַר בְּנִבְאוֹת
- 24 יִחְזָקָאֵל הָאֲמוּרָה לְעִיל לְהַקְרִיב לִי
- 25 חֹלֶב וְדָם, שְׁהַפִּירוּשׁ בְּזֶה
- 26 הוּא עַל דְּרָף תּוֹרַת רַבִּינוֹ
- 27 הַזֶּקֶן הַיְדוּעָה²⁰ עַל הַפִּסְקוֹ²¹
- 28 בְּתוֹרָה אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם,
- 29 שֶׁלֶשׁוֹן הַכְּתוּב 'אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם'
- 30 וְלֹא כְּפִי שֶׁלְכַאוּרָה הִיָּה צָרִיף לְהוֹיֹת
- 31 'אָדָם מִכֶּם כִּי יִקְרִיב' מִלְמַד שְׁעִיָּקָר
- 32 עֲנִיֵן הַקְּרִיבָן הוּא לֹא הִבָּאת הַקְּרִיבָן
- 33 מִן הַבְּהֵמָה אֲלֵא שְׁהָאָדָם מְקָרִיב
- 34 מִקְּרִיב לְאִלּוּקוֹת אֵת עֲצָמוֹ כִּי
- 35 (בְּנוֹגַע לְכָל הַפִּרְטִים דִּמָּן
- 36 הַבְּהֵמָה וּמִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאֵן
- 37 כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב שֶׁם, בְּהַמִּשְׁךְ לְאָדָם כִּי
- 38 יִקְרִיב' כְּפִי שֶׁהֵם כֹּל הַפִּרְטִים הִלְלוּ
- בְּעִבּוּדֵת ה' שֶׁל הָאָדָם (כְּמוֹבָא בְּחִסְדוֹת), וְעַל דְּרָף זֶה צָרִיף
- לְהַקְרִיב לְהַקְבִּ"ה אֵת הַחֹלֶב וְהָדָם כִּי
- הַרְתִּיחָה (דָּם) וְגַם עֲנִיֵן הַתַּעֲנוּג (חֹלֶב) יְהִי לְעִנְיֵי עֲבוֹדַת ה'.
- וְזֶהוּ הָאֲמוּר לְעִיל עַל שְׁנֵי אוֹפְנֵי ה'הִילוּךְ' וְהַתְּקַרְבוֹת שֶׁל הָאָדָם לְאִלּוּקוֹת,
- מִלְמַטָּה לְמַעַלָּה וּמִלְמַעַלָּה לְמַטָּה, הוּא
- גַּם הַחִילּוּק הַהִבְדֵּל בֵּין עוֹלָה
- וְזִבְחָה לְמִנְחָה וְנִסְכִּים, כִּי,
- עוֹלָה וְזִבְחָה הוּא עֲנִיֵן הַקְּרִיבָן
- שְׁמִקְרִיבִים עַל הַמְּזֻבָּח וְנִשְׁרָף בְּאֵשׁ (שְׁיִוֹרֵד מִן
- הַשָּׁמַיִם) (לְאַחֲרֵי הַקְּדָמַת הָאֵשׁ שְׁצִרִיף לְהִבְיָא מִן
- הַהִדְיוּט²²) וּמִקְבֵּל וְלוֹקַח אֵת הַקְּרִיבָן כִּי) וְעוֹלָה
- הַשָּׁמִימָה, שְׁהוּא עֲנִיֵן הָעֲלִיָּה מִלְמַטָּה לְמַעַלָּה
- (בְּדוּגְמַת מְרוּצַת הָדָם). אָף יִשְׁנֵנו גַּם הָעֲנִיֵן
- דְּמִנְחָה וְנִסְכִּים, שֶׁהֵם סוּלַת וְשִׁמָּן וְיֵין שְׁבָאִים
- מִן הַצֹּאֵמָה (וְכֵן מִלַּח, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר²³ וְכָל קִרְבָּן
- מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלָח, שְׁהוּא²⁴ דוּמָם²⁵), וְעַל יְדֵי
- הַקְּרִיבָתָם עַל הַמְּזֻבָּח נַעֲשִׂית הַמִּשְׁכָּה מִלְמַעַלָּה לְמִטָּה²⁶. וְגַם, שִׁמָּן וְיֵין

(16) משלי טו, ל. (17) ראה גיטין נו, ב. (18) ויקרא ג, טז. וראה רמב"ם סוף ה'ל' איסורי מזבח. (19) ראה סה"מ תרנ"ז ע' קעד. (20) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, א. תרח"ץ ע' רלב. ה'שי"ת ע' 113. אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' שנד. "היום יום" יב אדר שני. (21) ויקרא א, ב. (22) ראה תו"כ ויקרא שם, ז. עירובין סג, א. רמב"ם ה'ל' תמידין ומוספין פ"ב ה"א. (23) ויקרא ב, יג. (24) ראה עץ חיים שער נ (שער קיצור אבי"ע) פ"ב. (25) ראה אוה"ת שם, ש"עצם הצומח הוא בחי' דומם .. לאחר שנבדל מן הארץ נעשה דומם כו". (26) "היפך הקרבן שהוא בחי'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ביטוי בענין נוסף, שְׁמֵן וַיִּזֶן בְּרוּחַנִיּוֹת וּבַעֲבוּדָה שהאדם עובד את
2 ה' הֵם חֲכָמָה וּבִינָה (מוֹחִין), וְהָרִי כָלְלוֹת עֲנִין הַמוֹחִין הוּא
3 עֲנִין שֶׁל מְנוּחָה, כְּמֵאמֶר²⁷ הוֹוֶה סָבָא הֹוֶה דְּעֵתוֹי סְתִים כּו'
4 דַּעְתו סְתוּמָה (נַעֲלָמָה) שְׂכִיף וְשְׂקִיט והיא בְּרוּגָע וּבִשְׁקִט, והמנוחה
5 והשלווה הרי זה בְּדוּגְמַת עֲנִין
6 הַתַּעֲנוּג (חֲלָב), שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן 1 בְּרוּחַנִיּוֹת וּבַעֲבוּדָה הֵם חֲכָמָה וּבִינָה (מוֹחִין),
7 שֶׁל הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, 2 וְהָרִי כָלְלוֹת עֲנִין הַמוֹחִין הוּא עֲנִין שֶׁל מְנוּחָה,
8 כְּמִבְּאוּר לַעֲלֵל בִּיחֹס לְהַבְדִּיל בֵּין חֲלָב 3 כְּמֵאמֶר²⁷ סָבָא דְּעֵתוֹי סְתִים כּו' שְׂכִיף וְשְׂקִיט,
9 לְדָם. וְעוֹד זֹאת, וְיֵשׁ דְּבַר נֹסֶף 4 בְּדוּגְמַת עֲנִין הַתַּעֲנוּג (חֲלָב), שֶׁהוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל
10 בַּעֲנִין הַנִּסְכִּים הַמְלַמֵּד עַל כֵּךְ שֶׁעֲנִינָם 5 הַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁעֲנִין
11 הוּא מִלְמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁעֲנִין 6 הַנִּסְכִּים בְּשִׁלְיֻמוֹתָם הוּא
12 הַנִּסְכִּים בְּשִׁלְיֻמוֹתָם הוּא 7 גְּבִי הַמְּזֻבָּח וְיֹוֹרֵד לְשִׁיתִין שְׁמֻחוּלָלִין וְיֹוֹרֵדִין עַד
13 שֶׁהִיוּ מְנַסְכִּין הַיֵּין עַל גְּבִי 8 הַתְּהוֹם²⁸ (שְׂבָמִים הַתַּחְתּוֹנִים), שֶׁזֶּהוּ הַתַּחְתּוֹן
14 הַמְּזֻבָּח וְיֹוֹרֵד הַיֵּין מִלְמַעְלָה (מַעַל 9 שֶׁבַתְּתוֹנִים בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן
15 הַמְּזֻבָּח) לְמַטָּה לְשִׁיתִין (וּפִירֵשׁ רִש"י 10 לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְשֵׁם, לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר,
16 בְּגִמְרָא: "חֲלַל שִׁתַּח הַמְּזֻבָּח כִּנְגֹד 11 מִמְּשִׁיכִים אֶת הַגְּבוּהַ גְּבוּהַ בְּיוֹתֵר, וְלְמַעְלָה מִזֶּה
17 מִקּוֹם הַנִּסְכִּים") שְׁמֻחוּלָלִין שִׁישׁ 12 יוֹרֵדִים עַד הַתְּהוֹם²⁸ (שְׂבָמִים
18 בְּהֵם חֲלָל וְיֹוֹרֵדִין הַנִּסְכִּים שֶׁל הַיֵּין
19 יוֹרֵדִים עַד הַתְּהוֹם²⁸ (שְׂבָמִים
20 הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁהִי בַּעַת הַבְּרִיאָה 13 ג) וּבִיֵּאוּר הָעֲנִין²⁹, דִּהְיָה כְּתִיב³⁰ וְאֵם הָאֶחָל
21 הַבְּדִיל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בֵּין מִים לְמִים 14 יֵאָכֵל גו', וְאָמְרוּ רַז"ל³¹ בְּשִׁתִּי
22 כֵךְ שִׁישׁ מִים עֲלִיּוֹנִים מַעַל לְרִקִּיעַ 15 אֶחָלוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָלִית אָדָם וְאֶחָלִית
23 וּמִים תַּחְתּוֹנִים בְּתַהוֹם), שֶׁזֶּהוּ 16 מְזֻבָּח. וְיֹדוּעַ הַבִּיאוּר בְּזֶה, שֶׁאֶחָלִית מְזֻבָּח הִיא
24 הַתְּהוֹם הַתַּחְתּוֹן שֶׁבַתְּתוֹנִים 17 הָאֶחָלִיה שְׂעָלִיה אוֹמֵר הַקֶּבֶ"ה לְכַנְסֵת יִשְׂרָאֵל
25 בְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין 18 אֶחָלִית גו'³², וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בַּקֶּרְבֵּן תָּמִיד (שְׂבו
26 תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, כְּלוּמֹר 19 נִכְלָל כָּלְלוֹת עֲנִין הַקֶּרְבָּנוֹת) קֶרְבָּנִי לַחֲמִי
27 הַמִּקּוֹם הַתַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר שְׂבָעוֹלָם הַזֶּה 20 לְאִשִּׁי³³, שֶׁהוּא עֲנִין הַלֶּחֶם שֶׁעַל יָדוֹ מִפְּרִנְסִין
28 שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר 21 יִשְׂרָאֵל לְאֲבֵיהֶם שְׂבָשָׂמִים³⁴, וְלֹכֵן נִקְרָאִים
29 וְשֵׁם, לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, 22 רַעֲיִתִי³⁵ פְּרִנְסֵתִי³⁶. וְהָעֲנִין בְּזֶה, דִּהְיָה, עֲנִין
30 מִמְּשִׁיכִים אֶת הַגְּבוּהַ גְּבוּהַ 23 הַלֶּחֶם הוּא שֶׁמְחַבֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוֹף, וְכִמּוֹ
31 בְּיוֹתֵר, וְלְמַעְלָה מִזֶּה כּו' 24 שְׂכַתּוֹב³⁷ לַחֵם לִכְבֹּ אֲנוֹשׁ יִסְעֵד, וְהֵינּוּ³⁸,
32 וְאִפִּילוֹ לְמַעְלָה מִזֶּה בְּיוֹתֵר גַּם 25 שְׂכַתּוֹב יִשְׁנֹו חֲלִישוֹת בְּדַבָּר, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם
33 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, לְמִקּוֹם הַכִּי 26 אֲנוֹשׁ, מִלְּשׁוֹן עֶקֶב הַלֵּב מִכָּל וְאֲנוֹשׁ הוּא³⁹, הִנֵּה
34 תַּחְתּוֹן. 27 עַל זֶה מוֹעִיל הַלֶּחֶם כּו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה לְמַעְלָה,
35 ג) וּבִיֵּאוּר הָעֲנִין²⁹, דִּהְיָה 36 כְּתוּב בְּתוֹרָה (לְגַבִּי אֶחָלִית
37 קֶרֶן שְׁלִמִים) וְאֵם הָאֶחָל יֵאָכֵל 37 קֶרֶן שְׁלִמִים) וְאֵם הָאֶחָל יֵאָכֵל
38 גו', וְאָמְרוּ רַז"ל³¹ בְּגִמְרָא כִי כָפַל הַלֶּשׁוֹן 'הָאֶחָל יֵאָכֵל' מִלְמַד כִּי

העלאה, שהי' שוחט הפר או הכבש, בחי' חי, ונוטל חייתו ממנו, שהחיות עולה למעלה .. אבל הנסכים הן מצומח,"
"הקרבנות צומח גשמי .. הו"ע המשכה למטה דוקא .. ולכן נכללת בכלל נסכים" (לקו"ת ואוה"ת שם). (27) זח"ג קכח,
ב. (28) סוכה מט, א. (29) ראה לקו"ת פרשתנו מא, ג. אוה"ת שם. (30) צו ז, יח. (31) זבחים יג, ב. ועוד. (32) שה"ש ה,
א. (33) פינחס כח, ב. (34) זח"ג ז, ב. (35) שה"ש א, ט. (36) ראה שהש"ר פ"א, ט (ו). (37) תהלים קד, טו. (38) ראה
לקו"ת שה"ש כד, ד ואילך. (39) ירמ' יז, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דָּרָךְ זֶה הוּא גַם עֵינֵי הַלֶּחֶם לְמַעַלָּה בַּאֲלֻקוֹת, דִּהְיֵה, בְּשֵׁם
2 שֶׁהִנָּשְׂמָה מִמְּלָאָה אֶת הַגּוֹף וּמָחִיהוּ אוֹתוֹ כִּן הִקְבֵּה מִמְּלָא
3 אֶת הָעוֹלָם⁴⁰ וְנוֹתַן לוֹ חַיִּית (כְּדַבְרֵי הַמִּדְרָשׁ: "הִנֵּפֶשׁ הוּא מִמְּלָא אֶת הַגּוֹף,
4 וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִמְּלָא אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'הָלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
5 אֲנִי מִלֵּא', תְּבוֹא הִנֵּפֶשׁ שֶׁהִיא מִמְּלָא
6 אֶת הַגּוֹף, וְתִשְׁבַּח לְקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
7 שֶׁהוּא מִמְּלָא אֶת כָּל הָעוֹלָם"), אֵף
8 בְּשִׁבְלֵי זֶה כִּדִּי שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
9 יִמְלֵא וְיַחֲיֶה אֶת הָעוֹלָם צָרִיף
10 לְהִיּוֹת דָּבָר הַמַּחְבֵּר שֶׁעַל יָדוֹ
11 בְּאִמְצָעוֹת הַדְּבָר הַמַּחְבֵּר יִכָּל
12 לְהִיּוֹת הַחִיבוֹר שֶׁל הִקְבֵּה
13 עִם הָעוֹלָם, שֶׁלְּכַאֲוֶרָה הֵם
14 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהָעוֹלָם שֶׁנִּי
15 עֵינֵינִים הַפְּכִיִּים הַמְּנוּגָדִים
16 וְסוֹתֵרִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁהִרִי עוֹלָם
17 הוּא מְלִשׁוֹן הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר⁴¹
18 וְהָעוֹלָם מַעֲלִים וּמַסְתִּיר עַל הָאוֹר
19 הָאֱלֹקִי, וְאֵף עַל פִּי כֵן לְמִרּוֹת
20 שֶׁהָעוֹלָם מַסְתִּיר עַל הָאֱלֹקוֹת
21 הִקְבֵּה מִמְּלָא אֶת הָעוֹלָם
22 כְּפִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם עוֹלָם, הֵינּוּ
23 לְמִרּוֹת הַהִסְתֵּר, וְלֹא שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
24 הוּא מִתְּגַלֶּה בְּעוֹלָם אַחֵר שֶׁהָעוֹלָם
25 מִתְּבַטֵּל וּמַפְסִיק לְהַסְתִּיר, אֲלֵא הָאוֹר
26 הָאֱלֹקִי מֵאִיר בְּעוֹלָם גַּם כִּשֶׁהָעֵלֶם
27 וְהַהִסְתֵּר הוּא בְּתַקְפוֹ, וְחִיבוֹר זֶה
28 שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהָעוֹלָם, הַמְּמַשִּׁיךְ
29 חַיִּית לְעוֹלָם נִעְשָׂה בְּפִעוּל עַל יָדֵי
30 עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה
31 בְּאוֹפֶן שֶׁל אֲתַעְרוּתָא דְּלִתְמָא
32 הַתַּעְרוּרוֹת (לְהַתְקַרֵּב לְאֱלֹקוֹת)
33 מִלְּמַטָּה, מִצַּד הָאָדָם, וּבְלִשׁוֹן
34 הִקְבֵּלָה וְהַסְתִּידוֹת: הַעֲלָאָה
35 מִיֵּינִי נִוְקְבִין, מִיָּם נְקִיִּים, כְּמִבּוֹאֵר
36 בְּתוֹרַת הַסּוֹד, 'מִיֵּינִי דְּכוּרִין', מִיָּם זְכוּרִים, שְׁבָאִים מִצַּד הַזָּכָר הַמְּשַׁפֵּעַ, מִסְּמָלִים
37 קִירּוֹב שֶׁל הַנְּבָרָאִים לְאֱלֹקוֹת מִלְּמַעְלָה (מִצַּד הָאֱלֹקוֹת) לְמַטָּה (לְנִבְרָאִים),
38 וְאוֹיֵל מִיֵּינִי נִוְקְבִין, מִיָּם נְקִיִּים, שְׁבָאִים מִצַּד הַנְּקִיבָה הַמַּקְבֵּלָה, מִסְּמָלִים
39 הַתַּעֲלֹת לְאֱלֹקוֹת מִלְּמַטָּה (מִצַּד הַנְּבָרָאִים) לְמַעְלָה, כְּמוֹ כָּל הָעֵינֵינִים
- 40 רֹאה וִיק"ר פ"ד, ח. 41) לְקוֹר"ת פֶּרֶשְׁתָּנוּ לֹז, ד. 42) אֲבוֹת פ"ב מ"א. וְרֹאה צוּרָא הַרִיב"ש סַקמ"ב. לְקוּטִי אֲמָרִים
סַקצ"ח. אוֹר תּוֹרָה סת"פ. סֵפֶר הַשִּׁיחֹת תש"ג ע' 12. תש"ד ע' 23. 43) סה"מ אִידִישׁ ע' 138 וְאִילֵךְ. וְרֹאה לְקוּטִי ח"ז
ע' 135 וְאִילֵךְ. וְש"נ. 44) תַּהֲלִים כב, ד. 45) סִנְהֶדְרִין מִד, א.

40) רֹאה וִיק"ר פ"ד, ח. 41) לְקוֹר"ת פֶּרֶשְׁתָּנוּ לֹז, ד. 42) אֲבוֹת פ"ב מ"א. וְרֹאה צוּרָא הַרִיב"ש סַקמ"ב. לְקוּטִי אֲמָרִים
סַקצ"ח. אוֹר תּוֹרָה סת"פ. סֵפֶר הַשִּׁיחֹת תש"ג ע' 12. תש"ד ע' 23. 43) סה"מ אִידִישׁ ע' 138 וְאִילֵךְ. וְרֹאה לְקוּטִי ח"ז
ע' 135 וְאִילֵךְ. וְש"נ. 44) תַּהֲלִים כב, ד. 45) סִנְהֶדְרִין מִד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נַעֲשֶׂה גַם לְמַעַלָּה, חִיבוּר בֵּין מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל הָעוֹלָם
2 עִם הָעוֹלָם עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם (מִמָּךְ כְּנֶרְמֹז בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה יִדְעַ
3 מִה לְמַעַלָּה מִמֶּךָ, כְּנֹזֵכֶר לְעִיל).
- 4 אֲמַנָּם הַחִיבוּר בֵּין הַקְדוּשָׁה בִּרְוֹךְ הוּא וְהָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשֶׂה שְׁנַפְעַל עַל
5 יְדֵי הַקְרִיבָנוּת וּפְעוּלַת הַמִּשְׁכַּת חַיּוּת
6 לְעוֹלָם יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאֹפֶן
7 שֶׁהָעוֹלָם נִשְׁאָר עֲדִיין גַּם לְאַחֵר
8 הַחִיבוּר בְּמַעֲמַד וּמַצָּב שֶׁל
9 הָעוֹלָם וְהַסְתָּר עַל הָאֱלֹהוּת.
10 וְכִמּוֹ בְּנוֹגַע לַגּוֹף כְּפִשְׁטוּתוֹ
11 הַמִּקְבֵּל חַיּוּת עַל יְדֵי הַחִיבוּר שֶׁל הַגּוֹף
12 לְנִשְׁמָה, שֶׁאֵף שִׁידוּעַ הַגּוֹף
13 שִׁישְׁנָה הַנִּשְׁמָה שֶׁמִּחְיָה אֵת
14 הַגּוֹף, אֵף עַל פִּי כֵן יָכוֹל
15 הַגּוֹף לְהִתְנַהֵג כְּפִי רְצוֹנוֹ, וְהָרִי אֵין זֶה תְּכֵלִית
16 וְהַחִיבוּר עִם הַנִּשְׁמָה וּקְבִלַת הַחַיּוּת
17 מִמֶּנָּה לֹא מִכְרִיחַ אֶת הַגּוֹף לְהִתְנַהֵג
18 דְּרוּקָא עַל פִּי רְצוֹן הַנִּשְׁמָה, וְהָרִי
19 אֵין זֶה חִיבוּר הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף בְּאֹפֶן
20 כֹּזֵה תְּכֵלִית הַשְּׁלִימוּת אֲפִילוֹ
21 שֶׁל הַגּוֹף שֶׁאֵין זֹכֵה עַל יְדֵי זֶה
22 לְקַבֵּל חַיּוּת מִהַנִּשְׁמָה, וְעַל אַחַת
23 בְּמָה וְכִמּוֹ שֶׁאֵין זֶה תְּכֵלִית
24 הַשְּׁלִימוּת שֶׁל הַנִּשְׁמָה שְׁחִיבוּר
25 זֶה עִם הַגּוֹף אֵינוֹ מוֹסִיף מַעַלָּה בְּנִשְׁמָה
26 עֲצֻמָּה וְאֵינוֹ מְבִיא אוֹתָהּ לִידֵי שְׁלִימוּת.
27 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגַע לְכָלִּיּוֹת
28 עֲנִין הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא דִּי בַעֲצָם
29 הַחִיבוּר שֶׁל הָעוֹלָם עִם הַקְדוּשָׁה בִּרְוֹךְ
30 הוּא (הַנִּפְעֵל עַל יְדֵי הַקְרִיבָנוּת) אֵלָּא
31 שֶׁצִּירֵי לִהְיוֹת שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה
32 בְּאֹפֶן דְּבִרְאשִׁית⁴⁶, כְּאִמּוֹר
33 בְּתוֹרָה לִגְבִי בְּרִיאַת הָעוֹלָם 'בְּרִאשִׁית'
34 בְּרֵא אֱלֹקִים וְדִרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
35 שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁבְלִי ב' רִאשִׁית
36 בְּשִׁבְלִי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא 'רִאשִׁית'
37 כְּכַתּוּב 'קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה' רִאשִׁית
38 תְּבוֹאוֹת' וּבְשִׁבְלִי הַתּוֹרָה⁴⁷ שֶׁנִּקְרָא רִאשִׁית כְּכַתּוּב 'רִאשִׁית דְּרֹכֶךָ',
39 וְהֵינּוּ, שִׁישְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה פּוֹעֲלִים בְּשָׂמִים וְאָרֶץ וְכָל
40 צִבְּאָם (וְהַכּוּוֹנָה לְכָל חִלְקֵי הַבְּרִיאָה כְּפִי שֶׁדִּרְשׁוּ עַל הַפֶּסֶק 'בְּרִאשִׁית בְּרֵא
41 אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ' אֶת הַשָּׁמַיִם לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם וְאֶת
- הָאָרֶץ לְרִבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם⁴⁸) שִׁיְהִיָּה נִיכָר בָּהֶם בְּכָל הַנִּבְרָאִים
כּוֹלֵם הָעֲנִין דְּבִרְאֵי אֱלֹקִים⁴⁶, שֶׁהֵם נִבְרָאִים שֶׁנִּבְרָאוּ עַל יְדֵי הַקְדוּשָׁה
בִּרְוֹךְ הוּא, וְהֵינּוּ שְׁתִּמּוּרַת הַמַּצָּב שֶׁבוֹ הָעוֹלָם הוּא הַסְתָּר עַל אֱלֹהוּת
(מַצָּב שִׁיכוֹל לִהְיוֹת גַּם לְאַחֵר שְׁנַפְעַל חִיבוּר שֶׁל הָעוֹלָם עִם הָאֱלֹהוּת), יִהְיֶה
נִיכָר בְּבִרְיָא שִׁבְרָא אֱלֹקִים וְיִתִּירָה
מִזֶּה, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב לְאַחֲרֵי
זֶה⁴⁹ בְּהַמְשָׁךְ דְּבִרֵי הַתּוֹרָה עַל
הַבְּרִיאָה אֲלֵה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם
וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת
הָיוּ אֱלֹקִים, וְלֹא זֶה בְּלִבְדֵּי שִׁיְהִיָּה
נִיכָר בְּעוֹלָם שִׁבְרָא אֱלֹקִים אֵלָּא יִתִּירָה
מִזֶּה שֶׁשֵּׁם הָיוּ הַנִּשְׁמָה מִשֵּׁם אֱלֹקִים
יִהְיֶה בְּגִלּוּי בְּבִרְיָא, וְהֵינּוּ,
שֶׁלְאַחֲרֵי שֵׁשֶׁם הָיוּ נִמְשָׁךְ
בְּעוֹלָם תְּחִילָה בְּאֹפֶן שֶׁל
הָעוֹלָם וְהַסְתָּר עַל יְדֵי הַמָּגֵן
דְּשֵׁם אֱלֹקִים⁵⁰ הֵשֵׁם שֶׁל מִדַּת
הַגְּבוּרָה וְהַצְמָצוּם שֶׁמִּהוּרָה 'מָגֵן' וְכִסּוּי
עַל שֵׁם הָיוּ הֵשֵׁם שֶׁל מִדַּת הַחֶסֶד
וְהַגִּילּוּי, כְּנֶרְמֹז בְּכַתּוּב 'כִּי שִׁמְשׁ וּמִגֵּן
הָיוּ אֱלֹקִים' שֵׁשֶׁם אֱלֹקִים מִסְתִּיר עַל
שֵׁם הָיוּ כְּדִי שִׁיכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ
בְּעוֹלָם, כִּמּוֹ הַשִּׁמְשׁ שִׁישׁ לֵה מִגֵּן
'וְנִרְתִּיק' כְּדִי לְהַאֲרִי בְּעוֹלָם (שֶׁגַּם
אֵז גַּם בִּשְׁעָה שֵׁשֶׁם הָיוּ נִעֲלָם וְנִסְתָּר
עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ
מִשֵּׁם הָיוּ הַהִתְהַוּוּת וְהַחַיּוּת
וְהַקִּיּוּם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁזֶהוּ
אֶחָד הַפִּירוּשִׁים בְּשֵׁם הָיוּ,
מִלְשׁוֹן מִתְּנָה⁵¹), וְאַחֲרֵי הַתְּחִלָּה
הַבְּרִיאָה וְהַתְּחִלָּה הַחֲלֹקִית בְּעוֹלָם
בְּאֹפֶן זֶה, שֵׁשֶׁם הָיוּ מוֹסְתֵר עַל יְדֵי
אֱלֹקִים, הִנֵּה אַחֵר כֵּךְ פּוֹעֲלִים בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינֵנוּ
וְעִבּוּדֵתָנוּ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת בְּעוֹלָם
זֶהוּ שֶׁהַקְּב"ה מוֹצִיא חֲמָה
שֶׁהִיא מִשֵּׁל לִשְׁם הָיוּ מִנְּרִתָּה⁵²
שֶׁהוּא מִשֵּׁל לִשְׁם אֱלֹקִים, שֵׁשֶׁם הָיוּ יִהְיֶה בְּגִלּוּי.
וְלִכֵּן כִּיּוֹן שֶׁהַחִיבוּר בֵּין הַקְדוּשָׁה בִּרְוֹךְ הוּא וְהָעוֹלָם שֶׁעַל יְדֵי הַקְרִיבָנוּת לֹא
פּוֹעֵל שֶׁהָעוֹלָם יִחְדַּל מִלִּהְיוֹת הָעוֹלָם וְהַסְתָּר עַל הָאֱלֹהוּת לֹא מִסְפִּיקָה
פְּעוּלַת הַחִיבוּר שֶׁל הַקְּב"ה עִם הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנַּעֲשִׂית עַל יְדֵי

(46) בְּרִאשִׁית א, 47) רֹאה פֶּרֶשׁ"י וְרַמְבַּ"ם ע"פ. 48) רֹאה פֶּרֶשׁ"י שם, יד. 49) שם ב, ד. 50) רֹאה תְּנִיּא שֶׁעַר הַיְחוד וְהַמּוֹנָה פ"ד. 51) פֶּרֶדֶס שֶׁעַר א (עֶשֶׂר וְלֹא תִשַׁע) פ"ט. שֶׁהִיּוּה"א שם. 52) נִדְרִים ח, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יְדֵי הַקֶּרְבָּנוֹת (עוֹלָה וְזֶבַח), כִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהִקְרָבָן נִשְׁרָף
2 בָּאֵשׁ, שְׁזָהוּ עֲנִין עֲלִיית הַתַּחֲתוֹן לְמַעַלָּה (פִּנְזָכָר לְעִיל
3 סְעִיף ב), ואכן נפעלת התקרבות של העולם עם האלוקות בדרך העלאה
4 מלמטה למעלה וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם חַיִּית אֱלֹקִית לְמִשְׁחָה, בדרך
5 של המשכה מלמעלה למטה שְׁזָהוּ
6 מֵה שֶׁהִקְרָבָן נִקְרָא לְחֵם
7 שְׁלֹכֵב אָנוּשׁ יִסְעֵד (פִּנְזָכָר
8 לְעִיל שְׁכַם שֶׁהֵלַם כְּפִשְׁטוֹ פּוּעַל
9 חִיבּוּר שֶׁל הַנִּשְׁמָה וְהַגּוֹף וּמַחִיה אֵת
10 הָאָדָם, כִּךְ הַקֶּרְבָּנוֹת פּוּעִלִים חִיבּוּר שֶׁל
11 הָעוֹלָם לְאֱלֹקִוֹת וּמִמְשִׁיכִים חַיִּית
12 לְעוֹלָם), הֲרִי זֶה הַמִּשְׁכָּה הַחַיִּית
13 עֲדִיין לְמִירוֹת שֶׁאֵמָּה יִשְׁנָה הַמִּשְׁכָּה
14 הַחַיִּית בְּאֹפֶן שֶׁל עוֹלָם מְלִשׁוֹן
15 הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר, וְהִינֵנוּ
16 שֶׁפְּנִימִיּוֹת הַחַיִּית הוּא עֲדִיין
17 בְּבַחֲנֵית הָעֵלֶם, וְהִגִּילּוּי הוּא
18 רַק בַּחֲנִינָה חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הַחַיִּית,
19 וּבְלִשׁוֹן הַיְדוּעִ: הַמִּשְׁכָּה
20 חִיצוֹנִית בְּלִבָּהּ. וְגַם לְפִי
21 הַפִּירוּשׁ הַשְּׁנִי הַמּוּבָא
22 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה⁵³ שֶׁגַּם עַל יְדֵי
23 קֶרְבָּנוֹת (עוֹלָה וְזֶבַח) אֲפִילוֹ
24 לֹא מִנְחָה וְנִסְכִּים נַעֲשֶׂה
25 יְחִיד פְּנִימִי בֵּין הָאֱלֹקִוֹת וְהַבְּרִיָּא,
26 וּבִלְשׁוֹן הַמֵּאמֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה,
27 "בְּבַחֲנֵית עֲלִיית הַתַּחֲתוֹן, לְפַעֲמִים
28 עוֹלָה כֹל כִּךְ עַד שְׁלֹקָה גַּם פְּנִימִיּוֹת
29 הָעֲלִיין כו'. וְאֵם כֵּן לְפִי זֶה אֲפִשֶׁר
30 לִזְמֵר שֶׁגַּם עַל יְדֵי הַזֶּבַח וְהָעֲלָאָה..
31 יוֹכֵל לְהִיטֵר גַּם כֵּן הָעֲלִי כֹל כִּךְ
32 לְפַעֲמִים, עַד שְׁלֹקָה גַּם פְּנִימִית
33 הָעֲלִיין", וְלִפִּי פִירוּשׁ זֶה גַּם עַל יְדֵי
34 הַקֶּרְבָּנוֹת עֲצָמָם, לֹא מִנְחוֹת וְנִסְכִּים,
35 יִכּוּלָה לְהִיטֵר הַמִּשְׁכָּה פְּנִימִית וְלֹא רַק
- הַמִּשְׁכָּה חִיצוֹנִית, מְכַל מְקוֹם
בְּתַכְלִית שֶׁנִּפְעֵלֶת דּוּקָא עַל יְדֵי הַמִּנְחוֹת וְהַנִּסְכִּים, כְּמוֹ שֶׁמִּמְשִׁיךְ בְּלִקוּטֵי
תוֹרָה⁵⁴ שֶׁם, "אִךְ עִם כָּל זֶה הוּא רַק דֶּרֶךְ עֲלִי מַלְמָטָה לְמַעַלָּה, אֲבָל לְהִיטֵר
גִּילּוּי פְּנִימִית הָעֲלִיין לְמַטָּה מִמֶּשׁ זֶה עַל יְדֵי הַנִּסְכִּים".
וְלִכֵּן לֹא דִי בְּקֶרְבָּנוֹת עֲצָמָם אֲלֵא
צָרִיךְ לְהִיטֵר גַּם הָעֲנִין דְּמִנְחָה
וְנִסְכִּים, כִּי, נִוְסָף לְכַךְ שֶׁעַל
יְדֵי מִנְחָה וְנִסְכִּים נַעֲשִׂית
הַמִּשְׁכָּה מְלִמְעַלָּה לְמִטָּה
(פִּנְזָכָר לְעִיל סְעִיף ב שֶׁעַל יְדֵי
הַקֶּרְבָּנוֹת נִפְעֵלֶת הַתַּקְרָבוֹת לְאֱלֹקוֹת
בְּדֶרֶךְ הָעֲלָאָה מַלְמָטָה לְמַעַלָּה, וְרַק עַל
יְדֵי הַנִּסְכִּים נִפְעֵלֶת הַמִּשְׁכָּה וְהָאָרֶץ
מַלְמָטָה), הִנֵּה עוֹד זֹאת,
וְהַנִּסְכִּים הֵיא בְּאֹפֶן שֶׁל גִּילּוּי
הַפְּנִימִיּוֹת, הַמִּשְׁכָּה פְּנִימִית
(שְׁדוּקָא אֲזַ בְּהַמִּשְׁכָּה וְגִילּוּי
הַפְּנִימִיּוֹת יִשְׁנֵנוּ הָעֲנִין דְּנִחַת רוּחַ
כו' הַנִּרְמָז בְּכִךְ שֶׁבְּקֶרְבָּנוֹת נִאֲמָר 'רוּחַ
נִיחּוּחַ'), בְּדוּגְמַת הֵיין (שְׁזָהוּ
עֲנִין הַנִּסְכִּים) כְּפִשְׁטוֹ, כְּלִשׁוֹן
הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים יֵינן יִשְׁמַח לְבָב
אָנוּשׁ⁵⁴, וּבִלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּסִפֵּר
שׁוּפְטִים עַל הֵיין הַמִּשְׁמַח אֲלֵקִים
וְאָנָּשִׁים⁵⁵, שְׁזָהוּ לְפִי שֶׁהֵינן
בְּעֲצָמָם הֵיָה טְמוּן וְנִעְלָם
תַּחֲלִילָה בְּעֲנָבִיו וְיִצְאָ מִן
הָעֵלֶם אֶל הַגִּילּוּי, וְלִכֵּן הוּא
מִשְׁמַח, שֶׁשְׁמַחָה הוּא עֲנִין
הַגִּילּוּי, וְזֶהוּ שְׁמִשְׁמַח
אֲלֵקִים, הֵינֵנוּ, שֶׁבְּבִרְאִישִׁית
בְּרָא אֲלֵקִים אַחֲרֵי שֶׁתַּחֲלִילָה
הָעוֹלָם נִבְרָא עַל יְדֵי שֵׁם אֲלֵקִים, מְקוֹר
הָהֵעֱלֵם וְהַצְמָצוֹם יִתְגַּלֶּה הָעֲנִין

53) שם מב, א (לאחרי שמבאר החילוק בין זבח לנסכים בב' דברים, הא', שהזבח הוא העלאה, והב', שגם המשכת החיות היא רק בחי' חיצונית, אבל פנימית החיות היא עדיין בבחי' העלם, ונמשכת רק ע"י נסכים, שהן בחי' המשכה וגם גילוי הפנימית (כנ"ל ס"ד) — ממשיך: "אך אפשר לומר עוד עפ"מ שבע"ח.. לפעמים התחתון.. לוקח גם פנימית של העליון ואז הוא ממש כמוהו כו' ע"ש. ומה שנת' למעלה (מא, ד) בשם הע"ח שפנימית העליון אינו יורד למטה לתחתון, אינו יורד דווקא, אבל בבחי' עליית התחתון, לפעמים עולה כ"כ עד שלוקח גם פנימי' העליון כו'.. וא"כ לפ"ז אפשר לומר שגם ע"י הזבח וההעלאה.. יוכל להיות ג"כ העלי' כ"כ לפעמים עד שלוקח גם פנימית העליון. אך עכ"ז הוא רק דרך עלי' מלמטה למעלה, אבל להיות גילוי פנימית העליון למטה ממש זהו ע"י הנסכים". 54) תהלים קד, טו. 55) ספר שופטים ט, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּבִיּוֹם עֲשׂוֹת הַיּוֹי' אֱלֹקִים, גִּילּוֹי שֵׁם הוֹי' מִקּוֹר הַהִמְשָׁכָה וְהַגִּילּוֹי
2 וְעַד לְאוֹפֶן שְׁמוּצִיא חֲמָה מִנְּתָקָהּ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַסֵּתֶר שֶׁל שֵׁם
3 הוֹי' עַל שֵׁם אֱלֹקִים (כְּנֻזָּר לְעִיל), וְעֵנֶן זֶה שֶׁל 'שִׁמְחָה', וְגִילּוֹי
4 לַמַּעֲלָה פּוֹעֵל גַּם בְּאַנְשִׁים לַמַּטָּה (מְשַׁמַּח גּוֹ' אַנְשִׁים),
5 שְׁתַּתְּגַּלָּה אֲצֵלֶם פְּנִימִיּוֹת
6 הַנְּשִׁמָּה, נְקוּדַת הַיְּהוּדוּת, 1
7 שְׁהִיְתָה קִיּוּמָה וְנִמְצָאָה בָּהֶם גַּם
8 לִפְנֵי זֶה (שְׁהִרִי גַם אֶפִּילוֹ
9 בְּשִׁעַת הַחֲטָא הִיְתָה הַנִּשְׁמָה,
10 בְּפִנִּימִיּוּתָהּ, בְּאִמְנָה אֶתוֹ 56 עִם
11 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְנִפְרְדָה מִמֶּנּוּ רַק
12 בְּחִיצוֹנוּתָהּ), אֲבָל הִיְתָה בְּהַעֲלָם
13 וְהַסֵּתֶר, וְעַכְשִׁיו תִּתְגַּלֶּה
14 וְתִתְהַיֵּג אֶת הַתְּפִשּׁוּת הַנֶּפֶשׁ
15 הַמִּתְגַּלֶּית מִעֵצֶם הַנֶּפֶשׁ לַחַיּוּת אֶת
16 הַגּוּף, וְגַם אֶת נֶפֶשׁ הַבְּהִמִּית
17 וְהַגּוּף וְחִלְקוֹ שֶׁל הָאָדָם הַמִּסּוּרִים
18 בְּעוֹלָם, עַל יְדֵי זֶה שְׁתַּפְּעַל
19 הַנִּשְׁמָה וְתִתְהַיֵּג לְהִתְהַיֵּג אֶת
20 הַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר וְאֶפִּילוֹ
21 הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ, וְלֹא רַק בְּחִירוֹ
22 וּמִצְוֹת אֵלָּא גַּם בְּעִבּוּדָה שֶׁהָאָדָם
23 עוֹבֵד ה' דְּכָל מַעֲשֵׂי אֶפִּילוֹ מִעֲשֵׂי
24 הַחוּלִין יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִים 57
25 וּבְכָל דְּרָכָי אֶפִּילוֹ דְּרֵכֵי הַחוּלִין
26 דְּעֵהוּ 58 שֶׁגַם בְּעִסְקוֹ בְּדַבְרִים אֵלָּה
27 יִהְיֶה הָאָדָם חָדוֹר בִּידֵיעַת ה'.
- 28 ד) וְהִנֵּה דוּגְמַת הָעֵנֶן דְּעוֹלָה
29 וְזִבְחָה שְׁעִנִּים הַעֲלָא מִלְּמַטָּה לַמַּעֲלָה
30 וּמִנְּתָקָהּ וְנִסְכִּים שְׁעִנִּים הַמְשָׁכָה
31 מִלְּמַעֲלָה לַמַּטָּה, כְּפִי שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלָּה
32 קִיּוּמִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת עֲצָמָם
33 הוּא עֵנֶן קְרִיאַת שְׁמֵעַ שְׁעִנִּים
34 הַעֲלָא וְתַפְּלִין שְׁעִנִּים הַמְשָׁכָה,
35 כְּפִי שְׁמִשְׁחָה וּמִבְּאָר.
36 וְהָעֵנֶן בְּזֶה, דְּהִנֵּה, הָעֵנֶן
37 דְּקְרִיאַת שְׁמֵעַ הוּא מֵה
38 שְׁכֵתוֹ בְּפִסּוּק הָרִאשׁוֹן 59 שֶׁל
39 פְּסוּקֵי קְרִיאַת שְׁמֵעַ שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל
40 הַיּוֹי' אֱלֹקֵינוּ הַיּוֹי' אֶחָד, שְׁהִיְתָה
- עֵנֶן הַמְּסִירָת נֶפֶשׁ (שְׁהִרִי בְּאִמְרִית הַיּוֹי' אֶחָד צָרִיף לְכוּיִן
עַל עֵנֶן הַמְּסִירָת נֶפֶשׁ 60 כְּדַבְּרֵי הַבִּי"ח עַל הַטּוֹר בַּהֲלָכוֹת קְרִיאַת שְׁמֵעַ:
"קִרְאָנָה בְּאִמְנָה וּבִירָאָה וְנִרְאָה דְּאִמְנָה וִירָאָה זֶה הוּא בְּאוֹפֶן זֶה שִׁכּוּן בְּשִׁעָה
שֶׁהוּא קוֹרָא שְׁמֵעַ לְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם לַחַיּוּת נִהַרְגַּ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם
הַמִּיּוּדָה, דְּזֶהוּ וּבְכָל נִפְשָׁךְ אֶפִּילוֹ נוֹטֵל
אֶת נִפְשָׁךְ וְעַל זֶה אָמַר הַכְּתוּב כִּי עָלֶיךָ
הוֹרְגוּ כָל הַיּוֹם כִּי אִזּוּ בְּכוּנָה זֶה
יִקְרָאנָה בְּאִמְנָה וּבִירָאָה בְּרִתָּה
וּבִזְיוֹעַ"), וּכְלָלוֹת עֵנֶן הַחוּכֵן
הַכְּלָלִי שֶׁל פְּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה
(וְעִיקָרִית), בְּדוּגְמַת פְּסוּק
רִאשׁוֹן שֶׁהוּא הַעִיקָר שֶׁל כָּל קְרִיאַת
שְׁמֵעַ) דְּקְרִיאַת שְׁמֵעַ הוּא
קְבָלָה עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים 61,
כְּדַבְּרֵי הַמְשָׁנָה "לֵמָּה קִדְּמָה פִּרְשַׁת
שְׁמֵעַ לְוַהֲיָה אִם שְׁמוּעַ, כִּדִּי שִׁיקְבֵּל
עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים תַּחֲלָה וְאַחֵר כֵּךְ
מִקְבֵּל עָלָיו עוֹל מִצְוֹת" וְכֵן הַחוּכֵן
שֶׁל קְרִיאַת שְׁמֵעַ כּוֹלֵל גַּם הָעִבּוּדָה
דְּוָאֲהִבְתָּ אֶת הַיּוֹי' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל
לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשָׁךְ (וְעַד)
וּבְכָל מְאֹדְךָ 62 (בְּכָל מְדָה
וּמְדָה שֶׁהוּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
מוֹדֵד לָךְ 63 הֵינִי שֶׁאֲהַבְתָּ ה'
וְעַבְדְּתָה ה' צִרְכָּה לַחַיּוּת בְּכָל מִצְוָה),
לְמַעֲלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבִלָה
'מִאֲדָר' בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל 'מִאֲדָר', וְעַד
לְעֵנֶן הַמְּסִירָת נֶפֶשׁ שְׁכָל זֶה
הוּא הַתְּקַרְבוּת לְאוֹקוּת מִצַּד הָאָדָם,
בְּהַתְּעַלּוֹת מִלְּמַטָּה לַמַּעֲלָה.
אֵף עֵנֶן הַתְּפִלִּין הוּא וְלֹא
הַמְּשָׁכָה וְהַתְּגַלּוּת עֵנֶן הָאֲהִבָּה
שְׁכָלָה, שְׁעִיקָר עֵנֶן הַמְּדוּת
הוּא בְּלָב (אֵף שֶׁיֵּשׁ שָׁם בְּלָב
גַּם מוֹחִין כְּפִי שְׁשִׁיכִים
לְמַדּוּת, וּכְמוֹ הָעֵנֶן דְּבָכָל
לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשָׁךְ, שְׁכּוֹלֵל
צִיּוּר לְעַבְדוֹת אֵת ה' עִם כָּל עֶשֶׂר
כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵן הַמוֹחִין וְהֵן
הַמְּדוּת), אֲלֵא [הַחוּכֵן וְהָעֵנֶן שֶׁל

(56 תניא ספכ"ד. 57) אבות פ"ב מ"ב. (58) משלי ג, ו. (59) ואתחנן ו, ד. (60) ראה זח"ג לג, א. שו"ת הרשב"א ח"ה סנה. פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ב. ב"ח לטור או"ח ר"ס סא. אוה"ת ואתחנן ח"ו ע' ברמד ואילך. תרומה ע' א'שסו. (61) משנה ברכות יג, א. (62) שם ו, ה. (63) משנה שם נד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מצות תפילין הוא **הַמְשַׁכֵּת וְגִילוי הַמוֹחִין** העליונים, מלמעלה למטה
2 **וְכַפְשָׁטוֹת הַיָּדִין בְּשִׁלְחָן עֲרוֹף** 64 **שֶׁחֶלֶק מִמִּצְוֹת הַתְּפִילִין**
3 **הוא עֲנֵן שֶׁעָבַד הַמוֹחַ וְהַלֵּב** של האדם לעבודת ה', **הַחֵל**
4 **מִשְׁעָבוֹד הַמוֹחַ]**, **תְּחִלָּה** בשלב ראשון של עבודת ה', המשכת
5 הַמוֹחִין בְּאוֹפֶן מְקִיף מלמעלה
6 שעדיין אינו חודר ומתלבש בפנימיות,
7 **וְאַחַר כֵּן נִמְשָׁכִים הַמוֹחִין**
8 העליונים **גַּם בְּפִנְיָמוֹת, הֵן**
9 **מוֹחִין דְּזַעִיר אֲנָפִין**, בחינת זכר,
10 המשפיע, הַמוֹחִין כמו שהם במידות
11 חסד, גבורה וכו' **שֶׁזֶהוּ עֲנֵן**
12 **תְּפִילִין שֶׁל ראש, וְהֵן מוֹחִין**
13 **דְּנוֹקָבָא**, בחינת נקבה, המקבל,
14 הַמוֹחִין כמו שהם בבחינת מלכות
15 **שֶׁהוא עֲנֵן תְּפִילִין שֶׁל יָד** 65,
16 כמבואר בתורת הסוד, **וְאַחַר כֵּן**
17 **נִמְשָׁכִים הַמוֹחִין עַל יְדֵי**
18 **הַרְצָעוֹת עַד לְמִטָּה מִטָּה**
19 **(כְּמִבּוֹאֵר בְּאַרְבָּעָה בְּדִרוּשִׁים**
20 **מֵאִמְרֵי הַחֲסִידוֹת דְּתַפִּילִין** 66).
21 **וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל** 67
22 **בְּנִמְרָא הוֹקֵשָׁה כָּל הַתּוֹרָה**
23 **כּוֹלָה לְתַפִּילִין, כִּי, כָּלֹלֹת**
24 **עֲנֵן כָּל הַמִּצְוֹת (וְכֵן לִימּוֹד**
25 **הַתּוֹרָה) וְעֵיקָרָם הַתּוֹכֵן הַכִּלִּי**
26 **וְהַעֲקִירֵי שֶׁל כָּל הַמִּצְוֹת הֵוא**
27 **לְהַמְשִׁיךְ אֱלֻקוֹת מְלֻמְעָלָה**
28 **לְמִטָּה, בְּדָבָרִים גִּשְׁמִיִּים,**
29 **כְּמוֹ הַמִּצְוָה לְהַנִּיחַ תְּפִילִין בְּקֶלֶף**
30 **גִּשְׁמִי, שֶׁהֵם בְּמִדַּתָּה וְהַגְבָּלָה**
31 **חֶפֶץ מְסוּים עִם גֹּדֶל מוֹגְבֵּל וּמִידוֹת**
32 **מְסוּימוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּפִשּׁוּטוֹ,**
33 **וְמֵהֶם וְהַתְּפִילִין בְּקֶלֶף גִּשְׁמִי**
34 **עוֹשִׂים פּוֹעֲלִים עֲנֵן רֹחוּתִי שֶׁל**
35 **תְּפִילִין לִשּׁוֹן קֶשֶׁר וְחִיבוֹר**
36 **לְהַקְבֵּ"ה** 68, **וְעַד שֶׁכָּפִי שֶׁהֵם**
37 **הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים הַמוֹגְבֵּלִים שֶׁבָּהֶם**
38 **עוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹת בְּמִקּוֹמָם,**
- במקום ובגדרי המציאות שבהם הם נמצאים **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** ובכל הגדרים
שֶׁל תַּחְתּוֹן, הרי הם **נַעֲשִׂים דִּירָה לֹא יִתְבָּרֵךְ** 69, מקום ראוי לגילוי
אלקות והשראת השכינה **וְהָרִי בְּהַדִּירָה** כמו בדירה כפשוטה **נִמְצָא גַם**
הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הָדָר בָּהֶן 70, **וְאַדְרָבָה**, לא זו בלבד שבדירה נמצאת
'גם' הפנימיות של הגר בה אלא
אדרבה **עֵיקַר הַפְּנִימִיּוֹת הֵיא**
בְּגִלְיֵי דְּוָקָא בְּהַדִּירָה, מֵה
שָׂאִין כֵּן בַּחוּץ כאשר הגר בדירה
נמצא מחוץ לדירה **הָרִי הֵוא מְכוּסָה**
בְּלְבוּשׁ וּבְכֻמָּה לְבוּשִׁים,
כְּמוֹכֵן גַּם בְּפִשְׁטוֹת הָעֲנִינִים
שֶׁרַק בְּדִירָתוֹ הָאָדָם מְסִיר אֶת הַבְּגָדִים
שְׂבוֹדֵךְ כָּל מְכַסִּים אוֹתוֹ, דְּזֶה שֶׁכֵּן
הֵוא בְּגִשְׁמִיּוֹת, הֵוא לְפִי
שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים
מֵהֵן 71 - **מִפְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים,**
הֵינֵנו כְּמוֹ שֶׁהָעֲנִינִים הֵם
בְּאֶדָם הָעֲלִיּוֹן, וְלִמְעָלָה
מְעָלָה וְכֵן בַּעֲנִינוֹ, הַמִּצְיָאוֹת
שֶׁפְּנִימִיּוֹת הָאָדָם נִמְצָא בְּדִירָה שְׁהוּא
דֵּר בַּה נּוֹבַעַת מִכָּן שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
'דֵּר' בַּתַּחְתּוֹנִים בְּפִנְיָמוֹתוֹ.
וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּמֵאִמְרֵי חו"ל
הַנּוֹכַח כָּל הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע
בְּלֹא תְּפִילִין, כְּאִילוֹ הַקְּרִיב
עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזָבַח בְּלֹא
נִסְכִּים, וְהֵינֵנו, שֶׁהָעֲנֵן
דְּקְרִיאַת שְׁמַע בְּלֶבֶד, עֵינִן
הַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ וְהַקְּבָלָת עוֹל, כְּמִבּוֹאֵר
לַעִיל, לֵאלֹא הָעֲנֵן דְּתַפִּילִין, עֵינִן
הַמְשַׁכֵּת הָאֱלֻקוֹת מְלֻמְעָלָה לְמִטָּה
הֵוא כְּמוֹ עוֹלָה וְזָבַח, שֶׁיֵּשׁ
בּוֹ בַּעֲנֵן הַקְּרִבּוֹת אֲמָנָם עֲנֵן
הָעֲלִיָּה שֶׁל הַנִּבְרָאִים מְלֻמְעָלָה
לְמַעְלָה, וְעַד לְתַכְלִית
הַשְּׁלִימוֹת שֶׁל הַעֲלִיָּה שֶׁהָקְרָבִן
הֵוא כְּמוֹ עוֹלָה וְזָבַח, שֶׁיֵּשׁ
בּוֹ אֲמָנָם עֲנֵן הָעֲלִיָּה מְלֻמְעָלָה, וְעַד לְתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת שֶׁהָקְרָבִן נֶאֱכַל

(64) או"ח סי' כה ס"ה (ובאדה"ז סי"א). וראה ב"ח שם סי' ח וסי' תרכה. (65) ראה גם פרי עץ חיים שער התפילין פ"א. פ"ו. פ"ז. סהמ"צ להצ"צ יז, א. אוה"ת ואתחנן ע' שכג. ע' שכו. ע' שמא ואילך. המשך תער"ב ח"ג ע' א' שס. (66) ראה סידור עם דא"ח שער התפילין יד, ג ואילך. סה"מ תרח"ץ ע' נז. ה'שי"ת ע' 209. ושי"ת. (67) קדושין לה, א. (68) ראה תו"א מקץ לה, ב. תו"ח יתרו רס, א. (69) ראה תנחומא נשא טז. תניא פל"ו. (70) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ע' ה. (71) ראה תניא פ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נֹאכַל עַל יְדֵי הָאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, עַד שֶׁנִּקְרָא קֶרְבָּנִי לַחֲמִי
 - 2 לְאִשִּׁי, וְיֵשׁ בּוֹ גַם אֶת מַעֲלַת ה'לֹחֵם' (הנפֵּל עַל יְדֵי חִיבוֹר הָעוֹלָם עִם
 - 3 הָאֱלֹהִים, כַּמְבוֹאֵר לַעֲלֵי בִּאֲרִיכוֹת) אָבֵל עֲדִיין צָרִיף לִהְיוֹת עֵינָר
 - 4 וְשְׁלִימוֹת הָעֲנָן שֶׁל עֲבוֹדַת ה' בְּעוֹלָם - הַהִמְשָׁכָה שֶׁל הָאֱלֹהִים
 - 5 מִלְּמַעַל לַמָּטָה שְׁנַעֲשִׁית עַל
 - 6 יְדֵי מִנְחָה וְנִסְכִּים, שְׁעַל יְדֵי
 - 7 זֶה קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּגִשְׁמוֹת, כַּהֲנַחַת
 - 8 תַּפְלִין מִקֶּלֶף גִּשְׁמִי מִמְּשִׁיכִים אֶת
 - 9 הָעֲנָנִים הַכִּי נַעֲלִים שְׁנַפְעָלוּ
 - 10 עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּקָרִיאת
 - 11 שְׁמֵעַ הַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ, הַעֲבוֹדָה שֶׁל
 - 12 'זָאֵהֶב אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ' וְכו' בְּאֹפֶן
 - 13 שְׁיֻמְשָׁכוּ לַמָּטָה מִטָּה בְּיוֹתֵר, וְכו'
 - 14 לְדַבְרֵים הַגִּשְׁמִיִּים הַתַּחְתּוֹנִים וְהַנְּחוּתִים
 - 15 בְּיוֹתֵר וְאֶדְרָבָה, דְּוָקָא
 - 16 בַּתַּחְתּוֹנִים יִהְיֶה הַגִּילּוֹי
 - 17 דְּעֵינָר שְׁכִינָה⁷² פְּנִימוֹת
 - 18 הָאֱלֹהִים.
 - 19 (ה) וְעַל פִּי זֶה בִּי יוֹבֵן גַּם עֲנָן הַסְּמִיכוֹת
 - 20 בִּאֲרִיכוֹת אֹדוֹת הַמַּעֲלָה וְהִתְרִין שִׁשׁ
 - 21 בְּנִסְכִּים לְגַבִּי הַקֶּרְבָּנוֹת עֲצָמִים יוֹבֵן
 - 22 גַּם עֲנָן הַסְּמִיכוֹת דְּפִרְשַׁת
 - 23 נִסְכִּים לְפִרְשַׁת הַמְּרָגְלִים, שְׁעַל
 - 24 כֵּךְ נִשְׁאַלָה הַשְׁאֵלָה בַּתְּחִילַת הַמֵּאמֵר
 - 25 מִהוּ הַטַּעַם וְהַסִּבָּה לַסְּמִיכוֹת זֶה וְהוּבָא
 - 26 מֵאֵמֶר הַמְּדַרְשׁ שֶׁזָּהוּ הַתִּיקוֹן
 - 27 וְהַנְּחָמָה עַל עֲנָן הַמְּרָגְלִים
 - 28 שְׁגֵרָם לְיוֹתֵאבְלוֹ הָעַם מֵאֵד' וְכוּי לְנַחַם
 - 29 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּאֲבָלָם עַל יְדֵי דְּבָרֵי
 - 30 תוֹרָה, אִמֵּר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
 - 31 פִּרְשַׁת הַנִּסְכִּים, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמִבְּאֵר.
 - 32 וְהָעֲנָן בְּזָה⁷³, דְּהִנְהֵא
 - 33 הַמְּרָגְלִים הָיוּ כְּדַבְרֵי הַמְּדַרְשׁ עַל
 - 34 דּוֹר הַמְּדַבֵּר דּוֹר דְּעָה⁷⁴,
 - 35 וּבִהְיוֹתָם בְּמִדְבָּר הָיוּ בְּמַעְמָד
 - 36 וּמִצָּב שְׁעָסְקוּ רַק בְּעֲנָנִים שֶׁל
 - 37 טוֹב וּקְדוּשָׁה מִבְּלִי כָל עֵסֶק
 - 38 בְּעִנְיָנִים גִּשְׁמִיִּים, שֶׁזָּהוּ גַּם מִה
 - 39 שְׁלֹא יִתְּנָה הַתּוֹרָה כּו' אֶלָּא
- לְאוֹכְלֵי הַמֶּן⁷⁵, שֶׁכָּל פְּרִנְתָּם וּמוֹזָנִים הָיוּ עַל מִן מִן הַשָּׁמַיִם שְׁלֹא הָיוּ
- צָרִיכִים לַעֲסוֹק בְּעֲנָנֵי הָעוֹלָם כּו' לְצוּר הַפְּרִנְסָה וְהַכְּנַת הַמּוֹזָנִים,
- וְעַד כִּדִּי כֵךְ הָיוּ מִנּוּתִים מְכַל דְּבַר גִּשְׁמִי שֶׁהֵמֶן בְּנִיגוּד לְאוֹכֵל רְגִיל לֹא
- הָיָה בּוֹ פְּסוּלָת⁷⁶, וְהִינּוּ, שֶׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וּבְכָללָם
- הַמְּרָגְלִים, בְּמַעְמָד וּמִצָּב שְׁלֹא
- הָיוּ שְׁיֻכִּים לְעֲנָן שֶׁל פְּסוּלָת
- כָּלֵל (מִלְּבַד מִה שֶׁאֵכְלוּ דְּבָרִים
- אַחֵרִים מִה שֶׁקָּנּוּ מִתַּגְּרֵי אוֹמוֹת
- הָעוֹלָם, אָבֵל לֹוִי זֹאת אֵילֹו
- הָיוּ אוֹכִלִים אֶת הַמֶּן בְּלִבָּד לֹא הָיָה
- אַצֵּלָם עֲנָן שֶׁל פְּסוּלָת כָּלֵל).
- וְטַעֲנָתָם שֶׁל הַמְּרָגְלִים שֶׁלָּא רָצוּ
- לְהִיכָנֵס לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה
- שְׁצָרִיכִים הֵינּוּ שְׁעָרֶיךָ יוֹתֵר
- לְהִשָּׁאֵר בְּמִדְבָּר, מֵאִשֵּׁר לְהִיכָנֵס
- לְאַרְץ, כִּי בִשְׁהוּתָם בְּמִדְבָּר הָרִי הֵם
- לֹא שְׁיֻכִּים לְעֲנָנֵי הָעוֹלָם,
- מִלְּשׁוֹן הָעַלָּם וְהַסְּתֵר⁴¹,
- בְּאֶמְרָם, וְהַמְּרָגְלִים הַסִּבִּירוּ אֶת
- טַעֲנָתָם שְׁעָרֶיךָ לְהִשָּׁאֵר בְּמִדְבָּר מֵאִשֵּׁר
- לְהִיכָנֵס לְאַרְץ בְּנִימוֹק שְׁיֻכֹּל
- לִהְיוֹת כֹּאשֵׁר נִכְנָסִים לְאַרְץ עֲלוּל
- לִהְיוֹת חָס וְשְׁלוֹם מַעְמָד וּמִצָּב
- שֶׁל אֶרֶץ אוֹכֵלָת יוֹשְׁבֵיהָ⁷⁷,
- הֵינּוּ, וּמִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים בְּרוּחוֹתֵי
- הָיָה שְׁתַּמּוּרַת זֶה שֶׁהֵם הַמְּרָגְלִים,
- וְכָלל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יִתְּנִישְׁבוּ בְּאֶרֶץ
- וְיַעֲשׂוּ מִהַחֲמִירוֹת וְעַל אַחַת
- בִּמְהָ וּבְמָה מִהַגְּשָׁמִיּוֹת
- שֶׁהַגְּשָׁמִיּוֹת פָּחוֹת חוֹמֵרִית וְיוֹתֵר
- מַעֲדוּתָה מִהַחֲמִירוֹת שֶׁל עוֹלָם
- הִזָּה הַתַּחְתּוֹן - אֶרֶץ
- נוֹשֶׁבֶת⁷⁸, מְקוֹם שְׁתַּמּוּרַת הָעַלָּם
- וְהַסְּתֵר עַל אֱלֹהִים יִהְיֶה בּוֹ גִּילּוֹי
- אֱלֹהִים, יָכוֹל לִהְיוֹת יִשְׁנָה סִכְנָה
- שֶׁהָאֶרֶץ תִּהְיֶה אוֹכֵלָת
- יוֹשְׁבֵיהָ, שְׁתֹּאכַל (זִי וּוְעַט
- אוֹיְפֶסְעֵן הָיָה תֹּאכַל רִתְּסוּף)
- אֶת הָאָדָם הָעוֹבֵד אֶת ה',

(72) ראה ב"ר פ"ט, ז. וראה ד"ה באתי לגגי ה'ש"ת (סה"מ תש"ע' 111 ואילך). (73) ראה לקו"ת שם מא, ב. (74) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פ"ט, א. זח"ב סב, ב. פרי עץ חיים שער חג המצות פ"א. לקו"ת שם לו, ב. (75) מכילתא ר"פ בשלח. שם טז, ד. (76) ראה יומא עה, ב. פרש"י חוקת כא, ה. תו"א פט, א. (77) פרשתנו יג, לב. וראה לקו"ת שם, א. (78) בשלח טז, לה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיִּתְּבַטֵּל חֹס וְשָׁלוֹם לִגְבִי הַחֲמִירִית וְעַל כָּל פָּנִים לִגְבִי
2 הַגְּשָׁמִיּוֹת שֶׁל הָעוֹלָם וְכִשְׁיִתְּבַטֵּל וַיִּכְנַע לִגְבִי הָאָרֶץ גְּשֵׁמִית, הִדְבֵּר
3 יִפְנַע בְּמַעֲמָדוֹ וּמִצְבּוֹ הָרוּחָנִי וְהָאָרֶץ 'תֹּאכַל' אוֹתוֹ, וְלֹכֵן לֹא רָצוּ הַמְּרַגְלִים
4 לְהִיכָנֵס לָאָרֶץ.
- 5 אֲמָנָם עַל זֶה אָמְרוּ לָהֶם, שְׂאֲדָרְכָהּ, הַהִיפֵךְ הוּא הַנֶּכֶן,
6 וְלֹאמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר טוֹבָה הָאָרֶץ
7 מֵאֵד מֵאֵד⁷⁹, וְהִינֵנוּ, וּמִשְׁמַעוֹת
8 כָּפַל הַלְשׁוֹן 'מֵאֵד מֵאֵד' הִיא שְׁלֹא
9 מִסְּפִיק הָעֵנִין דְּמֵאֵד פַּעַם
10 אַחֲת, שְׁלֹזָה לִמְאֵד' פַּעַם אַחֲת
11 גַּם עַל יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּקָרִיאת שְׁמַע בְּאוֹפֶן דְּבָכָל
12 מֵאֵד, אֶלָּא רוּצִים שְׁיִהְיָה מֵאֵד מֵאֵד שְׁנֵי
13 פַּעַמִּים, וּבִשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהִשְׁפָּלָה
14 בְּאָרֶץ דִּקְא (טוֹבָה הָאָרֶץ מֵאֵד מֵאֵד), וְהִינֵנוּ,
15 שְׁמֻלְכֵד הַיְרִידָה מֵאֵיגְרָא רְמָה לְבִירָא
16 עֲמִיקְתָּא⁸⁰ שְׁיִשְׁנָה כְּכָר מֵאֵד שְׁנִמְצָאִים נִשְׁמֹת
17 בְּגוּפִים, תִּהְיֶה גַם הַיְרִידָה לְצֹאת מֵעֵינִין הַמְּדַבֵּר
18 שְׁבוּ אֵין עֵינֵינִים שֶׁל עוֹבְדִין דְּחוּל הַקְּשׁוּרִים עִם
19 הַהֶעֱלָם וְהַהֶסְתֵּר שְׁבַעֲוֹלָם, וְלִלְכֹת לָאָרֶץ שְׁמַצֵּד
20 עֲצָמָה הִיא אָרֶץ פְּנֵעוֹן, שְׁכּוֹלֶלֶת כָּל שְׁבַעֲה
21 הָאוֹמוֹת⁸¹ (שְׁכּוֹלֶלִים כָּל הַשְּׂבָעִים אוֹמוֹת⁸²)
22 שְׁכָנְגָד שְׂבַעַת הַמִּדּוֹת כּו',⁸³ בְּאוֹפֶן דְּעֹלָה נִעְלָה
23 (שְׁתִּי פַּעַמִּים⁸⁴) וַיִּרְשְׁנוּ אוֹתָהּ⁸⁵, כִּי לִחְמֵנוּ
24 הֵם⁸⁶, עֵינֵין הִלָּחֵם שְׁפּוּעַל הַחִיבוֹר כּו' דְּלָחֵם
25 לִבָּב אָנוּשׁ יִסְעָד, וַיִּתִּירָה מְזָה, סָר צִלָּם
26 מֵעֲלֵיהֶם⁸⁶, גַּם עֵינֵין הַמְּקִיף⁸⁷, בִּינֵין שְׁהוּי'
27 אֲתָנוּ⁸⁶. וְאֵז נִעְשָׂה גַם בְּגִלּוֹי הָעֵינֵין דְּטוֹבָה
28 הָאָרֶץ מֵאֵד מֵאֵד, וְעַד לְפִשְׁטָם שֶׁל כְּתוּבִים –
29 אָרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה⁸⁸, אָרֶץ חֹטָה וְשִׁעוּרָה וְגִפֶּן
30 וְתֹאנָה וְרִמּוֹן, אָרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדָבֶשׁ⁸⁹, שְׂבַעַת
31 הַמִּינִים שְׁנִשְׁתַּבַּחָה בָּהֶם אָרֶץ יִשְׂרָאֵל,
32 שְׁנִשְׁתַּלְשְׁלוּ מִהֶן⁷¹ – מִהֶעֱנִינִים כְּפִי שְׁהֵם
33 בְּרוּחָנִיּוֹת, וְעַד כְּפִי שְׁהֵם בְּעֵינֵין הַשִּׁיעוּרִים שְׁבַתוּרָה שְׁלִמְדִים מְפֹסֶק זֶה
34 שְׁכּוֹלֶלֶת כָּל שְׂבַעֲה

(79) פרשתנו יד, ז. (80) לשון חז"ל — חגיגה ה, ב. (81) ראה ויק"ר פ"ז, ה. פרש"י ורמב"ן בא יג, ה. (82) ראה של"ה שם, ב. (83) ראה תו"ח יתרו ער, ג. אוה"ת ברכה ע' א'תתנה. (84) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1045. (85) פרשתנו יג, ל. (86) שם יד, ט. (87) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תנא ואילך. (88) שמות ג, ח. (89) עקב ח, ח. (90) ברכות מא, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְאֵזָא לְאַחַר שְׁנֵיתָן הַמַּעֲנָה עַל טַעַת הַמִּרְגָּלִים שֶׁאֲדַרְבָּה הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל
2 עֲדִיפָה עַל הַשְׁהוּת בַּמַּדְבָּר, כְּאִמּוֹר לַעֲלִי, נַעֲשֶׂה עֲנִין הַתְּנַחֲוּמִין, עַל
3 הַצַּעַר וְהָאֵבֶל שֶׁנִּגְרַם עַל יְדֵי הַמִּרְגָּלִים, וְהֵינִנוּ, שְׂאָף עַל פִּי שְׁהִיָּה
4 עֲנִין הַמִּרְגָּלִים שְׁהִיָּה דְבַר בְּלִי רְצוֹן, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה שְׁהִיָּה עֲנִין
5 שֶׁל חֲרָטָה גְּמוּרָה, וְזוֹ הַמַּשְׁמָעוּת
6 הַפְּנִימִית שֶׁל הַכְּתוּב וַיִּתְּאֲבְלוּ הָעָם
7 מֵאֵד לְמַעֲלִיזוֹתָא, שְׁהוּא עֲנִין
8 עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה, אֲזִי אָמַר
9 הַקֶּבֶץ"ה שִׁישׁ לְרִצּוֹת לַפִּיִּים
10 וְלִנְחָם וּלְפִצּוֹת אוֹתָם עַל יְדֵי
11 דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּמֵאֲמַר רַ"ל⁹¹
12 בְּרֵאֲתִי יֵצֵר הָרַע, בְּרֵאֲתִי לוֹ
13 תוֹרָה תְּכַלִּין, וְכֵשֶׁם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
14 הַתְּכַלִּין לִיצֵר הָרַע בְּכֻלּוֹ, כֵּךְ גַּם לַגִּבִּי
15 עֲנִין הַמִּרְגָּלִים בִּפְרֹט שֶׁהַפִּיֹּס וְהַנְּחָמָה
16 וְהַתְּשׁוּבָה עַל זֶה הוּא בְּדַבְרֵי תוֹרָה,
17 וּבַתּוֹרָה גּוֹפֵא עֲצָמָה - בְּפִרְשֵׁת
18 נִסְכִּים, שֶׁהַתְּחַלְתָּה כִּי תָבֹאוּ
19 אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, וּבַתְּחִילת
20 הַמֵּאֲמַר נִשְׁאַל הַשְּׂאֵלָה מְדוּעַ דּוּקָא
21 כֵּאֵן הָאָרֶץ נִקְרָאת 'אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם'
22 וְלֹא 'אֶרֶץ כְּנַעַן' וְכֵן, הֵינִנוּ,
23 שְׂאִירֵיכֶם דּוּקָא לְבֹא לָאָרֶץ
24 וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אֶרֶץ נוֹשְׁבָת,
25 וְלֹא מְדַבֵּר שְׂאִירֵינוּ מִקּוֹם יִישׁוּב,
26 וּבִאֲוֹפֶן שְׁנִקְרָאת אֶרֶץ
27 מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, מוֹשֵׁב שִׁלְכֶם בֵּינוֹ
28 שְׁעִשְׂיִיתָהּ לָאָרֶץ נוֹשְׁבָת הִיא
29 עַל יְדֵי עֲבוּדַת ה' שֶׁעוֹבֵד הָאָדָם
30 הַתְּחַתּוֹן, וְהֵינִנוּ, שְׂעַל יְדֵי
31 עֲבוּדַת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד
32 מִיִּשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹתוֹ נִשְׁמָה בְּגוֹף
33 הָרִי הוּא מִיִּישֵׁב אֶת הָאָרֶץ
34 הַתְּחַתּוֹנָה, הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי - עַל
35 דֶּרֶךְ מַה שְׂאִמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ⁹²
36 בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב הָאִמּוֹר בְּמִרְגָּלִים
37 לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ⁹³, שְׁנֵהוּ
38 הַלֶּשׁוֹן 'לְתוֹר' הוּא מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב
39 בַּקְּהֵלֶת יִתְרוֹן אֶרֶץ כָּל הָיָא⁹⁴,
40 הֵינִנוּ, לְפַעֲוֹל בַּהּ בִּאֶרֶץ הַתְּחַתּוֹנָה
41 יִתְרוֹן - שֶׁתְּהִיָּה בִּאֲוֹפֶן
- 1 דְּטוֹבָה הָאָרֶץ מֵאֵד מֵאֵד, שְׁתִּי פְעָמִים מֵאֵד (כָּכֵל
2 הַבִּיאוּרִים וּרְמִזִּים שְׁבִדְכֹר שְׁחֻלְקֶם נוֹכַר לַעֲלִי).
3 וְכֵדִי שְׁהִיָּה הָעֲנִין דְּכִי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ הָאָרֶץ הַתְּחַתּוֹנָה בְּכֻלּוֹ
4 וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּפְרֹט (וְתַעֲשׂוּ מִמֶּנָּה אֶרֶץ) מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, מִקּוֹם מוֹשֵׁב
5 בְּרוּחָנוּת, מִקּוֹם שֶׁל גִּילּוֹי אֱלוּקוֹת,
6 צִרִּיף לְהַקְרִיב עוֹלָה אוֹ זֶבַח
7 וּלְקַרֵּב אֶת הַבְּרִיאָה הַגִּשְׁמִית לְאֱלוּקוֹת
8 בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעֲלָה,
9 וְגַם לְהַקְרִיב מִנְחָה וְנִסְכִּים,
10 שְׁמֶן, וְגַם יֵין שְׁמִשְׁמֶם
11 אֱלֹקִים וְאֲנָשִׁים, וּלְפַעֲוֹל הַמַּשְׁכָּת
12 וְהָאֲרָת אֱלוּקוֹת בְּעוֹלָם מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה
13 שְׂעַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂית הַנְּחָמָה
14 בְּכַפְלִים, וְהַתְּחִיָּן וְהַבִּירוֹר שֶׁל
15 הָעֲנִינִים הַבְּלִי רְצוּיִים הוּא בִּאֲוֹפֶן
16 שְׁאֵתֶּהֱפֵא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא
17 וּמִרְיֹר לְמִיתְקוּ⁹⁵ שְׁמַתֶּהֱפֵךְ
18 הַחוּשֶׁךְ לְאוֹר וְהַמֶּר לְמַתְק.
19 (ו) וְזֶהוּ הָאִמּוֹר לַעֲלִי אֲדוּת הַכְּנִיסָה
20 לְאֶרֶץ לְעִשׂוּתָהּ אֶרֶץ נוֹשְׁבָת שֶׁהִיָּה
21 בְּדוֹר הַמַּדְבָּר הוּא גַּם כָּלִלוֹת עֲנִין
22 מַעֲשִׂינוּ וְעֲבוּדַתְנוּ דְּכָל אֶחָד
23 וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל בְּכָל מִקּוֹם וּבְכָל
24 זְמַן [וּבְכַפְרֵת תְּקוּפַת הַשָּׁנָה
25 כְּשֶׁבָּאִים מִזְמַן מִתֵּן תּוֹרָה,
26 שְׂאֵז בְּמַתֵּן תּוֹרָה נַעֲשֶׂה הָעֲנִין
27 דְּחִירוֹת עַל הַלְּחוּחֹת⁹⁶, שְׁרוּמִז
28 כְּדַבְרֵי הַמַּשְׁנָה עַל עֲנִין הַחִירוֹת
29 (אֵל תִּיקְרִי חִירוֹת אֵלָא
30 חִירוֹת) מֵיֵצֵר הָרַע⁹⁷,
31 וְאֲדַרְבָּה, לֹא רַק שֶׁהִיצֵר הָרַע לֹא
32 מוֹנַע וּמַעֲכָב אֵלָא הָעֲבוּדָה הִיא
33 כָּכֵל לְבָבְךָ, שְׁפִירוּשׁוֹ כְּדַבְרֵי חו"ל
34 שְׁאֵחֶבֶת ה' תְּהִיָּה בְּשִׁנֵּי יֵצִיר⁹⁸
35 הֵן בִּיצֵר טוֹב וְהֵן בִּיצֵר הָרַע], בְּשִׁלֵּב
36 רֵאשׁוֹן כָּכֵל עֲנִינֵי הָעֲבוּדָה
37 שְׁהֵם בְּדוּגְמַת עוֹלָה וְזֶבַח,

(91) קְדוּשִׁין ל, ב. 92) רֹאה שֶׁהִשִּׁיר פֿ"א, ז. קה"ר פֿ"א, יג. וְרֹאה אוֹה"ת פֿרשְׁתֵּנוּ ס"ע תִּמָּה וְאִילָךְ. ס"ע תִּנּוּ וְאִילָךְ. וְשִׁנִּי.
(93) פֿרשְׁתֵּנוּ יג, טז. 94) קֹהֶלֶת ה, ח. 95) רֹאה זח"א ד, א. 96) תִּשְׁא לֵב, טז. 97) רֹאה זֶהר חֹדֶשׁ צו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כְּמוֹ הָעֲבוּדָה דְקָרִיאת שְׁמַע, בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיָּה מְלֻמָּטָה
2 לְמַעַלָּה, כַּמְבוּאָר לַעִיל בְּאִרְיֻכּוֹת וּלְאַחֲרֵי זֶה בְּשִׁלְבֵי נַעֲלָה יוֹתֵר בַּעֲבוּדָת
3 ה', הָעֲבוּדָה הָעֵיקָרִית לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה מְקוֹם רֵאוּי לְגִילוי
4 אֱלוּקוֹת וְהַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה בְּתַחְתּוֹנִים כְּעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי עַל יְדֵי עֲנִיָּי
5 הָעֲבוּדָה שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת מִנְחָה
6 וְנִסְכִּים, הַמִּשְׁכָּה מִלְמַעְלָה לַמִּטָּה, 1 שְׁמַע, בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיָּה מְלֻמָּטָה לְמַעַלָּה, וּלְאַחֲרֵי
7 כַּמְבוּאָר לַעִיל וּמִתּוֹךְ שְׁמִיחָה, 2 זֶה הָעֲבוּדָה הָעֵיקָרִית לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה
8 כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב⁹⁸ בְּתַהֲלִים עֲבָדוֹ 3 בְּתַחְתּוֹנִים עַל יְדֵי עֲנִיָּי הָעֲבוּדָה שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת
9 אֶת הַיָּוֵי בְּשִׁמְחָה [שְׁקָשׁוֹר גַּם 4 מִנְחָה וְנִסְכִּים, וּמִתּוֹךְ שְׁמִיחָה, כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב⁹⁸
10 עִם הַיָּוֵי דְנִסְכִּים, יֵינן הַמִּשְׁמַח 5 עֲבָדוֹ אֶת הַיָּוֵי בְּשִׁמְחָה [שְׁקָשׁוֹר גַּם עִם הַיָּוֵי
11 (פְּנֻזָּר לַעִיל סְעִיף ד)]. וְעַד 6 דְנִסְכִּים, יֵינן הַמִּשְׁמַח (פְּנֻזָּר לַעִיל סְעִיף ד)].
12 שְׁמֻצְטְרָפִים יָחַד – כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב 7 וְעַד שְׁמֻצְטְרָפִים – וְאַתָּם תִּלְקָטוּ לְאַחַד אֶחָד⁹⁹
13 אֲדוּדוֹת קִיבוֹץ וְאִסּוּף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 8 כָּל הָעֲנִיָּיִם שֶׁל מַעֲשֵׂינֵנו וְעֲבוּדָתֵנו (לְשׁוֹן רַבִּים), וּבִמְיֻחָד בְּזִמְנֵי דְעֻקְבָּתָא
14 מִהַגְלִיּוֹת וְאַתָּם תִּלְקָטוּ לְאַחַד 9 דְמִשְׁיָא, שְׁאֵז הַחוּשָׁן כְּפֹל וּמְכוּפָּל (כְּמְבוּאָר בְּכִמְהָ מְקוֹמוֹת, גַּם בְּסִיּוֹם
15 אֶחָד⁹⁹ - כָּל הָעֲנִיָּיִם שֶׁל 10 מְסַכֵּת סוּטָה, שְׁמִסְיָיִם לִימוּדָה קוֹדֵם לְזִמְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה¹⁰⁰), וְהוֹלְכִים לְקַבֵּל
16 מַעֲשֵׂינֵנו וְעֲבוּדָתֵנו (לְשׁוֹן 11 פְּנֵי מִשְׁיָח צִדְקָנוּ, וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמִקְוָמוֹ¹⁰¹, וְנִקְרִיב עוֹלָה וְזִבְחָ וְנִסְכִּים
17 רַבִּים כִּיּוֹן שְׁכֵל הַמַּעֲשִׂים וְכֹל 12 וּמִנְחָה, בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ וּבַעֲגָלָא דִּידָן.
18 הַעֲבוּדוֹת מִצְטְרָפִים), וּבִמְיֻחָד 19 בְּזִמְנֵי דְעֻקְבָּתָא דְמִשְׁיָא, סְמוּךְ
19 בְּזִמְנֵי דְעֻקְבָּתָא דְמִשְׁיָא, סְמוּךְ

(98 תהלים ק, ב. 99) ישעי' כז, יב. 100) ראה "היום יום" ז אייר. 101) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

אגרות קודש

ב"ה, ה' תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר סעדי' שי' שד"ר

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מכ"ז סיון - אחר השתיקה הארוכה - ות"ל שכנראה ממכתבו רואה הוא פרי טוב בעמלו, ויה"ר מהשי"ת שגם בעיני בשר יראה איך ש"ק מו"ח אדמו"ר ממשיך הצלחה למעלה מן הטבע ועפ"י המבואר בכ"מ בדא"ח בענין דזריעה ונטיעה, הנה אין פלא אם כמה ענינים יש לחכות עד שנראה הפרי בפועל ואדרבה וכמבואר בענין הנ"ל.

לפלא שאין מזכיר מאומה ע"ד השיחה דל"ג בעומר לפני התלמידים הצעירים כאן, שנשלח העתקה ממנה בלשון הקדש להרה"ח הר"ש מטוסאף ע"מ להשתמש בזה באופן המתאים במרוקו.

מוסג"פ הקונטרס והמשך רשימת המאסר שהו"ל בקשר עם חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל, ובטח יפרסם תוכם באופן המתאים.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעני' הפר'

ב"ה.

תעודת חגיגה זו כבר ביארה כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת יב"ג תמוז הראשונה – בשנת תרפ"ח, לקובעו ליום התנוועדות והתעוררות לחיזוק התורה והיהדות בכל אתר ואתר לפי ענינו, ומברך "את כל אחינו חובבי תורה ולומדי ומגידי שיעורים ברכים ד' עליהם יחיו, כי יפתח ה' את אוצרו הטוב, וישפיע להם בתוך כלל אחינו בני ישראל יחיו, שפעת חיים וברכה מרובה עד בלי די, ויחזק לבכם להוסיף אומץ בהרבצת תורה והחזקת היהדות, ונזכה כולנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוה מתוך הרחבה ופרנסה טובה".

ויקיים השי"ת ברכות צדיק נשיא דורנו במילואן.

מנחם שניאורסאהן

ג' תמוז, ה'תשי"ב,
ברוקלין, נ.י.

במכתבו: אגרות-קודש שלו ח"ב אגרת שפז.

נדפסה בסה"מ קונטרסים ח"ג ע' פט. תרפ"ז ע' רפז. לקו"ד
ח"ד תרט, ב. לקו"ש ח"ג ע' 231. אג"ק ח"ו אגרת א'תרפח.

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' 1

שָׁמְעוּ בְּנֵי גְּמִלְיָאֵל כְּבִירָא לִיה לרבי יאשיה, במחלוקת זו. וְאִי סָלְקָא
דְּעֵתְקָא אִידָךְ נָמִי – ועוד יש להוכיח גם לגבי המחלוקת השניה,
שאם בזה סבר כְּרֵכָן שָׁמְעוּ בְּנֵי גְּמִלְיָאֵל האומר שאינו יכול לבטל
אלא בפני כולם יחד, אם כן שוב קשה לָמָּה לְהוּ אִמְמוּרִי – למה
להם להסתתר, הרי אפשר למנוע הביטול באופן אחר, דְּלִיכְדָּרוּ
אִיכְדָּרוּ – שיתפזרו, ולא ימצאם הבעל יחד ולא יוכל לבטלם, אִלָּא
שָׁמַע מִיָּנָה שגם רבי יאשיה סבר חָדָא כְּרֵכָא, וְחָדָא כְּרֵכָן שָׁמְעוּ בְּנֵי
גְּמִלְיָאֵל – במחלוקת אחת כרבי ודהיינו שאפשר לבטל שליח אחד
שלא בפני חברו ובמחלוקת האחרת כרשב"ג [שבדיעבד, אם
ביטל שלא בפני השליח כלל, ועבר על התקנה, אינו מבוטל].
וְרָבָא אָמַר בשם רב נחמן, חֲלָכָה כְּרֵכָא בְּשִׁמְיָהּ – בשתי המחלוקות.
שואלת הגמרא, איך פוסק רב נחמן כרבי ולגבי המחלוקת
הראשונה שאם ביטלו שלא בפניו מבוטל, וְכִי לִית לִיה לְרַב נַחְמָן
סברת מַה בַּח בֵּית דִּין יָפָה [שהיא סברת רשב"ג שאם ביטלו אינו
מבוטל], וְהָאֵמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל

רבי אבא כְּרֵכָן שָׁמְעוּ בְּנֵי גְּמִלְיָאֵל, צריך לומר שבהך – במחלוקת
האחרת ואם יכול לבטל מקצת שלוחים שלא בפני השאר] פסק
כְּרֵכָא, שהרי רב שמואל בר יהודה זכר שבמחלוקת אחת פסק רבי
אבא כרבי ובאחרת כרשב"ג.
וְאָף רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה דְּמֵן אוּשְׁאָא כְּבָר, חָדָא – במחלוקת אחת הלכה
כְּרֵכָא, וְחָדָא – ובאחת הלכה כְּרֵכָן שָׁמְעוּ בְּנֵי גְּמִלְיָאֵל, דְּאָמַר רַבָּה
בְּרַב כְּרֵכָא, חֲמִשָּׁה כְּבִי תוּיָן – חמשה זקנים היינו קָמִיָּה דְּרַבִּי
יֵאֵשִׁיָּה דְּמֵן אוּשְׁאָא, אִתָּא הָהוּא נִבְרָא קָמִיָּה – בא אדם אחד לפניו,
והיה צריך לכופ את אדם זה שיגרש את אשתו, וְאֵשִׁיָּה לִיה גִּיטָא עַל
כֹּרְחִיָּה – ונטל ממנו רבי יאשיה גט על כרחו, שכפה אותו עד
שאמר לאותם חמשה זקנים שיכתבו גט, אָמַר לָן רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה וְיָלוּ
אִמְמוּרֵי – לכו והסתתרו כדי שלא ימצא אתכם הבעל ויבטל
אתכם מלהיות שלוחים וְכָתְבוּ לָהּ גִט. וְאִי סָלְקָא דְּעֵתְקָא שהלכה
כְּרֵכָא הסובר שבדיעבד אם ביטלו שלא בפני השליח מבוטל, אם
כן קשה כִּי מִיטְמָרִי מֵאִי הָיוּ – מה יועיל שיסתתרו, הרי יוכל הבעל
לעבור על פי התקנה ולבטלם שלא בפניהם, אִלָּא שָׁמַע מִיָּנָה כְּרֵכָן

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

בְּנַחְמָן הסובר (לעיל לב) שביטול שלא בפני השליח יכול להעשות
בפני שני אנשים, ואין צריך שלשה. וְהִלְכָתָא בְּנַחְמָן שפסק כרבי
בשתיקה, א. שהמבטל את הגט שלא בפני השליח, ועובר על
התקנה, בדיעבד הרי הוא בטל. ב. שהאומר לעשרה כתבו גט
לאשתי, יכול לבטל אחד מהם שלא בפני האחרים, ולא כרשב"ג
החולק בשתיקה.

אִוְנָם, שמחמת אונס נתיקים התנאי, הרי אין אִוְנָם בְּגִיטִין, וכיון
שלמעשה לא נשאה עד הזמן הקצוב, הרי הגט קיים, אִי מִשּׁוּם
גְּלוּיָא דְּעֵתָא – שהרי גילה דעתו שאינו רוצה בגירושין, הרי זה תלוי
בְּפִלּוּגָתָא דְּאִבִּי וְרָבָא, והלכה כאביי שאין גילוי דעת מועיל והגט
קיים.
הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת שהובאו בסוגיות אלו: וְהִלְכָתָא

התוועדויות

בס"ד. שיחת ליל ג' תמוז ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. התוועדות זו קשורה עם ג' תמוז – יום יציאת כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר מבית האסורים, שזו היתה
- 2 התחלת הגאולה שלו.
- 3 ובהקדים:
- 4 כללות ירידת הנשמה בגוף – הרי זה ענין של גלות (כמובא בכמה מקומות בתניא), ועד שזוהי ירידה
- 5 "מאגרא רמה לבירא עמיקתא" – לעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו.
- 6 ובפרט כאשר נמצאים בזמן הגלות – היינו, שב"בירא עמיקתא" גופא הרי זה זמן הגלות, שזוהי גלות
- 7 בתוך גלות.
- 8 דהנה, אודות זמן הגלות נאמר "אותותינו לא ראינו", זאת אומרת: למרות שגם בזמן הגלות ישנם
- 9 "אותות", אף-על-פי-כן, הרי זה באופן ד"אותותינו לא ראינו".
- 10 ועד שלא רואים את כללות הענין שהקב"ה מחיה ומהווה את העולם – דהנה, ידועה תורת
- 11 הבעל-שם-טוב שהקב"ה מחיה ומהווה את העולם בכל רגע ורגע מאין ואפס ממש, כמו שאומרים
- 12 "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ולא רק פעם אחת ביום (בתחילת היום), אלא בכל
- 13 רגע ורגע ממש מהווה הקב"ה את מציאות העולם כולו כמו ברגע הראשון של בריאת העולם. וכפי
- 14 שמבאר אדמו"ר הזקן בשער היחוד והאמונה (בתחילתו) שהעולם אינו מציאות לעצמו כלל, וכל מציאותו
- 15 היא – "דבר הוי" מהווה ומחיה ומקיים אותו בכל רגע ורגע. אבל אף-על-פי-כן – "אותותינו לא
- 16 ראינו": "אותותינו" – האותיות דעשרה מאמרות שבהם נברא העולם, כמו שכתוב "דבר הוי" שמים
- 17 נעשו וברוח פיו כל צבאם", "לא ראינו", היינו, שלא רואים שמציאות העולם היא – "דבר הוי".
- 18 ואפילו בשנים כתיקונם, בזמן שבית המקדש היה קיים, נקראת מציאות העולם בשם "עולם", מלשון
- 19 העלם והסתר. ועל-אחת-כמה-וכמה בזמן הגלות, לאחר חורבן בית המקדש, כאשר "גלינו מארצנו
- 20 ונתרחקנו מעל אדמתנו" – שאז נוסף העלם והסתר גדול ביותר.
- 21 וכמדובר כמה פעמים שכללות השינוי שבזמן הגלות – אינו בחוץ לארץ, בלבד, אלא גם בארץ
- 22 הקודש. ואדרבה: בארץ הקודש מורגש השינוי דזמן הגלות יותר מאשר בחוץ לארץ, כי ארץ ישראל היא
- 23 "פלטרין של מלך", ושם הרי אפילו העלם והסתר כלשהו נוגע ביותר, שלא בערך לגבי העלם והסתר
- 24 מחוץ ל"פלטרין של מלך" (חוץ לארץ).
- 25 ועל-פי-זה מובן שמאסרו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו היה באופן של גלות בתוך גלות בתוך
- 26 גלות, היינו, שנוסף לגלות בתוך גלות שבכללות זמן הגלות, נוסף גם ענין הגלות בבית האסורים.
- 27 וזהו העילוי דג' תמוז – שאז היתה התחלת הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, על-ידי
- 28 יציאתו מבית האסורים.
- 29 ב. והנה, אף-על-פי שבג' תמוז עדיין לא היתה גאולה שלימה (גאולת הפרט), כי גם לאחר השחרור
- 30 מבית האסורים היה עדיין מצב של גלות, כי כ"ק מו"ח אדמו"ר היה מוכרח לנסוע למקום מסויים
- 31 ("קאסטראמא") בזמן מסויים (כפי שצויו עליו) – אף-על-פי-כן, הרי היציאה מבית האסורים היתה
- 32 התחלת הגאולה.
- 33 זאת אומרת: גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר היתה באופן ד"קימעא קימעא" – לכל לראש, יציאה מבית
- 34 האסורים בג' תמוז, ולאחרי ימים ספורים – ב"ב וי"ג תמוז – יציאה מגלות "קאסטראמא", ולאחרי

משך זמן – יציאה מהגלות דמדינה ההיא. ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל (ירושלמי ריש ברכות) "כך היא גאולתן של ישראל כו".

[מלבד הגאולה דגלות זה, גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו – שגאולה זו לא תהיה באופן ד"קמעה קמעה", אלא כפסק-דין הרמב"ם בספרו "יד החזקה" (הלכות תשובה פרק ז' הלכה ה') – "מיד הן נגאלין", היינו, שברגע כמימרא יקויים היעוד "קץ שם לחושך", וכפסק-דין הרמב"ם (הלכות מלכים סוף פרק י"א) שקץ הגלות והגאולה יהיו על-ידי משיח צדקנו – "ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח ודאי", כמדובר כמה פעמים (ראה לקוטי-שיחות חלק ה' עמוד 149)].

ועל-פי-זה מובן שאף-על-פי שבשעת מעשה לא ראו בגלוי שהיציאה מהמאסר היא התחלת הגאולה ממדינה ההיא בכלל – הרי כאשר מתבוננים בזה עתה, רואים את הענינים כפי שהם לאמיתתם, היינו, שהיציאה מבית האסורים בג' תמוז היתה התחלת כללות הגאולה מהגלות דמדינה ההיא.

ג. והנה, על-ידי גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר ממדינה ההיא (שהתחלתה בג' תמוז) – נפעל שינוי עיקרי בכללות העבודה דהפצת המעיינות חוצה [שבזה תלוי כללות הענין דביאת משיח צדקנו, "אתי מר", דא מלכא משיחא – גאולה האמיתית והשלימה דכלל ישראל, ביחד עם "שכינתא בגלותא", על-ידי משיח צדקנו] – כי לאחר היציאה ממדינה ההיא נתאפשר להוסיף בהפצת המעיינות חוצה באופן של הליכה "מחיל אל חיל", שלא בערך לגבי אופן העבודה דהפצת המעיינות במדינה ההיא.

ואף-על-פי שגם במדינה ההיא היה כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה, ועד שאפילו כאשר באו לאסור את כ"ק מו"ח אדמו"ר, הנה קודם היציאה מביתו צוה להמשיך בכללות העבודה דהפצת היהדות והפצת המעיינות, ללא כל פחד וכו' – הרי אין זה מגיע לאופן ההפצה שנתאפשרה והתבצעה במעשה בפועל (ש"המעשה הוא העיקר) בחצי כדור התחתון, כי דווקא מחצי כדור התחתון הצליחו להפיץ את המעיינות דפנימיות התורה גם במדינות כאלו שבהם לא ידעו כלל אודות פנימיות התורה.

ועד שהדבר התבטא במעשה בפועל לאחרונה – בהדפסת ספר התניא (ולימוד בו בציבור, בשמחה ובטוב לבב, ומתוך בטחון חזק בה') בערים: 'צור' 'צידון' ו'ביירות'. וכל זה – נוסף על כל המקומות שבהם הודפס ספר התניא בשנים הכי אחרונות.

דהנה, על-ידי ספר התניא (וכללות תורת חסידות חב"ד) באה פנימיות התורה באופן ד"יתפרנסון", היינו, בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת שבנפש, ובאופן ד"תורתך בתוך מעי", היינו, שזה נעשה "דם ובשר כבשרו" ברוחניות, וכתוצאה מזה – "דם ובשר כבשרו" בגשמיות, היינו, שאכילתו ושתייתו וכללות החיות ד"הדם הוא הנפש" – חדורים בפנימיות התורה (ועל-אחת-כמה-וכמה בנגלה דתורה), שזהו כללות הענין ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

ומאחר שכל דבר צריך להתבטא במעשה בפועל – מובן העילוי שנפעל על-ידי הדפסת ספר התניא במעשה בפועל, וכידוע פתגם ה"צמח-צדק" שדבר הבא בדפוס הוא לדורי דורות.

וכאמור – לאחרונה הודפס ספר התניא בערים: 'צור' 'צידון' ו'ביירות'.

וישנו עילוי מיוחד בהדפסת ספר התניא בעיר "צור":

על הפסוק "ולאום מלאום יאמץ" (שנאמר בנוגע ליעקב ועשו בהיותם במצב ד"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (תולדות כה, כב-כג)) – מפרש רש"י בפשוטו של מקרא (המובן אפילו לבן חמש למקרא): "כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים", ומזה מובן שחורבנה של צור קשור עם בניינה של ירושלים.

ומזה מובן הענין המיוחד שבהדפסת ספר התניא בעיר "צור" – כי "צור" היא ה"לעומת-זה" ד"ירושלים", ולכן, על-ידי הדפסת ספר התניא בעיר "צור", מתבטא ביותר הענין דהפצת המעיינות חוצה, מאחר שפנימיות התורה חודרת באופן של דפוס אפילו במקום נמוך ביותר – ה"לעומת-זה" של "ירושלים".

1 וכל זה נפעל על-ידי הברכה והנתינת כח' (באופן ד"עמדו הכן כולכם") דבעל המאסר והגאולה
 2 (ש"דברי צדיקים קיימים לעד") – שצוה ונתן כח להתמסר לגמרי לעבודה דהפצת המעיינות חוצה במעשה
 3 בפועל (כי "המעשה הוא העיקר"), היינו, להפיץ את המעיינות דפנימיות התורה אצל כל אחד ואחת מבני
 4 ישראל, ואפילו כאשר מדובר אודות יהודי הנמצא במעמד ומצב דתחתון שאין למטה ממנו (מסיבות שונות
 5 ומשונות), עד שצריכים ללמדו "אל"ף ביי"ת" דעניני יהדות – הנה ביחד עם זה צריכים לתת לו גם את
 6 ה"מעיינות" דפנימיות התורה, כפי שנתגלו על-ידי הבעל-שם-טוב – הנשיא דחסידות הכללית, וכפי
 7 שנתגלו באופן ד"יתפרנסון" על-ידי אדמו"ר הזקן – הנשיא דחסידות חב"ד, ועל-ידי רבותינו נשיאינו
 8 ממלאי מקומו, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

9 ד. והנה, התחלת כללות הענין דהפצת המעיינות באופן האמור – היתה בג' תמוז, שאז נפעלה שבירת
 10 הגלות של המאסר (גלות בתוך גלות כו'), עד לסכנת נפשות ממש), ובאופן דאתהפכא חשוכא לנהורא,
 11 היינו, שכל עמי הארץ ראו בגלוי שאותם האנשים שעל-ידם היה המאסר, הנה הם עצמם היו מוכרחים
 12 לצוות על שחרורו מבית האסורים בג' תמוז.
 13 "והימים האלה נזכרים ונעשים" – זאת אומרת, כאשר "נזכרים" מדי שנה בשנה אודות כללות
 14 המאורע שהיה בג' תמוז, והזכרון הוא בהתאם להוראת התורה, "תורת חיים", היינו, ש"חיים" מחדש
 15 את כל המאורע כפי שהיה בפעם הראשונה,

16 [ואדרבה: בהתאם לציווי ד"מעלין בקודש" – מובן, שזהו באופן נעלה יותר מאשר בפעם הראשונה,
 17 כי מדי שנה בשנה מתבגרים יותר, ונוסף בכללות הענין דהבנה והשגה, ובפרט כאשר מדובר אודות הבנה
 18 והשגה בענינים הקשורים עם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל-דרך-זה בענינינו – שהבנת והשגת כל
 19 המאורעות שהיו בג' תמוז לכל פרטיהם היא באופן רחב ועמוק יותר מאשר בפעם הראשונה],

20 הנה כאשר הזכרון ("נזכרים") הוא כדבעי – הרי זה מתבטא במעשה בפועל ("נעשים"), וזהו
 21 "אבן-הבוחן" כדי לדעת אם הזכרון הוא כדבעי (עד לאופן ד"מעלין בקודש" ביחס לפעם הראשונה) –
 22 כאשר הדבר מתבטא במעשה בפועל, היינו, שניכר עליו שהתאריך דג' תמוז דשנה זו פעל בו שינוי
 23 עיקרי במעשה בפועל ("נעשים"), עד שהדבר מתבטא ב"כל מעשיך יהיו לשם שמים".

24 ולאחרי ג' תמוז מתעלים מדרגא לדרגא – אמנם באופן ד"קימצא קימצא", אבל ביחד עם זה הרי זו
 25 הליכה "מחיל אל חיל" – מג' תמוז לד' תמוז, ולימים שלאחרי-זה, עד לימי הגאולה עצמם – י"ב וי"ג
 26 תמוז.

27 ה. ויהי-רצון שזו תהיה הכנה קרובה לגאולה האמיתית והשלימה – עוד קודם י"ב וי"ג תמוז, היינו,
 28 שב'רגע כמימרא' נפעל הענין ד"קץ שם לחושך", "דאלאי גלות", ו"מיד הן נגאלין" – אתחלתא דגאולה
 29 ושלמות הגאולה האמיתית לכל אחד ואחת מבני ישראל, כאשר יקויים היעוד "ואתם תלוקטו לאחד
 30 אחד בני ישראל", על-ידי משיח צדקנו, שהוא יקבץ נדחי ישראל.

31 וכאשר הגאולה היא באופן ד"זכו אחישנה" – אזי חוגגים את ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז דשנת
 32 תשמ"ב – בארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".

33 ומג' תמוז באים לקיום היעוד "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" – בבית המקדש השלישי, בית
 34 נצחי, כשם שהגאולה היא גאולה נצחית (שאין אחריה גלות) – ותיכף ומיד ממש.

* * *

35 ו. ידועים דברי בעל המאסר והגאולה שאמרם בג' תמוז (כפי שנרשמו ונדפסו ונתפרסמו בכל תפוצות
 36 ישראל):

37 "לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל ולא בכוחותינו אנו נשוב לארץ ישראל, אבינו מלכנו הוא יתברך
 38 הגלה אותנו מאדמתנו והוא יתברך יגאלנו . . על ידי משיח גואל צדק . . אבל ידעו נא כל העמים אשר
 39 על פני האדמה, כי רק גופותינו נמסרו בגלות ובשעבוד מלכיות, ואילו נשמותינו לא נמסרו לגלות

1 ולשעבוד מלכות. חייבים אנו להכריז גלוי לעין כל, שבכל מה שנוגע לדתנו, לתורת ישראל ומצוותיו
2 ומנהגיו, אין משהו שיכפה עלינו דעתו, ואין שום כח של כפייה רשאי לשעבדנו. עלינו להצהיר בכל
3 תוקף עקשנותינו היהודית ובכל תוקף כח המסירות-נפש היהודית זה אלפי שנה – אל תגעו במשיחי
4 ובנביאי אל תרעו".

5 ובהקדים:

6 מבואר בתניא פרק ל"ב ש"סוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה
7 כו", באופן שהגוף הוא טפל והנשמה היא עיקר. ומאחר שאין הקב"ה מבקש אלא לפי כוחו של כל
8 אחד ואחת מישראל, מובן, שהקב"ה נותן כח לכל אחד ואחת מישראל שיוכל לפעול בעצמו שנשמתו
9 תהיה העיקר וגופו יהיה טפל בלבד.

10 ומאחר ש"רק גופותינו נמסרו בגלות . . ואילו נשמותינו לא נמסרו לגלות", והגוף הוא טפל בלבד
11 אל הנשמה – נמצא שכללות ענין הגלות הוא רק בתורת "טפל", והעיקר הוא – לעשות מ"גלות"
12 "גאולה", על-ידי-זה שמגלה שם את "הוי' אחד", "אלופו של עולם".

13 וכדאי-אם בספרים שהחילוק בין תיבת "גולה" לתיבת "גאולה" הוא – באות אל"ף, היינו, כאשר
14 מוסיפים אל"ף לתיבת "גולה" (לא רק בתחילת התיבה, אלא אפילו באמצעה), על-ידי-זה נעשה ענין
15 ה"גאולה", והרי האות אל"ף מורה על "אלופו של עולם".

16 ובפרט על-פי המבואר ב'בית יוסף' (בשם הסמ"ק) בנוגע לתיבת "אחד" דקריאת-שמע ("שמע ישראל
17 ה' אלקינו ה' אחד") – שהאות אל"ף ד"אחד" מורה על "אלופו של עולם", האות ח"ת מורה על ז'
18 רקיעים וארץ, והאות דל"ת מורה על ד' רוחות העולם, ומאחר שהאות אל"ף, היא ראש התיבה, הרי זה
19 מרמז שהח"ת והדל"ת (ז' רקיעים והארץ וד' רוחות השמים) בטלים לגבי האל"ף – אלופו של עולם,
20 ובלשון הגמרא (ברכות יג, ב): "אמליכתי למעלה ולמטה ולד' רוחות השמים".

21 וזוהי ההוראה המיוחדת הקשורה עם ג' תמוז בכל שנה ושנה, כאשר "הימים האלה נזכרים ונעשים",
22 באופן ד"מעלין בקודש" – שצריכים לדעת שהנשמה לא נמסרה לגלות כלל, ולכן, "בכל מה שנוגע
23 לדתנו, לתורת ישראל ומצוותיו ומנהגיו, אין משהו שיכפה עלינו דעתו כו".

24 ז. נוסף לזה: בסיום דבריו אומר בעל המאסר והגאולה: "עלינו להצהיר . . אל תגעו במשיחי ובנביאי
25 אל תרעו".

26 והנה, נוסף על הפירוש ד"משיחי" על-פי פשוטו של מקרא – ישנו הפירוש המובא בגמרא (שבת
27 קיט, ב): "אל תגעו במשיחי – אלו תינוקות של בית רבן".

28 וענין זה שייך ביותר לכללות ענין המאסר והגאולה – כי הטענה העיקרית שהיתה נגד כ"ק מו"ח
29 אדמו"ר (שזו היתה סיבת המאסר, כפי שהיה נראה בעיני בשר) היא – התעסקותו בחינוך תינוקות של
30 בית רבן ("משיחי"), מה-שאינ-כן בנוגע להפצת המעיינות ביחס לגדולים – שזה לא היה איכפת להם
31 כל כך.

32 ובוה רואים עד כמה נוגע כללות ענין החינוך דתינוקות של בית רבן – עד שבעל המאסר והגאולה
33 העמיד בסכנה את כללות העבודה דהפצת התורה והיהדות, כדי לעסוק בחינוך תינוקות של בית רבן,
34 היינו, שהתינוקות יתחנכו באופן כזה שיהיה ניכר עליהם שהם שייכים ל"בית רבן" – "רבן" קאי על
35 הקב"ה, "נותן התורה", וכן על משה רבינו, "משה קבל תורה מסיני", שהוא רבן של ישראל עד סוף כל
36 הדורות, ועל-דרך-זה ראשי ישראל שבכל דור ודור, שהם נקראים בשם "משה", כמאמר רבותינו ז"ל
37 "משה שפיר קאמרת", ובפרט נשיא הדור – "רעיא מהימנא" שבכל דור ודור, עד לנשיא דורנו – כ"ק
38 מו"ח אדמו"ר, בעל המאסר והגאולה.

39 וזוהי ההוראה הנוספת המודגשת בג' תמוז (כפי שלומדים מדבריו של בעל המאסר והגאולה – "רבן")
40 – שצריכים להשתדל ביותר אודות חינוך תינוקות של בית רבן, הנקראים בשם "משיחי".

- 1 ומאחר ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" – מובן, ששלימות לימוד הוראה זו (מ"רבן של ישראל")
- 2 היא – כאשר ענין זה נפעל במעשה בפועל, היינו, התעסקות בחינוך ילדי ישראל, החל מחינוך הבנים
- 3 והבנות.
- 4 ח. והנה, דובר כמה פעמים שכללות ענין החינוך מתחיל תיכף ומיד משעה שהתינוק יוצא לאויר
- 5 העולם, וכמנהג ישראל לתלות "שיר המעלות" (וכיוצא-בזה) מסביב התינוק שנולד, כדי שעם יציאתו
- 6 לאויר העולם יראה תיכף ומיד אותיות קדושות בכתב מרובע, שבהם ועל ידם נברא וקיים העולם.
- 7 ויתירה מזו: בכמה שיחות מבאר בעל המאסר והגאולה שלאמיתתו של דבר מתחיל ענין החינוך
- 8 תשעה חדשים קודם שהתינוק יוצא לאויר העולם – מתחילת התהוותו, היינו, שהתהוותו היא בהקדמת
- 9 הענין דטהרת המשפחה, שעל-ידי-זה מתהווה מציאות התינוק באופן של טהרה וקדושה.
- 10 ולאחרי התהוותו באופן של טהרה וקדושה – נפעל ענין החינוך על-ידי-זה שמלמדין אותו את כל
- 11 התורה כולה בהיותו במעי אמו, וכתוצאה מזה – הנה תיכף ומיד כאשר יוצא לאויר העולם הרי הוא
- 12 יורש את כל התורה כולה, כמו שכתוב "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב".
- 13 ועל-פי-זה מובן שגם לימוד זה צריך לבוא במעשה בפועל – שזוהי ההוכחה אודות הצלחת הלימוד
- 14 דג' תמוז, כאשר רואים ש"זרעו בחיים" – היינו, שכל אחד ואחת מישראל, שהוא "זרעו" של כ"ק מו"ח
- 15 אדמו"ר נשיא דורנו (בעל המאסר והגאולה), מתנהג באופן דטהרת המשפחה, שעל-ידי-זה נפעל תחילת
- 16 ענין החינוך דתינוקות של בית רבן.
- 17 ואפילו כאשר מדובר אודות אלו שחסר אצלם עדיין בענין דטהרת המשפחה – הרי גם אצלם ישנו
- 18 ענין זה "בכח" תיכף ומיד בעת ירדת נשמתם למטה, אלא שכדי שתהיה "הזזה" שתביא כח זה לידי
- 19 פועל – זקוקים לעורר אותו אודות ענין זה, שזהו כללות הענין ד"מבצע טהרת המשפחה". ומאחר שלבם
- 20 של ישראל ער הוא לתורה ומצוותיה, גם כאשר "אני ישנה בגלותא" – הרי בוודאי שסוף-כל-סוף
- 21 מצליחים לפעול זאת על כל אחד ואחת מישראל.
- 22 ט. והנה, המבצע דטהרת המשפחה קשור עם כל שאר המצוות, ובמיוחד – עם המצוות הכלליות:
- 23 אהבת ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה
- 24 וחכמיה, נרות שבת קודש ויום-טוב, וכשרות האכילה ושתייה.
- 25 ועל-ידי-זה נפעל כללות הענין ד"אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו" – היינו, שריבוי המעשים
- 26 טובים בכל עניני תורה ומצוותיה נעשים "חומה בצורה", "תריס" ומלאך המגין, מפני ענינים בלתי
- 27 רצויים.
- 28 ובפרט כאשר נוסף הענין דקניית אות מספרי התורה הכלליים – שעל-ידי-זה נכללים בכלל
- 29 ד"כל הנמצא כתוב בספר" (דניאל יב, א).
- 30 י. והנה, על-ידי ה'נתינת כח' והברכות הנמשכות ומתחדשות בג' תמוז – מוסיפים ביתר שאת וביתר
- 31 עוז בכל הענינים האמורים, במעשה בפועל בחיי היום-יום.
- 32 ועל-ידי-זה נפעלת שלימות בכל עניני תקופת תמוז – היינו, שמאיר אצלו בגלוי תוקף השמש ד"שמש
- 33 ומגן הוי' אלקים" (כמדובר בארוכה בהתועדויות שלפני-זה (שיחת שבת פרשת שלח סעיף י)), ועד
- 34 שבחלקו בעולם ובכל העולם ניכר אלקות בגלוי – "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות
- 35 הוי' אלקים ארץ ושמים", היינו, שניכר בגלוי בכל העולם כולו שמציאותו היא – "הוי' אלקים".
- 36 וכאשר פועלים זאת בימי הגלות האחרונים – הרי זה ממנה את הגאולה האמיתית והשלימה באופן
- 37 ד"אחישנה", כי על-ידי-זה שמכניסים אות אל"ף ("אלופו של עולם") בתיבת "גולה" (גלות) – נעשה
- 38 ענין ה"גאולה", כאמור לעיל.
- 39 וגם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים – הנה "לכל בני ישראל היה אור במושבותם", גם בארץ

מצרים, ועל-דרך-זה בנוגע לגלות דשאר המלכיות, שכולם נקראים על-שם מצרים על-שם שמצירות
לישראל.

ואפילו כאשר בחסד עליון זכינו להימצא במדינה שאין בה הגבלות מבחוח כו' – הרי היות שזהו
זמן הגלות, כאשר "אותותינו לא ראינו", ובית המקדש אינו בנוי כו' – ישנו הענין ד"דינא דמלכותא
דינא", ואף-על-פי שאין זה שייך לעניני יהדות, אף-על-פי-כן, הרי זה מגביל אותו. וכללות ענין הגלות
מתבטא גם באופן עבודתו לבוראו – שאין רואה אלקות בראיה מוחשית, אלא באופן של הכנה והשגה
בשכלו בלבד ("שמע ישראל").

ולכן, על-ידי הפעולות האמורות לעיל (כתוצאה מה'נתינת כח' דג' תמוז) זוכים בקרוב ממש לגאולה
האמיתית והשלימה, ואין צורך להמתין 9–10 ימים עד י"ב-י"ג תמוז, אלא "מיד הן נגאלין", "על ידי
משיח גואל צדק" – כדברי בעל המאסר והגאולה שאמר בג' תמוז (כנ"ל).

יא. האמור לעיל שייך בג' תמוז בכל שנה ושנה. ונוסף לזה – ישנה הוראה מיוחדת מהקביעות דג'
תמוז בימי השבוע, בהתאם לשיעור בפרשת השבוע דיום זה. וכידוע פתגם אדמו"ר הזקן שצריכים
ל"חיות" עם הזמן – עם חלק פרשת השבוע השייך ליום זה.
הקביעות דג' תמוז בשנה זו היא – ביום החמישי דפרשת קורח. וה'שיעור חומש' היומי הוא –
מחמישי עד ששי בפרשת קורח.

בשיעור חומש היומי מדובר אודות האופן שבו הסירו את תלונות בני ישראל בנוגע לענין הכהונה
– על-ידי-זה שכל בני ישראל ראו ש"פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים".
ומפרש רש"י בפשוטו של מקרא (המובן אפילו לפשוט שבישראל) – "שקדים הוא הפרי הממהר
להפריח מכל הפירות".

וענין זה קשור עם כללות ענין הגאולה – כי אף-על-פי שגם כאשר הגאולה היא "בעתה" הרי זו
גאולה אמיתית ושלמה, אף-על-פי-כן, זוכים לכללות ענין הגאולה באופן של מהירות – "שקדים"
טובים, על-ידי-זה שהקב"ה מקיים את הבטחתו ד"מיד הן נגאלין".

וכמבואר ב'לקוטי-תורה' (סוף פרשתנו) שכללות ענין ה"שקדים" מורה על המשכת ברכות ה' באופן
ד"עד מהרה ירוץ דברו", זאת אומרת, כפי שהברכה היא למעלה, בשרשה ומקורה, הרי היא נמשכת
למטה מטה, עד לתחתון שאין למטה ממנו, וההמשכה היא ללא כל מניעות ועיכובים כו', ובאופן של
טוב הנראה והנגלה, באופן שה"מטה" יכול לקבל (על-דרך הענין ד"גשמי ברכה").

וזוהי ההוראה המיוחדת הנלמדת משיעור חומש היומי דג' תמוז בהתאם לקביעות שנה זו – שכללות
עבודת בני ישראל בהפצת היהדות והמעיינות חוצה (שזוהי הנקודה הכללית דג' תמוז) צריכה להיות
באופן של "שקידה" ("שקדים"), היינו, שתיכף ומיד כאשר מחליט לעסוק בהפצת היהדות והמעיינות,
הרי הוא עושה זאת במעשה בפועל באופן של "שקידה", ואינו מוצא מנוחה לעצמו, אלא הוא הולך
ומחפש יהודי נוסף שיוכל לפעול ולהשפיע עליו להוסיף בכל עניני יהדות, במעשה בפועל, כי "המעשה
הוא העיקר".

וגם כללות העבודה בהפצת היהדות והמעיינות (להשפיע על הזולת בכל ענינים אלו עד למעשה
בפועל) מודגשת בענין ה"שקדים" ד"מטה אהרן" – כי: כשם שלא היה מספיק מה ש"פרח מטה אהרן",
ואפילו "ויצץ ציץ", אלא היה צריך להיות הענין ד"ויגמול שקדים" – צמיחת הפירות בפועל ממש, כמו
כן מובן בנוגע לכללות הפעולה עם הזולת, שצריכים לפעול עליו עד למעשה בפועל – באופן ד"ויגמול
שקדים".

ויתירה מזו: לא זו בלבד שצריך להיות צמיחת הפירות בפועל ממש, אלא ישנה הדגשה מיוחדת
שהפירות הם "שקדים", היינו, שרואים "גלוי לעין כל" (כלשון בעל המאסר והגאולה) שמיד לאחר
ההחלטה הטובה לעסוק עם הזולת, בא הדבר במעשה בפועל. וגם ההשפעה על הזולת היא באופן כזה

1 – היינו, שהפירות שצומחים אצל הזולת (מעשה בפועל) הם גם "שקדים", כי על-ידי הדיבור עם הזולת
2 בדברים היוצאים מן הלב, ותוך כדי שמראה 'דוגמא חיה', הרי הוא פועל על הזולת באופן דטופח על
3 מנת להטפח, שהמושפע נעשה גם הוא משפיע.

4 יב. ועל-ידי צירוף כל פעולות אלו – נפעל כללות הענין ד'תשועה והצלה', ועד ל'תשועה והצלה'
5 האמיתית והעיקרית – גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ובאופן ד'ויגמול שקדים', היינו,
6 ש"מיד הן נגאלין", בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.

7 וזוכים לבנין בית המקדש השלישי – שהוא בנוי ועומד למעלה, אלא שהקב"ה מחכה לפעולה
8 האחרונה (במעשה, בדיבור או במחשבה) שתכריע את העולם כולו לכף זכות, ואז "מיד הן נגאלין",
9 ומיד יורד ומתגלה בית המקדש השלישי למטה מעשרה טפחים – בירושלים עיר הקודש, בהר הבית.

10 וזהו כללות הענין ד'יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', היינו, שעל-ידי כללות
11 מעשינו ועבודתנו בזמן הגלות, הנחלק לב' גלויות כלליות ("יומיים") – הגלות שלאחרי חורבן בית
12 ראשון, והגלות שלאחרי חורבן בית שני – זוכים לקיום היעוד "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו",
13 דקאי על בית המקדש השלישי, וגאולה השלישית – גאולה נצחית.

14 והענין ד'"ביום השלישי" קשור עם כללות ענין הקדושה – כי כללות ענין הקדושה מתבטא בג' קוין
15 דוקא. וכמו שכתוב בפרקי אבות, בפרק שלמדו בשבת זו (ש"מיניה מתברכין כולהו יומין", כולל יום
16 החמישי, ג' תמוז) – פרק שלישי: "הסתכל בשלשה דברים".

17 ובהמשך המשנה נאמר "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה" – והרי ה"עבירה" הכי
18 גדולה היא – עצם העובדה שנמצאים עדיין בגלות, "מפני חטאינו גלינו מארצנו", ולכן, על-ידי
19 ההסתכלות "בשלשה דברים", מתבטל כללות ענין ה"עבירה", ובאופן ש"אין אתה בא (אפילו) לידי
20 עבירה" (ראה שיחת שבת פרשת שלח סעיף ל"ד), וכאשר מתבטל הענין ד'חטאינו' (שזהו הסיבה
21 היחידה לכללות ענין הגלות) – אזי "מיד הן נגאלין", במהרה בימינו ממש, על-ידי משיח צדקנו.

* * *

22 יג. דובר לעיל שכללות פרשת המאסר היתה קשורה (בדרך הטבע) עם פעילותו של בעל המאסר
23 והגאולה בחינוך ילדי ישראל, ילדים וילדות, בחינוך הכשר, ועד לחינוך על טהרת הקודש. וכמודגש גם
24 בדבריו של בעל המאסר והגאולה בג' תמוז – "אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו".
25 ועל-פי-זה מובן שבג' תמוז נוספת התעוררות חדשה בנוגע לכללות ההתעסקות בחינוך ילדי ישראל,
26 הנקראים בשם "משיחי" – לדאוג ולהשתדל שכל אחד ואחת מהם יקבל חינוך הכשר, עד לחינוך על
27 טהרת הקודש.

28 ובפרט שישנו ענין מיוחד הקשור עם ימים אלו – שזהו ענין שהזמן גרמא:

29 בכמה מדינות מתחילים בימים אלו לערוך תכניות בנוגע לימי הקיץ – באיזה אופן יבלו הילדים
30 במשך ימי הקיץ, באופן המתאים לבריאות הגוף וכו'. ולכן הרי זה הזמן המתאים ביותר להשתדל
31 שההורים ירשמו את הילדים למחנות קיץ שמתנהלים ברוח היהדות, תורה ומצוותיה, ששם יקבלו הילדים
32 את החינוך המתאים.

33 וצריכים להסביר להורים שהקב"ה קורא לילדי ישראל בשם "משיחי", היינו, שכל אחד ואחת מילדי
34 ישראל הוא "משיח" של הקב"ה, והקב"ה נתן להורים שליחות קדושה, ביחד עם נתינת כוחות קדושים,
35 שהם יחנכו את ילדיהם באופן המתאים ל"משיחי" של הקב"ה. ומובן, גודל הזכות והאחריות שבדבר.

36 וכאשר יסבירו זאת להורים – הרי בודאי שההורים ינצלו את כל הכוחות והאפשרויות שניתנו להם
37 כדי לממש את הזכות הגדולה שנפלה בחלקם, שהקב"ה, אבינו שבשמים, סומך עליהם, ומפקיד בידם
38 את ה"משיח" שלו, כדי שהם יגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, על-ידי החינוך המתאים בהנהגה

- המתאימה מדי יום ביומו. ולא זו בלבד שיעשו את כל התלוי בהם, אלא הם יעשו עוד יותר מכפי יכולתם
— כדי שילדיהם יקבלו את כל האפשרי בעניני יהדות, תורה ומצוותיה.
- ובהתקרב ימי הקיץ, שהם "ימי החופש", היינו, שבימים אלו משחררים את הילדים מהגבלות
בתי-ספר החילוניים [הן בנוגע למקומות שהגבלות אלו הם על-פי החוק, והן בנוגע למקומות שהגבלות
אלו הם מצד מנהגי בני האדם באופן בלתי רצוי] — הרי בודאי שיש לנצל זמן זה כדי להעניק לילדים
חינוך כשר וקדוש במדה הכי מרובה, על-ידי-זה שישלחו אותם למחנה קיץ (מחנה יומי, או מחנה שבו
נמצאים במשך תקופה ממושכת) ששם יוכלו להתנהג באופן המתאים ל"צבאות השם".
- ומאחר שמדובר אודות "צבאות השם" — הרי הנהגת "איש צבא" היא באופן שבמשך כל היום כולו,
ואפילו בעת השינה, ניכר עליו שהוא "איש צבא" (כפי שרואים בפועל ובמוחש). ועל-דרך-זה מובן
בנוגע ל"צבאות השם" — שבמשך כל היום כולו צריכים הם להימצא בד' אמות של מחנה המתנהל
על-פי רצון ה' — "על פי ה' יחנו", היינו, שבמשך כל היום כולו חדרור הילד בהנהגה המתאימה למילוי
רצון אבינו שבשמים.
- וכמדובר כמה פעמים אודות המעלה המיוחדת בחינוך הניתן ב"מחנה קיץ" — לגבי החינוך במשך
כל השנה:
- במשך כל ימי השנה, ישנם שעות שבהם נתון הילד תחת השפעת בית-הספר, ישנם שעות שבהם נתון
הילד תחת השפעת הבית, וישנם שעות שבהם נתון הילד תחת השפעת הרחוב והסביבה. ומובן,
שהשפעות אלו שונות המה זו מזו. ובזה מתבטא העילוי המיוחד ד"מחנה קיץ" — שבמשך כל שעות
היום כולו, נתון הילד תחת השפעת רוח המחנה המתנהל על-פי יסודי התורה ומצוותיה, והשפעה זו
היא במשך כל היום כולו, באופן ד"לא ישבותו".
- ולכן, כאשר הילד נמצא ב"מחנה קיץ" המתאים במשך תקופה ממושכת — הרי הוא הולך "מחיל אל
חיל" בכל עניני יהדות, תורה ומצוותיה.
- וכאשר הילד הולך "מחיל אל חיל" בכל עניני התורה ומצוותיה, באופן ד"בחוקותי תלכו ואת מצוותי
תשמרו" — אזי מקיים הקב"ה את הבטחתו, ומוסיף בברכותיו בכל הקשור לבריאות הגוף. ואז זוכים
ההורים לראות נחת אמיתי ונצחי מילדיהם — בראותם שהם הולכים "מחיל אל חיל" מיום ליום.
- ומובן, שהשפעת החינוך ד"מחנה קיץ" נמשכת בכל השנה כולה, היינו, שהנהגת הילדים במשך השנה
כולה היא ביתר חיות ותוקף ואור בכל עניני יהדות, עד שהשנה כולה נעשית שנה של אור וחיות ובריאות,
בגשמיות וברוחניות גם יחד.
- וכל זה מוסיף חיות ואור ובריאות אצל ההורים וכל בני המשפחה, ואצל כל אחד ואחת מכלל ישראל
כולו.
- יד. והמעשה הוא העיקר — להוסיף בכל הענינים הקשורים עם חינוך ילדי ישראל, ולהוסיף בכל עניני
תורה ומצוותיה, במחשבה דיבור ומעשה (אף-על-פי שגם עד עתה היתה ההנהגה באופן המתאים, כי
כל ישראל בחזקת כשרות הם).
- ולעשות זאת באופן של "שקידה" — בהתאם להוראה הנלמדת משיעור חומש היומי בנוגע ל"מטה
אהרן": "ויגמול שקדים".
- ועל-ידי-זה זוכים לגאולה האמיתית והשלימה גם באופן של "שקידה" — "אחישה", על-ידי כללות
מעשינו ועבודתנו בהמשכת "אלופו של עולם" (אות א' דתיבת "אחד") בחי"ת (ז' ריקעים והארץ)
ובדל"ת (ד' רוחות העולם) — בחלקו בעולם, ובחי"ת היום-יום.
- וזוכים לקיום היעוד "ביום ההוא יהיה הוי' אחד ושמו אחד", כשם שאני נכתב כך אני נקרא — בגילוי
בכל העולם כולו, שזהו החידוש דימות המשיח, כמו שכתב הרמב"ם בספרו "יד החזקה" (הלכות מלכים

- 1 סוף פרק י"א) שמישיח צדקנו "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים
- 2 שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד".
- 3 וההכנה לזה היא – על-ידי שמיישם את החלטותיו הטובות במעשה בפועל, היינו, שההחלטות
- 4 הטובות דנפש האלקית נמשכות ובאות אצל הנפש הבהמית והגוף וכללות חלקו בעולם, במעשה בפועל.
- 5 וכאמור לעיל בנוגע ל"מטה אהרן" – שתיכף ומיד לאחר ש"פרח מטה אהרן", נמשך הדבר ובא
- 6 בפועל ממש – "ויגמול שקדים", פירות מוכנים בפועל ממש.
- 7 ועל-ידי כללות מעשינו ועבודתנו באופן ד"שקדים" הטובים – מבטלים את ג' השבועות (כ"א יום)
- 8 הידועים, מ"ז בתמוז עד תשעה באב, הקשורים עם ענין ה"שקדים" באופן בלתי רצוי, ובלשון הרמב"ם
- 9 (סוף הלכות תעניות) "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים
- 10 להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה".
- 11 ומאחר ש"הפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים" (על-ידי עבודת ההכנה בימים
- 12 שלפני-זה, החל מג' תמוז) – הרי זו שמחה גדולה ביותר, כיתרון האור מן החושך וכיתרון החכמה מן
- 13 הסכלות – ד"מלך זקן וכסיל", כי לא זו בלבד שאין שומעים לו, אלא אדרבה: מהפכים אותו לטוב,
- 14 כמו שכתוב "בכל לבבך – בשני יצריך".
- 15 והמעשה הוא העיקר – לעסוק בכל הענינים האמורים לעיל, ובמיוחד – להשתדל שכל ילד יהודי
- 16 ינצל את ימי הקיץ כדבעי, היינו, למלא את הזמן הפנוי מלימודי חול – בעניני יהדות, כמו הענין דבנין
- 17 ירושלים ("יראה שלם") מחורבנה של צור – גם כאשר נמצאים עדיין בזמן הגלות.
- 18 וזו תהיה הכנה קרובה לבנינה של ירושלים בפשטות – היינו, שירושלים של מעלה נמשכת ויורדת
- 19 לירושלים של מטה, ביחד עם השכינה, וכל אחד ואחת מבני ישראל – בגאולה האמיתית והשלימה
- 20 על-ידי משיח צדקנו, באופן ד"שקדים", במהרה בימינו ממש.
- 21 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "ווי וואנט משיח נאו".

* * *

- 22 טו. נוסף על האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת משיעור חומש היומי – ישנה הוראה נוספת
- 23 הנלמדת מכללות פרשת קרח, שבה מדובר אודות פרטי הענינים דמחלוקת קרח. ובהקדים:
- 24 טענת קרח על משה ואהרן היתה – "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תנשאו על קהל
- 25 ה'". ולכאורה אינו מובן: מבואר במדרשי רבותינו ז"ל (הובא בפירוש רש"י ריש פרשתנו) שקרח "נתקנא
- 26 על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת", ולא מינה אותו (את קרח), למרות
- 27 היותו "בן יצהר, שהוא שני לעמרם". זאת אומרת, שגם קרח הסכים שצריך להיות ענין של התנשאות,
- 28 אלא רצה שימנו אותו כו'. ואם-כן, מה היתה טענתו על עצם ענין ההתנשאות – "מדוע תנשאו על
- 29 קהל ה'?!"
- 30 והביאור בזה (ראה גם לקוטי-שיחות חלק ד' עמוד 1049 ואילך):
- 31 נוסף על העילוי וההתנשאות ד"כהן" לגבי שאר בני ישראל, היינו, שאצל "כהן" ישנם ענינים נעלים
- 32 יותר מאשר אצל "לוי" ו"ישראל" – הרי בהיות ה"כהן" חלק מכלל ישראל, מובן, שישנם ענינים שבהם
- 33 שוה הכהן לשאר בני ישראל, היינו, שישנו גם צד השוה בין ה"כהן" לשאר בני ישראל.
- 34 וזו היתה טענת קרח – "מדוע תנשאו על קהל ה'": בנוגע לעניינים שבהם שוה הכהן לשאר בני
- 35 ישראל, לא צריך להיות ענין של התנשאות. זאת אומרת, שמעלת הכהן מתבטאת רק באותם עניינים
- 36 שבהם הוא למעלה משאר בני ישראל, מה-שאי-כן בנוגע לעניינים שישנם גם אצל שאר בני ישראל.
- 37 ועל-זה אמר לו משה רבינו, שמעלת הכהן בעניינים שהוא למעלה מבני ישראל משפיעה גם על העניינים

שבהם שוה הכהן לשאר בני ישראל, ולכן מודגשת מעלת הכהנים גם בעניינים שבהם שווים הם לשאר בני ישראל (כפי שמבאר הרגצ'ובי (צפנת פענח על התורה ריש פרשתנו)).

דוגמא לדבר:

בפרקי אבות, בפרק שלמדו בשבת שממנה מתברכין ימי שבוע זה (פרק ג' משנה י"ד) – מובאים דברי רבי עקיבא: "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר כי בצלם אלקים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם".

והנה, מה שכתוב "חביב אדם שנברא בצלם" – קאי על כל בני האדם, גם אומות העולם, כי פסוק זה נאמר על אדם הראשון, שממנו באו כל בני האדם, שלכולם רמ"ח אברים ושס"ה גידים. ובלשון התניא (פרק מ"ט): "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם".

ובזה נשאלת השאלה: האם מעלתם של בני ישראל מתבטאת רק בזה ש"נקראו בנים למקום", שזוהי מעלתם של בני ישראל לגבי שאר בני האדם שנבראו בצלם, אבל בנוגע למעלה "שנברא בצלם" שווים אומות העולם לבני ישראל; או שמפני מעלתם ש"נקראו בנים למקום" הרי גם הענין ש"נברא בצלם" הוא באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם.

על-דרך-זה ישנה דוגמא לדבר – בנוגע להלכה:

קרבן תמיד הקריבו במשך כל ימות השנה, הן בימי החול והן בשבתות וימים טובים ויום הכיפורים. ובזה נשאלת השאלה: האם קדושת השבת ויום-טוב מתבטאת רק בנוגע לקרבנות המוספים (הקשורים עם העילוי המיוחד דיום זה), או שקדושת היום פועלת עילוי גם בנוגע לקרבן תמיד. ובלשון הגמרא (זבחים צא, א): "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי".

ונפקא-מינה בנוגע לפועל: עבודות יום הכיפורים נעשות על-ידי כהן גדול דווקא. ועל-פי-זה – אם נאמר שהתמיד של יום הכיפורים הוא בדוגמת התמיד של כל יום, הרי הקרבנות יכולה להיות על-ידי כהן סתם, ושחיטתו – אפילו על-ידי זר, כי שחיטה כשרה בזר. אבל אם נאמר שקדושת יום הכיפורים פועלת עילוי גם בקרבן תמיד – הרי גם הקרבת התמיד צריכה להיות על-ידי כהן גדול דווקא.

ובזה היתה המחלוקת של קרח עם משה רבינו: קרח סבר שהעילוי שבענין מסויים מתבטא רק בפרט זה שבו מודגש העילוי, ולכן סבר שבעניינים שבהם שווים הכהנים לבני ישראל, לא צריך להיות ענין של התנשאות. ועל-זה אמר לו משה רבינו, שהעילוי בפרט אחד פועל גם על כללות הענין, ולכן, מעלתם של הכהנים היא בכל העניינים, גם באותם עניינים שבהם שווים הם לשאר בני ישראל. ועל-דרך-זה בנוגע למעלת "נברא בצלם" – שאצל בני ישראל הרי זה באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם. ועל-דרך-זה בנוגע לקרבן תמיד של שבת ויום הכיפורים, שקדושת היום פועלת עילוי גם בקרבן התמיד.

טז. ההוראה מזה בנוגע לעבודת ה' – לכל אחד ואחת מישראל, מקטן ועד גדול: יהודי יכול לחשוב, שבשעת התפלה ולימוד התורה ובקיום המצוות, ובשעת קיום הציווי והשליחות דנשיא דורנו – עליו להיות בתנועה של התנשאות, למעלה ממדידה והגבלה [אלא שבנוגע לפועל הרי הוא מקיים את המצוות במדידה והגבלה, לפי שכן הוא ציווי התורה – "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (ראה שיחת שבת פרשת שלח סעיפים ב"ג)], וכל זה – כאשר מדובר אודות ענייני התורה ומצוותיה; אבל כאשר מדובר אודות "מעשיך" ו"דרכיך", ענייני אכילה ושתיה וטיול וכללות עניני הרשות, שבהם דומה הוא לשאר בני האדם שנבראו בצלם – אין צורך בהנהגה שהיא באופן של התנשאות, ואדרבה: ישנם הטוענים "מדוע תתנשאו"?

[התעסקותו בענייני הרשות היא אמנם על-פי הוראות ה'שולחן-ערוך', מאחר שישנו ציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", ולכן אוכל ושותה ומטייל וכו', כדי שהגוף יהיה בריא ושלם, שאז יוכל לעבוד את ה' כדבעי. אבל כל זה הוא לאחרי האכילה ושתיה כו' – בזמן שעובד את ה', שאז ניכרת מעלתו לגבי

1 שאר בני האדם; מה-שאינ-כן בשעת האכילה ושתייה עצמה – הרי מאחר שעניינים אלו מצד עצמם
2 שייכים גם אצל אומות העולם, ועד שהגוף "נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" – לא צריך להיות
3 בזה ענין של התנשאות].

4 ועל-זה באה ההוראה הנלמדת מכללות הסיפור של מחלוקת קרח:

5 כשם שמעלת הכהנים מתבטאת בכל העניינים, גם בעניינים שבהם שווים הם לשאר בני ישראל
6 (כמענה משה רבינו לקרח) – כמו כן מובן בנוגע להנהגת כל אחד ואחד מישראל, שמעלתו צריכה
7 להתבטא לא רק בעת שעוסק בעניני תורה ומצוותיה, אלא גם בעת שעוסק בדברי הרשות, היינו, שדברי
8 הרשות שלו הם באופן נעלה יותר מאשר אצל שאר בני האדם. ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם (הלכות
9 דעות ריש פרק ה') "כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו . . . כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו
10 ובמשקלו . . . ובמשאו ובמתנו".

11 יז. וזוהי ההוראה הנלמדת מכללות פרשת קרח – שהנהגה צריכה להיות באופן ד"תתנשאו על קהל
12 ה'":

13 היות שהקב"ה הביא אותו למעמד ומצב ד"מורם מעם" – מפני היותו "לוי" או "כהן", ועל-דרך-זה
14 "מאן מלכי רבנן", או שזכה לקבל חינוך מיוחד במינו (שיהודי אחר לא זכה לזה) בהיותו קשור ל"חכם"
15 שבדור ה"מורם מעם" – צריך הדבר להתבטא בכללות הנהגתו באופן ד"תתנשאו על קהל ה'", באופן
16 נעלה יותר אפילו מאותם יהודים שלא זכו לזה.

17 ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר שזכינו בזמן הכי אחרון להפצת המעיינות חוצה על-ידי הדפסת תורת
18 רבותינו נשיאינו בפנימיות התורה, וכן זכינו לגילוי תורתם של ראשונים ("ראשונים כמלאכים") בנגלה
19 דתורה (על-ידי אותם יהודים שזכו לפרסם את תורתם של הראשונים) – הרי זו זכות מיוחדת, וביחד עם
20 זה – חובה ואחריות מיוחדת, להוסיף בלימוד עניני התורה שנתגלו בדורות הכי אחרונים (ובזה גופא –
21 דור האחרון שבאחרונים), שעל-ידי-זה נוסף עילוי בלימוד שאר חלקי התורה. וכפי שרואים בפועל שכל
22 ידיעה נוספת בתורה פועלת בהנהגה רחבה ועמוקה יותר בשאר עניני התורה שלמדם לפני-זה.

23 ובנוגע לפועל:

24 לא זו בלבד שכאשר עוסק ב"מבצעים" ניכר עליו שהוא "שליח" של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו
25 – שזהו דבר המובן מעצמו, אלא אפילו כאשר צריך להפסיק בזה לזמן מסויים כדי לעסוק בדברי הרשות
26 על-פי הוראות ה'שולחן-ערוך', ולדוגמא: לאכול ולשתות כדי שהגוף יהיה בריא, שאז יוכל לעבוד את
27 ה' בעת התפילה ולימוד התורה, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ריש פרק ד') "היות הגוף בריא
28 ושלם מדרכי עבודת ה' הוא" – הנה גם אז הרי הוא נמצא בתנועה של נשיאת ראש, "תתנשאו על קהל
29 ה'".

30 ועל-דרך האמור לעיל בנוגע למעלת "נברא בצלם" – שאף-על-פי שמעלה זו שייכת אצל כל
31 בני-האדם, כולל אומות העולם, ישנו עילוי מיוחד בזה בנוגע לבני ישראל – שאצל בני ישראל מעלה
32 זו היא באופן דנשיאת ראש, באופן נעלה יותר מאשר אצל אומות העולם.

33 [וזהו גם הביאור מדוע ענין זה ("חביב אדם שנברא בצלם") נאמר בתורה שניתנה לבני ישראל,
34 ובתורה גופא – בפרקי אבות "מילי דחסידותא", אף-על-פי שענין זה שייך גם אצל אומות העולם – כי
35 אצל בני ישראל מעלה זו היא באופן נעלה יותר, באופן של התנשאות].

36 יח. נוסף על האמור לעיל אודות ההוראה הנלמדת מסיפור מחלוקת קרח – ישנה הוראה נוספת
37 המרומזת בשם הסדרה (שזהו ענין כללי השייך לכל העניינים המבוארים בסדרה זו) – "קרח", כדלקמן.
38 דובר פעם בארוכה (לקוטי-שיחות חלק ח' עמוד 108 ואילך) – על יסוד מה ששמעתי מאדמו"ר ז"ל
39 (ומובא כבר בכמה ספרים) – שהשם "קרח" מורכב מג' אותיות (קו"ף, רי"ש, וחי"ת), שלהם צד השווה
40 עם האות ה"א, אבל כולם באופן שונה מהאות ה"א.

והביאור בזה:

- 1
- 2 ציור האות ה"א מורכב מג' קוין: קו מימין, קו מלמעלה, וקו משמאל – שאינו מחובר לב' הקוין.
- 3 ומבואר ב'לקוטי תורה' (ריש פרשת בלק) ובכמה מקומות שב' הקוין המחוברים, קו מימין וקו מלמעלה,
- 4 הם כנגד מחשבה ודיבור, וקו השמאל הוא כנגד ענין המעשה. ולכן קו השמאל אינו מחובר לב' הקוין
- 5 – כי המעשה הוא נפסק מהדיבור והמחשבה, וכמו שכתוב "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", "אף" הפסיק
- 6 הענין, שזהו ההפסק בין מחשבה ודיבור ("בראתיו יצרתיו") לענין המעשה ("אף עשיתיו").
- 7 דהנה, אצל אדם "נורמלי" הרי המחשבה והדיבור מחוברים וקשורים זה לזה, היינו, כאשר האדם
- 8 מדבר, ניכר בשעת הדיבור שענין זה היה קודם במחשבתו. וכן בזמן שחושב ניכר שמחשבה זו לא תהיה
- 9 לבטלה, אלא היא תתגלה בדיבור. אבל בנוגע לענין המעשה – ישנו הענין ד"אף עשיתיו", הפסק בין
- 10 המחשבה והדיבור לענין המעשה, כדלקמן.
- 11 וכל זה – באות ה"א. אבל ג' האותיות ד"קרח" (ק', ר', ח') – הרי ציורם שונה מציור האות ה"א:
- 12 באות קו"ף – הקו השמאלי יורד למטה יותר מאשר הקו הימני. באות רי"ש – חסר לגמרי הקו השמאלי.
- 13 ובאות חי"ת – הקו השמאלי מחובר עם ב' הקוין.
- 14 זאת אומרת: האות קו"ף מורה על הוספה בענין המעשה לגבי המחשבה והדיבור – היפך הוראת
- 15 התורה שקיום המצוות במעשה בפועל צריך להיות באופן ד"לא תוסף"; האות רי"ש מורה על הסרת
- 16 כללות ענין המעשה – היפך ציווי התורה "לא תגרע"; והאות חי"ת מורה על העדר ההפסק שבין מחשבה
- 17 ודיבור למעשה.
- 18 יט. הביאור בזה בעבודת האדם – ובהקדים:
- 19 כאשר התורה מדברת אודות קיום המצוות במעשה בפועל – מדגישה התורה "לא תוסף עליו ולא
- 20 תגרע ממנו". ולכאורה, מאחר שהגרעון בדברי התורה חמור יותר מאשר ההוספה, היתה התורה צריכה
- 21 להזהיר לכל לראש על הדבר החמור – "לא תגרע ממנו", ורק אחר-כך להזהיר על הדבר הקל ממנו –
- 22 "לא תוסף עליו", ומדוע נאמר "לא תוסף עליו" (אחר-כך) לא תגרע ממנו"?!
- 23 והביאור בזה – בפשטות:
- 24 כאשר היצר הרע יבוא ליהודי ויאמר לו לגרוע ממצוות התורה – הרי בודאי שדבר זה לא יתקבל
- 25 כלל אצל היהודי. ולכן, בהיות היצר הרע "אומן במלאכתו" (למרות היותו "זקן וכסיל") – הרי הוא
- 26 מנסה, לכל לראש, לפעול עליו להוסיף על מצוות התורה, באמרו לו: למרות שהתורה מצוה לעשות ד'
- 27 בתים בתפילין, תעשה בית נוסף בתפילין – ה' בתים, ועל-דרך-זה בנוגע לשאר המצוות. וזוהי תקוותו
- 28 של היצר הרע – שעל-ידי-זה יוכל להטותו מדרכי התורה ומצוותיה.
- 29 דוגמא נוספת לדבר: ישנם כאלו שטבעם להתנהג באופן הפכי מאהבת ישראל, אלא שהם מתגברים
- 30 על עצמם על-ידי היצר-טוב כו'. ובענין זה נפלה ליצר הרע "המצאה": היות שישנו ציווי "הוכח תוכיח
- 31 את עמיתך", יפעל הוא (היצר הרע) על יהודי זה שיוסיף ויהדר במצוה זו, ובמילא – לא תהיה עליו
- 32 ההגבלה ד"אהבת ישראל"!
- 33 הנה בנוגע לענין זה צריכים לדעת שישנו דין ברור ב'שולחן-ערוך' (ומובא ב'שולחן-ערוך אדמו"ר
- 34 הזקן' בחלק ששי (הלכות אונאה וגניבת דעת סעיף ל')) שהענין ד"הוכח תוכיח את עמיתך" צריך להיות
- 35 – לכל לראש – "בינו לבין עצמו ולא ברבים, וצריך לדבר עמו בנחת ובלשון רכה וכו'!"
- 36 ובזה רואים שעל-ידי ההוספה על דברי התורה (היפך ההוראה ד"לא תוסף") יכולים לבוא לענין של
- 37 היפך אהבת ישראל, שענין זה קשור עם כללות ענין הגלות – היפך הגאולה האמיתית והשלמה על-ידי
- 38 משיח צדקנו, כמאמר רבותינו ז"ל (יומא ט, ב) "אחרונים שלא נתגלה עוונם (שהיו רשעים בסתר) לא
- 39 נתגלה קיצם", ועוונם היה – היפך אהבת חנם!

- 1 וזהו כללות הענין דאות קו"ף – שהקו השמאלי (ענין המעשה) אינו מסתיים באופן שוה לקו הימני,
- 2 אלא הוא נמשך ויורד למטה יותר, באופן של הוספה – היפך הענין ד"לא תוסף".
- 3 ולאחרי שמהירים "לא תוסף עליו" (שזהו הענין הראשון שבו מתחיל היצר הרע לנסות להכשיל את
- 4 האדם) – מזהירים גם "לא תגרע ממנו", שזהו ענין חמור יותר.
- 5 וענין זה מתבטא באות רי"ש – שבה חסר לגמרי הקו השמאלי, העדר ענין המעשה בפועל, היינו,
- 6 שחושב לעצמו ש'רחמנא לבא בעי', ואם-כן מספיק ענין המחשבה והדיבור, אבל כאשר צריך להיות
- 7 ענין המעשה (ש"המעשה הוא העיקר"), לתת צדקה לעני במעשה בפועל (הן בנוגע לצדקה בממון לעני
- 8 כפשוטו, והן בנוגע לצדקה רוחנית לעני בדעת) – חסר אצלו כללות ענין המעשה (היפך הענין ד"לא
- 9 תגרע").
- 10 כ. והנה, נוסף לזה שהעבודה במעשה בפועל צריכה להיות באופן ד"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו"
- 11 (שלילת האות קו"ף – הוספה בקו השמאלי, ושלילת האות רי"ש – העדר הקו השמאלי) – הרי כללות
- 12 ענין המעשה צריך להיות לאחר הענין ד"אף עשיתיו", היינו, שצריך להיות הפסק בין המחשבה והדיבור
- 13 למעשה (שלילת האות ח"ת – חיבור קו השמאלי עם ב' הקוין).
- 14 זאת אומרת: לאחר המחשבה הטובה והדיבור הטוב – אינו יכול "לקפוץ" תיכף ומיד למעשה בפועל,
- 15 אלא הוא צריך להביט ב'שולחן-ערוך' כדי לדעת כיצד לעשות את המעשה בפועל, ולכן אינו יכול לעשות
- 16 זאת באופן של "חפזון", כדי שתהיה לו גם השלימות הנפעלת על-ידי ענין המעשה, אלא המעשה גופא
- 17 צריך להיות בשלימות.
- 18 ולדוגמא: כאשר יהודי צריך לקיים מצות צדקה – אינו יכול לעשות זאת בחפזה, היינו, שממהר
- 19 לזרוק כמה פרוטות לצדקה, כי אין לו פנאי להתבונן שהעני זקוק לסכום גדול יותר כדי להחיות את
- 20 נפשו ונפש בני ביתו, ולכן מסתפק בנתינת ח"י פרוטות – אלא אחרי המחשבה וההחלטה הטובה שהוא
- 21 צריך לקיים מצות צדקה, צריך להיות הפסק מסויים כדי להתבונן בצרכיו של העני, ולתת לו בהתאם
- 22 לצרכיו, ומתוך סבר פנים יפות – שאז מעשה הצדקה הוא בשלימות.
- 23 וזוהי מטרת ההפסק שבין מחשבה (ודיבור) למעשה – כדי לדעת שהמעשה אינו רק כדי לפעול
- 24 שלימות אצלו, היינו, שנוסף על המחשבה והדיבור יש לו גם ענין המעשה, אלא התכלית הוא בענין
- 25 המעשה עצמו.
- 26 והחילוק שבזה הוא: כאשר המעשה מחובר עם המחשבה (ללא כל הפסק) – אינו חושב על הזולת
- 27 אלא על עצמו בלבד, היינו, המחשבה היא אודות עצמו, הדיבור הוא אודות עצמו, והמעשה הוא גם
- 28 עבור עצמו, ומאחר שמעשה הצדקה הוא עבור עצמו – הרי הוא מסתפק בנתינת ח"י "סענט" (כי גם
- 29 זה מספיק כדי שיהיה לו העילוי דמספר ח"י), במקום לתת ח"י "דולר", או ח"י פעמים מאה דולר,
- 30 וכיוצא-בזה – בהתאם למעמדו ומצבו. מה-שאיין-כן כאשר ישנו הפסק בין המעשה למחשבה (כציור
- 31 אות ה"א) – הרי הוא חושב אודות ענין המעשה גופא, היינו, אודות הפעולה עם הזולת, ולא אודות
- 32 הפעולה שלו (בהמשך לענין המחשבה).
- 33 וזהו ענין ההפסק שבין מחשבה למעשה (כציור אות ה"א, ולא כציור אות ח"ת) – להורות על צמצום
- 34 ההשפעה לפי ערך כלי המקבל, היינו, שהמשפיע צריך שהיית זמן כדי לצמצם את ההשפעה לפי ערך
- 35 כלי המקבל, שאז קבלת ההשפעה היא באופן המתאים.
- 36 כא. והנה, כללות העבודה בענייני התורה ומצוותיה ענינה – לפעול בעולם העשיה, ובעולם העשיה
- 37 גופא במעשה בפועל, כי "המעשה הוא העיקר". ולכן, עבודה זו צריכה להיות באופן המתאים לציור
- 38 אות ה"א (שלילת האותיות ק' ר' ח') – כי באות ה' נברא העולם הזה (מנחות כט, ב), אות ה' של שם
- 39 הוי', "אתא קלילא דלית בה מששא" (או "ממשא").

זאת אומרת: ישנם עניינים שבהם אומרת התורה עצמה שצריכים את האותיות קו"ף רי"ש חי"ת,¹ כמובן בפשטות; אבל כאשר מדובר אודות העבודה במעשה בפועל בעולם הזה הגשמי (שנברא באות ה"א) – דרושה זהירות שהעבודה תהיה בדוגמת הציור דאות ה"א דווקא, ולא בדוגמת ציור האותיות קו"ף ר' ח' ("לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" – שלילת האותיות קו"ף ורי"ש, והפסק בין מחשבה ודיבור למעשה – שלילת האות חי"ת).²

וזהו ההוראה המרומזת בשם הסדרה – "קרח" (ג' האותיות ק' ר' ח'), היינו, שמהפכים את הענין הבלתי-רצוי שבאותיות אלו, עד שמאותיות אלו נעשית פרשה שלימה בתורה, שזוהי כללות העבודה ד"בכל לבבך – בשני יצריך", אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא.³

וזהו גם מה שמצינו בגמרא (בכורות נח, א) שכן-עזאי אמר על רבי עקיבא [בעל המאמר ד"חביב אדם שנברא בצלם . . . חביבין ישראל שנקראו בנים למקום כו"] ("כנ"ל סעיף ט"ו)] – "כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום, חוץ מן הקרן הזה", היינו, שרבי עקיבא נקרא בתורה שבעל-פה בשם "קרן". ולכאורה אינו מובן: הרי התורה אינה מדברת אפילו בגנות של בהמה, ואם-כן, מדוע נקרא רבי עקיבא בשם הנ"ל? – אלא ודאי היה ענין זה אצל רבי עקיבא באופן של אתהפכא כו', כמבואר בכמה דרושים.⁴

זאת אומרת: על-ידי העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא כו', מגלים את אמיתית ופנימיות הענין ד"קרח" – כמבואר בכמה מקומות שהטעם למחלוקת של קרח למרות שהיה פקח (ובלשון רש"י: "קרח שפקח היה מה ראה לשטות זה") – הרי זה לפי שידע שלעתיד לבוא תהיה מעלת הלוי גדולה ממעלת הכהנים [וכמובא בתניא (פרק נ') ש"לעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם (הלויים) הכהנים, וכמו שכתב האר"י ז"ל על הפסוק והכהנים הלויים, שהלויים של עכשיו יהיו כהנים לעתיד"], כי לעתיד לבוא תתגלה מעלת הגבורות על החסדים, שלכן יאמרו ליצחק "כי אתה אבינו" (שבת פט, ב). וטעותו היתה שחשב שכבר הגיע הזמן לגילוי ענין זה. ומזה מובן שמצד אמיתית ופנימיות העניינים מעלתו של קרח גדולה ביותר.⁵

ובנוגע לענייננו: כאשר נמצאים בזמן זה שבו צריך להיות כללות מעשינו ועבודתנו כדי לזכות לגילויים דלעתיד לבוא – צריכה להיות העבודה באופן המרומז בציור אות ה"א, ולא לעשות מאות ה"א ציור דאות קו"ף רי"ש וחי"ת, ואדרבה: להפוך את הענין הבלתי רצוי דאותיות הנ"ל, וכאמור לעיל שמאותיות אלו נעשית פרשה בתורה, ועד שזוכים לגילויים דלעתיד לבוא, שאז יתגלה אמיתית ופנימיות הענין ד"קרח".⁶

כב. והנה, על-ידי כללות העבודה באופן האמור – זוכים לכ"ד מתנות כהונה שאודותם מדובר בסיום פרשת קרח, שגם בזה מתבטא ענין האתהפכא של מחלוקת קרח – כי נתינת כ"ד מתנות כהונה באה כתוצאה מהערעור של קרח על כהונת אהרן (פירוש רש"י פרשתנו יח, ח).⁷

וענין זה שייך גם לכל אחד ואחת מישראל – כי הנקודה הפנימית דכ"ד מתנות כהונה היא – "אני חלקך ונחלתך", ובזה ישנו פסוק-דין הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל) "ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש . . . אשר נדבה רוחו אותו . . . לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו . . . הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו . . . כמו שזכה לכהנים ללויים". וענין זה מתבטא בפרנסה כפשוטה – שהרי מתנות כהונה שימשו לפרנסת הכהנים נשיהם בניהם ועבדיהם.⁸

ומאחר שנתינת כ"ד מתנות כהונה על-ידי הקב"ה היא בשמחה, כפי שמביא רש"י את פירוש הספרי על הפסוק (שם) "ואני הנה נתתי לך – בשמחה, לשון שמחה הוא זה", הרי מובן, שענין זה הוא למעלה מכל מדידה והגבלה, כי שמחה פורצת גדר.⁹

וכל זה – הן בנוגע לכ"ד מתנות כהונה בנוגע לעניינים גשמיים כפשוטם, בני חיי ומזוני ריחי, והן בנוגע לרוחניות העניינים – כ"ד קישוטי כלה, שהם כ"ד ספרים שבתורה, כפירוש רש"י על-הפסוק "ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו" (תשא לא, יח), "מה כלה מתקשטת בכ"ד קישוטים . . . אף תלמיד חכם [דקאי על כל אחד ואחד מישראל, כמו שכתוב "וכל בניך לימודי ה'"] צריך להיות בקי בכ"ד ספרים", שהם כוללים את כל העניינים דתורה שבעל-פה, כי "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא".¹⁰

1 ומכ"ד קישוטי כלה הנ"ל – זוכים בקרוב ממש לכללות ענין הנישואין ד'כנסת ישראל' עם הקב"ה
2 לעתיד לבוא, כמבואר במדרש (שמות רבה סוף פרשה ט"ו) על הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים
3 גו'", שבהמשך לזה מדובר אודות קרבן פסח – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

4 ועל-ידי כללות מעשינו ועבודתינו בכל העניינים האמורים לעיל – זוכים לנישואי הקב"ה עם כל אחד
5 ואחד מישראל במהרה בימינו ממש, באופן ד"שקדים", ובשמחה גדולה ביותר, שמחה שלמעלה ממדידה
6 והגבלה, כמבואר ב'המשך שמה תשמח (תרנ"ז)' ששמחת חתן וכלה היא למעלה ממדידה והגבלה, כי
7 שמחה זו קשורה עם שמחת חתן וכלה "בגן עדן מקדם" ("כשמחך יצירך בגן עדן מקדם"), קודם החטא,
8 הקשורה עם שמחת חתן וכלה של הקב"ה ו'כנסת ישראל'.

9 וזוכים לזה במהרה בימינו ממש, למטה מעשרה טפחים – בביאת משיח צדקנו.

* * *

10 כג. דובר לעיל אודות כללות הענין דאות ה"א, שיש בה ג' קוין שהם כנגד מחשבה דיבור ומעשה,
11 היינו, שהשלימות דאות ה"א שבה נברא העולם (באופן ד"לשבת יצרה") נפעלת דוקא כאשר ישנו גם
12 ענין המעשה (ולא מספיק מחשבה ודיבור בלבד), ואדרבה: "המעשה הוא העיקר".
13 זאת אומרת: הקו מימין והקו מלמעלה אינם עדיין אות ה"א, אלא אות דל"ת (מלשון דלות), ודוקא
14 ע"י הקו השמאלי, המרמז על ענין המעשה [כמבואר בלקו"ת הנ"ל (ששם מבואר גם ג' הבחינות
15 שבעבודת התשובה: "סור מרע", "עשה טוב", "בקש שלום")] – נפעל הציור דאות ה"א, שבה נברא
16 העולם, שזוהי אות ה"א אחרונה דשם הוי', הקשורה עם ה"א ראשונה דשם הוי', ספירת הבינה, "מרחב
17 העצמי", כמבואר בכ"מ.

18 ונוסף לזה: בענין המעשה גופא – לא מספיק התחלת המעשה בלבד, אלא המעשה צריך להיות
19 בשלימותו, ודוקא כאשר המעשה הוא מעשה שלם, אזי מתבטאת השלימות דהתחלת המעשה. וע"ד לשון
20 חז"ל "המתחיל במצוה אומרים לו גמור", כדי שמעשה המצוה יהי' בתכלית השלימות.

21 כד. והנה, האמור לעיל שהמעשה צריך להיות בשלימות, מעשה שלם – הרי זה נוגע לענין של מעשה
22 בפועל בימינו אלו (בהתאם להוראת רבותינו נשיאנו שכל ענין צריך להתבטא בעבודת ה' במעשה
23 בפועל) – בהמשך להמדובר לעיל (שיחת כ"ב סיון) בנוגע למצב הבטחון בארצנו הקדושה, "ארץ אשר
24 גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (אע"פ שמטעמים מובנים אי אפשר לדבר
25 אודות ענין זה באופן של אריכות הביאור, ולגלות את כל הפרטים שבדבר):
26 לדעת המומחים בעניני בטחון – הנה כדי להבטיח (בדרך הטבע) את בטחונה של ארץ ישראל
27 ובטחונם של בני"י הדרים עלי' [מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימך" (שבזה נכללים
28 גם הגרים שנתגיירו כהלכה, כמוכן מפרש"י עה"פ)], בהכרח לסיים את מבצע "שלום הגליל" בשלימות,
29 ולא להשאיר את הפעולה באמצע, כי בהעדר סיום הפעולה – "והי' אשר תותירו מהם לשיכים בעיניכם
30 ולצנינים בצדיכם גו'!"

31 וכפי שראו בפועל בפעמים הקודמות – שכאשר לא סיימו את הפעולה בשלימות, הנה לא זו בלבד
32 שהדבר לא הביא למנוחה ושלום, אלא אדרבה: העדר סיום הפעולה גרם למלחמה נוספת לאחר כמה
33 שנים, וגם בינתיים לא הי' מצב של מנוחה ושלום, כי היו פעולות חבלה ע"י "מחבלים", וכיו"ב (למרות
34 שלפעמים ניסו להעלים זאת במסוה של "תאונת דרכים", וכיו"ב), זאת אומרת, שהעדר סיום הפעולה
35 (בפעמים הקודמות) גרם לקרבות נוספים, שכל א' מהם הוא "עולם מלא"!

36 ואעפ"כ, ישנם "מדינאים" המפעילים לחץ שלא לסיים את מבצע "שלום הגליל" (שזהו מבצע שנועד
37 להבטיח את בטחונם ושלומם של יהודי ארץ ישראל) – למרות שגם הם יודעים מה היו התוצאות מהנהגה
38 זו בפעמים הקודמות!

- 1 "מדינאים" אלו נמצאים בגלות פנימי ובטלים לגמרי כלפי ה"אל זר אשר בקרבך", ולכן בטלים הם
2 לגמרי כלפי גוים, בחשבם שעי"ז יהי מצב של מנוחה ושלום, בה בשעה שההיפך הוא הנכון, כי כאשר
3 מראים לגוי שמפחדים ממנו, הרי עי"ז "מגרים" אותו עוד יותר!
- 4 וכאמור לעיל – "מדינאים" אלו מעכבים את השלמת מבצע "שלום הגליל", למרות שהיו יכולים
5 לסיים זאת בימים הקודמים במספר קטן יותר של קרבנות!
- 6 נשיא ארה"ב עזב את "עיר הבירה" למשך עשרה ימים, וזו היתה הזדמנות טובה לסיים את מבצע
7 "שלום הגליל" ללא כל לחץ מצד ארה"ב – כי למרות שכולם יודעים שגם כאשר נמצאים במקום אחר
8 יכולים לדבר ולהפעיל לחץ ע"י הטלפון (ולא רק שיכולים לדבר, אלא מדברים בפועל, ויודעים את כל
9 הנעשה), אעפ"כ, ב"עלמא דשיקרא" יכולים להסתפק ב"תירוץ" שהיות שאינו נמצא במקומו, אינו יודע
10 מה נעשה בדיוק, וכאשר יבוא למקומו (לאחרי עשרה ימים) יעשה סוף לדבר.
- 11 ולכן, במשך עשרה ימים הנ"ל יכלו לסיים את המבצע בשלימותו, ולהסיר לגמרי את הסכנה (בדרך
12 הטבע) המאיימת על בטחונם של יהודי א"י.
- 13 וכל זה – אפילו מבלי להתחשב בנסיים הגלויים שראו אנשי הצבא, היינו, אפילו בדרך הטבע יכלו
14 לסיים זאת במשך עשרה ימים; ועאכ"כ כאשר ראו – החל מהיום הראשון – שזהו נצחון שלמעלה
15 מדרך הטבע לגמרי (כפי שאמרו אנשי הצבא), הרי בודאי שהיו יכולים לסיים זאת בפחות מעשרה ימים!
- 16 ה"מדינאים" וה"פוליטיקאים" (אלו שלוחמים נגד "מיהו יהודי" ונגד "שמירת שבת") ניסו להסביר
17 את הנצחון באופן כך וכך; אבל אלו שהיו על-אתר, שהם אנשי הצבא המוסרים את נפשם כדי להגן על
18 ארץ ישראל והדרים עלי' (כולל – הגנה על ה"מדינאים" היושבים בירושלים ומעכבים את סיום מבצע
19 "שלום הגליל") – ראו כולם שזהו נצחון שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, וא"כ, בודאי שהיו יכולים לסיים
20 זאת במשך זמן פחות מעשרה ימים.
- 21 ואעפ"כ, לא סיימו עדיין את כל הפעולה – בגלל אותם "מדינאים" המתנגדים לכך, וכתוצאה מזה
22 – ישנם עתה קשיים נוספים, וקרבות נוספים – רחמנא ליצלי!
- 23 ועד"ז ישנו מבצע נוסף (מבצע סתר) שהורד מסדר היום בגלל "מדינאים" הנ"ל – למרות שזהו מבצע
24 הקשור עם בטחונם של בני"י:
- 25 אנשי הצבא הגישו תכנית מדוייקת ומפורטת לערוך מבצע מסויים (תוך מינימום של קרבנות) כדי
26 לחסוך את הקרבות על ביירות ועל הכבישים וכו', ועי"ז היו חוסכים מאות פצועים ועשרות הרוגים
27 הי"ד, ואעפ"כ הוסרה תכנית זו מסדר היום, בגלל התנגדותם של "מדינאים" הנ"ל באמרם "מה יאמרו
28 הבריות"!
- 29 [אין צורך שהשומעים כאן יבינו אודות איזה מבצע מדובר עתה, אלא הכוונה היא – שידעו שענין
30 זה ידוע, ומאחר שאני יודע זאת, הרי פשיטא שיודעים זאת בווישניגטון, בקהיר, בדמשק, בלונדון ובפריז,
31 וכיו"ב.].
- 32 ולאחרי זה היתה הזדמנות נוספת לסיים את מבצע "שלום הגליל" וכן לערוך את מבצע הסתר דלעיל
33 – כאשר "ראש הממשלה" בא לארה"ב למשך עשרה ימים (לערך), מתוך תקווה שינצלו ימים אלו כדי
34 לסיים זאת, וכאשר יבואו בטענה: היתכן?! – יהי' לו "תירוץ" שכל זה קרה כאשר הוא לא הי' בשעת
35 מעשה, ולכן לא הי' יכול למנוע זאת (ע"ד האמור לעיל בנוגע לנשיא ארה"ב). וכאמור לעיל – אעפ"כ
36 שכולם יודעים שגם כאשר נמצאים בריחוק מקום מקבלים את כל הידיעות ע"י הטלפון, אעפ"כ, כלפי
37 חוץ מספיק ה"תירוץ" הנ"ל.
- 38 וכאמור – כוונת נסיעת "ראש הממשלה" היתה, כדי שאנשי הצבא יוכלו לסיים את הפעולות הנ"ל,
39 וע"ד שמצינו בהלכה מושג ד"הלכה ואין מורין כן": זוהי אמנם פעולה המביאה תוצאות טובות (הן
40 בעוה"ז והן בעוה"ב), אבל אעפ"כ, כאשר רוצים להעלות ענין זה באסיפה ב"כנסת", וכיו"ב, כדי שיפסקו

- 1 לו האם צריכים לעשות כך וכך – מתחילים לצעוק: היתכן, אין זה הוגן ע"פ צדק ויושר – ע"פ הכללים
- 2 של פוליטיקה ודפלומטי של ה"מדינאים", באמרם שאין זה מתאים לאנשים "נורמליים"!
- 3 כאשר מדובר אודות פעולה שתכליתה שמירת חיי בני-אדם – הרי זו זכותו וחובתו הכי גדולה של
- 4 כל אדם "נורמלי"! והרי המדובר הוא הן בנוגע לשמירת חייהם של בני", והן לשמירת חייהם של הצד
- 5 השני – שגם הם נבראו בצלם אלקים!
- 6 ולכן, אם היו מנצלים את הזמן ש"ראש הממשלה" הי' בארה"ב, והיו מסיימים את הפעולות הנ"ל
- 7 – היו כולם מרוצים מזה; אמנם "אין מורין כן", ומשום זה נסע "ראש הממשלה" כדי שיהי' לו "תירוקן"
- 8 שהוא לא ידע כו', אבל אעפ"כ, אם היו עושים זאת בפועל, היו כולם מרוצים מזה, כי הדבר הי' מביא
- 9 תועלת גם לצד השני, שחלק מהם נשארו בחיים (משא"כ כאשר הדבר נמשך והולך, שאז נפצעים ונהרגים
- 10 גם הם), ולכן היו כולם מרוצים מזה, והיו מודים על פעולות הנ"ל!
- 11 ואעפ"כ, לא ניצלו ימים אלו כדי לסיים את הפעולות הנ"ל – מפני אותם "מדינאים" שהתנגדו לכך!
- 12 כה. אין זו הפעם הראשונה שעושים טעות כזו – להעדיף את חוות-דעתם של ה"מדינאים" לעומת
- 13 חוות-דעתם של אנשי הצבא המומחים לענייני בטחון. זוהי טעות שחזרה ונשנתה כמה פעמים: בחתימת
- 14 החוזה האומלל של "קעמפ-דייוויד", במלחמת יום הכיפורים, במלחמת ששת הימים, ובמלחמת סיני –
- 15 שבכל פעם העדיפו את חוות-דעתם של ה"מדינאים", למרות שזו היתה בניגוד מוחלט לחוות-דעתם של
- 16 אנשי הצבא המבוססת על טעמים בטחוניים, כפי שהם אמרו בפירוש (ואמרו זאת גם במבצע "שלום
- 17 הגליל") שהדבר יביא לקרבנות נוספים רחמנא ליצלין!
- 18 ב"קעמפ-דייוויד" החזירו שטחים נרחבים החיוניים ביותר לבטחונה של ארץ ישראל (כדי שלא יוכלו
- 19 לפגוע ממצרים במערכה של ארץ ישראל) – כפי שמכריזים ומרעישים עתה (בנוגע למבצע "שלום
- 20 הגליל") שבהכרח להרחיק את השונא מהגבול למרחק כזה שלא יוכלו להפגיו את ישובי הגליל –
- 21 ואעפ"כ, החזירו שטחים בטחוניים אלו!
- 22 החזירו את בארות הנפט – שזהו ה"נשק" העיקרי בימינו אלו ע"פ דרך הטבע (והרי הקב"ה רוצה
- 23 שכל ענין יהי' בדרך הטבע), ולא רק בשעת מלחמה, אלא זהו מיצרך חיוני ביותר שבלעדו אי אפשר
- 24 לנהל את ה"משק"!
- 25 ויתירה מזו: בארות נפט אלו לא היו תחת בעלותם (של יהודים), וא"כ, הם אינם ה"בעלי-בתים"
- 26 החוקיים שיוכלו לתת למצרים את בארות הנפט: ע"פ החוק הבינלאומי (לא רק ע"פ תורה) שייכים
- 27 בארות הנפט לאותן חברות שהשקיעו בחפירת הבארות ושאיבת הנפט, ואעפ"כ, החזירו את בארות הנפט
- 28 ללא בעלות חוקית עליהם, ולכן, עתה יש "צרות צרורות" מהבעלי-בתים החוקיים של בארות הנפט, כי
- 29 הם תובעים מאות מליוני דולרים עבור בארות הנפט!
- 30 ולאחרונה גילו כבר שנוסף על החזרת שטחים בטחוניים והחזרת הנפט – עלה הדבר "הון תועפות":
- 31 17 ביליון דולר! ועדיין אין זה הסוף!
- 32 ונוסף לזה – וגם זה עיקר: אנשי הצבא שפכו את דמם עבור שטחים בטחוניים אלו, מתוך אמונה
- 33 פשוטה שע"ז מגינים הם על בטחונה של ארץ ישראל ובטחונם של בני", וא"כ, כאשר מחזירים שטחים
- 34 בטחוניים אלו – הרי הקרבנות שנפלו מבני" (שאפילו א' מהם הוא "עולם מלא") הם ללא כל תועלת
- 35 בדרך הטבע!
- 36 בשביל שיקולים פוליטיים של "מדינאים" – מאבדים קרבנות מבני" (שכל א' מהם הוא "עולם מלא"),
- 37 ללא כל תועלת!
- 38 בקשר למלחמת יום הכיפורים הודתה "ראש הממשלה" דאז שאם היו שומעים לדעתם של אנשי
- 39 הבטחון והיו מכריזים "גיוס" בזמן המתאים, היו חוסכים (בדרך הטבע) מאות קרבנות של בני" – כפי
- 40 שהיא עצמה פירסמה זאת בכתב ובדפוס, "למען ישמעו וייראו"!

- מאות קרבנות אלו היו בטוחים שעכ"פ מכאן ולהבא לא יחזרו שוב על טעות זו – ואעפ"כ, חזרו
שוב על אותה הטעות בחתימת ההסכמים ב"קעמפ-דייוויד"!
- כו. וכמדובר כמ"פ – כל מה שהחזירו ב"קעמפ-דייוויד" הי' מיותר לגמרי, והחזירו זאת על לא דבר:
אם היו עומדים בתוקף שלא להחזיר את השטחים הבטחוניים ושלא להחזיר שדות הנפט – היו
חותמים את "הסכם השלום" גם באופן כזה, והראי': הצד שכנגד תבע שיחזירו את ירושלים, ואעפ"כ,
כאשר עמדו בתוקף והבהירו שזהו דבר שלא בא בחשבון – חתמו את "הסכם השלום" גם בלי החזרת
ירושלים, ועד"ז מוכן בנוגע לשטחים הבטחוניים ושדות הנפט, שאם היו עומדים בתוקף שלא להחזיר
זאת, היו חותמים את "הסכם השלום" באופן כזה!
- וטעם הדבר: מצרים היתה אז במצב של בהלה ומבוכה, העדר הכלכלה והעדר הסדר וכו', ונשיא
מצרים דאז פחד מפני הפיכה בשלטון (כפי שמפחדים עתה בערב-הסעודית, בסוריה, בירדן וכו'), ולכן,
הי' מוכרח להראות לכל העולם כולו, ובפרט לתושבי מצרים, שהוא השיג "הסכם שלום" עם ישראל.
ועד"ז בנוגע לנשיא ארה"ב דאז – שהי' מוכרח להשיג "הסכם שלום" בין ישראל ומצרים כדי להציל
את יוקרתו האישית בחשבו שעי"ז יבחר שנית לתפקיד דנשיא ארה"ב, ולכן, בכל מקרה היו מוכרחים
לצאת מ"קעמפ-דייוויד" עם "חוזה שלום".
- ובהזדמנות זו ניסה נשיא מצרים להשיג הישגים נוספים (מלבד עצם חתימת "חוזה השלום"): הוא
ניסה ללחוץ שיחזירו את ירושלים, וכאשר הי' עזר שעמדו בתוקף שלא להחזיר את ירושלים, הרפה ללחוץ
על ענין זה, כי השגת "חוזה השלום" הי' חשוב עבורו יותר מאשר החזרת ירושלים. ועד"ז ניסה להשיג
את השטחים ושדות הנפט, אבל מוכן בפשטות שאם היו עומדים בתוקף שלא להחזיר זאת, היו חותמים
את "הסכם השלום" גם ללא קבלת דברים אלו, כי חתימת "הסכם השלום" היתה חשובה לנשיא מצרים
(ולנשיא ארה"ב) יותר מאשר השגת שטחים נרחבים במדבר!
- זאת אומרת: ככל ש"הסכם השלום" הי' חשוב בעיני ה"מדינאים" של ארץ ישראל (בחשבם שעי"ז
ימנעו מלחמות), הי' הדבר חשוב יותר לנשיא מצרים – כדי להציל את שלטונו במצרים, ולכן, בכל
מקרה הי' מוכן לחתום על "הסכם שלום", גם אם היו עומדים בתוקף שלא להחזיר את השטחים
הבטחוניים ושדות הנפט, כשם שעמדו בתוקף שלא להחזיר את ירושלים. ובפרט ששדות הנפט וכו'
חיוניים לבטחונה של א"י (ע"פ דרך הטבע) יותר מאשר ירושלים העתיקה!
- ולכן: גם אם היו מחזירים למצרים דבר סמלי בלבד – ד' אמות על ד' אמות ממדבר סיני, בחלק
הסמוך למצרים (לקהיר) – היו יוצאים גם אז בקול תרועה אודות חתימת "הסכם שלום", והיו מחבקים
ומנשקים איש לרעהו, וכל זה הי' יכול להיות באופן ששדות הנפט והשטח הבטחוני של מאות
קילומטרים המפסיק בין מצרים לישראל [כפי שצועקים עתה בפה מלא שכדי שיוכלו לישון במנוחה
בגבול הצפון דא"י, מוכרחים שטח של הפסק שיהיה "רצועת בטחון"] – הי' נשאר בידי ישראל!
- והטענה הידועה שע"י "הסכם השלום" מנעו עתה חזית נוספת (עם מצרים) – הרי אדרבה: אם היו
עומדים בתוקף שלא להחזיר ענינים אלו (היפך ממה שעשו ב"קעמפ-דייוויד"), לא היו צריכים להלחם
עתה בלבנון!
- וכמדובר כמ"פ – כדי למנוע מלחמה ע"פ דרך הטבע, הרי זה דוקא עי"ז שמטילים אימה ופחד על
הצד שכנגד שיפחד לצאת במלחמה; משא"כ כאשר נותנים לו את שדות הנפט (שזהו ה"נשק" הכי חשוב)
ואת השטחים הבטחוניים, הרי הוא רואה שמפחדים ממנו, ועי"ז "מגרים" אותו עוד יותר!
- כו. לכאורה: "אין צועקין על העבר", וא"כ מהי התועלת לדבר עתה אודות הטעויות שעשו
ב"קעמפ-דייוויד", וכיו"ב, מהי התועלת לדבר בגנותם של ישראל, ולצער את בני ע"י שמיעת דברים
אלו? – אלא כל זה הוא כדי להזהיר שלא יעשו שוב אותה טעות שנעשתה כבר כמה פעמים – להעדיף
את דעת ה"מדינאים" על דעת אנשי הצבא שהם המומחים לעניני בטחון!

- 1 וכאמור לעיל – בפרטים מסויימים חזרו כבר על אותה טעות גם עתה, כאשר לא סיימו את מבצע
2 "שלום הגליל" (וכן מבצע הסתר שהוזכר לעיל) בימים הראשונים (כאשר נשיא ארה"ב נסע ממקומו,
3 וכן לאח"ז – כאשר "ראש הממשלה" נסע מארץ ישראל לארה"ב), בהתאם לחוות-דעתם של אנשי הצבא
4 שעי"ז יחסכו קרבנות וכו', ואעפ"כ לא עשו כן, מפני התנגדותם של ה"מדינאים"!
- 5 ו"מדינאים" אלו ממשיכים לעכב את סיום מבצע "שלום הגליל", ובגללם נופלים קרבנות נוספים
6 רחמנא ליצלן, שכל א' מהם הוא "עולם מלא", ונוסף לזה ישנם פצועים רבים! וכל זה – מפני
7 שה"מדינאים" אינם מוכנים להודות על טעותם בזה שעכבו וממשיכים לעכב את סיום המבצע!
- 8 ל"ראש הממשלה" דמלחמת יום הכיפורים הי' התוקף להודות בגלוי על הטעות שעשתה בהעדיפה
9 את דעת ה"מדינאים" לעומת דעת אנשי הבטחון, שעי"ז נפלו מאות קרבנות, ומאות פצועים, ללא כל
10 צורך! – אבל "מדינאים" אלו אינם מוכנים להודות על טעותם, ולא זו בלבד אלא הם ממשיכים לעכב
11 את סיום המבצע!
- 12 והנה, גם לאחר שכבר נעשתה טעות הנ"ל (שלא סיימו את מבצע "שלום הגליל" עד עתה) – הרי
13 מצד רחמיו המרובים של הקב"ה עדיין לא נשללה האפשרות לסיים את הפעולה (דמבצע "שלום הגליל",
14 וכן בנוגע למבצע האמור), ויכולים עדיין לסיים זאת מתוך מיעוט קרבנות, או אפילו ללא קרבנות כלל,
15 וזאת – כאשר ישמעו לדעתם של אנשי הצבא.
- 16 אינני משלה את עצמי שכאשר יזכירו ל"מדינאים" הנ"ל את הטעויות שנעשו בעבר (ב"קעמפ"
17 דייוויד", וכיו"ב) ישנו תיכף ומיד את דעתם ויתחרטו מהשיטה שבה הולכים הם במשך זמן רב; אודות
18 "יראת שמים" אין מה לדבר עמהם – הם לא מפחדים מהקב"ה, ולא מפחדים מה"שולחן ערוך", ולכן
19 יוצאים הם במלחמה נגד "מיהו יהודי", נגד "שמירת שבת", וכיו"ב; את הבושה מפני "בשר ודם" [שהרי
20 כולם יודעים שפלוגי בן פלוגי התנהג כן במלחמת יום הכיפורים, וכתוצאה מזה נפלו קרבנות מיותרים,
21 ואעפ"כ, מתנהג גם הוא בדרך זו] – איבדו הם לגמרי, ולכן, נשארה רק ברירה אחת כדי לפעול עליהם
22 שישנו את הנהגתם:
- 23 לפרסם ברבים שכולם ידעו שפלוגי בן פלוגי עיכב את סיום מבצע "שלום הגליל" בעתו ובזמנו,
24 למרות דעתם המוחלטת של אנשי הצבא שחייבים להשלים ולסיים מבצע זה בשלימותו (כפי שפורסם
25 אפילו בעיתוני ארץ ישראל, למרות ה"צנזורה" כו'). וכאשר כולם ידעו שהוא עיכב זאת, אזי לא יבחרו
26 בו (ולא בתלמידיו ובמפלגתו) בבחירות ל"כנסת" הבאה! ולא יתנו לו לדבר בשם של יהודי ארץ ישראל
27 [הוא וחבריו יכולים לדבר בשם הערבים וכו'] (שלהם הביאו תועלת ע"י עיכוב סיום מבצע הנ"ל), אבל
28 לא בשם יהודים!] – כנראה שזהו הדבר היחיד שיפעל עליהם!
- 29 וכולי האי ואולי – יפעל "איום" זה על ה"מדינאים" החפצים להמשיך לשבת על ה"כסאות", ולתפוס
30 עמדה בחיים הפוליטיים של ארץ ישראל – שיפסיקו "לשחק" עם חישובים פוליטיים ומדיניים על חשבון
31 בטחונם של היהודים הנמצאים בכל ארץ ישראל לגבולותיה!
- 32 כח. והעיקר: היות ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל" – הרי ההוספה בכל עניני יהדות בודאי תוסיף
33 בהצלחת כל ענינים אלו.
- 34 זאת אומרת: אפילו אם הדברים האמורים לעיל לא יפעלו שינוי אצל ה"מדינאים" [שגם אז הרי טבע
35 האדם לצעוק כאשר ישנו כאב, למרות שידע שהצעקה לא תבטל את הכאב] – הרי ישנו דבר שבודאי
36 יכול להועיל: כאשר בני" יוסיפו בכל עניני יהדות, ובמיוחד ב"מבצע תפילין", שעז"נ "וראו כל עמי
37 הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ועד"ז בנוגע למבצע דרישום בני" בספרי התורה הכלליים,
38 עי"ז שכל יהודי קונה אות א' בספר תורה, ועד"ז בנוגע ל"מבצע צדקה", שהיא שקולה כנגד כל המצוות,
39 והעיקר (מה שנוגע לימינו אלו) – סגולתה המיוחדת לקרב את הגאולה.

ומובן, שבכל ענינים אלו יכול לפעול כאו"א מִישראל (מבלי לבקש רשות מאף א'), ולעשות זאת באופן שלמעלה מכל מדידה והגבלה.

ובנוגע לפועל:

מן הראוי שכאו"א יוסיף במצות הצדקה, וחלק מזה – לזכותם של יהודי ארץ ישראל (כדי שיתוסף בשמירת הקב"ה עליהם – "לא ינום ולא יישן שומר ישראל"), ובמיוחד – לזכותם של חיילי "צבא הגנה לישראל", שאינם מתחשבים עם חשבוניותיהם הערמומיים של הפוליטיקאים והמדינאים, אלא הם עומדים במסירת נפש ממש להגן על ארץ הקודש והדרים עלי', ובזכות מצות הצדקה (שמקיימים לזכותם) יתוסף בהגנתם ע"י "ה' אלקי הצבאות".

ונוסף לזה – יתנו חלק מהצדקה לזכותם של ה"מדינאים", שיצאו סוכ"ס מהגלות הפנימי והעצמי אצל היצה"ר, "אל זר אשר בקרבך" (שכתוצאה מזה מפחדים הם מהגוים כו'), ויזכרו שהם שייכים לעם אלקי אברהם יצחק ויעקב, וגם להם ניתנה התורה ומצוותי', עליהם נאמר "וחי בהם", והוראת התורה היא – שכאשר מדובר אודות ענין הכרוך עם פיקוח נפש, צריכים לשאול את חוות-דעתם של המומחים לדבר, ובעניננו – אנשי הבטחון, שדעתם ברורה שהיו צריכים לסיים כבר את מבצע "שלום הגליל", ועכ"פ – לסיימו עתה.

ואע"פ שקשה לתבוע מהם שיעמדו בתוקף המתאים ל"גאון יעקב", הרי יכולים לתבוע מהם דבר קל יותר מזה (ובפרט עי"ז שיתנו צדקה לזכותם) – שלא יתערבו כלל בעניני בטחון!

וכמדובר פעם בארוכה אודות מ"ש בתורה שבכתב (שאפילו הצדוקים מודים בזה) בנוגע לאופן הנהגת המלחמה – שקודם היציאה למלחמה הכריזו "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו". ולכאורה אינו מובן: כאשר הולכים למלחמה צריכים ריבוי אנשי צבא, ומובן, שכאשר נוסף עוד איש צבא, הרי זה מוסיף בנצחון המלחמה. וא"כ, מדוע אומרים "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו" – לכאורה, מוטב לפעול עליו שלא יהי' "ירא ורך הלבב" ?!

והתשובה לדבר – בפשטות: התורה מתחשבת עם טבע בני אדם, ולכן, כאשר מדובר אודות "איש הירא ורך הלבב", אין אפשרות להקדיש זמן כדי לחנכו שלא יהי' "הירא ורך הלבב", כי החינוך לזה דורש זמן רב, והיציאה למלחמה צריכה להיות תיכף ומיד, ולכן אומרים לו "ילך וישוב לביתו", כדי שלכל הפחות לא יפריע לנצחון המלחמה – "לא ימס את לבב אחיו כלבבו".

ועד"ז בנוגע לעניננו: היות שאין זמן לחנך את ה"מדינאים" שיעמדו בתוקף המתאים ל"גאון יעקב" [ובפרט כאשר הוא מחזיק את עצמו ל"חכם מכל האדם", והראי' – שבחרו בו לשבת על ה"כסא"] – מבקשים מכל א' מהם: תעשה טובה לעם ישראל ושב בביתך, "ילך וישוב לביתו"; ישלמו לך "פנסי", יתנו לך מכונית פרטית עם נהג צמוד, יקחו אותך לטיולים, יקחו אותך לישיבות המפלגה וכו' וכו' – העיקר שלא תתערב בענינים שאין לך שום מושג בהם, ואל תחווה את דעתך בעניני בטחון באופן הפכי מדעתם האחידה של כל אנשי הבטחון, תן למומחים בעניני בטחון לטפל ולקבוע כיצד להתנהג ע"פ שיקולים בטחוניים!

כט. ולסיים בדבר טוב – נסיים בדברי הרמב"ם (שהובאו לעיל): "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש . . . אשר נדבה רוחו אותו . . . לעמוד לפני ה' לשרתו . . . יהי' ה' חלקו ונחלתו לעולם . . . ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי", היינו, שהקב"ה שומר ומגין על גורלו של כאו"א מִישראל. וכדי למחר ולזרז את שמירת הקב"ה על כאו"א מִישראל (כולל – ע"י הפעולה דסיום מבצע הנ"ל כדי להבטיח את בטחונם של יהודי א"י) – אתן עבור כאו"א מהמסובים שטר של דולר (כנהוג כמ"פ), כדי לתת זאת (ביחד עם הוספה משלו) לצדקה, בזמן העיקרי דנתינת הצדקה – בבוקר לפני התפלה, או עכ"פ קודם תפלת מנחה, ולתת זאת (כאמור) לזכות עצמו ולזכות כלל ישראל, ובמיוחד – לזכותם של

- 1 חיילי "צבא הגנה לישראל", שהם יצליחו לסיים את המבצע הנ"ל במיעוט הכי אפשרי של אבידות,
2 ויתירה מזו: ללא כל אבידות.
- 3 [ועי' יחסכו קרבנות מיותרים גם בצד השני – כאמור לעיל שגם הם נבראו בצלם אלקים, ותפקידו
4 של היהודי לדאוג גם לחייו של כאו"א משאר אומות העולם].
- 5 ויסיימו את המבצע הנ"ל – בהתאם להוראת התורה שצריכים להתנהג ע"פ דעתם של אנשי הבטחון,
6 שלדעת כולל חייבים לסיים זאת בשלימות (כפי שאמרו בפירוש כמה פעמים). ויסיימו זאת ללא בלבולים
7 מה"מדינאים" שעיכבו זאת עד עתה, וממשיכים באסיפות שלהם וכו', ואחריתם מי ישורנו – כי ההוספה
8 בנתינת הצדקה לזכותם תפעל שיערה עליהם רוח ממרום וילכו וישוכו לכיתם, ויתנו לאנשי הבטחון
9 לנהל את כל העניינים הקשורים עם בטחון.
- 10 והקב"ה יתן תוספת כח מכחו וחכמתו – לכל אלו שרוצים ויכולים לסיים את המבצע הנ"ל, שיצליחו
11 לעשות זאת ללא כל בלבולים, וידעו שאין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אלא
12 כפי שראו עד עתה נסים גלויים למעלה מדרך הטבע לגמרי, ויקויים היעוד "וראו כל עמי הארץ כי שם
13 ה' נקרא עליך ויראו ממך", ועד שיפחדו להתחיל עם בני".
- 14 ועי' יבטיחו את בטחונם ושלומם של יהודי א"י גם כאשר נמצאים בימי הגלות האחרונים, שהדרך
15 היחידה לזה היא – לא לוותר על עניני בטחון, ולסמוך על "ניירות" שאין להם ערך כלל (כפי שהתנהגו
16 ב"קעמפ־דייוויד", כנ"ל בארוכה), אלא להתנהג ע"פ הוראת התורה, "תורת אמת" ו"תורת חיים",
17 הוראה אמיתית בחיים – לשמוע לדעתם של אנשי הבטחון (ולא לשמוע לדעתם של ה"מדינאים",
18 ובפרט לאחר שרואים את התוצאות שהם הביאו, ועוד ידם נטוי!).
- 19 וסוכ"ס הרי ה"מדינאים" עצמם יתנו "תורה" על זה שלא הניחו להם לעשות עניינים בלתי־רצויים,
20 עניינים הגורמים לתוצאות איומות כפי שהי' בעבר, ולא דוקא בעבר ד"קעמפ־דייוויד", אלא אפילו בעבר
21 הקרוב – לפני 10 ימים, 15-20 ימים, כאשר עיכבו את אנשי הבטחון שלא יוכלו למלא את תפקידם!
22 ומתוך דרכי נועם ודרכי שלום, ואהבת ישראל אמיתית (אפילו בין ה"מדינאים" ואנשי הבטחון),
23 הקשורה עם אהבת התורה ואהבת הקב"ה, אשר "לא ינום ולא יישן שומר ישראל" – נזכה ללכת בשמחה
24 ובטוב לבב לקראת קיום היעוד "לא ישא גוי אל גוי חרב", בביאת משיח צדקנו בפועל ממש, למטה
25 מעשרה טפחים, במהרה בימינו ממש.
- 26 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "לכתחילה אריבער". "מארש נפוליון". אח"כ התחיל לנגן "שיבנה
27 בית המקדש במהרה בימינו". "ניעט ניעט ניקאווא".
- 28 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
- * * *
- 29 ל. כאמור לעיל אתן ל"טנקיסטים" שטרות של דולר, כדי לחלקם בין המסובים – שטר אחד של דולר
30 לכל אחד ואחד, כדי לתת לצדקה באופן האמור לעיל.
- 31 ויהי־רצון שבקרוב ממש נזכה לראות באופן גלוי שהקב"ה הוא חלקו ונחלתו של כל אחד ואחת
32 מישראל, ובאופן ד"אתה תומיך גורלי" – למטה מעשרה טפחים, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובגשמיות
33 וברוחניות גם יחד.
- 34 וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דזמן הגלות יעמדו בני ישראל במעמד ומצב ד"לכל בני ישראל
35 היה אור במושבותם", בכל מקום שהם,
- 36 ובעגלא דיין, "נאו", יקויים היעוד "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", היינו, שכל בני ישראל,
37 "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "קהל גדול ישובו הנה", ומלכא משיחא בראשם – הולכים לארצנו
38 הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה",

- 1 "שלימות הארץ" – ארץ ישראל לגבולותיה, ביחד עם "שלימות העם" – כל אחד ואחת מישראל
- 2 וכלל ישראל, ביחד עם "שלימות התורה" – כללות מעשינו ועבודתנו, במהרה בימינו ממש.
- 3 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן שטרות של דולר ל"טנקיסטים" שיחיו, כדי לחלק לכל אחד ואחד
- 4 מהמסובים שיחיו – שטר אחד של דולר, עבור צדקה].
- 5 טרם צאתו התחיל לנגן "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו".

אגרות קודש

ב"ה, ט' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה קבלתי מכתבו המהיר מבר"ח תמוז, ולחביבותא דמילתא ממחר הנני לענות עליו שלא בסדר תור המכתבים, ועיקר מכתבי הוא לכתוב לו יישר כחו ויישר חילו לאורייתא אשר לקח ע"ע לעשות כפי כחו בהרמת קרן... וידוע מאמר הקב"ה כשאני מבקש איני מבקש אלא לפי חכם אבל לאידך גיסא ידוע פסק רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו, וכיון שנגש בחשק ובמרץ לעבודתו בקדש זו הרי מזמן לזמן יוסיפו לו מלמעלה ג"כ כחות להגדיל תורה ולהאדירה, ואשרי וטוב חלקו והאריכות בזה אך למותר.

ובמה שכותב במכתבו :

(א) איך להתנהג עם תלמיד שיש חשש שישפיע לרעה על חבריו, אם להרחיקו מכותלי הישיבה אף שע"ז יוגרם לו היזק, או לא. הנה פשיטא אשר היזק היחיד והיזק הרבים הזהירות בהיזק הרבים קודם, אבל במקרים שאפשר להשפיע על התלמיד שלא לקלקל (שרק לעתים רחוקות ביותר א"א זה), ובדרכי קירוב, הנה על פי רוב משנים הנהגת התלמיד בתחלה שלא לקלקל אחרים ואח"כ גם לתקן את עצמו.

(ב) אם עליו להשתדל בקירוב עוד אברכים ונערים בכדי שיכנסו בהישיבה או שימסור את עצמו רק על תלמידי הישיבה דעתה. הנה ההכרח דענין הראשון היינו להגדיל מספר התלמידים הרי פשוט הוא, אלא שבזה יש להעמיס העבודה בקירוב והמשכה זו על שאר אברכי אנ"ש וגם על אנ"ש עצמם הנמצאים תמיד בעיר, והשי"ת יצליחם והוא יעזור להם רק מזמן לזמן כפי הצורך.

(ג) שאלתו הפרטית שיש לו תפילין דרבינו תם, ואם יתחיל בהנחתם. הנה אם נזהר הוא בטבילת עזרא - בל"נ - ומתפלל נוסח אר"י והתפילין בדוקים הם, יעשה כנ"ל ובפרט עתה שהתחיל בתוספת עבודה בהפצת פנימיות התורה אשר זהו ג"כ אחד החילוקים בפנימיות הדברים בין תפילין רש"י ור"ת, שהתפילין דרש"י בלשון הקבלה הם מוחין דאימא ושייכים יותר להבנה והשגה והוא נגלה דתורה, ותפילין דר"ת בלשון הקבלה הם מוחין דאבא ושייכים יותר להענינים דתורה דהנחה בנפש - אפליג - ולא כ"כ בהבנה והשגה שהיא פנימיות התורה, וראה ג"כ תורה אור פ' שמות נב, סע"ב.

מוסג"פ קונטרס והרשימה שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל שבטח יזכה בתוכנם באופן המתאים את תלמידי הישיבה וכל השייכים לזה, והשי"ת יצליחו בכל הנ"ל.

בברכת הצלחה.

לקוטי שיחות

פרשת קרח

כרך יח, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

כהונה⁸ – ולא על לוי, שהרי קרח עצמו היה לוי, 18
ומבין החשובים שבהם – בן יצהר בן קהת?⁹ 19

לכאורה, ניתן היה לתרץ שאכן זו עצמה היא 20
הסיבה: כיון שקורח היה משבט לוי, והמחלוקת נגרמה 21
על-ידו ועל ידי עוד אנשים משבט לוי – הרי עצם 22
היותם בני לוי¹⁰ היה הגורם לטענתם ומחלוקתם, כפי 23
שאמר להם משה¹¹: "שמעו נא בני לוי המעט מכם כי 24
הבדיל אלקי ישראל אתכם מעדת ישראל... לעבוד... 25
ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי אתך ובקשתם גם 26
כהונה" – ניתן היה לטעות ולחשוב שעקב זאת נפגעה 27
ח"ו חשיבותו של שבט לוי ותפקידו. לכן ציוה 28
הקדוש-ברוך-הוא, ביחד עם הציווי על מתנות כהונה, 29
גם על נתינת מעשר לבני לוי... ללמדנו שבני לוי 30
נשארו בחשיבותם¹². 31

אך קשה לומר כך, כי מזה שהתורה מזכירה את 32
ענין המעשרות בהמשך למתנות כהונה, ובתוספת וא"ו 33
החיבור¹³, מובן, שגם הקשר שבין ענין המעשר ללויים 34
לבין מחלוקת קורח הוא באותו אופן כמו הקשר שבין 35
מתנות כהונה לבין מחלוקת קורח, כלומר, כדי להדגיש 36

א.

מהו הקשר שבין המעשר ללוי לבין מחלוקת קורח?

1 אודות סמיכות הפרשיות והקשר שבין "ואני הנה
2 נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני
3 ישראל..."¹ – ענין מתנות כהונה – לבין מחלוקת קורח
4 האמורה לפני כן בפרשה, נאמר ב"ספרי", ורש"י מציין
5 זאת בפירושו², שלאחר ש"בא קורח וערער על
6 הכהונה"³ אמר הקדוש-ברוך-הוא, שאת כהונת אהרן
7 הוא כותב וחותם ומעלה בערכאין, וזאת באמצעות
8 מתנות כהונה⁴.

9 וצריך להבין: זהו הסבר לקשר שבין מתנות כהונה
10 לבין מחלוקת קורח, אך מה הקשר בין ענין המעשר⁵
11 הניתן ללוי ("ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר..."), המוזכר
12 מיד אחרי ובאותה אמירה של "אני חלקך, מתנן
13 דייחבית לך איננו חולקך"⁶ – מתנות כהונה⁷ – לבין
14 מחלוקת קורח?

15 יותר מזה: לכאורה, לא זו בלבד שאין לכך שום
16 קשר למחלוקת קורח, אלא זהו ענין הנוגד לזה:
17 מחלוקת קורח היתה רק על הכהונה – "ובקשתם גם

המעשר היא א' מכ"ד מתנות כהונה, הוצרך להקדים תחלה מצות נתינת
מעשר ללוי. אבל לפי"ז קשה דמצות מעשר נאמרה בהמשך ובתוך
הדיבור (לאהרן) * ע"ד מתנות כהונה (ובוא"ו המוסיף), ותרומת מעשר
נאמרה בדיבור (ובפרשה) בפ"ע – ולמשה (יח, כה). וראה לקמן הערה
15.

(8) טז, יוד.

(9) ריש פרשתנו. ואדרבא זה גרס שבא "לחלוק עם משה" (פרש"י
שם ד"ה ודתן).

(10) (או ראשי סנהדראות) ע"ד טלית שכולה תכלת – שלדעתם א"צ
לציצית – (ראה פרש"י ר"פ קרח ד"ה ודתן).

(11) טז, ח ואילך.

(12) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו יח, כו.

(13) ולבני לוי גוי (יח, כא).

(1) פרשתנו יח, ח ואילך.

(2) עה"פ. ובספרי נשנה גם לקמן פסוק כ.

(3) כ"ה בספרי ועד"ז בפרש"י (בא קרח וערער כנגד אהרן על הכהונה
בא הכתוב ונתן לו). אבל במדרש לקח טוב: לפי שערער קרח על מתנות
כהונה בא הכתוב ללמד לקיים לאהרן ולבניו את המתנות, ללמדך כו'.
וראה תנחומא פרשתנו ג. במדב"ר פי"ח ד: התחילו כו' להתגרות כו'
כ"ד מת"כ כו'.

(4) בספרי "לכך נאמרה פרשה זו סמוך לקרח". אבל בפרש"י מסיים
"ולכך נסמכה פרשה זו לכאן" (ועד"ז במדרש לקח טוב שם), ונתבאר
בארוכה בלקו"ש חכ"ג ע' 124 ואילך. ואכ"מ.

(5) המדובר בהמשך הפרשה שם כא ואילך.

(6) ת"א שם (שהוא קרוב לפש"מ יותר מתיב"ע – שתרגם "אנא
חלקך").

(7) בפשטות ה' אפ"ל (בהמשך להנ"ל) דמכין דתרומת מעשר מן

(*) ולהעיר שבפסוק כ נאמר עור"פ (נוסף על תחלת הפרשה בפסוק ח) ויאמר ה' אל אהרן.

עבודתם היא להתעסק עם דברים גשמיים ולעשות מהם
כלים לאלקות.

ולפיכך טענתם "מדוע תתנשאו על קהל ה'" אינה
סותרת לרצונם שהם עצמם יהיו כהנים – כי קורח חפץ
בסוג אחר של כהונה, שאין לה קשר להשפעה על "כל
העדה".

בדומה לענין שאנו מוצאים בקדושה, ששמאי²⁶ –
מצד קפדנותו²⁷ – "דחפו באמת הבנין"²⁸, ו"בית
שמאי במקום בית הלל אינה משנה"²⁹, כי דרכם היא
באופן של "ושם דרך... ששוקל דרכיו"³⁰.

דוגמא נוספת: רבי שמעון בר יוחאי וחבריו – אשר
"הרבה עשו כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה
בידם"³¹, ורבי אלעזר בנו ("חבריו") אפילו לאחר
השנה השלוש-עשרה במערה "הוי מחי"³² (=היה
מכה).

בכך מובן מדוע הציווי על מתנות כהונה נכתב
לאחר מחלוקת קורח: מתנות כהונה מבטאות את
הקשר שבין ישראל לכהנים – שישראל נותנים
מרכושם לכהנים, המופרשים מעניי העולם. כלומר,
הם מרוממים את העניינים הגשמיים שלהם, ההופכים
למתנות כהונה, ואשר עליהם נאמר "אני חלקך",
כדלעיל, שהם ניתנים לקדושת-ברוך-הוא.

אך, לכאורה, אין די בכך: אמנם, בפועל חלק קורח

מלכתחילה באופן חיובי את מעלת הלויה¹⁴, ולא רק
כדי למנוע את שלילת המעלה¹⁵.

כמו כן: כיון שכל עניני התורה מדויקים לחלוטין,
יש לומר, שהקשר שבין מתנות כהונה ולויה לבין
מחלוקת קורח אינו רק באופן כללי, שמתנות כהונה
הם סימן בלבד לחיזוק כהונת אהרן לאחר הערעור¹⁶,
אלא שמהותן של מתנות כהונה ולויה קשורה למחלוקת
קורח¹⁷ ומהווה מענה לטענת קורח.

ב.

טענת קורח: הכהן צריך להיות מובדל מן העם

9 כבר דובר בהרחבה¹⁸ על הנאמר ב"נועם
10 אלימלך"¹⁹ שהענין של קורח, אשר בתרגום²⁰ נאמר
11 "ואתפלג קורח", הוא בדומה לריקיע המבדיל בין מים
12 למים²¹, לחלק ולהבדיל בין עליונים לתחתונים. ועל
13 כך התבססה מחלוקתו על כהונת אהרן:

14 כיון שהכהן מנותק לחלוטין מעניי העולם, הוא
15 עסוק רק בעניי קדושה²² – ובלשון הפסוק²³ "ויבדל
16 אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו",

17 ובמיוחד אהרן, כהן גדול, שעליו נאמר²⁴ "ומן
18 המקדש לא יצא" – אם כך "מדוע תתנשאו על קהל
19 ה'"²⁵ – כיצד ומדוע צריכה להיות ההשפעה של
20 התנשאות וקדושת אהרן על ישראל ("על קהל ה'")
21 שגם הם יתעלו ויבדלו מעניי העולם, בעוד אשר

רחם תרכ"ז. ועוד. ע"פ זח"א יז, א ואילך – הובא גם בצרור המור כאן.
(20) הובא בפרש"י.

(21) בראשית א, ז. וראה אוה"ת שם ח"ג תצו, ב ואילך.

(22) ז' הפרשה והבדלה (ראה תו"כ ופרש"י ר"פ קדושים. תניא פמ"ו.

אנה"ת פ"י. ועוד).

(23) דה"א כג, יג.

(24) אמור כא, יב.

(25) טז, ג.

(26) ששרשו מקו הגבורה (זח"ג רמז, א. וראה הקדמת התניא). וראה

זח"א שם. לקר"ת פרשתנו נד, סע"ב ואילך. ובהנסמן בהערה 77.

(27) וראה ב"ב (קס, ב) ע"ד כהנים קפדנין. ומבואר במ"א (וראה
ביאורה"ז להצ"צ ע' תצא. לקלו"צ חקת ע' שפט) איך שיכול להיות זה
אף שמברכין את בני" באהבה, ותלמידיו (וכס"כ בניו) של אהרן: אוהב
את חבריו כמאמר ה"ל והנהגתו (בשבת לא, א).

(28) שבת שם.

(29) ברכות לו, רע"ב. וש"נ.

(30) לקו"ת שה"ש מג, ג.

(31) ברכות לה, ב.

(32) שבת לג, ב.

(14) להעיר שגם שם נאמר "ולבני לוי נתתי" ובספרי שם "אין
הנה אלא שמחה" כבספרי ופרש"י שם, ח במתנות כהונה. וראה לקו"ש
חכ"ג הג"ל.

(15) בפשטות י"ל שסמיכות מתנות כהונה וכן מעשר ללוי מובנת
מעצמה, כי בא בהמשך לפרשה שלפנ"ז (יח, א ואילך) "אתה ובניך ובית
אביך אתך תשאו את עון המקדש גו'" (שהוא מענה לבנ"י (יז, כד"כ)
"הן גוענו גו' כל הקרב הקרב אל משכן ה'") "וגם את אחיך מטה לוי
גו' הקרב אתך גו' ושמרו גו' לעבוד גו'". וכמפורש בהפסוק (יח, כא"ב),
"ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל גו' חלק עבודתם גו' ולא יקרבו
עוד בני" אל אוהל מועד גו'" ועד"ז הוא במתנות כהונה (כמ"ש במפורשי
התורה – ספורנו יח, ח. אוה"ת שם. ועוד. ולהעיר מספרי שם, כא דעת
ר' יאשי'). אלא שבספרי (ופרש"י) מתרצים האריכות הגדולה בפרשי
מתנות כהונה ולא כללות הענין שניתנו לו מת"כ – שהביאור הוא משל
למלך כו', לבטל ערעור קרח "ולכך נסמכה פרשה זו לכאן".

(16) ובפרט שע"ז כבר היתה ההוכחה מזה ש"פרח מטה אהרן" (יז,
כג) וניתן "למשמרת לאות" – "לזכרון שבחרתי באהרן הכהן" (רש"י
שם, כה).

(17) להעיר ממדרש לקח טוב שבהערה 3.

(18) ראה לקו"ש ח"ח ע' 116 ואילך, וש"נ.

(19) הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו ע' תרצו, תשכג. ד"ה כל פטר

62 לקוטי שיחות

29 הוא מביא לידי כך, שההתעלות אצל ישראל אינה
30 באופן של יציאה מן המטה, אלא שה"מטה" במצבו
31 נעשה כלי לאלקות, בדומה ל"כל מעשיך", המעשים
32 שלך, "לשם שמים", "בכל דרכיך", הדרכים שלך,
33 "דעהו"⁴⁹.

34 ומסיבה זו, התשובה והתיקון למחלוקת קורח אינה
35 באמצעות קרבנות וקדשים, הניתנים לגמרי לה', וצריך
36 להקריבם על המזבח, אלא דוקא באמצעות מתנות
37 כהונה:

38 בהקרכת הקרבנות, ובקדשים בכלל, כאשר היהודי
39 מקדיש את נכסיו לה', אינו ניכר שכל הדברים
40 התחתונים הגשמיים נעשים כלי לאלקות, כי הקרבנות
41 הרי יוצאים מגדר החולין, משייכותם לאדם למטה,
42 ונעשים ענין של קדושה – מקריבים אותם על המזבח.

43 אך לא כן במתנות כהונה שאדם נותן מנכסיו
44 לכהן⁵⁰, והכהן אוכל זאת, ונעשה אצלו "למשחה –
45 לגדולה"⁵¹, "כדרך שהמלכים – אף לא־יהודים –
46 אוכלים"⁵², עד כדי כך שחלק ממתנות הכהונה,
47 הנוהגים גם בחוץ לארץ, נשארים חולין – ודוקא בכך
48 ניכר ומודגש שגם במצבם של הדברים שלמטה,
49 בהיותם חולין, הם שייכים לאלקות⁵³.

ו.

המעשר מדגיש את העלאת הגשמיים לקדושה יותר ממתנות כהונה

50 אך גם במתנות כהונה עדיין לא מודגש באופן
51 מושלם, שגם דברים תחתונים יכולים להתקשר
52 לאלקות, במצב שבו הם שרויים, ב"מטה", כי:

53 (א) רוב מתנות כהונה⁵⁴, עשר במקדש וארבע
54 בירושלים, נעשות תחילה קודש ורק לאחר מכן חלה
55 החובה לתת לכהן, והכהנים "משולחן גבוה קא

1 לתת פחות ממנו. אך מדוע יש שיעור "למעלה" –
2 שאסור לתת ולהקדיש את כל נכסיו לה', ובחלק מהם
3 אסור לתת יותר מן השיעור שנקבע⁴³, ואף פוסק
4 הרמב"ם⁴⁴ "לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל
5 נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב... אלא כל
6 המפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר מחומש...".

ה.

לשיטת קורח נדרשת עבודה של "רצוא"

7 ההסבר לכל זה הוא: בתורת החסידות⁴⁵ מבואר
8 ההבדל שבין כהנים לבין לויים, שמהותו של כהן היא
9 היותו איש החסד⁴⁶, ומהותם של הלויים היא גבורה.
10 וקורח שהיה לוי, חפץ במחלוקתו על כהונת אהרן
11 להגביר את הגבורות על החסדים, שהלויים יהיו
12 במקום הכהנים.

13 בעבודה הרוחנית של האדם, ההבדל בין חסד לבין
14 גבורה הוא: חסד הוא השפעה מלמעלה למטה –
15 "שוב" אל תוך העולם, וגבורה היא העלאה ממטה
16 למעלה – "רצוא", יציאה מן העולם.

17 שרשה של טענת קורח היה, שהעיקר הוא ענין
18 הגבורה, העבודה הרוחנית של "רצוא" ועליה.

19 קורח סבר שהתחתונים, כפי שהם במציאותם, אינם
20 כלים לאלקות, ולכן צריכה להיות אצלם פעולה של
21 רצוא – יציאה מהמצב של מטה, ועליה לאלקות.

22 דברים אלה אינם סתירה לנאמר לפני כן, ולמבואר
23 במקום אחר⁴⁷, שמחלוקת קורח היתה על כך
24 שהכהנים, ובמיוחד הכהן הגדול, מעוררים בכל ישראל
25 הלך רוח של התרוממות על ידי עבודתם הרוחנית
26 למטה בעולם⁴⁸ – שהרי כיון שהענין נובע מפעולתם
27 של אהרן הכהן איש החסד המשפיע ו"ממשיך" אלקות
28 מלמעלה למטה אל התחתון כפי שהוא במציאותו, הרי

(43) ואמחז"ל שלא לעשר אומדות (אבות א, טו. מנחות נד, ב).

(44) סוף הל' ערכין וחרמין.

(45) בהבא לקמן – ראה אה"ת פרשתנו ע' תרפו. תרצב. אחרי ע' תקמא. יהל אור ע' קצ. ד"ה כל פטר רחם שם. המשך תער"ב ח"ב ע' א'מג. ועוד. וראה לקו"ת פרשתנו נד, ב ואילך. ספר הליקוטים בערכו (קרח).

(46) זח"ג קמא, ב. (וראה שם קעו, א. רמב, א. ח"א רמד, א). תניא רפ"ג.

(47) לקו"ש ח"ח ע' 106 ואילך. ע' 116 ואילך. וש"נ.

(48) וי"ל שהמבואר לעיל בפנים בטענה של קרח שתחתונים כפי שהם במציאותם אינם כלים לאלקות ולכן צ"ל התנועה דרצוא, הוא הסתעפות והשתל' (במדר' נמוכה יותר), מטענתו שיש מעלה בכל העדה שעושים

מעניני העולם כלים לאלקות, היינו ההבדלה בין עבודת הכהנים לכל העדה – המבואר בלקו"ש שם (הובא לעיל ס"ב).

(49) אבות פ"ב מ"ב. משלי ג, ו.

(50) הם נכסי כהן – ראה בכורים רפ"ב. מנחות עג, א. ובפרש"י שם. ועוד.

(51) פרש"י בפרשתנו יח, ח.

(52) זבחים צא, א. וש"נ.

(53) להעיר מסהמ"צ להצ"צ מצות אכילת ק"ק לכהנים, ד"ה והוא עומד עליהם תרס"ג – שאכילת מזבח הו"ע הבירור והעלאה מלמלמ"ע ואכילת כהנים המשכה מלמעלמ"ט. ראה לקמן בפנים.

(54) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ה (המתורגם) ע' 72, וש"נ. ח"ח (המתורגם) ע' 33 ואילך.

טענתו: הטלית, לבוש, שכולה תכלת, מצביעה על
בחינת "מקיף", והענין של מקיף אינו זקוק לציצית,
חוטים הנמשכים ממנו – המשכה בפנימיות. בכך רצה
קורח להביע את מחלוקתו על כהונת אהרן, כפי
שמבואר בהרחבה בתורת החסידות.

בעבודת ה', בדקות, משמעות הדברים היא (גם):
כאשר העבודה של זיכוך מציאותו הגשמית של היהודי
נובעת מהמשכת האור מלמעלה, ולא מצד האדם
העובד ממטה למעלה, הרי למרות שהוא מתאחד עם
אלקות, הרי כיון שהענין בא מלמעלה, הרי זה ביחס
למציאותו ענין של "מקיף" – חסרה ההמשכה
בפנימיות, הנעשית מצד מציאותו של היהודי העובד.
ולפי זה יש לומר, שבדקות גם הענין של מעשר
עדיין אינו תיקון מספיק למחלוקתו של קורח, אלא יש
צורך גם בענין שמתנות כהונה ומעשר משפיעים
למטה, והם מדגישים ומבטאים ביחס ליתר הנכסים,
שנשארים אצל היהודי.

כיוון שאת מתנות הכהונה, וכן את המעשר, מקיים
היהודי מפני שאלה הן מצוות ה', לכן באמצעותם
בלבד לא מובע בשלמות, שגם דברים גשמיים, במצב
שבו הם נמצאים לגמרי בהגבלותיהם שלהם למטה
נעשים כלים לאלקות, וכפי שמובן גם מדברי חז"ל,
אפילו לגבי צדקה, שלאחר הציווי על מעשרות הרי
חלק זה מממונו ומנכסיו אינו שייך לאדם מלכתחילה,
אלא הוא כפקדון אצלו⁶⁴.

אך כאשר ההפרשה והנתינה של מתנות כהונה
ומעשר מדגישה, שלמרות שנשאר שייך לאדם⁶⁵,

זכו⁵⁵. כך גם תרומה, בכורים וחלה, יש בהם תחילה
הרמה ונתינה לה', ורק לאחר מכן הם ניתנים לכהן,
כפי שמדגישה התורה בפרשתנו⁵⁶ "ראשיתם אשר יתנו
לה' לך נתתם", "בכורי כל אשר בארצכם אשר יביאו
לה' לך יהיו"⁵⁷, "ותתנו לה' תרומה"⁵⁸, ואפילו אצל גזל
הגר מתקיים תחילה "קנאו ה'", ורק לאחר מכן הוא
ניתן לכהן⁵⁹.

(ב) גם יתר המתנות, עשר⁶⁰ בגבולין, הרי אלה הם
דברים שעוד בהיותם ברשות ישראל הם כבר שייכים
לכהן⁶¹, "מתנות" זרוע לחיים וקיבה, שדה אחוזה,
שדה חרמים⁶²,

[בנוסף לכך, ש"מתנות" ו"שדה אחוזה"⁶³ אינם
נזכרים במפורש בפרשתנו⁶⁴. וכדברי חז"ל⁶⁵, קשור
ענין ה"מתנות" למעשה פינחס, שהיה מאוחר יותר⁶⁶].
לפיכך מוזכר בהמשך לכך בפרשה גם המעשר
ללוויים, אשר: (א) גם לאחר הבדלת המעשר ונתינתו
ללווי⁶⁷ הוא נשאר חולין גמורים⁶⁸, ש"אין בו קדושה
כלל" והוא מותר לזרים⁶⁹. (ב) אין זה חלק מסויים
השייך ללוי גם לפני הפרשת היהודי.

וכן מודגש יותר שגם דבר שהוא חול לחלוטין,
תחתונים" ממש, קשור עם הקדוש-ברוך-הוא בכך
שהוא ניתן ללוי, אשר "ה' הוא נחלתו"⁷⁰.

ז.

עבודת היהודי שמקורה מלמעלה אינה מספקת

אחת הטענות שבה פתח קורח את מחלוקתו על
כהונת אהרן היתה: "טלית שכולה תכלת מהו שתהא
פטורה מן הציצית"⁷¹. בתורת החסידות⁷² מבוארת

(64) ראה רמב"ן שופטים יח, ג. ושם כי (בפרשתנו) הזכיר כל אשר
נתן לו בקדוש, אבל הזרוע כו' הן חולין גמורים כו'.
(65) ראה חולין קלד, ב. ספרי ופרש"י שופטים יח, ג.
(66) וראה רמב"ן שופטים שם. מלבי"ם שם. ועוד.
(67) ומש"כ ע"ז (יח, כד) "אשר ירימו לה' תרומה" – ראה פרש"י
שם (מספרי) "הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומת מעשר".
ולהעיר מספרי יח, כא: אף זו קנאה השם כו'.
(68) פרש"י פרשתנו יח, ל.
(69) רמב"ם הל' מעשר פ"א ה"ב.
(70) שופטים יח, ב.
(71) במדב"ר פי"ח, ג. תנחומא פרשתנו ב. ועוד.
(72) ראה לקו"ת שלח מו, ג ריש פרשתנו. אוה"ת שלח ע' תקעה
בפרשתנו. ראה ספר הליקוטים להאריז"ל שם. המשך תרס"ו ע' רפ"ג.
המשך תער"ב שם (א"מ). ובכ"מ.
(73) ראה ד"ה א"ר שמואל בר נחמני תר"ץ פ"ג (נדפס בסה"מ
קונטרסים ח"א קיט, א).

(55) ב"ק יג, א. וש"נ.
(56) יח, יב (בתרומה).
(57) שם, יג (בבכורים).
(58) שלח טו, כא (בחלה). ושם לפני"ז יט "תרימו תרומה לה".
(59) ב"ק קט, ב. פרש"י נשא ה, ח. משא"כ בפ' שופטים (יח, ג"ד)
מפורש "וזה יהי' משפט הכהנים מאת העם גו' ראשית דגנך גו' וראשית
גז צאנך נתת לו".
(60) לחלוקה זו בגמ' ורמב"ם – גם תרומה וחלה שנוכרו לפני"ז הם
מהעשר בגבולין.
(61) ראה שו"ת הרשב"א (ח"א סי' יח. אבודרהם שער ג' ועוד) דאין
מברכין על מתנות כהונה משום דמשולחן גבוה קא זכו ולא משל
הבעלים. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ברכת המצות.
(62) להעיר מבכורות (לב, סע"א. רמב"ם הל' ערכין וחרמין פ"ו ה"ה)
חרמים כל זמן שהן בבית בעלים ה"ה כהקדש לכל דבריהם כו'.
(63) שחולין הם – רמב"ם הל' בכורים פ"א ה"יז. וראה בהסמך
בהערה שלפני"ז.

האופן השני של "הוי"ה אחד (בדרך המשכה) 30
מלמעלה למטה" 80 הוא שהאלקות "מתלבשת" בתוך 31
כל דבר. כלומר, העולם הוא מציאות קיימת, אך 32
מציאות זו עצמה היא אלקות. מדרגה זו של יחוד 33
נוצרת עבודה רוחנית של התעסקות בדברים גשמיים, 34
ולא של הינתקות מהם – האדם נהנה מהדבר הגשמי, 35
אך הנאתו היא הנאה אלקית. 36

אך גם יחוד זה, למרות שהוא עם הדבר הגשמי, 37
ניכר שאלה הם שני דברים שונים שהתאחדו – אלקות 38
והגשמיות, 39

ואילו מצד האיחוד של 'יחודא עילאה' ו'יחודא 40
תתאה' ניכר שהמציאות הגשמית והעשיה הגשמית, 41
ההנאה, נעשים אלקות. 42

ט.

דוקא בג' תמוז מתבטאת השפעת האלקות על 43
הגשמיות ממש

לפי כל האמור לעיל ניתן להסביר את הקשר של 43
ג' בתמוז במיוחד, לפרשת קורח: 44

בי"ב וי"ג תמוז, כאשר שחררו את הרבי לגמרי, גם 45
מן הגלות בקאסטראמא, לא ניכר בגלוי שהפצת התורה 46
והיהדות השפיעה גם על ה"תחתונים" שאסרו אותו, 47
שגם הם יסכימו לכך, שהרי אז יצא הרבי בגלוי מד' 48
אמותיהם (גם אם במדינה ההיא בכלל הם פעלו נגד 49
יהודים ויהדות). 50

דוקא בג' תמוז, כאשר הם שלחו אותו לגלות 51
בקאסטראמא, ובנסעו לשם, אף לפני הגיעו לשם ארגן 52
שם יאספו ילדים ויפתחו "חדר", תיקן מקוה- 53
טהרה⁸¹, ואמר שם דברי חסידות⁸², וכדומה – 54

דוקא בזה הודגש שגם ה"תחתונים" ממש, בדרגתם 55
הנחותה ביותר, בעוד הם מחזיקים את הרבי בגלות, 56
"מסכימים" עם הפצת התורה והיהדות של הרבי – 57

בדומה לתיקון המושלם שהסיר וביטל את מחלוקת 58

לצרכיו, להשתמש בהם, הרי זה משום שהקדוש-ברוך- 1
הוא נתן אותם לו – ודוקא משום כך הם מנוצלים 2
עלידו למטה באופן שהקדוש-ברוך-הוא רוצה – 3

דוקא על-ידי-זה הוא מגלה שהדברים הגשמיים 4
ממש כפי שהם נשארים רכושו של האדם לחלוטין, 5
בבחינת "תחתונים", נעשים בפנימיותם קשורים 6
לאלקות, באופן של "בכל דרכיך דעהו"⁷⁴. 7

ועל-ידי-זה מושגת השלימות של "דירה לו יתברך 8
בתחתונים"⁷⁵. 9

ואפשר לומר, שזוהי הסיבה לכך שהן במתנות 10
כהונה והן במעשר נקבע שיעור מסויים, ואסור לאדם 11
לתת את כל נכסיו, כי ההתקשרות לאלקות בנכסים אלו 12
היא באופן שונה מאשר בחלק שהוא חייב לתת. ולכן 13
חטה התורה על ממונם של ישראל⁷⁶, כדי שממון זה 14
"יתברר" ויזדכך באופן המתאים לו. 15

ח.

שלוש הדרגות באחדות ה' - בהתאם לשלושת 43
הענינים דלעיל

מעין שלושת הענינים והדרגות הללו – קדשים 16
ממש, רוב ועיקר מתנות כהונה ומעשר, והנכסים 17
שנשארים אצל האדם – ניתן למצוא בדרגות 18
שבאחדות ה': הענין של יחוד "הוי" אחד" ממטה 19
למעלה, הוי" אחד ממעלה למטה⁷⁷, איחוד בין "יחודא 20
עילאה" ל"יחודא תתאה"⁷⁸. 21

הענין של הוי" אחד באופן של עליה ממטה למעלה 22
הוא, שגם לאחר התהוות העולמות, בטלים העולמות 23
לגמרי בדיוק כלפני התהוותם. כלומר, לאמיתו של 24
דבר, הנבראים אינם מציאות כלל, ומציאותם האמיתית 25
היא כפי שהם למעלה, בעולם האצילות. 26

מזה נוצרת עבודה רוחנית של פרישה מעניני 27
העולם – חיי הצדיקים ועבודתם⁷⁹, אשר הם מובדלים 28
מענינים גשמיים. 29

(78) בהבא לקמן – ראה המשך תרס"ו ס"ע קנ"ג ואילך. ע' רכח. רמב.
תורת שלום ע' 51 ואילך. 184 ואילך (וראה שם ע' 196 ואילך ב' אופנים
אלו בעצמות). וראה ד"ה סמוכים לעד פר"ת פ"ב בהגה"ה.
(79) ראה אגה"ק סכ"ז בהביאור.
(80) ואופן זה הוא במדרי' נעלית יותר מאופן הא' (המשך שם ע'
רמב).

(81) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1063.

(82) ד"ה גפן ממזרים – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א ע' 352.

(74) עיין תניא ספ"ג.

(75) ראה גם לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 76 ואילך. ח"ב ע' 335.

(76) ראה רמב"ם סוף הל' ערכין וחרמין (ר"ה כז, א. וש"נ). ולהעיר
מכש"ט סי' רי"ח. צוואת הריב"ש סי' ק"ט. אור"ת להח"מ קא, ד. וראה
לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 245.

(77) להעיר מאוה"ת פרשתנו ע' תרצו "אבל קרח רצה שישאר
ההבדלה וזהו מחלוקת והבדל שאינה לש"ש שלא יתייחדו זו"נ כר' אבל
שמאי והלל מחלוקת לש"ש יחוד זו"נ רק ביחוד זה יש מלמעלמ"ט
ומלמלמ"ע כר". וראה שם ד"ה להבין בסופו (ע' תשד ואילך).

1 קורח, שגם דברים גשמיים, במצב שבו הם שרויים, של
2 "תחתונים" ממש, הם בפנימיותם – אלקות.

34 שמשמעותו שוללת לגמרי את מסירות הנפש שלו
35 בפועל ממש.

יא.

הרבי הרי"צ רצה להביא את ענין הגאולה לכל יהודי
ההסבר לכך הוא: הרבי רצה להביא את ענין
הגאולה אל כל ישראל, ואף אל אלה אשר "בשם
ישראל יכונה"⁸⁶, ולכן הוא ציטט דוקא את לשון
הפסוק "יהי ה' אלקינו עמנו" עם ההוספה "אף שאין
אנו כאבותינו..." כלומר, שגם לגבי יהודים אשר אינם
דומים לאבותינו, ואשר אצלם אין מסירות נפש בפועל
עבור תורה ומצוות, יהיה "הוי" אלקינו עמנו כאשר
היה עם אבותינו".

ולפי האמור לעיל, שהרי רצה להביא את ענין
הגאולה גם אל אלה אשר רק "בשם ישראל יכונה", בלי
להתחשב במצבם בשמירת תורה ומצוות, ניתן לומר,
שבהוסיפו "על אף שאין אנו כאבותינו" התכוון הרבי
לרמוז לפירוש על המדרש⁸⁷ "וכן שלמה אומר לפני
הקדוש-ברוך-הוא, מלך שהוא שוכר פועלים והן עושין
מלאכתן יפה ונותן להם שכרן, מה שבח יש למלך,
ואימתי הוא משובח, כשישכור פועלים רעים שאין
עושין מלאכתן ונותן להן שכרן וזו היא טובה גדולה,
וכן הוא אומר "יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם
אבותינו". כלומר, הוא חפץ להביא את ענין הגאולה
גם ל"פועלים רעים".

יב.

שלוש הדרגות ב"יהי ה' אלקינו עמנו..."

לפי זה ניתן להסביר, שבענין של "יהי ה' אלקינו
עמנו..." יש שלוש דרגות, ויש לומר שהן במקביל
לשלוש הדרגות שהוזכרו לעיל:

(א) "הוי" (נהיה) אלקינו – שהקדוש-ברוך-הוא
הוא כוחנו וחיותנו, כלומר, שכל מציאותו של האדם
וכחו וחיותו בגלוי הם אלקות.

(ב) "ה' אלקינו עמנו" – האדם הוא כמציאות
בפני-עצמו, אלא שהקדוש-ברוך-הוא "עמו". אך עצם
העובדה ש"אלקינו" הוא "עמנו" מהווה הוכחה לכך
שהוא קשור לאלקות.

י.

השאלות על דברי הרבי הרי"צ לפני יציאתו לקאסטרמא

3 לפי כל האמור לעיל, יש לומר, ששלושת הענינים
4 הללו, אשר ביטלו ותיקנו את מחלוקת קורח, רומזים
5 באופן כללי לדברי התורה שאמר הרבי בהשתחררו מן
6 המאסר, לפני נסיעתו לקאסטרמא⁸³, ואלה דבריו
7 (בתרגום חפשי):

8 "אנו מבקשים מה' יתברך, "יהי ה' אלקינו עמנו
9 כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו"⁸⁴, שה'
10 יתברך יהיה עמנו כאשר היה עם אבותינו, אף שאין
11 אנו כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל
12 ממש למען תורה ומצוות וכו'".

13 ולכאורה, צריך להבין: (א) מדוע לשון הבקשה היא
14 "יהי ה' אלקינו עמנו..." מובנת הזכרת שם הוי',
15 שמשמעותו שהקדוש-ברוך-הוא הוא ה' הווה ויהיה
16 ברגע אחד⁸⁵, שם זה מורה על דרגת אלקות הנעלית
17 מן העולם, ולכן יש צורך להוסיף ולציין שהוא "עמנו".
18 אך לא כן שם אלקים שמשמעותו היא שהקדוש-ברוך-
19 הוא הוא "תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים
20 ובתחתונים"⁸⁶, ומשמעות הביטוי "אלקינו" הוא
21 שהקדוש-ברוך-הוא עמנו – ולכאורה לא הכרחי
22 להוסיף את המילה "עמנו", או שצריך היה לומר "יהיה
23 ה' עמנו"?

24 (ב) הבקשה "יהי ה' אלקינו עמנו" נעלית לאין ערוך
25 מן הבקשה "אל יעזבנו ואל יטשנו".

26 (ג) הרבי אמר "אף שאין אנו כאבותינו, אשר היו
27 בעלי מסירות נפש בפועל ממש למען תורה ומצוות".
28 ולכאורה: אצל הרבי היתה באותה תקופה מסירות נפש
29 בפועל, ואף בהיותו במאסר ולאחר מכן. וגם אם נאמר
30 שעקב ענותנותו של הרבי הוא סבר שמסירות הנפש
31 שלו אינה כמסירות הנפש של "אבותינו", בכל זאת
32 הוא לא היה צריך להתבטא בסגנון זה "אף שאין אנו
33 כאבותינו, אשר היו בעלי מסירות נפש בפועל ממש",

(83) נדפס שם ע' 350.

(84) מ"א ח, נז.

(85) טושו"ע (ואדה"ז) אורח סי' נ' (ס"ג) – שער היחוד"א פ"ז.

(86) מכתב הנ"ל דט"ו סיון. וראה לקו"ש ח"ח ע' 329 ואילך, וש"נ.

(87) מדרש תהלים כז.

ותורתו".

16

17 וזה השפיע גם על ה"תחתונים" שבעולם, ואף על
18 אלה אשר אסרו אותו, שגם במצבם שלהם הם יסכימו
19 להפצת התורה על-ידי הרבי, ועד כדי סיועם לשחרורו
20 וגאולתו כפשוטה.

21 כיוון שהימים האלו נזכרים (עד כדי) ונעשים⁹⁰, יש
22 לכל אחד ולכולם – עמנו – הוראה ונתינת כח מיום ג'
23 בתמוז, שלא להירתע עקב ההפרעות והעיכובים
24 המונעים הפצת תורה ויהדות, ואף ניתנה ההבטחה –
25 כמשמעות השניה של "יהי" "אל יעזבנו ואל יטשנו"
26 – שיקויים "יהי ה' אליקנו עמנו כאשר היה עם
27 אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו, ולכל בני ישראל יהיה
28 אור ברוחניות ובגשמיות"⁹¹.

(משיחות ש"פ קורח, ג' תמוז תשכ"ד.
י"ט כסלו, תשכ"ה. יום ג' פ' קורח תשל"ז)

1 ג) "אל יעזבנו ואל יטשנו": כדי לגרום לכך שגם
2 אצל יהודים שהם בבחינת "תחתונים" ממש – בשם
3 ישראל יכונה – שאין נראה אצלם כלל הקשר
4 לאלקות⁸⁸, יהיה ענין הגאולה, מוסיף הרבי "כאשר
5 היה עם אבותינו, אף שאין אנו כאבותינו..." – וכוונתו
6 היתה לרמוז לפירוש המדרש כדלעיל⁸⁹, ובזה הוא גרם
7 שגם אצל ה"פועלים רעים" תהיה לפחות תחושה של
8 "אל יעזבנו ואל יטשנו" – שגם במצב זה שבו הם
9 נמצאים, ניכר שאין הם מנותקים ועזובים ח"ו על-ידי
10 הקדוש-ברוך-הוא.

11 ודוקא בזה מודגש שגם ה"תחתונים" במציאותם
12 הגלויה קשורים לאלקות. שבכל דרגה שיהודי שרוי
13 בה, מהותו האמיתית והפנימית היא אלקות. ובלשונו
14 של הרבי⁹²: כל איש ישראל "מבלי התחשב עם מצבו
15 הפרטי בשמירת וקיום המצוות, לבו תמים עם ה'

ח"א ע' 106 ואילך. סה"מ תש"י ע' 237. תש"ט ע' 122. ועוד) – וגם
זה לא נראה בהם.

90 כידוע פי' הארז"ל אשר כשהם "נזכרים" כדבעי הם "נעשים"
(ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א)
פכ"ט).

91 סיום לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחתו ג' תמוז ה"ל.

88 ראה לקו"ש שם.

89 וי"ל שלכן אמר מעלת אבותינו שהם היו "בעלי מסירת נפש
בפועל ממש" – אף שאבותינו בכלל מורה על עבודת המוחין (ראה תניא
רפ"ג. וראה ד"ה יהי ה"א תש"י בסופו) – כי ענין המסנ"פ הרי"ז דבר
השוה בכאו"א מישראל (ראה תניא פי"ח. ואדרבה מעלה יתירה בדור
דעקבתא דמשיחא שמקיימים התומ"צ במסנ"פ – ראה סה"מ קונטרסים

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם נתקבל מכתבם מכ"ה סיון עם קטעי העתונים והתמונות (וחבל אשר התמונות
לא עלו כהוגן) ובטח גם להבא ישלחו הנדפס בהעתונים וכו' ופשיטא שישלחו לכאן עכ"פ איזה
טופסים מהשיחות שהדפיסו או שידפיסו.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל, וכן הפרובס מהמשך רשימת
המאסר, ובטח בהתאם להצעתם מאז הנה יוכלו להדפיס המשך המאסר בחוברת בפ"ע - או כמ"ש
אח"כ בהבטאון.

לקוטי שיחות

פרשת קרח

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

הרמב"ן⁹ מתעכב על פירוש רש"י זה ואומר "ואין המטה הזה אות רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים, לא על אהרן שתהיה לו הכהונה", ומפרש "למשמרת לאות – על שבט לוי תמורי הבכורות, כי השריפה אות על הכהונה, והפרח על הלוייה"¹⁰.

יש מפרשים¹¹ המרחיבים ומבארים, שלדעת רש"י היה אות המטה, "פרח מטה אהרן", על שני הענינים – הן על כך שאהרן נבחר לכהונה והן על כך ששבט לוי נבחר לעבודת הלוייה – והם מסבירים שההכרח לפירוש רש"י זה הוא:

אילו היה זה אות לבחירת שבט לוי בלבד, הרי (א) לא היה זה "מטה אהרן", אלא מטהו של אלעזר בן אהרן כנשיא שבט לוי¹², כבכל השבטים האחרים, שהמטה נלקח מנשיא השבט¹³, (ב) לא היו כותבים את שמות הנשיאים ואהרן ("איש את שמו תכתוב על מטהו, ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי"¹⁴), אלא את שם השבט¹⁵.

מפרשים אחרים מסבירים, שההוכחה לכך שאות המטה היה גם על כהונת אהרן, נלמדת מכך:

(א) שהפריחה היתה דוקא באותיות השם "אהרן", ולא במקום אחר במטה¹⁶. (ב) "ויציץ ציץ..." – זהו רמז לכהונה גדולה מצד הציץ¹⁷, וכדומה.

(לבעל תרומת הדשן) שם, יח. פענח רזא שם. עקידה שער עח בסופו. ועוד.

- (11) ראה רא"ם גו"א ועוד – כנסמן בהערות הבאות.
- (12) כמ"ש (במדבר ג, לב) "ונשיא נשיאי הלוי אלעזר גו", ובפרש"י "ממנה על כולם כו".
- (13) ראה רא"ם לפרש"י שם, כה (וראה גם בגו"א).
- (14) שם יז"ח.
- (15) נחלת יעקב שם. וראה מעשי ה' (להר"א אשכנזי. ווינציאה שמג. ירושלים תשמ"ב) מעשי תורה פכ"ה. אברבנאל כאן.
- (16) ראה לבוש (הובא גם בצידה לדרך) ושפ"ח. אמנם להלבוש האות הוא רק על כהונת אהרן ולא על בחירת שבט לוי (שע"ז לא ערער).
- (17) ראה אברבנאל כאן. ח' ופי' מהר"ק (לבעמחה"ס שו"ת מהר"ק). וראה חזקוני. נחלת יעקב ועוד.

א.

ה"אותות" לכהונה וללוייה

כבר דובר פעמים רבות על כך, שרש"י מבאר בפירושו על התורה את כל השאלות המתעוררות לפי פשוטו של מקרא לבן החמש למקרא, ואם יש קושי שאין רש"י מתרצו, יש לומר, שהתירוצן מובן מאליו לפי הפשט¹, או שכבר התבאר באמצעות דברי רש"י בפירושו במקום זה או לפני כן.

בפרשטנו, לאחר שמספרת התורה על עונשם של הבלועים – "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם..."², אשר "בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה – שעשיתי על פי הדיבור לתת לאהרן כהונה גדולה..."³, ועל עונשם של השרופים – "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמישים ומאתים איש מקריבי הקטורת"⁴, אשר הוכיחה ש"האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש", ו"כולם אובדים"⁵, ולאחר הסיפור על המגיפה⁶ – מסופר על מטה אהרן שפרח.

ואין מובן: מדוע אין די בכל העונשים והאותות הגלויים כדי לבטל את "תלונות בני ישראל"⁷, ויש צורך ב"אות" של "פרח מטה אהרן"?

על הפסוק⁸ "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות" מפרש רש"י: "למשמרת לאות לזכרון שבחרתי באהרן כהן ולא ילוננו עוד על הכהונה".

(1) וכדמוכח גם מזה דכשאין תירוצן (ע"ד הפשט) כותב רש"י "איני יודע" (תולדות כח, ה. ובכור"כ מקומות) וכי"ב – ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2.

- (2) טז, לב.
- (3) שם, כח ובפרש"י.
- (4) שם, לה.
- (5) שם, ז ובפרש"י שם. וראה פרש"י שם, ו.
- (6) שם יז, יא ואילך. וראה הערה הבאה.
- (7) שם, כ. וראה בחיי שם: "הכתוב הזה יורה כי עדיין היו מתלוננים אחר שנעשו בהם שלוש שפטים בליעה ושריפה ומגפה", ומפרט מה פעל כ"א מה"שפטים".
- (8) שם, כה.
- (9) שם.
- (10) וכמו שכתב לפנ"ז שם, ו. וראה גם בחיי שם, כ. באורי מהרא"י

המילים "ויצץ ציץ", מודגש יותר שאת הביטוי "ויוצא פרח" אין צורך לפרש, כי הוא "כמשמעו", אך לא כן כאשר רש"י מפרש "כמשמעו", ומכך מובן שבכוונתו לשלול ולמנוע פירוש אחר, כדלעיל.

בהמשך מצטט רש"י את המילה "ציץ" ומפרש: "הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל".

וצריך עיון: דרכו של רש"י היא, כידוע, לבאר את פשט המקרא. כלומר, את פירוש המילים והענין ולא סתם להוסיף בתיאור הדבר ובפרטיו, אלא אם כן יש חשיבות בכך לצורך הבנת פשוטו של מקרא. ואם כך, יש להבין: לשם מה חשוב לפרט כאן את אופן גידול הצמחים, ש"חנטת הפרי" היא "כשהפרח נופל"?²²

ג.

"ויגמול שקדים"

לאחר מכן מצטט רש"י את המילים "ויגמול שקדים" ומפרש: "כשהוכרז²³ הפרי הוכר שהן שקדים, לשון ויגדל הילד ויגמול²⁴, ולשון זה מצוי בפרי האילן כמו ובוסר גומל יהיה נצה"²⁵.

ידוע, כאמור פעמים רבות, שלשונו של רש"י מדויקת ביותר. ואם כך, יש להבין: מובן, לפי לשון רש"י עצמו, שרש"י מצטט את דברי הפסוק "ובוסר גומל", כי מהם נלמדת ההוכחה שביטוי זה – "ויגמול" – מצוי גם לגבי פירות, ולא רק לגבי ילדים בהיגמול מחלב אמם²⁶. אך מהי כוונתו בדיוק ובתוספת באמרו "בפרי האילן", ולא רק "בפירות"?²⁷

ד.

כפילות הלשון וההוספות בפסוק

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

בפשוטו של מקרא מתעוררות כאן מספר שאלות, ומהן:

(משא"כ לדעת התרגום כאן*), ולפי מובן לכאורה מה שהוסיף "כשהפרח נופל", כי זה נוגע לגוף פירוש, שעי"ז מוסבר שהמדובר בענין אחד. עיי"ש.

(23) כ"ה בדפוס ראשון וכת"י רש"י (שתח"י). ובדפוס שני "כשנגמר הפרי".

(24) וירא כא, ח.

(25) ישעי' יח, ה.

(26) כמ"ש (ישעי' כח, ט) "גמולי מחלב". – והוא פשוט פירוש תיבת ויגמל במקרא, עד כ"כ שרש"י אינו מפרשה (וירא כא, ח).

(27) להעיר ממפרשים (פרש"י ורד"ק) לישעי' שם.

1 אך כל זה אינו נאמר אף ברמז בפירוש רש"י כאן.

2 כן יש להבין: אף לפי האמור לעיל, שיש מספר הוכחות לכך שהאות הוא גם על כהונתו של אהרן – אין מובן מדוע היה צורך בכלל בתוספת של אות לבחירת אהרן, ומדוע לא היה די באותות הקודמים, כדלעיל?

6 ויש לומר, שההסבר לכל זה יובן על פי פירוש רש"י לפסוק¹⁸ "ויוצא פרח...", כדלקמן.

ב.

"ויוצא פרח – כמשמעו"

על המילים "ויוצא פרח" אומר רש"י "כמשמעו".

ואין מובן: א) רש"י צריך היה לומר זאת בפעם הראשונה כאשר הדבר נאמר בענינו¹⁹, לגבי "מטהו יפרח", ולא בפעם .. השלישית!

ב) מובן בפשטות, שרש"י מפרש את לשון הפסוק רק במקום שהפשט אינו גלוי במשמעותן של המילים ובמשמעות הפסוק, ואין הוא מפרש דבר במקום שהפירוש מובן מעצמו מלשון הפסוק, שפירושו כמשמעו, שהרי אין צורך לפרש זאת, ולכן אין רש"י אומר מהו משמעו. וכאשר אומר רש"י "פירושו כמשמעו" וכדומה, כוונתו לשלול הסבר שאיננו "כמשמעו" אך בכל זאת עשויים לפרש כך לפי תוכן הענין וכדומה.

צריך להבין מהו הפירוש האחר וההוכחה לו בפסוקנו.

בעל "שפתי חכמים"²⁰ אומר, ש"היכן שיש שתי לשונות כגון הכא, פרח והדר ויצץ ציץ, ופרח הוא ידוע לשון מה הוא, וציץ אין ידוע מה לשון הוא, לכך פירש רש"י פרח כמשמעו ואין צריך פירוש, אבל ציץ אין ידוע וצריך פירוש והיא חנטת פרי". אך לפי כלל זה, הרי להיפך, השאלה קשה יותר²¹: כאשר רש"י מבאר רק את

(18) שם יז, כג.

(19) יז, כ.

(20) הנדפס בחומשים (ובשפ"ח הנדפס באוצר פירושים (עם הרא"ם כו) – ליתא).

(21) ומה שתייר בשפ"ח בתחלתו "לפי שמצינו ציץ קודם הפרח שנאמר (ישעי' כז, ו) יציץ ופרח לכך פירש רש"י פרח כמשמעו, צ"ע, דהרי עדיין לא למד הבין-חמש פסוק הנ"ל שרש"י יצטרך ליישב קושיא שם. וראה לקמן סעיף ו.

(22) להעיר שבא' מכת"י רש"י (שתח"י) מוסיף ("כשהפרח נופל) הפרי מצמיח". וראה מפרשי רש"י (רא"ם. וראה גו"א, שפ"ח, משכיל לדוד ועוד) שלדעת רש"י הפרח הוא הנץ הנופל וכמו שמפרש בוישב מ, יוד

(*) ובא' מכת"י רש"י (שתח"י) הוא חנטת הפרח כשהפרח נפל. אבל חסר שם ד"ה הראשון "ויוצא פרח. כמשמעו".

17 ולשאלות אלו מתכוון רש"י להשיב בהסבירו
18 שב"ויוצא פרח" הכוונה היא "כמשמעו", ו"ויצץ ציץ" –
19 "היא חנטת הפרי כשהפרח נופל".

ה.

פריחה במשמעות כללית או מסויימת?

מעצם דברי רש"י שהמשמעות של "ויוצא פרח" היא
"כמשמעו" – פרח ממש – מובן, שמשמעות הביטוי
"פרח" "פרח" לפני כן איננה לפרח כפשוטו.

משמעותם של הביטויים "פרח", "פרח" (בלשון פֶּעַל)
המופיעים בקשר לאילן היא "לבלוב פרחים" כפשוטה,
ולגבי אילן פרי הכוונה היא לצמיחת פרחים שמהם
חונטים אחר כך הפירות.³³

אך כאשר מופיע הביטוי "פרח" בקשר למטה וכדומה,
ולא בקשר לאילן, הרי אין כוונתו דוקא לבלוב ממשי של
פרח, אלא לתוספת כללית למטה – פריחה, כל מה שצומח
ונוסף מאוחר יותר³⁴, בדומה לביטויים³⁵ "פורח
אבעבעות", "צדיק כתמר יפרח"³⁶.

1 (א) הרי הקדוש־ברוך־הוא אמר "והיה האיש אשר
2 אבחר בו מטהו יפרח". ומדוע בפועל חלו בכך שינוי
3 ותוספות, שהמטה לא רק "פרח", אלא גם "ויצץ ציץ
4 ויגמול שקדים"²⁸?

5 ויותר מכך – הוספות אלו מחייבות נסים נוספים!

6 (ב) בפסוק זה יש לכאורה כפילות לשון. לאחר שנאמר
7 "והנה פרח...", נאמר שוב "ויוצא פרח".

8 רבותינו בעלי התוספות²⁹ מתרצים לגבי כפילות
9 הלשון "והנה פרח" "ויוצא פרח", שהיו שני מיני פרחים:
10 בצדו האחד של המטה היו פרחים אשר נשארו שם ולא
11 נשרו אף פעם³⁰, ומצדו האחר של המטה היו "ויוצא פרח
12 ויצץ ציץ ויגמול שקדים" – פרחים אשר נשרו לאחר מכן
13 "כדרך כל פרחי אילנות"³¹.

14 אך את דברי רש"י אי אפשר לפרש כך³², כי חידוש
15 כזה צריך היה רש"י לציין במפורש בהתאם לדרכו בפירושו
16 על התורה, ואילו בדבריו אין אף רמז לכך.

מברך כו'. ובטושו"ע או"ח ר"ס רכו (ובאדה"ז סדר ברכה"נ פי"ג סי"ד)
שמוציאין פרח אומר כו'. ומסיים בטושו"ע** : ואם איחר לברך עד
שגדלו הפירות כו', וכן מפורש בבאר היטב שם סק"א (משו"ת הלכות
קטנות ח"ב סי' כח) ואין מברכין כ"א על אילני מאכל. וכן משמע מכמה
פוסקים. וראה רד"ק דלקמן בפנים סעיף ז***. ואכ"מ.

34 להעיר שמלשון רש"י בד"ה ויגמול שקדים "ולמה שקדים הוא
הפרי הממחר להפריח מכל הפירות", משמע, שלשון הפרחה גם בפרי
האילן קאי על כל צמיחת וגידול הפרי עד גמרז****. וראה קה"ר פי"ב,
ז' מה השקד הזה משעת שנינו עד שהוא גומר פירותיו כ"א יום" (ועד"ז
הוא בירושלמי תענית פ"ד ה"ה לו). וראה בכורות ה, א. צפע"ז עה"ת
הפטורה פ' מטות (בתחלתה). וראה מהר"י קרא לירמ' א, יא: שמקדימים
פירותיהן לכל הפירות.

אבל ברש"י ירמ' שם: ממחר להוציא פרח קודם לכל האילנות
(ואכ"מ מביא: ומדרש אגדה השקד הזה משעת חניטתו עד גמר בישולו
כ"א יום כו'). ועד"ז בשער השמים הנ"ל (בשוה"ג הג' להערה 33) ד"ה
וסיבת קדימת: קדימת אילן שקד להוציא פרחים יותר משאר אילנות. ושם
לפני"ז ד"ה ואלו הן: ואילן הממחר להביא פירות מכלן הוא אילן האפרסק.
ובשו"ת הלכות קטנות שם: על פרחי השקדים שממחרים הרבה קודם
ניסן (שהוא לפני הפריחה דשאר האילנות בניסן). ואכ"מ.

35 ראה לקמן הערה 37.

36 תהלים צב, יג. ובפרש"י "כתמר לעשות פירות". ובת"י שם
(ועד"ז שם, ח): וילבל פירין.

28 כמו שהקשה בשפ"ח כאן. וראה גם פני דוד להחיד"א פרשתנו
אות יו"ד ד"ה ורש"י, ושם אות טו ד"ה אמנם (בשם רבינו אפרים) ואילך.
והתירושים – אינם ע"פ פשט"מ כ"כ.

29 שם, כג. וראה גם מושב זקנים עה"ת כאן. פני דוד אות טו שם.
30 ראה יומא נב, ב (הובא בבעלי התוס' ופני דוד שם): ופרחי'.
וכ"ה בהוריות יב, רע"א (וש"ג). וראה לקמן סעיף יו"ד.

31 וכן מוכח לכמה מפרשי התורה שהם ב' ענינים – ראה לדוגמא
אברבנאל שהיו 'בוזה ד' ניסים הא' שהמטה היבש פרח. והב' שהוציא
פרח בראשונה. והג' ויצץ ציץ שהוא תחלת הראות הפרי. ה' הוא ויגמול
שקדים שלמים כו'.

32 ברא"ם כאן מפרש (לפרש"י) "פרח על הגן הקטון ויוצא פרח
מורה על הגן הגדול כי שניהם נק' פרח". וכן בבאר יצחק על פרש"י
כאן מפרש (לפרש"י) ד"והנה פרח" "ויוצא פרח" ב' פרטים הם. וצ"ע.

33 בנוגע לאילני סרק – ראה פרש"י בראשית א, יא (ד"ה אשר),
בחוקותי כו, ד (ד"ה ועץ) – בנוגע לשמן במקרא,

אבל (כנראה במחשש) גם באילני סרק (ברובם?) יש פרות (שאינם
ראויים למאכל אדם) ובהם גרעינים שמהם נוטעים אילן סרק חדש.

ולהעיר – בתרגום כאן (ועד"ז בוישב ב, י) תרגם ויוצא פרח "ואפיק
לבבליו". ולהעיר מברכות מג, ב: האי מאן דנפיק כו' וחזי אילני דקא
מלבליו אומר ברוך כו'. ובשטמ"ק שם: והוא ענין מחודש שאדם מברך
על עצים יבשים שחפיריון הקב"ה. ומשמע קצת שהוא גם באילני סרק.
אבל ברמב"ם (הל' ברכות פ"ה הי"ג): וראה אילנות פורחות וניצנים עולים

(*) ולהעיר מהשינוי בנוסח הברכה בגמ' ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. וברמב"ם וטושו"ע "ליתנות בהן". וכן מפרש רש"י בפי' "להתנאות" בברכות שם. וראה
דק"ט שכ"ה נוסח הכ"י (וכמה פוסקים) "ליתנות". ולהעיר מברכי יוסף או"ח שם שיויר ברכה שמביא גירסא "להתענדן בהם בני אדם". ואכ"מ.

(**) ובסדר ברכות תהנין שם ליתא. אף שהביאו אדה"י בלוח ברכות תהנין (פי"ב הכ"ה) ובפרשיות "עד שנפל הפרח וגדלו הפירות וכו'". וב' היענות שבזה. וראה
הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' (קה"ת תשמ"ד) ע' תרט בהגדה, במה שהשמיט בסדר ברה"י עוד פרטים שבהלוח שם. ואכ"מ.

(***) וראה שער השמים לר"ג אבי הרלב"ג (בחלק הראשון מאמר השלישי ד"ה ומן הוורדים) שעל הרוב אין לאילן סרק פרחים לפי שאין מוציאין פירות. וראה גם
הלכות קטנות שם.

(****) ובא' מכת"י רש"י (שתנח"י) הממחר ליגמל מכל הפירות ולהפריח. ובכת"י רש"י תימן (ירושלים נ. י. תשמ"א) הממחר לבוא ולהפריח. ולהעיר מהגירסא בדפוס
שני דרש"י (הובא לעיל הערה 23).

וקשה לומר, שבהיכנסו אל אהל העדות ראה משה את כל התהליך של שלשת השלבים בזה אחר זה, שהרי, מה התועלת בכך שנמשה יראה כל זאת. והרי המטרה היא "והשכתי מעלי תלונות בני ישראל"³⁹, שישראל יכירו ויאמינו ב"בחרתי באהרן"⁴⁰?

לפיכך מוסיף רש"י בפירושו על "ויצץ ציץ" את המילים "הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל", כדי להסביר שהתרחש כאן התהליך הטבעי של התפתחות הפירות, ואת זאת יכלו בני ישראל לדעת⁴¹ על-ידי ראיית נשירת הפרחים:

משה הוציא את כל המטות והראם לישראל – "ויוצא משה את כל המטות מלפני ה' אל כל בני ישראל ויראו... הוא הראה להם הכל, כולל את הפרחים אשר נשרו בעת חנטת הפרי, ובראותם את המטות עם השקדים וגם את הפרחים שנשרו, הובהר להם שב"אהל העדות" התרחש כל התהליך של "ויוצא פרח" – "כמשמעו" "ויצץ ציץ" – חנטת הפרי ונשירת הפרח, ו"ויגמול שקדים".

ז.

מדוע צמחו השקדים בתהליך הטבעי?

אך ניתן לשאול: לשם מה צריכים היו ישראל לדעת זאת, ובכלל, לשם מה צריכה היתה צמיחת השקדים במטה להתרחש בתהליך הטבעי על כל שלביו – והרי זה היה נס מוחלט, ואם כך, די היה בצמיחת שקדים בשלים על המטה מיד?

לדברי מפרשים אחרים מובן הצורך בכך, כי הם מסבירים, שהפרחים של "פרח" ו"ציץ" זה, מגבירים את גדלות הנס. כדברי הרד"ק⁴² "אמר פרח על יציאת העלים תחילה, ואחר כך הנץ, וזה הפך בטבע העץ השקר, והיה זה להגדיל הנס"⁴³.

אך לפי דברי רש"י, שהמשמעות של "ויצץ ציץ" היא "חנטת הפרי כשהפרח נופל", יוצא, להיפך, שהצמיחה היתה בתהליך הטבעי של התפתחות השקדים –

ולכן צריך רש"י להבהיר שמשמעות המילה "פרח" בביטוי "ויוצא פרח" כאן היא "כמשמעו" – צמח פרח ממש, ולא כביטויים "פרח" ו"פרח" המופיעים לפני כן, אשר אינם מוגבלים דוקא למשמעות זו. ולפני כן אין רש"י צריך לבאר את הדבר במפורש ובהרחבה, כי הביטוי פריחה כבר נלמד לפני כן³⁷, וכאשר מדובר כאן אודות מטה, הרי מובן מאליו, שאין הכוונה דוקא ללבלוב של פרח, אלא להתפתחות כללית הכוללת גם צמיחת פרחים ציצים ופירות.

וכיוון שהביטוי "מטהו יפרח" בדיבור ה' הוא במובן של פריחה באופן כללי – החל מיציאת הפרח וכל הפרטים שלאחר מכן – מובן, שלאחר שהקדוש-ברוך-הוא אמר בכלל, פעמים רבות, "מטהו יפרח", הרי לאחר מכן מפרטים "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים".

ובדומה לכך מובנת כפילות הלשון בפסוק "והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח": לפני כן מספרת התורה באופן כללי – "פרח מטה אהרן", כפי שאמר הקדוש-ברוך-הוא "מטהו יפרח", ולאחר מכן מפרטת התורה את פרטי הפריחה: ויוצא פרח – כמשמעו, פרח ממש. לאחר מכן "ויצץ ציץ" – חנטת הפרי. ולאחר מכן "ויגמול שקדים".

ז.

תהליך צמיחת הפירות התרחש בשלימותו

אך לפי זה מתעוררת השאלה: כיוון ש"ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" הוא הפירוש של הנאמר לפני כן "פרח מטה אהרן", ולפי הסדר – בתחילה "ויוצא פרח" ולבסוף "שקדים" – יוצא, שכאשר "ויבא משה אל אהל העדות...", כבר התרחשו שלשת השלבים "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים". ואם כך, צריכה היתה התורה לציין רק את השלב הסופי מבין השלשה "ויגמול שקדים", כי רק את זאת ראה משה, ולא "ויוצא פרח ויצץ ציץ", כפי ששואל הרשב"ם³⁸?

(חולין קלז, ב). ואכ"מ.

(38) פרשתנו יז, כג. וראה גם מושב זקנים כאן בתחלתו.

(39) שם, כ.

(40) פרש"י שם, כג (הובא לעיל סעיף א).

(41) להעיר ממושב זקנים כאן: ונ"ל הפרח נפל כו'.

(42) בספר השרשים שלו ערך פרח.

(43) וראה אברבנאל שבהערה 31: כזה ד' נסים כו' הד' כו' בהפך המנהג הטבעי כי כאשר יראו השקדים נופל הפרח אבל מכת הנס היו הפרח והציץ וגם השקדים והעלים תמיד יחד בקיץ ובחורף.

(37) לאו דוקא ביחס לאילן (כמו בוישב מ, י והיא כפורחת) (שהמדובר בגפן), ורש"י מפרשו כנ"ל הערה 22): וארא ט, ט (פורח אבעעות ופרש"י "כתרגומו כו' שעל ידו צומחין בועות"). וכמ"פ בפ' תזריע: יג, יב. כה. לט. מב. נו (פרחת היא ובפרש"י "דבר החוזר וצומח"). מצורע יד, מג. וראה מלבי"ם אילת השחר סי' תפט, תצא. ובפי' לפ' תזריע יג סי' עח קג. קעג. ועוד. ואכ"מ.

ולהעיר מהנאמר במנורה פרח ופרח" (תרומה כה, לא ואילך. ויקהל לו, יז ואילך). וראה ת"א בהנ"ל. פרש"י תרומה שם, לא. מנחות כה, סע"ב ובפרש"י שם [ולהעיר מברכות מז, סע"ב "קטן פורח" ובפרש"י ותוס' שם. ולהעיר ממחז"ל לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן

כך, שלא היה זה נס רגיל, אלא נס הקשור לטבע המטה⁴⁸. ולכן היה אופן הפריחה כזה: בתחילה "ויוצא פרח" כמשמעו, ולאחר מכן "ויצץ ציץ", חנטת הפרי כשהפרח נופל, ולאחר מכן "ויגמול שקדים", "כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים" – תהליך טבעי של צמיחת הפירות.

ומובן, שכך גם לגבי כהונת אהרן: מינויו של אהרן לכהונה נובע מבחירתו של הקב"ה "והיה האיש אשר אבחר בו"⁴⁹, הקב"ה בחר בו מרצונו, ולא משום בקשת משה וכדומה, והבחירה עצמה נעשתה באופן, שהכהונה הפכה אצלו למעלה טבעית.

לפי זה מובן גם ציווי ה'⁵⁰ "השב את מטה אהרן... למשמרת לאות – לזכרון שבחתי באהרן הכהן ולא ילינו עוד על הכהונה". כיון שהכהונה הפכה לענין טבעי אצל אהרן ובניו לא ייתכן לומר שיחול בכך שינוי, גם אם יש למישהו אחר תשוקה ורצון לעבוד בבית המקדש⁵¹, או שמטעמים אחרים ייבחר לתפקיד זה מישהו אחר במקומו בתקופה מאוחרת יותר⁵².

ט.

"שקדים" – ממהרים לפרוח

לפי זה מובן גם המשך פירוש רש"י על "ויגמול שקדים": תוספת ההוכחה ש"לשון זה מצוי בפרי האילן" אינה רק כדי להוכיח שהביטוי "ויגמול" שימושי לגבי פירות (ולא רק לגבי ילד), אלא גם כדי להדגיש שאופן הגידול של השקדים על המטה כאן – "ויגמול" – נעשה באותו אופן של התפתחות פרי האילן.

ולפי זה יובן טוב יותר המשך פירוש רש"י "ולמה שקדים? הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות, אף המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבוא"⁵³:

ומציאות הדבר, ובכדי לשוב לטבעו הקודם צריך לנס אחר (כמו בידו של משה מצורעת כשלג – שמות ד, ריז), או שהנס אינו מבטל טבע הדבר, וכשנספק הנס חוזר הדבר לקדמותו בדרך ממילא (כמו קרי"ס – ראה בשלח יד, כא. תניא ח"ב פ"ב. ועוד). עיי"ש.

(49) פרשתנו שם, כ. וראה גם טז, ה. שם, ז.

(50) שם יז, כה ובפרש"י שם.

(51) ראה לקו"ש ח"ח (המתורגם) ע' 205 ואילן, שי"ל שזה הי' מחלקות של קרח ור"ג איש – בכלל.

(52) ראה אוה"ח שבהערה 46.

(53) וראה מפרשי רש"י (גור"א ושפ"ח) ההמשך לד"ה זה דפרש"י. אבל י"ל שכל הד"ה בפרש"י שבפסוק זה אינם פירושים נפרדים כ"א בפ"ע, כ"א באים בהמשך אחד, ורש"י מפרש בהמשך פירושו – סדר גידול וצמיחת השקדים, ואח"כ מסיים "ולמה שקדים". וכן משמע בכמה כת"י רש"י (שתח"י). וראה פני דוד שבהערה 28 (אות יוד).

- 1 ואם כך, אין מובן: אם הכוונה היא להגדיל את הנס,
- 2 צריך היה רש"י להסביר כד"ק, שהצמיחה לא היתה בסדר
- 3 הטבעי של צמיחת שקדים. ואם הכוונה היא לעצם הנס,
- 4 די היה בצמיחת שקדים בשלימותם על המטה מיד?

ח.

בחירת אהרן – רצון ה'

ההסבר לכך הוא, שדוקא בכך טמון הטעם העיקרי של אות המטות:

הבליעה של "כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש"² הביאה לידי ההכרה³ כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה". שמשה הוא שליחו של הקדוש-ברוך-הוא וכל מעשיו הם "על פי הדיבור". ובאופן מפורט יותר התגלה הדבר בשריפתם של "חמשים ומאתים איש מקריבי הקטורת"⁴, שאז התברר לכולם שהקדוש-ברוך-הוא בחר דוקא באהרן לקטורת – לכהונה גדולה⁴⁴.

אך בכך עדיין לא התבטלו תלונות בני ישראל, אלא שהתגלה שכך ציוה הקדוש-ברוך-הוא, ועל כך הגיעו כל העונשים. אך ייתכן שאהרן כשלעצמו הוא כיהודים אחרים "ומדוע תתנשא". ויותר מכך – ייתכן שעקב עשיית העגל, דוקא אהרן⁴⁵ אינו ראוי, ואחרים מבני ישראל ראויים לכך יותר⁴⁶. יותר מכך: ייתכן שציוויו של הקדוש-ברוך-הוא למינוי אהרן לכהן גדול היה משום בקשת משה ותפילתו⁴⁷, וכדומה.

על כך הראה הקב"ה את אות המטות: אצל המטה כשלעצמו לא ייתכנו פריחה וצמיחת פירות בדרך הטבע, וזה אפשרי רק לפי בחירתו ורצונו של הקב"ה.

מצד שני ראו באמצעות המטות, שרצון ה' הביא לידי

(44) במפרשים כאן יז, ו (ראב"ע, רשב"ם, דעת זקנים. וראה רמב"ן ואברבנאל שם. ועוד) דזה שהר"ג איש נשרפו ע"י הקטורת לא הוכיח לישראל שאהרן נבחר לכה"ג, והר"ג איש היו מחוייבים מיתה שאינן ראויין לכהונה "ויתכן שבתפלתם או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים" (ראב"ע שם); או שציום להקריב אש זרה וכיו"ב (ראה רשב"ם, רמב"ן ואברבנאל שם). ועי' בא אות המטה (ראה מפרשים הנ"ל).

אבל דוחק לפרש כן דעת פרש"י, דפשיטא דהו"ל לרש"י לפרש. ולהעיר מפ"י השני ברש"י יז, יג.

(45) ראה פרש"י שמיני ט, ב. שם, כג.

(46) להעיר מאוה"ח שם יז, כ. ושם לפנ"ז יז סד"ה דבר.

(47) ולהעיר מעקב (ט, כ) ואתפלל גם בעד אהרן. אבל שם המדובר בהגזירה כ"כלי בנים" (פרש"י שם).

(48) להעיר מעין זה (בענין אחר) מהמבואר בכ"מ (לקו"ש ח"ח (המתורגם) ע' 263 ואילן. ורש"י) ב' סוגים בנסיים: אם הנס מחליף טבע

מובהר על איזה "מקלו של אהרן" מדובר כאן⁶¹. אך מדוע מציינים כאן את הפרחים?⁶²

לפי האמור לעיל בפירוש רש"י – כפשוטו של מקרא, שאיננו מבדיל בין הפרחים – שכל הפרחים נשרו ומשה ראה אותם בנפרד מן המטה, מובן:

כשם שבפעם הראשונה הוציא משה את המקל עם השקדים ובנפרד את הפרחים שנשרו, כדי להראות לישראל שהיה תהליך טבעי של צמיחת השקדים, דבר המבטא את מהות כהונתו של אהרן, כדלעיל בהרחבה –

כך מובן גם לגבי הציווי "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות – לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילוננו עוד על הכהונה", שגם ב"זכרון" חשוב שה"השב" יכלול הן את המקל עם השקדים והן את הפרחים בנפרד, כי בכך מתבטא האופן "שבחרתי באהרן הכהן".

ולכן מפורט גם לגבי הגניזה "מקלו של אהרן בשקדיה ופרחיה": כשם שגניזת הארון לא היתה רק כדי למנוע את נפילתו לידי האוייב, אלא, כפי שהוסבר פעם בהרחבה⁶³, משום שלמקום הגניזה יש דין של מקום הארון, ואשר משום כך קדשו שלמה מיד בתחילת בנין הבית כמקום לקדושת הארון בקדש הקדשים, "יידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון"⁶⁴ –

כך גם לגבי דברים אחרים שהיו "לפני הארון" – גניזתם "עמו", עם הארון, היא משום שזהו

1 כיון שהתפתחות הפרי על המטה באותו אופן כפרי
2 האילן היא כדי להרגיש שהדבר התבצע בתהליך טבעי
3 ולכן קשור גם לכהונת אהרן, כדלעיל, מובן, שגם העובדה
4 שצמחו דוקא שקדים קשורה לענין הכהונה שעליו מדובר
5 כאן.

6 לפיכך ממשיך רש"י ואומר "ולמה שקדים...", שגם
7 העובדה שהיו אלה דוקא שקדים, למרות שפרט זה אינו
8 מוסיף לאות על בחירת אהרן, קשור לעניננו, כי זהו רמז
9 לכך ש"המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבוא..."⁵⁴.

י.

גניזת המטה עם הפרחים

לפי ביאור זה בפירוש רש"י מובנים דברי הגמרא, שעליהם מתעכבים ה"ראשונים":

נאמר בגמרא⁵⁵, ש"משנגנו ארון נגנזה עמו⁵⁶... מקלו של אהרן בשקדיה⁵⁷ ופרחיה". ושואלים על כך⁵⁸: כיצד מוכירה הגמרא "ופרחיה", והרי בפסוק נאמר "ויגמול שקדים", ובסיום גדילת השקדים אין הפרחים נשארים, כי הם נושרים, כדלעיל? ומשיבים על כך⁵⁹, ש"מקצת פרחים נשארו" כדי להגדיל את הנס⁶⁰.

אך, לכאורה, עדיין אין מובן: מדוע צריכה הגמרא לפרט את הפרחים בנפרד בדבריה על גניזת המקל? והרי לפי האמור לעיל הם היו על המקל, ובגניזת המקל נגנזו ממילא הפרחים.

לגבי השקדים ניתן לומר, ולפחות בדוחק, שבכך

(54) ואולי י"ל דזה שבסיום פרש"י מביא "ותרגמו" וכפית שגדן כמין אשכול שקדים יחד כפותים זה על זה", הוא לא לבאר ולפרש התרגום (שכידוע אין זה דרכו של רש"י) אלא בא בהמשך לתוכן פירושו*: "דלהתרגום אין הפי' ויגמול שקדים המשך ופרט בפריחת השקדים, כמו לפרש", וא"כ אין ללמוד מזה "הוא הפרי הממהר להפריח כו' אף המעורר על הכהונה פורענותו ממהרת לבוא". ואולי יש לומר (ע"ד הדרוש שבפרש"י עכ"פ) שרש"י הביא התרגום – כי לפי התרגום בא "וכפית שגדן כו' יחד כפותים זה על זה" ללמד ענין האחידות, היפך "ואתפלג" – מחלוקת קרח.

(55) יומא נב, ב. ור"נ.
(56) כ"ה ביומא שם. ובהוריות וכריתות שבהערה הבאה "נגנזו" וליתא "עמו". וראה דק"ס יומא שם בהערות.

(57) כ"ה בעין יעקב ובדק"ס מכ"י. בגמ' לפנינו "ושקדי" ופרחיה". בהוריות יב, רע"א "שקדי" ופרחיה, וכ"ה בתוספתא יומא פ"ב, יג*** (ועד"ז במכילתא בשלח טז, לג "שקדיו ופרחיו"). ובתוספתא סוטה פ"ג,

ב "שקדי" פרחיה". בכריתות ה, ב: שקדים ופרחים.
(58) ת"י ותוס' הרא"ש יומא שם; ריטב"א שם – הובאו גם בפני דוד שם אות טו.

(59) שם. ועד"ז הוא ברבנותנו בעה"ת פרשתנו עה"פ, וממשיך "ורא" מיומא ומפרק מקום שנהגו כו'.

(60) כ"ה בריטב"א שם "כדי להגדיל הנס". ובמושב זקנים עה"ת כאן (בתי' הא') "ופי' שבצד אחד היו שקדים על המטה ובצד אחד היו פרחים ובצד אחד ציץ וכולם נשארו עליו". וראה גם אברבנאל שבהערה 43.

(61) אמנם זה אפשר לתרץ רק לגירסא הנ"ל (במקומות שבהערה 57), אבל בירושלמי שקלים פ"ו ה"א "ומקלו של אהרן ופרחיו ושקדיו" (מקדים פרחים לשקדים).

(62) להעיר שברמב"ם רפ"ד מהל' בית הבחירה כתב רק "מטה אהרן" ולא הוסיף "שקדי" ופרחיה.

(63) לקו"ש חכ"א ע' 159 ואילך.

(64) לשון הרמב"ם שם.

(*) בדפוס ראשון ושני וכו' כתי' רש"י (שתח"י) וכן בכת"י תימן (תנ"ל בשוה"ג להערה 34) ליתא תיבת "ותרגמו" בפרש"י.

(**) ובגמ"א מפורש דמתרגום מביא רא"י לפירושו שחזרו הפרי, אלא שביתתים הוקשה לו "ולמה שקדים .. לבוא כו'". ע"ש.

(***) וכ"ה בפסחים נד, טע"א לענין עשרה דברים שנבראו בין השמים.

- 1 מקומם, ולכן גם בהימצאם במקום גניזתם הם
 - 2 פועלים את פעולתם.
 - 3 ובמיוחד לגבי מקלו של אהרן, שהלימוד על גניזתו
 - 4 ביחד עם הארון הוא מן הנאמר "למשמרת לאות"⁶⁵, שגם
 - 5 במקום הגניזה הוא "למשמרת לאות" –
- ולכן גם לגבי הגניזה מפרטת הגמרא כ"מקלו של אהרן בשקדיה ופרחיה",
וכל זה יהא בגלוי בביאת משיח צדקנו, שעליו נאמר⁶⁶ "יפרח בימיו צדיק", "שבימיו תחזור הכהונה ויפרח מטה אהרן"⁶⁷, במהרה בימינו ממש.
(משיחת ש"פ קרח תשמ"א)

(67) לשון בעה"ט שם.

(65) יומא שם. וש"נ.

(66) תהלים עב, ז. וראה בעה"ט כאן.

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר דוד נתן שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ז סיון, וכבקשתו הנה כשאחי' על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר
צוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכיר את אלו שאודותם כותב.

(ב) במענה על שאלתו, הנה אין ת"י כתב יד סופרו של הבעש"ט.

(ג) בנוגע להצעתו להדפיס אלפא ביתא האותיות עם התגים כמו שהם כתובים בתורה, הנה
איני רואה הנחיצות והתועלת בזה, וכיון שדברים אלו עלולים שלא להשמר כדבעי, הרי במילא יש
למעט בהפצתם, כיון שאין זה נוגע לחינוך התינוקות, כי כמו שבמקום שנוגע לחינוך הרי ידוע מרז"ל
בשה"ש רבה עה"פ ודגלו עלי אהבה, אבל במקום שאין נוגע להנ"ל הפליגו רז"ל בקדושת כתב אשורי
בכמה וכמה מקומות, וידוע ג"כ תשובת הרמב"ם בזה, ועיין שו"ע יו"ד סוף סימן רפ"ד.

(ד) ואחרון חביב, שחותר הנני מכתבי בברכת מזל טוב מזל טוב לקראת נשואי בת אחיו
תחי', ויה"ר מהשי"ת שיבנו בית בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים
במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכה.

ילקוט לוי יצחק על התורה

אתקשרו וישאל כל כך בכלא, פמה דאתקשרו לבתר, בגין כך ביהאי ליליא דוונגא אשתבח, וחדנותא דכלא אשתבח, וישאל אתקשרו ביהוא חדנותא, עבדנא שלימו והלילא אשתלים.

ספר הזוהר חלק ג דף צה ע"ב

ר' יוסי⁴ דוקא שאל ע"ד הד' כוסות. כי יוסי⁵ ג' כו"ס. כי הוא בחי' מלכות⁶ כמ"ש בנצוצי אורות⁷ בריש האדרא רבא.

ענינים בשלימות, וגומרים בו את ההלל).

(4) בסימן זה יבואר כמה שאלות ודיוקים בהוה, והם:

(א) למה ר' "יוסף" דוקא שאל בענין הד' כוסות?

(ב) למה ר' "אבא" דוקא ענה לר' יוסי?

(ג) למה ר' "יהודה" דוקא שאל, שיאמרו כל "ההלל" בימי הפסח?

(ד) בהנ"ל, למה ר' יהודה שאל שאלה זו לר' "אבא" דוקא?

(ה) בשאלת ר' יהודה, הוא מקדים הפסוק "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וגו'", מה הכוונה בהקדמה זו, דהי' יכול לשאול מיד מהו

החילוק בין פסח לסוכות, מה הקשר לשאלתו להפסוק זו דוקא?

(5) יוסי הוא בחי' מלכות: כאן מרמז ד"יוסי" בגי' "כוס" בחי' מלכות בהמשך להביאור על ד' כוסות של פסח.

בלקוטי לוי יצחק ובתורת לוי יצחק יש עוד רמזים ד"יוסי" בחי' "מלכות", והוא מרמז בכמה אופנים –

(א) רמז ב"נגלה" דתורה דיוסף הוא בחי' "מלכות", מפסחים דף ק' שאמר ר' יוסי "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית" עיי"ש (הערות לזוהר ויחי ע' רלא).

(ב) מספר צ"ה מקומות הלכה כר' יוסי, צ"ה הוא מספר "מלכה" (שם).

(ג) יוסי בגי' שם "אלקים" – בגי' הטבע, שהוא בחי' "מלכות" אין מלך בלא עם מלשון עוממות, שהוא דרגא באלקות שנותן אפשרות לבחי' יש ודבר נפרד.

(ד) יוסי הוא "בינוי" לשם הוי' ע"ד שם אדני – בחי' מלכות (לקמן סי' ס (כסלו ד)). ראה רש"י סנהדרין נ, א. לקוטי שיחות חלק כא עמוד 246-247, ובהערות שם. שיחות קודש ה'תשל"ו סיום התוועדות ש"פ שלח.

(ה) בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שעו, דמילוי אותיות יוסי כזה: יו"ד (10) + ו"ו (6) + סמ"ך (60) + יו"ד (10) = 86, מספר אלקים. היינו דהשם "יוסי" עצמו בגי' אלקים, וכן המילוי דאותיות "יוסי" בגי' אלקים – בחי' מלכות.

(ו) לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית עמוד עח, בהאותיות באל"ף ב"ת שלפניו שלפני "יוסי", והוא אותיות טה"ט בגי' ע"ג (ועם

שמות יב, יט – שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ

פ

ביאור זוהר, רבי יוסי דוקא שאל בנוגע ד' כוסות, ור' יהודה דוקא שאל מר' אבא למה אין גומרים החלל בפסח כמו בסוכות, דהרי כל ימי פסח הם בחי' חסדים וזהו מ"ש "שאור לא ימצא בבתיכם"

אמר רבי יוסי, הגי' ארבע פסי דהוא ליליא, אפאי, אמר רבי אבא, הא אוקמוה חב"י, לקבל ארבע גאולות.

רבי יהודה שאל לרבי אבא, הא קתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, וחדנותא הוא כל שבועה, אפאי לא אשתלים הלל כל שבועה יומין, כמו בפסות דאשתבח תמנא יומין הלילא, בשלימו דחדנותא כל יומא ויומא.

אמר ליה, שפיר קאמרת, אבל ידיעא הוא דהא הקא לא

(1) [תרגום ללה"ק] אמר רבי יוסי (שאל מרבי אבא), הגי' ארבע פסי דהוא ליליא אפאי (מה הטעם של ארבע כוסות יין שצריך לשתות בליל פסח), אמר רבי אבא (לרבי יוסי), הא אוקמוה חב"י (הרי כבר ביארו החברים [בירושלמי מס' פסחים פ"א א'], לקבל ארבע גאולות (שהם כנגד הארבע לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחת).)

(2) [תרגום ללה"ק] רבי יהודה שאל לרבי אבא, הא קתיב (מה שכתוב) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם (הרי שאיסור חמין ושאור הוא כל שבועה), וחדנותא הוא כל שבועה (וגם השמחה היא כל שבועת ימי הפסח, אם כן) אפאי לא אשתלים הלל כל שבועה יומין (למה לא גומרים את ההלל כל שבועה יומין), כמו בפסות דאשתבח תמנא יומין הלילא (כמו בסוכות, שנמצא שכל שמונה ימים גומרים את ההלל), בשלימו דחדנותא כל יומא ויומא (בשלימות השמחה כל יום ויום).

(3) [תרגום ללה"ק] אמר ליה (רבי אבא), שפיר קאמרת (יפה שאלת), אבל ידיעא הוא (אבל ידוע הוא כי שאני פסח מסוכות), דהא הקא לא אתקשרו וישאל כל כך בכלא (כי כאן בפסח לא נתקשרו ישראל כל כך בכל הקדושות), פמה דאתקשרו לבתר (כמו שנתקשרו אחר ימי הספירה דהיינו בחג השבועות, שאז נתקשרו ישראל בקדושה לגמרי), בגין כך ביהאי ליליא דוונגא אשתבח (בשביל זה רק בליל ראשון דפסח שיש יחוד העליון), וחדנותא דכלא אשתבח (ושמחה נמצאת בכל העולמות), וישאל אתקשרו ביהוא חדנותא (וגם ישראל נתקשרו בשמחה ההיא), לכן עבדנא שלימו והלילא אשתלים (אנו עושים

דאימא כמ"ש בפע"ח שער חהמ"צ פ"ב ע"ש. וכן מה שהמלכות נק' כוס ישועות הוא מצד קבלתה הישועות מבינה, כמ"ש בריש הקדמת הזהר הקדוש שם.

ור' יהודה אח"כ שאל מר' אבא ע"ד ההלל למה אין גומרין אותו כל ז' ימי הפסח כמו בסוכות. ר' יהודה בחינתו הוא חסד¹⁰ כמ"ש בנצוצי אורות שם. והלל מלשון יהל¹¹ אור הוא מצד החסד. (וכן הלל הזקן בחינתו הוא חסד¹²). ור' יהודה שמו מלשון¹³ הודאה. והלל והודאה בכלל ענינם א' הוא, כמא¹⁴ להודות ולהלל. ובחנוכה תיקנו הלל והודאה. ונא' מודים¹⁵ אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך.

והקדים לומר שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם. והוא, כי שאר¹⁶ רומז על גבורות כידוע. א"כ בכל ז' ימי

ומלכות נק' כוס. כוס ישועות בריש הקדמת⁷ זוה"ק, ובסוף מס' גיטין מודמין אשה⁸ לכוס ע"ש. לכן לו נוגע הכוסות דפסח ושאל למה ד' כוסות.

והמשיב ר' אבא דוקא. ר' אבא הוא בחי' בינה כמ"ש בנצוצי אורות שם, ושרש הד' כוסות הוא מבינה מוחין⁹

הכולל) בגי' "עד", שהוא בגי' השם אכדט"ם, שהוא האותיות לפני שם "אלקים" – בחי' מלכות. (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן מט הערה 8).

(ז) בהאותיות שלאחריו כזע"כ בגי' קיז (ועם הכולל) בגי' קי"ח, שהוא בגי' השם "במוכן" האותיות שאחר שם אלקים – בחי' מלכות. (ראה שם).

(ח) יוס' באחוריים – בהסר הפשוט – בגי' ק"ב (אלקין"ו) כזה: י (10) + יו (16) + יוס (76) + יוס' (86) = 188, ובהסר הפשוט היינו (86 – 188) = 102 מספר "אלקין" 102, ק"ב. (וראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סימן צו. ח"א סימן יב הערה 3 בענין מספר ק"ב).

(ט) וכן "רבי יוסי" בגי' 298, כמספר כל קו השמאל דגבורה בחי' "אלקים" דמהם בנין המלכות, והוא בינ"ה (67) + גבור"ה (216) + הו"ד (15) = 298.

ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק ויקרא סימן קלט (בעיקר, אות ד').

(5) ראה תו"א יב, ד וז"ל: הקב"ה נקרא ז"א, כמו פי' קוב"ה ושכינתו, שכינתו היינו מה ששוכן ומתלבש בתחתונים, וקדוש הוא מובדל, כך בחי' מל' אין מלך בלא עם הוא בחי' השוכן ומתלבש בעם, ע"ש. וראה תניא פרק נב, וראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג סימן ל'.

(6) זהר חלק ג דף קכו, ב.

(7) ראה אור התורה מקי' שמב, א וז"ל: מ"ש כוס ישועות אשא פי' כוס ישועות היינו בחי' הכלי לקבל את בחי' המשכת הישועות עליונים והיינו בחי' מל' דאצי' שהיא בחי' דבר ה' המח' את כל העולמות אלף אלפי לגודל א' כו' וכולם חיים וקיימים מאותי דבר ה' כמ"ש וברוח פיו כל צבאם כל דבור נברא ממנו מלאך א', והנה הדיבור הוא בחי' כלי שבו נמשכים כל האורות שלמעלה ממנו כמו השכל נמשך בדיבור. שבצירופי אות' ותיבות אלו מתלבשת ונתפסת איזה השכלה כו', וכמ"כ המדות נמשכים ונתפסים ג"כ בהדיבור שמדבר דיבורים טובים עם זולתו או דיבורים קשים שה"ע התלבשות מדת החסד או מדת הגבורה בתוך הדיבור כו', וזהו פי' כוס ישועות ל' רבים שהן בחי' ה"ח שנק' ישועות כמ"ש בהקדמת הזהר. וכולם נמשכים ומתלבשים במל' שהיא בחי' כוס לקבל ישועות אלו וכו', וכוס גימט' אלקים כי אלקים היינו ג"כ בחי' הכלי להמשכת האורות הנ"ל וכידוע דשם אלקים הוא ג"כ במל' עי"ש.

(8) גיטין צ, א י"ש לך אדם שזוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וכו', ויש לך אדם שזוב נופל לתוך כוסו וזורקו ושותהו" עי"ש.

(9) ההפרש שבין מצה ליין הוא (תו"ח שמות קלד, א ואילך), שמצה

הוא בחי' (קטנות) אבא (חכמה), ויין הוא בחי' בינה [שהו הטעם על מה שמצה היא במספר ג' – ג' מצות שבקערה, ויין במספר ד' – ד' כוסות – כי מוחין דאבא הם ג', ומוחין דאימא הם ד'].

וזה מתאים גם עם ההפרש שבין מצה ליין בפשטות, שמצה היא "לחם עוני" לפי ש"אין בה טעם כמו חמץ" (תו"א פט, ד. וראה גם לקו"ת ויקרא ו, ד), משא"כ יין, הרי לא רק שיש לו טעם אלא שגורם גם שמחה ותענוג, ועד ש"אין אומרים שירה אלא על היין" (ברכות לה, א) – כי התגלות עתיק (תענוג) היא בבניה.

[וראה הביאור בתורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ב חלק ג ע' 1306 ואילך, דוהו גם הטעם דאין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע עי"ש. ראה גם תורת מנחם התועדויות חלק ל ה'תשכ"א חלק ב) ע' 252. ה'תשמ"ו חלק ג' ע' 143. תו"מ ספר המאמרים ה'תשכ"ה ע' רכד ואילך. ועוד].

(10) בלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קכב, מציין גם למאדז"ל כל מעשה ב"חסידי א"ב בש"ס הוא ר' יהודה (ב"ק דף קג ע"ב. תמורה דף טו, ע"ב. ועוד) ע"ש. [חסיד מלשון חסד].

ולהעיר (ב"ק ל, א) אמר ר' יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא וכו'. וראה לקמן סי' קכט. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן נח הערה 24. סימן סה.

(11) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סי' קמב. ע"פ איוב לא, כו.

(12) בית הלל בחי' חסידים: ראה תניא – אגרת הקודש סימן יג (קט, א). לקוטי תורה שיר השירים מח, ג. ספר הליקוטים דא"ח מהצמח צדק כרך אות ב' עמוד רטו ואילך. תורת מנחם התועדויות ה'תשנ"א חלק ג' עמוד 278 ואילך, ובעיקר שם סעיפים יג. טז.

(13) ראה גם לקוטי שיחות חלק ז עמוד 202.

(14) נוסח "הנרות הללו" לחנוכה.

(15) דברי הימים א-כט, יג. תפלת השחר פסקא "ויברך דוד".

(16) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שע וז"ל: חמץ ושאר הם גבורות ודינים – גסות וישות וכו' כי כולם שמות אלקים דגבורה, שא"ר אלקים במילוי יודין ובריבוע. עי"ש.

גומרין הלל ג"כ, שרומז על המשכת החסדים, כל ז' ימי הפסח,

ושאל זה מר' אבא, בינה, היינו מבחי' חסדים דבינה, כי בינה נקראת חסידה¹⁸ שממנה נמשך חסד. בזוה"ק פ' ויצא¹⁹ דקס"ג ע"א ע"ש²⁰.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד שכא

הפסח אין גבורות. רק חסדים כל הז' ימים שזוהו חדוותא אשתכח, חדוה דהיינו שמחה הוא מצד החסדים, כמא¹⁷ שמחה בצפרא, שבקר הוא זמן דחסדים. וא"כ למה אין

פירוש: מבאר ש"חמץ" ו"שאור" שייכים לתהו, הן מצד "תוכן" ענין חמץ ושאור – דהם בחי' ישות וגאווה, והן מצד ה"אותיות" דמרומו בהם שמות אלקים. ושם אלקים הוא מדת הדין והגבורה (רש"י ד"ה "ברא אלקים" בראשית א, א). ובאותיות שא"ר מרומו שם אלקים, והוא:

אות ש"ש בגי' אלקים במלוי יודיין, כזה: אל"ף (111) + למ"ד (74) + ה"י (15) + יו"ד (20) + מ"ם (80) = 300, ואות ר"ר בגי' אלקים ברבוע, כזה: א' (1) + א"ל (31) + אל"ה (36) + אלקי' (46) + אלקי"ם (86) = 200, סך הכל 300 + 200 = 500, ועם הכולל הוא בגי' אותיות שא"ר, 501. וראה לקוטי תורה פרשת צו ד"ה ששת ימים (הא') פ"ג. דרושים לשיר השירים יד, ד ואילך. אור התורה דרושים לחג הפסח (ויקרא כרך ב) עמוד תנח. מכתב כללי ר"ח ניסן ה'תשמ"ג. ועוד. (17) זהר חלק א' דף רכט, ב. סידור עם דא"ח מח, א. ועוד.

(18) ראה גם לקמן סי' קלא. אור התורה פ' מטות (במדבר כרך ד) עמוד א'שז. א'שכ.

(19) וז"ל: (מ"ש תהלים קד, יז) חסידה ברושים ביתה (פירוש, חסידה נקראת אימא – בינה) באינון שית בנין עלאין (בעת שהיא מתלבשת בששה בנים העליונים – ששה מדות, והיינו) שית סטרין דעלמא כמה דאתמר (הם הו"ק דז"א – הששה מדות, על זה נאמר חסידה ברושים ביתה, ושואל) אמאי אקרי חסידה וכו' (למה נקראת אימא חסידה המורה על ענין חסד שבה, הלא אימא דינים מתערין מינה, ואומר) אלא דכד אתפשט כל טיבו וכל נהירו מניח נפיק (כי כשמתפשטת תוך המדות דז"א כל החסדים וכל האורות, מבינה יוצאים) עי"ש. (20) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן המושך הביאור בזהר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש,
במאנטרעאל, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מג' סיון עם המצורפים אליו, דו"ח מלימוד של התלמידים במחלקות יומיים. ולפלא שלא נתקבל עד עתה המשך - כמו שמזכירים במכתבם - בנוגע התלמידים הלומדים אחר הצהרים...

בטח למותר להעיר על הנחיצות הכי גדולה לנצל את ימי הקיץ שהתלמידים חפשים אז מלימודים אחרים, לתוספת התעוררות והתחזקות ובפרט של יראת שמים בכל התלמידים, אף שגם בזה ישנו תירוצ' מהמוכן שהתלמידים עייפים הם מלימודם כל השנה וגם נוסעים הם לחוץ לעיר וגם החמימות קשה לסבול, שבד"מ פועל זה על המרץ של התלמידים וההנהלה כו' וכו'. ואין ברצוני לחזור עוד הפעם על כל האמור לעיל, רק אדגיש שאין זה אלא תירוצ', והראוי שבכל המקומות שהחליטו ובפועל לנצל את ימי הקיץ, הצליחו בזה למרות כל הטענות הנ"ל. והצליחו עד כדי כך שלשנה הבאה לא הי' צריך שאעורר אותם עוד הפעם, כי בעצמם ראו שגם בגשמיות תועלת היא.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש ושוה ימשיך תוספת ברכה והצלחה לכאו"א מהם גם בעניניו הפרטיים.

ילקוט גאולה ומשיח

והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם

ג. והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. במסורה יפרח ג'⁵, דין. ואידך (תהלים עב, ז) יפרח בימיו צדיק. [ג] צדיק כתמר יפרח (שם צב, יג). על פי מה ששמעתי בשם הגאון החתם סופר זצ"ל על הכתוב (שמות לג, כג) וראית את אחורי (היינו שזהו ההסתר פנים אחרי המעשה הלז הידוע במדבר שנאמר שם זה בפרשת תשא, כי מה שרואים טובת השם יתברך וצדקתו הוא רק אחורי"י לאחריו כן. אבל) ופני לא יראו (מלפנים בתחלה לא יכירו ולא ידעו זה, איך הוא הכל כן ראוי להיות שהוא טובה וחסדי השי"ת), עד כאן דבריו ודבריו פי חכם חן.

וזהו יש לומר על פי הנודע מהאר"י הקדוש זצ"ל (שער הפסוקים תהלים שם) כי צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח, היינו שיפרח לעתיד, אבל זהו החסרון הי' שהוא רק בסופ"י תיב"ת קר"ח, שהכיר רק בסופ"י, כי משה אמת ותורתו אמת (תנחומא קרח יא), אבל בתחלה חלק עליו, מה שאין כן במש"ה נאמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת, ר"ת למש"ה (כמבואר בסידור באותו מזמור בכתבי האריז"ל), היינו כי משה רבינו השיג מיד בראש"י תיבות בתחלה וראש האמת מראש ועד סוף, לא כמו קרח שהשיג רק בסופו כנוכר. וזה שכתוב אשר אבחר בו מטהו יפרח"ח (בתחלה"ה כדרך פר"ח החנטה לידע האמת).

וזה שכתוב המסורה יפרח בימיו צדיק (שנאמר על משיח צדקנו, שצריך להיות מזרע שלמה בן דוד [כמ"ש הרמב"ם בפרק חלק (פ"י מ"א בא"ד יסוד י"ב)], והיינו שצריכין לעבוד לכתחלה ולידע האמת, ורק זה הי' מגמתנו ביאת בן דוד ומלכותו במהרה בימינו. ולאפוקי מדברי קרח שנאמר עליו) צדיק כתמר יפרח (בסופי תיבות כנ"ל, היינו שרק לבסוף הכיר האמת לאמיתו) כנ"ל.

חיים ושלום¹

טז, א – ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן

ב. מבואר בחסידות² בטענת קרח³ "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" – שעצם טענתו של קרח היא נכונה, כיון שראה את המעלה שישנה דוקא אצל המקבל – כי הכוונה (דנתאוהו הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים) נשלמת דוקא בתחתונים; אמנם הטעות שלו היתה, כי המעלה בגלוי תהי' רק לעתיד לבוא (כאשר נקבה תסובב גבר⁴), לאחר שישנה הקדמת העבודה דהמשכה והשפעה מעליונים בהתחתונים, וגמר הברור דהתחתון (לוי מבחי' גבורות) שבא על ידי זה שלפני זה הוא מקבל מהעליון (כהן איש החסד).

ועל פי זה יש לומר הפירוש הפנימי ("יינה של תורה") בפירוש רש"י הראשון בפרשתנו – "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא": חלק הדרוש (שבדרוש⁵) שבתורה – "מדרש (רבי תנחומא)" מגלה הטוב וה"יפה" ב"פרשה זו", פרשת קרח (משא"כ על דרך הפשט, בגלוי ובחיצוניות – מעשה קרח אינו "יפה") – כפי שטענת קרח היא למעליותא, מצד (שראה את) הסדר שיהי' בפועל בגאולה העתידה לבוא, כשיהי' הענין ד"תנחומא" מלשון תנחומין ונחמה על הגלות.

בסגנון אחר: "פרשה זו" (טענת קרח) כפי שהיא כתובה ב"מדרש רבי תנחומא" – בגאולה העתידה לבוא – הרי היא בענין "יפה (נדרשת)", שלימות ותכלית הטוב. משא"כ על דרך הפשט – כפי שהענינים הם בזמן הזה, והיום לעשותם (עולם העשי', עולם הפשט) – העולם עדיין אינו בסדר דתכלית השלימות, זה יהי' רק לעתיד לבוא, לאחר שלימות ברור התחתון על ידי זה שהוא מקבל מלמעלה ממנו.

תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ט ח"ג, משיחות ש"פ קרח

יז, כ – והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח

(1) ראה לקוטי תורה פרשתנו נד, ב ואילך. ושם נתבאר. אור התורה פרשתנו עמוד תרפו. תרצב. סד"ה ויקח קרח העת"ר. ספר המאמרים – מלוקט חלק ג עמוד רג ואילך. ובכמה מקומות.

(2) פרשתנו טז, ג.

(3) ירמ' לא, כא.

(4) כי במדרש עצמו ישנם פירושים על דרך הפשט (כמובן מזה שרש"י בכמה מקומות מביא פירוש ממדרש ואינו מזכיר שהוא ממדרש), וכן לאידך – ישנם דרשות שהובאו בספרי פשט (וגם בפירוש רש"י מובאים ענינים של דרש (ורש"י מדגיש שהוא דרש) אלא שהם קרובים לדרך הפשט); ואילו כאן כתב רש"י שפרשה זו נדרשת במדרש רבי תנחומא, היינו – דרש שבדרש.

(5) במסורה יפרח ג': עיין ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן קכ. קג.

(6) צדיק כתמר יפרח, ס"ת קרח"ח: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן א, ובהסמך שם.

(7) האדמו"ר ר' חיים אלעזר ז"ל שפירא, בעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד.

פרשת קרח

~ יום ראשון כ"ט סיון ~

א ואתפלג קרח בן יצחק בן יצחק בר קהת בר לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בר פלג בני ראובן:

טז (א) ויקח קרח בן-יצחק בן-קהת בן-לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בר-פלג בני ראובן:

נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עזיאל, שמנהו משה נשיא על בני קהת על-פי הדבור. אמר קרח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר (שמות ו): "ובני קהת וגו'". עמרם הבכור נטלו שני בניו גדלה: אחד מלך ואחד כהן גדול; מי ראוי לטל את השנייה? לא אני, שאני בן יצחק, שהוא שני לעמרם? והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מפלם! הריני חולק עליו ומבטל את דבריו! מה עשה? עמד וכנס מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, רבן משבט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדאור וחבריו וכיוצא בו, שנאמר: "נשיאי עדה קריאי מועד", ולהלן הוא אומר (במדבר א): "אלה קוראי העדה". והלבישן טליתות שפלן תכלת, באו ועמדו לפני משה, אמרו לו: טלית שפלך של תכלת, חייבת בציצית או פטורה? אמר להם: חייבת! התחילו לשחק עליו. אפשר, טלית של מין אחר, חוט אחד של תכלת פוטרה. זו שפלך תכלת, לא תפטר את עצמה? בני ראובן. דתן ואבירם ואון בן פלג.

כ"ט ויקח קרח. פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא. ויקח קרח. לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הפהמה, וזהו שתרגם אונקלוס "ואתפלג", נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת. וכן (אייב טו): "מה יקחך לבך", לוקח אותך להפליגך משאר בני-אדם. דבר אחר: "ויקח קרח" משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים, כמו שנאמר (במדבר כ): "קח את-אהרן", (חושע יד): "קחו עמכם דברים". בן-יצחק בן-קהת בן-לוי. ולא הזכיר "בן-יעקב", שבקש רחמים על עצמו, שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר (בראשית מט): "בקהלם אל-תחד כבדי". והיכן נזכר שמו על קרח? בהתייחסם על הדיוכן ב'דברי הימים', שנאמר (ד"ה י"א ו): "בן-אבירם בן-קרח בן-יצחק בן-קהת בן-לוי בן-ישראל". ודתן ואבירם. (תנחומא) בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה, שכן לקחה ובניו החונים תימנה, נשתתפו עם קרח במחלוקתו: אוי לרשע, אוי לשבנו. ומה ראה קרח לחלק עם משה?

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה' שלחני בשליחות הזה כי כבר האמינו בו כל ישראל ועוד ראיה גמורה כי כל העדה פלם קדושים וזה רמז לבכורים שהם קדושים כי בן כתוב קדש לי כל בכור והם היו הפהנים הנגשים אל ה' והם עיקר כל העדה: ויקח קרח. אנשים דרך קצרה כמו חמור לחם ורבים ככה ויאמר ר' יונה כי פירוש ויקח לקח לקום על משהו: תורה ב

קרח בכור היה כי בן כתוב. ודגל ראובן חונה בנגב וקרח בנגב המשכן כי הוא מבני קהת ואלה נשיאי העדה היו בכורים והם היו מקריבים את העולות על בן לקחו מחתות והראיה על זה הפרוש מופת המטה שראו כל ישראל כי השם בחר שבט לוי תחת הבכורים על בן כתוב ותכל תלונתם כי התלונה על זה היתה. גם אמר משה כי לא מלכי בעבור שחשדוהו כי מלכו עשה ועוד לא

(א) ויקח קרח. זה הדבר היה במדבר סיני כאשר נתחלפו הבכורים ונבדלו הלויים כי חשבו ישראל שמשה אדונינו עשה מדעתו לתת גדולה לאחיו גם לבני קהת שהם קרובים אליו ולכל בני לוי שהם ממשפחתו והלויים קשרו עליו בעבור היותם נתונים לאהרן ולבניו וקשר דתן ואבירם בעבור שהסיר הבכורה מראובן אביהם ונתנה ליוסף אוילי חשדוהו בעבור יהושע משתו גם

~ נקודות משיחות קודש ~

השמירה לתורה – אהבת ה' ויראתו

ויקח קרח (טו, א)

ויקח קרח . . קפץ קרח ואמר למשה . . בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה (במדב"ר פי"ח)
 ויש לבאר הענין בדרך הדרוש: טענת קרח היתה, "בית מלא ספרים", היינו אדם שמלא וגדוש בתורה, יכול להסתפק בהיותו בעל תורה ו"פטור ממזוזה" מאהבת ה' ויראתו, דפרשיות "שמע" ו"היה אם שמוע" שבמזוזה ענינם אהבה ויראה, בפרשת "שמע" נאמר "ואהבת",

ויפרשת "והיה אם שמוע" - ענינה יראה.

ועל זה ענה משה רבנו, "חייב במזוזה" שאהבה ויראה מכרחים ללמוד התורה, דכמו שהמזוזה שומרת על כל מה שבבית, כן "בית מלא ספרים" אדם המלא בתורה צריך לאהבה ויראה שישמרו על תורתו, וכמארז"ל (אבות ג, ט) "כל שייראתו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת".

(ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 - מתוך 'לקראת שבת)

(ב) ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי-שם:

ב וקמו לאפי משה וגבריא מבני ישראל מאתן וחמשין ברבני כנשתא מערעי זמן אנשין דשמה:

ג ואתקנשו על משה ועל אהרן ואמרו להון סגי לכון ארי כל כנשתא כלהון קדישין וביניהון שריא שכנתא דיי ומא דין אתון מתברכין על קהלא דיי:

(ג) ויקהל"ו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב לכם פי כל העדה כלם קדשים יהוה ומדוע תתנשאו על קהל יהוה:

אתה מלכות, לא היה לך לברר לאחריך כהנה, לא אתם לבדכם שמעתם בסיני 'אנכי ה' אלהיך', כל העדה שמעו.

כ"י רב לכם. הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדלה. כלם קדשים. (נחומא) כלם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה. ומדוע תתנשאו. אם לקחת

~ נקודות משיחות קודש ~

- הרי שאין אדם היכול להדמות למשה רבנו, מקבל התורה; אף מאחר שהעקר הוא מעשה המצות, שפנה כל ישראל שוים - "מדוע תתנשאו"?
 על כף ענה לו משה "בקר וידע ה'". כלומר: "בקר" - מעשה המצות צריך להיות מואר באור וחיית פנימים של אהבת ה' ויראתו, ו"ידע ה'" - כף שביאור ידיו ידעית וגלוי אלוקות. ובכנות המצות הרי יש הבדל גדול בין זו של משה לזו של כל שאר ישראל.

(ליקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1048)

אחר ביאת מרגלים היתה בליעת קרח (סדר עולם רבא פ"ח) פרשת קרח ארעה לאחר שובכם של המרגלים, משום שכל ענין המחלוקת של קרח התעורר ועלה בהמשך לספור המרגלים:

המרגלים רצו להשאר במדבר ולהתמסר ללמוד התורה במנוחה ובשלום, הרחק מטרדות העולם, ולא רצו לעסק בקיים המצות המעשיות, כפי המתחייב בארץ ישראל. באשר הוכח לכל שטעו, ושצריכים בכל זאת להכנס לארץ ולקיים שם את המצות המעשיות, שכן "המעשה הוא העקר", צמד קרח וטען: לו היה העקר למוד תורה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לדבר אליהם וזה מעט רחוק: תורה ג
 (ג) רב לכם. כמו די לכם והטעם שתפשתם החלק הרב: כי כל העדה כלם קדושים. כי כל העדה מיום

ומדקדק אמר כי נשיאי עדה הם הנשיאים העומדים על הפקודים והם פעולים למלל לקח באילו כתיב ויקח קרח ודתן ואבירם ואון נשיאי העדה

(ב) לפני משה. שלא קמו בסתר ויש הפרש בין לפני ובין מפני: קראי מועד. שהיו נקראים אל אהל מועד: אנשי שם. קודם צאתם ממצרים

(ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל-פָּנָיו:

ד ושמע משה ונפל על אפואי:

בְּמַחֲלָקָתוֹ שֶׁל קִרְחַנְתָּ שְׁלֹו יָדָיו. מִשָּׁל לְכֹן-מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אֲבִיר ופִּיִּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פֻּעַם וּשְׁתִּים וְשִׁלֵּשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רַב־יָעִית נְתַרְשָׁלוֹ יָדִי הָאוֹהֵב הַהוּא, אָמַר: עַד מָתִי אֶטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, שְׁמָא לֹא יִקְבֹּל עוֹד מִמֶּנִּי.

ה ומליל עם קרח ועם כל כנשתה למימר בצפרא ויהודע זי נת דכשר לה ונת דקדיש ויקרב לקדמוהי ונת די יתרעי בה יקרב לשמושה:

ו יקרב לקדמוהי, יקרב לשמושה. ומדרשו: בקר — אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: גְּבוּלוֹת חֵלֶק הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוּלִים אַתֶּם לְהַפִּיךְ בֶּקֶר לְעֶרֶב? כֵּן תוֹכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זֶה, שְׁנֹאֲמַר (בראשית א): "וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר... וַיִּבְדֵּל". כֶּף (דה"א כג): "וַיִּבְדֵּל אֶת־הָאֵרֶץ מִן-הַיָּם".

ו דא עבידי סבו לכון מחתן קרח וכל כנשתה:

הַמִּנּוֹת נִתּוּן בְּתוֹכּוֹ, שָׁבוּ נִשְׁרָפוּ נָדָב וְאֶבִּיהוּא, לְפִיכָף הַתֵּרָה בָּהֶם: "וַיְהִי הָאִישׁ אֲשֶׁר-יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ", כִּבֵּר הוּא בְּקִדְשָׁתוֹ. וְכִי אֵין אֲנִי יוֹדְעִים, שְׁמִי שֶׁיִּבְחַר הוּא הַקָּדוֹשׁ? אֲלֹא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הַרְיֵנִי אוֹמֵר לָכֶם שְׁלֹא תִתְחַיְבוּ: מִי שֶׁיִּבְחַר בּוֹ יֵצֵא חַי, וְכָלֶכֶם אוֹבְדִים (במדבר רבה). מַחֲתוֹת • כָּלִים שְׁחוּתִין בָּהֶם גָּחִלִים וַיֵּשׁ לָהֶם בֵּית יָד.

ו וקבו בהון אשתא ושיוי עליהון קטורת בוסמין קדם זי מחר ויהי גברא דיתרעי זי הוא קדיש סגי לכון בגי לוי:

מַחֲתוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתָם". וְקִרְחַנְתָּ שֶׁפָּקַח הָיָה, מָה רָאָה לְשׁוֹת זֶה? עֵינָיו הִטְעָמוֹ, רָאָה שֶׁלִּשְׁלֹת גְּדוּלָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל שֶׁשְּׁקוּל כְּנֶגֶד מֹשֶׁה

כ"י • ויפל על-פניו • (תנחומא. מ"ד) מִפְּנֵי הַמַּחֲלָקָת, שֶׁכָּבֶר זֶה בִּידָם סִיחֹון רַב־יָעִי: חֲטָאוּ בְּעֶגְלָה (שמות לב): "וַיַּחֲלֵ מֹשֶׁה", בְּמַתְאוּנָנִים (במדבר יא): "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בְּמַרְגָּלִים (שם יד): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם",

(ה) וַיִּדְבֹּר אֶל-קִרְחַח וְאֶל-כָּל-עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֶּקֶר וַיֵּדַע יְהוָה אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ וְאֶת-הַקָּדוֹשׁ וְהַקָּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר-בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו:

כ"י • בֶּקֶר וַיֵּדַע וְגו' • עֲתָה (במדבר רבה) עַתָּה שְׁכֻרֹת הִיא לָנוּ וְלֹא נִכּוֹן לְהִרְאוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה מִתְפַּנֵּן לְדַחוֹתָם שְׁמָא יִחְזְרוּ בָּהֶם. בֶּקֶר וַיֵּדַע ה' אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ • לְעִבּוֹדֹת לֹוְיָהּ. וְאֶת-הַקָּדוֹשׁ • לְכַהֲנָהּ. וְהַקָּרִיב • אוֹתָם אֵלָיו (תנחומא). וְהַתְּרַגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן:

(ו) זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ-לָכֶם מַחֲתוֹת קִרְחַח וְכָל-עֲדָתוֹ:

כ"י • זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ-לָכֶם מַחֲתוֹת • מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כֶּף? אָמַר לָהֶם: בְּדִרְכֵי הַעֲפוּ"ם יֵשׁ גִּימוּסִים הַרְבֵּה וּכְמִרִים הַרְבֵּה, וְכָלֶם (ס"א: וְאֵין כָּלֶם) מִתְקַבְּצִים בְּבֵית אֶחָד; אֲנִי אֵין לָנוּ אֲלֹא ה' אֶחָד, אֲרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אֶחָת וּמִזְבֵּחַ אֶחָד וְכֵהֵן גְּדוּל אֶחָד — וְאַתֶּם מְאַתִּים וְחֲמִשִּׁים אִישׁ מִבְּקָשִׁים כְּהֵנָּה גְּדוּלָה? אַף אֲנִי רוֹצֵה בְּכֶף, הֵא לָכֶם תִּשְׁמִישׁ חֲבִיב מִפֶּל, הִיא הַקְּטָרֶת הַחֲבִיבָה מִפֶּל הַקְּרָבָנוֹת, וְסֵם

(ז) וַתִּנּוּ-בָהֶן אִשׁ וְשִׁימוֹ עֲלֵיהֶן קִטְרֶת לְפָנֵי יְהוָה מִחֵר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב-לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:

כ"י • רַב-לָכֶם בְּנֵי לֵוִי • דָּבָר גְּדוּל אֲמַרְתִּי לָכֶם. וְלֹא טַפְשִׁים הָיוּ, שֶׁכֶּף הַתֵּרָה בָּהֶם וְקָבְלוּ עֲלֵיהֶם לְקָרֵב, אֲלֹא הֵם חֲטָאוּ עַל נִפְשוֹתָם, שְׁנֹאֲמַר: "אֶת

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

להיותו כהן גדול: תורה ו

(ו) זאת. הבחינה: תורה ו

(ז) רב לכם בני לוי. וזה פירושו שאמר

להם המעט ואמר הכתוב ויאמר משה

אל קרח כי הדבור הראשון עם קרח

ועם כל עדתו וזה עם הלויים: תורה ו

למעלה ממנו כי הוא למדו: תורה ד

(ד) ויפל על פניו. ברצונו ויש אומרים

בדרך הנבואות: תורה ה

(ה) את אשר לו. השבט הנבחר וזאת

תשובה לדתן ולעבירם ולנשיאי העדה

שהיו הנבחרים: ואת הקדוש. בשבטו

מעמד הר סיני היו קדושים: ובתוכם

ה'. כי הלויים נבחרו אחרי היות

הקבדו בתוך בני ישראל ואם ידע

משה באשר היה בחר סיני כי נבחר

שבט לוי לא ידעו ישראל: תתנשא.

להיות אהרן הכהן הגדול ומשה

מפי משה שכלם אובדים ואחד נמלט: "אשר-יבחר ה' הוא הקדוש" – טעה וחסלה בעצמו. ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה, ומשה היה רואה יפה. (תנחומא) • רב-לכם • דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלק על הקדוש-ברוך-הוא.

ואהרן. אמר: בשבילי אני נמלט! ועשרים וארבעה משמרות עומדות לבני בניו, כלם מתנבאים ברוח הקדש, שנאמר (ד"ה א כה): "כל-אלה בנים להימן". אמר: אפשר כל הגדלה הזאת עתידה לעמד ממני, ואני אדם? לכך נשתתף לבא לאותה חזקה ששמע

(ח) ויאמר משה אל-קרח שמעו-נא בני לוי:

ח ואמר משה לקרח שמעו כען בני לוי:

עמו, אדבר גם אל כלם. התחיל לזרו בהם: "שמעו-נא בני לוי".

כ"י ויאמר משה אל-קרח שמעו-נא בני לוי • התחיל לדבר עמו דברים רבים. פיון שראהו קשה ערף, אמר: עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו

ט הזער לכוני ארי אפשר אלהא דישאל יתכון מכנשתא דישאל לקרבא יתכון קדמוהי למפלח ית פלחן משפנא דיי ולמקם קדם כנשתא לשמשותהון:

(ט) המעט מכם פיהבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את עבדת משפן יהוה ולעמוד לפני העדה לשרתם:

כ"י ולעמוד לפני העדה • לשיר על הדוכן.

י ויקרב יתד וית כל אחיד בני לוי עמד ובען אתון בען אף כהנתא רבתא:

(י) ויקרב אתך ואת-כל-אחיד בני-לוי אתך ובקשתם גם-כהנה:

כ"י ויקרב אתך • לאותו שרות שהרחיק ממנו שאר עדת ישראל.

יא כון את וכל כנשתא דאדמנתון על יי ואהרן מה הוא ארי אתרעמתון עלוהי:

(יא) לכן אתה וכל-עדתך הנעדים עלי-יהוה ואהרן מה-הוא כי תלינו עליו:

כ"י לכן • בשביל כך, "אתה וכל-עדתך הנעדים" אתך, על-ה', כי בשליחותו עשיתי לתת כהנה לאהרן, ולא לנו הוא הממלקת הנה.

יב וישלח משה למקרי לדתן ולאבירם בני אליאב ואמרו לא נעלה:

(יב) וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה:

ל השלימם בדברי שלום. לא נעלה • פיהם הכשילם, שאין להם אלא ירידה.

כ"י וישלח משה וגו' • (סנהדרין קי) מכאן, שאין מחזיקין בממלקת, שהיה משה מחזר אחריהם

(יב) לא נעלה. יתכן שהיה אהל מועד בתוך המחנה במקום גבוה על כן מלת העלו מסביב או מי שאלף לעבודת השם או אל המקום הנבחר יקרא עולה: תורה יג

עדתך שאתם נועדים על השם והשעם כמו ורזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו שעשו וועד להקריב עם השם וכן בהצאתם על ה' וי"א פי ה"א הנועדים נוסף: מה הוא. מה פשעו מה הוא עושה: תורה יב

(ט) המעט. הדבר מעט הוא אצלכם: לפני העדה לשרתם. בהביאם את עולותיהם ואת זבחייהם: תורה י (י) ויקרב אותך. וכאשר הקריב אותך ואחיד בקשתם גם כהנה: תורה יא (יא) לבן. על כן קשרתם אתה וכל

~ נקודות משיחות קודש ~

לכאורה כל לימוד זכות, בכל זאת עליו להפך בזכותו, וכתוצאה מזה – הרי גם יעשה כל התלוי בו להחזירו ולהעמידו בדרך הישרה.

(לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

ההוראה עד כמה צריך כל אחד ואחד (ששכל אחד ואחד יש בו מבחינת משה רבינו עליו-השלום) לפעול ולהשריש בנפשו מדה זו – לדון את חבריו לכף זכות, ועד שאפילו כשהנהגת חבריו היא באופן השולל

יג. הַזֶּעַר אֲרִי אֶסְקֶנָא מֵאַרְעָא עֲבָדָא חֵלֶב וּדְבָשׁ לְקַטְלוּתָנָא בְּמִדְבָּרָא אֲרִי אֶתְרַבְּרָתָּא עֲלֵנָא אִף אֶתְרַבְּרָתָּא:

(יג) הַמְּעֵט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבָשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר בִּי־תִשְׁתַּרֵּר עֲלֵינוּ גַם־הַשְׁתַּרֵּר:

~ יום שני ל' סיון ~

יד. בָּרָם לֹא לֵאֲרַעָא עֲבָדָא חֵלֶב וּדְבָשׁ אַעֲלֶנָא וַיהֲבָתָא לָנָא אַחֲסַנְתָּ חֻקְלִין וּכְרַמִּין הַעֲיִנִי גְבֻרִיא הָאֲנֹן תִּשְׁלַח לְעֹרָא לֹא נִסָּק:

(יד) אִף לֹא אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבָשׁ הִבִּיאָתָנוּ וַתִּתֵּן־לָנוּ נַחֲלַת שְׂדֵה וְכָרִם הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֹר לֹא נַעֲלָה:

לַהֲמִיתָנוּ בְּמִדְבָּר, שְׁאִמְרַתְּ לָנוּ (במדבר יד): "בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ בְּגִרְיָכֶם". הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֹר וְגו' • אִפְּלוּ אֶתָּה שׁוֹלַח לִנְקֹר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלָה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלָה. הָאֲנָשִׁים הָהֵם • כְּאֵדָם הַתּוֹלָה קָלַלְתּוּ בְּחִבְרוֹ.

יז. וַיִּתֵּן־לָנוּ • הַדְּבָר מוֹסֵב עַל "לֹא" הָאָמֹר לְמַעַלָּה, כְּלוּמַר לֹא הִבִּיאָתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת שְׂדֵה וְכָרִם, אִמְרַתְּ לָנוּ (שמות א): "אֲעֲלֶה אֶתְכֶם מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְגו'" – מִשֵּׁם הוֹצֵאתָנוּ וְלֹא אֶל אֶרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבָשׁ הִבִּיאָתָנוּ, אֲלֵא גִזְרַתְּ עֲלֵינוּ

טו. וַתִּקַּף לְמֹשֶׁה לַחֲדָא וַאֲמַר קָדָם יְיָ לֹא תִקַּבֵּל בְּרַעְיוֹא קְרִבְנָהוֹן לֹא חִמְרָא דְּחַד מִנְהוֹן שְׁחִירָת וְלֹא אֲבִאֲשִׁית יֵת חַד מִנְהוֹן:

(טו) וַיַּחֲר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אֶל־תִּתֵּן־לִי אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאָתִי וְלֹא הִרְעֵיתִי אֶת־אֶחָד מֵהֶם:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

תְּרַאנֵיָה כְּלוּמַר אַחֲזִית עֵינַיִם אֶתָּה עוֹשֶׂה לָנוּ לֹא נַעֲלָה וַיֵּשׁ אוֹמְרִים אֵילוּ הֵייתָ מִנְקֹר עֵינֵינוּ לֹא נַעֲלָה וַאֲמַר הָאֲנָשִׁים הָהֵם עַל דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם חֲסָרֵי דַעַת שְׁלֹא יִרְצוּ לְדַבֵּר עַל נַפְשָׁם בְּגִנְיָא וְהַנְכוּן בְּעֵינֵי שְׁמֵלַת הָאֲנָשִׁים הָהֵם רָמִז לְזֻקְנִים שֶׁהֵיוּ עִם מֹשֶׁה כִּי כֵן כְּתוּב וַיִּלְכּוּ אַחֲרָיו וְקָנִי יִשְׂרָאֵל: תורה טו

וּתְבַקֵּשׁ שְׁרָרָה הֵינִי סוֹבְלִים רַק הִסְרֹותָנוּ מִמָּקוֹם טוֹב מִשְׁדּוּתֵינוּ וְכִרְמֵנוּ וְלֹא הִבִּיאָתָנוּ אֶל מָקוֹם כְּמוֹהוּ וְלָמָּה תִּבְקֹשׁ שְׁרָרָה: הַעֲיִנִי הָאֲנָשִׁים הָהֵם. טַעְמוֹ תִּרְצֶה לִנְקֹר עֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם רָמִז לְיוֹצֵאִים מִמִּצְרַיִם כְּאֵילוּ אָמַר תִּרְצֶה לִנְקֹר הַעֲיִנִים שְׁלֹא תִרְאֶנָּה כִּי זֶה שְׁעִשִּׁית לָנוּ נִרְאָה הוּא לְעֵינַיִם וְדֶרֶךְ מִשָּׁל לֹמַר סְגוּרוֹת הֵן עֵינֵי פְּלוּנִי עַל כֵּן לֹא יִרְאָה עַל כֵּן לֹא נַעֲלָה וַיֵּשׁ אוֹמְרִים הַתִּרְצֶה לְהַחֲשִׁיף הַעֲיִנִים שְׁלֹא

יג) הַמְּעֵט. הַדְּבָר קֵל כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זֶבֶת חֵלֶב וּדְבָשׁ כִּי מִצְרַיִם בְּנִגְבַּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָפֵא מִמִּצְרַיִם לְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּאִמְתָּה הוּא עוֹלָה: כִּי תִשְׁתַּרֵּר עֲלֵינוּ. הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם כְּדִי שִׁתְשַׁתַּרֵּר עֲלֵינוּ: גַּם הַשְׁתַּרֵּר. גַּם שְׁרָרוֹת רַבּוֹת אֶתָּה וְאָחִיד: תורה יד

נְטַלְתִּי, (תנחומא) אָפְלוּ כְּשֶׁהִלַּכְתִּי מִמִּדְיָן לְמִצְרַיִם
וְהִרְכַּבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי עַל הַחֲמֹר וְהָיָה לִי
לְטַל אוֹתוֹ הַחֲמֹר מִשְׁלָהֶם, לֹא נְטַלְתִּי אֶלָּא מִשְׁלִי.
וּתְרַגּוּם אוֹנְקְלוֹס: "שְׁחֲרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כִּן נִקְרָאת
אֲנִיָּא שֶׁל מֶלֶךְ שְׁחֹר (כ"ב מ"ו).

כ"י וַיַּחֲרֵר לְמֹשֶׁה מָאד • נִצְטָעַר עַד לְמָאד. אֶל־תִּפֶּן
אֶל־מִנְחָתָם • לִפִּי פְשׁוּטוֹ: הַקְטַרְתָּ שָׁהֶם מִקְרִיבִים
לִפְנֵיךָ מִחֹר, אֶל תִּפֶּן אֲלֵיהֶם. וּמִדְרָשׁ: אָמַר: יוֹדֵעַ
אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּתַמִּידִי צָבוּר, אִף חֵלֶקם לֹא
יִקָּבֵל לִפְנֵיךָ לְרִצּוֹן, תִּנְיַחְנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תִאֲכַלְנוּ. לֹא
חֲמֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׁאָתִי • לֹא חֲמֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם

טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְקַרַח אֵת וְכָל כְּנֻשֶׁתְּךָ הִוּוּ
זְמִינִין לְקֹדֶם יי אֵת וְאֶנּוּן וְאַהֲרֹן מִחֹר:

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קַרַח אֶתָּה וְכָל־עֲדֹתְךָ הִיוּ
לִפְנֵי יְהוָה אֶתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מִחֹר:

כ"י וְהֵם • עֲדֹתְךָ.

יז וַיִּסְבּוּ גִבּוֹר מִחֲתִיתָהּ וּתְשׁוּנוֹן עֲלִיהוֹן קְטַרְתָּ
בּוֹסְמִין וְהִקְרִיבוּן קֹדֶם יי גִּבּוֹר מִחֲתִיתָהּ
מֵאֲתָן וְחִמְשִׁין מִחֲתִין וְאֵת וְאַהֲרֹן גִּבּוֹר
מִחֲתִיתָהּ:

(יז) וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וּנְתַתָּם עֲלֵיהֶם קְטַרְתָּ
וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מִחֲתָתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָתִים
מִחֲתָת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִחֲתָתוֹ:

כ"י וְהִקְרַבְתָּם וְגו' אִישׁ מִחֲתָתוֹ • הַחֲמִשִּׁים וּמֵאֲתָתִים אִישׁ שְׁבָכָם.

יח וַיִּנְסִיבוּ גִבּוֹר מִחֲתִיתָהּ וַיִּהְיוּ עֲלִיהוֹן
אֲשֶׁתָּא וְשׁוּיָא עֲלִיהוֹן קְטַרְתָּ בּוֹסְמִין וְקָמוּ
בְּתַרְעָה מִשְׁכָּן זְמָנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

(יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיִּשְׂיֻמוּ
עֲלֵיהֶם קְטַרְתָּ וַיַּעֲמֻדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן:

יט וַאֲכַנְשׁ עֲלִיהוֹן קַרַח יֵת כָּל כְּנֻשֶׁתָּא לְתַרְעָה
מִשְׁכָּן זְמָנָא וְאַתְגְּלִי יִקְרָא דִּי לְכָל כְּנֻשֶׁתָּא:

(יט) וַיִּקְהֵל עֲלֵיהֶם קַרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ׀

אֶלָּא בְּשִׁבְלִי כְּלָכָם! אֵלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדִלוֹת:
לֹא הַמְּלָכוֹת וְלֹאֲחִיו הַפְּהֵנָה! ", עַד שֶׁנִּתְפַּתּוּ כָּלָם.
וַיֵּרָא־כְבוֹד ה' • בָּא בְּעַמּוּד עָנָן.

כ"י וַיִּקְהֵל עֲלֵיהֶם קַרַח • (תנחומא) בְּדַבְרֵי לִצְנוּת; כָּל
הַלִּיזָה הַזֹּאת הֵלֶךְ אֶצֶל הַשִּׁבְטִים וּפִתָּה אוֹתָם:
"כִּסְבוּרִין אַתֶּם שְׁעָלִי לְבָדִי אֲנִי מִקְפִּיד? אֲנִי מִקְפִּיד

~ יום שלישי א' תמוז ~

כ וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה וְעִם אֶהֱרֹן לְמִימַר:

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כא אֲתַפְּרְשׁוּ מִגֹּז כְּנֻשֶׁתָּא הָדָא וְאִשְׁעֵי יְהוָה
כְּשֻׁעָה:

(כא) הַבְּדִלּוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֲכַלָּה אֹתָם כְּרָגָע:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנִּכּוֹן בְּעִבּוּר מֵלֵת בְּקָר: תוֹרָה יז
(יח) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עִמָּם: תוֹרָה יט
(כא) הַבְּדִלּוֹ. כִּי הָיוּ עִמָּם פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: תוֹרָה כב

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קַרַח. וַיִּכְבֵּר
אָמַר בֶּן רַק הִטְעַם בְּאִשְׁרֵי אָמַר מֹשֶׁה
לְקַרַח הָיוּ לִפְנֵי ה' לְקַחוּ אִישׁ מִחֲתָתוֹ:
מִחֹר. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁקָּרָא מֹשֶׁה לְדָתָן
וְאֶבְיָרָם וַיִּתְּכֵן שֶׁקָּרָאָם קוֹדֶם וְהוּא

גְּדוּלִים וְהִקְרִיבוּ מִנְחָה קוֹדֶם זֶה
הַמַּעֲשֶׂה וְזֶה טַעַם אֶל תִּפֶּן אֶל מִנְחָתָם
וּפְנָה אֵלַי כִּי לֹא נִשְׁאָתִי חֲמֹר אֶחָד
מֵהֶם וּפְרוּשׁ נִשְׁאָתִי שְׁשֻׁמִּי מִשָּׂא
עָלָיו: וְלֹא הִרְעֵתִי. בְּשׁוּם דָּבָר: תוֹרָה טז

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכַל-בֶּשֶׂר הָאִישׁ אַחֵר יִחַטֵּא וְעַל כָּל-הָעֵדָה תִּקְצֹף: ׀

כ"י א' אֱלֹהֵי הָרוּחַת • יוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת. אֵין מִדָּתָךְ כְּמִדַּת בֶּשֶׁר-וָדָם: מִלֶּךְ בֶּשֶׁר-וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מִקְצַת מְדִינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוּטָא, לְפִיכֶךְ כִּשְׁהוּא כוֹעֵס נִפְרַע מִכָּלֵם, אֲבָל אֶתָּה לִפְנֵיךְ גְּלוּיּוֹת כָּל כ"ג וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(כד) וַיְבַר אֱלֹהֵי-הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעֵלוּ מִסִּבִּיב לְמִשְׁכַּן קֶרַח דָּתָן וָאֲבִירָם:

כ"י א' הֵעֵלוּ וְגו' • כְּתָרְגוּמוֹ: "אֶסְתַּלְקוּ" מִסִּבִּיבוֹת מִשְׁכַּן קֶרַח. כ"ה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל-דָּתָן וָאֲבִירָם וַיִּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י א' וַיָּקָם מֹשֶׁה • (מִדְרַש רַבָּה) כְּסִבּוֹר שִׁישְׁאוֹ לֹו פָּנִים, וְלֹא עָשׂוֹ. כ"ו וַיִּדְבֵּר אֱלֹהֵי-הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ זֶא מֵעַל אֹהֲלֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל-תִּגְעוּ בְּכָל-אִשֶּׁר לָהֶם פֶּן-תִּסְפּוּ בְּכָל-חַמָּאָתָם:

(כז) וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן-קֶרַח דָּתָן וָאֲבִירָם מִסִּבִּיב וְדָתָן וָאֲבִירָם יֵצְאוּ נֹצְצִים פֶּתַח אֹהֲלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבָנֵיהֶם וְטַפָּם:

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בָּלוֹם, אֲבִרְטוּבִין

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. לְהִתְפַּלֵּל: וְטַעַם אֵל. מוֹרָה שֵׁישׁ לֹו כַח לְכֻלּוֹתָם כְּרָגַע וְהוּא אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת וְהַטַּעַם פִּי אֵל כִּי יוֹכַל לְכֻלּוֹתָם כִּי הָרוּחוֹת בְּיָדוֹ הֵם: הָאִישׁ אַחֵר יִחַטֵּא. הוּא קֶרַח שֶׁהִקְהִיל עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן כָּל הָעֵדָה וַיֵּאָ כִּי טַעַם אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת כִּי בְּיָדוֹ כַח לְחַפֵּשׁ הָרוּחוֹת כִּי הוּא אֱלֹהֵיהֶם וְהוּא יָדַע כִּי הָאֵחָד שֶׁהוּא קֶרַח חָטָא לְבָדוֹ וְגַם אִם הִחְטִיא

אֲחֵרִים. וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי כִי טַעַם הִבְדִּילוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת הֵם קֶרַח וְכָל עֲדָתוֹ וְאִשׁ יֵצֵא וְאֶכְלָתָם וְכָלִתָם כְּרָגַע: תּוֹרָה כ"ג

(כד) לְמִשְׁכַּן קֶרַח. הַנִּכּוֹן בְּעִינֵי שֶׁהִיָּה לְקֶרַח אֶהֱל לְאָדָם שָׁלוֹ וְלִרְכוּשׁוֹ רְחוֹק מִמִּחְנֵה הַלְוִיִּם וְהִיָּה עִם אֶהֱלֹו אֶהֱלֵי דָתָן וָאֲבִירָם כִּי לֹא יִחַנוּ סִבִּיב הַמִּשְׁכָּן כִּי אִם הַלְוִיִּם לְבָדָם וּמִזֶּה הַכְּתוּב נִלְמֹד כִּי בַעַל הַדָּגָל הִיָּה חוֹנֶה קְרוֹיב

מִמִּחְנֵה הַלְוִיִּם: תּוֹרָה כ"ה (כ"ה) זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. הַנִּכּוֹן בְּעִינֵי שֶׁהֵם הַשְּׂבָעִים הַזִּקְנִים הַנִּבְחָרִים: תּוֹרָה כ"ו (כ"ו) וְאֵל תִּגְעוּ בְּכָל אִשֶּׁר לָהֶם. שְׂאֵם בָּאוּ לְהַצִּיל מִמוֹנָם יָרְדוּ חֵיִים שְׂאוֹל כְּמוֹ הֵם: בְּכָל חַטָּאתָם. בַּעֲבוּר רַב חַטָּאתָם: תּוֹרָה כ"ז (כ"ז) וּבָנֵיהֶם. הַגְּדוֹלִים: וְטַפָּם. קִטְנִים וְקִטְנוֹת: תּוֹרָה כ"ח

כ"י • וַיֵּצְאוּ נָצְבִים • (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחֶרֶף וּלְגִדְף, כְּמוֹ (שמואל א' י'): "וַיִּתְּצֵב אַרְבָּעִים יוֹם" דְּגִלְתָּ. וַיִּנְשִׂיהֶם וַיִּבְנִיֵהֶם וְטָפָם • בֹּא וַיֵּאָה בְּמָה קָשָׁה

הַמַּחֲלָקֶת: שְׁהָרִי בֵּית־דִּין שֶׁל מִטָּה אֵין עוֹנֶשִׁין אֶלָּא עַד שְׂיָבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעֲלָה עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה, וְכֵאן אָבְדוּ אֶף יוֹנְגֵי שְׂדִים.

כח וַאֲמַר מִשֶּׁה בְּדָא תִדְעוֹן אַרִי יִי שְׁלַחְנִי לְמַעַבְדַּד יָת כָּל עוֹבְדֵי־הָאֱלֹהִין אַרִי לֹא מְרַעוּתִי:

כ"י • לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלְּבִי:

כ"י • לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה • שְׁעֵשִׂיתִי עַל־פִּי הַדְּבוּר לַתַּת לְאַהֲרֹן כְּהֵנָּה גְדוֹלָה, וּבְנִי — סַגְנִי כְּהֵנָּה, וְאַל־יִצְפֹּן — נִשְׂאִי הַקֹּהֲתִי.

כט אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יִמְתּוֹן אֱלֹהִים וּפְקֻדַּת כָּל־הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם לֹא יִהְיֶה שְׁלַחְנִי:

כט אִם כְּמוֹתָ דְּכָל אֲנָשָׁא יִמְתּוֹן אֱלֹהִין וְסַעֲרָא דְּכָל אֲנָשָׁא יִסְתַּעַר עֲלֵיהוֹן לֹא יִי שְׁלַחְנִי:

כ"י • לֹא ה' שְׁלַחְנִי • אֶלָּא אֲנִי עָשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעֲתִי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

ל) וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעָתָם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:

ל) וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעָתָם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:

כ"י • וְאִם בְּרִיאָה • חֲדָשָׁה. יִבְרָא ה' • לְהַמִּית אוֹתָם בְּמִיתָה שְׁלֹא מֵת בָּה אָדָם עַד הֵנָּה, וּמָה הִיא הַבְּרִיאָה? "וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ" וּתְבַלְעֶם, אֹז "וַיִּדְעָתָם כִּי נִאֲצוּ" הֵם אֵת ה', וְאֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמַרְתִּי. וְרַבּוּתִינוּ

פִּירְשׁוּ (סנהדרין ק'): "אִם בְּרִיאָה" פֶּה לְאַרְצָן מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרִאשִׁית — מוֹטָב, וְאִם לֹא "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הִפָּה לְכֹאן).

~ נקודות משיחות קודש ~

הָאָדָם חִי. זֶהוּ שְׁנַאֲמַר (פינחס כו, יא) "וּבְנֵי קֶרֶח לֹא מָתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מְקוֹם גְּבוּיָהּ בְּגִיּהוֹנוֹם וַיִּשְׁבּוּ שָׁם" (רש"י), וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

(היום־יום י"ד בסיוון)

וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה (טז, ל)
גַּם מִי שְׁמַצּוֹ ב'שְׂאֹל' חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חִי.
אֲף גַם בְּרָכָה יֵשׁ בְּדָבָר, וְהִיא, שְׁגָם ב'שְׂאֹל' יִהְיֶה חַיִּים, וַיִּכְלּוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שְׁהָרִי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד

לֹא) וַיְהִי כִּכְלָתוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:

לֹא) וַיְהִי כִּכְלָתוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

כח) לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים. לְהַחֲלִיף הַבְּכוֹרִים בְּלוּיִם וְדַע כִּי דָבָר גְּדוֹל הִיָּה וּמִכַּעֲס לְאֲשֶׁר אֵינָנו מֵאֲמִין לְהַסִּיר הַבְּכוֹרִים מִכְּהוֹנָתָם וּלְהַשִּׁיב הַמַּעֲלָה לְמִשְׁפַּחַת מִשֶּׁה לְבָדוֹ וְכָל זֶה הִנֵּי בַּעֲבוּר מַעֲשֵׂה הַעֲגֹל כִּי וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים הַבְּכוֹרִים הַעֲלֹם כִּי הֵם הָיוּ לְבָדֶם הַכֹּהֲנִים וּבְנֵי לוֹי

כְּטַעַם גְּזָרָה: וּפְצָתָהּ הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ. כְּמוֹ וּפְתַחָהּ וְכֵן יִפָּצֵה פִּיהוּ וּיִכָּבֵר רְמֻזָּתוֹ בַּעֲבוּר הָיִית נִשְׁמַת הָאָדָם הַעֲלִיוֹנָה תִּיכּוֹנָה תְּדַבֵּר עַל הַגְּבוּהִים מִמֶּנָּה כְּדֶרֶךְ אֲרֻמוֹנָה שֶׁהוּא הַגּוֹף וְכֵן עַל הַשְּׁפָלִים מִמֶּנָּה וְהַטַּעַם לְהַכִּין הַשּׁוֹמְעִים: תוֹרָה לֹא

הָרְגוּ עוֹבְדֵי הַעֲגֹל וַיֵּשׁ בְּכֹאן שְׂאֵלָה וַתְּשׁוּבָתָם בְּפִרְשֶׁת וַיִּלָּךְ מִשֶּׁה: תוֹרַת־כֹּס ל) בְּרִיאָה. י"א שֶׁהִיא תוֹרָה עַל הַמַּצָּא מָה שְׁלֹא הָיָה וּיִכָּבֵר פִּרְשֶׁתִּי שְׂאִין הַמַּלְאָךְ רַק מִגְּזָרָת וּיִכָּבֵר אֶתְהֵן וּיִכָּבֵר נִבְקָעוּ מְדִינוֹת רַבּוֹת וַיִּרְדּוּ הַדְּרִים בָּהֶן שְׂאֵלָה וְהֵנָּה פִּירוּשָׁה

(לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־
בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקָרַח וְאֶת כָּל־
הָרֹכֹשׁ:

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם בליעת בני קרח באדמה

אשר על כן, נתקנים בהם מדה כנגד מדה: כיון שלעני
הרואים עדין החזיקו במחלוקת, ע"כ כשנענשו לעיני כל
ישראל נבלעו יחד עם בעלי המחלוקת באדמה. אף בפעל
כיון שההררי תשובה בלבם, לא היה עליהם דין מיתה
ולכן "נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום".
ומעתה יזיק לשון הפסוק "ויאבדו מתוך הקהל", דלכא"ו
מה חסר בהלשון "ויאבדו" סתם. ולפי הנ"ל שפיר, דבני
קרח לא מתו ונאבדו מן העולם. רק כיון ש"הקהל" חשב
שהם במחלוקת ומגיע להם ענש באביהם, ע"כ (רק)
מתוך הקהל הם נאבדו. ומשעם זה חפטה התורה
לספר ש"בני קרח לא מתו" רק בפרשת פנחס, בה
אוחזים כשכבר 'כלו מתי מדבר' (רש"י חוקת פרק כ, כב),
וכל הדור שהיה חי בשעת מעשה כבר אבד מן העולם,
שאז שוב אין עוד צורך להחזיקם בגיהנום.
(ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 - מתוך 'לקראת שבת')

ותפתח הארץ את־פיה ותבלע אתם ואת־בתיהם ואת
כל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקָרַח וְאֶת כָּל־הָרֹכֹשׁ: . . ויאבדו מתוך
הקהל: (טז, לב-לג)
כאן נאמר על בני קרח שנבלעו עמו, ואלו בפרשת פנחס
(כו, יא) נאמר: "ובני קרח לא מתו". ומפרש רש"י (שם):
"הם היו בעצה תחלה, ובשעת המחלוקת הרגורו תשובה
בלבם. לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנום ונשבו
שם".
ולכאורה תמוה ביותר: אם הם חזרו בתשובה — למה
בכלל נבלעו, ובאם לא — במה זכו שנשפצו בחיים.
והבאור בזה:
אכן ודאי שבני קרח חזרו בהם ממחלוקתם ועשו תשובה,
דבלעדי זה אין להם שום זכות, אלא שלא הראו זאת
בגלוי ובחיצוניות אלא שבו רק בסתר לבם, וכדיוק לשון
רש"י (שם) "הרגורו תשובה בלבם".

לג וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתִכָּם
עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל:

(לב) וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה וְתִכָּם
עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֹּהֶל:

לד וְכָל־יִשְׂרָאֵל דִּי בִסְחָרְגִינְהוֹן עֲרָקוּ לְקָהֳלוֹן
אַרְי אָמְרוּ דְלִמָּא תִבְלַעֲנָא אַרְעָא:

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֵיתֵיהֶם נָסוּ לְקָלָם כִּי
אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלַעֲנוּ הָאָרֶץ:

כ"ט • נסו לקלם • בשביל הקול היוצא על בליעתו.

לה וְאִישׁ יֵצֵאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הַחַמְּשִׁים
וּמֵאֲתַיִם אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקֹּמֶרֶת: ׀

(לה) וְאִישׁ יֵצֵאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הַחַמְּשִׁים
וּמֵאֲתַיִם אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקֹּמֶרֶת: ׀

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ו"א כי נשרף היה והעד ואת קרח
במות העדה באכול האש וחז"ל אמרו
כי נשרף ונבלע ולפי דעתי שלא נבקע
רק מקום דתן ואבירם כי לא נזכר
וקרח היה עומד עם מחתו עם אהרן
ועם נשיאי העדה מקריבי הקטרת

בפבור מות בגיהנום העומדים תחתם:
תורה לד
(לד) לקולם. בפבור קולם: תורה לה
(לה) ה"א החמשים מושכת עצמה
ואחרת עמה. ו"א כי קרח מהנבלעים
היה והראיה ותבלע אותם ואת קרח

(לב) ואת בתיהם. שם כלל לנשיהם
ובניהם וטפם: ואת כל הרכוש.
שהיה לבלם: תורה לג
(לג) וירדו הם. הטעם באשר ירדו
נסתמה הארץ ולא נראו: ותכס
עליהם. הארץ בעצמה: ויאבדו.

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יז עם משה למימר:

ב אָמַר אֶל־אֱלֹעָזָר בֶּר אֶהְרֹן כֹּהֵנָּה וַיִּפְרֹשׂ יָת מַחְתֵּיתָא מִבֵּין יְקִידָא וְיָת אֶשְׁתָּא יִרְחַק לְהֵלֵא אֲרִי אֶתְקַדְשׁוּ:

(ב) אָמַר אֶל־אֱלֹעָזָר בֶּר־אֶהְרֹן הַכֹּהֵן וְיָרִים אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרָפָה וְאֶת־הָאֵשׁ וְרַחֲקָהּ לָאֵה כִּי קָדְשׁוּ:

כ"י וְאֶת־הָאֵשׁ שִׁבְתוֹךְ הַמַּחְתֹּת. זֶרֶה־הֵלֵאָה. לְאַרְץ מִעַל הַמַּחְתֹּת. כִּי קָדְשׁוּ. הַמַּחְתֹּת. וְאַסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁהָרִי עֲשָׂאום כָּלִי שְׂרָת.

ג יָת מַחְתֵּית חִיבָא הָאֲלִין דְּאֶתְקִיבּוּ בִּנְפִשְׁתֵּיהוֹן וְנִעְבְּדוּן יִתְהֵן טָסִין בְּרִידִין חוּפָאָה לְמַדְבָּחָא אֲרִי קֶרְבִּינוּן קָדָם יְיָ וְאֶתְקַדְשׁוּ וְיִהְיוּן לְאֵת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ג) אֵת מַחְתֹּת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בִּנְפִשְׁתָּם וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צְפוּי לְמִזְבֵּחַ כִּי־הַקְרִיבִם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְהִיו לְאֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל:

ד בְּלַעַז. צְפוּי לְמִזְבֵּחַ • לְמִזְבֵּחַ הַנִּחֲשֵׁת. וַיְהִיו לְאֹת • לְזַכְרוֹן, שְׂיֵאמְרוּ: אֵלֹהֵינוּ הֵיוּ מֵאוֹתָן שֶׁנִּחְלָקוּ עַל הַכֹּהֲנָה וְנִשְׁרָפוּ.

כ"י וְהַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בִּנְפִשְׁתָּם • (יזמא לו) שֶׁנֶּעֱשׂוּ פּוֹשְׁעִים בִּנְפִשׁוֹתָם, שֶׁנִּחְלָקוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. רִקְעֵי • רִידִין. פָּחִים • טָסִין מְרַדְּדִין טִינְבִי"ש

ה וַיִּסֹּבֵב אֱלֹעָזָר כֹּהֵנָּה יָת מַחְתֵּיתָא דִּנְחָשָׁא דְקָרִיבּוּ יְקִידָא וְרִידִינוּן חוּפָאָה לְמַדְבָּחָא:

(ד) וַיִּסֹּבֵב אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתֹּת הַנִּחֲשֵׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרָפִים וַיִּרְקְעוּם צְפוּי לְמִזְבֵּחַ:

כ"י וַיִּרְקְעוּם • אינטינדר"ש בְּלַעַז.

ו הַדְּכָרָא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דִּי לֹא יִקְרַב גְּבַר חִלּוּנִי דִּי לֹא מִזְרַעָא דְאֶהְרֹן הוּא לְאַסְקָא קְטָרֶת בּוֹסְמִין קָדָם יְיָ וְלֹא יִהְיֶה כִּקְרַח וּכְנִשְׁתָּה כָּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה לֵּה:

(ה) זָכְרוֹן לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זֶר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אֶהְרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטָרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְּקִרַח וּכְעֲדָתוֹ כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לֹא:

פּתִירוֹנָם כְּמוֹ "עַל". וּמִדְרָשׁוֹ: עַל קִרַח. וּמֵהוּ "בְּיַד מֹשֶׁה", וְלֹא כְּתֹב "אֶל מֹשֶׁה"? רָמַז לְחֻלְקִים עַל הַכֹּהֲנָה, שְׁלֹקִין בְּצִרְעָתָה, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ד'): "וַיִּצְיָאָה וְהָנָּה יָדוֹ מִצִּרְעַת פֶּשֶׁלֶג". וְעַל כֵּן לָקָה עֲזִיזָה בְּצִרְעָתָה.

כ"י וְלֹא־יִהְיֶה כְּקִרַח • כִּדִּי שֶׁלֹא יִהְיֶה כְּקִרַח. כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד־מֹשֶׁה לֹא • כְּמוֹ "עֲלִי", עַל אֶהְרֹן דִּבֶּר אֶל מֹשֶׁה, שֶׁיִּהְיֶה הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים, לְפִיכָךְ "לֹא־יִקְרַב אִישׁ זֶר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַע אֶהְרֹן וְגו'". וְכֵן כָּל "לִי" וְ"לֹא" וְ"לֹא־יִהְיֶה" הַסְּמוּכִים אֶצֶל "דְּבִיר" —

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

הַמַּחְתֹּת: וַעֲשׂוּ אֹתָם. הָאֲמָנִים: רִקְעֵי פָחִים. כְּמוֹ וַיִּרְקְעוּ אֶת פָּחֵי הַזֹּהֶב. וּפִי" כִּי קָדְשׁוּ כִּי הִקְרִיבוּם לִפְנֵי ה': וַיְהִיו לְאֹת. לְזַכֵּר וּלְסִימָן: תוֹרַה ד (ד) וַיִּרְקְעוּם. הַמְרַקְעִים: תוֹרַה ה (ה) כֹּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לֹא. לְאֶהְרֹן וְיָ"א כִּי לֹא שָׁב אֶל קִרַח וְהוּא רָחֹק בְּעִינֵי: תוֹרַה ו

בְּשִׁירָה פָּרַעַה שְׁטָבַע וּבִכְאֻמַּת טָבַע כִּי כֵן כְּתוּב וְנִעַר פָּרַעַה וְחִילוֹ וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן כִּי קִרַח הָיָה מִהַשְּׂרֹפִים וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרַח וּכְעֲדָתוֹ: תוֹרַה א (ב) זֶרֶה הֵלֵאָה. מִהַמְזִבֵּחַ: כִּי קָדְשׁוּ. כִּי אֲחֵר שֶׁהִקְרִיבוּם לְשֵׁם הַנֶּם קְדוּשִׁים: תוֹרַה ג (ג) אֶת מַחְתֹּת הַחֲטָאִים. פִּי

וּפִירוּשׁ הַפֶּסוּק וְאֶת קִרַח אֵינְנָה דְּבִק עִם וְתִבְלַע אֹתָם רַק עִם בְּמוֹת הָעֵדָה וְאִם יִטְעוּן טוֹעֵן וַיֹּאמֶר לְמָה לֹא הִזְכִּיר קִרַח עִם הַשְּׂרֹפִים הַתְּשׁוּבָה כִּי אֲחֵר שֶׁהִזְכִּיר הַכְּתוּב שֶׁנִּשְׁרָפָה עֲדָתוֹ שֶׁבָּאָה לְעִזְזָה אֵין צוּרָךְ לְהִזְכִּיר קִרַח כִּי מִקָּל וְחִמּוּר יוֹדַע הַדְּבָר וְכִמּוּהוּ מִרְכָּבוֹת פָּרַעַה וְחִילוֹ וְלֹא הִזְכִּיר

~ נקודות משיחות קודש ~

בטול המחצות מפלג

וְלֹא־יְהִי קֶרֶחַ וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)

טענתו של קרח היתה: אחדות. הוא דרש שכל העם יהיו שוים במעלה ומדרגה, כאמרו "כל העדה כלם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשא על קהל ה'".

אף-על-פי-כן, הוא עצמו נעשה סמל למחלוקת ולפרוד. וכפי שמתרגם אוגלוס: "ויקח קרח" – "ואתפלג". ועד שאמרו חז"ל "כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר ולא יהיה קרח וכעדתו" (סנהדרין קי).

ללמדך, שבטול המחצות שקבעה התורה בין הסוגים השונים שבנעם-ישראל (כהנים, לויים, ישראלים, "ראשיכם", "שואב מימכם") לא זו בלבד שאינו גורם לאחדות, אלא גורם לפלוג ופרוד ביניהם.

דקא בשכל אחד מבצע את תפקידו הראוי לו, בזה הוא ממלא את שלמות פונת הבריאה, שלשמה בראו הקב"ה. ולא – גורם הוא לבלבול סדרי בראשית.

(ע"פ לקו"ש ח"ח עמ' 204 - מתוך 'לקראת שבת')

וְאֶתְרַעַמּוּ כָּל בְּנֵשֶׁתָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְּבִתְרוּהִי עַל מִשָּׁה וְעַל אֶהְרֹן לְמִימַר אֲתוּן גְּרַמְתוּן דְּמִית עָמָא דִּי:

וזהוה באתפנשות בנשתא על משה ועל אהרן ואתפניאו למשפן זמנא והא חפהי עננא ואתגלי יקרא דיי:

ח ועל משה ואהרן לקדם משפן זמנא:

(ו) וַיִּלְלוּ כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרַת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הַמָּתִים אֶת־עַם יְהוָה:

(ז) וַיְהִי בַּהֲקֵהֶל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְּנוּ אֶל־אַהֵל מוֹעֵד וַהֲגִה כִּסְהוּ הָעֵנָן וַיֵּרָא כְבוֹד יְהוָה:

(ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ם

~ יום רביעי ב' תמוז ~

ט ומליל יי עם משה למימר:

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

י אתפראשו מגו בנשתא הדא ואשאי יתהון בשעה ונפלו על אפיהון:

(י) הֲרַמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאָכַלְתָּ אֹתָם בְּרַגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

יא ואמר משה לאהרן סב ית מחיתתא והב עלה אשתא מעלוי מדבחה ושו קטרת בוסמאי ואוביל בפריע לכנשתא וכפר עליהון ארי נפק רגזא מן קדם יי שרי מותנא:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמִּחָתָה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קִטְרֶת וְהוֹלֵךְ מִהֲרָה אֶל־הָעֵדָה וְכִפֵּר עֲלֵיהֶם פִּי־צֶאֱתָ הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הַחֵל הַנִּגְנָף:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(י) הֲרַמּוּ. שישבו במקום המרוקם במחנה הלוי והוא האהל כאשר פירשתי במלת העלו: ויפלו על פניהם. להתפלל: תורה יא (יא) אֶת הַמִּחָתָה. הידועה: ושים

שִׁרְפָתָם הַמְקִיבִים: תורה ז
(ז) בַּהֲקֵהֶל הָעֵדָה. כל קהלה ואחריה על היא למריבה: תורה ח
(ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. בעבור שראו שנגאה הכבוד: תורה ט

(ו) מַמְחָרַת. זה היום כי לעולם הוא סמוך: אֹתָם הַמָּתִים. הטעם מה ראיה היתה זאת ששכט לוי הוא הנבחר ונבחר אהרן לכהן גדול ויתכן שבתפלתכם או החכמה שידעתם

תבונה. וכזה מתורץ מה שכתב אחר-כך שלא הניח המלאך את אהרן לעצר בקטרת, והלא הוא מסר לו רז זה? אלא שהיה גזרת הקדוש-ברוך-הוא, כמו שאמר: אני שלוחו של מקום, ודו"ק) כדאי-תא במסכת שבת (שבת פט).

יב ונסים אהרן במא די מליל משה ויהיט לגו קהלא והא שרי מותנא בעמא ויהב ית קטרת בוסמיתא וכפר על עמא:

כ"י. וכפר עליהם. רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע, שהקטרת עוצר המגפה (ר"ל כשנתן רשות למשחית, אז אין מבחין בין טוב לרע. ועל מה שמוסיף מדיליה יש תקון בקטרת, אבל מה שגזר הקדוש-ברוך-הוא בהדיא, אין חכמה ואין

(יב) וינקח אהרן באשר. דבר משה ויזין אל-תוף הקהל והנה החל השגף בעם ויתן את-הקטרת ויכפר עליהם:

(יג) ויעמד בין-המתים ובין החיים ותעצר המגפה: יג וקם בין מתים ובין חיים ואתפלי מותנא:

שנאמר: "וישב אהרן אל-משה" (מכילתא). דבר אחר: למה בקטרת? לפי שהיו ישראל מליזין ומרגנים אחר הקטרת, לומר: סם המות הוא, על-ידו מתו נדב ואביהוא, על-ידו נשרפו חמשים ומאתים איש. אמר הקדוש-ברוך-הוא: תראו שעוצר מגפה הוא, והחטא הוא הממית!

כ"י. ויעמד בין המתים וגו'. אחז את המלאך והעמידו על פרחו. אמר לו המלאך: הנח לי לעשות שליחותי! אמר לו: משה צוני לעב על ידך! אמר לו: אני שלוחו של מקום, ואתה שלוחו של משה! אמר לו: אין משה ואמר כלום מלבד, אלא מפי הגבורה. אם אין אתה מאמין, הרי הקדוש-ברוך-הוא ומשה אל פתח אהל מועד, בא עמי ושאל. וזהו

יד ויהיו דמיתו במותנא ארבעת עשר אלפין ושבע מאה פר מדמיתו על פלגתא דקרח:

(יד) ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים על-דבר-קרח:

טו ויהב אהרן למשה לתרע משפן זמנא ומותנא אתפלי:

(טו) וישב אהרן אל-משה אל-פתח אהל מועד והמגפה נעצרה: פ

~ יום חמישי ג' תמוז ~

טז ומליל יז עם משה למימר:

(טז) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

יז מלל עם בני ישראל וסב מנהון חטרא חטרא לבית אבא מן כל רברבניהון לבית אבהתהון תרי עשר חטרינ גבר ית שמה תכתוב על חטרה:

(יז) דבר. אל-בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית אב מאת כל-נשיאיהם לבית אבתם שנים עשר מטות איש את-שמו תכתב על-מטהו:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מטה האלהים כי כבר היה ניכר ומה צורך לכתוב עליו שם אהרן וי"א כי המטה היה כשאר המטות אין הפרש ביניהם וזה הישר בעיני: תורה יח

הפרשה הבאה ואם נפסקה ויכבר הקאיתיד רבות כהנה וכהנה וכאשר שב אהרן ונעצרה המגפה דבר השם: תורה טז
(יז) מטה. י"א כי מטה לוי איננו

קטרת. ולא אמר הקטרת והמשכיל זבין: והולך. לשון צווי כמו הושב את אביד ושךשו כמו הוליכי וטעמו הובילי כמו ילף עמך: תורה יב
(טו) וטעם וישב אהרן. דבק עם

(יח) וְאֵת שֵׁם אֶהֱרֹן תִּכְתֹּב עַל־מִטָּה לְוִי בִּי מִטָּה
אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם:

כ"י • כִּי מִטָּה אֶחָד • אף־על־פי שחלקתים לשתי משפחות – משפחת כהנה לבד ולויה לבד, מפל־מקום שֶׁבֶט אֶחָד הוּא.

(יט) וְהִנַּחְתָּם בְּאֶהֱל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֲנִיעַד
לָכֶם שָׁמָּה:

(כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מִמֶּהוּ יִפְרַח וְהִשְׁכַּתִּי
מֵעָלַי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִם
עֲלֵיכֶם:

כ"י • וְהִשְׁכַּתִּי • כמו (בראשית ח) "וַיִּשְׁכְּבוּ הַמִּיִּם", (אסתר ז) : "וַיַּחַמַּת הַמֶּלֶךְ שְׂכָכָה".

(כא) וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּתֵנוּ אֵלָיו
כָּל־נִשְׁיָאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׁיָא אֶחָד מִטָּה לְנִשְׁיָא אֶחָד
לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת וּמִטָּה אֶהֱרֹן בְּתוֹךְ
מִטּוֹתָם:

כ"י • בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם • הניחו באמצע, שלא יאמרו: מפני שהניחו בצד שכינה, פרח.

(כב) וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטּוֹת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֶהֱל הָעֵדוּת:

(כג) וַיְהִי מִמּוֹחֲרֹת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱל הָעֵדוּת
וְהִנֵּה פָּרַח מִטֶּה־אֶהֱרֹן לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵן
צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים:

כ"י • וַיֵּצֵא פָּרַח • כמשמעו. ציץ • הוא חנטת הפרי
כשהפרח נופל. וַיִּגְמַל שְׂקָדִים • כשהפר הפרי, הפר
שהן שקדים, לשון (בראשית כא) : "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל",
ולשון זה מצוי בפרי האילן, כמו (ישעיה יח) : "וּבִסֹּר
גִּמְל יִהְיֶה נֹצֵה". וְהִנֵּה שְׂקָדִים? הוא הפרי הממחר

לִהְפֹּרִיחַ מְכַל הַפְּרוֹת, אף המעורר על הכהנה
פרענותו ממחרת לבא, כמו שמצינו בַּעֲזִיָּה (ד"ה ב כ) :
"וְהִצְרַעַת וַרְחָה בְּמִצְחוֹ". וַתִּגְדֹּמוּ : "וְכַפִּית שְׂגָדִין",
במין אשכול שקדים יחד כפותים זה על זה.

אכן עורא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(יד) וְטַעַם לְבֵית אָב. שְׂכָטִי יִשְׂרָאֵל
כְּמוֹ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן : וְטַעַם כִּי מִטָּה
אֶחָד. בַּעֲבוּר שְׁחָלֵק הַשֶּׁבֶט לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם : תורה יט
(ט) אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָכֶם. תְּמִיד : תורה כ
(כ) וְהִשְׁכַּתִּי. מִפְּעָלִי הַכֹּפֵל כְּמוֹ
וְהִתְמַתִּי (שְׂמַאֲתָף) מְגֻזֶּרֶת וְחִמַּת הַמֶּלֶךְ
שְׂכָכָה וְטַעַם וְהִשְׁכַּתִּי. כִּדְרֹךְ בְּנֵי אָדָם
לְמִצּוֹא מְנוּחָה וּמִטָּה לְוִי בְּתוֹךְ הַשְּׁנַיִם
עָשָׂר וְהִנֵּה יוֹסֵף בְּמִטָּה אֶחָד : תורה כא
(כג) לְבֵית לְוִי. מִטָּה מְשֻׁרֶת עֲצֻמוֹ
וְאַחֵר עֲמוֹ מִטָּה אֶהֱרֹן מִטָּה לְבֵית

~ נקודות משיחות קודש ~

והטעם שגמל שקדים דוקא הוא כי שקדים הם ממקרים להגמיר יותר מכל הפירות ומוסיף ב'לקוטי תורה' שם, שלכן נקראים בשם שקדים מלשון שקידה ומהירות, כמו שכתוב מקל שקד גו' כי שוקד אני על דברי לעשותו. ויש לומר, שהכונה בהוספה זו היא לרמז דמהירות שבשקדים הוא ענינם, וכידוע ששמו של דבר מורה על ענינו, ולכן רומזים על הכהונה, כי ההשפעות הנמשכות על ידי אהרן הכהן [אהרן אותיות נראה] הן במהירות. ועל־דרך־זה הוא בנוגע לכל הכהנים בני אהרן, דכשהכהנים מבכרים את העם, נמשך השפע למטה במהירות גדולה בלי עכובים.

הגם שברכת כהנים היתה לפני שפירח מטה אהרן ויגמל שקדים, כמו שכתוב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ופירש רש"י ויברכם ברכת כהנים [וגם אז היתה ההמשכה דברכת כהנים במהירות], מכל־מקום לאחרי שפירח מטה אהרן נתוסף עליו בזה. כי כיון שהענין דפירח מטה אהרן גו' ויגמל שקדים בא על־ידי הערעור על הכהונה, הרי זה דוגמת שטר שיצא עליו ערעור והוחזק בבית־דין, שיש לו תוקף יותר משטר שלא היה עליו ערעור, וכיתרון האור מן החושך.

(ממאמר ש"פ קרח, א' דר"ח תמוז ה'תשל"ג)

(כד) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטְּהוּ: פ

כד ואפק משה ית כל חטריא מן קדם יי לות כל בני ישראל ואשתמודעו ונסיבו גבר חטריה:

~ יום שישי ד' תמוז ~

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי־יִמְרִי וְתָכַל תְּלוֹנֹתָם מַעַל וְלֹא יָמָתוּ:

כה ואמר יי למשה אתב ית חטרא דאהרן לקדם סהדותא למטרא לאת לעמא סרבנא ויסופן תרעמיהון מן קדמי ולא ימותו:

"תלונותם" ל"תלנתם"; "תלנתם" – תלונה אחת, "תלונותם" – שם דבר בלשון יחיד, ואפלו הם תלונות הרבה.

ישי' ל' למשמרת לאות. לזכרון שבחתי באהרן לכהן, ולא ילוננו עוד על הכהנה. ותכל תלונתם. כמו ותכלה תלונתם. לשון זה שם מפעל יחיד לשון נקבה, כמו תלונתם מרמורי"ש בלעז. ויש חלוק בין

(כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בֵּן עֲשֵׂה:

כו ועבד משה כמא די פקיד יי יתה בן עבד:

(כו) וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גִּעַנּוּ אֲבֹרְנוּ פִלְנוּ אֲבֹרְנוּ:

כו ואמרו בני ישראל למשה למימר הא מננא קטלת חרבא הא מננא בלעת ארעא והא מננא דמיתו במותנא:

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

(כד) וַיִּרְאוּ. מכתב יד כל אחד: וימי יתן ותמנו לגוע אז אמר השם לאהרן שהוא הנגיד על שבט לוי להזהירו שלא יכשילו הלויים את ישראל: וטעם לאהרן על יד משה תורה כה (כו) וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. די לנו שגוענו ואבדנו והנה עוד כל הקרב אל המשפך ה' ימות כמות השורפים

כח כל דקרב מקרב למשפנא דינ מאית הא
אנחנא ספינ לממת:
תמנו לגוע: ס

כח"י כל הקרב הקרב וגו' אין אנו יכולין להיות
זהירין בך, כלנו רשאים להפגס לחצר אהל מועד,
ואחד שיקריב עצמו יותר מחבירו ויפגס לתוך אהל

יח (א) ויאמר יהוה אל-אהרן אתה ובניך
אביך אתך תשא את-עון המקדש ואתה ובניך
אתך תשא את-עון כהנתכם:

כח"י ויאמר ה' אל-אהרן (ספר) למשה אמר, שיאמר
לאהרן, להזהירו על תקנת ישראל שלא יפגסו
למקדש. אתה ובניך ובית-אביך. הם בני קהת
אבי עמרם. תשא את-עון המקדש. עליכם אני
מטיל ענש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקדשים

(ב) וגם את-אחיד מטה לוי שבט אביך הקרב אתך
וילוו עליך וישרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל
העדת:

כח"י וגם את-אחיד. בני גרשון ובני מררי. וילוו.
ויתחברו אליכם להזהיר גם את הזרים מלהתקרב

נקודות משיחות קודש

אלא היא הנותנת: מכיון שהלויים רק עזרו לכהנים,
שהם יוכלו להיות משרתי עליון - לא הרגישו את עצמם
'מציאות' כלל, אפילו לא מציאות דקדושה (משרתים
בקדש); דווקא התבטלות מחלטת זו מביאה לדבקות
אמתית בקב"ה.

(לקוטי-שיחות כרך כח, עמ' 115)

וגם את אחיד מטה לוי... הקרב אתך וילוו עליך וישרתוך
(יח, ב)
'לוי' מורה על התקשרות ודבקות בקב"ה (כמו "הפעם
ילוו אישי אלי"). מצד שני, עבודת הלויים היא רק לסיע
לכהנים, ואילו הם עצמם אינם משרתים בקדש; אף
מתושבים שני הדברים?

(ג) ושמרו משמרתך ומשמרת כל-האהל אף אל-
כלי הקדש ואל-המזבח לא יקרבו ולא ימתו גם-הם
גם-אתם:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) את עון המקדש. שהוא מבית
לפרכת והטעם אם לא תשמרוהו העון
עליכם: וטעם ובית אביך. כי הם נושאי
המקדש: את עון כהנתכם. אם לא
תשמרו הכהונה העון עליכם: תורה ב

(ב) שבט אביך. הוא לוי וחו"ל
פרשוהו כמשמעו ולפי דעתי מה
שפירשתי קאילו אמר מטה לוי שהוא
שבט אביך: וילוו. כמו ונספחו וכן
ילוו אישי והנה הלויים נלויים בשמם:

ואתה ובניך אתך. תשבו לפני אהל
מועד לבדכם ולא הלויים: תורה ג

(ג) גם הם גם אתם. דרך המקרא
כן כמו משל בנו גם אתה גם בנו
והטעם פי זה כמו זה: תורה ד

ד וַתִּסְפֹּן עֲלֶיהָ וַיִּטְרֹן יָת מִטְרַת מִשְׁפַּח
זִמְנָא לְכָל פִּלְחָן מִשְׁפָּנָא וְחִלּוּנֵי לֹא יִקְרַב
לְוִתְכוֹן:

(ד) וְנָלוּ עֲלֶיהָ וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל
עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם:

כ"י" וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם • אֲתֹכֶם אֲנִי מִזְהִיר עַל כֵּן.

ה וַתִּסְפֹּן יָת מִטְרַת קוּדְשָׁא וְיָת מִטְרַת
מִדְּבָחָא וְלֹא יְהִי עוֹד רִגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיִּשְׁמְרֵם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת
הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י" וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף • (ספרי) כְּמוֹ שֶׁהָיָה כָּבֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז): "כִּי־יֵצֵא הַקֶּצֶף".

ו וַאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד:

(ו) וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד:

כ"י" לָכֶם מִתְּנָה נְתֻנִים • יָכוֹל לַעֲבֹדְתְּכֶם שֶׁל הַדְּיוּט? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹה", כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ לְמַעַלָּה, לְשֹׁמֵר
מִשְׁמֶרֶת גִּזְרֵינִי וְאֶמְרָתִי.

ז וְאֵת וּבְנֵיהֶם עִמָּךְ תִּטְרֹן יָת כְּהוֹנְתְּכוֹן לְכָל
פְּתֻגָּם מִדְּבָחָא וּלְמַגֵּו לְפָרֻקְתָּא וּתְפִלְחוֹן
פִּלְחָן מִתְּנָא אֵיבָב יָת כְּהוֹנְתְּכוֹן וְחִלּוּנֵי
דִּיקְרַב יִתְקַטֵּל:

(ז) וְאֵתָה וּבְנֵיהֶם אֶתְךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֹנְתְּכֶם לְכָל־
דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וְלַמִּבֵּית לְפָרֻקֶּת וְעֲבֹדַתְּם עֲבֹדַת מִתְּנָה
אֶתְּ אֶת־כְּהֹנְתְּכֶם וְהִזָּר הַקָּרֵב יוֹמֵת: פ

כ"י" עֲבֹדַת מִתְּנָה • בְּמִתְּנָה נְתֻנִים לָכֶם.

ח וּמִלִּיל יִי עִם אֶהְרֹן וְאֶנָּא הָא יְהִיבִית לָךְ
יָת מִטְרַת אֶפְרָשׁוּתִי לְכָל קוּדְשֵׁיָא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לָךְ יִהְיֶהנּוּן לְרִבּוֹ וּלְבְנֵיהֶם לְקִנָּם
עֲלֵם:

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לָךְ
אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי לְכָל־קֹדֶשִׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ
נְתֻתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָה לְחֻק־עוֹלָם:

כְּתָב וְלֹא חֶתֶם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעַרְפָּאִין. כָּא אֶחָד וְעַרְעַר
(עֲלִיו) עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: כָּל מִי שִׁירָצָה
יָבֹא וְעַרְעַר לְנִגְדָּךְ? הִרְיִנִי כּוֹתֵב וְחוֹתֵם לָךְ וּמַעַלָּה

כ"י" וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לָךְ • (ספרי) בְּשִׁמְחָה. לְשׁוֹן שִׁמְחָה
הוּא זֶה, כְּמוֹ (שמות ד): "הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרָאָךְ
וְשִׁמַּח בְּלִבּוֹ". מָשַׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנֶּתַן שָׂדֶה לְאוֹהֲבּוֹ, וְלֹא

~ נקודות משיחות קודש ~

מִהֶעוֹלָם. לְפִיכָךְ נִתְּנוּ מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה לְאַחַר מַחֲלַקַת קֶרַח,
כִּי הֵן מִבְּטָאוֹת אֶת הַקָּשֶׁר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְכֹהֲנִים: יְהוּדִי
מִפְּרִישׁ מְרֻכָּשׁוֹ הַגִּשְׁמִי לִכְהֵן, וּבָזָה מְרוֹמָם רְכוּשׁ זֶה.

(לקוטי שיחות יח עמ' 219)

וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי (יח, ח) טַעֲנָתוֹ שֶׁל
קֶרַח הָיְתָה: הַכֹּהֲנִים מִנְּתָקִים מִהֶעוֹלָם וְעֹסָקִים רַק
בַּקֹּדֶשׁ, וְאֵלּוּ כָּל הָעֵדָה עֹסָקִים עִם עֲנִינֵי הָעוֹלָם עַל
מִנַּת לַעֲשׂוֹת מִקָּדָשׁ לְאֵלִיקוּת. וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ צְרִיכִים
אֶת הַשְּׁפָעַת הַכֹּהֲנִים עַל יִשְׂרָאֵל? שָׁמָּה הֵם יִתְעַלּוּ

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוּרַת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִין

(ד) וְטַעַם וְנָלוּ עֲלֶיהָ. שְׁלֵא תִצְטָרְכוּ אֶפְ" לוי וְעוֹלַת שְׁמוּאֵל שֶׁהוּא לוי
לְזָר שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה ה' אֵינָה טַעֲנָה כִּי הִיא הִיְתָה הוֹרָאָה
(ז) עֲבֹדַת מִתְּנָה. וְהִזָּר מִהַכֹּהֲנִים
שְׁעָה כְּמַעֲשֶׂה גִדְעוֹן: תּוֹרָה ח' (ח) לְמִשְׁחָה. פִּירְשֵׁתִיו: תּוֹרָה ט

שיעור יומי ליום שישי ד' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת קרח
 בצרכאין. אף כאן, לפי שבא קרח וערער כנגד אהרן
 על הכהנה, בא הכתוב ונתן לו (חולין קלג) עשרים
 וארבעה מתנות כהנה בכרית מלח עולם, ולכך

(ט) וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם
 לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמה אשר
 ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבגיד:

כ"י מן האש • לאחר הקטרת האשים. כל קרבנם • בגון זבחי שלמי צבור. מנחתם חטאתם ואשמהם •
 כמשמעו. אשר ישיבו לי • זה גזל הגר.

(י) בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אתו
 קדש יהיה לך:

כ"י בקדש הקדשים תאכלנו וגו' • למד על קדשי קדשים, שאין נאכלין אלא בצורה ולזכרי כהנה.

(יא) וזה לך תרומת מתנם לכל תנופת בני ישראל
 לך נתתם ולבגיד ולבגיד אתך לחקעולם
 כל טהור בביתך יאכל אתו:

כ"י תרומת מתנם • המורם מן התודה ומשפלים
 ואיל גזיר. לכל תנופת • שהרי אלו טעונים תנופה.

(יב) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם
 אשר יתנו ליהוה לך נתתם:

כ"י ראשיתם • היא תרומה גדולה.

נקודות משיחות קודש

שלמודי הקדש יתקיימו בבקר, שאז הראש צלול, ואלו
 למודי החל יתקיימו אחר הצהרים.
 וטעמו ונמוקו עמו: את הזמן המבקר והמשבח, שהוא
 בחינת 'חלב', יש להקדיש לגבוה.

(לקוטי שיחות כרך ב עמ' 326)

כל חלב יצהר... אשר יתנו לה' (יח, יב)
 והוא הדין בכל דבר שהוא לשם האל-הטוב, שיהיה מן
 הנאה והטוב... וכן הוא אומר כל חלב לה' (רמב"ם סוף
 הלכות אסורי מזבח).
 כשהתעוררה שאלת סדר הלמודים בישיבות ובתי הספר
 הדתיים בארצות הברית, עמד אדמו"ר הרי"צ על כך

אכן עורא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) מקדש הקדשים. כי יש קדשים
 קלים: מן האש. כל מה שיקדישו
 ממנו כי אשה כמו אש וזה"ל נוסף:
 לכל מנחתם. אחר אשר יקדיש
 האזנה ממנה ואמורי החטאת
 והאשם: אשר ישיבו לי. פי' כי
 תמעול מעל והנה המנחה והחטאת
 ואשם קדש קדשים כנגד השלמים:
 תורה י
 (י) בקדש הקדשים תאכלנו. אפי'
 בקדש הקדשים שהוא אהל מועד
 ונקרא קדש הקדשים כנגד חצר

המשפן: תורה יא

(יא) מתנם. בתסרון תי"ו כמו הולך
 (נ"א עובר) בשוק אצל פנה שהוא
 פנתה או הם שני משקלים: תורה יב
 (יב) חלב יצהר. הנכבד והמוטב
 שהוא הקצף כי יצהר מענן צהור

(יג) בְּבוֹרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לֶךְ
יְהִי כַּל־טְהוֹר בְּבֵיתְךָ וְאִכְלָנוּ:

(יד) כָּל־חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לֶךְ יְהִי:

(טו) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בֶּשָׂר אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לַיהוָה
בְּאֶדָם וּבְנֶחֱמָה יְהִי־לָךְ אֵךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת
בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה:

(טז) וּפְדוּיוֹ מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְפְּךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁה
שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא:

(יז) אֵךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא
תִּפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת־חֵלְבָם תִּקְטִיר אֵשֶׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

(יח) וּבְשָׂרָם יְהִי־לָךְ כַּחַזָּה הַתְּנוּפָה וּבִשְׂוֹק הִימִין
לֶךְ יְהִי:

כ"ט - כַּחַזָּה הַתְּנוּפָה וּבִשְׂוֹק הִימִין • (זבחים נז) שֶׁל
שְׁלָמִים שְׁנֹאֲכָלִים לַכֹּהֲנִים לַנְּשִׂיָּהם וּלְבָנֵיהֶם
וּלְעַבְדֵיהֶם לִשְׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד, אֵךְ הַבְּכוֹר נֹאֲכָל
לִשְׁנֵי יָמִים וְלִילָה אֶחָד. לֶךְ יְהִי • (ספרי) בָּא רַבִּי

(יט) כָּל תְּרוּמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה נִתְּתִי לָךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנֶיךָ אֶתָּךְ לַחֲקֵעוֹלָם
בְּרִית מִלַּח עוֹלָם הוּא לִפְנֵי יְהוָה לֶךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶתָּךְ:

כ"ט - כָּל תְּרוּמַת הַקֹּדְשִׁים • מִחֻבָּתָהּ שֶׁל פְּרִשָּׁה זוֹ,
כִּלְיָהּ בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוּף וּפְרִט בְּאֻמְצָע. בְּרִית
מִלַּח עוֹלָם • בְּרִית עִם אֶהֱרֹן בְּדָבָר הַבְּרִיא

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

וְשָׂשׂוֹ צִהָר וְהוּא חֹלֵב שֶׁמֶן זֵית:
תורה יג
(יג) בְּבוֹרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ. בְּבוֹרֵי
כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה: וְטַעַם כָּל טְהוֹר
בְּבֵיתְךָ יִאֲכָלְנוּ. לְהַזְהִיר עַל אֵלֶּה
הַחֻלְבִּים כִּי כָּל טְהוֹר בְּבֵיתְךָ יִאֲכָל
אוֹתוֹ עַל חֻזָּה הַתְּנוּפָה וְעַל שׂוֹק
הַתְּרוּמָה וּמֵה שִׁיחִרִים הַיִּשְׂרָאֵלִי שֶׁלֹּא
יִאֲכָלְנוּ כִּי הוּא לִשְׁם וְאַתָּה תִּאֲכָלְנוּ:
תורה יד
(טו) אֵךְ פָּדָה תִּפְדֶּה. פִּירוּשׁ תִּקַּח
פְּדוּיוֹ וְכֵן בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה
תִּפְדֶּה: תורה טז
(טז) וּפְדוּיוֹ. שָׁב אֶל בְּכוֹר הָאָדָם
לְבָדוּ: תורה יז
(יז) לֹא תִפְדֶּה כִּי קֹדֶשׁ הֵם. לֹא
תִקַּח פְּדוּיוֹם וְרַבִּים פִּירְשׁוּ שֶׁפָּדָה
לְיִשְׂרָאֵל וְהַפֶּךְ זֶה כָּל הַבְּכוֹר שֶׁאִמָּר
תִּאֲכָלְנוּ וְהַסִּמָּן לִכְתּוֹב מִי שֶׁהוּא חֹזֵב
לְאֲכָלוֹ: תורה יח
(יט) בְּרִית מִלַּח. בְּרִית כְּרוּתָהּ מִגִּזְרֵת

כַּוְאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בְּאַרְעֵהוּן לֹא תַחֲסִין
וְחִלַּק לֹא יִהְיֶה לָּךְ בִּיגִיּוֹהוּן מִתַּנּוּן דִּי יְהִיבִית
לָּךְ אֲנִין חִלְקֶךָ וְאַחֲסַנְתָּךְ בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנָּחַל וְחִלַּק
לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חִלְקֶךָ וְנִחַלְתָּךְ בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וְחִלַּק לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם • (ספרי) אף בַּבְּזָה.

~ שבת קודש ה' תמוז ~

כא וְלִבְנֵי לֹוִי הָאֵל יְהִיבִית כָּל מַעֲשֵׂא
בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חִלָּף פְּלִחְנָהוּן דִּי אֲנִין
פְּלַחִין יְת פְּלִחֵן מִשְׁכַּן זְמָנָא:

(כא) וְלִבְנֵי לֹוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנִחְלָה
חִלָּף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד:

כב וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּן
זְמָנָא לְקַבְּלָא חוּבָא לְמָמַת:

(כב) וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
לְשֵׁאת חֲטָא לָמוֹת:

כג וַיִּפְלְחוּן לְוָאִי אֲנִין יְת פְּלִחֵן מִשְׁכַּן זְמָנָא
וְאֲנִין יִקְבְּלוּן חוּבִיּוֹהוּן קִינִם עָלֵם לְדְרִיכוֹן
וּבְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחֲסְנוּן אַחֲסָנָא:

(כג) וְעֹבֵד הַלְוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם
יִשְׂאוּ עֹנָם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא יִנָּחֲלוּ נִחְלָה:

כ"י • הַלְוִיִּם יִשְׂאוּ עֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעָלִיָּהֶם לְהַזְהִיר הַזֵּרִים מִגִּשְׁת אֲלֵיהֶם.

כד אַרְי יְת מַעֲשֵׂא דְבְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יִפְרִשׁוּן
קָדָם יְיָ אֶפְרָשׁוּתָא יְהִיבִית לְלֹאִי לְאַחֲסָנָא
עַל כֵּן אֲמַרִית לְהוּן בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא
יִחֲסְנוּן אַחֲסָנָא:

(כד) כִּי אֶת־מַעֲשֵׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ לַיהוָה
תְּרוּמָה נָתַתִּי לְלוֹיִם לְנִחְלָה עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לָהֶם
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּחֲלוּ נִחְלָה: פ

כ"י • אֲשֶׁר יִרְיֻמוּ לַה' תְּרוּמָה • (ספרי) הַפְּתוּב קָרָא "תְּרוּמָה" עַד שֶׁיִּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

כה וּמִלִּיל יְיָ עִם מִשָּׁה לְמִימָר:

(כה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

וְהִנֵּה הַמַּעֲשֵׂר נִחְלָתָם ע"כ אֲמַרְתִּי:

תורה כד

(כה) וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה. וְלֹא אֶל
אַהֲרֹן בְּעֵבֹר תַּתָּם מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר
לְאַהֲרֹן: תורה כו

קרח: תורה כג

(כג) וְעֹבֵד הַלְוִי הוּא. בְּעֵצְמוֹ וְיֵשׁ
אוֹמְרִים כִּי הוּא פָּעוּל וְאִינְנוּ נִכּוֹן כִּי
אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד הוּא הַפָּעוּל:
וְהֵם יִשְׂאוּ אֶת עֹנָם. אִם לֹא יִשְׁמְרוּ

אֶרֶץ פְּרִי לְמִלְחָה וּמִקוֹם הַמִּלָּח כְּמוֹ
נִכְרַת שְׁלֹא יַעֲלֶה בּוֹ צָמַח כָּלֵל וְכֵן
גְּפִרִית וְמִלָּח: תורה כ

(כא) חִלָּף. כְּמוֹ תַּמּוּרָה: תורה כב
(כב) וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד. בְּעֵבֹר עֲדַת

כו וּלְלוֹאֵי תַמְלִל וְתִימֵר לַהּוֹן אֲרֵי תַסְבִּיחַ מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מַעֲשֵׂא דִי יְהִיבִית לְכוֹן
מִנְהוֹן בְּאַחְסָנְתְּכוֹן וְתַפְרָשׁוֹן מִנְהָ
אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יִי מַעֲשֵׂא מִן מַעֲשֵׂא :

(כו) וְאֵלֵהֶלְוִים תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם פִּי־תִקְחוּ מֵאֵת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם
בְּנַחֲלַתְכֶם וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר
מִן־הַמַּעֲשֵׂר:

כו וּתְתַחֲשֵׁב לְכוֹן אַפְרָשׁוּתְכוֹן כַּעֲבוּרָא מִן
אֲדָרָא וְכַמְלָאָתָא מִן מַעֲצָרְתָא :

(כו) וְנִחַשְׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם בְּדִגְן מִן־הַגֶּזֶן וְכַמְלָאָה
מִן־הַיֶּקֶב:

תְּבוּאָה שְׁנַתְמַלְאָת. יֶקֶב. הוּא הַבוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַגֶּזֶן,
שֶׁהֵינָן יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קֶרֶקַע הוּא,
וְכָן (זכריה יד): "יֶקֶבִי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם" – אוֹקֵינוֹס חֲפִירָה
שֶׁחֲפָר מִלְּכוֹ שֶׁל עוֹלָם.

כ"י וְנִחַשְׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם בְּדִגְן מִן־הַגֶּזֶן •
תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִין, וְחִיבִין
עֲלֶיהָ מִיתָה וְחֻמֵּשׁ בְּתִרּוּמָה גְדוּלָּה שְׁנִקְרָאת "רֵאשִׁית
דִּגְן" מִן הַגֶּזֶן. וְכַמְלָאָה מִן־הַיֶּקֶב. בְּתִרּוּמַת תִּירוֹשׁ
וְיִצְהָר הַנִּשְׁלַת מִן הַיֶּקֶבִים. מְלָאָה. לְשׁוֹן בְּשׁוּל,

כח בֵּן תַּפְרָשׁוֹן אֶף אֲתוֹן אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יִי
מִכָּל מַעֲשִׂיתְכוֹן דִּי תַסְבִּיחַ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתַתְּנוֹן מִנְהָ יֵת אַפְרָשׁוּתָא קָדָם יִי לְאַהֲרֹן
כַּהֲנָא :

(כח) בֶּן תִּרְיָמוֹ גַּם־אֲתָם תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל
מַעֲשִׂיתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתֶּם
מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:

כ"י בֶּן תִּרְיָמוֹ גַּם־אֲתָם • כִּמוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרִימִים מִגִּרְנָם וּמִיֶּקֶבֵיהֶם, תִּרְיָמוֹ גַּם אֲתָם מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם, כִּי
הוּא נִחַלְתְּכֶם.

כט מִכָּל מִתְּנַתְּיֶכֶם תִּרְיָמוֹ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה
מִכָּל־חֶלְבֹּו אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ :

(כט) מִכָּל מִתְּנַתְּיֶכֶם תִּרְיָמוֹ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה
מִכָּל־חֶלְבֹּו אֶת־מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ:

תְּרוּמָה גְדוּלָּה מִן הַכָּרִי, צִרִיף לְהַפְרִישׁ הַלֹּוי מִן
הַמַּעֲשֵׂר תַחֲלָה אַחַד מִחֻמְשֵׁים לְתִרּוּמָה גְדוּלָּה, וְיִחְזֹר
וְיִפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

כ"י מִכָּל מִתְּנַתְּיֶכֶם תִּרְיָמוֹ אֵת כָּל־תְּרוּמַת ה' •
בְּתִרּוּמָה גְדוּלָּה - הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שָׁאֵם הַקָּדִים לֹוי
אֵת הַכֹּהֵן בְּכָרִי וְקָבַל מַעֲשֻׂרֹתָיו קָדָם שִׁטַּל כֹּהֵן

ל וְתִימֵר לַהּוֹן בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יֵת שׁוּפְרָה מִנְהָ
וְיִתְחַשֵּׁב לְלוֹאֵי כַּעֲלַלִּת אֲדָרָא וְכַעֲלַלִּת
מַעֲצָרְתָא :

(ל) וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהִרְיָמְכֶם אֶת־חֶלְבֹּו מִמֶּנּוּ וְנִחַשְׁב
לְלוֹוִים כְּתִבוּאָת גֶּזֶן וְכְתִבוּאָת יֶקֶב:

בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְיָמוֹ לָהּ תְּרוּמָה. יָכוֹל יְהֵא כָּלוֹ
אָסוּר? תַּלְמוּד־לוֹמַר "וְנִחַשְׁב לְלוֹוִים כְּתִבוּאָת גֶּזֶן".
מָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל - חֲלִין, אֶף שֶׁל לֹוי - חֲלִין.

כ"י בְּהִרְיָמְכֶם אֶת־חֶלְבֹּו מִמֶּנּוּ • לְאַחַר שֶׁתִּרְיָמוֹ
תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. וְנִחַשְׁב • הַמּוֹדֵר לְלוֹוִים חֲלִין
גְּמוּרִין. כְּתִבָּאָת גֶּזֶן • לְיִשְׂרָאֵל, שְׁלֹא תֹאמַר: הוּאִיל
וְקִרְאוּ הַכְּתוּב "תְּרוּמָה", שְׁנֵאמַר: "כִּי אֶת־מַעֲשֵׂר

אֵבֶן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בָּלוֹם, אֲבִרְמֻבִּין

עַד שֶׁתִּרְיָמוֹ חֶלְבֹּו מִמֶּנּוּ וְאַחַר שֶׁיִּחַשֵּׁב
לָכֶם אַז תֹּאכִלֶהוּ בְּכָל מְקוֹם טְהוֹר:
תּוֹרָה ל

בְּהִרְיָמְכֶם אֵת חֶלְבֹּו. וּכְבֹּר הַזִּכִּיר
הַכְּתוּב זֶה לְדַבֵּק אַחֲרָיו וְאַכְלָתֶם אוֹתוֹ
וְהִטַּעַם שֶׁהוּא אָסוּר לָכֶם לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ

(כו) וְכַמְלָאָה. פִּרְשֵׁיתִיו: תּוֹרָה כַח
(כט) מִכָּל חֶלְבֹּו. מִהֻטּוֹב שָׁבוּ וְכֵן
וְאַכְלוּ אֵת חֶלֶב הָאֶרֶץ: אֵת מִקְדָּשׁוֹ.
כִּי הַמַּעֲשֵׂר הוּא הַקֶּדֶשׁ: וְטַעַם

(לא) וְאַכְלֶתֶם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם כִּי שָׁכַר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד:
 כש"י • בְּכָל־מָקוֹם • אָפְלוּ בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת.

(לב) וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְיֻמָּם אֶת־חֶלְבֹּ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלּוּ וְלֹא תִמּוּתוּ:
 לב וְלֹא תִקְבְּלוּן עָלֵהִי חוֹבָא בְּאַפְרִשׁוֹתְכוֹן יֵת שׁוֹפְרָה מְגִיד וְיֵת קוֹדֶשִׁיא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִינן וְלֹא תִמּוּתוּן: פ פ פ

כש"י • וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא וְגו' • (יבמות פט) הָא אִם לֹא תִרְיֻמוּ, תִּשְׂאוּ חֲטָא. וְלֹא תִמּוּתוּ • (בכורות נו) הָא אִם תַּחֲלִילוּ, תִּמּוּתוּ:

צ"ה פסוקים, דניאל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנה - רנה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא. טעמו כְּאִשֶּׁר תִּרְיֻמוּ לֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא וּבִתְתִּיבְכֶם מִקִּדְשׁוֹ מִמֶּנּוּ יִהְיוּ קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׂמֻרִים וְאִם לֹא תַעֲשׂוּ בֵּן תִּשְׂאוּ חֲטָא שְׂעֵבְרָתֶם עַל הַמִּצְוָה וְחִלְלֶתֶם קִדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֹר חֲסִלַת פִּרְשַׁת קִרַח

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"ג
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו - אחרי הפסק ארוך - מיום כ' סיון, ובטח בינתיים נתקבל מכתבי בברכת מזל טוב להולדת בנם שיי' ובטח יודיע ג"כ מהשם אשר קראו לו בישראל. ומה שלא עניתי על שאלתו בקריאת השם, הוא ע"פ הידוע מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שהי' עונה "אז אין דערוף מיש איך זיך ניט" ומובן זה ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל אשר להחורים נותנים מלמעלה הדיעה הישרה לקרות השם מכוון לנשמת וגוף הנולד, כי הרי השם הוא צנור החיים שלו. ואכפול ברכתי שיגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים ביחד עם בנם אחיו שיי' ומתוך הרחבת הדעת אמיתית.

מוסג"פ הקונטרס ורשימה שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל וכן העתק מכתבי כללי לאגודת נשי ובנות חב"ד, אשר בטח יפרסמו תוכנם בחוגים היותר רחבים ובאופן המתאים והשיי"ת יצליחם.

בברכת הצלחה.

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ט סיון < מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום שני, ל' סיון < פרק כ. מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום שלישי, א' תמוז < פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

יום רביעי, ב' תמוז < מפרק י עד סוף פרק יז

יום חמישי, ג' תמוז < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום שישי, ד' תמוז < מפרק כג עד סוף פרק כח

שבת קודש, ה' תמוז < פרק כ. מפרק כט עד סוף פרק לד

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ט סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, רק מפני שאין... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

וְהַחֲכָמָה - לֹא שִׁיךְ כָּלֵל לֹמֵר בּוֹ שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק הַמִּשְׁגָּה, - וְזֹאת מִפְּנֵי כִי - הַקִּבְ"ה, אֵינוֹ בְּכַחֲנִית הַשְּׁנָה כָּלֵל, וְהָאוֹמֵר עָלָיו - עַל הַקִּבְ"ה, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ - הוּא כְּאוֹמֵר עַל אִיזוֹ חֲכָמָה רַמָּה

וְעֹמֶקָה, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְמַשֶּׁשׁ בִּידֵים מִפְּנֵי עֹמֶק הַמִּשְׁגָּה, שְׂכַל הַשּׁוֹמֵעַ - דְּבָרִים אֵלֶּה, יִצְחָק לוֹ, לִפִּי שְׁחוּשׁ הַמִּשְׁוֹשׁ אֵינוֹ מִתְּנַחֵם וְנוֹפֵל אֲלָא עַל עֲשִׂיַּה גִשְׁמִית הַנִּתְפַּסֵּת בִּידֵים, - דְּבַר גִּשְׁמִי, הַנֶּעֱשֶׂה וְנִלְקַח בִּידֵים, מֵתָאִים לֹמֵר עָלָיו, שִׁיכּוּלִים לְמַשְׁשׁ בִּידֵים, וְאִילוּ עֲנִין שֶׁל שְׂכַל, ה"מִתְקַבֵּל" בְּשִׂכּוּל בְּלִבּוֹ, לֹא מֵתָאִים כָּלֵל לֹמֵר שֶׁהַחֲכָמָה הִיא כָּל-כֵּךְ עֲמוּקָה, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְמַשֶּׁשׁ אוֹתָהּ בִּידֵים.

וְכֵכָה מִמִּשְׁגָּה נִחְשֶׁבֶת לְגַבִּי תְּקוּדָשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִדְּרַגַּת הַשְּׂכַל וְהַשְּׁנָה בְּעֲשִׂיַּה גִשְׁמִית מִמִּשְׁגָּה, וְאֶפְלוּ הַשְּׁנָת שְׂכָלִים - נִמְצְאִים בְּעֵלֵי הַבְּנֵה גְדוּלָּה, שְׂפָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, וְאֶפְלוּ מִדְּרַגַּת חֲכָמָה עֲלִיָּאָה - הַחֲכָמָה

הַעֲלִיּוֹנָה, שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, הַמְּחִיָּה אֶת כָּלֵל, - כֹּל הַנִּבְרָאִים וְכֹל עֲנִינֵי שְׂכַל, בְּדִבְרֵי: "כְּכֹל בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ". - שֶׁהַהוֹת כֹּל הַנִּבְרָאִים וְחִיתוֹת הֵיא מ"חֲכָמָה", הֵינּוּ חֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת, אֶף-עַל-פִּיכֵן נִחְשֶׁבֶת גַּם חֲכָמָה עֲלִיָּאָה (עֲלִיּוֹנָה) שֶׁבְּאֲצִילוֹת כַּעֲשִׂיַּה לְגַבִּי הַקִּבְ"ה, כִּי הַקִּבְ"ה הוּא שֶׁלֹּא בְּעֹרֶךְ לְמַעַלָּה מִחֲכָמָה שֶׁבְּאֲצִילוֹת - מִמִּילָא לֹא מֵתָאִים כָּלֵל לֹמֵר, שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְהַבִּינּוּ בַּחֲכָמָה וְשְׂכַל, כִּיוּן

רַק - אִם כֵּךְ הַדְּבַר, מִדּוּעַ אֵנּוּ אוֹמְרִים רַק שֶׁחֲכָמָה לְגַבִּי הַקִּבְ"ה הִיא כְּמוֹ עֲשִׂיַּה לְגַבִּי חֲכָמָה, הִרִי ה"עֲצָם" הוּא לְמַעַלָּה מִעַלָּה בְּהַרְבֵּה מֵאֶשֶׁר עֲשִׂיַּה לְגַבִּי חֲכָמָה? - הִרִי זֶה מִפְּנֵי שְׂאִין בְּנִבְרָאִים כֹּחַ לְהַשִּׁיג רַק הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִמִּדְּרַגַּת חֲכָמָה, שְׂהִיא

רִאשִׁיתָם, - אִיךְ שְׁהִיא יוֹרֶדֶת לְמִדְּרַגַּת עֲשִׂיַּה הַשְּׂפָלָה, לְכַד אֵנּוּ אוֹמְרִים שְׂלִגְבִּי תְּקוּדָשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

נִחְשֶׁבֶת מִדְּרַגַּת חֲכָמָה מִמִּדְּרַגַּת עֲשִׂיַּה מִמִּשְׁגָּה, - שֶׁמִּחֲכָמָה עַד הַעֲשִׂיַּה בְּנִבְרָאִים הִיא הִירִידָה הַגְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר שֶׁל

שֶׁבְּאֲפִשְׁרוֹתָם לְהַשִּׁיג, דְּהֵינּוּ לֹמֵר - כְּלוֹמֵר, שְׂהוּא - יִתְבָּרֵךְ, רַם וְנִשְׂא וְנַעֲלָה עָלָיו רַב מֵאֵד מֵאֵד מִמִּדְּרַגַּת חֲכָמָה, וְלֹא שִׁיךְ כָּלֵל לִיחָם אֲצִלוֹ שׁוֹם עֲנִין מִתְּנַחֵם לְחֲכָמָה, אֶפְלוּ - לֹא בְּדֶרֶךְ מַעַלָּה וְעָלָיו רַב, - אֶפְלוּ הַתִּיחֶסוֹת לְחֲכָמָה כְּדִי לְצִיין אִיךְ הוּא בְּרוּךְ-הוּא לְמַעַלָּה מִחֲכָמָה - גַּם זֶה אֵינוֹ מֵתָאִים, בְּגוֹן לֹמֵר עָלָיו - עַל

הַקִּבְ"ה, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְשׁוֹם נִבְרָא עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׁיג חֲכָמָתוֹ אוֹ מַהוּתוֹ, - כֹּאֵן הִרִי מִשְׁתַּמְשִׁים בְּעֲנִין הַהֲבֵנָה בְּאוֹפֵן שֶׁל שְׁלִילָה וְעֲלִיּוֹנוֹת, שְׂאִי-אֶפְשָׁר לְהַבִּין אֶת הַקִּבְ"ה - וּבְכֹל זֹאת לֹא שִׁיךְ לֹמֵר כֵּךְ אוֹדוֹת הַקִּבְ"ה, כִּי עֲנִין הַהִשְׁגָּה מִתְּנַחֵם וְנוֹפֵל - רַק עַל דְּבַר חֲכָמָה וְשְׂכַל, לֹמֵר שְׂאֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ, אוֹ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק הַמִּשְׁגָּה, אֲבָל תְּקוּדָשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שְׂהוּא לְמַעַלָּה מִן הַשְּׂכַל

לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים. וכן שאר המדות, — שמה שמצינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, שכלן — כל המדות, נמשכו ונאצלו ממנו יתברך. ודרך וענין ההמשכה והאצילות,

— כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, איך — נמשך ונאצל ענין החכמה

והמדות מ"אין-סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, ומה איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה ידוע למשכילים.

שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל-ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. ומה שנקראו ש"קרוף-הוא נקרא "חכם" בכתוב, — הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, וגם חכמינו וקרונום לכרכה בנו לו מדרגת ומעלת החכמה, —

שהוא יתברך חכם, היינו משום שהוא מקור החכמה, שממנו יתברך נמשך ונאצל — לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדרגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש

ממנו יתברך מדרגה זו ונאצל זה, מהות מדרגת חכמה עלאה — עליונה, שבעולם האצילות. וכן — מה שקוראים לקב"ה בשם: "רחום" ו"חסיד", — למרות שהוא למעלה

שער היחוד והאמונה

וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

~ יום שני ל' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, הנה"ה (סוד הצמצום... עד עמ' פז, מן השכל:

שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים³, שסוד כל הצמצומים — הוא, לצמצם האור — כדי שיוכל, שיתלבש בבחינות פלים דעשר ספירות. —

שבעולם האצילות.

"כלים" הם ענין של

חכמה וחסד, ואילו "אור"

הוא פשוט, בלי ציור של

חכמה וחסד; הנה בשעה

שהוא מצמצם את עצמו

ונעשה ענין של כלים, של

חכמה וחסד, בהם

מתלבש ומתייחס האור,

אז מתהווה ענין החכמה

והחסד ובאופן שהם דבר

אחד אתו יתברך. והנה,

אחר שנתלבש אור

אין-סוף בבחינת פלים

דחכמה-בינה-דעת, או

שיך לומר מה שכתב

הנה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד או שיך לומר מ"ש הרמב"ם הוא הידוע והוא המדע והוא הידוע ובידעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלכשה הנ"ל לא שיך כלל לומר הוא הידוע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' בבחי' עשיה נשמות):

שער היחוד והאמונה

(הגהה: — ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין-סוף, יאצל ענין של חכמה ומדות: סוד הצמצום באור אין-סוף פרוף-הוא, — שלפני הצמצום

האיר האור הבל-גבול,

והצמצום פעל שיתגלה

כוח הגבול שבאור אין-

סוף, וצמצום "אדם

קדמון", — היינו

המחשבה הראשונה

הכוללת את כל סדר

ההשתלשלות — נעשה

כבר כאן ענין של

מחשבה, אבל מחשבה

כזו הכוללת את כל סדר

ההשתלשלות, וסוד —

הצמצום של הדיקנא, —

זקן ושערות, שהם ענין

של צמצומים: כשם

שבשערה החיות

מצומצמת ביותר, עד

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח — לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי-מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים — חב"ד, כרך ד', ערך "אורות דספירות — פשיטות או ציורים". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' — "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

על-כל-פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין-סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת התיינה דבר אחד עם אור אין-סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" — דבר זה ידוע למשכילים, ורבנו הזקן ממשיך ואומר: **וְהִנֵּה, אֵין לָנוּ עֶסֶק בְּנִסְתָּרוֹת,** — כיצד

נאצלו הספירות מאור אין-סוף, ובאופן זה שהן דבר אחד עם אור אין-סוף. **אֲךָ הַנִּגְלֹת לָנוּ,** — הוא, **לְהֵאמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאֵיהּ וְנִגְמֹהִי חֵד,** — הוא יתברך ו"גִּרְמוּהִי" הכלים

והספירות שלו הם דבר אחד, **דְּהֵינּוּ מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** — הם דבר אחד עם מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ, **הַמְדוּמָם לְבָדוֹ רוּמָמוֹת, אֵין קֵץ מִבְּחִינַת חֻכְמָה וְשִׁבְלֵי וְהַשְׁגָּה. וְלָכֵן,** — מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה, **גַּם יַחְדוֹד**

שְׁמַתִּיחַד עִם מְדוּתָיו שֶׁהָאֲצִיל מֵאֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם-כֵּן אֵינוּ בְּבָחִינַת הַשְׁגָּה — שיוכלו לְהַשִּׁיג אֵיךְ מִתְיַחַד בְּהֵן. — אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. **וְלָכֵן נִקְרָאוּ מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא — שֶׁהֵן הַסְפִּירוֹת — בִּזְהַר הַקְדוּשׁ: "רֹא דְמַהִּימְנוּתָא", — סוד האמונה, שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה שְׁלֵמָה מִן הַשִּׁבְלֵי: — שכן, אין השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.**

הַרְמָזִים: — שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמְדַּע, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ, — הכל זה "הוא", הוא יתברך, וּבִיְדִיעַת עֲצָמוֹ וְכוּ", — יודע כל הנבראים. **לְפִי שְׁבָחִינַת כָּלִים דְּאֲצִילוֹת נַעֲשִׂים נִשְׁמָה וְחַיּוֹת ל' — עולמות בְּרִיאָה וְצִירָה עֲשִׂיהָ וְלָכֵל אֲשֶׁר בָּהֶם. —** לכל הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא יודע כל הנבראים של בריאה — יצירה — עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצטמצם על-ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. **אֲכָל כָּלִי צִמְצוּם וְחֻלְבָּשָׁה הַנִּזְכָּרִים לְעִיל —** כאמור לעיל, של האור בכלים, **לֹא שִׁיךְ בָּלָל לִזְמֵר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמְדַּע וְכוּ", —** כלומר, לא שייך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

באופן של "הוא היודע הוא המדע וכו'", **כִּי —** הקב"ה, **אֵינוּ בְּבָחִינַת וְגֵדֵר דַּעַת וּמְדַע כָּלִל חִסְיוֹשְׁלוֹם, אֲלָא —** הוא, **לְמַעַל מַעַלָּה עָלוּי רַב עַד אֵין קֵץ אֲפִלוּ מִבְּחִינַת וְגֵדֵר חֻכְמָה, —** שגם האופן של "הוא היודע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד — הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מכך, **עַד שְׁבָחִינַת חֻכְמָה נִחְשָׁבֶת אֲצִילוּ יִתְבָּרֵךְ בְּבָחִינַת עֲשִׂיהָ גִשְׁמִית:**

שער היחוד והאמונה

הנה"ח

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד או שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא היודע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל כלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עליו רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' בבחי' עשיה גשמית):

הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

~ יום שלישי א' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, פרק י אך מכל מקום... עד עמ' 174, אתכסאית כו'.

נקראות בזהר הקדוש, מדותיו של הקב"ה, שהן ה"ספירות", בשם "רזא דמהימנותא", סוד האמונה, שהרי ענין ה"ספירות" קשור באמונה, שהיא למעלה משכל והשגה.

אֲךָ מְבַלִּי-מְקוֹם, — למרות שה"ספירות" הן למעלה משכל והשגה, **הוּאִיל וְדִבְרָה תוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשִׁבְךָ אֶת הָאֵזֶן מֵה שֶׁהִיא יְכוּלָּה לְשַׁמַּע, לְכָךְ —** לכן, נתן רשות

פֶּרֶק י. בסוף הפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהקב"ה למעלה אין קץ מחכמה, שכל והשגה, לכן גם היחוד — שהוא ברוך-הוא מאוחד עם הספירות והמדות שבעולם האצילות (שלמרות שהם ענין של מדת החכמה ומדת החסד — הן בכל זאת מאוחדות עם אור אין-סוף ברוך-הוא באופן של "חד") — הוא למעלה מהשגת אנוש. ולכן

שער היחוד והאמונה

פרק י אך מכל מקום הואיל ודברה תורה כלשון בני אדם לשכך את האזן מה שהיא יכולה לשמוע לכך ניתן רשות לחכמי האמת לדבר

לְחֻכְמֵי הָאֱמֶת — חכמי תורת הקבלה, לְדַבֵּר בְּסִפְּרֹת בְּדֶרֶךְ מִשְׁלֵל, — ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כשאומרים 'משל' הרי זה מדגיש שאינם אותו הענין (הנמשל), כִּי־אם שיש דוגמא בשייכות דפרטי המשל ביניהם — להשייכות בין

פרטי הנמשל, אף דפרטי המשל והנמשל אין כל ערך ושייכות ביניהם (על־דרך־זה בנידון־דידן) אין ערך כלל לאור ושמש עם הספירות ומקורם — כִּי־אם המשל הוא על יחודם (שייכותם) דהאור והשמש שמקיל ההבנה בהיחוד דהספירות במקורם (כ'), וְקָרָאוּ — המקובלים, אִתֵּן — את ה"ספירות", בשם "אורות", — משל מענין אור וגילוי, בְּדִי שְׁעָלֵי־יָדֵי הַמִּשְׁלֵל הַזֶּה — מאור, יוֹכֵן לָנוּ קֶצֶת עֲנִין — ואופן, הַיַּחְוּד שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא וּמְדוּתָיו, — ב"ספירות", שְׁהוּא בְּדֶרֶךְ־מִשְׁלֵל בְּעֵין יַחְוּד אֹרֹת הַשְּׁמֶשׁ שְׁבִתוֹךְ גּוֹף בְּדוּר הַשְּׁמֶשׁ — כמו שאור

השמש הנמצא בתוך גוף כדור השמש מתאחד עִם גּוֹף הַשְּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מָאוֹר', — לא רק "שמש", אלא גם "מאור" — היא מקרינה מתוכה אור. כְּמוֹ שְׁבִתוֹבֵב: "אֵת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל וְגו'", — כלומר: הקב"ה ברא את השמש, הנקראת "מאור", שהיא המקור והשייכות לאור הבא ממנה, וְהָיוּ וְהִנְצִיחַ הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר מִמֶּנּוּ — מה"שמש", נִקְרָא "אֹרֹת", כְּמוֹ שְׁבִתוֹבֵב: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹרֹת יוֹם", וּכְשֶׁהָאֹרֹת הוּא בְּמִקְוֵהוּ בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ — הוּא מֵיחָד עִמּוֹ — עם השמש, בְּתַכְלִית יַחְוּד, כִּי אֵין שָׁם — בגוף השמש, רק עֵצֶם אֶחָד שְׁהוּא גּוֹף הַמָּאוֹר הַמֵּאִיר, — אין מקום לומר, שישנם שם שני דברים — ה"מאור" עצמו, וה"אור" הבא מן המאור, אלא שם קיים דבר אחד בלבד — והוא ה"מאור", כִּי הָיוּ וְהָאֹרֹת — הם, שָׁם — בגוף השמש, עֵצֶם אֶחָד מִשְׁלֵל עִם גּוֹף הַמָּאוֹר הַמֵּאִיר, וְאֵין לוֹ — לזיו, שוֹם מְצִיאוֹת כָּלֵל בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. — כלומר: לכאורה, למרות שדבר ברור

שער היחוד והאמונה

בספירות בדרך משל וקראו אותן אורות כדי שעל ידי המשל הזה יוכן לנו קצת ענין היחוד של הקדוש ב"ה ומדותיו שהוא בדרך משל כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש שנקרא מאור כמ"ש את המאור הגדול וגו' והזיו והניצוץ המתפשט ומאיר ממנו נקרא אור כמ"ש ויקרא אלהים לאור יום וכשהאור הוא במקורו בגוף השמש הוא מיוחד עמו בתכלית היחוד כי אין שם רק עצם אחד שהוא גוף המאור המאיר כי הזיו והאור שם עצם אחד ממש עם גוף המאור המאיר ואין לו שום מציאות כלל בפני עצמו וכדברים האלה ממש ויותר מזה הן מדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו בעולם האצילות עם מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוכם ומתייחד עמהם בתכלית היחוד מאחר שנמשכו ונאצלו מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש אך לא ממש בדרך זה רק בדרך רחוקה ונפלאה מהשגתנו כי גבהו דרכיו מדרכינו ומ"מ לשכך האזן נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים

הוא, שבגוף השמש ישנו בוודאי אור השמש — שהרי כיוון שאור השמש מתפשט למרחק רב כזה עד שהוא מאיר את האדמה, ודאי הדבר שהוא נמצא גם בשמש עצמה — אלא, יחודו שם הוא באופן שהוא כולו מאוחד עם ה"מאור" עצמו, ואי אפשר לציין אותו שם בשם "אור" ו"זיו", כי שם אין הוא מציאות לעצמו כלל — שם קיים במציאות רק ה"מאור" והמקור של האור³. וכְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה מִשְׁלֵל, — אודות יחודו של אור השמש כשהוא נמצא במאור עצמו, וְיִתְרָה מִזֶּה, — כלומר: יותר מאשר הוסבר בקשר ליחוד ואיחוד אור השמש עם ה"מאור", הֵן מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת — "ספירות" עולם האצילות ביחודם, עִם מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ — של הקב"ה, כְּבִיכּוֹל, הַמֵּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם — מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוך

ה"ספירות", וּמְתַיַּחַד עִמָּהֶם בְּתַכְלִית יַחְוּד, — שכך ויותר מכך — הוא למשל יחודו של אור השמש עם השמש, בשעה שהאור נמצא בגוף השמש, מֵאַחֵר שֶׁנִּמְשְׁכוֹ וְנִאֲצָלוֹ — ה"ספירות", מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ, עַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁלֵל בְּדֶרֶךְ הַתְּפַשּׁוּת הָאֹרֹת מִהַשְּׁמֶשׁ, אֵךְ — ביחס ל"ספירות" ולמאצילן ברוך־הוא, הרי זה לא מִשְׁלֵל בְּדֶרֶךְ זֶה, — כפי שהדבר הוא באור המתפשט מהשמש, רַק בְּדֶרֶךְ רְחוּקָה וְנִפְלְאוֹת מִהַשְּׁתַּנּוּ, כִּי גִבְהוֹ דְרָכָיו — של הקב"ה, מְדַבְּרִינוּ. וּמְכַל־מִקּוֹם, — למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל האדם, בכל זאת, כִּדִּי לְשַׁכֵּךְ הָאָזֵן, נִשְׁמָע וְנִתְבּוֹנֵן מִשְׁלֵל אֹרֹת הַשְּׁמֶשׁ, הַמֵּיחָד וּבְטָל בְּמִקְוֵהוּ, וְאֵינוֹ עוֹלָה — האור בהיותו בשמש עצמה, בְּשֵׁם כָּלֵל בְּפָנֵי־עֲצָמוֹ רַק שָׁם הַמִּקְוֵה לְבָדוֹ — כֵּךְ — גם, כֵּל מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ, אֵין עוֹלֹת וְנִקְרָאוֹת — לגבי הקב"ה, בְּשֵׁמוֹת אֵלוֹ — של

1. בראשית א, טז. 2. שם א, ה. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל "אין ואפס" מצד המאור — שהרי מציאות ענין מאור — מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". 4. ראה ישעיה נה, ט.

בְּחִכְמָה יִסַּד אֶרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה, בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקְעוּ וְגו'". — כתוב הרי במדרש⁷, שהתהוות העולם היא ב"עשרה דברים", שהם עשר ה"ספירות", וּבְמֵאמֶר אֱלֹהֵינוּ: — ב"פתח אליהו" שבהקדמת 'תיקוני זוהר': "דִּיאֲפִיקַת עֶשֶׂר תִּקּוּנֵינוּ, וְקִרְיָנוּ לְחֹן עֶשֶׂר סְפִירָה, — אתה (ריבוננו של עולם) הוצאת עשרה "תיקונים" והם נקראים "עשר ספירות", לְאַנְהָא בְּחֹן עֲלִמִין סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִין וְעֲלִמִין דִּיאֲתַגְלִין, — כדי להנהיג בהן (בעשר הספירות) את ה"עולמות הסתומים" (העולמות שלמעלה מהשנה), ואת

מדות, רצון וחכמה, כָּלֵל אֱלֹא לְנִפְי הַנִּבְרָאִים — בלבד, הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם למטה מאצי" — בבריאה יצירה ועשי' — והיינו, עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, — הנבראים העליונים והנבראים התחתונים, שְׁהוּיָתָם וְחִיּוּתָם וְהַנְהָגָתָם, שְׁהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא

שער היחוד והאמונה

ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מזהה ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה דברים נברא העולם בחכמה בתבונה ובדעת וכו' דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים כתבונה בדעתו תהומות נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונים וקרינון להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

מְחִיָּה וּמְנַהִיגָם, הוּא — על-ידי, בְּרָצוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ — של הקב"ה, הַמְתַּלְבְּשׁוֹת — רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות בְּמִדּוֹתָיו הַקְדוּשׁוֹת, — חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי

המתהווים, מקבלים חיותם ומנהיגים מהקב"ה על-ידי התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו — במדותיו, נקראות הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה, דעת ומדות. בְּרֵאשִׁית — כמו שמצינו בְּמִדְרָשׁ⁵: "בְּעֶשְׂרֵה דְבָרִים נִבְרָא הָעוֹלָם: בְּחִכְמָה, בְּתַבּוּנָה וּבְדַעְתָּהּ, וְכו', דְּכָתִיב: — ככתוב: ה'

~ יום רביעי ב' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

בְּחִינַת מֵדַת חֶסֶד; — שהרי ענינה של חסד הוא: התפשטות וגילוי. רַק מִפְּנֵי שְׂכָלוּלָה — מדת החסד, גַּם מִמֵּדַת גְּבוּרָה, — שהרי מדות וספירות (שבעולם האצילות) הן בהתכללות אחת בשניה, ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, לְכַן

עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל: בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית — נִגְלִית מֵדַת הַחֶסֶד, — כפי שהיא, כְּלוּלָה מִכָּל מִדּוֹתָיו הַקְדוּשׁוֹת, וְרָצוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ — של הקב"ה, מְלַבְּשִׁין בָּהּ, — במדת החסד, וְנִבְרָא בָּהּ — במדת החסד, אֵת

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו מלובשין בה וברא בה את האור במאמר יהי אור שהיא בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה והתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי' מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הו שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה

הָאֹר בְּמֵאמֶר "יְהִי אֹר", — כי ענין האור הוא התהוות הבאה מהתגלות מדת החסד, והשייכות שבין "אור" ל"חסד", היא בכך: שְׁהִיא בְּחִינַת הַתְּפַשְׁטוּת וְהַמְשַׁכָּת הָאֹר לְעוֹלָם מְלַמְעָלָה, וְהַתְּפַשְׁטוּתוֹ — של האור, בְּעוֹלָם מְסוּף הָעוֹלָם עַד סוּפוֹ, שְׁהִיא

5. חגיגה יב, א. — כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". 6. משלי ג, יט — כ. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבא"ע — אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר — כנ"ל) שבכל ספירה וכאן הרא"י צ"ל על חכ' בינה כו". 8. ראה חגיגה יג, א.

הוא כְּדִי שֶׁתֵּרָאֶה הַיְבִשָּׁה וְאָדָם עָלֶיהָ לַעֲבֹד ה' — הרי זה ענין של חסד, וְכֵן בְּלִין — כל שאר המדות, שעל-ידן נבראו הנבראים, כל אחת ביום שלה. וְזוֹהוּ שֶׁאָמַר אֱלֹהֵהוּ ב'תַּקּוּנִים' — ב'תיקוני זוהר, שָׁם: "לְאַחֲזָא אִיךְ אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא בְּצֶדֶק וּמִשְׁפָּט כו', — להראות כיצד מונהג

העולם בצדק ומשפט וכו' — שה"ספירות" נאצלו בשביל ענין הנהגת העולם בצדק ומשפט וכו', צֶדֶק אִיהוּ דִּין, — "צדק" הוא מדת הדין והגבורה, מִשְׁפָּט אִיהוּ רַחֲמֵי כו', — "משפט" הוא רחמים כו', בְּלִין לְאַחֲזָא אִיךְ אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא, — כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי

להראות כיצד מונהג העולם, אֲבָל לֹא דְאִית לָךְ צֶדֶק וְיִדְעָא דְאִיהוּ דִּין, — אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע לנבראים, שזהו דין, וְלֹא מִשְׁפָּט וְיִדְעָא דְאִיהוּ רַחֲמֵי, — ולא, שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע לנבראים, שהוא רחמים, וְלֹא מִכָּל אֵינֹן מִדּוֹת בְּלִין: — ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר, "צדק" ו"משפט" מצוינים כמדות אלו רק לגבי העולמות והנבראים, ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" — אצלו יתברך לא שייך צדק זה ומשפט זה, כי לגבי אין מדות אלו דבר לעצמם כלל, הן מאוחדות לגמרי בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

ממדת החסד עצמה, שהרי חסד הוא התפשטות בלי הגבלה; אלא, מפני שההתהוות היא מחסד כפי שהיא כלולה גם מגבורה — ומצד הצמצום של מדת הגבורה, באות ההגבלות האמורות. — אך, כיוון שביום ראשון של ששת ימי בראשית

נתגלתה ופעלה מדת החסד, נתהוו אז הנבראים שיש להם שייכות למדת החסד, המציאות של אור וכו'. וְכֵן בְּיוֹם שְ�נִי — של ששת ימי בראשית, נִגְלִית מִדַּת גְּבוּרָה — כפי שהיא בְּלוּלָה מִשְׁאָר מִדּוֹת, וְרִצּוֹנוֹ כו', — וכן רצון, חכמה, בינה, דעת, מלוכשים בה, וּבְרָא בָּהּ — והקב"ה ברא במדת הגבורה את הַרְקִיעַ בְּמֵאֵמַר "יְהִי

רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וְיִהִי מְבָרִיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם", — כך, שהמאמר והנברא שנתהווה ממנו — הרקיע — יש להם שייכות למדת הגבורה, שְׁהִיא — ההבדלה שברקיע, בְּחִינַת צִמְצוּם וּגְבוּרָה לְהַעֲלִים מַיִם הָעֲלִיּוֹנִים הָרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְנַשְּׁמוּ — המים הַתַּחְתּוֹנִים בְּהַבְרִיל מִן — המים הָעֲלִיּוֹנִים; — נעשתה אם כן ההגשמה על-ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי בראשית, וּמִדַּת חֶסֶד בְּלוּלָה בָּהּ, — במדת הגבורה, כִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה", — הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, שְׁהַבְרִיל — כל האמור

שער היחוד והאמונה

כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אינון מדות כלל:

~ יום חמישי ג' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פח, פרק יא והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבד.

שהם מאוחדים שם עם המאור.

בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו הזקן, שלא רק המדות והספירות נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות", שעל ידם מתגלות המדות והספירות להוות, להחיות ולהנהיג את הנבראים — גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות בתכלית עם הקדוש-ברוך-הוא.

פֶּרֶק י"א. בפרק הקודם, פרק יו"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות, (מדותיו של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן. ואילו לגבי הקדוש ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן מאוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם לעצמן — כמו שהדבר באור וזיו השמש בהיותם במקורם — מאור השמש — שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני

ממדת החסד — נמשך ממנה — ממדת החסד, המושבת פעולה וכן לפעל ולברא בו — באותו כוח, את האור, — שכן, כפי שיסביר להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי התהוות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור

ולא דבר אחר, היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב באופן כזה שממנו ייברא אור, והמשכת ב"ח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות "יהי אור". כי אף שאינן — ענין של אותיות ממש, באותיות מחשבה שלנו חסד ושלום, — בהביאו המשל האמור, שכשם שהתגלות הנפש באדם היא דוקא על-ידי אותיות המחשבה, כך גם למעלה, שהתגלות מדותיו הקדושות היא על-ידי ענין של אותיות — מודגש כאן: שלמרות שבנפש הן אותיות ממש, עם כל ההגבלות שיש לאותיות, הרי למעלה אין הדבר כך חסד ושלום, מכל-מקום הם — בדומה לאותיות שהן, ענין המורה על התהוות האור מאין ליש, — שזה הכוח הפרטי לבריאת האור, שלכן נברא האור מהמשכת ב"ח זה, ולא

נברא ממנו דברים אחרים שנבראו גם-כן ממדת חסד, כמו מים וכיוצא בהם, — הרי, שהרכב אותו כוח הוא באופן שהוא בורא את האור דוקא, ולכן מכונה כוח זה כ"מאמר יהי אור". העובדה שמאותה מדת חסד מתהווים מים וכיוצא בהם — ולא אור, הרי זה, מפני שנתלכשו בהם כחות בבחינות צרופים אחרים, המורים על התהוות המים וכיוצא. ונמצא, כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיותם ולקייםם — נקראות — הקדושות, שהן בחינת המשכת החיות ומדותיו להחיותם והם שני מיני עולמות עלמין סתמין דלא אתגליין הם המתהווים וחיים

והנה, גם עשרה מאמרות, גם-כן נקראו בשם "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד. — "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי שרבונו דוקן מפרש מיד להלן, כי כמו שהמדות שבנשמת האדם, בשבאות להתגלות במעשה, — בפעולה

הנוצרת מאותה מדה, הן באות מלכשות באותיות המחשבה, — לפני שהמדה באה במעשה, היא באה בהתלבשות באותיות המחשבה. כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה, אי אפשר לבא לידי התגלות בפעל ממש, — לעשות פעולה של חסד ורחמים, בראם על-ידי שמחשב — בתחילה, בדעתו ומתהרהר — על מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפעל ממש, כי אי אפשר לעשות — שום פעולה, בלי מחשבה, — וישנו אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק במחשבה, אלא גם בדיבור — כפי שיוסבר להלן. ואם מצוה לאחרים לעשות, כמו המלה, — המצווה לאחרים לעשות, אי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על-ידי אותיות — אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. כך על-דרך משל, מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, בשבאות לבחינת התגלות פעולתן בתחתונים, נקרא גלוי זה והמשכת פעולה זו בשם "מאמר" ו"צרוף אותיות", שהרי אי-אפשר שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צרופים הנקראים בשם "אותיות". — כדי שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כגון לבריאת האור

בשם מדת דברי חסד ורחמים [לרעהו] — שגם אז מתלבשות מדות חסד ורחמים יחד עם אותיות המחשבה, באותיות הדיבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על-ידי אותיות — אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. כך על-דרך משל, מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, בשבאות לבחינת התגלות פעולתן בתחתונים, נקרא גלוי זה והמשכת פעולה זו בשם "מאמר" ו"צרוף אותיות", שהרי אי-אפשר שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צרופים הנקראים בשם "אותיות". — כדי שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כגון לבריאת האור

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם מאמר' לגבי הנברא' בלבד כי כמו

שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומתהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גלוי זה והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותיו' שהרי א"א שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקרא' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכן לפעול ולברוא בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים וכיוצא בהם מפני שנתלכשו בהם כחות בבחי' צירופים אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותיו' הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני עולמות עלמין סתמין דלא אתגליין הם המתהווים וחיים

הנוצרת מאותה מדה, הן באות מלכשות באותיות המחשבה, — לפני שהמדה באה במעשה, היא באה בהתלבשות באותיות המחשבה. כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה, אי אפשר לבא לידי התגלות בפעל ממש, — לעשות פעולה של חסד ורחמים, בראם על-ידי שמחשב — בתחילה, בדעתו ומתהרהר — על מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפעל ממש, כי אי אפשר לעשות — שום פעולה, בלי מחשבה, — וישנו אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק במחשבה, אלא גם בדיבור — כפי שיוסבר להלן. ואם מצוה לאחרים לעשות, כמו המלה, — המצווה לאחרים לעשות, אי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על-ידי אותיות — אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. כך על-דרך משל, מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, בשבאות לבחינת התגלות פעולתן בתחתונים, נקרא גלוי זה והמשכת פעולה זו בשם "מאמר" ו"צרוף אותיות", שהרי אי-אפשר שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צרופים הנקראים בשם "אותיות". — כדי שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כגון לבריאת האור

עֲלֵמִין סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִיין, — עולמות סתומים שאינם מתגלים, הם הַמְתַּהוּיִם וְחַיִּים וְקִנְיָיִם מִכּוּחַ וְהַמְשָׁכוֹת נַעֲלָמוֹת, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמְחַשְׁבָּה, וְכַשֵּׁן — הַנַּעֲלָמוֹת, הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַמְחַשְׁבָּה", וְכַשֵּׁן — הַכּוּחוֹת הַגְּנוּזִים, אוֹתִיּוֹת הַמְחַשְׁבָּה, בְּכַחֲנִית הַתְּגִלּוֹת לְהַחְיוֹת דְּאֲתַגְלִיין — העולמות הגלויים, נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מֵאֲמֵרוֹת" וְ"דְּבַר ה'" וְ"רוּחַ פִּי", כְּמוֹ — לְמַשֵּׁל, אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר בְּאֶדָם עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל, שֶׁהֵן מְגִלּוֹת לְשׁוּמְעִים מִה שֶׁהֵיָה צָפוֹן וְסִתּוּם בְּלִבּוֹ. — כך האותיות וההמשכות הן התגלות גלויים, נִבְרָאוּ וְחַיִּים מִתְּגִלּוֹת שֶׁנִּתְגַּלּוּ בְּכּוּחַ וְהַמְשָׁכוֹת וְקִינְיָיִם מִכּוּחַ וְהַמְשָׁכוֹת נַעֲלָמוֹת כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמְחַשְׁבָּה שֶׁבִּנְשֻׁמַּת אֶדָם עַד"מ וְעֵלְמִין דְּאֲתַגְלִיין נִבְרָאוֹת הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם אוֹתִיּוֹת הַמְחַשְׁבָּה וְכַשֵּׁן בְּכַחֲנִית הַתְּגִלּוֹת לְהַחְיוֹת עֲלֵמִין דְּאֲתַגְלִיין נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם מֵאֲמֵרוֹת וְדְּבַר ה' רוּחַ פִּי כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר בְּאֶדָם עַד"מ שֶׁהֵן מְגִלּוֹת לְשׁוּמְעִים מִה שֶׁהֵיָה צָפוֹן וְסִתּוּם בְּלִבּוֹ — כך האותיות וההמשכות הן התגלות גלויים, נִבְרָאוּ וְחַיִּים מִתְּגִלּוֹת שֶׁנִּתְגַּלּוּ בְּכּוּחַ וְהַמְשָׁכוֹת

שער היחוד והאמונה

~ יום שישי ד' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 176, אבל באמת בחי' אותיות... עד עמ' פט, כמ"ש במ"א:

אֲבָל בְּאֵמֶת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר שֶׁל מַעֲלָה — הִיא לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִמְּדֻרְגָּת וּמַחֲיוֹת חֻכְמָה וְשִׁכְל הַנִּבְרָאִים, — שֶׁלֹּא כְּאוֹתִיּוֹת אֶדָם שֶׁהֵן עֵינִן שֶׁל דּוּמָם וְלִמְטָה מִהִשְׁכָּל, שֶׁהֵרִי — רֹאיה שְׁאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר שֶׁלִּמְעֵלָה הֵן לְמַעֲלָה בְּהִרְבָּה מִשְׁכָּל הַנִּבְרָאִים הִיא מֵה שֶׁבְּמֵאֲמֵר וְאוֹתִיּוֹת "נַעֲשֶׂה אֶדָם בְּצַלְמֵנוּ וְגו'" — נִבְרָא הָאָדָם בְּעַל חֻכְמָה וְשִׁכְל, — וְכִיוּן שְׁמוֹתֵי הַדְּבֹר בְּאִים חֻכְמָה וְשִׁכְל, הִרִי שֶׁהֵן לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִחֻכְמָה וְשִׁכְל, אוֹ אֶפְלוֹ — שֶׁהָאָדָם וְחֻכְמָה וְשִׁכְל נִתְהוּ בְּהִכָּל הָעֲלִיּוֹן לְבַר, בְּדִבְרֵי: — כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיַּפֵּחַ בְּאַפִּי נִשְׁמַת חַיִּים", — וְ"הַבֵּל" זֶה, שְׁנוּפָח בְּאֶדָם, נִתְהוּ וְיָצַר בְּעַל שִׁכְל וְחֻכְמָה. וְאֵם בֶּן — שֶׁמֵּהִדְבֹּר וְהַבֵּל נִתְהוּ וְיָצַר אֶדָם בְּעַל חֻכְמָה וְשִׁכְל, הִרִי, הַדְּבֹר וְהַבֵּל הָעֲלִיּוֹן, הוּא מְקוֹר הַחֻכְמָה וְהַשִּׁכְל שֶׁבִּנְשֻׁמַּת אֶדָם

הַרְאִשׁוֹן, הַבּוֹלֶלֶת — נִשְׁמַתוֹ שֶׁל אֶדָם הִרְאִשׁוֹן כּוֹלֶלֶת כָּל נִשְׁמוֹת הַצְּדִיקִים, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֵּלְאכֵי הַשָּׁרָת. — וּמִמֵּלְאֵי הַשִּׁכְל שֶׁלֵּהֶם הוּא מִדְּרִיגָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר גַּם מִשְׁכָּל הַמִּלְאכִּים — וְכָל זֶה הִתְהוּוּ מֵהַדְּבֹר וְהַבֵּל הָעֲלִיּוֹן, וְחִינּוּ, לְפִי שְׁאוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר יִתְבָּרַךְ, הֵן בְּחִינּוֹת הַמְשָׁכוֹת בְּכּוּחַ וְחַיּוֹת מִמְּדוּתוֹ מִיְחֻדוֹת בְּמַהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַיְיָחוּד, שֶׁהוּא — יִתְבָּרַךְ, לְמַעֲלָה מַעֲלָה לְאִין קֵץ מִמְּדֻרְגָּת חֻכְמָה שֶׁבִּנְשֻׁמַּת אֶדָם מִמֵּלְאכֵי הַשָּׁרָת וְהִינּוּ לְפִי שְׁאוֹתִיּוֹת דְּבֹר וְיָת' הֵן בְּכַחֲנִית הַמְשָׁכוֹת כְּחוֹת וְחַיּוֹת מִמְּדוּתוֹ יָת' הַמְּיוּחָדוֹת בְּמַהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַיְיָחוּד שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מַעֲלָה לְאִין קֵץ מִמְּדֻרְגָּת חֻכְמָה שֶׁבִּנְשֻׁמַּת אֶדָם לְגַבִּי הַנִּבְרָאִים אֵלָּא לְגַבִּי מְדוּתוֹ יָת' כְּכּוּדוֹן וְכַעֲצֻמּוֹ

שער היחוד והאמונה

שְׁקוּרָאִים לֵהן "אוֹתִיּוֹת", שֶׁלִּמְטָה מִחֻכְמָה וְשִׁכְל, אֵין זֶה לְגַבִּי נִבְרָאִים. שֶׁכֵּן, כְּאִמּוֹר, הֵן לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִעֵינִן הַחֻכְמָה וְהַשִּׁכְל, אֵלָּא לְגַבִּי מְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכּוּדוֹן וְכַעֲצֻמּוֹ. — הֵן נִקְרָאוֹת הַנִּבְרָאִים, — מֵה שְׁקוּרָאִים לֵהן "אוֹתִיּוֹת", שֶׁלִּמְטָה מִחֻכְמָה וְשִׁכְל, אֵין זֶה לְגַבִּי נִבְרָאִים. שֶׁכֵּן, כְּאִמּוֹר, הֵן לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִעֵינִן הַחֻכְמָה וְהַשִּׁכְל, אֵלָּא לְגַבִּי מְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכּוּדוֹן וְכַעֲצֻמּוֹ. — הֵן נִקְרָאוֹת הַנִּבְרָאִים, — מֵה

1. בראשית ב, כ. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר 'אפילו' מוכח שזהו מדרי' דלמטה מ'מאמר ואותיות' ובח"א רפ"ב דריפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' מ'מח' וחכמתו ית'! — והבי' עפמ"שנ באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש".

(במאמר) בצורתן

המקובלת — כגון: "ר"

היא "יו"ד" מלמעלה וקו

[illegible]

~ שבת קודש ה' תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פט, פרק יב רק שהברואים... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

פרק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות

ישעיהו היסוד והאמונה

פרה יר רב יידישקייט מחלבים למיידעם רבנות — ורמיינס פרמיינס רמיי

המדות הקדושות מהן זה נמשכות, אך לא לגבי הבראים) הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה מינים, נעשה:

ומתריץ]: וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תבה — כלומר, כוחות שונים רבים ביחד, אזי מלבד רבוי מיני כחות וחיות הנמשכים בפי מספר האותיות שבתבה, עוד זאת — ישנו עוד כוח, העולה על כלל — העולה על

כל הכוחות הפרטיים,

והוא: המשכת כח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה בגודל כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן, — של הכוחות הפרטיים, והיא — המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מתפרדת ומצטרפת — מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יחד, להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתבה זו, לכלל — לעולם באופן כללי, ולפרטי. —

לנבראים הפרטיים שבעולם. הגהה (ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה, היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת,

לכך גם תמונתו בכתב — כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית, — בצירוף פרטי מיוחד, המורה — תמונת האור מראה על ציור המשכה — באיזה ציור ואופן המשכה, והתגלות האור והחיות והכח הנגלה ונמשך באות זו, איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו של הקדוש ברוך הוא ורצונו והכמתו וכו'): — להלן מביא רבנו הזקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי רקיע" למשל) הנבראים הפרטיים והכלליים של העולמות. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וגודל ענין היחוד גם כמו שהענינים הם בעוה"ז, דכל ז' הרקיעים וכל צבא השמים — חיות כו' ממאמר האחד דיהי רקיע וגו'!". בגוף דרך משל, בתבות

שער היחוד והאמונה

ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתבה עוד זאת העולה על כולל המשכת כח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברת ומצרפת יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתבה זו לכלל ולפרטי *

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתו בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור המשכה והתגלות האור והחיות והכח הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו של הקדוש ברוך הוא ורצונו והכמתו וכו').

וכו' מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבו' רקיעים נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי' חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא הרכבת ואריגת הכוחות והחיות בשינוי שכל אות

שבמאמר: "יהי רקיע וגו'", שנבראו בהן — במלים "יהי רקיע", ו' רקיעים וכל צבא השמים — הנבראים שבשמים, אשר בהם, כמאמר רבותינו וזרונם לברכה: "שחקים, — הרקיע שנקרא "שחקים", שבו רחם עומדות ומחנות מן לצדיקים

וכו', וכו', — הרקיע שנקרא "זבול", שבו ירושלים ובית המקדש ומנחת וכו', מכון, — הרקיע שנקרא "מכון", שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו', — הרי יש לכל אחד

משבעת הרקיעים, ענינו הכללי מה שהוא רקיע, והענינים הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" — "רחיים וכו'", ב"זבול" — "ירושלים וכו'", וכך שכללות

הרקיעים — מהותם הכללי בתור רקיעים, נבראו וחיים וקיימים בכללות תבות אלו, שבמאמר "יהי רקיע וכו'" — באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת

הרקיעים בתור כלל של

רקיעים⁵; ופרטי הברואים שבו' רקיעים, נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות מתיבות אלו, או חילופיהן ותמורותיהן, שהן — הצירופים וחילופיהם ותמורותיהם, בפי בחינת חיות הנברא הפרטי ההוא. — שבאותו צירוף מסוים מתהווה במדויק הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיותו של אותו נברא. כי כל שינוי צירוף, הוא הרקבת ואריגת הכחות והחיות פשוטי, — למשל, האותיות א-ב-ן, המצטרפות למלה "אבן" (השם, החיות והכוח של אבן) — הרי זה דוקא כשהצירוף הוא לפי סדר זה: א-ב-ן; אך בשעה שסדר האותיות משתנה, מתקבל צירוף אחר של שלש אותיות — למרות שכיוון שהן אותן

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(מחברתן) מלשון חבר — שנעשים שייכים זל"ז. (ומצטרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף — חתיכה אחת חגיגה כ, ב. ובלא כף הדמיון. ובכ"מ ולהלכה למעשה". 2. בראשית א, ו. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כפסק זוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל ד' רקיעים הם ומזה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת דפ"ג. 4. חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויר"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל".

הראשונה, וּבְכָל־לֵלוֹת בְּאוֹרָה, – של אותה אור⁷, וְעַל-יְדֵיכֶם – שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה בצירוף זה היא אחרת, נִבְרָאת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. – שכן הדבר בצירוף אחר של אותיות. וְכֵן בחלופי אותיות או

שער היחוד והאמונה

תַּמְרוֹרֵתֶיךָ, — כְּשֶׁאֵת
 "א" לְדוֹגְמָה מִתְחַלֶּפֶת
 בְּאוֹת "ע", וְכִדּוּמָה,
 שְׂכָאן לֹא רַק שְׁשׁוֹנָה
 צִירּוֹפֶן שֶׁל אוֹתָן אוֹתִיּוֹת,
 אֲלֵא שֶׁבְּצִירּוֹף הַחֲדָשׁ

ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות את האותיות הקודמות, נִבְרָאוֹת בְּרִיאוֹת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי הַמַּעֲלָה בְּעֶדְדֵי הַנִּבְרָאִים מֵהָאוֹתִיּוֹת עֲצוּמִן.

אותיות, וממילא, לכאורה, גם אותן כוחות – אך כיוון שזה באופן הרכבה אחר של כוחות, מתהווה מזה סוג אחר של כוח וחיות, **שכל אות הקורמת בצורה** – לדוגמה: במלה

"אבן", שה"א היא
 הראשונה בצירוף מלה
 זו, היא הנזכרת והיא
 העיקר בבריאה זו, —
 הכוח של
 הראשונה, הוא כוח
 העיקרי והראשי בהרכבת
 ואריגת הכוחות — אם

הוא כוח של חסד, החסד הוא בהתגברות; ואם כוח אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, וְהַיָּסָאֵר – שאר האותיות, והכוחות שהן מבטאות, מַפְלִיט אֵלֶיהָ – לאות (לכוח)

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"י יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)."

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

מטלטלין על פי דינו של רבי יצחק, ולכן החוב נחשב כגבוי. **דאָמֶר**
רבי יצחק, מִנֵּן לְבַעַל חוֹב שְׁקוּנָה מִשְׁכּוֹן מהתורה, **שְׁנֵאמֶר** בענין
מלוה שמחזיר ללוה את כסות הלילה שהוא לקח כמשכון (דברים
כד יג) **וְלֹא תִתְּנָה צִדְקָה**, שמעשה זה נחשב כצדקה, **וְאִם** נאמר
שמלוה **אֵינוֹ קוֹנֶה** את המשכון, **צִדְקָה מִנֵּן** – מדוע זה נחשב לו
לצדקה הלא המשכון שייך ללוה, ואין זה אלא גמילות חסד, אלא
מִכָּאֵן לְבַעַל חוֹב שְׁקוּנָה מִשְׁכּוֹן, וכיון שהמשכון שלו, נחשבת לו
החזרת המשכון לצדקה.
הגמרא דנה באדם שמחזיר חוב שנשמט: **תֵּנָּן הֵתָם** – במסכת
שבועות (פ"ח מה).

לגבות את החוב שהרי הפקדן הפקר, ונמצא שהמלוה לא נוגש
את הלוה כי אם בית דין, אלא מלוה על המשכון מאי משכא
השביעית לא משמטת. עונה הגמרא, אמר רבא, הטעם הוא משום
דקפס ליה המלוה למשכון, והוא אינו נוגש ואינו תובע את הלוה
כי יש לו משכון ביד. אמר ליה אביי לרבא, אלא מעתה – לדברך
שמלוה על המשכון אין השביעית משמטת, נלמד מכך שאם
הלוהו כסף, והמלוה דר שם בפתרו, דתפיס ליה – והרי המלוה
תופס את החצר, הכי נמי דלא משמט – וכי גם בזה החוב לא
ישטמ, והרי פשוט שבמקרה כזה השביעית משמטת. אמר רבא
לרבא, שאני משכון – שונה בין משכון של ממטלטלין מתפיסה
במקרה, דכני מדרבי יצחק – שלמלוה יש קנין במשכון של

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' ב

13 לחירות בבסך, אִלָּא שקנין הסודר נעשה שלא כדין, מִשּׁוּם דִּהְיוּ
14 לֵיהּ כְּלָיו שְׁל מַקְנָה - האדון המקנה נתן את הסודר, בעוד
15 שלהלכה השפחה הקונה היתה צריכה לתת את הסודר לאדון,
16 ולכן אף מהשעבוד לא השתחררה.
17 אִמֵּר רב שְׁמוּאֵל בְּר אֲחִיתַּאי, אִמֵּר רב הֲמִנּוּנָא סְבָא, אִמֵּר רבי יִצְחָק
18 בְּר אֲשִׁינָא, אִמֵּר רב הוּנָא, אִמֵּר רב הֲמִנּוּנָא, הִלְכָה בְּרַבִּי שְׁמִעוֹן.
19 וּמִסְקִנַת הַגְּמָרָא, וְלֹא הָיָא - אִין זֶה נִבְּוֹן, אִלָּא אִין הִלְכָה בְּרַבִּי
20 שְׁמִעוֹן, וְעַבְד כְּנַעֲנִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת בְּאַמְצְעוֹת כֶּסֶף.
21 אִמֵּר רבי יוֹרְאָא אִמֵּר רבי חִנְיָא אִמֵּר רב אֲשִׁי אִמֵּר רַבִּי, מִי שְׁדִּיָּה
22 מִחוּזָק אֲצִלְנוּ שְׁדוּאָא קִבְּר כְּנַעֲנִי, וְרַאשֵׁי שְׁדוּאָא נִשְׁאָא אֶת בֵּית חוּרִין,
23 בְּפִנֵּי רַב - וְרַבִּי יְהִי נֹכַח בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה,

1 תַּשְׁתַּעֲבִיד וַתִּיזֵל הָיְתָה אֵתְנָה - עַד מְתֵי תִמְשֹׁךְ אֲשֶׁה זֶה
2 לְהִשְׁתַּעֲבֵד, וְהִתְכוּנָה לְעַצְמָהּ. שֶׁקָּל בְּמִתְיָה - נָטַל הָאֲדָרֹן אֶת
3 כֹּוֹבֵעוֹ, שָׂרָה בָּהּ - וְרָק לָהּ אוֹתוֹ וְאָמַר לָהּ, זֶל קִנִּי הָאֵל - קִנִּי אֶת
4 הַכֹּוֹבֵעַ הַזֶּה וְיָקִי נִפְשָׁךְ - וְאָבֵג זה תִּקְנִי אֶת עַצְמְךָ, וְכוּונָתוֹ הִיָּתָה
5 לְהִצְרָא שֶׁלִּיחֻרֹת עַל יֵד קִנִּי סוֹדֵר. אֲתוֹ לְקַמֵּיהֶ דְּרַב נַחֲמָן, לְשֹׁאֵל
6 מֶה דִּינָה שֶׁל הַשְּׁפָחָה. אָמַר לָהּ רַב נַחֲמָן, אֵל עֲשֵׂה וְלֹא כְּלוּם - אֵין
7 בְּמַעֲשֵׂה הָאֲדָרֹן וְלֹא בְּדִיבּוּר כְּלוּם הִיא נִשְׁאֵרֶת שְׁפָחָה. מָאֵן דִּהּוּא
8 - מִי שִׁרָאָה אֶת פִּסְקוֹ שֶׁל רַב נַחֲמָן, סָבַר חֲשֵׁב, שְׂמִשּׁוּם דְּהִלְכָּהּ
9 בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְשִׁא הַעֲבֵד יוֹצֵא לְחִירֹת בְּקִינָה כִּסָּף, לִכְן אָמַר רַב
10 נַחֲמָן שֶׁלֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם, כְּלוֹמַר אֵינָה מוֹתֵרֶת בְּתֵי יִשְׂרָאֵל, לִיָּן
11 שְׁקִינִי סוֹדֵר הוּא שׁוּג שֶׁל קִינָה כִּסָּף. אֵין מוֹהַשְׁתַּעֲבִיד שְׁפָחָה תִּצְרָחָהּ. וְכִּן
12 הָיָא - אוֹלַם אֵין זֶה נִבְּוֹ, כִּי רַב נַחֲמָן סוֹבֵר בְּחֻכְמִים שְׁעֵבֵד יוֹצֵא

לוח היום יום...

יום ראשון	יום שישי	כט סיון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש"י. תהלים: קמ"קמד. תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן. עבודת האדם על פי תורת החסידות, להרגיל את עצמו לראות ענין השגחה פרטית, איך כי בטובו יתברך מחדש את העולם והנבראים בכל רגע בהשגחתו הפרטית, אשר זה אף זה הוא מציאות הנבראים חיותם וקיומם.			

יום שני	שבת	ל סיון, שר"ח	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י. תהלים: קמה"קג. תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות. העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה. מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאס וואס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות. אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל.			

תרגום

העברת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ראש חדש, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עלוי מצוין ובעל כשרון מפורסם, כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות הם הפכים בעצם מהותם. מה שהוא מעלה בגשמיות, הוא חסרון ברוחניות.

בגשמיות – השמח בחלקו הוא בעל מעלה הגדולה ביותר, ועל ידי 'עבודה' יגיע אחד כזה למדרגות הגבוהות ביותר. אבל ברוחניות – השמח בחלקו הוא החסרון הגדול ביותר, והוא נהיה, רחמנא לצלן, יורד ונופל.

יום
שלישי

יום ראשון

א תמוז, ב דר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מסירות נפש הראויה לבני תורה הוא כדרשת רז"ל "אדם כי ימות באהל", להמית את כל התענוגים בעניני עולם. כי אפלו דברים קלי הערך בתענוגי עולם, מונעים המה מלהיות מסור ונתון באהלה של תורה.

יום
רביעי

יום שני

ב תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רבנו הזקן כותב בסדורו: נכון לומר קדם התפלה "הריני מקבל עלי מצות-עשה של ואהבת לרעך כמוך".

זאת אומרת, אשר מצות אהבת ישראל היא שער הכניסה, אשר דרך בו יכול האדם לבוא לעמד לפני ה' אלקים להתפלל, בזכותה תקבל תפלת המתפלל.

יום
חמישי

יום שלישי

ג תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנדער אין א מעמד טוב.

תרגום

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר: אנהה יהודית הבאה חסד ושלום בסבת לא טוב גשמי – גם היא תשובה גדולה, במיוחד אנהה בעקבות לא טוב רוחני – היא ודאי וודאי תשובה מעלה. האנהה מחלצת מעמק רע, ומציבה במעמד טוב.

יום
שישי

יום רביעי

ד תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י.

תהלים: כג"ח.

תניא: פרק י. אך . . . 174- מדרכנו.

חסיד אחד, או תלמיד אחד, כאשר נותן לבו דעתו ונפשו על התורה וחיזוקה, פועל ישועות בעיר גדולה בכל עניני העיר, והוא בדרך מלמעלה מדרך הטבע בזכות אבות העולם.

שבת
קודש

יום חמישי

ה תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י.

תהלים: כט"ד.

תניא: ומ"מ . . . 174- אתכסיאת כו'.

רַבֵּנוּ הִזְקֵן שָׁאֵל אֶת אֶחָד הַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הַמְּקַרְבִּים בְּיוֹתֵר, בְּהִיּוֹתוֹ אֶצְלוֹ בְּיַחֲדוּת, לְמַצְבוֹ. וַיִּתְּאוּנֶן הַחֲסִיד כִּי יָרֵד מִנְּכֶסֶּיו וְכוּ'. וַיַּעֲנֵהוּ רַבֵּנוּ: לָךְ זְקוּקִים – שְׁתֵּאִיר סְבִיבְתָךְ בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה שְׂפִלְבּ. פְּרָנְסָה וּמָה שְׁאֵתָה צָרִיךְ – זֹאת צָרִיךְ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לָתֵת לָךְ. עֲשֵׂה מָה שְׁאֵתָה צָרִיךְ, יַעֲשֶׂה ה' יִתְבָּרֵךְ אֶת מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ.

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר רפאל נחמן שי הכהן

שלום וברכה!

אחרי הפסק ארוך הנה בנועם קבלתי המשך רשימותי, ולפלא שלא כתב בצירוף לזה עכ"פ ממצב בריאותו ושל זוגתו שיחיו ויה"ר שזה יהי סימן טוב שהכל שלום, ובכ"ז להבא יכתוב גם ע"ד הנ"ל וכן ע"ד הצלחתו בישיבת אחי תמימים בתל אביב, ות"ח מראש.

במ"ש ברשימתו אודות החח"ם (בעל המחבר השדי חמד) הנה כנראה שיש כאן איזה טעות, כי השדי חמד בא לקרים מקונסטנטינ[ני]פול (ולא מירושלים ת"ו) בשנת תרכ"ז וחזר ועלה לאה"ק ת"ו בשנת תרנ"ט, וא"כ הרי זה ל"ב שנים שהותו בקרים ולא מ"ב. וכן אודות מלחמתו בבתי ספר אליאנס, ה"י זה בחברון לאחר חזרתו מקרים, ואינו ידוע ממקום אחר שיהי ג"כ בירושלים. ובפרט שכשיצא החח"ם מירושלים ת"ו ה"י בן י"ח-כ' לערך, ואין סברא לומר שמכל רבני ירושלים ת"ו ה"י הוא הלוחם נגד הנ"ל.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל ובטח יזכה בתוכנו את הרבים.

בברכה לבריאות הנכונה לו ולב"ב שיחיו ולהצלחה בגו"ר.

מ. שניאורסאהן

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ט סיון ~

מהי המצוה בתקיעת שופר?

ה"ט, ואף שלא נעשתה על ידי בני חוב, היושב בה יוצא ידי חובה – כך גם השומע תקיעת שופר צריך לצאת ידי חובתו אף אם התוקע אינו בר חיוב?
וביאר ה'אבני נזר':

על מצות שופר נאמר "תקעו בחודש שופר" (ומהמשך הפסוק 'בכסה ליום חגנו' לומדת הגמרא שר"ה הוא יום דין ומשפט), ומשמע מכאן שהמצוה צריכה להתקיים על ידי עשייה (תקעו) ואילו שמיעה לבדה אינה 'מעשה' (אלא 'מידי דממילא' – רא"ש נדרים עב, ב), ואף שתכלית המצוה היא השמיעה – אינו יוצא ידי חובה אלא אם יש פעולת תקיעה שלו או של שלוחו, ותוקע שאינו בר חיוב אינו יכול להיות שלוחו. ואינו דומה למצות ישיבה בסוכה (שלא נעשתה על ידי בר חיוב) שנאמר בה 'בסוכות תשב', כי הישיבה בסוכה היא ה'מעשה'.

הלכות שופר פרק ג, הלכה א: כמה תקיעות חייב אדם לשמע ביום טוב של ראש השנה? תשע תקיעות.

תכלית מצות שופר היא שמיעת קול השופר. וכן כתב הרמב"ם לעיל (פ"א ה"ג) "אין המצוה אלא בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע". וכן ביאר באגרתו (תשובות הרמב"ם סי' קמב), שהמצוה היא השמיעה ולא התקיעה, כמו מצות סוכה שהמצוה היא הישיבה בסוכה ולא עשייתה, ולכן הברכה היא 'לשמע קול שופר' ולא 'על תקיעת שופר'.

והקשו אחרונים (יום תרועה ר"ה כט, א.אבני נזר א"ח סי' מ):

אם כן, מדוע "כל מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא את החייב ידי חובתו" ולכן "אשה או קטן שתקעו בשופר, השומע מהן לא יצא" (להלן פ"ב ה"ב), הרי המצוה היא השמיעה, וכמו שסוכת גויים וסוכת בהמה כשרה (להלן פ"ה

~ יום שני ל' סיון ~

מצות אכילה בסוכה בליל יום טוב

הימים איננה חובה (אלא שאם עושה כן מקיים מצוה) ואילו בלילה הראשון זו חובה. ולפי זה אופן קיומה הוא כשאר ימי החג, באכילת קבע בשיעור כביצה.

בלדעת הרמב"ם האכילה בליל יו"ט הראשון אינה חלק ממצות "בסוכות תשב" שבעת ימים" אלא חובה בפני עצמה של אכילת פת הנלמדת מליל חג הפסח, ולכן שיעורה בכזית, ככל דיני האכילה שבתורה ולא כשיעור אכילת קבע השייך דווקא למצות ה'ישיבה' בסוכה שעניינה הוא קביעות (ראה הררי קדם א, קיד. מקראי קודש סוכות א עמ' קלב ובהררי קודש שם).

ויש שחידשו כי אף סוג הפת הראוי לצאת בו ידי חובה בסוכות נלמד ממצות אכילת מצה, וכשם שאין יוצאים ידי חובה בפסח ב'מצה עשירה' (שנילושה במי פירות) כך בליל סוכות חובה לאכול כזית חלה שאינה מתוקה (פרי מגדים משב"ז סי' תרמג בסופו), אולם למעשה לא נהוג להקפיד על כך, שכן הלימוד מחג הפסח הוא רק לגבי עצם חיוב האכילה אך לא לגבי סוג הפת, כשם שאין חובה לאכול מצה כמו בפסח (ראה פסקי תשובות סי' תרלט סי"ג).

הלכות סוכה פרק ו, הלכה ז: אכילה בליל יום טוב הראשון בסוכה, חובה; אפילו אכל פת, יצא ידי חובתו. מכאן ואילך, רשות.

הרמב"ם כותב שמצות אכילת פת בלילה הראשון בסוכה מתקיימת בשיעור 'כזית', כשאר מצוות של אכילה. אולם יש סוברים (ראה ריטב"א סוכה כז, ב) שהמצוה מתקיימת רק בשיעור אכילת קבע שהוא 'כביצה', כשם שבשאר ימי החג זהו השיעור הקובע לחיוב ישיבה בסוכה ומותר לאכול פחות ממנו מחוץ לסוכה (ראה לעיל ה"ו).

וביאר המחלוקת:

כמבואר בדברי הרמב"ם, בשאר ימי החג אין חיוב לאכול בסוכה אלא רק אם רצה לאכול אכילת קבע עליו לאכול בסוכה, אולם בלילה הראשון יש חיוב לאכול בסוכה הנלמד ב'גזירה שווה' מליל חמשה עשר בניסן שבו יש חובה לאכול פת (מצה).

ואת גדרו של חיוב זה יש לפרש בשני אופנים:

א. מצות האכילה בסוכה בלילה הראשון היא חלק מהמצוה הכללית "בסוכות תשב" שבעת ימים", אלא שבשאר

~ יום שלישי א' תמוז ~

נתינת מחצית השקל ע"י קטנים

שקטנים אינם חייבים במחצית השקל, אבל אם נתנו מקבלים מהם – בבני שלש-עשרה ומעלה שיכולים להקנות, אבל לדעת הרמב"ם שכן שלש-עשרה חייב לתת מחצית השקל (פיה"מ שם) וקטנים היינו בני פחות משלש-עשרה, מדוע "אם נתנו מקבלין מהם" והרי אינם יכולים להקנות?

ותירץ:

אין לחשוש שבגלל נתינת הקטן יבוא קרבן ציבור מכסף היחיד, כי המטבע שנתן הקטן כנדבת יחיד בטל ברוב המטבעות של נדבות הציבור, ואף שמטבע כסף הוא דבר חשוב ואינו בטל ברוב (הל' מאכ"א פט"ז ה"א), הרי מן התורה גם דבר חשוב בטל ברוב (שם, שם ה"ט) ורק מדרבנן (שאמרו שדבר חשוב לא בטל) קיים עדיין האיסור (להביא קרבן ציבור מכסף היחיד), ועל זה נאמר: "אתי תקנתא דרבנן" (שקטן מקנה לאחרים) ומפיק איסור דרבנן.

(שנר המלך, שקלים פ"א ה"א)

הלכות שקלים פרק א, הלכה ז: הכל חייבין לתן מחצית השקל... אבל לא... קטנים; ואם נתנו, מקבלין מהן.

וכתב הרע"ב (שקלים פ"א מ"ח) שמקבלים מן הקטן רק אם נתנו במתנה גמורה, כי מחצית השקל באה לקרבנות ציבור, שאינם באים מכספי יחיד אלא משל ציבור או אם היחיד מנדב ובלבד שימסרם לציבור יפה יפה (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ח ה"ז), ולכן צריכה נתינת הקטן להיות בלב שלם.

והקשה השער המלך:

הרי הקטן אינו יכול להקנות לאחרים עד שיגדל ויביא שתי שערות (ראה רמב"ם הל' מכירה פכ"ט ה"ד, הי"ב), ולכן אין לתת את הלולב בסוכות לקטן כי "הקטן קונה, ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר" (רמב"ם הל' לולב פ"ח ה"י), ואם כן כשהקטן נותן אינו מקנה לציבור, ונמצא שקרבן ציבור קרב משל היחיד!

ואמנם לדעת הרע"ב (שקלים שם מ"ג) שחייב מחצית השקל אינו חל על מי שהוא פחות מבין עשרים, תתפרש הלכה זו –

~ יום רביעי ב' תמוז ~

האם גוי מביא נסכים?

הגוי מביא נסכים' היא שישראל חייב להביא נסכים משלו, ואילו הגוי אין עליו חובה להביא משלו, אבל בוודאי יכול הוא לשלוח דמי נסכים משלו. ומה שכתב בהלכות מעשה הקרבנות "עולות הגויים אין מביאין עמהן נסכים", היינו שאין חייבים להביא נסכים משלהם, אבל יכולים הם להביא מרצונם, אבל אם לא הביאו "נסכיהם קריבין משל ציבור".

והמעשה רוקח' יישב:

יש לחלק בין 'נסכים' לדמי נסכים'. כי מהפסוק 'כל האזרח' למדים שאין הגוי יכול להביא נסכים, אבל הרמב"ם דייק בלשונו וכתב כאן "ולא שלח עמה דמי נסכים", ואכן אם שלח דמי נסכים מקבלים ממנו והם ניתנים ללשכה (קופה לצרכי הקדש), ומשלמים על הנסכים מכספי הלשכה. וזו כוונת המשנה (שקלים שם) שאם שלח הנכרי דמי נסכים, "קריבין משלו" (אף שהנסכים נקנים מכספי הציבור) וזאת כיון שאין הציבור נחסרין כלום, דהרי לוקחים אותם ונותנים אחרים כנגדם.

הלכות שקלים פרק ד, הלכה ג: גוי ששלח עולתו ממדינת אחרת, ולא שלח עמה דמי נסכים – יבואו נסכיה מתרומת הלשכה.

הקשה הל'לחם משנה' (הל' מעה"ק פ"ג ה"ה):

משמעות דברי הרמב"ם היא שגוי יכול לשלוח את דמי הנסכים עם עולתו, ורק אם לא שלח – "יבואו נסכיהם מתרומת הלשכה" (וכך גם שנינו במשנה – שקלים פ"ז מ"ג). ולכאורה הרי זו סתירה לדברי הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ה): "עולות הגויים אין מביאין עמהן נסכים שנאמר 'כל האזרח יעשה ככה', אבל נסכיהם קריבין משל ציבור", ומקורו מגמרא (תמורה ג, א) שלמדו מהפסוק הנאמר לאחר פרשת הנסכים (במדבר טו, יג) "כל האזרח יעשה ככה" – "אזרח (ישראל) מביא נסכים ואין העכו"ם מביא נסכים"!

ותירץ:

הרמב"ם מפרש שכוונת הלימוד 'ישראל מביא נסכים ואין

~ יום חמישי ג' תמוז ~

מדוע אין עושים יום הכפורים שני ימים?

והקשה ה'כרתי ופלת' (סי' קי, בית הספק) : לדעת ריש לקיש (יומא עד, א) ש'חצי שיעור' מותר מן התורה (והאיסור הוא מדרבנן) מדוע לא תיקנו שני ימים, הרי אפשר לאכול פחות מהשיעור ויקיימו מצות עינוי מן התורה מבלי לבוא לידי סכנה? וה'נודע ביהודה' (קמא, י"ד סי' נז) הוסיף להקשות: אף אם לא תיקנו תענית משום חשש סכנה, מדוע לא גזרו איסור מלאכה שאין בה סכנה?

וביאר:

במועדי תשרי, מן התורה אין לחשוש שמא עיברו את חודש אלול, כי ברוב השנים אינו מעובר אלא שחכמים לא רצו לחלק בין המועדים ולכן חייבו לעשות אותם שני ימים. אבל ביום הכפורים שבגלל חשש סכנה לא יכלו לתקן הנהגה של יום טוב כמו בשאר ימים טובים, לא רצו לתקן לחצאין, היינו לאסור מלאכה ולהתיר אכילה פחות מכשיעור. וה'אור זרוע' מסיים שרבותיו היו עושים יום כיפור שני ימים. ולכן, אם משהו יעשה כך – "הואיל וראיתי רבותי שעושין לא אמתה בידו, ואם בא לימלך אדם בי, אני אומר שלא לעשות".

הלכות קידוש החודש פרק ה, הלכה ד: ב'שהיתה סנהדרין זמנית, והן קובעין על הראיה – היו בני ארץ ישראל... עושין ימים טובים יום אחד בלבד; ושאר המקומות הרחוקות שאין שלוחי תשרי מגיעין אליהן, היו עושין שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החדש. ה'אור זרוע' (הל' יום הכפורים ס"ו רפא) הביא מ'ירושלמי' (חלה פ"א ה"א) שחכמים לא תיקנו לעשות את יום הכיפורים שני ימים גם במקומות שלא הגיעו אליהם שלוחי בית דין, כי "חזקה שאין בית דין מתעצלין". כלומר, אילו בית דין היו מעבירים את חודש אלול, היו שולחים שלוחים לגולה כדי להודיע על כך (פני משה שם). וה'אור זרוע' מוסיף: תענית של שני ימים היא סכנת נפשות, ולכן לא תיקנו חכמים לעשות יום הכפורים שני ימים.

וכתב ה'צמח צדק' (ש"ת א"ח ס"ו סב): לפי טעם ה'ירושלמי' לא מוסבר מדוע לא תיקנו שיתענו שני ימים במקומות המרוחקים ביותר שאין השלוחים יכולים להגיע שם, ולכן הוסיף ה'אור זרוע' את הביאור שלא תיקנו שני ימי תענית מפני הסכנה.

~ יום שישי ד' תמוז ~

החדשים המלאים והחסרים

סדר השנה מיד בתחילתה, אלא שאת חודש תשרי לא רצו לשנות ולעשותו לפעמים חסר, שכן הוא חודש חשוב המרובה במועדים, ולכן עושים זאת בחשוון וכסלו (ראה מפרש על הרמב"ם כאן, 'רשימות' א ע"מ 9).

וה'לבוש' (שם) הוסיף כי מניסן ועד תשרי מספר הימים שבכל חודש מדויק ואין לשנותו: ניסן ואייר צריכים להיות אחד מלא ואחד חסר, כך שחג השבועות בו' בסיון יחול בדיוק חמישים יום לאחר הפסח; ומחג השבועות ועד יום הכיפורים צריכים להיות מאה ועשרים יום בדיוק – כנגד שלוש פעמים שבהם שהה משה בהר ארבעים יום, עד שבי' בתשרי התכפר על חטא העגל ומאז נקבע לדורות כיום הכיפורים, ואת חודש תשרי אין לחסר, כאמור, מחמת חשיבותו שמרובה במועדים, ולכן עושים זאת בחשוון וכסלו. ובפנימיות העניינים: ניסן מורה על עבודת הצדיקים, ותשרי מורה על עבודת בעלי התשובה, ולכן חשוון וכסלו הבאים בהמשך לתשרי אינם קבועים אלא לעיתים מלאים ולעיתים חסרים, כעבודתו של בעל-תשובה שיש בה עליות ומורדות (ראה 'רשימות' שם).

הלכות קידוש החודש פרק ח, הלכה ה: סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה, כך הוא: תשרי, לעולם מלא; וחדש מבת, לעולם חסר; וממכת ואילף, חדש אחד מלא ואחד חסר על הפרד.

כיצד נקבעו אלו חדשים מלאים ואלו חסרים?

מבאר ה'לבוש' (א"ח סי' תכח): יש לחלק את חדשי השנה כך שחציים מלאים וחציים חסרים כדי לקבל תוצאה של שלוש מאות וחמישים וארבעה ימים בשנה, והדבר נקבע בהתאם לחשיבותם כך שהחודש החשוב יותר – מלא ונקרא 'מלך', וזה שאחריו חסר והוא ה'משרת' לו. ניסן הוא 'מלך' משום שבו חל חג הפסח ולכן הוא מלא, ואייר הבא אחריו חסר; סיון 'מלך' משום חג השבועות, ותמוז הבא לאחריו חסר; וכן הלאה.

אך מחמת עודף הימים המצטבר במהלך השנים, לפעמים יש להוסיף יום אחד לשנה, ולשם כך יש לעשות חודש נוסף מלא, ומאידך לעיתים יש לקצר את השנה ביום אחד ולשם כך יש לעשות חודש נוסף חסר, ולכן נקבעו חשוון וכסלו שלעיתים שניהם מלאים ולעיתים חסרים.

ונבחרו לכך דווקא חודשים אלו משום שעדיף לתקן את

~ שבת קודש ה' תמוז ~

מתי התחילה השמש להקיף את הארץ?

השמש, לכן מאז מתחיל חשבון התקופות. אך יש סוברים שלהלכה העולם נברא בתשרי, ומחשבים את התקופות כאילו נברא בניסן משום שהשמש לא התחילה בהילוכה עם בריאתה בתחילת ליל רביעי אלא לאחר השעה השלישית של היום, היינו חמש-עשרה שעות לאחר בריאתה (שתיים-עשרה שעות של הלילה ועוד שלוש של היום), והרי הפער בין שתי תקופות הוא בן חמש עשרה שעות, שהרי 'בין תקופה לתקופה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה'; תשעים ואחד יום הם שלוש-עשרה שבועות שלמים, והשארית היא שבע וחצי שעות, ונמצא שהתקופה הבאה חלה באותו יום בשבוע בו חלה התקופה הקודמת – באיחור של שבע וחצי שעות, וזאת שלאחריה תחול באיחור של עוד שבע וחצי שעות, היינו חמש עשרה שעות מהראשונה, ועולה החשבון כאילו התחילה החמה בהילוכה בתחילת ליל רביעי של חודש ניסן שקדם לבריאת העולם, שהרי למעשה התחילה בהילוכה בתשרי, היינו שתי תקופות לאחר מכן, ביום רביעי בשבוע בשעה שלישית ביום שהן חמש עשרה שעות אחר כך (ראה ביאור הגר"א אור"ח סי' תקפ"א ס"א, 'שרה אליהו' ר"ה טז, א, באר בשדה שם).

הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב: וְיִהְיֶה בֵּין תְּקוּפָה לְתְּקוּפָה, אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וְחֲצִי שָׁעָה; וּמִשְׁתַּדֵּעַ תְּקוּפָה אֶחָת בְּאַיּוֹהַּ יוֹם וְאַיּוֹזוֹ שָׁעָה הִיא, תִּתְחַל לְמָנוֹת מִמֶּנָּה לְתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה שְׁאַחֲרֶיהָ, וּמִן הַשְּׁנִיָּה לְשְׁלִישִׁיתָ, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

שנת החמה נחלקת לארבע 'תקופות' (על שם שהחמה מקיפה את הארץ): תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. וכדי לחשב מתי מתחילה כל תקופה, יש לדעת מתי התחילה השמש בהילוכה ולפי זה לחשב – על פי אורך התקופה הידוע (תשעים ואחד יום ושבע וחצי שעות) – מתי הסתיימה התקופה הראשונה והתחילה הבאה וכן הלאה 'עד סוף העולם'.

והנה, לדעת רבי אליעזר העולם נברא בתשרי ולדעת רבי יהושע בניסן (ראה י, ב). ומקובל שהלכה כרבי אליעזר, אך מבואר בגמרא (שם יב, א) ש'חכמי ישראל מונין לתקופה (לחשבון התקופות) כרבי יהושע'.

ונחלקו ראשונים בביאור הדבר: לדעת רש"י (שם ד"ה חכמי ישראל וד"ה ולתקופה) נוקטים להלכה שהעולם נברא בניסן, וכיון שמהלך השמש התחיל מליל רביעי הראשון בניסן בו נבראה

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' ב

השבאי עצמו יש לו קנין בעבד, כדי שיוכל למוכרו לישראל. מתרצת הגמרא, אין – כן, יש לשבאי קנין בעבד על ידי שמחזיק בו לאחר שרבו התייאש ממנו, וקני' ליה למַעֲשֶׂה יָדָיו – וזוהי במעשה ידיו של העבד בלבד. ורבו השני קונה מהשבאי בכסף את מעשה ידי העבד, וכאשר יטביל את העבד לשם עבדות, יהיה גם גוף העבד קנוי לו. ודבר זה שהשבאי קונה עבד כנעני למעשה ידי, נלמד מְדַאֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, מִנֵּינִי לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֶׁקֶנָּה אֶת הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים לְמַעֲשֶׂה יָדָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה מד) 'וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתֶיכֶם מִהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאִמָּה', ואחר כך נאמר (שם כה מה) 'וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַנִּזְרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנֶה'. המילים 'מהם תקנו' מיותרות, לפי שכבר נאמרו בפסוק הקודם, ועל כן דרשו חכמים, אֵתָם קוֹנִים מִהֶם עֲבָדִים

יענה לך, רָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן נַמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָדַע מֵאֵי קְאָמְרִי רָבֵן – לא ידע באיזה אופן דיברו חכמים. וְהָכִי קְאָמַר לְהוֹ לַחֲכָמִים, אֵי לִפְנֵי יָאוֹשׁ קְאָמְרִינוּ – אם דיברתם באופן שרבו הראשון עדיין לא התייאש, ואתם חוששים שמא אנשים ימנעו מלפדות את העבדים, הִינּוּ בְּשֵׁם – זו תשובתי, שכשם שמצוה לפדות את בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים. וְאֵי לְאַחַר יָאוֹשׁ קְאָמְרִינוּ – ואם דיברתם באופן שרבו הראשון התייאש, ולכן אם פדאוהו לשם בן חורין לא משתעבד כלל, תשובתי בְּדִחְקָתָהּ, שיש חשש שהעבד יפיל עצמו לגייסות כדי שיפדוהו. מקשה הגמרא, וְלִרְבָּא דְאִמְרֵיהּ שֶׁמִּשְׁנָה מִדְּבַרְתָּ לְאַחַר יָאוֹשׁ שֶׁל רִבּוּי הָרָאוֹשׁ, וְאִם פִּדְאוּ לִשְׁמֵהּ עֲבָדוֹת יִשְׁתַּעֲבֵד לְרִבּוּי הַשְּׁנִי, רִבּוּי הַשְּׁנִי מֵאֵתָם קֵנִי לִיָּה – ממי קנה רבו השני את העבד, על כרחך מִשְׁבָּאֵי – מהגוי ששבה את העבד, שְׂבָאֵי גוֹפִיָּהּ מִי קֵנִי לִיָּה – וכי

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ט סיון ~

הלכות שופר וסכה ולולב

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק שלישי

(1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

א. כמה תקיעות חייב אדם לשמע בראש-השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמר 'תרועה' בלולב ובראש-השנה שלש פעמים; וכל תרועה - פשוטה לפני³ ופשוטה לאחריה⁴. ומפי השמועה למדו, שכל תרועות של חדש השביעי אחד הן - בין בראש-השנה, בין ביום-הקפורים של יובל - תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן: תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

(2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה שלש פעמים. בראש השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" (במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא כה, ט). (3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. (4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה ספק, לפי ארץ השנים רוב הגלות, ואין אנו יודעין היאך היא: אם היא היללה שמיללין הנשים ביניהן בעת שמביבין⁵, או האנחה, כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם, כשידאג לבו מדבר גדול⁶, או שניהם כאחד: האנחה, והיללה שדרבה לבוא אחריה, הן הנקראין תרועה; שפך דרך הדואג - מתאנח תחלה, ואחר-כך מילל. לכך אנו עושין הפל⁷.

(5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה שאנו קוראים תרועה. (6) שמשמיע קול אחר קול ומאריך בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו קוראים שברים. (7) לצאת ידי ספק.

ג. היללה היא שאנו קוראין תרועה; והאנחה זו אחר זו, היא שאנו קוראין אותה שלשה שברים. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מברך ותוקע תקיעה, ואחריה שלשה שברים, ואחריה תרועה, ואחריה תקיעה; וחזור כסדר זה שלש פעמים⁸. ותוקע תקיעה, ואחריה שלשה שברים⁹, ואחריה תקיעה;

וחזור כסדר זה שלש פעמים. ותוקע תקיעה, ואחריה תרועה, ואחריה תקיעה; וחזור כסדר זה שלש פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים, כדי להסתלק מן הספק.

(8) שצריך לשמוע תשע קולות. (9) מספק שמה שברים הם התרועה.

ד. שיעור תרועה - כשתי תקיעות. שיעור שלשה שברים - בתרועה. הרי שתקע והריע, ותקע תקיעה ארבע ומשך בה כשתיים בראשונה - אין אומרים, תחשב כשתי תקיעות, ויריע אחריה וחזור ויתקע; אלא אפלו משך בה כל היום, אינה אלא תקיעה אחת; וחזור ותוקע ומריע ותוקע שלש פעמים.

ה. שמע תקיעה אחת בשעה אחת, ושניה בשעה שניה; אפלו שהה כל היום כלו - הרי אלו מצטרפין, ויצא ידי חובתו. והוא, שישמע כל בבא מהן על סדרה; לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות, או שתי תקיעות ואחריהן תרועה¹⁰ וכיוצא בזה.

(10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה לאחריה.

ו. שמע תשע תקיעות מתשעה בני-אדם כאחד - לא יצא¹¹ אפלו ידי אחת¹². תקיעה מזה, ותרועה מזה, ותקיעה משלישי, בזה אחר זה - יצא, ואפלו בסריגין, ואפלו כל היום כלו. ואינו יוצא ידי חובתו עד שישמע כל התשע תקיעות, שכלן מצוה אחת הן, לפיכך מעכבות זו את זו.

(11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת אחת אין כאן פשוטה לפני ולאחריה. (12) מפני שצריך שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות והתרועות בבת אחת.

ז. הצבור חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות. כיצד? אומר שליח-צבור 'אבות'¹³ ו'גבורות'¹⁴ וקדשת השם¹⁵ ו'מלכיות'¹⁶, ותוקע שלש; ואומר 'זכרונות'¹⁷, ותוקע שלש; ואומר 'שופרות'¹⁸, ותוקע שלש; ואומר 'עבודה'¹⁹ ו'הודיה'²⁰ וברכת פהנים²¹.

(13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן אברהם". (14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים". (15) ברכת "אתה קדוש". (16) ברכה רביעית שאומר בה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוֹנִין 'אֶמֶן'. וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'שְׁהֵינּוּ', וְכָל הָעַם עוֹנִין אַחֲרָיו 'אֶמֶן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שְׁאִמְרָנוּ מִפְּנֵי הַסֶּפֶק עַל הַסֵּדֶר, וְאוֹמְרִים קָדִישׁ, וְעוֹמְדִין וּמִתְפַּלְלִין תְּפִלַּת מוֹסֵף. וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר שְׁלִיחַ-צְבוֹר בְּרָכָה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מְלָכִיּוֹת', תוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פֶּעַם אַחַת. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה חֲמִישִׁית, שֶׁהִיא 'זְכוּרֹנוֹת', וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר תוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְתִקְיעָה. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה שְׁשִׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפְרוֹת', וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר תוֹקֵעַ תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתִקְיעָה פֶּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

(26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ספר-תורה למקומו קודם התקיעות". (27) אף על פי שהתוקע צריך לעמוד — לא הטריחו את הציבור בזה. (28) בשופר כתוב "לכס", ובעומר כתוב "לכס", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

יא. זה שתוקע כִּשְׁהֵן יושבין, הוא שתוקע על סדר הברכות כִּשְׁהֵן עומדים²⁹. ואינו מדבר³⁰ בין תקיעות שמישב לתקיעות שמעמד³¹. ואם סח ביניהן - אף-על-פי שעבר, אינו חוזר ומברך.

(29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. (30) התוקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. (31) שהברכות שבירך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

יב. בדין היה, שיתקעו על כל ברכה, כל בְּבֵא מִהֵן³² שלש פְּעָמִים, בְּדֶרֶךְ שִׁתְּקֵעוּ כִּשְׁהֵן יושבין. אלא כִּינן שִׁיָּצְאוּ מִיָּדִי סֶפֶק בְּתִקְיעוֹת שְׁמִיִּשְׁבִּים, אִין מְטְרִיחִין עַל הַצְּבוֹר לְחֹזֵר בְּהֵן בְּלֹן עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת; אֵלֹא דִי לְהֵן בְּבֵא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדִי שִׁיִּשְׁמְעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹו - בְּצְבוֹר; אֲבָל הִיחִיד - בֵּין שִׁשְׁמַע עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת³³, בֵּין שֶׁלֹא שִׁמַּע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מַעֲמֵד בֵּין מִיִּשְׁבִּים - יָצָא, וְאִין בְּזָה מְנַהֵג.

(32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הבכות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תשר"ת ותשר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. (33) חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק.

יג. התקיעות אינן מעפכות את הברכות³⁴, והברכות אינן מעפכות את התקיעות³⁵. שתי עירות: בְּאַחַת יוֹדַע בְּוֹדָאֵי שְׁלֹשׁ שָׁם מִי שִׁיבְרֵךְ לְהֵן תִּשְׁעַ בְּרָכוֹת, וְאִין שָׁם תוֹקֵעַ; וּבִשְׁנִיָּה, סֶפֶק יֵשׁ שָׁם תוֹקֵעַ, סֶפֶק אִין שָׁם תוֹקֵעַ - הוֹלֵךְ לְשִׁנְיָה³⁶; שֶׁהַתְּקִיעָה מְדַבְּרִי תוֹרָה, וְהַבְּרָכוֹת מְדַבְּרִי סוֹפְרִים.

פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום הזכרון". (17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר הברית". (18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע תרועה". ובה פסוקים שזכרו בהם שופרות. (19) ברכת "רצה". (20) ברכת "מודים". (21) ברכת "שים שלום".

ח. שלש ברכות אֲמַצְעִיּוֹת אֵלֹו שֶׁל רֹאש־הַשָּׁנָה יוֹם-הַפְּעוּרִים שֶׁל יוֹבֵל²², שֶׁהֵן מְלָכִיּוֹת וְזְכוּרֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת, מְעַפְכוֹת זֹו אֵת זֹו²³. וְצָרִיךְ לֹמַר בְּכָל בְּרָכָה מִהֵן עֲשֹׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה²⁴: שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה, וְשְׁלֹשָׁה מִסֶּפֶר תְּהִלִּים, וְשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאַחַד מִן הַתּוֹרָה - מְשָׁלִים בּוֹ²⁵; וְאֵם הַשָּׁלִים בְּנִבְיָא - יָצָא. וְאֵם אֲמַר פְּסוּק אַחַד מִן הַתּוֹרָה וְאַחַד מִן הַנְּבִיאִים - יָצָא. וְאַפְלוֹ אָמַר: 'וּבְתוֹרָתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כְּתוּב לֹאמַר', וְאַמַּר פְּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהַפְּסִיק - שׁוּב אִינוֹ צָרִיךְ בָּלוֹם.

(22) שהיו אומרים בו — ביובל — מלכיות זכרונות ושופרות, כמו בראש השנה. (23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר גם את מה שיוודע ולא אומר כלום. (24) והוא כנגד עשרה פסוקים של הללו א-ל בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר", וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהוזכר בהם שופר. (25) לעשרה.

ט. אִין מְצַפְרִין זְכוּרֹנוֹת, מְלָכִיּוֹת וְשׁוֹפְרוֹת שֶׁל פְּרַעְנוֹת. זְכוּרֹנוֹת - כְּגוֹן 'וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הָמָּה וְכוּ'; מְלָכִיּוֹת - כְּגוֹן 'בְּחֻמָּה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם'; שׁוֹפְרוֹת - כְּגוֹן 'תִּקְעוּ שׁוֹפֵר בַּגִּבְעָה וְכוּ'. וְלֹא זְכוּרֹן יַחֲדִיד, אֲפֹלוֹ לְטוֹבָה, כְּגוֹן 'זִכְרָנִי ה' בְּרַצְוֹן עִמָּךְ'; 'זִכְרָה לִי אֱלֹהִי לְטוֹבָה'. וּפְקִדוֹנוֹת אִינן פְּקִדוֹנוֹת, כְּגוֹן 'פֶּקֶד פְּקִדְתִּי אִתְּכֶם'. וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פְּרַעְנוֹת שֶׁל אֲמוֹת עַכְשָׁם, כְּגוֹן 'ה' מֶלֶךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים'; 'זִכֹּר ה' לְבִנֵּי אָדָם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם'; 'וְה' אֱלֹהִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע וְהִלָּךְ בְּסַעֲרוֹת תִּימָן'. 'שִׁמַּע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אַחַד'; 'אַתָּה הָרָאָה לְדַעַת וְכוּ'; 'וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשָּׁבֹת אֵל לְבָבְךָ וְכוּ' - כָּל פְּסוּק מֵאֵלֹו, מְלָכוֹת הוּא עֲנִינּוּ, אף-על-פי שאין בו זכר מלכות; וְהַיּוֹם הוּא כְּמוֹ 'ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד'; 'וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ וְכוּ'.

י. הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט בְּסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאש־הַשָּׁנָה בְּצְבוֹר כֵּן הוּא: אַחֵר שְׁקוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְחַזְרִין הַסֶּפֶר לְמִקוֹמוֹ²⁶, יוֹשְׁבִין כָּל הָעַם²⁷. וְאַחַד עוֹמֵד²⁸ וּמְבָרֵךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפֵר', וְכָל הָעַם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמין גאם יוונית), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל.
(11) שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל חלק הדופן שיש ברחבו יותר על טפח כזה: (12) סוכה, שם. (13) פט"ז הי"ט. (14) כזה:

ג. **היו לה שתי דפנות זו כנגד זו וביניהן מפלש**¹⁵
- **עושה דפן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו**¹⁶,
ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחת משתי
הדפנות¹⁷ וכשרה; וצריך לעשות לה צורת פתח¹⁸.
קנים היוצאים מסבך הסכה לפני הסכה, ודפן אחת
נמשכת עמה¹⁹ - הרי הן פסולה²⁰.

(15) כזה: (16) סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן מחוברות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב.
(17) שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים.
(18) קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו ועל הדופן שכנגד. כזה: (19) מקלות סוככים בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד קיר הרביעי הפרוץ, וכו' לאחד היה ארוך יותר מחבירו, כזה: (20) ואף-על-פי שהמשך הזה אין לו אלא דופן אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט.).

ד. **דפנות שהיו דבוקות בגג הסכה ולא היו מגיעות לארץ**²¹: אם היו גבוהות מן הארץ שלשה טפחים - פסולה; פחות מכן - כשרה²². היו הדפנות דבוקות לארץ, ולא היו מגיעות לסבך - אם גבוהות עשרה טפחים, אף-על-פי שהן רחוקות מן הגג כמה אמות, כשרה²³; ובכלד שהיו הדפנות מכוננות תחת שפת הגג²⁴. הריחיק את הגג²⁵ מן הדפן שלשה טפחים - פסולה; פחות מכן - כשרה. תלה מחצה שגבוהה ארבעה ומשהו באמצע, בפחות משלשה סמוך לארץ, ובפחות משלשה סמוך לגג - הרי זו כשרה²⁶.

(21) משנה, סוכה טז, א. שכל פחות משלשה, כמחובר עם הארץ הוא, וזהו דין "לבוד". (23) הלכה למשה מסיני היא, שאנו רואין כאילו הדפנות מגיעות לסבך - "גוד אסיק מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). (24) שאם אינן מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבוד". וסובר רבינו ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין ט"ז או"ח סי' תרלב סק"א). (25) משנה, סוכה יז, א. (26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבוד", פעם מן המחיצה לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.

ה. **העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפנות לה**²⁷ - אם היו חזקים, או שקשר אותם וחזק אותם, עד שלא תהיה הרוח המצויה מנידה אותם²⁸ תמיד, ומלא בין האמירים²⁹ בתבן ובקש פדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - הרי זו כשרה; שקל

(34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. (35) שאם אינו יודע לברך מלכיות וזרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. (36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

הלכות סכה

פרק רביעי

(1) נתבארו בו שיעורי הסוכה: רחבה וגבהה, ושיעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

א. **שעור הסכה - גבהה אין פחות מעשרה טפחים², ולא יתר על עשרים אמה³. ורחבה - אין פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים⁴. ויש לו להוסיף ברחבה אפלו כמה מילין⁵. היתה פחותה מעשרה או משבעה על שבעה, או גבוהה מעשרים אמה כל-שהוא - הרי זו פסולה.**

(2) משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע עד הסכך (עירובין ג:). (3) מפני שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה כמותו, ועיין מגיד-משנה). (4) ששה טפחים צריך לגופו, שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד-משנה). (5) שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראויין לישוב בסוכה אחת" (סוכה כז:).

ב. **סכה שאין לה שלש דפנות - פסולה⁶. היו לה שתי דפנות גמורות⁷ זו כצד זו, כמין ג"ם⁸ - עושה דפן שיש ברחבו יתר על טפח, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, וצריך לעשות לה צורת פתח¹¹, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות¹². וכבר בארנו בהלכות שבת¹³, שצורת פתח האמור בכל מקום, אפלו קנה מפאן וקנה מפאן וקנה על גביהן, אף-על-פי שאינו מגיע להן¹⁴.**

(6) משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו:): מן המקראות, שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה להלן עוד במה שחידשה ההלכה. (7) שלמות. (8) ג"ם יוונית, כזה. (9) שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל פחות משלשה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה (=שבעה טפחים). (10) די בשתי דפנות (כשהן סמוכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד העמודים (וכמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הלכה לה), והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח). ובמקום שאין תקרה אין הסוכה כשרה אלא-אם-כן עשה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).

ט. לא היו לה פצימין - פסולת, מפני שהיא סכה העשויה במבוי, שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצע האכסדרה אין בו כהל' ושבגדו אין בו פצימין.

י. סוף על-גבי מבוי שיש לו לחי⁴⁹ או על-גבי באר שיש לה פסין⁵⁰ - הרי זו סכה כשרה לאותה שפת שבתוך החג בלבד⁵¹; מתוך שלחי זה ופסין אלו מחצות לענין שבת - נחשב אותן מחצות לענין סכה⁵².

(49) מבוי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי שורות של בתים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פ"ז מהל' שבת ג"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות. (50) הם קרשים שהם עושין סביב הבאר, בצורה כזו כאן מופיע ציור בכדי להתיר לעולי רגלים שיוכלו לשאוב מים לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות היחיד (כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הכ"ז) והוא סיך על הפסים האלו. (51) ולא לימים האחרים. (52) סוכה ז, א ועמוד ב.

יא. נעץ ארבעה קנדיסין⁵³ על ארבע זויות הגג⁵⁴ וסוף על גבן - הואיל והסכך על שפת הגג, כשרה⁵⁵; ורואין את המחצות התחתונות כאלו הן עולות למעלה על שפת הסכך.

(53) עמודים. (54) בשפת הגג. (55) כרב נחמן בסוכה ד: שאמר שפלוגתת רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ הקונדיסים באמצע הגג, ובזה פוסלים חכמים, אבל בשפת הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שרירא גאון בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקון", ועיין ראב"ד.

יב. סכה שיש לה פתחים רבים, ויש בכתליה חלונות הרבה - הרי זו כשרה⁵⁶; ואף-על-פי שפרוץ מרבה על העומד. ובלבד שלא יהיה שם פתח יתר על עשור - אכל אם היה שם פתח יתר על עשור - אף-על-פי שיש לה צויות פתחים⁵⁸, צריך שלא יהיה הפרוץ מרבה על העומד.

מחצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה³⁰, אינה מחצה.

(27) משנה, סוכה כד, ב. (28) אף-על-פי שאין בכוחה להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם, בגמרא). (29) הענפים, נוסחא אחרת: "האורין". (30) אף-על-פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.

ו. העושה סכתו בראש העגלה³¹ או בראש הספינה³² - כשרה³³, ועולין לה ביום-טוב. בראש האילן³⁴ או על גבי הגמל - כשרה³⁵, ואין עולין לה ביום-טוב; לפי שאסור לעלות ביום-טוב באילן או על גבי בהמה³⁶. הרי מקצת הדפנות עשויות בידי אדם ומקצתן אילנות - רואין, כל שאלו נטלו האילנות, היא יכולה לעמוד בדפנות שבידי אדם, עולין לה ביום-טוב³⁷.

(31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או הספינה אינה קבועה במקום אחד. (32) במקום הגבוה ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה. (33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו שכתב רבינו למעלה. (34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו, ועשה לו קירות וסכך. (35) לחול-המועד, שאין איסור לעלות אליה. (36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו וה"ט. (37) סוכה כב, ב. וכג, א.

ז. סכה שאין לה גג - פסולה³⁸. ביצד? כגון שהיה ראשי הדפנות דבוקות זו בזו כמין צריף³⁹; או שסמך ראש הדפן של סכה לפתל⁴⁰ - אם היה לה גג אפילו טפח⁴¹, או שהגביה הדפן הסמוך לפתל מן הקרקע טפח, הרי זו כשרה⁴². סכה עגלה - אם יש בהקפה פרי לרבע פה שבועה טפחים על שבועה טפחים⁴³, אף-על-פי שאין לה זויות, הרי זו כשרה.

(38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל. (39) שם יט, ב. כזה: (40) כזה: (41) שלא סמך ממש אל הקיר והשאר רווח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו רואים את הטפח כסתום וחשוב גג (סוכה שם). (42) שכיון שיש טפח ישר - הרי הוא אוהל. (43) כלומר, אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).

ח. סוף על-גבי אכסדרה⁴⁴ שיש לה פצימין⁴⁵ - בין שהיו נראין מבפנים⁴⁶ ואין נראין מבחוץ⁴⁷, בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - כשרה⁴⁸.

(44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד-משנה, וראה להלן ה"ט). (45) עמודים. (46) שהעמודים בולטים מצד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק. (47) כזה: ומבפנים נראה חלק. (48) כיון שיש עמודים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר שנתעקם ונשתפע מקרקעיתה. וזו היא: "דופן עקומה", ראה להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. (73) סוכה, שם. והשיעור בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות. (74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). (75) שבעה טפחים על שבעה טפחים. והיה רחוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד-משנה). (76) שאף-על-פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הי"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה - אף-על-פי כן אין הסוכה כשרה, שסוף-כל-סוף אין כאן מחיצות ממש, הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

טו. היתה פחותה מעשרה⁷⁷, והקק בה⁷⁸ להשלימה לעשרה - אם יש משפת חקק ולכחל שלשה טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה; שכל פחות משלשה, הרי הוא כדבוק⁷⁹, כמו שבארנו בהלכות שבת⁸⁰.

(77) מעשרה טפחים בגובה. (78) חפר בתוך האדמה שיעור של סוכה בעומק. (79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדין וכהלכה, ולא כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל (סוכה ד:). (80) פ"ד ה"ז.

טז. דפני סכה כשרין מן הפל⁸¹, שאין אנו צריכין אלא מחצה מכל מקום, ואפלו מבעלי-חיים⁸². ועושה אדם את חבירו דפן ביום-טוב, כדי שיאכל וישתה וישיין בסכה כשרה, שחבירו דפן לה. והוא, שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דפן⁸³; אבל אם עשהו לדעת - אסור ביום-טוב, ומתיר בשאר ימי החג. וכן עושה בכלים דפן רביעית ביום-טוב; אבל דפן שלישית, לא יעשה אותה בכלים ביום-טוב, לפי שהוא מכשיר הסכה, ואין עושין אהל צראי ביום-טוב⁸⁴.

(81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך) כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל מה שאמרו (סוכה יב): חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר (ראה להלן פ"ה ה"א). (82) כרבי יהודה (סוכה כג). (83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה קבועה אסור לעשותה ביו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו בפט"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי, שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד). (84) עירובין מד, א.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר

(56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך כל המחיצה (סוכה ז). קולא היא בדופן השלישית כמו שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד-משנה). (57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד יותר מעשר אמות. (58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה שכתב רבינו בפט"ז מהל' שבת הט"ז.

יג. סכה שאוירה⁵⁹ גבוה מעשרים אמה, ומעטה בקרים וכסתות⁶⁰ - אינו מעוט⁶¹, ואפלו בטלם⁶². מעטה בתנן ובטלו - הרי זה מעוט; ואין צריך לומר עפר ובטלו. אבל בעפר סתם, אינו מעוט⁶³. היתה גבוהה מעשרים אמה, והוציין⁶⁴ יורדין לתוך עשרים - אם היתה צלתן מרבה מחמתן⁶⁵, יחשבו כנג עבה⁶⁶ וכשרה.

(59) כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. (60) שנתן על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה. (61) אינה נמעטת משיעורה. (62) שחשב בדעתו להניחם שם לעולם (מגיד-משנה) - כיון שעל-פי הרוב לא נוהגים לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל אדם (סוכה ד:). (63) אע"פ שלא ינטלו משם כל ימי החג - כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד-משנה). (64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. (65) כלומר, אם תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש, מחמת ההוציין. (66) וחללה של הסוכה הוא פחות מעשרים אמה (סוכה ד:).

יד. בנה איצטבה⁶⁷ בה כנגד דפן האמצעית⁶⁸ על-פני כלה⁶⁹ - אם יש באיצטבה שיעור רחב הסכה, כשרה⁷⁰. בנה איצטבה כנגד דפן האמצעית מן הצד⁷¹ - אם יש משפת איצטבה ולכחל ארבע אמות, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה⁷². בנה איצטבה באמצעה - אם יש משפת איצטבה ולכחל ארבע אמות לכל רוח, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה⁷³; וכאלו המחצות נוגעות באיצטבה, והרי מן האיצטבה ועד הסכך פחות מעשרים אמה. בנה בה עמוד⁷⁴, ויש בו הכשר סכה⁷⁵ - פסולה; שאין אלו מחצות הנפרות⁷⁶, ונמצא על-גב העמוד סכך כשר בלא דפנות.

(67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ. (68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית, שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח (רש"י סוכה שם). (69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה, כזה: (70) שהרי מקרקעית האיצטבה ועד הסכך אין גובה עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה היא אפילו מהאיצטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). (71) בצד קיר אחד והגיעה עד הדופן האמצעי, כזה: (72) שכן היא ההלכה, שעד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוציין וְעָלִין שֶׁל סֶכֶךְ יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֲשָׂרָה טַפְחִים⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵצֵר לוֹ בִּישׁוּבָתוֹ. סֶכֶכָה בְּמִינֵי מַתְכוֹת¹⁰, אוּ בַעֲצָמוֹת וְעוֹרוֹת¹¹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שְׂאִינָן גְּדוּלֵי קֶרֶקֶע. הַדְּלָה¹² עָלֶיהָ גִּפְנִים¹³ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה סֶכֶךָ - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרִי לֹא נַעֲקְרוּ¹⁴. סֶכֶכָה בְּכָלִי¹⁵ עֵץ וּבִמְחַצְלוֹת¹⁶ הָעֲשׂוֹיֹת לְשִׁכְיָהּ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טַמְאָה. וְכֵן אִם סֶכֶכָה בְּשִׁבְרֵי-כָלִים וּבְלִיֹּתֶיהֶן¹⁷, פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהִיוּ מְקַבְּלִין טַמְאָה - שְׂמָא וְסִפָּהּ בְּשִׁבְרִים שֶׁעֲדִין לֹא טְהוּרִים¹⁸.

(8) סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. (9) שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בדיעבד ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליון על הרמב"ם). (10) במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ – פסולה, שצריך שיהיה צומח מהארץ. (11) שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. (12) הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). (13) שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. (14) ומחובר פסול לסכך. (15) סוכה טו, א. (16) של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). (17) שבלו ונקרעו (שם טו:). (18) שלא נשברו כל כך, עד שהשבירה תבטל הטומאה מהם.

ג. סֶכֶכָה בְּאֶקְלִין¹⁹ - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טַמְאָה. סוֹכֵי תְּאֵנִים²⁰ וּבְהֵן תְּאֵנִים; פְּרִכְלִי עֲנָבִים²¹ וּבְהֵן עֲנָבִים; מְכַבְּדוֹת²² וּבְהֵן תְּמָרִים, וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בְּהֵן; רוֹאִין אִם פְּסוּלָת²³ מְרַבָּה עַל הָאֶקְלִין - מְסַכְּכִין בְּהֵן²⁴; וְאִם לֹא - אֵין מְסַכְּכִין בְּהֵן. סִפָּהּ בִּיְרִקוֹת²⁵, שְׂאֵם יִיבָשׁוּ וְכֹלֵל וְלֹא יִשְׁאָר בְּהֵן מִמֶּשֶׁה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן עֲתֵה לְחִים - הֲרִי מְקוֹמָן נִחָשֵׁב כְּאִלוֹ הוּא אֲוִיר²⁶ וּכְאִלוֹ אֵינָם²⁷.

(19) מאכל אדם. שאילו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). (20) ענפי תאנים. (21) זמורות הגפנים. (22) ענפי הדקל. (23) שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. (24) שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאילו כל הסכך כשר (סוכה יג:). (25) שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. (26) והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאויר (להלן ה"כ) – סוכה, שם. (27) המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בדיעבד אלא אסורה לכתחילה שמה יניחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

ד. סֶכֶכָה בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ²⁸, שֶׁלֹּא דָק אוֹתָן²⁹ וְלֹא נִפְצָן³⁰ - כְּשֶׁרָה, שֶׁעֲדִין עֵץ הוּא. וְאִם דָק וְנִפְצָן אוֹתָן - אֵין מְסַכְּכִין בּוֹ³¹, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנֵּית צוּרְתוֹ, וּכְאִלוֹ

הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו. ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא בדברים אלו.

א. הַסֶּכֶךְ² שֶׁל סֶכָה אֵינוֹ כָּשֶׁר מִכָּל דְּבָר. אֵין מְסַכְּכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ³, שֶׁנַּעֲקָר מִן הָאָרֶץ⁴, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טַמְאָה⁵, וְאֵין רִיחוֹ רַע⁶, וְאֵינוֹ נוֹשֵׁר וְאֵינוֹ נוֹבֵל תָּמִיד⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַסֶּכֶךְ שֶׁל סֶכָה, אֵינוֹ כָּשֶׁר מִכָּל דְּבָר. אֵין מְסַכְּכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ כו'".

ידוע גודל דיוקו של הרמב"ם כמובא בהקדמתו שכתב "בלשון ברורה ודרך קצרה", וצריך להבין מדוע מקדים "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר" הרי יכול היה להתחיל מיד "אין מסככין אלא בדבר כו'".

וי"ל הביאור בפשטות, שאף שדרכו לכתוב "בלשון קצרה", לפעמים הניסוח הכללי מכריח להוסיף כמה מילים אף שלא מתווסף בזה שום חידוש בהלכה עצמה. ובעניינינו, בסיום הפרק הקודם כתב "דפני הסוכה כשרים מן הכל, שאין אנו צריכים אלא מחיצה מכל מקום ואפילו מבעלי חיים, ועושה אדם את חברו דופן ביו"ט והוא שיעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דופן כו'".

ובהמשך למה שכתב "דפני הסוכה כשרים מן הכל" מתאים לכתוב ש"הסכך של הסוכה אינו כשר מכל דבר" כלומר שדינו של הסכך שונה מדינם של דפני הסוכה שיש בו הגבלות ותנאים מיוחדים "אין מסככים אלא כו'".

(יין מלכות ספר זמנים סימן לא
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) הכיטוי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספך מגרנך ומיבקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב.), שצריך לסכך בדבר שגידולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספך מגרנך ומיבקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב. ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). (6) אבל ריחו רע אסור מדרבנן, שמה יצא מן הסוכה, כדלהלן. (7) סוכה יג, א.

ב. סִפָּהּ בְּדָבָר שְׂאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אוּ בְּמַחְבֵּר לְאָרֶץ. אוּ בְּדָבָר שֶׁמְקַבֵּל טַמְאָה - פְּסוּלָה. אֶבֶל אִם עֶבֶר וְסִפָּהּ בְּדָבָר הַנּוֹבֵל וְנוֹשֵׁר, אוּ בְּדָבָר שֶׁרִיחוֹ רַע - כְּשֶׁרָה; שֶׁלֹּא אִמְרוּ, אֵין מְסַכְּכִין כְּאִלוֹ, אֶלָּא כְּדִי שֶׁלֹּא יִנִּית הַסֶּכָה וְיֵצֵא⁸. וְצָרִיף לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יִהְיֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד, א. (47) ישיב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. (48) הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). (49) שהוא סכך פסול (סוכה, שם). (50) ודינו כשפוד של מתכת (שם יד:).

ח. תקרה שאין עליה מעצבה⁵¹, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה; שהרי לא נעשו לשם סכה, אלא לשם פית. לפיכך אם פקפק הנסרים והניד המסמרים⁵² לשם סכה - הרי זו פשרה, ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר ארבעה טפחים⁵³. וכן אם נטל אחד מביניהם והניח במקומו סכך פשר לשם סכה - הרי זו פשרה⁵⁴.

(51) מלשון הפסוק "ויעזבו ירושלים עד החומה" (נחמיה ג, ח). (52) כן כתב רבינו בפירוש המשנה (לסוכה טו). "ומפקפק, פירוש שיעקור אותם ממקומם ומן המסמרים התקועים בהם". ולפי"ז צריכים כאן שני דברים: גם הזות הנסרים ממקומם וגם להוציא המסמרים. וכן נראה מפירוש"י שם שכתב: "מפקפק, סותר ומנענע". אבל הרא"ש (סי' כט) וה"טור' (או"ח סי' תרלא) כתבו: "שמסיר את המסמרים". ועיין ב"ח שם, ו'קרבן נתנאל' שם (או"ק א). (53) כמו שנכתב למעלה בה"ז. והרא"ש בסי' כט תמה על זה. (54) משנה, סוכה טו, א לבית הלל. [ומסתמית לשון רבינו נראה שמידת הסכך הכשר כמידת הסכך הפסול, ואעפ"כ - כשרה, וראה להלן ה"ט והערה צה].

ט. סכה שנעשית בהלכתה מכל מקום⁵⁵ - פשרה⁵⁶, אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה. והוא, שתהיה עשויה לצל⁵⁷; כגון סבת עכו"ם⁵⁸ וסבת בהמה⁵⁹ וכל פיוצא בהן⁶⁰. אבל סכה שנעשית מאליה⁶¹ - פסולה, לפי שלא נעשית לצל. וכן החוטט בגדיש⁶² ועשהו סכה⁶³ - אינה סכה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל. לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח⁶⁴ במישף שבועה לשם סכה, וחתט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - פשרה, שהרי נעשה סכך שלה לצל.

(55) לאיזה צורך שהוא. (56) סוכה ח, ב. (57) להתגונן בצילה, ועל שם כך נקראת סוכה (סוכה שם ורש"י). (58) שעשאוה גוים לימי הקיץ. (59) שעשאוה בשביל בהמות. (60) כמו סוכת נשים (שפטורות ממצות סוכה), סוכת רועים וסוכת שומרים (סוכה שם) כשנעשו לצל (שם). (61) שנפלו העמודים התחתונים מן הגדיש, ונשארו העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. (62) הוציא העמרים התחתונים ונשארו העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. ואעפ"כ שעשה מעשה בהוצאת העמרים וביצירת החלל - אינה סוכה, לפי שלא עשה סככה לצל. (63) משנה, סוכה טו, א. (64) שחלל טפח נקרא "אהל" בכל מקום,

אין מגדולי קרקע. מספכין פחבלים של סיב³² ושל חלף³³ וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומד ואין הפחבלים פלים³⁴.

(28) על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: "ותטמנם בפשתי העץ". (29) שלא כתתם במכתשת. (30) שלא סרקם במסרק. (31) סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה לפני טויתו (עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצי). (32) הצומח מסביב לעץ. (33) מין עשב. (34) ואינם מקבלים טומאה (ירושלמי, הובא במגיד-משנה).

ה. ספכה פחצים: בזכרים³⁵ - פשרה; בנקבות³⁶ - פסולה; אף-על-פי שהוא עשוי להתמלאת בפרזל, בית קבול הוא, ומקבל טמאה ככל פלי-קבול³⁷.

(35) נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך הברזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). (36) חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הברזל (רש"י שם). (37) [כיון שאינו עשוי להשאר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הברזל כלפי האויבים, והרי זה כבקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיין 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף: קטנה - סתמה לשכיבה³⁸; לפיכך אין מספכין בה, אלא אם-כן עשה אותה לספוף³⁹; גדולה - סתמה לספוף, לפיכך מספכין בה; אלא-אם-כן עשה אותה לשכיבה⁴⁰. ואם יש לה קיר⁴¹ - אפלו גדולה, אין מספכין בה⁴², שהרי היא כפלי-קבול; ואפלו נטל הקיר שלה, אין מספכין בה, מפני שהיא פשבר-כלים⁴³.

(38) סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. (39) שכיון שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד ונעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט). (40) ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). (41) שפה גבוהה מסביב. (42) שם כ, ב. (43) למעלה ה"ב (רי"ף בסוכה שם).

ז. נסרים שאין ברחפן ארבעה טפחים, מספכין בהן, אף-על-פי שהן משפין⁴⁵. ואם יש ברחפן ארבעה - אין מספכין בהן⁴⁶, ואף-על-פי שאינם משפין; גזרה שמא יושב תחת התקרה וידמה שהיא כספה⁴⁷. נתן עליה נסר אחד שיש ברחפו ארבעה טפחים - כפשרה⁴⁸, ואין ישנין תחתיו⁴⁹. והלשון תחתיו - לא יצא ידי חובתו. היו נסרין שיש ברחפן ארבעה ואין בעבדן ארבעה, והפכין בעדיהן שאין בהן ארבעה וסכך בהן - הרי זו פסולה; שהרי הנסר פסול, בין שסכך ברחפו בין שסכך בעבדיו⁵⁰.

(44) קרשים. (45) שהם דומים לכלים. (46) משנה, סוכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בז' וסבך בשניהם - אף-על-פי שהפסח יתר על הפסול, פסולה⁸⁸. סבך בזה לעצמו ובה לעצמו, זה בצד זה⁸⁹: אם יש בסבך פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה⁹⁰.

(86) שכשר לסבך בו. (87) שפסול לסבך בו. (88) שאין הסבך הפסול בטל ברוב הכשר אלא-אם-כן נפרדים הם, אבל אם מעורבים הם - אינו בטל. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בסוכה ט: (כסף-משנה). (89) שאינם מעורבים. (90) סוכה יח, א.

יד. במה דברים אמורים? בסכה קטנה; אבל בסכה גדולה - סבך פסול באמצע, פוסלה בארבעה טפחים⁹¹; פחות מכן - פשרה. ומן הצד⁹² - פוסל בארבע אמות; ופחות מכן - פשרה. ביצד? בית שנפחת באמצע⁹³, וסבך על מקום הפחת; וכן חצר המקפת אכסדרה, שסבך עליה; וכן סכה גדולה שהקיפה בדבר שאין מסבכין בו בצד הדפנות מלמעלה: אם יש משפת הסבך הפשר ולפתל ארבע אמות - פסולה; פחות מכן - רואין כאלו הכתל נעקם, ויחשוב זה הסבך הפסול מגוף הכתל ופשרה. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁹⁴.

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות. (93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד.).

טו. ואי-זו היא סכה קטנה? כל שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים; וגדולה - כל שישאר בה יתר על סבך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סבך פשר.

טז. סבך בדבר פסול ודבר פשר, זה בצד זה, ואין במקום אחד מסבך הפסול רחב שלשה טפחים⁹⁵, אלא פחות: אם היה כל הסבך הפשר יתר על כל הסבך הפסול - פשר; ואם היה זה פסול זה בצמצום, אף-על-פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה; מפני שסבך פסול כפרוץ הוא נחשב⁹⁶.

(95) [המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סבך פסול, ראה למעלה ה"ג-גיד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה בשפודין]. (96) [בסוכה קטנה שסבך פסול בשלשה טפחים כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאור אם הוא באותה המידה של הסבך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה מצילתה (להלן ה"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה גדולה, שסבך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין דינו כאויר, ואם מדתו כמדת הסבך הכשר, הרי זו סוכה כשרה. ראה למעלה ה"ח והערה נג].

יז. פרש עליה בגד מלמעלה⁹⁷, או שפרש תחתיה

וכשהגדיש העמרים על זה לשם צל - נקרא הסבך בשם סבך, כיון שיש תחתיו חלל טפח (סוכה טז.).

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין⁶⁵, אין מסבכין בהן - גזירה שמא יעשה אותן חבילות על גגו כדי ליכשן⁶⁶, וימלך וישוב תחתיהן לשם סכה, והוא מתחלה לא עשה סבך זה לצל, ונמצאת פסכה שנעשית מאליה. ואם התיירם⁶⁷ - פשרות⁶⁸. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים⁶⁹.

(65) קנים. (66) ולא לשם סבך. (67) התייר את הקשר. (68) כל זה במשנה סוכה יב, א. (69) "ירושלמי". וכן ה"דרכם לאגוד. ועיין רב"ד.

יא. חבילות קטנות שאגדו אותן למניין⁷⁰, מסבכין בהן⁷¹. וכן החותך ראש הדקל והחירות⁷² אגודות בו - מסבכין בו, שאגד בידי שמים⁷³ אינו פחילה⁷⁴. ואפלו קשר ראשי החירות פלן מצד האחד, שנמצאו בחבילה אחת, אחד משני ראשים בידי שמים ואחד בידי אדם - מסבכין בה; שהאגד עץ אחד, אינו חבילה; וזו פערץ אחד היא, שהרי אגודה בידי שמים⁷⁵. וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטל⁷⁶, אינו אגד⁷⁷.

(70) למוכרם במנין. ומיד כשיקנס הקונה, יתיר אותם. (71) סוכה יג, ב. שאין בהן גזירה "שמא יעשה אותן חבילות על גגו" (כנ"ל הלכה י) שהרי אין דרך להצניען באגון (רש"י שם). (72) הענפים. (73) שכולם אגודים בגזע הדקל מתחילת בריאתם (שם יג). (74) ואינו צריך להתיר אותה. (75) סוכה, שם. (76) שאם מטלטלו ממקום למקום, ניתק הקשר והחבילה מתפרדת. (77) שם יג, ב.

יב. העושה סכתו תחת האילן⁷⁸ - כאלו עשאה בתוך הבית⁷⁹. הדלה עליה עלי האילנות ובידיהן⁸⁰, וסבך על גבן⁸¹ ואחר-כך קצצן: אם היה הסבך⁸² הרבה מהן⁸³ - פשרה; ואם לא היה הסבך שהיה מתחלתו פשר הרבה מהן - צריך לגעגע⁸⁴ אותן אחר קציצתן, כדי שתהיה עשויה לשם סכה⁸⁵.

(78) שענפי האילן סוככים עליה. (79) משנה, סוכה ט, ב. משום שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו", ומכאן דרשו חכמים (שם בגמרא): "בסוכות תשבו - ולא בסוכה שתחת האילן (=סוכה אחת אמרתי, ולא שתי סוכות) ולא בסוכה שתחת הבית". (80) הגביה עליה עלי האילנות וענפיהם, שהם מחוברים לקרקע ופסולים לסיכוך (למעלה ה"ב). (81) שנתן סבך כשר על הענפים המחוברים. (82) הסבך הקשר. (83) ובענפי האילן לא היה די סיכוך לעשות הסוכה - "צילתה מרובה מחמתה" (סוכה, שם). (84) שם יא, א. (85) שלא תהא בכלל "תעשה ולא מן העשוי", ראה למעלה הלכה ט.

יג. ערב דבר שמשבכין בו⁸⁶ בדבר שאין מסבכין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל. 110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. 111) שלא שייך כאן ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אויר המפסיק (רש"י בסוכה ז'). 112) יכסה שלא יהיה אויר שלשה. 113) שפסול אויר אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח.). 114) שכיון שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים, להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). 115) כלומר, מכיון שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט.).

כא. דרך הסכך להיות קל, פדי שיצאו ממנו הפוכבים הגדולים. 116) היתה מעבה 117) כמין בית - אף-על-פי שאין הפוכבים נראין מתוכה, כשרה 118). היתה הסכך מדבלל, והוא הסכך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה - כשרה 119); ובליד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים 120). ואם היה ברחב זה העולה טפח או יתר, אף-על-פי שהוא גבוה יתר משלשה טפחים - רואין אותו כאלו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד 121). והוא, שיהיה מכון פנגד שפת היורד 122).

116) הנראים ביום (כסף-משנה בשם 'ירושלמי'). 117) סככה עב. 118) משנה, סוכה כב, א. 119) משנה, שם. 120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל פחות משלשה, כלבוד הוא". 121) שכל רוחב טפח הרי הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבוט רמי", כלומר: זרוק אותה למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי הלכה למשה מסיני. 122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב ליד האחרים.

כב. העושה סכה על-גבי סכה - התחתונה פסולה, כמי שעשה סכה בתוך הבית. 123) והעליונה - כשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? כשרה גבה חלל העליונה עשרה טפחים 124) או יתר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וקטנות של עליונה, אפילו על-ידי הדחק 125). אבל אם אין גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וקטנות של עליונה אפילו על-ידי הדחק - (אף) 126) התחתונה כשרה. והוא, שלא יהיה גבה שתיהן יתר על עשרים אמה; שהתחתונה, בסכך העליונה היא נגזרת 127).

123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). 124) שיש בה גובה כשיעור

מפני הנשך 98 - פסולה 99. פרוש פדי לנאותה 100 - כשרה 101. וכן אם סככה כהלכתה, ועטרה במיני פירות ובמיני מגדים וכלים, שתלויין, בין בכתליה בין בסכך, פדי לנאותה - כשרה.

97) מפני השמש. 98) העלים הנופלים. 99) משנה, סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה, ופסול לסכך (למעלה ה"ב). 100) לייפותה. 101) שם, בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

יח. נוי סכה, אין ממעטין בגבהה. 102) אבל ממעטין ברחבה 103. היו נוי הסכה מפלגין 104 מגבה ארבעה טפחים או יתר - פסולה 105; שנמצא שהיושב שם, כאלו אינו תחת הסכך, אלא תחת הנויים, שהן אכלין וכלים שאין מספקין בהן.

102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א) ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י: ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים, אין הנוי ממעט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם). 103) ששיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים (למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו ושולחנו. ונוי סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה. 104) מרוחקים. 105) סוכה י, ב. שכל שהנוי רחוק מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

יט. סכך שהיו בו חלונות חלונות. 106) שהאזיר נראה מהן: אם יש בכל האזיר ככל מקום המסכך 107 - הרי זו פסולה, מפני שהחמתה תהיה מרבה מצלתה 108; וכל שהחמתה מרבה על הצל, אינו סכך; ואם היה הסכך רב על האזיר - כשרה.

106) נקבים נקבים בסכך. 107) שיש שיעור מקום אויר כשיעור מקום המסוכך. 108) סוכה כב, ב: "אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת" כשהנקב רחב כשיעור זוז (=מטבע קטן) - חמתה רחבה למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק אלפסי ורש"י שם.

כ. במה דברים אמורים? 109) בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים 110. אבל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה 111, עד שימצטנו משלשה 112. מעטו בדבר הפסול, כגון פרים וקטנות: אם סכה גדולה היא - כשרה 113; ואם בסכה קטנה - פסולה 114, עד שימצטנו בדבר שמספקין בו. היה רב הסכך צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הכל מרבה מחמת הפל, כשרה 115.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה נגזלת והרי היא כשאלה (סוכה לא. כרבנן). (136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה). (137) מדרבנן, כמו שמבאר. ומקורו בסוכה דף לא, א. (138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל' גזילה ה"ה). ואמנם אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה (כסף-משנה). (139) כמו שביאר, שקרקע אינה נגזלת, והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

~ יום שני ל' סיון ~

פרק ששי

(1) נתבאר בו מי הן המחויבים בסוכה מן התורה, ומן דביהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק. וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתו. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

א. נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הספכה.² טמטום ואנדורגיגוס, חייבים מספק. וכן מי שחציו עבד וחציו בן-חורין - חייב. קטן שאינו צריך לאמו, שהוא [בן חמש] כגון שש³ - חייב בספכה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

(2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן = שצריכים לעשותם דווקא בזמנים מסוימים וקבועים] גרמא ונשים פטורות, ועבדים דינם כנשים. (3) כבן חמש - שגמרו לו חמש שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי בהתפתחותו של הילד.

ב. חולים ומשמשיהן פטורים מן הספכה.⁴ ולא חולה שיש בו ספכה, אלא אפלו חש בראשו, ואפלו חש בעיניו. מצטער - פטור מן הספכה;⁵ הוא ולא משמשיו.⁶ ואיזהו מצטער? זה שאינו יכול לישון בספכה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהן, או מפני הרות.

(4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו כעין תדורו". ואף לענין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל לו לחלו. ומשמישים פטורים משום שהם עוסקים במצוה. (5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום שמצטער. (6) משמשי של המצטער חייבים בסוכה כי אין הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמישים כמו החולה.

ג. האבל חייב בספכה. וחתן, וכל השושבינין וכל בני חפה, פטורים מן הספכה כל שבועת ימי המשתה.

(7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לשיבת חתן וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה אלא שלוש דפנות.

סוכה. (125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). (126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל יעלה שם. וגם במשניות דפוס פיזורו בסוכה שם, הנוסחה "אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. (127) כלומר, שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

כג. מטה שבתוף הספכה - אם גבוהה עשרה טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא פספכה בתוף ספכה¹²⁹. וכן כילה¹³⁰ שיש לה גג אפלו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין יושנין בה בפסכה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פספכה בתוף ספכה¹³².

(128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מימרא דשמואל). (129) משנה, סוכה שם. (130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. (131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). (132) משנה, סוכה י, א.

כד. אבל שני עמודים שפרש עליהן סדין; וכן כילה שאין בגגה טפח - אפלו גבוהין כל-שהן¹³³, מתיר לישן תחתיהם בפסכה; שאין פספכה בתוף ספכה, מפני שאין לה גג.

(133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

כה. ספכה שאולה - פשרה¹³⁴; וכן הגזולה - פשרה. כיצד? אם תקף על חברו והוציאו מסכתו, וגזלה וישב בה - יצא, שאין הקרקע נגזלת¹³⁵. ואם גזל עצים ועשה מהן ספכה¹³⁶ - יצא¹³⁷; שתקנת חכמים היא, שאין לבצל העצים אלא דמי עצים בלבד¹³⁸. ואפלו גזל נסרים, והניחן ולא חפרן ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה סכתו ברשות הרבים - הרי זו פשרה¹³⁹.

(134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כז:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזור בישראל ישבו בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ואי-אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוצאים בסוכה שאולה (רש"י שם). (135) והיא עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה ה"ד). וכן הסוכה

ז. אָכִילָה בְּלֵילִי יוֹם-טוֹב הָרָאוּשׁוֹן בִּסְפָּכָה - חוֹבָה¹⁹.
אָפְלוּ אָכַל בְּזֵית פֶּת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ²⁰. מִכָּאן וְאֵילָף
רְשׁוּת: רָצָה לֵאכֹל סְעוּדָה - סוּעַד בִּסְפָּכָה; רָצָה אִינוֹ
אוֹכֵל כָּל שְׂבָעָה אֲלָא פְּרוּת אוֹ קְלִיּוֹת חוּץ לִסְפָּכָה -
אוֹכֵל, כְּדִין אָכִילַת מִצָּה בִּסְפָּכָה.

(19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג
המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה
הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה.
(20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

ח. מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בִּסְפָּכָה, וְשִׁלְחָנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
אוֹ חוּץ לִסְפָּכָה, וְאוֹכֵל - הָרִי זֶה אָסוּר, וְכָאֵלוּ לֹא
אָכַל בִּסְפָּכָה, עַד שֶׁהָיָה שִׁלְחָנוּ בְּתוֹךְ הַסְּפָכָה; גִּזְרָה
שָׁמָּה יִמָּשֵׁךְ אַחֵר שִׁלְחָנוּ; וְאָפְלוּ בִּסְפָּכָה גְּדוּלָּה.

ט. כָּל שֶׁבַעַת הַיָּמִים קוֹרָא בְּתוֹךְ הַסְּפָכָה. וְכִשְׁמִינ
וּמִדְקָדֵק בָּמָה שִׁיקְרָא - יָבִין חוּץ לִסְפָּכָה²¹, כְּדִי
שֶׁתִּהְיֶה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבֶּת עָלָיו. הַמֶּתַפְלֵל - רָצָה,
מִתַּפְלֵל בִּסְפָּכָה, אוֹ חוּץ לִסְפָּכָה²².

(21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ
לסוכה. (22) כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכוונה
- שם יתפלל.

י. יִרְדּוּ גִשְׁמִים - הָרִי זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ הַבֵּית. מֵאִמְתִּי
מִתֵּר לַפְּנוֹת? מִשְׁיָרְדוֹ לְתוֹךְ הַסְּפָכָה טְפוּת, שָׁאֵם יָפְלוּ
לְתוֹךְ הַתְּבָשִׁיל יָפְסַל, אָפְלוּ תְּבָשִׁיל שֶׁל פּוֹל²³. הִיָּה
אוֹכֵל בִּסְפָּכָה וְיִרְדּוּ גִשְׁמִים, וְנִכְנָס לְבֵיתוֹ וּפְסָקוֹ
הַגִּשְׁמִים - אֵין מְחִיבִים אוֹתוֹ לַחְזוֹר לִסְפָּכָה (כָּל אוֹתוֹ
הַלֵּילָה), עַד שֶׁיִּגְמֹר סְעוּדָתוֹ. הִיָּה יֵשֵׁן וְיִרְדּוּ גִשְׁמִים
בְּלֵילָה, וְנִכְנָס לְתוֹךְ הַבֵּית וּפְסָקוֹ הַגִּשְׁמִים - אֵין
מְטְרִיחִין אוֹתוֹ לַחְזוֹר לִסְפָּכָה כָּל אוֹתוֹ הַלֵּילָה, אֲלָא
יֵשֵׁן בְּבֵיתוֹ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשָּׁחַר.

(23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה -
אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו
הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יא. גָּמַר מִלְּאָכַל בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי בְּשַׁחֲרִית - לֹא יִתִּיר
סְכָתוֹ²⁴; אָבַל מוֹרִיד הוּא אֶת כָּלִיו וּמִפְּנֵה אוֹתוֹ, מִן
הַמִּנְחָה וְלִמְעָלָה. אֵין לוֹ מְקוֹם לַפְּנוֹת²⁵ - פּוֹחֶת בָּהּ
אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה²⁶. וְאֵם הַצֶּרֶף לִסְעוֹד בְּשָׂאֵר הַיּוֹם
- צֵרִיף לֵאכֹל בִּסְפָּכָה, שִׁמְצוּתָהּ כָּל שְׂבָעָה.

(24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום
חובתו לישיב שם. (25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול
ביום השמיני פרט למקום הסוכה. (26) מוריד סכך בשיעור
זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כָּל זֶמֶן שֶׁיִּכְנָס לִישֵׁב בִּסְפָּכָה כָּל שְׂבָעָה, מְבָרָךְ²⁷
קֹדֶם שִׁישֵׁב²⁸: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנוֹ לִישֵׁב

ד. שְׁלוּחֵי מִצָּה⁸ פְּטוּרִים מִן הַסְּפָכָה⁹, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
בְּלֵילָה¹⁰. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסְּפָכָה
בַּיּוֹם¹¹, וְחֹבְבֵי בְּלֵילָה. הוֹלְכֵי דְרָכִים בְּלֵילָה -
פְּטוּרִים מִן הַסְּפָכָה בְּלֵילָה, וְחֹבְבֵים בַּיּוֹם. שוֹמְרֵי
הָעִיר בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסְּפָכָה בַּיּוֹם וְחֹבְבֵים בְּלֵילָה.
שוֹמְרֵי הָעִיר בְּלֵילָה - פְּטוּרִים מִן הַסְּפָכָה בְּלֵילָה
וְחֹבְבֵים בַּיּוֹם. שוֹמְרֵי גְּנוֹת וּפְרָדִסִּין, פְּטוּרִין, בֵּין
בַּיּוֹם וּבֵין בְּלֵילָה; שָׁאֵם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סְפָה, יִדַּע
הַגָּבֵב שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוֹמֵר מְקוֹם קְבוּעַ, וְיָבוֹא וְיִגְבֹּב מִן
מְקוֹם אַחֵר¹².

(8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבוים. (9) אפילו בשעת
חגיתן ואף על פי שיש לפניהם סוכה בנויה. משום שעוסק
במצוה פטור מן המצוה. (10) אף על פי שאינם הולכים
אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטרודים במחשבת
המצוה. (11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו
נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. (12) ואם היה
שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות
סוכה.

ה. בִּיצֵד הִיא מִצָּוַת הַיִּשְׁבִּיבָה בִּסְפָּכָה? שֶׁהִיָּה אוֹכֵל
וְשׁוֹתָה וְדָר בִּסְפָּכָה כָּל שֶׁבַעַת הַיָּמִים, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
בְּלֵילָה¹³, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בְּשָׂאֵר יָמוֹת הַשָּׁנָה.
וְכָל שֶׁבַעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרָאִי וְאֶת
סְכָתוֹ קָבַע, שְׁנֵאֵמַר: "בִּסְכָּת תִּשְׁבּוּ שֶׁבַעַת יָמִים".
בִּיצֵד? כָּלִים הַנָּאִים וּמִצְעוֹת הַנָּאִוֹת - בִּסְפָּכָה; וְכָלִי
שֶׁתִּהְיֶה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת - בִּסְפָּכָה. אָבַל כָּלִי
אָכִילָה¹⁴, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעֵרוֹת - חוּץ לִסְפָּכָה. הַמְּנוֹרָה
- בִּסְפָּכָה¹⁵. וְאֵם הִיָּתָה סְפָה קִטְנָה - מְנִיחָה חוּץ
לִסְפָּכָה¹⁶.

(13) נאמר בסוכה: "תשבו שבועת ימים" ונאמר במלואים:
"תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלואים הוא ביום
ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה.
(14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו
רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. (15) אפילו
כשאנייה דולקת. (16) כשאנייה דולקת. אבל כשדולקת
מכניסה לסוכה.

ו. אוֹכִלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁבִים בִּסְפָּכָה כָּל שְׂבָעָה, בֵּין בַּיּוֹם
וּבֵין בְּלֵילָה. וְאָסוּר לֵאכֹל סְעוּדָה חוּץ לִסְפָּכָה כָּל
שְׂבָעָה; אֲלָא אִם אָכַל אָכִילַת עֲרָאִי, בְּבִיצָה, אוֹ
פָחוֹת אוֹ יֵתֵר מִעֵט. וְאֵין יֹשְׁבִים חוּץ לִסְפָּכָה, אָפְלוּ
שָׁנַת עֲרָאִי¹⁷. וּמִתֵּר לְשִׁתּוֹת מִיָּם¹⁸ וְלֵאכֹל פְּרוּת חוּץ
לִסְפָּכָה. וּמִי שִׁיקְמִיר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה חוּץ לִסְפָּכָה
אָפְלוּ מִיָּם - הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

(17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה
שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. (18) ויש אומרים שרק
מים מותר לשותות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק לו יותר.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בפסח פדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה. ואם התנה עליהן בשעה שתלאן ואמר: איני בודל מהן כל בין השמשות! ⁴¹ - הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה; שהרי לא הקצה אותם, ולא חלה עליהם קדשת הפסח, ולא נחשבו כמותה.

(41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם קדושה מתחילת יום-טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

הלכות לולב

פרק שביעי

(1) נתבאר בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. וענין נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן ניטלים מן התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה ומדבריהם. ודין ערבב ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק בביאור מה שאסור ליהנות ממינין אלו מפני שהוקצו למצוותם כל שבעת ימי החג.

א. כפות תמרים האמורות בתורה ² הן חריות ³ של דקל, כשיצמחו, קדם שיתפרדו העליון שלהן לכאן ולכאן ⁴, אלא כשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא לולב ⁵.

(2) ויקרא כג, מ. (3) ענפים. (4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הרוחא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות ולכא" (דרשו כפות כמו כפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). (5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

ב. פרי עץ הדר האמור בתורה ⁶ הוא אתרוג ⁷. וענף עץ עבת האמור בתורה ⁸ הוא ההדס, שעליו חופין את עצו ⁹; כגון שיהיו שלשה עליון או יתר על כן כגבעול ¹⁰ אחד. אבל אם היו שני העליון בשונה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אבל נקרא הדס שוטה ¹¹.

(6) ויקרא, שם. (7) כתרגום אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שוה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). (8) שם. (9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). (10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס.

בפסח ¹. ובילילי יום-טוב הראשון, מברך על הפסח ²⁹ ואחר-כך על הזמן ³⁰, ומסדר כל הפרכות על הפסח ³¹. נמצא מקדש מעמד ³², ומברך 'לישב בפסח' ויושב ³³, ואחר-כך מברך על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבותי ספרד, לקדש מעמד בליל ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

(27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאלתר. אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבריו או להביא דבר לסוכה אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו, שהרי כבר בירך מקודם. (28) דעת רבינו, שהשיבה היא המצוה, ולכן מברך קודם שישב, ש"כל המצוות מברך עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר המצוה היא האכילה בסוכה. (29) כלומר ברכת לישיב בסוכה. (30) ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה. (31) שמחזיק כוס מלא בידו. (32) לפני שיושב, שאז התחלת המצוה. (33) שמשבירך לישיב בסוכה צריך לישיב מיד, ולא יפסיק בברכת שהחיינו.

יג. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים טובים ³⁴ - יושבין בפסח שמונה ימים. וביום השמיני, שהוא יום-טוב ראשון של שמיני-עצרת, יושבין בה ואין מברכין 'לישב בפסח' ³⁵. וכן טמטום ואנדרוגינוס, לעולם אין מברכין 'לישב בפסח', מפני שהן חייבין מספק, ואין מברכין מספק ³⁶.

(34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני ימים טובים. (35) כי לעולם אין מברכים על הספק. (36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות אף על פי שאינן מצוות.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני - מוריד כליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את כליו ³⁷: אם היתה קטנה - מכניס בה מגורה ³⁸; ואם היתה גדולה - מכניס בה קדרות וקצרות וכיוצא בהן ³⁹, כדי להזכיר שהיא פסולה ושפכה נגמרה מצותה; ומפני שהוא יום-טוב, אינו יכול לפתות בה ולפסלה.

(37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפתות מהתקרה אינו יכול - כיוון שהוא יום טוב. (38) מבלי שידליקה. (39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

טו. מי שלא עשה סכה, בין בשוגג, בין במזיד - עושה סכה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה סכה, שמצותה כל שבועה. עצי סכה אסורין כל שמונת ימי החג - בין עצי דפנות, בין עצי סכך. אין נאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום השביעי כלו הסכה מקצה עד בין השמשות ⁴⁰; והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִשְׁתָּן אֲגָדָה אַחַת²⁶. וְכִשְׁהוּא נוֹטֵל מִלְּפָנֵי הַמִּזְבֵּחַ, מְבַרֵךְ תַּחֲלָה²⁷ עַל נְטִילַת לולב²⁸, הוֹאֵיל וְכֵלָן סְמוּכִין לוֹ²⁹. וְאַחֲרֵיכֵן נוֹטֵל הָאֲגָדָה הַזֹּאת בְּיָמֵינוּ³⁰, וְאַתְרוֹג בְּשִׁמְאָלוֹ. וְנוֹטֵל דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן, שְׂיֵהִי עֲגָרִיָּה לְמִטָּה לְאַרְצָן, וְרֹאשִׁיהֶן לְמַעַל לְאֹרִי³¹. וְאִם לֹא אֲגָדָן, וְנוֹטֵל אֶחָד אֶחָד - יִצְאָה³²; וְהוּא שְׂיֵהִי אֶרְבָּעָתָן מְצוּיִין אֶצְלוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מִין אֶחָד, אוֹ שֶׁחָסַר מִין אֶחָד - לֹא יִטֵּל עַד שְׂמִימָא הַשְּׂאָר³³.

(26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) 'זה אלי ואנוהו' - התנאה לפניו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. (27) לפני שנוטלן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה'טור' או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). (28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות הט"ו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנוטל, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). (29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לז:). - רבינו מנחם: ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיעצ בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" ('מאירי') (שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל לא אגדן, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב]. (30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה (סוכה לז:). (31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר 'עצי שטים עומדים' - שעומדים דרך גדילתם". (כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:): "לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". (33) במנחות כז, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדן כאחד - רש"י). וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגד" (=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגד").

ז. בְּמָה נוֹטֵל מִהֶן? לולב אֶחָד³⁴, וְאַתְרוֹג אֶחָד³⁶, וְשְׂנֵי בְּדֵי עֲרֵבָה³⁷, וְשְׁלֹשָׁה בְּדֵי הֶדְס³⁸. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּהֶדְס³⁹ בְּדֵי שְׁתֵּיהֶן אֲגָדָה גְּדוּלָּה - מוֹסִיף, וְנוֹי מִצֵּנָה הוּא⁴⁰. אֲבָל שְׂאֵר הַמִּינִין, אֵין מוֹסִיפִין עַל מִנְיָנָם וְאֵין גּוֹרְעִין מִהֶן⁴¹. וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע - פָּסוּל (צ"ל: לֹא פָּסוּל)⁴².

(34) משנה, סוכה לד, ב. (35) מפני שכתוב "כפת תמרים" (בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם)

וכן נקטו הראש"ש (בתשובות, כלל כד) וה'טור' (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לד. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו" (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). (11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה ('מאירי' שם).

ג. עֲרֵבֵי נֶחֱל הָאֲמִוּרוֹת בַּתּוֹרָה¹², אֵינָן כָּל דֶּבֶר הַגִּדָּל עַל הַנֶּחֱל, אֶלָּא מִין יָדוּעַ הוּא הַנִּקְרָא עֲרֵבֵי נֶחֱל¹³: עֲלָה שְׁלוֹ מְשוּף בְּנֶחֱל¹⁴, וּפְיו חֶלֶק¹⁵, וְקִנָּה שְׁלוֹ אָדָם, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא עֲרֵבָה¹⁶. וְכֵן מִין זֶה גִּדָּל עַל הַנֶּחֱלִים, לְכֵן נֶאֱמַר 'עֲרֵבֵי נֶחֱל'¹⁷. וְאֶפְלוּ הָיָה גִּדָּל בְּמִדְבָּר אוֹ בְּהָרִים, כְּשֶׁר.

(12) ויקרא, שם. (13) סוכה לג, ב בברייתא. (14) ולא עגול (שם). (15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגיונות פגיונות. (16) שם לד, א. (17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והרא"ש (פ"ג דסוכה סי' יג) הביא בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה לברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדילין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).

ד. וַיֵּשׁ מִין אֶחָד דּוּמָה לְעֵרְבָה, אֶלָּא שְׁעֵלָה שְׁלוֹ עֵגֶל, וּפְיו דּוּמָה לְמִסְפָּר¹⁸, וְקִנָּה שְׁלוֹ אֵינוֹ אָדָם; וְזֶה הַנִּקְרָא צִפְצָפָה, וְהִיא פְסוּלָה¹⁹. וַיֵּשׁ שֵׁם מִין עֲרֵבָה, שְׂאִין פִּי הָעֵלָה שְׁלָה חֶלֶק, וְאֵינוֹ כְּמִסְפָּר, אֶלָּא יֵשׁ בּוֹ תִלְמִים קְטָנִים עַד מָאֵד, כְּמוֹ פִּי מַגֵּל קָטָן, וְזֶה כְּשֶׁר²⁰. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, מִמִּשְׁפָּה רַבָּנִי, נִתְפָּרְשׁוּ²¹.

(18) שפגיומותיה גדולות. (19) סוכה לד, א. (20) שפגיומותיו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). (21) ראה למעלה הערה ו.

ה. אֶרְבָּעָה מִינֵין אֵלֶּי מִצֵּנָה אַחַת הֵן, וּמַעֲבָבִין זֶה אֶת זֶה²², וְכֵלָן נִקְרָאִים מִצֵּנָה לולב²³. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִהֶן, וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן²⁴. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶחָד מִהֶן - אֵין מְבִיאִים תַּחְתּוֹ מִין אֶחָד הַדּוּמָה לוֹ²⁵.

(22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. (23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לז:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. (24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). (25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מִצֵּנָה מִן הַמִּבְחָר לְאֲגַד לולב וְהֶדְס וְעֵרְבָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לד, ובכסף-משנה שם].
(50) נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא (סוכה לו:): שהקשו: "ולגביה לאתרוג ולבירך" (ונגביה את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא הקשו מהדס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אגודים אתו, אלא מהאתרוג - שאינו אגוד אתו]. (51) סוכה לד, ב. כרבי יהודה. (52) למעלה מביצה, כרבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו (סוכה לו:).

ט. מְשִׁיגְבִייהָ⁵³ אַרְבָּעָה מִיָּנִין אֵלּוּ - בֵּין שְׁהִגְבִּיהָ בְּאַחַת, בֵּין בָּזָה אַחֵר זָה⁵⁴, בֵּין בְּיָמִין, בֵּין בְּשְׂמָאל - יָצָא⁵⁵. וְהוּא, שְׁיִגְבִּיהָ דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן⁵⁶; אָכֵל שְׁלֹא דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן - לֹא יָצָא. וּמִצְוָה בְּהִלְכָתָהּ - שְׁיִגְבִּיהָ אֲגָדָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין בְּיָמִין, וְאַתְרוֹג בְּשְׂמָאל, וְיִזְלִיף וְיָכִיב וְיַעֲלֶה וְיִירִיד⁵⁷ וְיַעֲנֶנֶע הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ⁵⁸.

(53) שם מב, א. (54) למעלה הלכה ו. (55) ומה שאמרו: לולב בימין ואתרוג בשמאל (שם לא:): אין זה אלא לכתחילה. אבל דעת ר"ח (שם מב.) שמה שאמרו: הפכו לא יצא, היינו אם נטל לולב בשמאל ואתרוג בימין. (56) נתבאר למעלה הלכה ו. (57) סוכה לו, ב. (58) מקור הדברים ב'ירושלמי' סוכה פ"ג ה"י.

י. פִּיצֵד? מוֹלִיף וּמַעֲנֶנֶע רֹאשׁ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וּמִכִּיב וּמַעֲנֶנֶע רֹאשׁ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְכֵן בְּעֲלִיָּה וְיִרִידָה. וְהִיכָן מוֹלִיף וּמִכִּיב? בְּשַׁעַת קְרִיאת הַהִלָּל - בְּהוֹדוֹ לַה' כִּי טוֹב תְּחִלָּה וְסוֹף, וּבְאַנְא ה' הוֹשִׁיעָה נָא⁵⁹. וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְנִטִּילַת לּוּלָב, וְאִינוּ נוֹטֵל בְּעִלְיָה⁶⁰.

(59) משנה, סוכה לו, ב. משום שנאמר (דברי הימים-א טז, לג-לה): "אז ירננו כל עצי יער וגו'", וסמוך לו "הודו לה' כי טוב וגו' ואמרו הושיענו" (תוספות' שם ד"ה בהודו). (60) מגילה כ, ב. שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון", ביום ולא בלילה.

יא. עֲשֵׂה לְאַגְדָּה זוֹ גִּימוּזִי⁶¹ שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב⁶², או שְׁפָרָךְ עָלֶיהָ סְדִין וְנִטְלָה - יָצָא. לְקִיחָה עַל-יָדֶי דָּבָר אַחֵר, שְׁמָה לְקִיחָה⁶³. וְהוּא שְׁיִהִיהָ דֶּרֶךְ כְּבוֹד וְדֶרֶךְ הַדּוֹר, שְׁכָל שֶׁהוּא לְנֹאזוֹתוֹ אִינוּ חוֹצֵץ. אָכֵל אִם נָתַן אֶת הַמִּינִין הָאֵלּוּ בְּעֶצֶץ אוֹ בְּקֹדֶרֶת וְנִטְלָה - לֹא יָצָא יָדֵי חוֹבָתוֹ⁶⁴.

(61) מלשון גמי, כלומר חוס ('ערוך' ערך גמן). (62) כאנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב (סוכה לו: במשנה, אליבא דרבי מאיר), וראה עוד להלן הלכה יב והערה סה. (63) שם לו, א. כרבא. (64) שם מב, א.

יב. אָגַד אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֶדֶס וְהָעֵרְבָה, וְהִבְדִּיל בֵּין

(וברש"י). (36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא שנים (שם וברש"י). (37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד). (38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש תיבות" ('מאירי' שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י). (39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ובערבה". וכן הביא 'רבינו מנוח' שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק לולב הגזול בלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב רבינו בתשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בבד אחד, והוא אמר (סוכה לו:): לידרוש להו כרבי טרפון שאומר בשלשה" ('מאירי' שם, ועיין כסף-משנה). וראה עוד להלן. (40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן הי"א) ולא משום בל תוסיף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה). וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום נוי (רשב"א שם). (41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה, מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא אחד]. (42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם סי' קיג) הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם הוסיף ממין אחר.

ח. פָּמָה שְׁעוֹר אֶרֶץ כָּל מִין מֶהָם? לּוּלָב - אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טַפָּחִים⁴³; וְאִם הָיָה אֶרֶץ כָּל-שְׁהוּא⁴⁴ - כְּשֶׁר⁴⁵. וּמִדִּידָתוֹ - מִשְׁדָּרְתוֹ⁴⁶ בְּלָבָד, לֹא מֵרֹאשׁ הָעֵלִים. וְהֶדֶס וְעֵרְבָה - אֵין פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפָּחִים⁴⁷; וְאִם הָיוּ אֶרְפִּין כָּל-שְׁהֵן⁴⁸ - כְּשֶׁרִים. וְאִפְלוּ אֵין בְּכָל בֵּד וּבֵד אֵלָּא שְׁלֹשָׁה עֲלִין לַחִין - כְּשֶׁרִים; וְהוּא שְׁיִהִי בְּרֹאשׁ הַבֵּד⁴⁹. וְאִם אָגַד הַלּוּלָב - צָרִיף שְׁיִהִיהָ שְׁדָרוֹ שֶׁל לּוּלָב יוֹצֵא מִן הַהֶדֶס וְעֵרְבָה טַפַּח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשְׁעוֹר אֶתְרוֹג - אֵין פָּחוֹת מִכַּפִּיצָה⁵¹. וְאִם הָיָה גְּדוֹל כָּל-שְׁהוּא⁵² - כְּשֶׁר.

(43) סוכה לב, ב. (44) למעלה מארבעה טפחים. (45) מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור למעלה. (46) הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם). (47) סוכה, שם. (48) למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ורבינו מנוח). (49) סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשארו בו שלשה עלין לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י) כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו שהוא-הדין לערבה. [והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים, שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו אין כאן שלשה עלין לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים,

טז. בזמן שפית-המקדש קיים, היה לולב נטל ביום הראשון שחל להיות בשבת, וכן בשאר המקומות, שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ-ישראל. אבל המקומות הרחוקים, שלא היו יודעים בקביעות ראש-חדש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

יז. ומשחרב בית-המקדש אסרו חכמים לטל את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ-ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים, שאינן יודעין בקביעת החדש, כדי שיהיו הפל שוין בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום, אחד הוא, ואין שם מקדש להתלות בו.⁷⁵

(75) שבזמן שבית המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאין בית המקדש קיים נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

יח. ובזמן הזה, שהכל עושין על-פי החשבון,⁷⁶ נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל לולב בשבת כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל, ואפלו ביום ראשון, ואף-על-פי שהפל יודעים בקביעת החדש. וכבר בארנו,⁷⁷ שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - גזרה שמא יעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים.

(76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני ימים, מפני שהזיהורנו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג אבותינו (ביצה ד:). (77) למעלה הי"ג.

יט. כל שחייב בשופר ובספה, חייב בנטילת הלולב; וכל הפטור משופר וספה, פטור מנטילת הלולב.⁷⁸ קטן היודע לנענע - חייב בלולב מדברי סופרים, כדי לחנכו במקצת.⁷⁹

(78) ששלשת מצוות אלו הן "מצוות-עשה שהזמן גרמן". (79) משנה, סוכה מב, א.

כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחת חוץ מערבה שפלולב.⁸⁰ ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שפלולב.⁸¹ ושעורה - אפלו עלה אחד בלבד אחד.⁸²

(80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.) שמה שנאמר "ערבי נחל" - "ערבי שתים, אחת ללולב ואחת למקדש" - אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן הפסוק (שם). (81) סוכה מד, א. (82) שם מד, ב. כרב ששת.

כא. ביצד היתה מצותה? בכל יום ויום משבצת הימים היו מביאין מרביות⁸³ של ערבה וזוקפין אותן⁸⁴ על צדדי המזבח, וראשיהן פופין על-גבי

הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה - הרי זה חוצץ. הבדיל ביניהן בעלי הדס - אינו חוצץ, שמין במינו אינו חוצץ.⁶⁵ ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה, ובכל מין שרצה, הואיל ואין אגידתו מעכב.⁶⁶

(65) שם לז, ב. (66) כרבי מאיר בסוכה לו: במשנה, שאוגדים את הלולב שלא במינו, ואין כאן "בל תוסיף", לפי שהאגד אינו מעכב (שם בגמרא). וזהו טעמם של אנשי ירושלים שהיו אוגדים לולביהם בגימוניות של זהב. וכיון שכל ענין האגד הוא לנוי (סוכה יא:) אין זה חוצץ, שכל שהוא לנאותו - אינו חוצץ.

יג. מצות לולב להנטל ביום ראשון של חג בלבד, בכל מקום.⁶⁷ ובכל זמן,⁶⁸ ואפלו בשבת;⁶⁹ שנאמר: 'וילקחתם לכם ביום הראשון'. ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבצת ימי החג, שנאמר: 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם וגו'. חל יום השבת להיות בתוך ימי החג - אינו נטל בשבת,⁷⁰ גזרה שמא יולקנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שגזרו בשופר.⁷¹

(67) אפילו חוץ לבית המקדש. (68) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. (69) יבואר להלן הלכה יד. (70) אפילו בבית המקדש (מגיד-משנה). (71) פ"ב מהל' שופר ה"ג.

יד. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום-טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה, ואפלו בגבולין. נמצא, שאין דינו ודין שאר הימים שוה; שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב, אלא במקדש.⁷²

(72) סוכה מג, א. ושופר בראש השנה, שגם הוא מצוותו מן התורה בין במקדש ובין בגבולין, ובכל זאת גזרו עליו בשבת - מפני שעל-פי הרוב לא ידעו עוד בשעת התקיעות אם נתקדש החדש ('תוספות' ו"ר"ן סוכה שם).

טו. משחרב בית-המקדש התקינו, שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבצת ימי החג, זכר למקדש.⁷³ וכל יום ויום מברך עליו 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב', מפני שהיא מצוה מדברי סופרים.⁷⁴ ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית-המקדש - פשיבנה בית-המקדש, יחזירו הדברים לישינן.

(73) משנה, סוכה מא, א. והסמיכו זאת למקרא שכתוב (ירמיה ל, יז) "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה', כי נדחה קראו לך ציון היא, דורש אין לה" - דורש אין לה, מכלל שהיא צריכה דרישה, שיעשו לה זכר (סוכה שם בגמרא) (74) והיכן ציונו? - "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא) - (שבת כג.)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּלוּלֵי־הָיָה⁹² בִּידֵיהֶן פָּעַם אֶחָת וְאוֹמְרִין: 'אֲנָא ה' הוֹשִׁיעָה נָא', 'אֲנָא ה' הַצְּלִיחָה נָא'. וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שִׁבְעַת פְּעָמִים⁹³. וְכָכָר נִהְגוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, לְהַנִּיחַ תְּבֵהָ בְּאֻמְצָע בֵּית־הַכִּנֶּסֶת וּמְקִיפִין אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם⁹⁴, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זָכָר לַמִּקְדָּשׁ.

(92) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה, חלק התשובות עמוד 62). (93) משנה, סוכה מה, א. (94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

כד. כָּף הָיָה הַמִּנְהָג בִּירוּשָׁלַיִם⁹⁵: יוֹצֵא אָדָם מִבֵּיתוֹ שְׁחִירָת וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, וְנִכְנֵס לְבֵית־הַכִּנֶּסֶת, וְהוּא בְּיָדוֹ; מִתְפַּלֵּל, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁶; וְיוֹצֵא לְבָקָר חוֹלִים וְלִנְחָם אֲבִלִים, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁷. וּכְשִׁיכָנֵס לַמִּדְרָשׁ, מִשְׁלַחֻ לְבֵיתוֹ בְּיָד כָּנוֹ אוֹ בְּיָד עַבְדּוֹ.

(95) סוכה מא, ב בברייתא. (96) ואף-על-פי שאין לאחוז ספר תורה בזרועו ותפילין בידו או כלים ומעות בידו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהם – מתפלל הוא ולולבו בידו מפני שהיא מצות היום, ומתוך שחביבה עליו – אינה מטרידתו (סוכה שם). [ושם בברייתא מפורש: "קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו". ורבינו השמיט "קורא קריאת שמע", מפני שאין בזה חידוש כלל, שלא אסרו לאחוז תפילין או כלים או מעות ביד בעת קריאת שמע וכל-שכן לולב בחג בעת מצוותו]. (97) סוכה, שם. וכל זה משום חביבות מצוה.

כה. מְזַבְּחָתָא⁹⁸ אִשָּׁה הַלּוּלָב מִיָּד בְּנָה אוֹ מִיָּד בְּעֵלָהּ, וּמִחֲזִירָתוֹ לַמִּים בְּשִׁבְתָּ⁹⁹, בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין לּוּלָב בְּשִׁבְתָּ¹⁰⁰. וּבַיּוֹם־טוֹב - מוֹסִיפִין עַל הַמִּים¹⁰¹; וּבַמּוֹעֵד - מְחַלִּיפִין הַמִּים.

(98) משנה, סוכה מב, א. (99) שלא יכמוש. ואף שהאשה פטורה ממצות לולב – מותר לה לטלטלו, כיון שראוי לנטילת אנשים (שם וברש"י). (100) בזמן המקדש, וביום־טוב ראשון שחל להיות בשבת, כמו שכתב רבינו למעלה הט"ז. (101) אבל לא מחליפין, משום טירחא (כסף־משנה).

כו. הָדָם שֶׁבְּלוּלָב, אָסוּר לְהַרִיחַ בוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִינּוֹ רָאוּי אֲלֵא לְרִיחַ; וְהוֹאִיל וְהִקְצָה לַמִּצְוָה, אָסוּר לְהַרִיחַ בוֹ. אֲבָל אֶתְרוֹג, מִתָּר לְהַרִיחַ בוֹ, שֶׁהָרִי הִקְצָה לַמִּצְוָה מֵאֲכִילָהּ¹⁰².

(102) סוכה לו, ב.

כז. וְאָסוּר לְאָכַל אֶתְרוֹג¹⁰³ כָּל יוֹם הַשְּׂבִיעִי, מִפְּנֵי שֶׁהִקְצָה לַמִּקְדָּשׁ הַיּוֹם - הִקְצָה לְכָלֹ¹⁰⁴. וּבְשִׁמְיָנִי

הַמִּזְבֵּחַ. וּבָעֵת שֶׁהָיוּ מְבִיאִין אוֹתָהּ וְסוֹדְרִין אוֹתָהּ, תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין⁸⁵. חַל יוֹם שִׁבְתָּ לְהָיוֹת בְּתוֹךְ הָחָג - אֵין זִקְפִין עֲרֵבָה⁸⁶; אֲלֵא־אִם־כֵּן חַל יוֹם שְׂבִיעִי לְהָיוֹת בְּשִׁבְתָּ - זִקְפִין אוֹתָהּ בְּשִׁבְתָּ, כְּדִי לְפָרְסָמָה, שֶׁהִיא מִצְוָה⁸⁷.

(83) ענפים. (84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח. (85) שם מה, א במשנה. (86) גזירה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). (87) לפי שאינה מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

כב. פִּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? מְבִיאִין אוֹתָהּ מְעַרְב־שִׁבְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וּמְנִיחִין אוֹתָהּ בְּגִיגִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּדִי שֶׁלֹא יִכְמָשׁוּ הַעֲלִינִין⁸⁸. וְלִמְחֹר זִקְפִין אוֹתָהּ עַל־גַּבִּי הַמִּזְבֵּחַ, וּבְאֵין הָעָם וְלִזְקָחִין מִמֶּנָּה וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם⁸⁹. וְעֲרֵבָה זֹ, הוֹאִיל וְאֵינָה בְּפִירוּשׁ בְּתוֹרָה⁹⁰, אֵין נוֹטְלִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הָחָג זָכָר לַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵא בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי בְּלִבְדּוֹ הוּא שְׁנוּטְלִין אוֹתָהּ בְּזִמְנָן הַזֶּה. פִּיצַד עוֹשֶׂה? לִזְקָח פֶּד אֶחָד אוֹ בְּדִין הֶרְבֵּה, חוּץ מְעַרְבָה שֶׁבְּלוּלָב, וְחוּבָט בָּהּ עַל הַקֶּרְקַע אוֹ עַל הַפְּלִי פְעָמִים אוֹ שְׁלֹשׁ בְּלֹא בְרָכָה, שֶׁדָּבָר זֶה מִנְהָג נְבִיאִים הוּא⁹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה".

להעיר שסידור הלכה זו בהמשך ובאותה הלכה אודות נטילת ערבה (במקדש) בשבת. וראה ב"י ולבוש הטעם שקבעו יום ז' לערבה, מפני שגם במקדש הי' יום זה יותר מיוחד לערבה, שהיו נוטלין אותה גם כשחל בשבת.

(לקו"ש חלק כ"ט עמוד 220 והערה 6
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב, ואם משום כבוד – הרי נתנו טעם שלא יכמוש, ולא משום כבוד ('מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון). (89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצות הערבה בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג והערה צא. (90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני – כיון שאינה בפירוש בתורה, לא תיקנו שיטלו כל שבעה זכר למקדש (וראה במגיד-משנה). (91) סוכה מד, ב.

כג. בְּכָל יוֹם וַיּוֹם הָיוּ מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ

ב. אֶתְרוֹג שֶׁל עֶרְלָה¹³ וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁴ וְשֶׁל טָבֵל¹⁵ - פָּסוּל. שֶׁל דְּמַאי¹⁶ - כָּשֵׁר; שְׁאֵפְשֵׁר שְׁיִפְקִיר נִכְסֵיו וְיִהְיֶה עָנִי, שְׁמַתָּר לוֹ לֵאכֹל דְּמַאי¹⁷. אֶתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה¹⁸ וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַם¹⁹ - לֹא יִטֵּל, שְׂמָא יִכְשִׁירוּ²⁰ לְטִטְמָא. וְאִם נָטַל - כָּשֵׁר²¹.

(13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי' ראוי לכם ולהנאתכם (סוכה לה). (14) שאסורה באכילה ועומדת לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:). (15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי התרומות והמעשר שלהם ('תוספות' פסחים לח. ד"ה אחיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיין ר"ן בסוכה, שם). (16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים להפריש ממנה תרומה מספק. (17) משנה, דמאי פ"ג מ"א. וסוכה ל, ב. (18) שראויה לאכילה לכהן. (19) שראוי לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו יוצא בו אפילו בדיעבד. (20) שאין שום אוכל מקבל טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת תרומותי" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה'" (סוכה לה: ורש"י שם). (21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

ג. לולב שֶׁנֶקְטָט רֵאשׁוֹ - פָּסוּל²². נִסְדָּק²³ - אִם נִתְרַחֲקוּ שְׁנֵי סִדְקָיו זֶה מִזֶּה עַד שִׁיֵּרְאוּ כְּשָׁנִים, פָּסוּל²⁴. הִיָּה עָקָם²⁵ לְפָנָיו, שֶׁהָיָה שְׁדָרוֹ כְּגִב פְּעַל חֲטוּטָתָה - פָּסוּל. הִיָּה עָקָם לְאַחֲרָיו²⁶ - כָּשֵׁר, שְׁזוֹ הִיא בְּרִיתוֹ. נֶעְקָם לְאַחַד מִצְדָּדָיו - פָּסוּל²⁷. נִפְרְדּוּ²⁸ עָלָיו זֶה מַעַל זֶה וְלֹא נִדְלָדְלוּ פְּעָלֵי הַחֲרִיטוֹת²⁹ - כָּשֵׁר. נִפְרָצוּ עָלָיו, וְהוּא שְׁיִדְלָדְלוּ³⁰ מִשְׁדָּרוֹ שֶׁל לולב פְּעָלֵי הַחֲרִיטוֹת - פָּסוּל.

(22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). (23) העלה העליון. (24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת" (להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה כט). (25) [ב'מאירי' לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו בדבריו רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר מכתב-יד]. (26) לצד השדרה (שם לב). (27) סוכה שם, לפי הלשון הראשון. (28) התפרדו ולא התרחקו הרבה מהשדרה. (29) טבע החריות שהם מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה. (30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

ד. בְּרִית עָלִין שֶׁל לולב כֶּף הִיא: כְּשֶׁהֵם גִּדְּלִין,

מִתָּר פְּאֵכִילָה¹⁰⁵. וּבִזְמַן הַזֶּה, שְׁאֵנּוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים - אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין נוֹטְלִין לולב בְּשָׁמִינִי¹⁰⁶, הָאֶתְרוֹג אֲסוּר בְּשָׁמִינִי, בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיָּה אֲסוּר בְּשָׁמִינִי בִּזְמַן שֶׁהָיָה עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסֶּפֶק, שֶׁהוּא סֶפֶק שְׁבִיעִי¹⁰⁷. הַפְּרִישׁ שֶׁבָּעָה אֶתְרוֹגִין לְשִׁבְעַת הַיָּמִים - כָּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא כֶּה לְיוֹמָה, וְאוֹכְלָה לְמַחֲרָה¹⁰⁸.

(103) שבירך עליו. (104) סוכה מז, ב. כרבי יוחנן. (105) ראה למעלה פ"ו מהל' סוכה הט"ו. (106) שאף-על-פי שיושבים בו בסוכה (למעלה פ"ו הי"ג) שהיא כל שבעה מן התורה - לא נוטלים בו לולב שאין מצוותו מן התורה בגבולין, אלא ביום הראשון בלבד (מגיד-משנה). (107) סוכה שם, כאב"י. (108) סוכה, שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי נוטלן אם יוצא בהן. ונסתיים הפרק בביאור השמחה שהיתה נוהגת במקדש בשבעת ימי החג.

א. אֶרְבַּעַת מִיָּנִין הָאֵלוּ, שֶׁהֵן לולב וְהֵדֶס וְעֶרְבָה וְאֶתְרוֹג, שֶׁהִיָּה אֶחָד מֵהֵן יִבְשׁ² או גְּזוּל³ או גָּנוֹב, אֲפִלּוּ לְאַחֵר יְאוּשׁ⁴; או שֶׁהִיָּה מֵאֲשֶׁרֶה הַנֶּעְבְּדָה⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאֲשֶׁרֶה מִלְּעִבְדָּה⁶; או שֶׁהִיָּה שֶׁל עֵיר הַנִּדְחָת⁷ - הִרִי זֶה פָּסוּל. הִיָּה אֶחָד מֵהֵן שֶׁל עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים - לֹא יִטֵּל לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נָטַל, יִצָּא⁸. הִיָּה כְּמוֹשׁ⁹, וְלֹא גָמַר לִיבֵשׁ - כָּשֵׁר¹⁰. וּבִשְׁעַת הַדָּחַק או בִּשְׁעַת הַסֶּפֶקָה - לולב הַיֵּבֶשׁ כָּשֵׁר¹¹, אֲבָל לֹא שְׂאֵר הַמִּיָּנִין¹².

(2) כולם מפורשים במשניות בסוכה כט: לב: לג: ור-לד: וטעם הפסול מפני שיבש אינו הדרור. ואף-על-פי שלא נאמר "הדרר" אלא באתרוג ולא בשאר מינים - למדו כולם מאתרוג (סוכה לא. ועיי"ש ב'תוספות' כט: ד"ה לולב). (3) במשניות, שם. (4) מפני שביאוש לבד אין הגזלן קונה את הגזילה, כמו שפסק רבינו בפ"ב מהל' גזילה ה"א, ובסוכות ביום הראשון כתוב ולקחתם "לכם" שיהיה שלכם ולא של אחר (להלן הלכה י) ולכן פסול (כסף-משנה). (5) שעיקר נטיעתה היתה לעבודה-זרה. (6) שהיא מאוסה למצוה (כסף-משנה). (7) שכיון שעומדת לשריפה, רואים אותה כאילו כבר נשרפה ואין בה שיעור, ובלשון הגמרא (סוכה לא:): "כתותי מיכתת שיעוריה". (8) סוכה, שם. שכיון שלא ניטעה מתחילתה לעבודה-זרה אינה מאוסה כל-כך כמו אשרה (כסף-משנה). (9) שיש בו עדיין לחות. (10) שם לא, א. (11) "מעשה שהורישו בני כרכין את לולביהן לבני בניהם" (שם לא:). ומכאן שיבש כשר בשעת הדחק. ודעת הראב"ד שלא יצאו בהם ידי חובה אלא נטלו אותו לסמל בלבד כדי שלא תשתכח תורת לולב. (12) שהמעשה הנ"ל היה בלולב ולא בשאר מינים. ואין לנו אלא מה שהזכירו חכמים במפורש (וכעין זה למעלה פ"ז הערה לח).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המעתיקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם "אחד אחד".

ו. עֲרֵבָה שֶׁנֶקֶטָם רֹאשָׁהּ⁴² - פְּשָׁרָה. נִפְרָצוּ עָלֶיהָ⁴³ - פְּסוּלָהּ.

(42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לד:) הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם לב:) כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערבה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערבה ושאר מינים שהקטימה ניכרת בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיאת. (43) שנדלדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

ז. אֶתְרוֹג שֶׁנֶקֶב נֶקֶב מִפֶּלֶשׁ⁴⁴ פֶּלֶשׁ-שֶׁהוּא⁴⁵ - פְּסוּל⁴⁶; וְשֵׁאִינוּ מִפֶּלֶשׁ - אִם הָיָה כְּאֶסְרִי⁴⁷ או יָתֵר, פְּסוּל. חֶסֶר כֹּל שֶׁהוּא⁴⁸ - פְּסוּל. נָטַל דִּדּוֹ⁴⁹; וְהוּא הָרֹאשׁ הַקָּטָן שֶׁשׁוֹשְׁנָתוֹ בּוֹ - פְּסוּל. נָטַל הָעֵץ שֶׁהוּא תָלוּי בּוֹ בְּאֵילָן מִעֵקֶר הָאֶתְרוֹג, וְנִשְׁאָר מִקוֹמוֹ גִּמְאָה⁵⁰ - פְּסוּל⁵¹. עֲלָתָה חֲזוּזִית⁵² עָלָיו: אִם בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת⁵³ - פְּסוּל; וְאִם בְּמָקוֹם אֶחָד - אִם עֲלָתָה עַל רֶבֶב, פְּסוּל⁵⁴; וְאִם עַל דִּדּוֹ, וְאִפְלוּ כֹל שֶׁהוּא - פְּסוּל⁵⁵. נִקְלַף הַקְרוֹם הַחִיצוֹנָה שָׁלוּ, שֵׁאִינוּ מִחֶסֶר, אֶלָּא נִשְׁאָר יֶרֶק כְּמוֹת שֶׁהָיָה בְּרִיתוֹ: אִם נִקְלַף כֹּל - פְּסוּל⁵⁶; וְאִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ כֹל-שֶׁהוּא - כְּשֵׁר⁵⁷.

(44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו.). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. (45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום. (46) כן הוא במשנה (סוכה לד:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הראב"ד שאין הנקב פוסל אלא אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". (47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתחב בו (סוכה לו.). (48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. (49) היינו "ניטלה פייטמתו" - פסול שבמשנה סוכה, שם. (50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. (51) כן הוא בר"ף (מגיד-משנה). (52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חזון", והן כמין אבעבועות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. (53) שנראה כמנומר. (54) סוכה לה, ב. (55) משנה, סוכה לד, ב. (56) שאינו "הדר" (שם לה:). (57) משנה, שם לד, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

ח. אֶתְרוֹג שֶׁהוּא תְּפוּחָה⁵⁸, סְרוּחַ, כְּבוּשִׁי⁵⁹, שְׁלוּקִי⁶⁰, שְׁחוּרִי, לֶבֶן, מְנַמְרִי⁶¹, יֶרֶק כְּפֶרֶת⁶² - פְּסוּל⁶³. גִּדְלוּ בְּדַפּוּס⁶⁴ וְעֲשֹׂהוּ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת - פְּסוּל. עֲשֹׂהוּ כְּמִין בְּרִיתוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲשֹׂהוּ דְּפִין דְּפִין⁶⁵, כְּשֵׁר. הַתִּיּוֹם⁶⁶ וְהַבֶּסֶר⁶⁷, כְּשֵׁר. מְקוֹם שֶׁהָאֶתְרוֹגִין שָׁלָהֶם כְּעֵין שְׁחָרוֹת מְעוּטָה - כְּשֵׁרִין. וְאִם הָיוּ שְׁחוּרִים בְּיֹתֵר כְּאֶדָם פּוּשִׁי - הָרִי זֶה פְּסוּל בְּכָל מְקוֹם⁶⁸.

גִּדְלִין שָׁנִים שָׁנִים, וְדִבּוּקִין מִגֶּבֶן; וְגַב כֹּל שֶׁנִּי עָלִין הַדִּבּוּקִין הוּא הַנֶּקְרָא תִּיּוֹמָת³¹. נִחְלָקָה הַתִּיּוֹמָת - פְּסוּל. הָיוּ עָלָיו אַחַת אַחַת מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ³², וְלֹא הָיָה לָהֶם תִּיּוֹמָת - פְּסוּל. לֹא הָיוּ עָלָיו זֶה עַל-גַּב זֶה כְּדֶרֶךְ כֹּל הַלּוּלָבִין, אֶלָּא זֶה תַּחַת זֶה: אִם רֹאשׁ זֶה מִגִּיעַ לַעֲקָר שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁנִּמְצָא כֹל שְׁדָרוֹ שֶׁל לּוּלָב מְכֻסָּה בְּעָלִין - כְּשֵׁר³³; וְאִם אֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מִגִּיעַ לְצַד עֲקָרוֹ שֶׁל זֶה - פְּסוּל³⁴.

(31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העלין שבלולב (מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיימות היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי דבריהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה). וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. (32) בעל מום הוא ואינו "הדר" (סוכה, שם). (33) והם "ציני הר הברזל" שנזכרו במשנה (סוכה כט:). (34) שם לב, א.

ה. הָדָס שֶׁנֶקֶטָם רֹאשׁוֹ³⁵ - כְּשֵׁר. נִשְׁרָו רֶב עָלָיו - אִם נִשְׁתַּיְרוּ שְׁלֹשָׁה עָלִין בֶּקֶן אֶחָד³⁶, כְּשֵׁר. הָיוּ עֲנָבִיו³⁷ מְרֻבּוֹת מֵעָלָיו: אִם יֶרֶקוֹת³⁸ - כְּשֵׁר; וְאִם אֲדָמוֹת או שְׁחוּרוֹת - פְּסוּל³⁹. וְאִם מֵעֵטָן - כְּשֵׁר. וְאֵין מִמֵּעֵטָן אוֹתָן בְּיוֹם-טוֹב, לִפִּי שֶׁהוּא כְּמִתְקָן⁴⁰. עֶבֶר וְלִקְטָן, או שְׁלֶקְטָן אֶחָד אֶחָד לְאֲכִילָה⁴¹ - הָרִי זֶה כְּשֵׁר.

(35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה) ולא כסתם משנה (שם לב:): שפסקה שהדס שנקטם ראשו, פסול. והראב"ד כתב, שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו, לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. (36) מדובר כאן בהדס שיש לו שבעה עלים בקן אחד, והוא "אסא מצראה", וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים, שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם נשארו שלשה עלים בקן אחד, וראה למעלה פ"ז ה"א הערה ט, וה"ח והערה מת. (37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים, ונקרא ענב. (38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה. (39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה לג: ורש"י שם). (40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). (41) שאז מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכוין לתקן, ודבר שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם) אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחר, שאם לא כן אסור, שאעפ"כ שאינו מכוין הרי הוא "פסיק רישיה" והרי הוא כמכוין. [ולדעת המגיד משנה] גם רבינו סובר כן, והוא גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י אוקספורד ותימן. ופירש בזה המגיד משנה: כלומר, מי שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה). ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שלקטם אחד" והגיה מישוה בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם במתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש⁷⁹, או שקנו פאחד אתרוג ורמון ופריש מתפיסת הבית - אינו יוצא באתרוג, עד שיתן לו חלקו במתנה; ואף-על-פי שאם אכלו אין מקפידין עליו⁸⁰.

76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בתרא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקהוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקהוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקהוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהם לצאת בו - שיהא כולו שלו. ועל זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד, וכל הקהל יוצאים בו ביום הראשון (מגיד-משנה). 77) הירושה לפני החלוקה בין הירושים נקראת "תפיסת הבית", שהבית בכללו (=המשפחה כולה) תופס את הנכסים, ואין כאן מיוחד לכל אחד וכולם שותפים בירושה. 78) שויתרו על חלקם, מאחר שיש לכל אחד אתרוג. 79) כיון שאין אתרוג לכל אחד ואחד, אפשר שכולם רוצים בו, ולא מועילה מחילתם בסתמא. 80) מחמת שוויו - ודאי שמקפידים הם מחמת המצוה, שגם הם רוצים לקיים המצוה (לחם-משנה).

יב. אף-על-פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן⁸¹ - בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתרה, שנאמר: 'ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבועת ימים'⁸². וכיצד היו עושין?⁸³ ערב-יום-טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה, ולנאשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו⁸⁴. ומתחילין לשמח ממוצאי-יום-טוב הראשון; וכן בכל יום ויום מימי חלו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין-הערבים לשמח לשאר היום עם כל הלילה.

81) בחג השבועות מפורש (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלקיך", ובחג הסוכות (שם טז, יד): "ושמחת בחגך", וחג הפסח הוקש לחג השבועות וחג הסוכות, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה (ראש השנה ד:). 82) חוץ ממה שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים שם). 83) משנה, סוכה נא, א. 84) ויבואו לידי עבירה.

יג. והיאך היתה שמחה זו? החליל מפה⁸⁵, ומנגנין בכנור ובנבלים⁸⁶ ובמזלצתים⁸⁷, וכל אחד ואחד בכלי-שיר שהוא יודע לנגן בו; ומי שילדע בפה - בפה. ורוקדין ומספקין⁸⁸ ומטפחין⁸⁹ ומפזזין ומכפרין⁹⁰, כל אחד ואחד כמו שילדע, ואומרים דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה, לא את השבת ולא את יום-טוב⁹¹.

85) מלשון המשנה בביכורים פ"ג מ"ד. 86) זה כלי שהי' לו כמה מיתרים ונקרא נבל, שהיו ניגוניו מתוקים ביותר, עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם ('ירושלמי' פ"ה דסוכה ה"). 87) שתי קערות של מתכת שמקישים (=שמכים) זו בזו

58) שנפלו עליו מים והתנפח או נרקב (סוכה לו. וברש"י שם). 59) בחומץ. 60) מבושל. 61) כמה צבעים כמו נמר. 62) מין ירק. 63) כל זה בסוכה, שם. 64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו:). 65) כעין גלגל של ריחיים של מים. 66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברין למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי). 67) שעדיין לא נגמר בישולו (שם לו. כחכמים החולקים של רבי עקיבא). 68) שם לו, א.

ט. כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שפארנו או מפני גזל וגנבה - ביום-טוב ראשון בלבד; אבל ביום-טוב שני עם שאר הימים - הפל פשר⁶⁹. והפסולנות שהוא משום עבודת כוכבים, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין ביום-טוב ראשון, בין בשאר ימים, פסול.

69) כן למדו הגאונים ממה שאמרו (סוכה לו:), שרב חנינא יצא ידי חובתו באתרוג החסר ביום-טוב שני - שהוא-הדין לכל המומים (מגיד-משנה).

י. אין אדם יוצא ביום-טוב ראשון של חג בלולבו של חברו, שישאלנו ממנו; עד שיתנו לו במתנה⁷⁰. נתנו לו על-מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו; שמתנה על-מנת להחזיר שמה מתנה⁷¹. ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא בגזול⁷². ואין נותנין אותו לקטן⁷³, שהקטן קונה⁷⁴ ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין ומין מארבע מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום-טוב ראשון⁷⁵.

70) מפני שנאמר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חברו (סוכה מא:). 71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. 72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). 73) לפני שיצא בו. 74) קנין גמור מן התורה כשגדול מקנה לו (סוכה, שם). 75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו במתנה⁷⁶. האחין שקנו אתרוגין מתפיסת הבית⁷⁷, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו; אם יכול לאכלו ואין האחין מקפידין בכך - יצא⁷⁸; ואם היו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הַצִּדְקָה חֵיב, וְשׂוֹאֵל מֵאַחֲרֵיהֶם אוֹ מוֹכֵר כֶּסֶת שֶׁעַל כֶּתְפוֹ, וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף; שְׁנֹאמֵר: הֶעֱשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהִדֵּל לֹא יִמְעִיט וְגוֹמֵר. וְאִינוּ נוֹתְנֵנוּ בַּפַּעַמִּים רַבּוֹת, הַיּוֹם מְעַט וּלְמָחָר מְעַט, אֲלֵא נֹתְנֵנוּ כָּלֹּ פְּאֻחַת בַּפַּעַם אֶחָת.

2) שהרי דרשו על הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן (בניסן) מתרומה חדשה, הרי שבכל שנה בחודש שהוא ראש השנה לתרומת השקלים - צריכים לחדש הבאת מחצית השקל לקנות מהם קרבנות ציבור.

ב. מִנֵּן כֶּסֶף הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה בְּאֻנָּס וּבְמִפְתָּהּ וּבְמוֹצֵיא שֶׁם רַע וְהוֹרֵג עֶבֶד, הוּא שֶׁקֶל הַנֶּאֱמָר בְּכָל מְקוֹם בַּתּוֹרָה. וּמִשְׁקָלוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹרָה. וּכְבֵר הוֹסִיפוּ חֲכָמִים עָלָיו⁹¹, וְעָשׂוּ מִשְׁקָלוֹ כְּמִשְׁקַל הַמְּטָבֵעַ הַנֶּקְרָא סֵלַע בְּזִמְן בֵּית שְׁנִי. וְכֵמָּה הוּא מִשְׁקַל הַסֵּלַע? שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים שְׁעוֹרָה בִּינוֹנִית.

3) ששית ממשקלו.

ג. הַסֵּלַע - אַרְבַּעָה דִּינָרִין, וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מְעִין. וּמִעָדָה הִיא הַנֶּקְרָאָת בִּימֵי מִשָּׁה רַבֵּנוּ גֵרָה. וּמִעָדָה הִיא שְׁנֵי פוֹנְדִיּוֹנִין, וּפוֹנְדִיּוֹן - שְׁנֵי אֶסְרִין. וּפְרוּטָה - אֶחָת מִשְׁמוֹנֶה בְּאִיסָר. נִמְצָא מִשְׁקַל הַמְּעָדָה, וְהִיא הַגֵּרָה - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הָאִיסָר - אַרְבַּע שְׁעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הַפְּרוּטָה - חֲצִי שְׁעוֹרָה.

ד. וְעוֹד מְטָבֵעַ אַחֵר הָיָה שֵׁם, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ שְׁתֵּי סֵלָעִים, וְהוּא הָיָה נִקְרָא דִּרְפוֹן. וְאֵלֵּי הַמְּטָבֵעוֹת כָּלֵן שְׁאֵמְרָנוּ, וּבִאֲרָנוּ מִשְׁקַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, הֵן שְׁמִשְׁעֵרִין בָּהֶן בְּכָל מְקוֹם; וּכְבֵר בְּאֲרָנוֹס, כְּדִי שֶׁלֹּא אֶהְיֶה צָרִיד לְפָרֵשׁ מִשְׁקָלָם בְּכָל מְקוֹם.

ה. מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל זֶה מִצּוֹתָהּ שִׁיתָן מִחֲצִית מְטָבֵעַ שֶׁל אוֹתוֹ הַזֶּמֶן, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ מְטָבֵעַ גָּדוֹל מִשְׁקַל הַקֶּדֶשׁ. וְלַעֲוֹלָם אִינוּ שׂוֹקֵל פְּחוֹת מִחֲצִי הַשֶּׁקֶל שֶׁהָיָה בִּימֵי מִשָּׁה רַבֵּנוּ⁹², שֶׁהוּא מִשְׁקָלוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים שְׁעוֹרָה.

4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות.

ו. בְּזִמְן שֶׁהָיָה מְטָבֵעַ שֶׁל אוֹתוֹ זֶמֶן דִּרְפוֹנוֹת, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמִחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלֹּו סֵלַע; וּבְזִמְן שֶׁהָיָה הַמְּטָבֵעַ סֵלָעִים, הָיָה נוֹתֵן כָּל אֶחָד בְּמִחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלֹּו חֲצִי סֵלַע, שֶׁהוּא שְׁנֵי דִּינָרִין; וּבְזִמְן שֶׁהָיָה הַמְּטָבֵעַ חֲצִי סֵלַע, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמִחֲצִית הַשֶּׁקֶל אוֹתוֹ חֲצִי הַסֵּלַע. וּמַעֲוֹלָם לֹא שִׁקְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִחֲצִית הַשֶּׁקֶל פְּחוֹת מִחֲצִי שֶׁקֶל שֶׁל תּוֹרָה.

(סוכה נ:). 88) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות להרמב"ם, ביצה פ"ה מ"ב). 89) מכים כף על כף, כמו שכתבו (מלכים ב' יא, יב): "ויכו כף ויאמרו יחי המלך" - "ויכו" מתורגם: "וטפחו". 90) מלשון הכתוב (שמואל ב' ו, טז): "ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר", שהוא לשון ריקוד (תוס' יו"ט). 91) פירוש, שבשבת אסור לחלל בחליל ובכלי שיר. ואף שהשיר שהיו שרים על הקרבנות בכלי, היה דוחה שבת ויו"ט - שיר של שמחה אינו דוחה, ואסור ביו"ט ושבת (מגיד-משנה).

יד. מִצּוֹה לְהִרְבּוֹת בְּשִׁמְחָה זֶה. וְלֹא הָיָה עוֹשִׂין אוֹתָהּ עַמִּי-הָאֶרֶץ וְכָל מִי שִׁירָצָה; אֲלֵא גְדוֹלֵי חֲכָמִי יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת וְהַסִּנְהֶדְרִין וְהַחֲסִידִים וְהַקְּנָנִים וְרָאשֵׁי מַעֲשֵׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְדִּין וּמִסְפָּקִין וּמִגְנִנִּין וּמִשְׁמָחִין בְּמִקְדָּשׁ בִּימֵי חֵג הַסִּכּוֹת. אֲבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים, כָּלֵן בְּאֵין לְרֹאשׁ וְלִשְׁמֹעַ.

טו. הַשְּׁמִחָה שִׁישְׁמַח אָדָם בַּעֲשִׂית הַמִּצְוָה וּבְאַהֲבַת הָאֵל שִׁמְחָה בָּהֶן - עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה הִיא⁹². וְכָל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִשְׁמִיחָה זֶה, רָאוי לְהַפְרֵעַ מִמֶּנּוּ, שְׁנֹאמֵר: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וּבִטּוֹב לִבָּב', וְכָל הַמְּגִיִּס⁹³ דַּעְתּוֹ וְחֹלֶק כְּבוֹד לַעֲצָמוֹ וּמִתְכַּבֵּד בַּעֲיָנָיו בְּמִקּוֹמוֹת אֵלֹו - חוֹטֵא וְשׁוֹטֵה. וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אֵל תִּתְּהַדֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ'. וְכָל הַמְּשַׁפִּיל עֲצָמוֹ וּמִקָּל גּוֹפּוֹ בְּמִקּוֹמוֹת אֵלֹו - הוּא הַגְּדוֹל, הַמְּכַבֵּד, הַעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכֵן דוֹד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וַיִּקְלָתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שֶׁפֶל בַּעֲיָנִי'. וְאֵין הַגְּדֹלָה וְהַכְּבוֹד, אֲלֵא לְשִׁמְחָה לִפְנֵי ה', שְׁנֹאמֵר: 'וְהַמֶּלֶךְ'⁹⁴ דוֹד מִפְּזֵז וּמִכְרַבֵּר לִפְנֵי ה' וְגו'.

92) מדריגה עליונה בעבודת ה'. 93) מלשון "גס", כלומר מתגאה. 94) צ"ל: "המלך".

~ יום שלישי א' תמוז ~

הלכות שקלים

מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶחָת, וְהִיא: לִתֵּן כָּל אִישׁ מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבְאֹר מִצְוָה זֶה בְּפָרָקִים אֵלֵּו:

פָּרָק רִאשׁוֹן

1) נתבארו בו עניני מצות "מחצית השקל", שיעורה, והחייבים בה והפטורים ממנה, ושאינה נוהגת אלא בפני הבית, ודין ההכרזה על השקלים. ונסתיים הפרק בענין כפיה על השקלים.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לִתֵּן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה². אֲפִלּוּ עֲנִי הַמִּתְפַּנֵּס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבמקדש, בשלשה פרקים בשנה תורמים הלשכה, וכיצד תורמין אותה.

א. כיצד כונסין השלחנים את השקלים? בכל מדינה ומדינה³ מניחין לפניהם שתי תבות⁴. שולי התבה רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה, כמין שופר; כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת⁵. ולמה עושין שתי תבות? אחת - שמשליכין בה שקלים של שנה זו⁶, והשניה - מניחין בה שקלי שנה שעברה⁷, שגובין ממין שלא שקל בשנה שעברה.

(2) בכת"י: "מכל", וראה למעלה פ"א ה"ט. (3) בשקלים פ"ב מ"א: "כשם שהיו שופרות במקדש, כך היו שופרות במדינה". (4) מיעוט "שופרות" שתיים (כסף-משנה ו'תוספות יום טוב). (5) ב'ירושלמי' שקלים פ"ו ה"א: "השופרות הללו עקומות היו, צרות מלמעלה ורחבות מלמטה, מפני הרמאין" (שלא יוכלו להכניס ידן להראות עצמן כאילו נותנים לתוכן, ונוטלין מתוכן - 'קרבן העדה'). (6) שקלים פ"ו מ"ה. ונקראת "תקלין חדתין". (7) ונקראת "תקלין עתיקין". והנה מפורש בדברי רבינו, שגם במדינה היו תקלין חדתין. ואילו ב'ירושלמי' (פ"ב ה"א) מפורש: "ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה" (ועי' ב'תוספות יום טוב'). וברור הדבר שלהרמב"ם היתה נוסחא אחרת ב'ירושלמי', וכן יוצא מתוך פירושו של הריבב"ן שם ב'ירושלמי'. שזה לשון ה'ירושלמי': "ויעשה אותן מרגליות (=) יקנה בשקלים מרגליות, למעט טורח הדרך)? - שמא תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד וכו', מתניתא בתקלין חדתין אבל בתקלין עתיקין לא ברא". ופירש הריבב"ן: "כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגליות ולא חיישינן (=ולא חוששים) שמא תזול שאין באין אלא לחומות העיר ומגדלותיה" (פ"ד משקלים מ"ב, ועי' ברא"ש ורע"ב פ"ו מ"ה), הרי שגם במדינה היו תקלין עתיקין. ולפי זה, על כרחנו דלא גרס הא "דתני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה". וכן אמנם נמצא ב'ירושלמי' שהיה לפני בעל 'מעשה רוקח'.

ב. ובמקדש⁸ היה לפניהם תמיד⁹ שלש עשרה תבות, כל תבה כמין שופר: ראשונה - לשקלי שנה זו¹⁰. שנייה - לשקלי שנה שעברה¹¹. שלישית - לכל מי שיש עליו קרפן שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת¹², משליך דמיהן לתבה זו. רביעית - לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד, משליך דמיה לתבה זו. חמישית - למי שהתנדב מעות לקנות עצים למערכה בהן¹³. ששית - למי שהתנדב מעות ללבונה. שביעית - למי שהתנדב זהב לכפרת¹⁴. שמינית¹⁵ - למותר חטאת. כגון שהפריש מעות לחטאתו, ולקח חטאת והותיר מן המעות, ישליך השאר לתוכה. תשיעית - למותר אשם. עשירית - למותר קני זבים וזבות ויולדות.

ז. הפל חייבין לתן מחצית השקל: פהנים, לוים וישראלים, וגרים ועבדים משתחררים⁵; אבל לא נשים⁶ ולא עבדים⁷ ולא קטנים⁸. ואם נתנו - מקבלין מהם⁹. אבל הפותים¹⁰ שנתנו מחצית השקל - אין מקבלין מהם. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית השקל - שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו¹¹.

(5) כנענים שملו וטבלו לשם עבדות ושחררו, שדינם כגרים. (6) שנאמר (6) "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא אשה. (7) שלא שחררו, שדינם כנשים. (8) שלא הביאו שתי שערות. (9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום לציבור בלב שלם. (10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייען לבניין בית המקדש, ושלא להם "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא-לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא-להינו". (11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק.

ח. השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית¹². ובזמן שבית המקדש קיים, נותנין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ¹³; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אין נוהגין.

(12) כל זמן שבית המקדש קיים. (13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ט. באחד באדר משמיעין על השקלים¹⁴, כדי שייכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו ישבו השלחנים¹⁵ בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם - יקבלו ממנו, ומי שלא נתן - אין כופין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן - ממשכנין אותו, ולוקחין עבטו¹⁶ בעל כרחו ואפלו בסותו.

(14) מכריזים בכל ערי ישראל. (15) החלפנים (=הפורטים כספים). (16) חפץ למשכון.

י. כל מי שאינו חייב בשקלים¹⁷, אף על פי שדרכו לתן או הוא עתיד לתן¹⁸ - אין ממשכנין אותו. ואין ממשכנין את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשיתנו - מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו¹⁹.

(17) כגון נשים ועבדים. (18) כגון קטן כשיגדל. (19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנין - הא לתבוע תובעין".

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו כיצד כונסים השקלים, שלש עשרה תיבות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) להחליף. (20) שקלים פ"ב מ"א. (21) בכת"י: "מתקבץ". (22) שלא תשלט בהם יד, שלכן תיקנו חכמים תיבות כמין שופרות (למעלה בהלכה א): "ולא יהיה אפשר ליקח מהן בנחת". (23) כן הוא ב"ירושלמי" (שקלים פ"ג ה"ב): "תניא, בשלש קופות של שלש סאין שהן תשע סאין, שהן עשרים ושבע סאין, תורמין את הלשכה". והביאו רבינו בפירוש המשנה. ומתוך אותן קופות גדולות תורמים בשלשה פרקים בשנה, כל פעם שלש קופות קטנות, שכל אחת מכילה שלשה סאים (פ"ג דשקלים מ"א ומ"ב), וראה ברא"ש ורע"ב שם, ולהלן הלכה ה והערה לא. (24) וממנה קונים קרבנות הציבור של כל השנה (להלן פ"ד ה"א). (25) וממנה קונים צרכי העיר ומגדליה וכו', כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

ה. בשלשה פרקים²⁶ בשנה תורמין את הלשכה: בראש חדש ניסן²⁷, ובראש חדש תשרי, קדם יום טוב²⁸ או אחריו²⁹, וקדם עצרת בחמשה עשר יום. וכיצד תורמין אותה? אחד נכנס לפנים מן הלשכה, והשומרין עומדים בחוץ, והוא אומר להם: אתם? והן אומרים לו: תרם, תרם, תרם - שלש פעמים³⁰. ואחר כך ממלא שלש קפות קטנות, כל קפה מהן מכילה שלש סאין³¹, מאותן שלש קפות הגדולות³², ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן³³ עד שיכלו. וחוזר וממלא אותן השלש קפות הקטנות מן שלש גדולות פעם שנייה קדם עצרת, ומסתפקין מהן עד שיכלו.

(26) שקלים פ"ג מ"א. (27) כמפורש במשנה, שם: "בפרוס הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג", ובירושלמי שם: "פרס - פלגא, פלגא דשלשים יום (=חצי משלשים יום, דהיינו חמשה עשר יום) קודם למועד שדורשים בהלכותיו". (28) משנה, שם: "ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא יום טוב". (29) סובר רבינו שכשם שאפשר להקדים לפני יום טוב, כמו כן אפשר לאחר (כסף-משנה). (30) שקלים פ"ב מ"ג. וכן דרך חכמים לשלש כל דבר, כמו במנחות סה. וביבמות קו: (הרא"ש והרע"ב). (31) שם משנה ב. (32) ראה למעלה הלכה ד והערה כב. (33) לקנות קרבנות ציבור הצריכים למקדש.

ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש קפות הגדולות בתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו, עד ראש חדש ניסן; ובראש חדש ניסן תורמין מתרומה חדשה³⁴. לא הספיקו להן השקלים שבשלש קפות הגדולות, וכלו עד שלא הגיעו³⁵ ניסן - חוזרין ותורמין משירי הלשכה³⁶.

(34) ראש השנה ז, א: "באחד בניסן ראש השנה לתרומת שקלים", שנאמר (במדבר כח, יד): "זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה" - "אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה". ובניסן הכתוב מדבר, ונלמד ממה שנאמר (שמות יב, ב) "ראשון הוא לכם (=חודש ניסן) לחדשי

אחת עשרה - למותר קרבנות נזיר. שתים עשרה - למותר אשם מצרע. שלש עשרה - למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.

(8) בעזרה (רא"ש ורע"ב). ומקור הדברים בשקלים פ"ו מ"ה. (9) ואילו השופרות שבמדינה לא היו אלא מחמשה עשר באדר, כמבואר בפרק הקודם הלכה ט. (10) והוא תקלין חדתי. (11) והוא תקלין עתיקין. (12) שקלים פ"ו מ"ה. כחכמים החולקים על רבי יהודה (שם). (13) ב'מעשה וקח', חסירה תיבת "בהן". (14) נראה מדברי רבינו בפירוש המשנה, שהכוונה לכפורת של ארון הקודש, וראה בפירוש הרא"ש ובהערת הרב ניסן זק"ש שם. (15) מכאן עד סוף ההלכה, הוא על-פי התוספתא פ"ג דשקלים, ושם: "ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ומותר אשמות ומותר קיני זבין, קיני זבות, קיני יולדות (קיני) [ומותר] קרבנות נזיר ומצורע, האומר מנה זו לנדבה וסלע זו לנדבה כו' ולוקחין בהן עולות". ועי' 'תוספות יום טוב' שם.

ג. ושם כל דבר, שיהיו מעותיו בתוך התבה, כתוב על התבה¹⁶ מבחוץ¹⁷. ותנאי בית דין הוא על כל המותרות, שיקרבו עולת בהמה¹⁸. נמצאת למד, שכל המעות הנמצאות בשש התבות האחרונות - לעולת בהמה, ועזרותיה - לפניהם, פשאר כל העזרות; וכל המעות שבתבה שלישית - לקח בהן עופות, חצין עולות וחצין חטאות; ושפריעית - פלן עולת העוף.

(16) שקלים פ"ו מ"ה. (17) לדעת לאיזו תיבה לשים המעות שהביא. (18) שם, מ"ו. מדרשו של יהוידע הכהן הגדול, ממה שנאמר (מלכים ב' יב, יז): "כסף אשם וכסף חטאות לא יובא בית ה', לכהנים יהיו", שאם נשאר לו כסף ממה שהפריש לחטאת או לאשם, לא יובא בית ה' לבדק הבית, אלא לכהנים יהיה אותו הכסף, והם לוקחין ממנו עולות. וממה שנאמר (ויקרא ה, יט): "אשם הוא, אשם אשם לה", "אשם הוא", שמשמע כדין אשם הנאכל לכהנים, ו"אשם לה", משמע שיהיה כולו לה, הא כיצד? - כל שבא משום חטאת ומשום אשם (=מותר חטאת ומותר אשם), ילקח בהם עולות; הבשר לה' ועור לכהנים.

ד. בכל מדינה ומדינה, פשגובין השקלים, משלחין אותן ביד שלוחים למקדש. ויש להם לצרף¹⁹ אותן בדיגרי זהב, מפני משאוי הדרף²⁰. והכל מתקבצין²¹ למקדש, ומניחין אותן בלשכה אחת מן הלשכות במקדש, וסוגרין כל דלתותיה²² במפתחות, וחותרמין עליה חותמות. וממלאין מכל השקלים שיקבצו שם שלש קפות גדולות; שעור כל קפה - כדי שתכיל תשע סאין²³, והשאר מניחין אותו בלשכה. וזה שבתוך הקפות - הוא הנקרא תרומת הלשכה²⁴, וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקפות - הוא הנקרא שירי הלשכה²⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השנה". "לחדשי השנה" - "לחדשי השנה" גזירה-שוה היא: מה שם ניסן, אף כאן ניסן. (35) בכת"י: "אשר הגיע". (36) "ירושלמי" שקלים פ"ג ה"ג: "שלמה שלישית חוזר לשניה, שלמה שניה חוזר לראשונה, שלמו שלשתן חוזר ושוקל, רבי מאיר אומר חוזר לשיריים, שהיה רבי מאיר אומר מועלין בשיריים, שמא יצטרכו להן בסוף", והלכה כרבי מאיר (ועי' כסף-משנה, ופ"ו מהל' מעילה ה"ג).

ז. שלש קפות הקטנות, שהיא תורם בהם ומוציאן לחוץ, כתוב עליהן: א"ל, ב"ת, גימ"ל³⁷; כ"ד שיתפסקו מן הראשונה³⁸ עד שתכלה, ואחר כך מסתפקין מן השניה, ואחר כך מסתפקין מן השלישית. ותורם ראשונה מן הקפה האחת הגדולה³⁹, ומחפה אותה הגדולה במטפחת⁴⁰; ותורם השניה מהקפה הגדולה השניה, ומחפה אותה הגדולה במטפחת; ותורם השלישית מן הקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה אותה במטפחת; כ"ד שתהיה נפרת שבה סים, ויתחיל ממנה בתחלה בפעם שניה, כשיפגס קדם עצרת. ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה אותה; ותורם השניה מן הגדולה שתתם ממנה בראשונה תחלה, ומחפה אותה; ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה אותה; כ"ד שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית, כשיפגס בתשרי. עד שנמצא תורם ראשונה ושניה ושלישית הקטנות מפל אחת ואחת מן הגדולות⁴¹.

ח. כשהוא תורם שלש קפות אלו⁴², תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל⁴³, והשניה לשם כרפין המקפין⁴⁴ לה ולשם כל (ארץ) ישראל⁴⁵, והשלישית לשם ככל ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות ולשם שאר כל ישראל.

(42) שקלים, שם. (43) שהם הראשונים שהספיקו להביא את שקליהם, שהם קרובים למקדש. [והכוונה למקומות הקרובים בארץ ישראל, ראה להלן הערה מד]. (44) הסמוכים, כלומר הקרובים לארץ ישראל, כגון: עמון ומואב בעבר הירדן המזרחי. (45) בכת"י התימנים, חסירה המלה "ארץ". [אבל כמו שהוא לפנינו, כן הוא גם בדפוס רומי וב'מעשה וקח', וכן נכון. ונראה שהכוונה לשם המקומות הרחוקים בארץ ישראל גופא. שהרי כתב רבינו בפירוש המשניות שבכל קופה וקופה הוא תורם על קצת מישראל, ואילו לנוסחת כת"י תימן הוא תורם בשניה על כל ישראל. וראה בפרישת הרא"ש לשקלים עמוד ל' והערה [ט].

ט. כשהוא תורם⁴⁶, מתפנן לתורם על הגבוי שיש בלשכה⁴⁷, ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה⁴⁸, ועל העתיד לגבות⁴⁹; כ"ד שיהיו אלו השקלים, שהוציאן להסתפק מהן, פפרה על ישראל, וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשכה, ונתרמה מהן תרומה זו.

(46) כתובות קח, א. (47) שאינו בשלש הקופות הגדולות. (48) ונמצא בדרך. (49) שנאנס ולא שלח שקלו באדר, והיה משלחו כל השנה כולה.

י. כשיפגס התורם⁵⁰ לתורם, לא יפגס בכ"ד שאפשר להחפות בו פסוף, ולא במנעל ולא בסנדל, ולא בתפלה⁵¹ ולא בקמץ; ש"מא יחשדו אותו העם ויאמרו: החביא ממנעול הלשכה תחתיו כשתרממה⁵². ומדברים היו עמו משה שפגס עד שעה שיצא, כ"ד שלא יתן לתוף פיו⁵³. ואף על פי שגזירותם כל כך, עני או מי שהוא נבהל⁵⁴ להון לא יתורם, מפני החשד; שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל⁵⁵.

(50) שקלים פ"ג מ"ב. (51) במשנה, שם: "בתפילין" בלשון רבים. וכן הוא בנוסח אחר בדברי רבינו (מעשה וקח). (52) במשנה (שם) אמרו: "ש"מא יעני, ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר, ויאמרו תרומת הלשכה העשיר". שהרי "אחד נכנס לפנים מן הלשכה" (למעלה ה"ה). (53) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ג ה"ב) שאלו: "וימלא פומיה מים (ימלא פיו מים, ועל-ידי-זה יראו שאין כסף בפיו)? אמר רבי תנחום, מפני הברכה (שצריך לברך על התרמת תרומת שקלים)". (54) ב'ירושלמי' (שם): "חני דבי רבי ישמעאל, קוץ לא יתורם מפני

(37) שקלים פ"ג מ"ב. (38) "ירושלמי" שם ה"ב. (39) בשקלים פ"ג מ"ד, תנן: "תרם את הראשונה ומחפה בטבלאות, שניה ומחפה בטבלאות, שלישית לא היה מחפה, שמא ישכח ויתורם מן הדבר התורם". ופירשו הרא"ש והרע"ב: תרם את הראשונה - תרומה ראשונה - בפרוס הפסח. ומחפה - כל השקלים שנשארו בלשכה. שניה - בפרוס עצרת. שלישית - בפרוס החג, ומדוע היה מחפה בראשונה ובשניה? שמא יתורם מן השיריים, ולכן מחפה אותם ומביאים שקלים חדשים ושמים על החיפוי. ובשלישית אין צריך לחפות שהרי כבר גמרו לתורם. אבל רבינו מפרש: הראשונה מהקופה הגדולה הראשונה. השניה - הקופה הגדולה השניה. השלישית - הקופה הגדולה השלישית (והעיר הרא"ש על זה, הלא במשנה לא מוזכרות כלל הקופות הגדולות, ורק ב'ירושלמי' נזכרו), ומחפה קופה גדולה ראשונה ושניה, ואינו מחפה שלישית "שמא ישכח ויתורם מן הדבר התורם", כלומר יתחיל לתורם גם בעצרת מאותה שהתחיל בה בפסח. ולדעת רבינו, אין חשש שמא יתורם מן השיריים, שלפי דעתו (למעלה ה"ד) שיריים אינם אלא אותם הנשארים חוץ משלש הקופות הגדולות. (40) במשנה, שם: "בקטבלאות" - עורות רבים. (41) ונמצא שמכל קופה גדולה תורם לכל ישראל: לשם ארץ ישראל, לשם כרכים המוקפות לה, ולשם ככל ומדי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על בן עירו: אם נתנו להם מתנה - פטור מן הקלבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה כדי להרבות בשקלים; ואם נתן להם החצי ששקל על ידם הריף הלוואה, עד שיחזירו לו פשתמצא ידם - חזב בקלבון.

(12) שם פ"א מ"ז. (13) בשביל עצמו. (14) ובשביל העני.

ד. האחין¹⁵ שעדין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השתפים¹⁶ שנתנו שקל על ידי שניהם - פטורין מן הקלבון¹⁷. במה דברים אמורים? בשתפין שנשאו ונתנו במעות השתפות, ונשתנה עין המעות¹⁸; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערכום¹⁹, ועדין לא נשתנו המעות ולא הוציאו - הרי אלו חזבין בקלבון²⁰. נשאו ונתנו, ואחר זמן חלקו, וחזרו ונשתתפו - חזבין בקלבון²¹, עד שישאו ויתנו בשתפות זו האחרונה, וישתנו המעות.

(15) משנה, שם. (16) רבינו גרס במשנה שם: "האחים והשותפים". והראב"ד גרס: "האחים השותפים", וראה להלן. (17) האחים פטורים, שכיון שלא חלקו עוד את הרכוש, הרי נחשב הדבר כאילו אביהם נותן בעדם, ופטור מקלבון. והשותפים פטורים, שחשוב הדבר כאילו אדם אחד נותן בעדם, ופטורים. אבל הראב"ד חולק על זה, כי הוא גורס במשנה "האחים השותפים", וזהו דין אחד: האחים שהם שותפים בעובן אביהם. (18) שהכספים שהכניסו לשותפות התחלפו בינתיים. (19) שעירוב זה עושה השותפות (פ"ד מהל' שלוחין ושותפין ה"א). (20) דין השותפות הוא: שכל זמן שהמעות קיימין, ופחתו או הותירו מחמת שינוי המטבע - חולקים השכר או ההפסד לפי חלקם במעות (כאילו לא נשתתפו). ואילו נשאו ונתנו בהם ופחתו או הותירו, חולקים השכר או הפחת ביניהם בשוה (הל' שלוחין ושותפין שם ה"ג), וראה 'מגדל עוז' ו'כסף משנה'. ועי' להלן הערה הבאה מהמשנה בבכורות נו: (21) משנה, בכורות נו, ב. ולדעת רבינו ששותפים פטורים מקלבון, הוכרח לפרש שכאן מדובר כשעוד לא הוציאו המעות. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

ה. האחין והשתפין שהיה להן בהמה וכספים, וחלקו בכספים - חזבים בקלבון, אף על פי שעדין לא חלקו בהמה. ואם חלקו בהמה, ולא חלקו הכספים - פטורין מן הקלבון, עד שיחלקו הכספים; ואין אומרים: הרי הם עומדין לחלקה²².

(22) בכורות נו, ב.

ו. הנותן שקל להקדש, כדי שיחשבו לו מחצית השקל שהוא חזב, ויטל חצי שקל ממה שנגבה מן האחרים - חזב שני קלבונות²³; שאלו היה השקל פלו לשקלים²⁴, היה חזב קלבון אחד²⁵.

(23) בשקלים פ"א מ"ו: "הנותן סלע ונוטל שקל (העם קורין

החשד". הראב"ד כאן מפרש, קוץ הוא בעל שיער, מלשון קווצותיו תלתלים, שמא יחביא בשער. אבל הרמב"ם מפרש שהוא עני ונבהל להון, מלשון: "ויקוצו" (שמות א, יב), או "קצתי בחיי" (בראשית כז, מז), או שגורס "קבץ" מלשון קבצן. (55) לשון המשנה (שם): "לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם".

פרק שלישי

(1) כלל בו דיני קלבון, שיעורו והחייבים בו, ומי שאבד שקלו.

א. חצוי השקלים - הכל צריכין להן, כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חזב, לפיכך, כשהיה אדם הולך אצל השלחני ומצרו² שקל בשני חצאין, יתן לו תוספת על השקל³, ואותה התוספת נקראת קלבון⁴. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם - חזבין בקלבון⁵.

(2) ופורט. (3) דמי חילוף המטבע. (4) יש שכתבו שזהו נוטריקון: "קל-בון", דבר קל ומועט שנותנים להכריע ביניהם בשביל פירוט הכסף (רא"ש ורע"ב). (5) בקלבון אחד (שקלים פ"א מ"ו). ונראה מדברי רבינו שאחד הנותן מחצית השקל פטור מקלבון (תוספתא פ"א) ולא כרבי מאיר שמחייב בקלבון אף באופן זה (שם). ולדבריו, שנים שנתנו שקל - חייבים בשני קלבונות (משנה, שם).

ב. כל מי⁶ שאינו חזב בשקלים, כגון שתי נשים או שני עבדים⁷, שנתנו שקל⁸ - פטורים מן הקלבון. וכן אם היה אחד חזב ואחד פטור, ונתן החזב על ידי הפטור⁹, כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה או עבד - פטור מן הקלבון. וכן¹⁰ הכהנים פטורין מן הקלבון¹¹. והשוקל על יד הפהן פטור מן הקלבון.

(6) משנה, שם. (7) [במשנה שם שנינו: "אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים". ויחזק כי רבינו לא גרס במתניתין "כהנים" (ראה בכסף משנה וב'תוספות יום טוב') וכן לא גרס "קטנים", כי השוקל לקטן אינו בדרך הלוואה אלא דרך מתנה, כי הרי אין התחייבות בקטן, ובאופן זה גם השוקל לגדול פטור מן הקלבון, כמפורש להלן ה"ג. וכן נראה בפירוש המשניות שלא גרס "קטן", שהרי לא הזכיר קטן כלל]. (8) לפני משורת הדין. (9) דרך הלוואה שיחזירו לו כשתמצא ידו. אבל אם נתן בדרך מתנה - פטור אפילו אם נתן על-ידי מי שחייב בשקלים, כדלהלן ה"ג (עי' רא"ש ורע"ב). (10) בכת"י חסר מכאן עד סוף ההלכה (מעשה רוקח). (11) הכהנים חייבים במחצית השקל מצד הדין (כמבואר למעלה בפ"א ה"ז) אבל אין ממשכנים אותם (שם ה"ה) ולכן פטורים מלתת תוספות קלבון (כסף-משנה).

ג. הנותן¹² שקל עליו¹³ ועל העני¹⁴ או על שניו או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשקלים המיותרים הנ"ל. (38) תקלין עתיקין ('ירושלמי' שקלים פ"ב ה"א). ומי הם ראשונים ומי הם אחרונים? יבואר להלן סוף הלכה ט, עיי"ש הערה מג.

ט. שִׁלְחוּ אֶת שְׁקֵלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שְׂכָרָם³⁹, שֶׁהָיָה הוּא חֵיב בַּגִּבּוּרָה וְאֲבִדָּה, וְאֲבִדּוֹ מִמָּנּוּ בְּאֵנֶס, כְּגוֹן שֶׁלֶקְחוּם לְסֻטִּים מְזִינִים, שֶׁהוּא פְּטוּר - רֹאִין: אִם אַחֵר שֶׁנִּתְרַמָּה הַתְּרוּמָה⁴⁰ נֶאֱנֵס - נִשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ לְגִזְבֵּרִים⁴¹, וּבְנֵי הָעִיר פְּטוּרִין; שֶׁהַתּוֹרָם תּוֹרָם עַל הַגִּבּוּרִים⁴² וְעַל הָעֵתִיד לְגִבּוּרָה, וּבְרִשׁוֹת הַקֹּדֶשׁ הֵן, וּבְנֵי הָעִיר מֵהָ הָיָה לָהֶן לַעֲשׂוֹת? הָרִי לֹא מְסֻר אֶלָּא לְשׁוֹמֵר שְׂכָר, שֶׁהוּא חֵיב בַּגִּבּוּרָה וְאֲבִדָּה, אֲכָל הָאֵנֶס אֵינוֹ מְצוּי. וְאִם אֲבִדּוֹ קִדֵּם שֶׁנִּתְרַמָּה הַתְּרוּמָה - עֲדִין בְּרִשׁוֹת בְּנֵי הָעִיר הֵם, וְהַשְּׁלִיחַ נִשְׁבַּע לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְהֵן מְשַׁלְּמִין. נִשְׁבַּע וְגַבּוּ שְׁקָלִים שְׁנִית, וְאַחֵר כִּף הַחֲזִירוֹם הַלְּסֻטִּים - אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים. וְאִין עוֹלִין לָהֶן לְשִׁנָּה אַחֲרָת⁴³, וְהַשְּׁנִיִּים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שְׁנָה שְׁעֶבְרָה. וְיֵשׁ מִי שְׁאֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים שִׁפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשְּׁנָה, הֵם הַשְּׁקָלִים שֶׁנִּגְנְבוּ בַּתְּחִלָּה וְאֲבִדּוֹ אוֹ נֶאֱנֵסוּ וְחֲזְרוּ; וְיֵשׁ מִי שְׁאֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים הֵן שֶׁהִגִּיעוּ לִיד הַגִּזְבֵּר תַּחֲלָה⁴⁴.

(39) שקלים פ"ב מ"א שם, לפי אוקימתת שמואל בבא-מציעא שם. (40) המבוארת למעלה בפ"ב ה"ט. (41) אף שבועה זו היא מתקנת חכמים כנ"ל הערה לב (כסף-משנה). (42) בכת"י: "על הגבוי ועל האבוד". (43) בכת"י נוסף כאן: "והראשונים יפלו לשקלי הקדש" - כמו בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח'). (44) כן הוא ב'ירושלמי' (שם): "אילו הן (איזו הם) הראשונים? ואילו הן השניים? רבי פנחס ב"ר חייא ורבי אבא מארי, חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחילה, וחורנה (=השני) אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחילה".

י. הַנּוֹתֵן⁴⁵ חֲצִי שְׁקָל לְחִבְרוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְשִׁלְחִי לְשִׁקָּל אוֹתוֹ עַל יְדוּ⁴⁶, הִלָּךְ⁴⁷ וְשִׁקְלוֹ עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ⁴⁸, כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְשְׁכְּנוּ אוֹתוֹ⁴⁹, אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה - מְעַל הַשְּׁוֹקֵל⁵⁰; שֶׁזֶה הַשְּׁקָל בְּרִשׁוֹת הַקֹּדֶשׁ הוּא, שֶׁכָּכָר תְּרֻמוֹ עַל הָעֵתִיד לְגִבּוּרָה, וְנִמְצָא זֶה הַצִּיל עֲצֻמוֹ⁵¹ בְּמִמּוֹן הַהַקֹּדֶשׁ וְנִהְיָה בְּשִׁקְלֵי הָזֶה. וְאִם לֹא נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה - לֹא מְעַל, וְהוּא חֵיב לָתֵן לְחִבְרוֹ חֲצִי שְׁקָל שְׁנֵת לֹ. וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שְׁקָל וְשִׁקְלוֹ⁵² - יֵצֵא⁵³, וְהוּא חֵיב לְשִׁלֵּם לְבַעֲלֵים שְׁנֵים⁵⁴ אוֹ לְהוֹסִיף חֲמִשׁ⁵⁵.

(45) שקלים פ"ב מ"ב. (46) בשבילו, כלומר בשביל המשלח. (47) בשוגג. (48) בשביל עצמו. (49) שהרי ממשכנים את מי שאינו נותן שקלים (למעלה פ"א ה"ט). (50) חייב לשלם קרן וחומש להקדש ולהביא קרבן מעילה. (51) ויש אומרים שאף כאן, כמו להלן הי"א, המדובר כשקרבה בהבמה (רא"ש). ועיי"ש עמוד יט הערה (8). (52) שלא

שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, ושקל של משה קורין סלע, כתרגומו - רמב"ן בפירושו על התורה) חייב שני קלבונות. (24) כששוקל שקל שלם, עליו ועל חבריו בדרך הלוואה (למעלה הלכה ג). (25) ועכשיו שהוציא מההקדש חצי שקל, חייב עוד קלבון.

ז. כִּמָּה הוּא שְׁעוֹר הַקִּלְבּוֹן? ²⁶ בְּזִמְן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בְּמַחְצִית הַשְּׁקָל שְׁנֵי דִינָרִין²⁷, הָיָה הַקִּלְבּוֹן חֲצִי מְעָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְׁנֵים עָשָׂר בְּדִינָר²⁸. וּמַעוֹלָם לֹא נִמָּן הַקִּלְבּוֹן פָּחוֹת מִזֶּה²⁹. וְהַקִּלְבּוֹנוֹת אֵינָן כְּשִׁקְלִים, אֶלָּא מְגִיחִין אוֹתָן הַשְּׁלַחְנִים בְּפָנֵי עֲצָמָן, עַד שִׁסְמַפֵּק מֵהֶן הַהַקֹּדֶשׁ³⁰.

(26) שקלים פ"א מ"ז. (27) למעלה פ"א ה"ו. (28) ובזמן שהיו נותנים סלע שלם, היה הקלבון מעה שלמה, שלעולם צריך לתת הכרעה אחד מעשרים וארבעה (עין 'תוספות' שבוועות מד: ד"ה התקבלת). (29) שהרי מעולם לא שקלו פחות מחצי שקל (למעלה פ"א ה"ח). (30) ב'ירושלמי' (שקלים פ"א ה"ד): "לאיכ"ן היו הקלבונות נופלין? רבי מאיר אומר: לשקלים, רבי לעזר אומר: לנדבה, רבי שמעון שזורי אומר: ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים, בן עזאי אומר: שולחנן היו נוטלין אותן בשער, ויש אומרים: להוצאת דרכים (להביא השקלים לירושלים)". ונראה שרבינו פוסק כרבי לעזר שאמר לנדבה, ועי' בלחם-משנה.

ח. מִי שְׁאֲבַד שְׁקָלוֹ - חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ, עַד שִׁימְסְרֵנוּ לְגִזְבֵּר³¹. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשִּׁלְּחוּ אֶת שְׁקֵלֵיהֶן בְּיַד שְׁלִיחַ, וְנִגְנְבוּ אוֹ אֲבִדּוּ, אִם שׁוֹמֵר חֲנֹם הוּא³² - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע לָהֶם³³ וְנִפְטָר, בְּדִין כָּל שׁוֹמְרֵי חֲנֹם³⁴, וְהֵן חוֹזְרִין וְנוֹתְנִין שְׁקֵלֵיהֶן פָּעַם שְׁנִיָּה³⁵. וְאִם אֲמָרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר: הוֹאִיל וְאֵנּוּ מְשַׁלְּמִין שְׁקָלֵינוּ, אֵין רְצוֹנָנוּ שִׁישְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן; לְפִי שֶׁתִּקְנַת חֲכָמִים הִיא, שְׁאֵין הַקֹּדֶשׁ יוֹצֵא בָּלֹא שְׁבוּעָה³⁶. נִמְצָאוּ הַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים אַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ - אֵלּוּ וְאֵלּוּ שְׁקָלִים הֵם. וְאִין עוֹלִין לָהֶן לְשִׁנָּה אַחֲרָת³⁷, וְהָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשְּׁנָה, וְהָאַחֲרוֹנִים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שְׁנָה שְׁעֶבְרָה³⁸.

(31) 'ירושלמי' שקלים (פ"ב ה"א) כרבי יוחנן. וכן מפורש במשנה המובאה בסמוך. (32) שקלים פ"ב מ"א. לפי האוקימתא של רבי אלעזר בבבא מציעא נח. (33) שנגנב או שנאבד, ולא שלח בו יד להשתמש בו וגם לא פשע בשמירתו (פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"א). ושבועה זו תקנת חכמים היא, שהרי מן התורה אין שבועה בהקדש (בבא-מציעא שם). (34) החייבים בפשיעה ופטורים מגניבה ואבידה. (35) שכיין שמסרו השקלים לשומרי חנם, שאינם מחויבים לשמור כל-כך, פושעים הם וחייבים לשקול פעם שניה, אף אם כבר נתרמה התרומה, וראה להלן הלכה י (כסף-משנה). (36) 'ירושלמי' שקלים, שם. (37) שקלים פ"ב מ"א. כלומר אינו יכול לצאת ידי חובתו לשנה הבאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

67) "ירושלמי" שם ה"ג. 68) שקלים פ"ב מ"ג, כבית הלל. 69) שלא התכוון להקדיש אלא עד כדי שקלו, ומה שצירף יותר הוא הקדש בטעות ואינו הקדש.

יד. מַעוֹת⁷⁰ שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין תִּבָּה שֶׁל שְׁקָלִים לַתִּבָּה שֶׁל נִדְבָה⁷¹: קָרוֹב לְשְׁקָלִים - יָפְלוּ לְשְׁקָלִים, קָרוֹב לַנִּדְבָה - יָפְלוּ לַנִּדְבָה, מִחֲצָה עַל מִחֲצָה⁷² - יָפְלוּ לַנִּדְבָה⁷³; מִפְּנֵי שֶׁהַנִּדְבָה כָּלָה עוֹלָה לְאִשִּׁים⁷⁴, וְהַשְּׁקָלִים מִסְתַּפְּקִין מִהֵן לַעֲלוֹת וּלְדַבְּרִים אַחֲרֵיהֶם⁷⁵.

70) שקלים פ"ז מ"א. 71) ראה למעלה בפרק שני ה"ב. 72) הוא ספק מאין נפלו המעות, והולכים לחומרא. 73) שהיא חמורה יותר, כמו שממשיך לבאר. 74) נשרף על האש, ואין הכהנים אוכלים מבשרה. 75) שמשירי הלשכה עושים צרכי העיר ומגדליה, כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

טו. וְכֵן⁷⁶ כָּל הַמַּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בֵּין כָּל תִּבָּה וְתִבָּה - יָפְלוּ לְקָרוֹב. נִמְצְאוּ מִחֲצָה לְמִחֲצָה⁷⁷: אִם בֵּין עֲצִים לְלִבְנוֹהָ נִמְצְאוּ - יָפְלוּ לְלִבְנוֹהָ⁷⁸, בֵּין קָנִים⁷⁹ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה - יָפְלוּ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה⁸⁰. זֶה הַכָּלָל: הוֹלְכִין אַחֲרֵי הַקָּרוֹב בְּכָל־⁸¹, מִחֲצָה לְמִחֲצָה - לְהַחֲמִיר. וְכָל הַמַּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בְּהַר הַבֵּית - חֲלִין⁸²; שְׁאִין הַגִּזְבֹּר מוֹצִיא מַעוֹת מִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה עַד שֶׁהוּא מַחֲלִלֵן עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלֹּקְחָם לְקַרְבָּנוֹת⁸³.

76) שקלים פ"ז מ"א. 77) בכת"י: "על מחצצה". - הרי זה ספק ונותנים הכסף לחמור ביותר, כמו שמבואר. 78) שהיא עצמה קרבן, ואילו עצים אינם אלא מכשירי קרבן. 79) קרבן יונים, שאחד חטאת ואחד עולה. 80) שהעולה כולה כליל, ואילו בקנים יש גם חטאת הנאכלת לכהנים. 81) בין להקל ובין להחמיר. 82) שקלים פ"ז מ"ב. 83) "ירושלמי" שם ה"ב.

~ יום רביעי ב' תמוז ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) נבארבו בו מה עושים מתרומת הלשכה, וממותר, וממותר שייר הלשכה. ונסתיים בדין הקרבת קרבנות מתרומה חדשה מר"ח ניסן ואילך.

א. תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מֶה יַעֲשֶׂה בָּהּ? לֹקְחִין מִמֶּנָּה תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וְהַמּוֹסְפִין, וְכָל קֶרְבָּנוֹת הַצֶּבֶר, וְנִסְפֵיהֶם, וְהַמֶּלֶח שֶׁמוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקֶּרְבָּנוֹת. וְכֵן הָעֲצִים, אִם לֹא הֵבִיאוּ עֲצִים² וְלֹא נִמְצְאוּ אֵלָא בְּדָמִים. וְהַקְטָרֶת, וְשֹׁכֵר עֲשִׂתָּהּ. וְלֶחֶם הַפָּנִים, וְשֹׁכֵר עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים. וְהַעֲמֵר, וְשִׁתִּי הַלֶּחֶם, וְפָרָה אֲדָמָה, וְשֹׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְלִשׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית שֶׁקוֹשְׁרִין בֵּין קֶרְנָיו. כָּל אֵלּוֹ בְּאִין מִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

2) כי "זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים ולהביא עצים למערכה".

ימשכנו אותו ('ירושלמי'). ועצם קיום מצות מחצית השקל לא חשובה הנאה לחייבו קרבן מעילה. משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו (רמב"ם בפירוש המשנה). 52) בשביל עצמו. 53) ידי חובתו במצות נתינת מחצית השקל. 54) אם עדיין לא נתרמה התרומה. וזה מוסב על "הגונב", אבל "הגוזל" אינו משלם כפל. 55) אם כפר ונשבע לשקר ושוב הודה (פ"ז מהל' גזילה ה"א).

יא. הַנּוֹתֵן⁵⁶ מִחֲצִית הַשְּׁקָל מִן הַהֶקְדָּשׁ⁵⁷, וְנִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה מִמֶּנּוּ - כְּשִׁיסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה⁵⁸, יִתְחַיֵּב בְּמַעֲיָלָה, וְיֵצֵא יְדֵי מִחֲצִית הַשְּׁקָל. נִתְּנוּ מִמַּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי - יֹאכַל כִּנְגֵדוֹ⁵⁹ בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי שְׁבִיעִית⁶⁰ - יֹאכַל כִּנְגֵדוֹ בְּקִדְשֵׁת שְׁבִיעִית. הִיָּה שֶׁל עִיר הַנִּדְחָת - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם⁶¹.

56) שקלים פ"ב מ"ב. 57) בשוגג. שיש בידו שקל של ברק הבית, וסבר שהוא של חולין (רע"ב). 58) כלומר, כשקרבה הבהמה שקנו מאותה התרומה. אבל כל זמן שלא קרבה - הקדש הוא בכל מקום שהוא, ולא נשתנה, ואין חיוב מעילה (פירוש המשנה). 59) יביא כסף חולין מביתו, ויאמר: כל מקום שנמצא חצי השקל של מעשר-שני, יהא מחולל על הכסף הזה. ויקנה עבורו פירות וחלה עליהם קדושת מעשר-שני. וחצי השקל שביד המוכר יוצא לחולין (עי' 'תוספות' קידושין נו. ד"ה מתקין). ונמצא שלמפרע נקנה הקרבן גם בחצי השקל הזה ויוצא ידי חובת מחצית השקל. והוא-הדין לענין שביעית שבסמוך. 60) שניתנה רק לאכילה ולא להפסד וכו' (ראה בפ"ה מהל' שמיטה ויובל). 61) זה מוסב על מה שנאמר למעלה "נתנו ממעות מעשר שני" - שאם מעשר שני זה היה של עיר הנדחת שדינו להגנו, כמפורש בפ"ד מהל' עכ"ס ה"ט, ואי אפשר להוציאו לחולין, שאם יפדוהו, יהיה טעון שריפה, כמפורש שם לענין הקדש (ה"ג), ולפיכך לא עשה כלום ואינו יוצא ידי חובת מחצית השקל, שהרי חצי שקל זה נשאר באיסורו ולא נקנה ממנו הקרבן. ועי' 'מרכבת המשנה'.

יב. הַמִּפְרִישׁ⁶² שְׁקָלוֹ, וְסִבּוֹר שֶׁהוּא חֵיֵב בּוֹ, וְנִמְצָא שְׁאִינוֹ חֵיֵב - לֹא קִדְשׁ⁶³. הַמִּפְרִישׁ שְׁנִים, וְנִמְצָא שְׁאִינוֹ חֵיֵב אֵלָא אֶחָד: אִם בָּזָה אַחֵר זֶה - הָאֲחֵרִין לֹא קִדְשׁ⁶⁴; וְאִם בָּבֶת אֶחָת - הָאֶחָד שְׁקָלִים, וְהַשְּׁנִי מוֹתֵר שְׁקָלִים⁶⁵. הַפְּרִישׁ שְׁקָלוֹ וְמָת - יָפַל לַנִּדְבָה⁶⁶.

62) "ירושלמי" שקלים פ"ב ה"ג. 63) שהקדש בטעות אינו הקדש. 64) כיון שכבר יצא בראשון. 65) ויוצא לחולין, כמו שכתב בסמוך בהלכה יג. 66) "ירושלמי" שם ה"ד. והטעם מפני שאמרה התורה בשקלים (שמות ל, טו) "לכפר על נפשותיכם", ואין כפרה למתים ('מנחת חינוך', מצוה קה).

יג. הַלּוֹקְחַת⁶⁷ מַעוֹת בִּידוֹ וְאָמַר: אֵלּוֹ לְשְׁקָלִי, אוֹ שְׁהִיָּה מִלֶּקֶט מַעֲזָה מַעֲזָה⁶⁸ אוֹ פְרוּטָה פְרוּטָה, וּבְשֶׁהִתְחִיל לְלַקֵּט אָמַר: הֲרִינִי מִלֶּקֶט מַעוֹת לְשְׁקָלִי - אֶפְלוּ לֶקֶט מְלֹא כִּיס, נוֹתֵן מִהֵן חֲצִי שְׁקָל שֶׁהוּא חֵיֵב בּוֹ, וְהַשָּׂרֵר חֲלִין; שְׁמוֹתֵר הַשְּׁקָלִים - חֲלִין⁶⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה אלא שחכמים אסרום גזירה שמא יזרע ויאמר מאליהם צמחו.

ו. מי שהתנדב לשמר בָּחֶגֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹¹; משום בְּעָלֵי זְרוּעַ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ וַיִּטְלוּ מִהֶן. לְפִיכָךְ תִּקְנוּ לָהֶם חֻכִּים שֶׁיִּטְלוּ שָׂכָר מִן הַלְשָׁפָה, כְּדִי שִׁיפְרוּשׁוּ הַכֹּל מֵאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁאֵלּוּ שׁוֹמְרִים שָׁם.

11) שעל ידי שההקדש ישלם שכר שמירה יתפרסם הדבר שהספיחים הם צורך קרבן, ולא יקחום בעלי זרוע.

ז. מִגִּיהִי¹² סִפְרִים שֶׁבִירוּשָׁלַם וְדִינִין¹³ שֶׁדִּנְגִין אֶת הַגְּזֻלָּנִין בִּירוּשָׁלַם - נוֹטְלִין שָׂכָר מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. וְכֵמָּה הֵיוּ נוֹטְלִים? תִּשְׁעִים מָנָה בְּכָל שָׁנָה. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן¹⁴ - אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָצוּ¹⁵, מוֹסִיפִין לָהֶן כְּדִי צָרְכָן, הֵם וְנִשְׁיָהֶם וּבְנֵיהֶם וּבָנֵי בֵיתָן¹⁶.

12) "של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה, משום: אל תשכן באהליך עוולה. וראו בית דין שהיו מתעצלים בדבר, והפקירו תרומת הלשכה על כך".
13) הדיינים נוטלים שכר בטלה שהרי אסור ליטול שכר כדי לדון. (14) למוזנות. (15) הדיינים לקבל. (16) לפי שבטלו ממלאכתם הוכרחו להספיק להם פרנסתם מכספי הציבור.

ח. כְּבִשׁ¹⁷ הֵיוּ בּוֹנִין מֵהָר הַבֵּית לְהָר הַמִּשְׁחָה, שֶׁעָלָיו הָיוּ מוֹצִיאִין פָּרָה אֲדָמָה¹⁸, וְכִבֵּשׁ שְׁמוֹצִיאִין עָלָיו שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁹. וְשִׁנְיָהֶם נַעֲשִׂין מִשְׁיָרֵי הַלְשָׁפָה. וְכֵן מִזְבַּח הָעוֹלָה וְהַיִּכָּל וְהַעֲזוֹת - נַעֲשִׂין מִשְׁיָרֵי הַלְשָׁפָה. אֲמַת הַמִּים²⁰ שֶׁבִירוּשָׁלַם וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַם²¹ וְכָל מִגְדָּלוֹתֶיהָ וְכָל צָרְכֵי הָעִיר - בָּאִין מִשְׁיָרֵי הַלְשָׁפָה. וְעוֹבֵד בּוֹכְבִים שֶׁהַתְּנַדֵּב מַעוֹת לְדַבְרִים הָאֵלּוּ אוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם בָּחֶגֶם - אֵין מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְאִפְלוּ גֵר תוֹשֵׁב²²; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת וְגוֹמֵר, וְנֶאֱמַר: וְלָכֶם אֵין חֶלֶק וְגוֹמֵר.

17) גשר. (18) שעשו שני גשרים זה על גבי זה מהר הבית להר המשחה, ועל העליונה הוציאו את הפרה וכל מתעסקיה, כדי שלא יטמאו בטומאת התהום. (19) שעשו גשר מהעזרה שהייתה בקצה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור עליו המשלח את השעיר ביום הכפורים, מפני עמי הארץ שהיו דוחפים אותו למהר הליכתו לצוק, כדי שתושלם הכפרה ויתלבן לשון של זהירות של פתח ההיכל. (20) תיקון הנחל העובר בעזרה. (21) תיקון החומה. (22) גוי שאינו עובד עבודה זרה.

ט. מוֹתֵר תְּרוּמַת הַלְשָׁפָה וְשִׁירֵי הַלְשָׁפָה - לוֹקְחִין בּוֹ זָכָרִים וְיִקְרְבוּ בְּלֵן עוֹלוֹת; שֶׁתִּנְאִי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמוֹתְרוֹת שִׁיִּקְרְבוּ עוֹלֹת בְּהֶמָּה. אֲבָל לֹא עוֹלֹת הָעוֹף, שֶׁאֵין בְּקִרְבָּנוֹת הַצִּבּוֹר עוֹף. וְאֵלּוּ הָעוֹלוֹת הַבָּאִין מִמוֹתֵר הַשְּׁקָלִים, הֵם הַנִּקְרָאִים קִיץ לַמִּזְבֵּחַ²³.

23) שכשהמזבח בטל מביאים מהם עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השולחן בגמר סעודתם.

ב. אֲבָל פֶּר הָעֵלֶם דָּבָר שֶׁל צִבּוֹר וְשִׁעִירֵי עֲבוּדַת כּוֹכָבִים - בְּתַחֲלָה גּוֹבִין לָהֶן³, וְאֵין בָּאִין מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. פְּרוּכּוֹת שֶׁל הֵיכָל - תַּחַת בְּנֵן עֲשׂוּיוֹת, וְאֵין בָּאִין מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה, אֲלָא מִקְדָּשֵׁי בֶּדֶק הַבֵּית⁴; אֲבָל פְּרוּכּוֹת שֶׁל שְׁעָרִים - בָּאִין מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה⁵. הַמְנוּרָה וְכָלִי שָׁרֵת - מִצּוֹתָן שִׁיבּוֹאוּ מִמוֹתֵר הַנְּסָכִים. וְכֵהֲלָכוֹת כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ וְהַעֲבוּדִים בּוֹ יִתְבָּאֵר מָה הוּא מוֹתֵר הַנְּסָכִים. וְאִם לֹא הָיָה לָהֶן מוֹתֵר נְסָכִים - יָבִיאוּ מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. בְּגִדֵי בְּהֶמָּה, בֵּין בְּגִדֵי כֹהֵן גָּדוֹל בֵּין שָׂרָר בְּגִדֵי הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן בְּמִקְדָּשׁ - הַכֹּל מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה.

3) גזבר ההקדש גובה לשם כך מכל אחד מישראל.
4) שבבית הראשון הייתה מחיצה בנוייה שרוחבה אמה, מבדלת בין ההיכל לבין קדש הקדשים, ובבית השני שהיה ההיכל גבוה מאוד ולא יכולה מחיצה בנוייה להתקיים בגובה כזה - עשו שתי פרוכות וביניהן שיעור אמה במקום מחיצת הבניין שבבית ראשון, ולכן, יש לה דין בניין, שהוצאותיו באות מבדק הבית. (5) שנעשו שם לצניעות לכסות על הפתחים.

ג. כָּל הַבְּהֵמוֹת הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַם אוֹ בְּחוּצָה לָהּ בְּקִרְבֵּי מִמָּנָה - בָּאוֹת עוֹלוֹת, כִּמּוֹ שִׁיִּתְבָּאֵר בְּפִסּוּלֵי הַמִּקְדָּשׁ; נִסְפִּיָּהֶן בָּאִין מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, וְלֹא שָׁלַח עִמָּה דְּמֵי נְסָכִים - יָבִיאוּ נִסְפִּיהֶם מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה.

6) שאין מקבלים מיד עובד כוכבים אלא קרבן עולה בלבד.

ד. גֵּרִי שֶׁמָּת וְהִנִּיחַ זִבְחִים, אִם יֵשׁ לוֹ נְסָכִים - קִרְבִּין מִשְׁלֹ, וְאִם לֹא - בָּאִין מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמָּת, וְלֹא מִנּוֹ אַחֵר תַּחֲתָיו - מִקְרִיבִין אֶת הַחֻבַּתִּין מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. מִבְּקָרֵי מוֹמִים שֶׁבִירוּשָׁלַם, וְתַלְמִידֵי חֻכִּים הַמְלַמְּדִים הַלְכוֹת שְׁחִיטָה לַכֹּהֲנִים וְהַלְכוֹת קְמִיצָה, וְנָשִׁים הַמְגַדְּלוֹת בְּגִיהֵן לְפָרָה אֲדָמָה - בְּלֵן נוֹטְלִין שָׂכָר מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה. וְכֵמָּה הוּא שָׂכָרָן? כִּמּוֹ שִׁיִּפְסְקוּ לָהֶן בֵּית דִּין.

7) שאילו ישראל שמת, מקריבים יורשיו נסכיו. אבל גר שמת אין לו יורשים. (8) שהפרישן בחייו. (9) שהיו שומרים עליהם משעת לידתם שלא יטמאו בשום טומאה בעולם.

ה. בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִטָּה, שֶׁהִיא הַפָּקָר, שׁוֹכְרִין בֵּית דִּין שׁוֹמְרִין, שִׁיִּשְׁמְרוּ מִקְצַת סְפִיחִים¹⁰ שֶׁצִּמְחוּ, כְּדִי שִׁיִּבְיִאוּ מִהֶן הָעֶמֶר וְשִׁתִּי הַלֶּחֶם, שֶׁאֵין בָּאִים אֲלָא מִן הַתֵּדֶשׁ. וְאֵלּוּ הַשׁוֹמְרִין נוֹטְלִין שָׂכָר מִתְרוּמַת הַלְשָׁפָה.

10) הם הזורעים שצמחו מאליהם, ומותרים באכילה מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קידוש החודש, ונסתיים הפרק בדין אין קובעין חדשים בחוץ לארץ.

א. חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה הֵם חֲדָשִׁי הַלְבָּנָה², שְׁנֵאַמֵּר: עֲלֵת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ³, וְנֵאַמֵּר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים. כִּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ⁴: הֲרָאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה דְּמוֹת לְבָנָה וְאָמַר לוֹ: כִּזָּה רֹאֵה וְקִדְשׁ⁵. וְהַשָּׁנִים שְׁאַנּוּ מְחַשְׁבִּין הֵם שְׁנֵי הַחֲמָה⁶, שְׁנֵאַמֵּר: שְׁמֹר אֶת חֲדָשׁ הָאָבִיב⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... הֲרָאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה דְּמוֹת לְבָנָה, וְאָמַר לוֹ: כִּזָּה רֹאֵה וְקִדְשׁ".

וצריך להבין מדוע שינה ממקור הדברים במכילתא דרשב"י על הפסוק "החודש הזה לכם" "הראה לו הקב"ה למשה באצבע דמות הלבנה כו" ואלא הזכיר כלל שהראהו במראה הנבואה. ובפרט, שהלשון "כזה ראה וקדש" הוא ציווי על קידוש החודש על ידי בית דין שנעשה בכל הדורות על ידי ראיית הלבנה בפועל ממש. ופשיטא שאם יבואו עדים ויאמרו שראו את מולד הלבנה במראה הנבואה אין מקדשים על פיהם.

והביאור בזה: במכילתא הקשה "והלא כל הדברות שנתדבר למשה לא נתדבר עמו אלא ביום, החודש הזה הראהו בלילה. וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה, שנדבר ביום עם חשיכה והראהו החודש בחשכה". אמנם תירוץ זה היה קשה לרמב"ם שהרי מיד אחר הציווי על קידוש החודש נאמר ציווי קרבן פסח – "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית" – פרשה ארוכה עם כל פרטי הדינים של קרבן פסח, ובפשטות הכתובים נאמרו שניהם בהמשך אחד שהרי לא מצינו שהיתה קריאה נוספת ודיבור נוסף אלא קריאה ודיבור אחד – "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ג' החודש הזה לכם ג' בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו'", וא"כ קשה היאך "נדבר עמו ביום עם חשיכה והראהו החודש בחשיכה" שהרי מה שאמר לו "ויקחו להם שה כו" היה כבר בחשיכה, ובגלל קושי זה כתב הרמב"ם שהראהו במראה הנבואה, וממילא כל הדיבור אל משה היה ביום, כולל הדיבור "ויקחו להם שה ג'". ומה שהראהו הלבנה היה במראה הנבואה.

ראיה להסבר זה מצינו בגמרא במסכת פסחים ששאלה "ויממאי דבריש ירחא קאי, דילמא בארבעה או בחמשה בירחא קאי" והלא פשיטא לכו"ע שהדיבור היה ב"ח שנתקשה משה בראיית הלבנה. ועל פי האמור מובן שמכוון שהראהו במראה הנבואה הרי שיכול להיות גם בחמשה בניסן.

(יין מלכות ספר זמנים סימן לט
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

י. שְׁקָלִים שְׁלֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן לְכָל קָרְבָּנוֹת הַצֶּבֶר - מוֹצִיאִין אֶת הָרָאִי לָהֶם מִקְדָּשִׁי בֵּדֶק הַבֵּית; אֲבָל אֵין בֵּדֶק הַבֵּית מוֹצִיא אֶת הָרָאִי לוֹ מִקְדָּשִׁי הַמִּזְבֵּחַ²⁴.

(24) ופירושה לדעת רבינו היא, שאם נחסר מעות לקדשי מזבח לוקחים את החסר מקדשי בדק הבית אבל לא להיפך. והראב"ד חולק עליו.

יא. מְשַׁנְּגִיעַ רֹאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן, אֵין מְקַרִּיבִין קָרְבָּנוֹת צֶבֶר אֲלָא מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה. וְאִם לֹא בָּאָה הַחֲדָשָׁה - לֹקְחִין מִן הַיִּשְׁנָה²⁵. לְפִיכָךְ, אִם הִגִּיעַ רֹאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן, וְיֵשׁ עִמָּהֶן בְּהֵמוֹת לְתַמִּידִים מִתְרוּמָה יִשְׁנָה - פּוֹדִין אוֹתָן וְיוֹצִיאִין לַחֲלִין. אִף עַל פִּי שֶׁהֵן תְּמִימִין²⁶, וְיִפְּלוּ דְמִיָּהֶן לְתְרוּמָה יִשְׁנָה שְׁמַקְנִיצִין בָּהּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ; שְׁתֵּנָא בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַבְּהֵמוֹת שְׁלֹקְחִין לְתַמִּידִין, שְׁאִם לֹא יִהְיוּ צָרִיכִין לָהֶן - יֵצְאוּ לַחֲלִין.

(25) "קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה".
(26) והלכה היא שאין קדשים יוצאים לחולין על ידי פדיון אלא אם כן נפל בהם מום.

יב. וְכִן הָיוּ עוֹשִׂין בְּמוֹתֵר הַקְּטָרֶת²⁷: מְשַׁנְּגִיעַ רֹאשׁ חֲדָשׁ נִסָּן, מְחַלְלִין אוֹתוֹ עַל שְׂכָר הָאֶמְנִין²⁸, וְחוֹזְרִין מְעוֹת הַשְּׂכָר לְקִיץ הַמִּזְבֵּחַ, וְנוֹטְלִין הָאֶמְנִין מוֹתֵר הַקְּטָרֶת בְּשִׁכְרָן, וְחוֹזְרִין וְלֹקְחִין אֶת הַקְּטָרֶת מִהֶן מִתְרוּמָה חֲדָשָׁה, כְּדִי לְהַקְרִיבָהּ מִמְּעוֹת תְּרוּמָה חֲדָשָׁה. וְאִם אֵין לָהֶן תְּרוּמָה חֲדָשָׁה - מְקַטְרִין אוֹתָהּ מִתְרוּמָה יִשְׁנָה²⁹.

(27) שהלכה למשה מסיני שהקטורת תהיה במשקל שס"ח מנים, ואין מקריבים מהם אלא שנ"ד מנים לשנ"ד ימים של שנות הלבנה, מנה לכל יום, ועוד שלושה מנים יתירים שמקטירין ביום הכפורים בקדשי הקדשים, נשארו אחד עשר מנים יתירים בכל שנה. (28) מפטמי הקטורת ששכרם מתרומת הלשכה. (29) משנה שעברה.

סְלִיקוּן לְהוֹ הַלְכוֹת שְׁקָלִים

הַלְכוֹת קִדְוֹשׁ הַחֲדָשׁ

הוּא מְצוֹת עֲשֵׂה אַחֲתָהּ, וְהִיא: לַחֲשֵׁב וְלִידַע וְלִקְבֹּעַ בְּאֵי זֶה יוֹם תַּחֲלֵת כָּל חֲדָשׁ מִחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה¹.

וּבְאֹר מְצוֹה זֶה בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

(1) שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) "וזו היא מצות קידוש החודש" (ספר המצוות, עשה קנג).

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) נתבאר בו ההבדל בין חדשי הלבנה לחדשי החמה, ושמצוה מן התורה על ב"ד לחשב ולידע ולהודיע על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(15) הלבנה יש לה צורת כדור, והיא מקבלת אורה מן השמש. מכאן השינויים בגודל השטח המואר של הלבנה, המותנה במצב הלבנה כלפי השמש. המצב שבו השמש והלבנה נמצאות מעבר האחד של הארץ, מכונות זו למטה מזו על קו אחד, נקרא התקבצות הלבנה עם השמש. הירח נמצא אז בין הארץ ובין השמש. הצד המואר של הירח מופנה לשמש, והצד הבלתי מואר - לארץ. יום אחד לפני ההתקבצות, אין פס האור הצר של הלבנה הישנה נראה, מפני שהוא קטן מאד, ויום אחד אחר ההתקבצות - אין הפס הצר של אור הלבנה החדשה נראה - מאותה הסיבה. (16) רבי זירא בשם רב נחמן: עשרים וארבע שעות נסתרת הלבנה. לאנשי בבל נסתרת הלבנה הישנה בשש שעות; האחרונות, והחדשה - בשמונה עשרה השעות הראשונות; לאנשי ארץ-ישאל - הישנה בשמונה עשרה השעות האחרונות, והחדשה בשש השעות הראשונות (ראש השנה כ:). בשעות אלה אין הלבנה נראית, מכיון שקו האור שלה קטן מדי. הרמב"ם מדבר על "שני ימים" בדרך כלל (רוב המקרים), והתלמוד מדבר על "עשרים וארבע שעות" - מינימום (לחם-משנה). (17) כשהאור זך היא נראית יותר מוקדם. (18) בדפוס רומי ר"מ, וכן בדפוס קושטא, חסירה המילה "מעט". (19) שתתקבץ עם השמש, כמבואר בהערה טו. (20) הלבנה לאחר חידושה, נמצאת תמיד במערב. (21) אין צורך לראות את הירח. (22) הזמן בין התקבצות אחת של השמש והירח עד ההתקבצות השניה הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים וארבע דקות וחלק אחד. מכאן הוודאות שבליל שלושים ואחד כבר התחיל החודש החדש.

ד. **חֲדָשׁ שֶׁיְהִיָּה תִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, וְיִרְאָה יָרֵחַ בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - נִקְרָא חֲדָשׁ חָסֵר; וְאִם לֹא יִרְאָה הַיָּרֵחַ, וְיִהְיֶה הַחֲדָשׁ שֶׁעֶבֶר שְׁלֹשִׁים יוֹם - נִקְרָא חֲדָשׁ מְעַבֵּר.²⁴ וְנִקְרָא חֲדָשׁ מָלֵא. וְיִרְחַ שְׁנִיָּא בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - הוּא הַנִּקְרָא יָרֵחַ שְׁנִיָּא בְּזִמְנָא;²⁵ וְאִם נִרְאָה בְּלִיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - הוּא נִקְרָא יָרֵחַ שְׁנִיָּא בְּלִיל עֲבוּרָא.²⁶**

(23) בליל שלושים. אז יתחיל החודש החדש בליל שלושים ואחד. (24) בגלל תוספת היום לחודש שעבר. (25) ראש השנה כה, א. (26) ר"ה שם.

ה. **אִין רְאִית הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם²⁷ כְּמוֹ שֶׁבֵּית בְּרֵאשִׁית²⁸, שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שֶׁשָּׂה וְשׁוֹבֵת בְּשַׁבְּעֵי²⁹; אֶלָּא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מְסוּר, עַד שֶׁיִּקְדְּשׁוּהוּ בֵּית דִּין³⁰ וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רִאשׁ חֲדָשׁ - הוּא שֶׁיְהִיָּה רִאשׁ חֲדָשׁ; שְׁנִיָּא מְר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם³¹ - עֲדוּת זוֹ תִהְיֶה מְסוּרָה לָכֵם.**

(27) כלומר, אין כל אדם רשאי לקבוע ראש-חודש ולעשות המועדים על פי ראייתו הוא. (28) הכוונה לכל השבתות, וההוספה "בראשית" באה כדי למנוע טעות, כי גם המועדים נקראים "שבת". (29) [ראה בפ"ב מהל' שבת הכ"ב].

(2) שכל אחד מהם הוא "תשעה ועשרים יום, ושתים-עשרה שעות, ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים (היינו ארבעים וארבע דקות וחלק אחד, לפי חשבון של שמונה-עשר חלקים בכל דקה), וזהו חדשה של לבנה" (להלן פ"ו, ה"ג). (3) כלומר בחידושו, וזה אפשר לומר על הלבנה בלבד, שאורה מתחדש אחרי שנעלם. [וכן לשון הרמב"ם ב'מאמר העיבור': "ומאחר שאמר הצור יתברך זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה, נתחייבנו למנות חדשינו בלבנה, כי באיזהו חודש יתבאר בו החידוש, ואין זה אלא ללבנה"]. (4) [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרשת בא (מהדורת הרי"ג אפשטיין ע' 8)]. (5) כשתראה את הלבנה בשיעור זה, תקדש אותו יום לראש חודש, הרי שהמדובר בחדשי הלבנה. (6) "שנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות" (להלן פ"ו, ה"ד). (7) כלומר "שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן" (סנהדרין יג:), וכן כתב רבינו להלן פ"ד, ה"א.

ב. **וְכִמְהָ יִתְרָה שְׁנַת הַחֲמֵה עַל שְׁנַת הַלְבָּנָה?⁸ קְרוֹב מְאֹד עֶשְׂרִי יוֹם.⁹ לְפִיכָף, כְּשִׁיתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֵפֶת הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ פְּחוֹת מְעַט אוֹ יוֹתֵר מְעַט - מוֹסִיפִין חֲדָשׁ אֶחָד¹⁰, וְעוֹשִׁין אוֹתָהּ הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי חֲדָשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת שְׁנָה מְעַבֵּרָת¹¹. שְׂאִי אֲפֹשֶׁר לִהְיוֹת הַשָּׁנָה¹² שְׁנִים עֶשְׂרִי חֲדָשׁ וְכָף וְכָף יָמִים¹³, שְׁנִיָּא מְר: לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה - חֲדָשִׁים אֶתָּה מוֹנֶה לְשָׁנָה, וְאִי אֶתָּה מוֹנֶה יָמִים¹⁴.**

(8) כלומר שנה פשוטה שאין בה אלאשנים עשר חדש בלבד (להלן פ"ו, ה"ד). (9) המספר המדויק (להלן שם): "עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים". (10) כדעת רבן שמעון בן גמליאל (ראש השנה יט:). שעיבור השנה הוא חודש (ולא כדעת תנא-קמא שם, שאמר "שלושים יום"), כלומר "רצה חודש, רצה שלשים". וכן כתב רבינו להלן פ"ד ה"י: "שהרשות לבית-דין להוסיפו מלא או חסר", וכדעת רב פפא שם. (11) דוגמת אשה שנוסף לה עובר, שנקראת "מעוברת". (12) כל שנה ושנה. (13) "קרוב לאחד עשר יום", כנ"ל, במקום חודש אחד נוסף אחת לשתיים או לשלוש שנים. (14) מגילה ה, א.

ג. **הַלְבָּנָה נִסְתַּרְתָּ בְּכָל חֲדָשׁ¹⁵ וְאִינָה נִרְאִית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים¹⁶, אוֹ פְּחוֹת¹⁷ אוֹ יוֹתֵר מְעַט¹⁸; כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתִּדְבַּק בְּשֶׁמֶשׁ¹⁹ בְּסוֹף הַחֲדָשׁ, וְכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחֵר שֶׁתִּדְבַּק בְּשֶׁמֶשׁ וְתִרְאָה בְּמַעֲרֵב²⁰ בְּעֶרֶב. וּבְלִיל שֶׁתִּרְאָה בְּמַעֲרֵב אַחֵר שֶׁנִּסְתַּרְתָּ - הוּא תַּחֲלַת הַחֲדָשׁ, וּמִזִּמְנֵן מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם; וְאִם יִרְאָה הַיָּרֵחַ לִיל שְׁלֹשִׁים - יְהִיָּה יוֹם שְׁלֹשִׁים רִאשׁ הַחֲדָשׁ, וְאִם לֹא יִרְאָה - יְהִיָּה רִאשׁ הַחֲדָשׁ יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְיְהִיָּה יוֹם שְׁלֹשִׁים מְחֲדָשׁ שֶׁעֶבֶר. וְאִין נִזְקָקִין לִירֵחַ²¹ בְּלִיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁנִיָּא בֵּין שְׁלֹא נִרְאָה; שְׂאִין לָךְ חֲדָשׁ לְבָנָה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם²².**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרמב"ם ב'ספר המצוות' מצוה קנ בשם המכילתא [ובפ"ד מהל' תפילין ה"י, הביאה לענין תפילין, רצ"ע].

ח. אין מחשבין וקובעין חדשים ומעפרין שנים אלא בארץ ישראל⁴⁷, שנאמר: כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים⁴⁸. ואם היה אדם גדול בחכמה, ונסמך בארץ ישראל, ויצא לחוץ לארץ, ולא הניח בארץ ישראל כמותו - הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעפר שנים בחוצה לארץ⁴⁹. ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו, ואין צריך לומר גדול ממנו - הרי זה אסור לקבץ ולעפר בחוצה לארץ⁵⁰; ואם עבר וקבץ ועפר - לא עשה פלוס⁵¹.

(47) כל זה יוצא מן הסיפור על חנינא בן אחי רבי יהושע, שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ, ומיחו בו חכמים (ברכות סג.). (48) שם סג, ב. (49) כן עשה רבי עקיבא (שם סג.). (50) גם המעשה ברבי חנינא היה כך, שכשירד לגולה לא הניח כמותו בארץ ישראל, ובינתיים "נעשו הגדיים תישים", כלומר גדולים בחכמה כמוהו (שם). (51) שם.

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו מי הם הכשרים להעיד בקידוש החודש, קלקול הבייתוסים בזה, כיצד מקבלים העדים. ונסתיים הפרק בדיון קידוש החודש בשוגג ובטעות.

א. אין פשוט לעדות החדש אלא שני אנשים פשרים, הראויין להעיד בכל דבר ודבר²; אבל נשים ועבדים³ - הרי הן פשאר פסולי עדות, ואין מעידין. אב ובנו שראו את הירח - ילכו לבית דין להעיד; לא מפני שעדות החדש פשרה בקרובים⁴, אלא שאם ימצא אחד מהן פסול, מפני שהוא גזלן וכיוצא בו מושאר הפסלנות⁵ - יצטרף השני עם אחר ויעידו. וכל הפסול לעדות מדברי סופרים⁶, אף על פי שהוא פשוט מן התורה⁷ - פסול לעדות החדש⁸.

(2) להוציא פסולים מדרבנן, כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים, שכשרים במקרים מסוימים, כגון להעיד על אשה שמת בעלה, אבל אינם כשרים בכל דבר ודבר. ולפיכך הם פסולים בקידוש החודש (ר"ה כב.). (3) גויים שמכרו עצמם לישראל, ומלו וטבלו לשם עבדות, ודינם בכל דבר כמו אשה. ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות ה"ב וה"ד. (4) מחלוקת תנא-קמא ורבי יוסי ורבי שמעון (שם), ופסק כת"ק ורבי יוסי, שקרובים פסולים לעדות החודש. (5) גזלן פסול מן התורה, וכן כל מי שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה (רמב"ם פ"י מהל' עדות ה"ג וה"ד). (6) מדרבנן. (7) כגון המשחק בקוביא ומפריחי יונים (ר"ה כב.). (8) "זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף הן אינן כשרים לה" (שם), ומכיוון שאשה פסולה לעדות החודש, אף פסולי דרבנן פסולים לעדות החודש.

ב. דין תורה שאין מדקדקין בעדות החדש⁹;

(30) "מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד" (נדרים עח:), כלומר מקדשים את החודש לשם קביעת המועדים, אבל אין מקדשים יום ראשון בשבוע, כדי לעשות שבת ביום השביעי. (31) המילה "לכם" מיותרת, וללמד באה ש"עדות זו תהא מסורה לכם", כלומר קבלת עדי ראיה וקידוש החודש מסורים לחשובי הדור בלבד, כגון משה ואהרן, הנזכרים בפסוק הקודם "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן" (ראש השנה כב.).

ו. בית דין מחשבין בחשבונות³² פדרך שמחשבים האצטגנינים³³, שיודעין מקומות הפוכים³⁴ ומהלכם³⁵, וחוקרים ומדקדקים³⁶, עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו, שהוא ליל שלשים, או אי אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה - יושבין ומצפין לעדים כל היום פלו, שהוא יום שלשים. אם באו עדים, ודרשום וחקרום בהלכה³⁷ ונאמנו דבריהם³⁸ - מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו עדים - משלימין שלשים³⁹, ויהיה החדש מעבר. ואם ידעו בחשבון שאי אפשר שיראה - אין יושבים יום שלשים ואין מצפין לעדים. ואם באו עדים - יודעין בודאי שהן עדי שקר⁴⁰, או שנראת להם דמות לבנה מן העבים⁴¹ ואינה הלבנה הודאית.

(32) עיי"ש כ, ב. (33) החוזים בכוכבים. (34) יש קרובים לשמש ולארץ, ויש רחוקים מהם. (35) מסלול ההקפה של הקרובים לשמש, קטן יותר ממסלול הכוכבים הרחוקים יותר. (36) בחשבון. (37) פרטי החקירה מובאים במשנה ראש השנה כג, ב. ועי' להלן פ"ב, ה"ד. (38) על-ידי התאמה לחשבון הבית-דין. (39) לחודש שיצא. (40) ראש השנה כג, ב. (41) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה..." (ראש השנה כה.).

ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שישחבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושידרשו את העדים⁴² עד שיקדשו את החדש⁴³, וישלחו ויודיעו⁴⁴ שאר העם באי זה יום הוא ראש החדש, כדי שידעו באי זה יום הן המועדות⁴⁵; שנאמר: אשר תקראו אתם מקראי קדש, ונאמר: ושמרת את החקקה⁴⁶ הזאת למועדה.

(42) "ואומרים לו (=לעד): כיצד ראית את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה..." (ראש השנה כג:). וראה להלן פ"ב ה"ב, והערה ח. (43) כתוב "החודש הזה לכם" - "עדות זו תהא מסורה לכם" (ר"ה כב.), כלומר תפקיד בית-דין הוא לברר את אמיתות דברי העדים בכל הדרכים, גם על-פי החשבון וגם על-ידי חקירת העדים. (44) "על ששה חדשים השלוחין יוצאין..." (ר"ה יח.). (45) "על ניסן מפני הפסח - על אלול מפני ראש השנה, ועל תשרי מפני תקנת המועדות" (שם). (46) כרבי עקיבא שאמר: חזקה זו נאמרה לענין פסח (מנחות לו:). וכן הביאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20) במשנה ר"ה כב. כתוב: "משלחין אחר עמו", דהיינו זוג אחר - שני עדים (שם כב.). וכ"ה בתוספתא (צוקרמנדל ע' 210) "משלחין עדיו עמו", בניגוד לדעת הירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א) ש"אחר" היינו עד אחד ממש, כיון ש"בדין היה שלא יהו צריכין עדים, והן אמרו שיהו צריכין עדים, והן אמרו אחד נאמן". (21) מעידים עליהם שמכירים אותם ככשרים וכזכאים להעיד.

ד. בית דין מחשבין²² בדרכים שהאצטגנינין מחשבין בהם, ויודעין הלכנה, כשתראה בחדש זה, אם תהיה בצפון השמש או בדרומה²³, ואם תהיה רחבה או קצרה²⁴, ולהיכן יהיו ראשי קרניה נטיין²⁵; וכשנבואו העדים להעיד, בודקין אותם²⁶: כיצד ראיתם אותה - בצפון או בדרום? להיכן היו קרניה נטות²⁷? כמה הייתה גבוהה בראית עיניכם²⁸? וכמה הייתה רחבה? אם נמצאו דבריהם מכוננין²⁹ למה שנודע בחדשבו - מקבלין אותם³⁰, ואם לא נמצאו דבריהם מכוננין - אין מקבלין אותם.

(22) ראה למעלה פ"א ה"ו. (23) הלכנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון ופעם לצד דרום. (24) רוחב קו האור של חרמש הלכנה, משתנה בהתאם לקרבתה לשמש או לריחוקה ממנה. (25) לאיזה צד יהיו נוטים קרני האור של הלכנה, לצד צפון או לצד דרום. (26) ראש השנה כג, ב. (27) ר"ה שם. ועיין שם בפירוש הרע"ב ובפירוש המשניות להרמב"ם. (28) גבוהה מן האופק לפי ראות העין. (29) מתאימים. (30) ומקדשים את החודש על-פי עדי הראיה.

ה. אָמְרוּ הָעֵדִים: רְאִינוּהָ בַּיָּמִים³¹ אוּ בַּעֲבִיבִים³² אוּ בַּעֲשָׁשִׁית³³, אוּ שָׂרְאוּ מִקְצָתוֹ בְּרִקְיעַ וּמִקְצָתוֹ בַּעֲבִיבִים³⁴ אוּ בַּיָּמִים³⁵ אוּ בַּעֲשָׁשִׁית³⁶ - אֵין זֶה רְאִיָּה³⁷, וְאֵין מִקְדָּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד: רְאִיתִי גְבוּהָ³⁸ בַּעֲיֵינִי³⁹ כְּמוֹ⁴⁰ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְאָמַר הַשֵּׁנִי: כְּמוֹ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת הִיָּה גְבוּהָ - מִצְטָרְפִין⁴¹. אָמַר הָאֶחָד: כְּמוֹ שְׁלֹשׁ קוֹמוֹת, וְהַשֵּׁנִי אָמַר: כְּמוֹ חֲמֵשׁ - אֵין מִצְטָרְפִין⁴²; וּמִצְטָרֵף אֶחָד מֵהֶם עִם שְׁנֵי שְׁעִידֵי קוֹמוֹת⁴³, אוּ יְהִיָּה פִּיגְיָהִן קוֹמָה אֶחָת⁴⁴.

(31) בנהר או במעין בבואה של הירח. (32) מאיר מבעד לעננים. (33) במנורת זכוכית שקופה, ראינו בבואה שלו. (34) מקצת החרמש הדק של הירח נראה ברקיע, ומקצתו מבעד לעננים. (35) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו במים. (36) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו בעששית. (37) שהרי לא ראה את הלכנה ממש אלא את דמותה במים או בעששית, וגם כשראה אותה דרך העננים - אינה ראייה ממש. (38) מן הארץ. (39) לפי ראות עיני. (40) בערך. (41) שבוין שתי קומות לשלוש, אפשר לטעות. (42) כי עד כדי כך אין אדם טועה. (43) בראש השנה כד. אמרו: "מצטרפין לעדות אחרת", ובשבועות מח. פירש רבא: הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ראש חודש, שאם יבוא

שְׁאֶפְלוּ קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי עֵדִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין בַּעֲדוֹת זֶה - הָרִי זֶה מִקְדָּשׁ¹⁰. לְפִיכָף הָיוּ בְּרֵאשׁוֹנָה¹¹ מִקְבָּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל¹², שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת¹³ עַד שִׁיּוּדָע לָךְ שֶׁזֶה פָּסוּל. מִשְׁקָלָקְלוֹ הַבִּיתֹּסִים¹⁴, וְהָיוּ שׁוֹכְרִין אֲנָשִׁים לְהַעֲיִד שָׂרְאוּ, וְהֵם לֹא רְאוּ¹⁵, הִתְקִינוּ¹⁶ שְׁלֹא יִקְבְּלוּ בֵּית דִּין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ אֲלָא מֵעֵדִים שְׁמִפְרִין בֵּית דִּין אוֹתָן שֶׁהֵם פְּשָׁרִים¹⁷, וְשִׁיְהִיו דוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִים בַּעֲדוֹת¹⁸.

(9) לשאול אותם באיזו שעה ובאיזה מקום ראו את הלכנה. בדבר זה אין צורך מדין תורה, שהרי כל השאלות האלה אינן באות אלא לעשותם "עדות שאתה יכול להזימה" (הל' עדות פ"ב, ה"ה) וכל עדות שאינה ראויה להזמה אינה עדות (הל' רוצח, פ"ב ה"ט), וכאן אפילו אם יזימו אותם, עדותם קיימת והחודש מקודש, כמו שממשיך הרמב"ם לבאר בהלכה זו (וראה למעלה פ"א ה"ז, שמצות-עשה לדרוש אותם היאך ראו את הלכנה, אם לפני החמה וכו', וראה לחם-משנה כאן). וראה בהערה להלן. (10) "ירושלמי" ר"ה פ"ג, ה"א: "קידשוהו ואחר-כך נמצאו העדים זוממין" הרי זה מקודש" (וראה כתובות כא: 'תוספות' ד"ה הנח). וכ"ה בתוספתא ר"ה, פ"ב, ה"א: "קידשו את החודש בזמנו ונמצאו עדים זוממין (שבאו עדים אחרים ואמרו להם היאך אתם מעידים כן, והלא באותו זמן עמנו הייתם במקום אחד) הרי זה מקודש". וראה להלן ה"י, שאם קידשו ב"ד את החודש והיו מוטעין - הרי זה מקודש. (11) לפני שקלקלו הבייתוסים. (12) אף אם לא הכירו אותו. (13) אף-על-פי שאין מכירים אותו. (14) תלמידי ביתוס, חבריהם של הצדוקים ונבדפוס רומי: "המינים", וכ"ה בכת"י במשנה ר"ה כב. ובפירוש רבינו נתן, אב הישיבה שם, ויתכן כי בדפוסים שלנו נשתנה ע"י הצנזורה. (15) כדי להטעות את החכמים. ופעם אחת, שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, שיעידו עדות שקר בראיית הלכנה (ר"ה כב.). ופירש רש"י שחל אז ל' אדר בשבת, והירח לא נראה בזמנו. ושכרום הצדוקים, שיעידו שראו את הירח בליל שבת, כדי שהנפת העומר תהיה ביום ראשון בשבוע, לחזק דעתם בפירוש הפסוק "ממחרת השבת יניפנו" (ויקרא כג, יא), שהכוונה ממחרת השבת ממש, בניגוד לדעת חז"ל, שהכוונה למחרת יום-טוב ראשון (ראה מנחות סה. וסו.). (16) חכמינו (ר"ה כב.). (17) שם. (18) באיזו שעה, ובאיזה מקום וכו' כתריס בפני עדי שקר. [והמקור הוא ב"ה כה: "נחקרו העדים", הרי שצריך לחקור אותם, ולפי דברי הירושלמי הנ"ל - על כרחנו שתקנת חכמים היא].

ג. לְפִיכָף¹⁹, אִם לֹא יְהִיָּה בֵּית דִּין יוֹדְעִים אֶת הָעֵדִים שָׂרְאוּ אֶת הָיָרֵחַ, מְשַׁלְחִין אֲנָשִׁי הָעִיר שֶׁנִּרְאָה בָּהּ עִם הָעֵדִים שָׂרְאוּ עֵדִים אֲחֵרִים²⁰, שֶׁמִּזְכִּין אוֹתָן²¹ לְבֵית דִּין, וּמוֹדִיעִין אוֹתָן שֶׁאֵלּוֹ פְּשָׁרִים הֵם, וְאַחֵר כָּף מִקְבָּלִין מֵהֶם.

(19) מכיון שתיקנו לקבל עדות ממכירים בלבד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) מבלי להכנס לפרטי הדברים. (65) כי עדות זוג אחד מספיקה לקידוש החודש על-ידי בית-דין. (66) מלשון הכתוב (איוב יא, כ), "מפח נפש". כלומר מאוכזבים על שהטריחו עצמם לחינם. (67) שאם לא ישאלו אותם, יחדלו מלבוא.

ח. ואחר כך, אחר שתתקנים העדות, ראש בית דין אומר: מקדש! ⁶⁸ וכל העם עונים אחריו: מקדש! מקדש! ⁶⁹ ואין מקדשין את החדש אלא בשלשה ⁷⁰, ואין מחשבין אלא בשלשה ⁷¹. ואין מקדשין אלא חדש שנראה בזמנו ⁷². ואין מקדשין אלא ביום ⁷³; ואם קדשוהו בלילה - אינו מקדש ⁷⁴. ואפלו ראוהו בית דין וכל ישראל, ולא אמרו בית דין 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים ⁷⁵, או שנחקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לומר 'מקדש' עד שחשכה ליל אחד ושלשים ⁷⁶ - אין מקדשין אותו, ויהיה החדש ⁷⁷ מעבר, ולא יהיה ראש חדש אלא יום אחד ושלשים, אף על פי שנראית בליל שלשים; שאין הראיה קובעת, אלא בית דין שאמרו 'מקדש' הם שקובעין ⁷⁸.

(68) משנה, ר"ה כד, א. ובגמרא שם לומדים דין זה מן הפסוק (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה'", שהרי משה רבינו היה ראש בית-דין. (69) כתוב: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם" (שם פסוק ד'). "אתם" כתוב חסר ו', ועל כן אפשר לקרוא "אתם", והכוונה לעם כולו, שגם הוא יקרא "מקודש". ומכיון שכתוב "מקראי", בלשון רבים, צריכים שתי קריאות (גמרא שם). (70) "קידוש החודש... בשלשה" (סנהדרין י: ו'תוספתא' סנהדרין פ"ב). והטעם הוא משום שנאמר (שמות יב, א"ב): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החודש הזה לכם", הרי שצריכים שנים (גם משה וגם אהרן), וכלל בידינו שאין בית-דין שקול (מספר זוגי), על כן מוסיפים עוד אחד, והרי כאן שלושה (ראש השנה כה, ב. ו'תוספות' שם). (71) החשבון, אימתי יתחדש הירח, בר-סמך הוא רק כשנעשה על-ידי שלושה (סנהדרין י:). (72) בליל שלושים. זוהי דעת רבי אלעזר ברבי צדוק החולק על החכמים (ר"ה כד.), והלכה כמותו (שם). (73) לפי שנאמר (תהלים פא, ד-ה): "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". הוקשה תקיעת שופר למשפט: מה משפט ביום, אף קידוש החודש ביום (ר"ה כה:). (74) משנה וגמרא, ראש השנה, שם). (75) ואף-על-פי שראוהו כל ישראל, ונתפרסם הדבר שנראה הירח ביום שלושים, אין החודש מקודש עד שיקדשוהו בית-דין (ר"ה שם). (76) ואף-על-פי שקבלת העדים וחקירתם נתקיימה ביום, לא אמרו שאמירת "מקודש" תהא כמו גמר דין בידי ממונות, שעושים אותו אפילו בלילה (שם). (77) שיצא. (78) ראה למעלה פ"א ה"ה. ואם רצו בית-דין מחר לקדשו על-פי עדים, יכולים לעשות כן (להלן פ"ג ה"ט"ו).

עד אחר ויעיד כמו אחד מן השנים המכחישים זה את זה, הרי שני אלה יהיו כת של שני עדים נגד האחד, ונקבל את עדות הכת החדשה. (44) הברל של קומה אחת ביניהם, שזה אומר: ראיתיו גבוה בעיני כמו שתי קומות, וזה אומר - כמו שלוש קומות.

ו. אמרו: ראינוהו בלא פונה, וכיון שהתבוננו בו ונתבוננו לראותו להעיד שוב לא ראינוהו - אין זו עדות, ואין מקדשין עליה ⁴⁵; שמא עבים נתקשרו ⁴⁶ ונראו פלכנה, וכלו והלכו להם ⁴⁷. אמרו עדים: ראינוהו ביום תשעה ועשרים שחרית במזרח, קדם שמשעלה השמש ⁴⁸, וראינוהו ערבית במערב בליל שלשים ⁴⁹ - הרי אלו נאמנים ⁵⁰, ומקדשין על ראיה זו, שהרי ראוהו בזמנו; אבל הראיה שאמרו שראוהו בשחרית - אין נזקקין לה, שאין אנו אחראין לראית שחרית, ובכידוע שהעבים הם שנתקשרו ונראו להם פלכנה ⁵¹. וכן אם ראוהו בזמנו ⁵², ובליל עבורו ⁵³ לא נראה - הרי אלו נאמנים ⁵⁴; שאין אנו אחראין אלא לראית ליל שלשים בלבד.

(45) ראש השנה כד, א. (46) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, ונראית דמות הלבנה" (ראש השנה כה.). כי עננים המוקרנים מקרני השמש - עלולים להראות כלבנה. (47) משום כך לא ראוהו כששוב התכוונו לראותו. (48) וזה הירח לפני המולד, שאז הוא מקדים את החמה. (49) אחרי המולד, הירח תמיד במערב (ראה למעלה פ"א, ה"ג). (50) זוהי מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבן גמליאל (שם). ופסק רבינו כרבן גמליאל (פירוש המשניות' שם). (51) בגלל קרני השמש. (52) בליל שלושים. (53) בליל שלושים ואחד. (54) מחלוקת רבי דוסא בן הרכינס ורבן גמליאל (שם). ופסק כרבן גמליאל.

ז. כיצד מקבלין עדות החדש? ⁵⁵ כל מי שראוי להעיד ⁵⁶, שראה את הירח, בא לבית דין, ובית דין מכניסים אותן בלן למקום אחד ⁵⁷, ועושים להן סעודת גדולות, כדי שיהיו העם רגילין לבוא. וזוג ⁵⁸ שבא ראשון בודקין אותן ראשון ⁵⁹ בבדיקות שאמרנו ⁶⁰. מכניסין את הגדול ⁶¹ ושואלין אותו ⁶². נמצאו דבריו מכונים לחשבון - מכניסים את חברו. נמצאו דבריהם מכונים ⁶³ - עדות קימת. ושאר כל הזוגות שואלין אותם ראשי דברים ⁶⁴; לא שצריכים להם ⁶⁵, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש ⁶⁶, כדי שיהיו רגילין לבוא ⁶⁷.

(55) ראש השנה כג, ב. (56) שם כב, א. ועי' לעיל ה"א. (57) "חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים" (שם כג:). (58) עדים. (59) שם. (60) למעלה ה"ד. (61) החשוב שבהם. (62) על פרטי ראיית הלבנה. (63) מתאימים אלו לאלו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום שיש בו בית דין מהלך לילה יום או פחות - הולכין ומעידין, ואם היה ביניהן יתר על כן - לא ילכו; שאין עדותן אחר יום שלשים מועלת, שפכר נתעבר החדש.²

(2) שהרי "מאימים עליהם ומטריפים אותם בשאלות ומטריחים עליהם בבדיקות ומדקדקים בעדות ומשתדלים בית דין שלא יקדשו חודש זה הואיל ויצא שמו מעובר", ולפיכך כתב כאן שלא ילכו, שאפילו ילכו לא תהיה תועלת בעדותם.

ב. עדים שראו את החדש - הרי אלו הולכין לבית דין להעיד ואפלו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אתם במועד, וכל מקום שנאמר 'מועד' דוחה את השבת.³ לפיכך אין מחללין אלא על ראש חדש ניסן ועל ראש חדש תשרי בלבד, מפני תקנת המועדות.⁴ ובזמן שפית המקדש קים - מחללין על כל, מפני קרבן מוסף שפכל ראש חדש וחדש, שהוא דוחה את השבת.⁵

(3) בקרבן התמיד כתוב: "תשמרו להקריב לי במועדו", והוא קרב אפילו בשבת. מכאן לומדים שכל מקום שכתוב בו "במועדו" דוחה שבת. (4) פסח, יום הכפורים וסוכות. על סיון אין מחללים, אף-על-פי שיש בו חג השבועות, מפני שהוא תלוי בספירת העומר, וכיוון שנתקדש חודש ניסן ונקבע חג הפסח, ידעו ממילא מתי יהיה חג השבועות. (5) משום שכתוב "אלה תעשו לה' במועדיכם", וזה מוסב על קרבן ראש חודש, הנזכר באותה פרשה.

ג. פשם שמחללין העדים שראו את החדש את השבת, כך מחללין עמהן העדים שמזבין אותן בבית דין, אם לא היו בית דין מכירין את הוראין.⁷ ואפלו היה זה שמודיע אותן לבית דין עד אחד - הרי זה הולך עמהן ומחלל מספק,⁸ שמה ימצא אחר ויצטרף עמו.

(6) המעידים עליהם שהם כשרים וזכאים להעיד. (7) ואף על פי שכל העדות הזאת אינה אלא מדרבנן, בכל זאת מותר לחלל על זה את השבת, שהרי בלי עדות זו לא יקבלו בית דין את העדים המעידים על החודש, מכיוון שאינם מכירים אותם. (8) "מעשה ברבי נהוראי שהלך אצל העד להעיד עליו בשבת באושא". וכרב אשי שם, שפירש ש' נהוראי הלך לבדו להצטרף עם עוד אחד באושא, אף-על-פי שהיה ספק שמה לא ימצאו.

ד. היה העד, שראה את החדש בליל השבת, חולה - מרפבין אותו על התמור,⁹ ואפלו במטה.¹⁰ ואם יש להן אורב בדרך¹¹ - לוקחין העדים בידן כלי זין.¹² ואם היה דרך רחוקה - לוקחים בידם מזונות. ואפלו ראה גדול ונראה לכל - לא יאמרו: פשם שראינוהו אנוהו ראוהו אחרים, ואין אנו צריכין

ט. ראוהו בית דין עצמן בסוף יום תשעה ועשרים⁷⁹: אם עדין לא יצא כוכב ליל שלשים⁸⁰ - בית דין אומרים מקדש, שעדין יום הוא; ואם ראוהו בליל שלשים אחר שיעצאו שני כוכבים⁸¹ - למחר⁸² מושיבין שני דינין אצל אחד מהם, ויעידו השנים בפני השלשה, ויקדשוהו השלשה.⁸³

(79) ראיית בית-דין אינה פחותה מקבלת עדות - "לא תהיה שמיעה גדולה מראיה", ועל כן היא באה במקומה, אבל כשם שקבלת עדות אינה אלא ביום, כן ראיית בית-דין אינה מועילה אלא אם היא ביום, על כן אם ראוהו בית-דין בסוף יום תשעה ועשרים, בית-דין מקדשים, אבל אם ראוהו בליל שלשים, אין מקדשים על ראייה זו, אלא על סמך קבלת עדות למחרת (משנה וגמרא, ר"ה כה:). (80) יש מגיחים "אם עדיין לא יצא אלא כוכב אחד ליל שלשים" (רלב"ה, ועי' 'ספר קובץ' על הרמב"ם), שהרי אמרו (שבת לה:): "אמר רב יהודה אמר שמואל: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה". [ובדפוס רומי ר"מ ובדפוס קושטא, הגירסא: "אם עדיין לא יצא כוכב בליל (במקום "ליל") שלשים", וכן העתיק בעל הפירוש: ונראה שצ"ל: "כוכב ב (=כוכב שני) ליל שלשים"]. (81) כי שנים - בין השמשות, ספק יום וספק לילה כנ"ל. על כן מחמירים, ודנים אותו כדן לילה. (82) כי בלילה אין מקדשים, ואין מקבלים עדים, וגם ראיתם קבלת עדים, אינה ראייה. (83) ראש השנה כה, ב.

י. בית דין שקדשו את החדש - בין שוגגין⁸⁴, בין מטעין⁸⁵, בין אנוסים⁸⁶ - הרי זה מקדש⁸⁷, ויחבין הכל לתקן המועדות על היום שקדשו בו. אף על פי שזה יודע שטעו - חיב לסמך עליהם⁸⁸; שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמור המועדות הוא צוה לסמך עליהם, שנאמר: אשר תקראו אתם וגומר.

(84) שטעו בית-דין מאליהם. (85) שהוטעו על-ידי עדי שקר. (86) כגון בפקודת המלך. (87) שלש פעמים כתוב בתורה "אשר תקראו אתם" חסר ו' (ויקרא כג), על כן קורא רבי עקיבא "אתם" להדגיש, שהכל תלוי בבית-דין, אפילו שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין (ר"ה כה:). אבל בספרא אמור פ"י - "אנוסים" במקום "מזידין". וכן העתיק רבינו ב'ספר המצוות', מצוה קנג. וראה ב'הגהות מיימוניות'. (88) שהרי רבי יהושע ידע, שרבן גמליאל הוטעה, ובכל זאת נאמר לו, שעליו לסמוך על רבן גמליאל (ר"ה שם).

~ יום חמישי ג' תמוז ~

פרק שלישי

(1) נתבאר בו שעדות החודש דוחה את השבת ושמקבלים אותם כל היום, ועל ששה חדשים השלוחים יוצאים.

א. עדים שראו את החדש: אם היה ביניהם ובין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את החודש אפילו בסוף היום ולא דווקא בסמוך לשקיעת החמה.

ז. כְּשֶׁמַּעֲבִירִין בֵּית דִּין אֶת הַחֹדֶשׁ מִפְּנֵי שְׁלֹא בָּאוּ עֲדִים כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים, הָיוּ עוֹלִין לְמָקוֹם מוֹכֵן וְעוֹשִׂין בּוֹ סַעֲדָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין עוֹלִין לְשֵׁם בְּלִילָה, אֲלֵא בְּנֶשֶׁף קֶדֶם עֲלוֹת הַשָּׁמֶשׁ²². וְאֵין עוֹלִין לְסַעֲדָה זֹו פְּחוֹת מַעֲשָׂרָה. וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֲלֵא בַּפֶּת דָּגָן וְקִטְנִית, וְאוֹכְלִין בַּעַת הַסַּעֲדָה. וְזֹו הִיא סַעֲדַת מִצְוָה שֶׁל עֲבוֹר הַחֹדֶשׁ הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם²³.

(22) ומפרש רבנו שהכוונה לפני עלות השמש, וזהו בשעה שלא יום גמור ולא לילה גמור. (23) ומטרת הסעודה – לפרסם עיבור החודש מאחר שלא קדשוהו.

ח. בְּרֹאשׁוֹנָה, כְּשֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ, הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת²⁴ בְּרֹאשֵׁי הַהָרִים, כְּדִי שִׁיִּדְעוּ הָרְחוֹקִים. מְשַׁקְּלָקְלוּ הַפּוֹתִים, שֶׁהָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת²⁵ כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת הָעָם²⁶, הַתְּקִינוּ שִׁיְהִיו שְׁלוּחִים יוֹצְאִין²⁷ וּמוֹדִיעִין לְרַבִּים. וּשְׁלוּחִים אֵלוּ אֵינָן מְחַלְלִין לֹא אֶת יוֹם טוֹב וְלֹא אֶת יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר שַׁבָּת²⁸; שְׂאִין מְחַלְלִין אֶת הַשַּׁבָּת לְקִיּוּמוֹ, אֲלֵא לְקַדְּשׁוֹ בְּלִבְדָּה²⁹.

(24) מדליקים אבוקות אש ביום שלושים בערב (ליל היום השלושים ואחד), ואז ידעו הרחוקים, שיום השלושים היה ראש־חודש. ואם לא נראו המשואות, ידעו שהחודש שעבר מעובר. (25) במקרה שעברו בית־דין את החודש ולא השיאו משואות, השיאו הם [=הכותים] משואות בהריהם. (26) שהעם יחשוב שהחודש חסר. (27) ובטלו את המשואות. ובירושלמי אמרו, שרבי הוא שביטלן. (28) חילול שבת חמור מחילול יום־הכפורים; זה [=שבת] בסקילה וזה [=יום הכפורים] בכרת. (29) כלומר, לעדי החודש המקדשים את החודש מותר לחלל את השבת, אבל לא לשלוחים שהם רק מקיימים ומודיעים שהחודש כבר קודש.

ט. עַל שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים הָיוּ שְׁלוּחִין יוֹצְאִין: עַל נִסָּן - מִפְּנֵי הַפֶּסַח, וְעַל אָב - מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית, וְעַל אֱלוּל - מִפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִי שִׁיִּשְׁבּוּ מִצַּפִּין בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים לְאֱלוּל³⁰; אִם נִדְּעָה לָהֶם³¹ שֶׁקִּדְּשׁוּ בֵּית דִּין יוֹם שְׁלֹשִׁים - נִהְיָגִים אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ בְּלִבְדָּה, וְאִם לֹא נִדְּעָה לָהֶם - נִהְיָגִים יוֹם שְׁלֹשִׁים קֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים קֹדֶשׁ, עַד שִׁיִּבְאוּ לָהֶם שְׁלוּחֵי תַּשְׁרִי³². וְעַל תַּשְׁרִי - מִפְּנֵי תַּקְנַת הַמוֹעֲדוֹת, וְעַל פֶּסַח - מִפְּנֵי תַּנְבָּה, וְעַל אֲדָר - מִפְּנֵי הַפּוּרִים. וּבְזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָנִים יוֹצְאִין אֵף עַל אֵיזֶר - מִפְּנֵי פֶסַח קִטָּן³³.

(30) ומשום כך צריך לדעת אימתי ראש־חודש אלול. (31) למקומות הקרובים לירושלים. (32) ואז ידעו מתי ראש

לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת; אֲלֵא כָּל מִי שִׁירָאָה הַחֹדֶשׁ, וְיִהְיֶה רֹאשִׁי לְהַעֲדִיר, וְיִהְיֶה בֵּינוּ וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁקָּבַע בּוֹ בֵּית דִּין לְלִילָה וְיוֹם אוֹ פְּחוֹת - מִצְוָה עָלָיו לְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְלִילָף וְלְהַעֲדִיר.

(9) אף־על־פי שחולה הריהו כמשא ואסור להוציא משא על הבהמה בשבת. (10) אף־על־פי שהמוציא חולה במיטה חייב מיתה. (11) כגון הכותים והבייתוסים שארבו לעדי החודש ועכבום, כדי להטעות את החכמים. (12) אף־על־פי שיש בזה מלאכת הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים.

ה. בְּרֹאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ בְּכָל יוֹם שְׁלֹשִׁים¹³. פַּעַם אֶחָת נִשְׁתַּהוּ הָעֲדִים מְלִבּוֹא עַד בֵּין הָעֲרִפִּים¹⁴, וְנִתְקַלְקְלוּ בַּמִּקְדָּשׁ¹⁵ וְלֹא יָדְעוּ מַה יַּעֲשׂוּ; אִם יַעֲשׂוּ עוֹלָה שֶׁל בֵּין הָעֲרִפִּים - שֶׁמָּא יִבְאוּ הָעֲדִים, וְאִי אֶפְשָׁר שִׁיקְרִיבוּ מוֹסֵף הַיּוֹם אַחֵר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרִפִּים¹⁶. עָמְדוּ בֵּית דִּין וְהִתְקִינוּ, שְׁלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִים עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ אֲלֵא עַד הַמִּנְחָה¹⁷, כְּדִי שִׁיְהִי שְׁהוּת בְּיוֹם לְהַקְרִיב מוֹסֵפִין וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרִפִּים וְנִסְבִּיהֶם.

(13) רוצה לומר שהיו רשאים לקבל עדות החודש כל היום, אבל לא אירע שהעדים יאחרו כל כך. (14) כלומר, העדים באו אחר זמן שחיתת התמיד, שהוא בשמונה שעות ומחצה, כלומר, שלוש שעות וחצי לפני שקיעת החמה. ומכיוון שבתחילת הזמן לא באו העדים – נתבלבלו, כדלהלן. (15) לפני שבאו העדים. (16) וצריך לומר שהקריבו כבש התמיד על תנאי, שאם לא יבואו העדים, יהא לקרבן תמיד, ואם יבואו העדים – יהא לקרבן מוסף, אלא לפי שלא ידעו טיבו של קרבן, לא ידעו איזה שיר לומר עליו, אם של תמיד – של חול או של מוסף. (17) היא עת הקרבת תמיד שבין הערביים.

ו. וְאִם הִגִּיעַ מִנְחָה, וְלֹא בָּאוּ עֲדִים - עוֹשִׂין תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרִפִּים¹⁸. וְאִם בָּאוּ עֲדִים מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעַלָּה - נִוְהָגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וְלִמְחָר קֹדֶשׁ¹⁹, וּמְקַרְבִּין מוֹסֵף לְמָחָר, לְפִי שְׁלֹא הָיוּ מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ אַחֵר מִנְחָה. מִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַתְּקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַבְדַּאי וּבֵית דִּינוֹ, שִׁיְהִיו מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ כָּל הַיּוֹם כָּל־יְמֵי²⁰, וְאֶפְלוּ בָּאוּ עֲדִים יוֹם שְׁלֹשִׁים בְּסוֹף הַיּוֹם סְמוּךְ לַשְּׁקִיעַת הַחֲמָה²¹ - מְקַבְּלִין עֲדוּתוֹ, וּמְקַדְּשִׁין יוֹם שְׁלֹשִׁים בְּלִבְדָּה.

(18) שאף אם יבואו עדים אחר המנחה, לא יקבלו אותם. (19) ופירש רש"י שהמדובר בראש השנה, שמכיוון שעד עכשיו נהגו בו בקדושה, שחששו שמא יבואו עדים ויקדשוהו, גומרים יום זה בקדושה, אף־על־פי שכבר נתברר שאין היום יום טוב. (20) כי הסיבה לתקנה הקודמת – הקלקול בקרבן – בוטלה. (21) כשישנה עדיין שהות לקבלת עדים ולדרישה וחקירה, אבל אם ראוהו חברי הבית־דין עצמם, שאין צורך בדרישה וחקירה, אפשר לקדש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשְׁאֵר הָעַם, שָׂבָא פְּדִרְכּוֹ וְאָמַר: אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם פְּלוֹנִי - נֶאֱמַר⁴², וּמִתְקַנְּנִין אֶת הַמוֹעֲדוֹת עַל פִּי; שֶׁדָּבָר זֶה דְּבַר הָעֲשׂוֹי לַהֲגָלוֹת⁴³, וְעַד אֶחָד פְּשׁוּר⁴⁴ נֶאֱמַר עָלָיו.

(41) רוכל. (42) "בא אחד מסוף העולם ואמר קדשו בית דין את החודש - נאמן". (43) ובדבר העשוי להגלות אין אדם משקר. (44) ואף על פי ש"עדות אשה" (להעיד לאשה שמת בעלה), נאמנים אפילו פסולים לעדות, מטעם זה, שהוא עשוי להגלות - שם יש טעם נוסף: "שלא תישאר עגונה".

טו. בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים, והשפימו בנפש ועברו את החודש, כמו שבארנו בפרק זה, ואחר ארבעה או חמשה ימים באו עדים רחוקים⁴⁵ והעידו שראו את החודש בזמנו, שהוא ליל שלשים, ואפלו באו בסוף החודש - מאימין עליהן איום גדול, ומטריפים אותם⁴⁶ בשאלות, ומטריחין עליהן בבדיקות⁴⁷, ומדקדקין בעדותם⁴⁸, ומשפדלין בית דין שלא לקדשו חודש זה, הואיל ויצא שמו מעבר⁴⁹.

(45) ממקום רחוק. (46) מבלבלים את דעתם. (47) שאלות צדיות בלתי חשובות. (48) בשאלות הנוגעות לעדות גופא. (49) שנתפרסם כמעובר.

טז. ואם עמדו העדים בעדותן⁵⁰, ונמצאת מכונת, והרי העדים אנשים יודעים ונבונים⁵¹ ונחקרה העדות כראוי - מקדשין אותו, וחוזרין ומונין לאותו החודש מיום שלשים, הואיל ונראה הפרח בליל⁵².

(50) וכל האיומים לא השפיעו. (51) וכל השאלות לא בבלו את דעתם. (52) כן היא משמעות המלה "מאיימין", מאיימין עליהם ומבלבלים אותם שלא יעידו, אבל אם לא נתבלבלו מקבלים עדותם.

יז. ואם הצרכו בית דין להניח חודש זה מעבר, כשהיה קדם שיבאו העדים אלו - מניחין. וזה הוא שאמרו: מעברין את החודש לצרף⁵³. ויש מן החכמים הגדולים מי שחולק בדבר זה, ואומר: לעולם אין מעברין את החודש לצרף⁵⁴; הואיל ובאו עדים - מקדשין, ואין מאימין עליהן⁵⁵.

(53) וגם בזה פירש רבנו כשהחודש כבר נתעבר, ואחר כך באו עדי ראיה, שאין מקבלים עדותם, ומשאירים את החודש מעובר, אם יש צורך בכך. (54) והשנה סדורה: חודש אחד חסר וחודש אחד מלא, ואין מקום לעבר חודש נוסף לאיזה צורך שהוא. (55) "ואין מאיימין על העדים על החודש שנראה בזמנו לעברו".

יח. יראה לי, שאין מחלקת החכמים בדבר זה אלא

חודש תשרי, ועל פיו יקבעו יום הכיפורים וסוכות. (33) פסח שני. ועל סיוון לא יצאו שלוחים, מפני שבועות, משום שזמנו קבוע, כי הוא תלוי בספירת העומר, והוא ביום החמישים לשני של פסח.

י. שלוחי ניסן ושלוחי תשרי אין יוצאין אלא ביום ראש חודש³⁴ אחר שתעלה השמש³⁵, עד שישמעו מפי בית דין 'מקדש'³⁶. ואם קדשו בית דין בסוף יום תשעה ועשרים, כמו שאמרנו, וישמעו מפי בית דין 'מקדש' - יוצאין מבערב. ושלוחי שאר הששה חדרים יש להם לצאת מבערב אחר שנגררה הירח, אף על פי שעדיין לא קדשו בית דין את החודש; הואיל ונראה החודש - יצאו, שהרי למחר בודאי מקדשין אותו בית דין.

(34) בחודש ניסן, אבל בתשרי אינם יכולים לצאת מחמת קדושת יום-טוב. (35) שקידוש החודש אינו אלא ביום. (36) כיוון שקביעת המועדים תלויה בהם, צריך שיתאמת להם הדבר יותר מבשאר החודשים.

יא. כל מקום שהיו השלוחין מגיעין, היו עושין את המועדות יום טוב אחד בכתוב בתורה; ובמקומות הרחוקים, שאין השלוחים מגיעין אליהם, היו עושין שני ימים מפני הספק³⁷, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית דין את החודש אי זה יום הוא.

(37) והם נקראים "שני ימים טובים של גלויות".

יב. יש מקומות שהיו מגיעין אליהם שלוחי ניסן, ולא היו מגיעין להן שלוחי תשרי³⁸, ומן הדין היה שיעשו פסח יום אחד, שהרי הגיעו להן שלוחין וידעו באי זה יום נקבע ראש חודש, ויעשו יום טוב של חג הסוכות שני ימים, שהרי לא הגיעו אליהן השלוחין; וכדי שלא לחלק במועדות התקינו חכמים, שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שם עושין שני ימים³⁹, אפלו יום טוב של עצרת⁴⁰.

(38) משום ששלוחי תשרי אינם מהלכים בראש השנה וביום הכפורים. (39) "גזירה ניסן אטו תשרי", שאם יעשו פסח יום אחד, יעשו גם סוכות יום אחד, שלא על פי השלוחים, ופעמים יטעו. (40) חג השבועות. אף-על-פי שאינו תלוי בקידוש ראש חודש סיוון אלא בספירת העומר.

יג. וכמה בין שלוחי ניסן לשלוחי תשרי? שני ימים. ששלוחי תשרי אינן מהלכין באחד בתשרי - מפני שהוא יום טוב, ולא בעשרי בו - מפני שהוא יום כפור.

יד. אין השלוחין צריכין להיותן שנים, אלא אפלו אחד נאמן. ולא שליח בלבד, אלא אפלו תגר⁴¹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנת החמה ושנת הלכנה בעבודת האדם".

מטרתה של שנת העיבור היא להשוות שנת הלכנה לשנת החמה ואינו רק גדר ודין בפסח "כדי שיהיה הפסח בחודש האביב" אלא שנוגע גם לחשבון השנים שיהיו שני חמה.

וענינו בעבודת האדם: החמה היא משפיע והלכנה מקבל – "סיהרא לית לה מגרמה כלום" ומקבלת אורה מהחמה. והנה, בכל יהודי ישנם שני ענינים, משפיע ומקבל, ולדוגמא: בקבלת עול בכללות עניני התורה ומצוותיה הוא מקבל, ובמצות הצדקה הוא נותן. עבודתו של יהודי היא להשוות שנת החמה לשנת הלכנה, היינו שתמיד צריך שיהיה בשתי הבחינות כאחת. ולדוגמא: בזמן התפילה במצב של מקבל, יכול וצריך להיות גם משפיע באותו הזמן ולתת צדקה לעני הבא לבקשו בזמן התפילה, כי בכל רגע ורגע צריך להיות בשני הענינים יחד; מקבל וגם משפיע.

(על פי יין מלכות סימן מ"א)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

בשאר החודשים חוץ מן ניסן ותשרי, או בעדי ניסן ותשרי שבאו אחר שעברו הרגלים, שפבר נעשה מה שנעשה ועבר זמן הקרבנות וזמן המועדות; אבל אם באו העדים בניסן ותשרי קדם חצי החודש⁵⁶ - מקבלין עדותן⁵⁷, ואין מאימין עליהן כלל; שאין מאימין על עדים, שהעידו על החודש שראוהו בזמנו, כדי לעברו.

(56) שעדיין קביעת המועדים תלוייה בהם. (57) ומקדשים החודש ביום השלשים.

יט. אבל מאימין על עדים שנתקלקלה עדותן, והרי הדבר נוטה וגנאי שלא תתקיים העדות ויתעבר החודש, מאימין עליהן כדי שתתקיים העדות ויתקיים החודש בזמנו. וכן אם באו עדים להזם את העדים שראוהו בזמנו קדם שקדשוהו בית דין⁵⁸ - הרי אלו מאימין על המזמין עד שלא תתקיים ההזמה ויתקדש החודש בזמנו.

(58) כי אם נמצאו זוממין אחרי שקדשוהו בית דין, הרי זה מקודש.

פרק רביעי

(1) כלל בו דיני עיבור השנה, ועל מה מעברין אותה, ושאינ מעברין אותה מר"ח ניסן, ואין מעברין בשנת רעבון ובשנת השמיטה.

א. שנה מעברת היא שנה שמוסיפין בה חודש. ואין מוסיפין לעולם אלא אדר², ועושין אותה שנה שני אדרין: אדר ראשון ואדר שני. ומפני מה מוסיפין חודש זה?³ מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן; שנאמר: שמור את חודש האביב - שיהיה חודש זה⁵ בזמן האביב, ולולא הוספת החודש הזה - הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים.

(2) ר"ה ז, א. וסנהדרין יב, א. ולמדו זאת במכילתא (בא פרשה ב) מקידוש החודש: "מה חודש אין תוספת עיבורו אלא בסוף, אף שנה אין תוספת עיבורה אלא בסוף" (בחודש האחרון הוא אדר). (3) כלומר, למה צריך לעבר את השנה? (4) וגומר "ועשית פסח". (5) של פסח. (6) ראה למעלה פ"א ה"ב.

ב. על שלשה סימנים מעברין את השנה⁷: על התקופה⁸, ועל האביב, ועל פירות האילן. כיצד? בית דין מחשבין ויודעין, אם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה - מעברין אותה השנה, ויעשו אותו ניסן אדר שני, כדי שיהיה הפסח בזמן האביב⁹. ועל סימן זה סומכין ומעברין, ואין חוששין לסימן אחר¹⁰.

(7) סנהדרין יא, ב. (8) בשנת החמה, ישנן ארבע תקופות: תקופת ניסן – התחלת האביב "היא השעה והחלק שתכנס בו השמש בראש מזל טלה" (להלן פ"ט, ה"ג); תקופת תמוז – התחלת הקיץ, "היות השמש בראש מזל סרטן" (שם); תקופת תשרי – התחלת הסתיו, "היות השמש בראש מזל מאזנים" (שם); תקופת טבת – התחלת החורף "היות השמש בראש מזל גדי" (שם). (9) כלומר, לאחר שהגיעה תקופת ניסן, וזו נקבעת על-ידי מהלך השמש. (10) ראש השנה כא, א: "שלח ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית (כשתראה) דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן, עברה לההיא שתא ולא תחוש לה, דכתיב שמור את חודש האביב, שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן". ומכאן שמה שאמר רבן שמעון בן גמליאל בבביתא בסנהדרין יא, ב: "על התקופה" – כוונתו שעל התקופה לבדה מעברין, ובגמרא שם נסתפקו בביאור דברי רשב"ג ('מאירי' עמ' 36, 37). וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר פ"ח שמעברין על התקופה לבדה ואין צורך בסימן נוסף ('אור שמח'). ועיין השגת רמ"ה ו'תוספות' ר"ה שם ד"ה עברה.

ג. וכן אם ראו בית דין שעדיין לא הגיע האביב¹¹, אלא עדין אפ"ל¹² הוא, ולא צמחו פירות האילן¹³ שדרבן לצמח בזמן הפסח - סומכין על שני סימנים אלו ומעברין את השנה¹⁴. ואף על פי שהתקופה קדם לששה עשר בניסן - הרי הן מעברין, כדי שיהיה האביב מצוי¹⁵ להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן¹⁶, וכדי שיהיו הפירות צומחין בדרך כל זמן האביב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַקֹּהֵל או רב הַכֹּהֲנִים טָמְאִים²⁹ - אֵין מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה כְּדִי שִׁיחִיָּה לָהֶם פְּנָאִי לִטְהַר וְיַעֲשׂוּ בְטָהְרָה, אֲלָא יַעֲשׂוּ בְטָמְאָה³⁰. וְאִם עֲבָרוּ אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטָּמְאָה³¹ - הָרִי זֶה מַעֲבֶרֶת³².

(27) כי בגלל דברים אלה אין איש נמנע מלעלות לירושלים (רש"י בסנהדרין שם). (28) שם יב, א. (29) טומאת מת. וכלה אפר הפרה ואינם יכולים להטהר עכשיו (כן פירש רבינו בפירושו לתלמוד, מסכת סנהדרין, בשם רב האי, הביאו המפרש). (30) שרק יחיד טמא נדחה לפסח שני, אבל ציבור טמא אינו נדחה, אלא עושים את הפסח בזמנו בטומאה (פ"ז מהל' קרבן פסח ה"א). (31) מפני הטומאה לחוד. (32) סנהדרין יב, ב. "מפני שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת ודחיה היא עתה מפני הדחק" (רמב"ם פ"ד מהל' ביאת מקדש הט"ו). ועי' בסוגיית הגמרא בסנהדרין שם.

ז. יֵשׁ דְּבָרִים שְׁאִין מַעֲבְרִין בְּשִׁבְלִין כָּלִל³³, אֲבָל עוֹשִׁין אוֹתָן סַעֲדָה³⁴ לְשָׁנָה שְׁצָרִיכָה עֲבוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה או מִפְּנֵי הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן. וְאֵלוּ הֵן³⁵: מִפְּנֵי הַגְּדִיִּים וְהַטְּלָאִים שְׁעֵדִין לֹא נוֹלְדוּ או שֶׁהֵן מַעֲט, וּמִפְּנֵי הַגְּזוּלֹת שֶׁלֹּא פָּרְחוּ. אֵין מַעֲבְרִין בְּשִׁבְלִי אֵלוּ, כְּדִי שִׁיחִיָּה הַגְּדִיִּים וְהַטְּלָאִים מְצוּיִין לְפָסְחִים, וְהַגְּזוּלֹת מְצוּיִין לְרֵאִיָּה³⁶ או לְמִי שֶׁנִּתְחַבֵּב בְּקֶרְבֶּן הָעוֹף³⁷; אֲבָל עוֹשִׁין אוֹתָן סַעֲדָה לְשָׁנָה.

(33) אפילו כשימינים אלה מזדמנים ביחד. (34) להסביר את הצורך בחודש העיבור, למען לא יהיה הדבר קשה על הציבור (עי' 'מאירי'). (35) שם יא, א. (36) עולת ראייה שמביאים בשלש הרגלים, והיא באה גם מעוף, עי' הל' חגיגה פ"א, ה"א. 'ראיה' על שם הפסוק "...ולא יראה את פני ה' ריקם..." (דברים טז, טז). (37) כגון יולדות (ויקרא יב, ח), והיו משהות את הבאת קרבן עד הרגל.

ח. בִּיצֵד עוֹשִׁין אוֹתָן סַעֲדָה לְשָׁנָה? אוֹמְרִין: שָׁנָה זו צָרִיכָה עֲבוּר מִפְּנֵי הַתְּקוּפָה שֶׁמִּשְׁכָּה³⁸, או מִפְּנֵי הָאֲבִיב וּפְרוֹת הָאֵילָן שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ³⁹, וְעוֹד שֶׁהַגְּדִיִּים קִטְנִים וְהַגְּזוּלֹת רַבִּים.

(38) שמעברין עליה לבד (למעלה ה"ב). (39) שמעברין על שני סימנים אלו (למעלה ה"ג).

ט. אֵין מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלָא בְּמִזְמָנִין לָהּ⁴⁰. בִּיצֵד? יֹאמַר רֹאשׁ בֵּית דִּין הַגְּדוֹלָה⁴¹ לְפָלוֹנִי וּפְלוֹנִי מִן הַסְּנֵה־דְרִין: הֵיוּ מִזְמָנִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁנֶּחֱשַׁב⁴² וְנִרְאָה וְנִדְעָ אִם שָׁנָה זו צָרִיכָה עֲבוּר או אִינֶה צָרִיכָה; וְאוֹתָן שֶׁהִזְמִינוּ בְּלִבָּד הֵן שֶׁמַּעֲבְרִין אוֹתָהּ⁴³. וּבִכְמָה מַעֲבְרִין אוֹתָהּ? מִתְחִילִין⁴⁴ בְּשִׁלְשָׁה דִּנְיִין מְכֻלָּל סְנֵה־דְרִי גְדוֹלָה מִמִּי שֶׁשְּׂמָכוֹ אוֹתָן⁴⁵. אָמְרוּ שָׁנִים: לֹא גִשָּׁב וְלֹא נִרְאָה אִם צָרִיכָה עֲבוּר אִם לֹא⁴⁶, וְאֶחָד אָמַר: גִּשָּׁב וְנִבְדָּק - בְּטֵל יָחִיד

(11) כלומר, עדיין לא התבשלה השעורה. השווה "אביב קלוי באש" (ויקרא ב, יד), ועי' מנחות פד, א. אבל "זמן האביב", כלומר תקופת ניסן באה בזמנה לפני טז בניסן, ועי' במפרש. (12) מתאחר לבוא. (13) מאיזו סיבה שהיא, אף-על-פי שכבר הגיעה תקופת ניסן. (14) סנהדרין יא, ב. (15) כלומר, בשתים משלוש הארצות הנזכרות להלן. (16) ויקרא כג, טו.

ד. וְעַל שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הָיוּ סוּמְכִין בְּאֲבִיב¹⁷: עַל אֶרֶץ יְהוּדָה, וְעַל עֶבֶר הַיַּרְדֵּן, וְעַל הַגָּלִיל. וְאִם הִגִּיעַ הָאֲבִיב בְּשִׁתִּי אֲרָצוֹת מֵאֵלוּ, וּבְאֶחָת לֹא הִגִּיעַ - אֵין מַעֲבְרִין; וְאִם הִגִּיעַ בְּאֶחָת מֵהֶן, וְלֹא הִגִּיעַ בְּשִׁתִּים - מַעֲבְרִין, אִם עֲדִין לֹא צִמְחוּ פְרוֹת הָאֵילָן¹⁸. וְאֵלוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן הַעֲקָר שֶׁמַּעֲבְרִין בְּשִׁבְלִין, כְּדִי שִׁיחִיָּה הַשָּׁנִים שְׁנֵי הַחֲמָה¹⁹.

(17) סנהדרין יא, ב. (18) שהרי דרושים שני הסימנים: (א) לא הגיע האביב בשתים מתוך שלוש הארצות; (ב) לא צמחו פירות האילן, ראה למעלה ה"ג. (19) כל שלושת הדברים קשורים בחמה, וכל עיקר העיבור בא לשם השוואת שנות הלבנה עם שנות החמה. ראה למעלה פ"א ה"א וה"ב.

ה. וְיֵשׁ שֵׁם דְּבָרִים אֲחֵרִים, שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין מַעֲבְרִין בְּשִׁבְלִין²⁰ מִפְּנֵי הַצָּרָה, וְאֵלוּ הֵן: מִפְּנֵי הַדְּרָכִים שְׁאִינָן מִתְקַנְיָן, וְאֵין הָעֵם כּוֹלִין לַעֲלוֹת²¹ - מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים וְיִתְקַנּוּ הַדְּרָכִים. וּמִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים שֶׁנִּהְרְסוּ, וְנִמְצְאוּ הַנְּהָרוֹת מְפֹסְקִין וּמוֹנְעִין אֶת הָעֵם²², וּמִסְתַּכְּנִים בַּעֲצָמָן וּמִתִּים²³ - מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיתְקַנּוּ הַגִּשְׁמִים. וּמִפְּנֵי תַנּוּרֵי פֶסְחִים שֶׁאֲבָדוּ בְּגִשְׁמִים, וְאֵין לָהֶם מָקוֹם לַעֲלוֹת אֶת פֶּסְחֵיהֶם - מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה עַד שִׁיכְנוּ הַתַּנּוּרִים וְיִיבִשׁוּ²⁴. וּמִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל²⁵ שֶׁנַּעֲקְרוּ מִמְּקוֹמָן²⁶ וְעֲדִין לֹא הִגִּיעוּ לִירוּשָׁלַיִם - מַעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה, כְּדִי שִׁיחִיָּה לָהֶם פְּנָאִי לְהִגִּיעַ.

(20) שם יא, א. ומעברים אפילו על אחד מהם ('תוספות' שם, ד"ה מפני). (21) לרגל. (22) מלעלות לרגל. (23) אלה שאינם נמנעים, ועולים לרגל. (24) של חרס היו, ויבישו אותם בשמש, ועיין תענית יט, א. (25) בני הגולה. ובגלל תושבי ארץ ישראל לא היה צורך לעבר, משום שהזמן בין ראש-חודש לפסח, הספיק להם להגיע לירושלים, אפילו לאלה שגרו במקום הרחוק ביותר מירושלים (עי' 'תוספות' ד"ה ומפני). (26) על מנת לעלות לירושלים. "ומנין שמעברין את השנה על הגלויות שגלו ועדיין לא הגיעו? תלמוד-לומר: בני ישראל מועדי, עשה מועדות, שיעשו כל ישראל" ('תורת כהנים', אמור פ"ט; 'ירושלמי' סנהדרין פ"א, ה"ב).

ו. אֲבָל אֵין מַעֲבְרִין הַשָּׁנָה לֹא מִפְּנֵי הַשִּׁלָּג וְלֹא מִפְּנֵי הַצָּהָה²⁷, וְלֹא מִפְּנֵי גְלִיּוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲדִין לֹא נַעֲקְרוּ מִמְּקוֹמָם, וְלֹא מִפְּנֵי הַטָּמְאָה²⁸; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רַב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם ירצה הנשיא. בא ורצה - הרי זו מעברת, לא רצה - אינה מעברת.⁶¹ ואין מעברין את השנה אלא בארץ יהודה⁶², שהשכינה בתוכה⁶³, שנאמר: לשכנו תדרשו; ואם עברה בגליל - מעברת. ואין מעברין אלא ביום; ואם עברה בלילה - אינה מעברת.⁶⁴

(60) ולא יספיק להגיע עד סוף אדר. (61) סנהדרין יא, א. (62) שם יא, ב. (63) בבית המקדש שבירושלים. (64) סנהדרין, שם. דין עיבור השנה כדין עיבור החודש. השווה למעלה פ"ב, ה"ח.

יג. יש לבית דין לחשב ולקבץ ולידע אי זו שנה תהיה מעברת בכל עת שירצה, אפלו לכמה שנים. אבל אין אומרים: שנה פלונית מעברת; אלא אחר ראש השנה הוא שאומר: שנה זו מעברת.⁶⁵ ודבר זה - מפני הדחק⁶⁶; אבל שלא בשעת הדחק - אין מודיעין שהיא מעברת, אלא באדר הוא שאומר: שנה זו מעברת, וחדש הבא אינו ניסן אלא אדר שני. אמרו לפני ראש השנה: שנה זו שתכנס מעברת - אינה מעברת באמירה זו⁶⁷.

(65) "אין מעברים את השנה לפני ראש השנה... אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד" (שם יב, א). לפני ראש השנה אין מודיעים, משום שעד הפסח עלולים לשכוח, ויבואו לזלזל בחמץ (רש"י שם, ד"ה אין מעברין). (66) כגון שיש חשש, שהשלטון הזר ימנע את העיבור בזמנו (רש"י, שם). (67) סנהדרין, שם.

יד. הגיע יום שלשים באדר ולא עברו עדן השנה - לא יעברו אותה כלל⁶⁸; שאותו היום ראוי להיות ראש חדש ניסן, ומשיכנס ניסן ולא עברו - אינן יכולים לעברו⁶⁹. ואם עברה ביום שלשים של אדר - הרי זו מעברת⁷⁰. באו עדים אחר שעברו והעידו על הירח - הרי אלו מקדשין את החדש ביום שלשים, ויהיה ראש חדש אדר שני⁷¹; ואלו קדשוהו קדם שיעברו את השנה - שוב לא היו מעברין, שאין מעברין בניסן.

(68) שם יב, ב. (69) "החודש הזה לכם" (שמות יב, ב) - "זה ניסן, ואין אחר ניסן" (שם). אם קבעו אותו ניסן, אי-אפשר לעשותו אדר ולדחות את ניסן לחודש הבא. (70) כי כל זמן שלא באו עדים ולא קידשו, אין זה ניסן אלא אדר (שם). (71) כדעת רב נחמן, שם. ואף שעל-ידי הקידוש התברר שיום השלושים באמת ראוי להיות ראש חודש ניסן, בכל זאת נשאר העיבור בתוקפו, ויום השלושים נעשה לראש-חודש אדר שני. ואף-על-פי שמוטב היה לעבר חודש אדר ולעשות יום שלשים ואחד לראש-חודש אדר שני, ואז היה עיבור השנה כשר מלכתחילה, בכל זאת מקדשים את החודש, כיון שבאו עדי ראיה, ועי' להלן פ"ח ה"א, ועי' 'אור שמח'.

במעוט⁴⁷. אמרו שנים: נשב ונראה, ואחד אומר: לא נשב - מוסיפין עוד שנים מן המזמנים, ונושאים ונותנים בדבר⁴⁸.

(40) סנהדרין י, ב"א. א. כלומר מזמנים מבערב למחר - שהעיבור הוא ביום (להלן ה"ב). (41) הוא הנשיא, כדלהלן ה"ב. (42) עי' ה"ב. (43) שם יא, א. (44) כרבן שמעון בן גמליאל (סנהדרין ב.). (45) כלומר, אלה שנשמכו. (46) שדעתם היא שאינה צריכה עיבור. (47) ואין צורך לדון בשאלת העיבור. (48) אם צריכה עיבור או לא.

י. שנים אומרים: צריכה עבור, ושלשה אומרים: אינה צריכה - בטלו שנים במעוט⁴⁹. שלשה אומרים: צריכה עבור, ושנים אומרים: אינה צריכה עבור - מוסיפין שנים מן המזמנים לה, ונושאים ונותנים, וגומרים בשבעה⁵⁰. אם גמרו כלם לעבר או שלא לעבר - עושין כמו שגמרו; ואם נחלקו - הולכים אחר הרב⁵¹ בין לעבר בין שלא לעבר. וצריך שיהא ראש בית דין הגדול, שהיה ראש ישיבה של אחד ושבעים, מכלל השבעה. ואם גמרו בשלשה לעבר - הרי זו מעברת⁵²; והוא, שיהא הנשיא עמהן או שירצה⁵³. ובעבור השנה מתחילין מן הצד⁵⁴, ולקדוש החדש מתחילין מן הגדול⁵⁵.

(49) ועומדים והולכים להם. (50) "שאין המנין פחות משבעה" (שם י:). (51) "אחרי רבים להטות" (שמות כג, ב). (52) שם ב, א. (53) שם יא, א. (54) מן הקטן שבדיינים. הוא מתחיל ואומר: "הרי השנה מקודשת בעיבורה" ('ירושלמי' ראש השנה, פ"ב ה"ה; סנהדרין פ"א, ה"ב). ואין מתחילים מן הגדול, שמא יסמכו השאר על דעתו ולא יראו עצמם כדאים לחלוק עליו, כמו שאמרו בדיני נפשות (פ"י מהל' סנהדרין ה"ו). (55) "ראש בית-דין אומר מקודש" (ראש השנה כד, א. 'ירושלמי' שם).

יא. אין מושיבין לעבור השנה לא מלך ולא כהן גדול⁵⁶. מלך - מפני חילותיו ומלחמותיו, שמא ידעתו נוטה בשבילן לעבר או שלא לעבר⁵⁷; וכזה גדול - מפני הצנח⁵⁸, שמא לא תהיה דעתו נוטה לעבר, כדי שלא יבוא תשרי בימי הקר, והוא טובל ביום הכפורים חמש טבילות⁵⁹.

(56) סנהדרין יח, ב. (57) מפני חיילותיו, שמחלק להם סכום קצוב לשנה, דעתו נוטה לעבר. ומפני מלחמותיו, שישנם כאלה הפטורים שנה מלצאת לצבא - חתנים בשנה ראשונה לנישואיהם - דעתו נוטה שלא לעבר (ראה ברש"י לסנהדרין שם, ובהגהות הגאון האדר"ת לרמב"ם). (58) סנהדרין, שם. (59) יומא לב, א.

יב. היה ראש בית דין הגדול, והוא הנקרא נשיא, בדבר רחוקה⁶⁰ - אין מעברין אותה אלא על תנאי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ג' תמוז - ספר זמנים - הל' קידוש החודש קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על-פי שעכשיו אין יודעים עדיין, אם חודש העיבור יהיה מלא או חסר. (84) בארץ ישראל.

פרק חמישי

(1) יבאר בו שקביעות החודש ועיבור השנה אינם אלא בסנהדרין. ונמשך לדין יום טוב שני של גלויות.

א. כל מה שאמרנו מקביעות ראש חודש על הראיה² ועבור השנה מפני הזמן או מפני הצרף⁴, אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים בארץ ישראל⁵ שנתנו להן הסנהדרין רשות⁶; שכן נאמר למשה ואהרן: החדש הזה לכם ראש חדשים, ומפי השמועה⁷ למדו איש מאיש ממשנה רבנו, שכן הוא פרוש הדבר: עדות זו תהיה מסורה לכם⁸ וכל העומד אחריכם במקומכם. אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל - אין קובעין חדשים ואין מעבירין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום⁹.

(2) למעלה פ"א. (3) למעלה פ"ד, ה"ב. (4) שם ה"ה. (5) [כן הוא במכילתא (בא פרשה ב): "רבי יאשיה אומר, מנין שאין מעבירין את השנה אלא בבית-דין הגדול שבירושלים, תלמוד-לומר: ראשון הוא לכם". וכן הוא ב"ספר המצוות" מ"ע קנ"ג, וב"חנינוך" מצוה ד']. (6) שהרי שנינו (סנהדרין ב.) "עיבור החודש בשלשה, עיבור השנה בשלושה". ועל כרחנו שזהו ברשות הסנהדרין. (7) מפי הקבלה, כי אין זה יוצא מתוך פשט הפסוק. (8) ראש השנה כב, א. (9) ע"י להלן פ"א.

ב. ודבר זה הלכה למשה מסיני¹⁰ הוא: שבזמן שאין סנהדרין - קובעין על פי הראיה¹¹, ובזמן שאין שם סנהדרין - קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראיה, אלא פעמים שהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראיה, או קדם לו ביום או אחרי ביום. וזה שהיה לאחר הראיה ביום - פלא הוא, ובאצות שהן למעבר ארץ ישראל¹².

(10) "שאינו לו רמז במקרא ואינו נקשר בו, ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברא" (הקדמת רבינו לפירוש המשנה). (11) כי ברוב המקרים יום הקביעה, הוא קודם ליום הראיה, או יום הקביעה הוא יום הראיה. (12) ששם קודמת הראיה לראיית בני ארץ-ישראל, ע"י להלן פ"ח ה"ג.

ג. ומאימתי התחילו כל ישראל¹³ לחשב בחשבון זה? מסוף חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל, ולא נשאר שם בית דין קבוע. אבל בימי חכמי משנה, וכן בימי חכמי הגמרא עד ימי אבני ורבא¹⁴ - על קביעת ארץ ישראל היו סומקין.

(13) אפילו בחוץ-לארץ, אף-על-פי שאין קובעים חדשים

טו. אין מעבירין את השנה בשנת רעבון⁷²; שהכל רצים לבית הגרנות לאכל ולחיות, ואי אפשר להוסיף להן זמן לאסור החדש⁷³. ואין מעבירין בשביעית⁷⁴; שיד הכל שולטת על הספיחין⁷⁵, ולא ימצאו לקרפן העמר ושתי הלחם⁷⁶. ורגילין היו לעבר בערב שביעית⁷⁷.

(72) סנהדרין יב, א. (73) התבואה החדשה אסורה באכילה עד הקרבת העומר בט"ז בניסן (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ב). (74) סנהדרין, שם. וכנראה שרק בשביעית אין מעבירין, אבל במוצאי שביעית מעבירין, וכדעת רבן גמליאל (סנהדרין יב). וראה ב'מאירי' עמ' 38. (75) כל הצומח בשדה מאליו בלי חרישה וזריעה, נקרא "ספיח" (ויקרא כה, ה) והוא אסור באכילה מדרבנן, שמא יבואו עובדי עבירה ויזרעו, ויאמרו: ספיחים הם (פ"ד מהל' שמיטה ה"ב). ולפי שאסורים באכילה, יד הכל שולטת עליהם להשחיתם ולקלקלם (וראה מה שכתב המפרש). (76) עומר בט"ז בניסן ושתי הלחם בעצרת, והם באים בשביעית מן הספיחין (ראה בפ"ד מהל' שקלים ה"ה, וב'תוספות' מנחות פד, א ד"ה שומרי). (77) כדי להוסיף חודש לעבודת האדמה (סנהדרין יב).

טז. יראה לי, שזה שאמרו חכמים: אין מעבירין בשנת רעבון ובשביעית - שלא יעברו בהם מפני צרף הדרכים והגשמים וכיוצא בהם⁷⁸; אבל אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה או מפני האביב ופרות האילן - מעבירין לעולם בכל זמן⁷⁹.

(78) ראה למעלה ה"ה. ובדפוס רומי ר"מ, קושטא וויניציה, הגירסה: מפני "הצורך", והמלים "והדרכים והגשמים וכיוצא בהם" - אינן. והשווה להלן פ"ה, ה"א. (79) אפילו בשנת בצורת ואפילו בשביעית, כי שלושת הסימנים האלה הם העיקר, שבגללם מעברים את השנה (למעלה ה"ד). וראה לכך, ממה שעובר ר"ש בן יהוצדק בשנה השביעית (סנהדרין כו), ועל כרחנו שזה היה מפני שלשה דברים אלו, וראה ב'תוספות' שם ד"ה לעבר ('אור שמח'). וראה בהשגת הרמ"ה.

יז. כשמעבירין בית דין את השנה, כותבין אגרות לכל המקומות הרחוקים ומודיעים אותן שעברוה, ומפני מה עברו. ועל לשון הנשיא נכתבו⁸⁰, ואומר להן: יודע לכם, שהסכמתי אני וחברי והוספנו על שנה זו פך וקך. רצו - תשעה ועשרים יום⁸¹, רצו שלשים יום; שחדש העבור הרשות לבית דין להוסיפו מלא או חסר⁸² לאנשים הרחוקים שמודיעין אותם⁸³, אבל הם⁸⁴ - לפי הראיה הם עושים, אם מלא אם חסר.

(80) כלומר, בשמו. (81) ראש השנה יט, ב. וסנהדרין יא, א. (82) כרב פפא. וראה למעלה פ"א הערה י. (83) אף-

הָיָה שְׁקוּבָעֵין עַל הַחֲשׁוֹן. הִנֵּה לְמִדָּת, שְׁאִפְלוּ יוֹם
טוֹב שְׁנֵי שָׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּזִמָּן הַזֶּה - מְדַבְּרֵי
סוֹפְרִים¹⁹.

17) כגון, אם לפי חשבונם אפשר שיראה הירח בזמנו, כלומר ביום השלושים (למעלה פ"א, ה"ו). (18) שאף-על-פי שהתקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלים עדות החודש כל היום (ראש השנה ל:) – אם לא באו, נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש (ביצה ה, ב לפי גירסת ר"ח, ועי' שם ב'תוספות'). (19) מאותו טעם של "מנהג אבותינו בידינו".

ט. אין עשית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום.
פיצד? אם יהיה מקום בינו ובין ירושלים מהלך
חמשה ימים או פחות, שבודאי אפשר שגיעו להן
שלוהין - אין אומרין, שאנשי מקום זה עושין יום
טוב אחד; שמי יאמר לנו שהיו השלוהים יוצאין
למקום זה, שמא לא היו שלוחים יוצאין למקום זה,
מפני שלא היו שם ישראל²⁰, ואחר שהזרו לקבוע על
החשבון ישובו שם ישראלים שהן חזבין לעשות שני
ימים²¹; או מפני שהיה חרום בדרך, בדרך שהיה
בין יהודה וגליל בימי חכמי המשנה²²; או מפני
שהיו הפותים מונעין את השלוהין לעבר ביניהן²³.

(20) ומעולם לא נהגו בו יום-טוב אחד כבמקום שהגיעו אליו השלוחין. (21) כמנהג רוב העולם, עיין להלן הי"ב.
 (22) ע"י בבא-בתרא לח. במשנה ובגמרא שם. (23) ע"י ראש השנה כב, א. ובמשנה וברש"י שם.

י. וְאֵלֹהֵי הַדָּבָר תְּלֹוֹי בְּקִרְיַת הַמָּקוֹם, הָיָה כָּל
בְּנֵי מִצְרַיִם עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד²⁴; שֶׁהָיָה אֲפָשָׁר שְׂיַגִּיעוּ
לָהֶן שְׁלוֹחֵי תִשְׁרִי²⁵, שָׂאִין בֵּין יְרוּשָׁלַיִם וּמִצְרַיִם עַל
דְּרָךְ אֲשָׁקְלוֹן אֲלֵא מֵהֶלֶךְ שְׁמוֹנֶה יָמִים אוֹ פָחוֹת. וְכֵן
רַב סוּרְיָא. הָא לְמַדְתָּ, שָׂאִין הַדָּבָר תְּלֹוֹי בְּהִיּוֹת
הַמָּקוֹם קְרוֹב.

(24) ראה להלן סוף הלכה יא, שיש מקומות במצרים שנהגו מעולם לעשות יום אחד. (25) עי' 'תוספתא' פאה פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 23) וכתובות ריש פ"ג.

יא. נִמְצָא, עֵקֶר דְּבָר זֶה עַל דִּרְךָ זוֹ כִּף הוּא: כֹּל
מְקוֹם שֶׁשֶׁשׁ בֵּינוּ וּבֵין יְרוּשָׁלַם מִהֶלֶךְ יֵתֵר עַל עֲשָׂרָה
יָמִים גְּמוּרִים - עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים לְעוֹלָם, כְּמִנְהַגָם
מִקֵּדָם; שְׁאִין שְׁלוּחֵי כָל תַּשְׁרֵי וְתַשְׁרֵי²⁶ מְגִיעִין אֶלָּא
לְמְקוֹם שְׁבִינוּ וּבֵין יְרוּשָׁלַם מִהֶלֶךְ עֲשָׂרָה יָמִים אוֹ
פָחוֹת. וְכָל מְקוֹם שְׁבִינוּ לְבֵין יְרוּשָׁלַם מִהֶלֶךְ עֲשָׂרָה
יָמִים בְּשׁוּה אוֹ פָחוֹת, שְׁאֵפֶשֶׁר שִׁהִיו שְׁלוּחִין
מְגִיעִין אֵלָיו - רוֹאִים: אִם אוֹתוֹ הַמְּקוֹם מֵאֲרֵץ
יִשְׂרָאֵל, שִׁהִיו בֵּה יִשְׂרָאֵל בְּשַׁעַת הָרְאִיָּה כְּכַבּוֹשׁ שְׁנִי,
כְּגוֹן אוֹשָׁא וְשִׁפְרָעָם וְלוֹז וְיִכְנָה וְנָב וְטַבְרִיָּא וְכִיּוֹצָא
בֵּהֶן - עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד בְּלִבְד²⁷; וְאִם אוֹתוֹ הַמְּקוֹם

ד. כִּשְׁהִיְתָה סִנְהֶדְרִין קִיָּמָתָה וְהָיוּ קוֹבְעִין עַל הָרִאָאָה, הָיוּ בְּגֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַמְּקוֹמוֹת שְׂמִינִיעִין אֲלֵיהֶן שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי עוֹשִׂין יָמִים טוֹבִים יוֹם אֶחָד בִּלְבָד; וּשְׂאָר הַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקוֹת, שְׂאִין שְׁלוּחֵי תִּשְׁרֵי מְגִיעִין אֲלֵיהֶם, הָיוּ עוֹשִׂים שְׁנֵי יָמִים מִסְּפָק¹⁵, לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין יוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּגֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֹדֶשׁ.

15) אף-על-פי שהגיעו אליהם שלוחי ניסן – כיון שלא הגיעו שלוחי תשרי (שהולכים פחות, מפני ראש השנה ויום הכיפורים), עושים שני ימים אפילו בפסח (למעלה פ"ג הי"ב והי"ג).

ה. בְּזֶמֶן הַזֶּה, שְׁאִין שָׁם סִנְהֶדְרִין, וּבֵית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִין עַל חֲשׁבוֹן זֶה - הֲיָה מִן הַדִּין, שִׁיְהִי בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת עוֹשִׂין יוֹם טוֹב אַחַד בְּלִבָּד, אֲפִלּוּ הַמְּקוֹמוֹת הַרְחוּקוֹת שֶׁבְּחֻצָּה לָאֶרֶץ, כְּמוֹ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִכַּל עַל חֲשׁבוֹן אַחַד סוֹמְכִין וְקוֹבְעִין; אֲבָל תִּקְנַת חֲכָמִים הוּא, שִׁיְזַהְרוּ בְּמִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁבִּידֵיהֶם¹⁶.

(16) שלחו מתם: "הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם" (ביצה ד:) שמה תגזור המלכות גזירות על ישראל, ומתוך כך ישכחו את החשבון (שם). [וראה בפ"ו מהל' יום-טוב הי"ד, ובפ"ו מהל' תלמוד תורה הי"ד אות יא, ובלחם-משנה שם].

ו. לְפִיכֶן: כֹּל מָקוֹם שֶׁלֹּא הָיוּ שְׁלוּחֵי תַּשְׁרֵי מַגִּיעִין אֵלָיו, כְּשֶׁהָיוּ הַשְּׁלוּחִין יוֹצְאִין - נַעֲשׂוּ שְׁנֵי יָמִים, וְאֶפְלוּ בְּזֶמֶן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בְּזֶמֶן שְׁבִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹבְעִין עַל הָרֵאדָה; וּבְגֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּזֶמֶן הַזֶּה עוֹשִׂין יוֹם אֶחָד כְּמִנְהַגָּן, שֶׁמַּעֲוֹלָם לֹא עָשׂוּ שְׁנֵי יָמִים. נִמְצָא, יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׂאֲנוּ עוֹשִׂין בְּגִלּוֹת בְּזֶמֶן הַזֶּה - מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁתַּקְנּוּ דְּבַר זֶה.

ז. יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על
הראיה, היו רב בני ארץ ישראל עושין אותו שני
ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו
בית דין את החדש, שאין השלוהין יוצאין ביום
טוב.

ח. וְלֹא עוֹד, אֲלָא אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַם עֲצָמָהּ, שְׁהוּא מְקוֹם בֵּית דִּין, פְּעָמִים רַבּוֹת הָיָה עוֹשִׂין יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים; שָׂאם לֹא בָּאוּ הַעֲדִים כָּל יוֹם שְׁלֹשִׁים - נִזְהָגִין הָיָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמִּצְפִּין לַעֲדִים¹⁷ קִדָּשׁ וּלְמַחֲר קִדָּשׁ¹⁸. וְהוּאִיל וְהָיָה עוֹשִׂין אוֹתוֹ שְׁנֵי יָמִים וְאֶפְלוּ בְּזֶמֶן הָרֹאֵיָה, הִתְקִינוּ שֶׁיְהִי עוֹשִׂין אֶפְלוּ בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ תְּמִיד שְׁנֵי יָמִים בְּזֶמֶן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החשבון שמשבין אותו בקרוב, ויודעין שעת קבוצן בלא דקדוק, אלא במהלכם האמצעי³ - הוא הנקרא מולד; ועקרי החשבון - שמשבין בזמן שאין שם בית דין שיקבעו בו על הראיה, והוא חשבון שאנו מחשבין היום - הוא הנקרא עבור.

(2) וזהו הקיבוץ האמיתי. (3) וזהו הקיבוץ האמצעי. הסנהדרין חישבה קודם את הקיבוץ האמצעי, וממנו הגיעה לקיבוץ האמיתי.

ב. היום והלילה - ארבע ועשרים שעות בכל זמן: שתיים עשרה ביום, ושתיים עשרה בלילה⁴. והשעה מחלקת לאלף ושמונים חלקים. ולמה חלקו השעה למנן זה? לפי שמנן זה יש בו חצי ורביעי ושמינית, ושליש ושתיים ותשוע, וחמש ועשור. והרבה חלקים יש לכל אלו השמות⁵.

(4) לעניין חשבון המולד חושבים תמיד את היום לשתיים עשרה שעות וגם הלילה לשתיים עשרה שעות, ואין מתחשבים בתקופות השנה, שבהן היום לפעמים יותר משתיים עשרה שעות ולפעמים פחות משתיים עשרה שעות. שעה היא החלק העשרים וארבעה מן היום והלילה ביחד, און בלשון הקדמונים - חלק העשרים וארבעה של הזמן הדרוש לסיבוב אחד של הגלגל היומי. (5) ולא השתמשו בחלוקה המקובלת באסטרונומיה, היינו שעה אחת = ששים דקות. (6) המספר 1080 מתחלק למכפלות 3x9; 6x9, מה שאין כן המספר 360.

ג. משיתקבץ הירח והחמה לפי חשבון זה, עד שיתקבצו פעם שניה במהלכם האמצעי - תשעה ועשרים יום, ושתיים עשרה שעות מיום שלשים מתחלת לילו, ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים משעת שלש עשרה. וזה הוא הזמן שבין כל מולד ומולד⁷, וזה הוא חדשה של לבנה.

(7) בין קיבוץ אחד למשנהו.

ד. שנה של לבנה - אם תהיה שנים עשר חדש מחדשים אלו, יהיה כללה: שלש מאות יום, וארבעה וחמשים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים; ואם תהיה מעברת, ותהיה השנה שלשה עשר חדש, יהיה כללה: שלש מאות ושמונים ושלושה יום, ואחת ועשרים שעות, וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים⁸. ושנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות. נמצא, תוספת שנת החמה על שנת הלבנה: עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים.

(8) בחשבון זה נחשב החודש השלושה עשר כ"ט יום, י"ב שעות ותשצ"ג חלקים בהתאם לחשבון הנ"ל.

מסוריא²⁸, כגון צור ודמשק ואשקלון²⁹ וכיוצא בהן, או מחוצה לארץ, כגון מצרים ועמון ומואב וכיוצא בהן - עושין כמנהג אבותיהן שבידיהן: אם יום אחד - יום אחד, ואם שני ימים - שני ימים.

(26) יש אשר שלוחי תשרי אינם יכולים ללכת ארבעה ימים: שתי שבתות ור"ה ויום הכיפורים, ומהלכם אינו אלא עשרה ימים בלבד. ויש אשר יכולים ללכת אחד עשר יום, כגון אם ר"ה חל בשבת. אבל שלוחי כל תשרי ותשרי אינם מגיעים, אלא למרחק שאינו עולה על מהלך עשרה ימים. (27) שוודאי הגיעו אליהם השלוחים. (28) שדוד כבשה וצירפה לא"י ונקראת כיבוש יחיד, ואין דינה כארץ ישראל לכל דבר (ראה פ"א מהל' תרומות ה"ג). (29) שלא כבשוה עולי בבל, ואינה בתחום ארץ ישראל (ראה גיטין ב. ו'תוספות' שם ד"ה ואשקלון, ו'ירושלמי' שביעית פ"ה ה"א). וצ"ע שכאן משמע שדינה כסוריא, ולהלן בפ"א מהל' תרומות ה"ט כתב רבינו שדינה כחוץ לארץ].

יב. מקום שבינו ובין ירושלים עשרה ימים או פחות מעשרה, והוא סוריא או חוצה לארץ, ואין להם מנהג; או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה - עושין שני ימים כמנהג רב העולם. וכל יום טוב שני - מדברי סופרים, ואפלו יום טוב שני של ראש השנה, שהכל עושין אותו בזמן הזה³⁰.

(30) ראה למעלה ה"ח.

יג. זה שאנו מחשבין בזמן הזה כל אחד ואחד בעירו, ואומרין שראש חדש יום פלוני יום טוב ביום פלוני - לא בחשבון שלנו אנו קובעין ולא עליו אנו סומכין, שאין מעברין שנים וקובעין חדשים כחוצה לארץ³¹, ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני ארץ ישראל וקביעתם. וזה שאנו מחשבין - לגלות הדבר בלבד הוא, בין שאנו יודעין שעל חשבון זה הן סומכין, אנו מחשבין לידע יום שנקבעו בו בני ארץ ישראל אי זה יום הוא, וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהיה ראש חדש או יום טוב, לא מפני חשבון שאנו מחשבין.

(31) ברכות סג, א. משום שנאמר (ישעיה ב, ג): "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

~ יום שישי ד' תמוז ~

פרק ששי

(1) קיבוץ החמה והירח בדקדוק.

א. בזמן שעושין על הראיה, היו מחשבין ויודעין שעה שיתקבץ בו הירח עם החמה בדקדוק הרבה², בדרך שהאסטרונומים עושין, כדי לידע אם יראה הירח או לא יראה. ותחלת אותו החשבון - הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לִידַע מִגֵּן הַיָּמִים, אֲלֹא לִידַע בָּאֵי זֶה יוֹם מִיָּמֵי הַשָּׁבוּעַ וּבָאֵי זֶה שָׁעָה וְאֵי זֶה חֵלֶק יִהְיֶה הַמּוֹלָד.

י. כָּל תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה שָׁנָה, שִׁיחִיו מִהֵן שִׁבְעָה שָׁנִים מְעַבְרוֹת וְשִׁתִּים עֲשָׂרָה פְּשׁוּטוֹת, נִקְרָא מַחְזֹר. וְלָמָּה סִמְכֵנוּ עַל מִגֵּן זֶה? שְׁבֻזְמָן שְׂאֵתָהּ מִקֶּבֶץ מִגֵּן יָמֵי שִׁתִּים עֲשָׂרָה שָׁנָה פְּשׁוּטוֹת וְשִׁבְעָה מְעַבְרוֹת, וְשִׁעוּתֵיהֶן וְחִלְקֵיהֶן, וְתִשְׁלִיף כָּל אֶלֶף וְשִׁמּוֹנִים חֲלָקִים - שָׁעָה, וְכָל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת - יוֹם, וְתוֹסִיף לְמִגֵּן הַיָּמִים - תִּמְצָא הַכֹּל תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה שָׁנָה מִשְׁנֵי הַחֲמָה, שֶׁכָּל שָׁנָה מִהֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּשָׁנָה, וְלֹא יִשְׁאָר מִמִּגֵּן זֶה הַחֲמָה בְּכָל תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה שָׁנָה חוּץ מִשָּׁעָה אֶחָת וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁמּוֹנִים וְחֲמִשָּׁה חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: אַתִּפָּה.

יא. נִמְצָא בְּמַחְזֹר שֶׁהוּא כְּזֶה, הַחֲדָשִׁים כָּלֵם חֲדָשִׁי הַלְבָּנָה, וְהַשָּׁנִים שְׁנֵי הַחֲמָה. וְהַשָּׁבַע שָׁנִים הַמְעַבְרוֹת שֶׁכָּל מַחְזֹר וּמַחְזֹר לִפִּי חֲשׁוֹבֵן זֶה, הֵם: שָׁנָה שְׁלִישִׁית מִן הַמַּחְזֹר, וְשִׁשִּׁית, וְשִׁמִּינִית, וְשִׁנָּה אֶחָת עֲשָׂרָה, וְשִׁנָּה אַרְבַּע עֲשָׂרָה, וְשִׁנָּה שִׁבְעָה עֲשָׂרָה, וְשִׁנָּה תִשְׁעָה עֲשָׂרָה. סִימָן לָהֶם: גו"ח י"א י"ד י"ז י"ט.

יב. בְּשִׁתְּקֵבֶץ שְׁאֵרִית כָּל שָׁנָה מִשְׁתִּים עֲשָׂרָה שָׁנָה הַפְּשׁוּטוֹת, שֶׁהִיא ד"ח תתע"ו, וְשְׁאֵרִית כָּל שָׁנָה מִשְׁבַּע שָׁנִים הַמְעַבְרוֹת, שֶׁהִיא הכ"א תקפ"ט, וְתִשְׁלִיף הַכֹּל שִׁבְעָה שִׁבְעָה - יִשְׁאָר: שְׁנֵי יָמִים, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה שָׁעוֹת, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: בִּי"ו תקצ"ה. וְזֶה הוּא שְׁאֵרִית הַמַּחְזֹר.

יג. בְּשִׁיחִיָּה לֶךְ יָדוּעַ מוֹלָד תַּחֲלַת מַחְזֹר, וְתוֹסִיף עָלָיו בִּי"ו תִּקְצִי"ה - יִצָּא לֶךְ תַּחֲלַת הַמַּחְזֹר שְׁאֵחֲרִיו. וְכֵן מוֹלָד כָּל מַחְזֹר וּמַחְזֹר, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְכִבְרָ אֲמַרְנוּ, שֶׁמוֹלָד תַּחֲלַת הַמַּחְזֹר הָרִאשׁוֹן הִיָּה לְבַהֲרִ"ד. וּמוֹלָד הַשָּׁנָה הוּא מוֹלָד תִּשְׁרִי שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה¹².

(12) כִּשְׁהַרְמַב"ם מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמִּלִּים "מוֹלָד הַשָּׁנָה", כּוֹנֵנוֹ לְמוֹלָד חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה.

יד. וּבִדְרָךְ הַזֹּאת תִּדַּע מוֹלָד כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה שֶׁתִּרְצֶה, וּמוֹלָד כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ שֶׁתִּרְצֶה, מִשְׁנִים שֶׁעֲבָרוּ אוֹ מִשְׁנִים שֶׁעֲתִידִים לְבֹא. בִּיצֵד? תִּקַּח שְׁנֵי יִצִּירָה שֶׁעֲבָרוּ וְגִמְרוּ, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָם מַחְזֹרִין שֶׁל תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה תִּשְׁעָה עֲשָׂרָה שָׁנָה, עַד תִּשְׁרִי שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה

ה. בְּשִׁתְּשִׁלִּיף יָמֵי חֹדֶשׁ הַלְבָּנָה שִׁבְעָה שִׁבְעָה, שֶׁהֵן יָמֵי הַשָּׁבוּעַ, וְיִשְׁאָר: יוֹם אֶחָד, וְשִׁתִּים עֲשָׂרָה שָׁעוֹת וְשִׁבְעָה מֵאוֹת וְתִשְׁלִיף וְתִשְׁעִים חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: אִי"ב תשצ"ג. וְזֶה הִיא שְׁאֵרִית חֹדֶשׁ הַלְבָּנָה⁹. וְכֵן בְּשִׁתְּשִׁלִּיף יָמֵי שָׁנָה הַלְבָּנָה שִׁבְעָה שִׁבְעָה: אִם שָׁנָה פְּשׁוּטָה הִיא - יִשְׁאָר מִמֶּנָּה: אַרְבַּעַה יָמִים, וְשִׁמּוֹנָה שָׁעוֹת, וְשִׁמּוֹנָה מֵאוֹת וְשִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: ד"ח תתע"ו. וְזֶה הִיא שְׁאֵרִית שָׁנָה פְּשׁוּטָה¹⁰. וְאִם שָׁנָה מְעַבְרָת הִיא - תִּהְיֶה שְׁאֵרִיתָהּ: חֲמִשָּׁה יָמִים, וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה וְשִׁמּוֹנִים חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: הַכ"א תקפ"ט.

(9) וּבִשְׁעוֹר זֶה יִתְאַחַר הַמּוֹלָד שֶׁל הַחֹדֶשׁ הַבֹּא. (10) וּבִשְׁעוֹר זֶה יִתְאַחַר הַמּוֹלָד שֶׁל הַשָּׁנָה הַפְּשׁוּטָה הַבֹּא.

ו. בְּשִׁיחִיָּה עִמָּךְ יָדוּעַ מוֹלָד חֹדֶשׁ מִן הַחֲדָשִׁים, וְתוֹסִיף עָלָיו אִי"ב תשצ"ג - יִצָּא מוֹלָד שְׁאֵחֲרִיו, וְתִדַּע בָּאֵי זֶה יוֹם מִיָּמֵי הַשָּׁבוּעַ וּבָאֵי זֶה שָׁעָה וּבִכְמָה חֲלָקִים יִהְיֶה.

ז. בִּיצֵד? הִרִי שֶׁהִיָּה מוֹלָד גִּסּוֹן בְּאַחֵר בְּשָׁבָת, בְּחֲמִשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, וּמֵאָה וְשִׁבְעָה חֲלָקִים - סִימָן לָהֶם: אהק"ז - בְּשִׁתְּוֹסִיף עָלָיו¹¹ שְׁאֵרִית חֹדֶשׁ הַלְבָּנָה, וְהוּא אִי"ב תשצ"ג - יִצָּא מוֹלָד אִיר בְּלִיל שְׁלִישִׁי, חֲמִשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה, וְתִשְׁעָה מֵאוֹת חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: ג"ה תת"ק. וְעַל דְּרָךְ זֶה עַד סוֹף הָעוֹלָם, חֹדֶשׁ אַחֵר חֹדֶשׁ.

(11) וּכְשֶׁתַּחֲסִיר מִמֶּנּוּ שְׁאֵרִית זֶה, יִצָּא לֶךְ מוֹלָד הַחֹדֶשׁ שֶׁלִּפְנֵיו.

ח. וְכֵן בְּשִׁיחִיָּה עִמָּךְ יָדוּעַ מוֹלָד שָׁנָה זֹה, וְתוֹסִיף שְׁאֵרִיתָהּ עַל יָמֵי הַמּוֹלָד - אִם פְּשׁוּטָה הִיא, שְׁאֵרִית הַפְּשׁוּטָה; וְאִם מְעַבְרָת הִיא, שְׁאֵרִית הַמְעַבְרָת - יִצָּא לֶךְ מוֹלָד שָׁנָה שְׁלֹאֲחִירָהּ. וְכֵן שָׁנָה אַחֵר שָׁנָה, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְהַמּוֹלָד הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ תַּתְּחִיל, הוּא מוֹלָד שֶׁהִיָּה בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל יִצִּירָה, וְהוּא הִיָּה בְּלִיל שְׁנִי, חֲמִשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה, וּמֵאוֹתִים וְאַרְבַּעַה חֲלָקִים. סִימָן לָהֶם: בַּהֲר"ד. וּמִמֶּנּוּ הוּא תַּחֲלַת הַחֲשׁוֹבֵן.

ט. בְּכָל הַחֲשׁוֹבוֹנוֹת הָאֵלּוּ שֶׁתִּדַּע מִהֵן הַמּוֹלָד, בְּשִׁתְּוֹסִיף שְׁאֵרִית עִם שְׁאֵרִית, בְּשִׁתְּקֵבֶץ מִן הַחֲלָקִים אֶלֶף וְשִׁמּוֹנִים - תִּשְׁלִיף שָׁעָה אֶחָת וְתוֹסִיף אוֹתוֹ לְמִגֵּן הַשָּׁעוֹת, וְכִשְׁתְּקֵבֶץ מִן הַשָּׁעוֹת אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים - תִּשְׁלִיף יוֹם וְתוֹסִיף מִמֶּנּוּ לְמִגֵּן הַיָּמִים, וְכִשְׁתְּקֵבֶץ מִן הַיָּמִים יוֹתֵר עַל שִׁבְעָה - תִּשְׁלִיף שִׁבְעָה מִן הַמִּגֵּן וְתִגִּיחַ הַשָּׁאָר; שְׁאִין אֲנִי מַחְשְׁבִּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רק בליל יום הבא, ומשום כך קובעים ראש חודש ביום שלאחריו.

ג. כשיהיה המולד בחצי היום או אחר חצות, ונדחה ליום שלאחריו, אם יהיה יום שלאחריו מימי אד"ו - הרי זה נדחה לשלאחריו⁸, ויהיה ראש החדש קבוע בשלישי מיום המולד. כיצד? הרי שיהיה המולד בשבת בחצות, סימן: זי"ח⁹ - קובעין ראש החדש בשנה שמולדה בזה בשני בשבת. וכן אם היה המולד בשלישי בחצות או אחר חצות - קובעין ראש החדש בחמישי בשבת.

(8) בדפוס ויניציא, וכן בכת"י תימני, הגירסה היא: נדחה "לשל אחר אחריו", והשווה לשון הרמב"ם סוף ה"ו. (9) כלומר יום ד' - שבת, י"ח שעות. את השעות סופרים מהערב. חצות היום הוא שמונה-עשרה שעות מתחילת הערב.

ד. מולד תשרי שייצא בחשבון זה¹⁰ בליל שלישי, בחשע שעות בלילה, ומאתים וארבעה חלקים משעה עשרית - סימנה: ג"ט ר"ד - או יותר על זה, אם היתה שנה פשוטה - דוחין את ראש החדש¹¹, ואין קובעים אותו בשלישי בשנה זו, אלא בחמישי בשבת.

(10) ע"י הלכה א', הערה א'. (11) שארית שנה פשוטה היא ד"ח תתע"ו (פ"ו, ה"ה). אם נקבע את ראש השנה ביום המולד, כלומר ביום השלישי, או ראש השנה הבאה יצא בשבת בחצי היום. 3 ימים, 9 שעות, 204 חלקים + 4 ימים, 8 שעות, 876 חלקים = 7 ימים, 181 שעות. בגלל מולד זקן ואד"ו נצטרך לדחותו ליום שני. ההפרש בין ר"ה אחד למשנהו, יהיה איפוא חמשה ימים (חוץ מיום הקביעה של זו ושל זו). בשנה פשוטה, זה בלתי אפשרי, משום שבין ראש שנה אחת (פשוטה) לראש שנה שניה יש לא פחות משני ימים, ולא יותר מארבעה ימים (ע"י להלן פ"ח, ה"ז). משום כך, אם מולד תשרי הוא ג"ט ר"ד, דוחים את הקביעה ליום החמישי (בגלל אד"ו). ההפרש בין שתי הקביעות הוא שלושה ימים בלבד, וזה אפשרי.

ה. וכן אם יצא מולד תשרי ביום שני, בשלש שעות ביום, וחמש מאות ותשעה ושמונים חלקים משעה רביעית - סימנה בט"ו תקפ"ט - או יותר על כן, אם היתה אותה השנה מוצאי המעברת, שהיתה השנה הסמוכה לה שעברה מעברת - אין קובעין ראש החדש בשני בשנה זו, אלא בשלישי¹².

(12) שארית שנה מעוברת היא: ה' כ"א, תקפ"ט (לעיל פ"ו, ה"ה). אם המולד של תשרי הסמוך לשנה מעוברת שלפניו הוא ב' ט"ו תקפ"ט, אז מולד תשרי של אותה השנה המעוברת היה ביום השלישי בחצי היום, ובגלל מולד זקן ואד"ו נדחה ליום חמישי. אם נקבע ראש-חודש תשרי של שנה זו שלאחרי השנה המעוברת ביום המולד שלו, היינו

- ותדע מנן המחזורין שעברו, ומנן השנים שעברו ממחזור שעדיין לא נשלם. ותקח לכל מחזור ומחזור ב"ו תקצ"ה, ולכל שנה ושנה פשוטה משני המחזור שלא נשלם - ד"ח תתע"ו, ולכל שנה מעברת - הכ"א תקפ"ט, ותקבץ הפל, ותשליף החלקים - שעות, ותשליף השעות - ימים, והימים תשליכם שבעה שבעה, והנשאר מן הימים ומן השעות והחלקים הוא מולד שנה הבאה שתתקרא לידע מולדה.

טו. מולד השנה שייצא בחשבון זה הוא מולד ראש חודש תשרי, וכשתוסיף עליו אי"ב תשצ"ג - יצא מולד מרחשון, וכשתוסיף על מרחשון אי"ב תשצ"ג - יצא מולד כסלו, וכן לכל חודש וחודש זה אחר זה, עד סוף העולם.

פרק שביעי

(1) קביעת ראש חודש תשרי.

א. אין קובעין לעולם ראש חודש תשרי לפי חשבון זה², לא באחד בשבת³ ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת⁴. וסימן להם: אד"ו. אלא כשיהיה מולד תשרי באחד משלשה ימים האלו - קובעין ראש חודש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד באחד בשבת - קובעין ראש חודש תשרי יום שני, ואם היה המולד ברביעי - קובעין ראש חודש יום חמישי, ואם היה המולד בששי - קובעין ראש חודש בשביעי⁵.

(2) שמוספים אי"ב תשצ"ג על מולד אלול שלפניו. (3) ע"י סוכה מג, ב. (4) ע"י ראש השנה כ, א. (5) את הטעם לדחיה זו, שאין קובעים ראש-חודש תשרי בימי אד"ו, תמצא להלן בהלכה ד'.

ב. וכן אם יהיה המולד בחצי היום או למעלה מחצי היום⁶ - קובעין ראש חודש ביום שלאחריו. כיצד? הרי שהיה המולד ביום שני בשש שעות ביום או יותר על שש שעות - קובעין ראש חודש בשלישי; ואם היה המולד קדם חצי היום, אפלו בחלק אחד - קובעין ראש החדש באותו יום המולד עצמו⁷. והוא, שלא יהיה אותו היום מימי אד"ו.

(6) וזהו הנקרא "מולד זקן". (7) "נולד קודם חצות, בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה. לא נולד קודם חצות, בידוע שלא נראה סמוך לשקיעת החמה" (ראש השנה כ:). בתוך שש השעות הראשונות אחר המולד, אין החרמש של הירח החדש נראה, מפני שהוא קטן מדי. אחר שש שעות, אפשר שיראה כבר בארץ ישראל. אם נולד קודם חצות, אפשר שיראה הירח עוד ביום המולד. משום כך קובעים ראש החודש באותו יום המולד עצמו. אם נולד אחר חצות, יראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד', אז יחול יום הכיפורים ביום ו'. אם ראש השנה יהיה ביום ו', אז יחול יום הכיפורים ביום א' או מפני שמחת יום-טוב או שבת בירקות טריים (אם ראש השנה יחול ביום ו', אז גם סוכות יחול ביום ו' או אם ר"ה חל ביום א', עי' ר"ה כ.). אם ראש השנה יחול ביום א', אז יום הערבה יהיה בשבת, ולא יוכלו לקיים מצוות חיבוט הערבות (סוכה מג.). הרמב"ם הבין כנראה - וכך הבין גם רבינו חננאל - (עי' פירוש רבינו חננאל לראש השנה כ.), שנימוק זה איננו עיקר. הטעם האמיתי, כבוד מתים או שמחת יום-טוב הם סעד בלבד לדחיה, דוגמת טלאים וגדיים, שהם משמשים סעד בלבד בעיבור השנה (עי' למעלה פ"ד, ה"ז). בגלל הסעד של כבוד מתים או ירקות טריים לשבת או ליום-טוב, קבעו דווקא את ימי אד"ו לדחיה.

ח. ועקר שאר הארבע דחיות¹⁷ אלו הוא זה העקר שאמרנו, שהחשבון הזה במהלך אמצעי¹⁸. וראיה לדבר: שהמולד יהיה בליל שלישי וידחה לחמישי¹⁹, פעמים רבות לא יראה ירח בליל חמישי ולא בליל ששי, מפלל שלא נתקבצו השמש והירח קבוצין אמתים אלא בחמישי.

(17 כלומר, הדחיות מפני מולד זקן, גטר"ד, בט"ו תקפ"ט שנשארו מארבע הדחיות. (18 עי' למעלה פ"ו, ה"א. העיקרון בכל ארבע הדחיות הוא אסטרונומי, עדי שהמולד האמצעי יפגע ביום הקיבוץ האמיתי. (19 נקט דוגמה של מולד תשרי שחל בגטר"ד, ובגלל אד"ו נדחה מיום ד' ליום ה'.

פרק שמיני

(1 ימי חדשי הלבנה.

א. חדשה של לבנה - תשעה ועשרים יום ומחצה ותשצ"ג חלקים, כמו שבארנו²⁰. ואי אפשר לומר שראש החדש יהיה במקצת היום, עד שיהיה מקצת היום מחדש שעבר ומקצתו מהבא²¹; שנאמר: עד חדש ימים. מפי השמועה למדו, שגמים אתה מחשב לחדש, ואי אתה מחשב שעות²².

(2 למעלה פ"ו, ה"ג. (3 כלומר, חציו האחד של יום השלושים מחודש שעבר, וחציו השני מן החודש הבא. (4 מגילה ה, א.

ב. לפיכך עושין חדשי הלבנה, מהן חדש חסר ומהם חדש מלא. חדש חסר - תשעה ועשרים יום בלבד, ואף על פי שחדשה של לבנה יתר על זה בשעות; וחדש מלא - משלשים יום, ואף על פי שחדשה של לבנה פחות מזה בשעות. כדי שלא לחשב שעות בחדש, אלא ימים שלמים.

ג. אלו הנה חדשה של לבנה תשעה ועשרים יום ומחצה בלבד, היו כל השנים חדש מלא וחדש חסר, ויהיו ימי שנת הלבנה שלש מאות וארבעה

ב', ט"ו, תקפ"ט, אז בין שני ראשי שנה אלה יהיו שלושה ימים בלבד, זה בלתי-אפשרי, משום שבין ראש שנה מעוברת ולבין ראש השנה שלאחריה יש לא פחות מארבעה ימים ולא יותר מששה ימים (עי' להלן פ"ח, ה"ח). על כן דוחים את קביעת ראש -חודש תשרי, שמולדו ב', ט"ו, תקפ"ט ליום השלישי, כדי שבין שני ראשי שנים יהיה לכל הפחות הפרש של ארבעה ימים.

ו. הנה מולד השנה הפשוטה, שאמרנו שתדחה לחמישי, פחות חלק אחד, כגון שיצא סימנה ג"ט ר"ג או פחות מזה - קובעין אותה בשלישי. וכן אם הנה מולד מוצאי העבור ביום שני פחות חלק, כגון שהיה סימנה בט"ו תקפ"ח או פחות מזה - קובעין אותה בשני²³. נמצא דרך קביעת ראש חדש תשרי לפי חשבון זה כך הוא: תחשב ותדע המולד, באי זה יום יהיה, ובכמה שעות מן היום או מן הלילה, ובכמה חלקים מן השעה. ויום המולד הוא יום הקביעה לעולם, אלא אם כן היה באחד בשבת או ברביעי או בערב שבת, או אם היה המולד בחצות היום או אחר חצות, או אם היה בר"ד חלקים משעה עשירית מליל שלישי או יותר על זה, והיתה שנה פשוטה, או שהיה המולד בתקפ"ט חלקים משעה רביעית מיום שני, והיתה השנה פשוטה שאחר המעברה; שאם יארע באחד מארבעה דברים האלו - אין קובעין ביום המולד, אלא ביום שלאחריו או שלאחר אחריו²⁴, בדרך שבארנו.

(13 משום שמולד תשרי של השנה הבאה לא יהיה מולד זקן, שהלא יצא בשבת לפני חצי היום. על כן אם מולד השנה הפשוטה הוא ג"ט ר"ג או פחות מזה, נקבע את ראש השנה ביום המולד, ביום השלישי. בין שני ראשי השנים יהיו שלושה ימים (מיום ג' עד יום שבת), ובשנה פשוטה זה אפשרי. אם מולד מוצאי העבור ביום שני פחות חלק, אז מולד השנה המעוברת שלפניה לא היה מולד זקן. הוא חל ביום השלישי לפני חצות, ויום המולד היה ראש השנה. על כן נוכל לקבוע את ראש השנה הפשוטה שלאחר המעוברת ביום השני. בין שני ר"ה יהיו חמשה ימים (בין יום ג' לבין יום ב'). (14 אם יום שלאחריו הוא אד"ו.

ז. ומפני מה אין קובעין בחשבון זה בימי אד"ו? לפי שהחשבון הזה הוא לקבוצין הירח והשמש בהלוכה האמצעי, לא במקום האמיתי, כמו שהודענו²⁵, לפיכך עשו יום קביעה ויום דחיה, כדי לפגע ביום קבוצין האמיתי. כיצד? בשלישי קובעין, ברביעי דוחין, בחמישי קובעין בששי דוחין, בשבת קובעין, אחד בשבת דוחין, בשני קובעין²⁶.

(15 עי' למעלה פ"ו, ה"א. (16 הנימוק לדחיית אד"ו בתלמוד הוא, שלא תבאנה שתי קדושות רצופות זו אחר זו, מפני כבוד המתים שלא יסריחו (אם ראש השנה יהיה ביום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלושים יום (ועי' ראש השנה יט: ו'תוספות' שם ד"ה אדר).
 (13) "אדר הסמוך לניסן לעולם חסר" (ר"ה יט:).

ו. נשארו שני החדשים, שהן מרחשון וכסלו. פעמים יהיו שניהם מלאים, ופעמים יהיו שניהם חסרים, ופעמים יהיה מרחשון חסר וכסלו מלא¹⁴. וישנה שיהיה בה שני חדשים אלו מלאים, היא שנקראו חדשיה שלמים; וישנה שיהיה בה שני חדשים אלו חסרים, נקראו חדשיה חסרין; וישנה שיהיה בה מרחשון חסר וכסלו מלא, נקראו חדשיה פסדרין¹⁵.

(14) הסיבה לשינויים אלה, מבוארת למעלה בהלכה ג'. למטרה זו בחרו בתחילת השנה, בחדשים חשון וכסלו. בתשרי לא רצו לנגוע, והשאירו אותו קבוע לתמיד מפני החגים שבו (ועי' ערכין ט.). (15) או "שנה סדורה", עי' להלן פרק יב.

ז. דרך ידיעת השנה אם חדשיה מלאים או חסרין או פסדרין לפי חשבון זה, כך הוא: תדע תחלה יום שנקבע בו ראש השנה, שתתראה לידע סדור חדשיה, כמו שבארנו בפרק שביעי, ותדע יום שיקבע בו ראש השנה שלאחריה, ותחשב מנין הימים שביניהן, חוץ מיום הקביעה של ז' ושל ז'; אם תמצא ביניהן שני ימים - יהיו חדשי השנה חסרין, ואם תמצא ביניהם שלשה ימים - יהיו פסדרין, ואם תמצא ביניהם ארבעה ימים - יהיו חדשי השנה שלמים¹⁶.

(16) 1. שנה שחדשיה חסרים, יש בה 353 ימים. אם מנכים את יום הקביעה שלה, נשארים 352 יום, שהם 50 שבועות ושני ימים. 2. שנה סדורה, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 353 יום, שהם 50 שבועות ושלושה ימים. 3. שנה שחדשיה שלמים, לאחר ניכוי יום הקביעה, היא 354 יום, שהם 50 שבועות וארבעה ימים.

ח. במה דברים אמורים? פשהיתה השנה שתתראה לידע סדור חדשיה פשוטה; אבל אם היתה מעוברת: אם תמצא בין יום קביעתה ובין יום קביעת שנה שלאחריה ארבעה ימים - יהיו חדשי אותה שנה המעוברת חסרים, ואם תמצא ביניהם חמשה ימים - יהיו פסדרין, ואם תמצא ביניהם ששה ימים - יהיו שלמים¹⁷.

(17) בשנה מעוברת, מוסיפים שני ימים לסימן של שנה פשוטה. במקום שנים, שלושה וארבעה ימים בפשוטה - באים ארבעה, חמשה וששה ימים במעוברת. הסיבה לכך נעוצה בחודש העיבור הנוסף, שהוא תמיד מלא (עי' למעלה ה"ה). שלושים יום הם ארבעה שבועות ועוד שני ימים.

ט. כיצד? הרי שרצינו לידע סדור חדשי שנה זו,

והמשלים, ששה חדשים חסרים וששה חדשים מלאים. אבל מפני החלקים שיש בכל חדש וחדש יותר על חצי היום, יתקבץ מהן שעות וימים, עד שיהיו מקצת השנים חדשים חסרים יותר על המלאים⁵, ובמקצת השנים חדשים מלאים יותר על החסרים⁶.

(5) בשנה פשוטה - שבעה חסרים וחמשה מלאים. בשנה מעוברת - שבעה חסרים וששה מלאים, משום שאדר ראשון תמיד מלא (עי' ה"ה). (6) בשנה פשוטה - שבעה מלאים וחמשה חסרים. בשנה מעוברת - שמונה מלאים וחמשה חסרים (משום שסכום יתרות תשצ"ג חלקים שבכל חודש וחודש, אינו עולה בדיוק לעודף המלאים על החסרים, יש צורך להגדיל אחר-כך את מספר החסרים על המלאים).

ד. יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה. אם היה החדש שעבר חסר - יהיה יום שלשים ראש חדש הבא, ואם יהיה החדש שעבר מלא - יהיה יום שלשים ראש חדש, הואיל ומקצתו ראש חדש⁷, ויהיה תשלום החדש המלא שעבר, ויהיה יום אחד ושלשים ראש חדש הבא, וממנו הוא המנין, והוא יום הקביעה⁸. ולפיכך עושין ראשי חדשים בחשבון זה⁹, חדש אחד יום אחד בלבד וחדש אחד שני ימים.

(7) חציו השני של יום השלושים. (8) דין שני הימים, יום השלושים ויום השלושים ואחד, כדין ראש-חודש, אלא שספירת ימי החודש הבא מתחילה מן יום השלושים ואחד כיום ראשון של החודש. יום השלושים שייך לחודש שעבר. (9) מה שאינו כן כשמקדשים את החודש על פי הראיה. חודש שהוא לפי קביעתנו מלא, יכול על פי הראיה להיות חסר, וכן להיפך.

ה. סדר החדשים המלאים והחסרים לפי חשבון זה¹⁰ כך הוא: תשרי לעולם מלא¹¹, וטבת לעולם חסר, ומטבת ואילך - אחד מלא ואחד חסר, על הסדר. כיצד? טבת חסר, שבט מלא; אדר חסר, ניסן מלא; אייר חסר, סיון מלא; תמוז חסר, אב מלא; אלול חסר. ובשנה המעוברת - אדר ראשון מלא¹², ואדר שני חסר¹³.

(10) עי' הערה קודמת. (11) מכיון שיותר מחצי (י"ב שעות ותשצ"ג חלקים) של יום ל' שייך לתשרי, זקפו את כל יום ל' על חשבון תשרי. את החודש הבא עשו כ"ט יום (חסר), כלומר כחצי יום פחות מאורכו האמיתי של חודש הלבנה, כדי לאזן את כחצי היום שהוסיפו על החודש הקודם (על חודש מרחשון, עי' ה"ו). (12) הוא חודש העיבור. עודפי שנות החמה על שנות הלבנה מצטרפים כמעט בכל שנות העיבור ליותר מחודש הלבנה (עי' למעלה פ"ו, ה"א). משום כך, כנראה, עושים את אדר א' - חודש העיבור -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האחד ביום השלישי, ובמקרה השני - ביום החמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים וארבעה ימים. בשני המקרים אין חדשי השנה כסדרם. נניח שר"ה היה ביום שני. המולד המוקדם ביותר הוא שבת חצי היום. המולד המאוחר ביותר הוא יום שני בחצי היום פחות חלק, אם השנה שקדמה לה לא היתה מעוברת; ב' ט"ו תקפ"ח - אם השנה שקדמה לה היתה מעוברת (ב' ט"ו תקפ"ט במוצאי מעוברת דוחים את הקביעה, ע' פ"ז ה"ה). אם נוסף שארית השנה למולד המוקדם, יצא המולד הבא ביום חמישי. בין שני ר"ה יש שני ימים, כלומר חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסף את השארית ליתר שני המולדות, יחול מולד ר"ה הבא ביום השבת. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. 2. שנה מעוברת. ר"ה היה בשבת. גבולות המולד הם: יום ה' בחצי היום - שבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסף שארית שנה מעוברת (ה', כ"א, תקפ"ט) למולד המוקדם, יצא מולד ר"ה הבא ביום הרביעי. בגלל אד"ו נדחת הקביעה ליום החמישי. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. אם נוסף את השארית הנ"ל למולד המאוחר, יצא המולד של השנה הבאה ביום הששי, ובגלל אד"ו נדחת הקביעה ליום השבת. בין שני ר"ה יש ששה ימים. חדשי השנה אינם כסדרם. נניח שר"ה היה ביום השני. גבולות המולד הם: שבת בחצי היום - יום ב' חצי היום פחות חלק. מולד ר"ה הבא יהיה במקרה האחד יום ששי, והקביעה תידחה ליום השבת, ובמקרה השני ביום א', והקביעה תידחה ליום ב'. פעם יש בין שני ר"ה ארבעה ימים, ופעם - ששה ימים. בשני המקרים חדשי השנה אינם כסדרם. 1. (21) שנה פשוטה. אם ר"ה בחמישי, אז גבולות המולד הם: גטר"ד - ה' בחצי היום פחות חלק. מולד השנה הבאה במקרה האחד יהיה שבת בחצי היום, ובגלל מולד זקן ואד"ו תידחה הקביעה ליום השני. בין שני ר"ה יש שלושה ימים, כלומר, חדשי השנה כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד הבא ביום השלישי, והקביעה תהיה בו ביום. בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. השנה חדשה מלאים. בשני המקרים אין חדשה חסרים. 2. שנה מעוברת. אם ר"ה בחמישי, אז גבולות המולד הם: יום ג' בחצי היום - יום ה' בחצי היום פחות חלק. אם נוסף ה', כ"א תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - יהיה, במקרה האחד, מולד השנה הבאה ב' ט"ו, תקפ"ט והקביעה תהיה ביום ג' (ע' פ"ז, ה"ה). בין שני ר"ה יש ארבעה ימים. השנה חדשה אינם כסדרם. במקרה השני, יהיה המולד ביום הרביעי, והקביעה תידחה ליום החמישי. בין שני ר"ה יש ששה ימים. השנה חדשה אינם כסדרם.

~ שבת קודש ה' תמוז ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) ימי שנת החמה.

א. שְׁנַת הַחֲמָה - יֵשׁ מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל שְׂאוּמְרִים, שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים יוֹם וְרִבְעֵי יוֹם, שֶׁהִיא שֵׁשׁ שָׁעוֹת; וְיֵשׁ מִהֶן שְׂאוּמְרִים, שֶׁהִיא פָּחוֹת

וְהִיא רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי, וְהִיא פְּשוּטָה, וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף בְּשָׁנֵי בְּשֶׁבֶת, נִמְצָא בִּינְיָהֵן שְׁלֹשָׁה יָמִים - יִדְעֻנוּ שֶׁשָּׁנָה זוֹ חֲדָשִׁיהָ כְּסֻדְרָה¹⁸. וְאִלּוּ הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף בְּשָׁלִישִׁי - הָיוּ חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה זוֹ שְׁלָמִים. וְאִלּוּ הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשָׁנָה זוֹ בְּשֶׁבֶת, וּבְשָׁנָה שְׁלֹא־חֲרִיף בְּשָׁלִישִׁי בְּשֶׁבֶת - הָיוּ חֲדָשֵׁי שָׁנָה זוֹ חֲסִרִין. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּחְשַׁב לַשָּׁנָה הַמְּעַבְרָת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(18) בהלכה ז' ובהלכה ח' פתח הרמב"ם בדוגמה של שנה שחדשה חסרים, וכאן בשנה שחדשה כסדרם, כפי שהיתה באמת בשנת כתיבת הספר, וכפי שנרמז בתחילת ההלכה במלים "שנה זו".

י. יֵשׁ שֵׁם סִימָנִין שֶׁתִּסְמַךְ עֲלֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא תִטָּעַה בַּחֲשׁבוֹן סִדּוּר חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה, וְהֵן בְּנוּיִין עַל עֲקָרֵי זֶה הַחֲשׁבוֹן וְהַקְבִּיעוֹת וְהַדְחִיּוֹת שֶׁבִּאֲרָנוּ דִּרְכָם. וְאִלּוּ הָיוּ: כָּל שָׁנָה שִׁיְהִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּהַ' בְּשָׁלִישִׁי - תִּהְיֶה לְעוֹלָם כְּסֻדְרָן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה, בֵּין פְּשוּטָה בֵּין מְעַבְרָת¹⁹; וְאִם יְהִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשֶׁבֶת אוֹ בְּשָׁנִי - לֹא תִהְיֶה כְּסֻדְרָן לְעוֹלָם, בֵּין כְּפְּשׁוּטָה בֵּין מְעַבְרָת²⁰; וְאִם יְהִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה בַּחֲמִישִׁי: אִם פְּשׁוּטָה הִיא - אִי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיוּ חֲדָשֵׁי חֲסִרִים לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה, וְאִם מְעַבְרָת הִיא - אִי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיוּ חֲדָשֵׁי כְּסֻדְרָן לְפִי חֲשָׁבוֹן זֶה²¹.

(19) שנה פשוטה. אם הקביעה היא ביום השלישי, אז המולד המוקדם ביותר מוכרח להיות ב', ט"ו, תקפ"ט (אם קדמה לה שנה מעוברת, ע' פ"ז ה"ה) והמאוחר ביותר ג', ט', ר"ג (כי במקרה של גטר"ד הקביעה נדחת, ע' למעלה פ"ז ה"ד). אם נוסף את שארית שנה פשוטה, כלומר ד"ח, תתע' (ע' למעלה פ"ו ה"ה), נקבל מולד של ראש השנה הבאה בשבת לפני חצות. הקביעה תהיה איפוא ביום השבת. בין יום שלישי ולבין יום השבת, לאחר ניכוי ימי הקביעה, ישארו שלושה ימים. חדשי השנה הם כסדרם. 2. שנה מעוברת. אם הקביעה היא ביום ג', אז המולד המוקדם ביותר הוא חצות יום שני (מולד זקן), והמולד המאוחר ביותר הוא יום ג', ה' שעות ביום ותתרע"ט חלקים (כי אם המולד בחצי יום ג', נדחת הקביעה בגלל מולד זקן, ע' למעלה פ"ז ה"ב). אם נוסף למולד ה', כ"א, תקפ"ט - שארית שנה מעוברת - (ע' למעלה פ"ו ה"ה), יהיה מולד השנה הבאה, במקרה של המולד המוקדם, ביום ראשון, ובגלל אד"ו ידחה ליום השני, ובמקרה של המולד המאוחר - ביום השני לפני חצות, ויום המולד יהיה יום הקביעה. בין שני ראשי השנה, בלי ימי הקביעה, יהיו חמשה ימים, כלומר חדשי השנה הם כסדרם (ע' ה"ח). 1. (20) שנה פשוטה. ר"ה היה בשבת. המולד המוקדם ביותר הוא יום חמישי בחצי היום (אז נדחת הקביעה לשבת, בגלל מולד זקן ואד"ו) והמאוחר ביותר בשבת בחצי היום פחות חלק. אם נוסף שארית שנה פשוטה, יחול ר"ה הבא במקרה

ניסן של אותה השנה בכמה יום בחדש היא ובכמה שעה. תקופת ניסן לפי חשבון זה אינה לעולם אלא או בתחלת הלילה, או בחצי הלילה, או בתחלת היום, או בחצי היום; ותקופת תמוז לעולם אינה אלא או בשבע שעות ומחצה, או בשעה אחת ומחצה, בין ביום בין בלילה; ותקופת תשרי לעולם אינה אלא בתשע שעות, או בשלוש שעות, בין ביום בין בלילה; ותקופת טבת לעולם אינה אלא או בעשר שעות ומחצה, או בארבע שעות ומחצה, בין ביום בין בלילה. אם תרצה לידע באי זה יום מימי השבוע ובאי זו שעה תהיה התקופה - קח שנים גמורות שעברו משנת היצירה עד שנה שתראה, והשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים, והנשאר יותר משמונה ועשרים - קח לכל שנה יום אחד שש שעות, וקבץ הכל, והוסף עליו שלשה, והשלף הכל שכמה שבעה, והנשאר מן הימים ומן השעות תתחיל למנות מתחלת ליל אחד בשבת, ולאשר יגיע החשבון בו תהיה תקופת ניסן. ולמה מוסיפין שלשה? לפי שתקופה ראשונה של שנת יצירה היתה בתחלת ליל רביעי.

ה. ביצד? הרי שרצינו לידע תקופת ניסן של שנת תשע מאות שלשים וארבעת אלפים ליצירה - כשתשלף הכל שמונה ועשרים שמונה ועשרים, תשאר שנה אחת; תקח לה יום אחד ושש שעות ותוסיף עליו שלש, נמצאת תקופת ניסן בליל חמישי שש שעות בלילה. וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - הרי תהיה תקופת תמוז בשעה ומחצה מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - תהיה תקופת תשרי בתשע שעות מיום חמישי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - תהיה תקופת טבת בארבע שעות ומחצה מליל ששי; וכשתוסיף עליה שבע שעות ומחצה - תהיה תקופת ניסן הבאה בתחלת יום ששי. ועל דרך זו עד סוף העולם, תקופה אחר תקופה.

(4) באיזה יום בשבוע ובאיזו שעה.

ו. אם תרצה לידע בכמה יום בחדש תהיה תקופת ניסן של שנה זו⁵ - תדע תחלה באי זה יום מימי השבוע תהיה, ובאי זה יום יקבעו ניסן של שנה זו, וכמה שנים גמורות עברו מן המחזור, ותקח לכל שנה אחד עשר יום, ותוסיף על סכום הימים שבעה ימים בזמנים אלו, והשלף הכל שלשים שלשים, והנשאר פחות משלשים - תתחיל למנות מראש חדש ניסן; אם יגיע ליום התקופה - מוטב, ואם לאו - הוסף יום או שני ימים או שלשה ימים על

מרבוע היום. וכן חכמי יון ופרס יש ביניהן מחלקת בדבר זה.

ב. מי שהוא אומר שהיא שש"ה יום ורביע יום, ישאר מכל מחזור של תשע עשרה שנה שעה אחת וארבע מאות ושמנים וחמשה חלקים, כמו שאמרנו, ויהיה בין תקופה לתקופה אחד ותשעים יום ושבע שעות וחצי שעה. ומשתדע תקופה אחת באי זה יום באיזו שעה היא, תתחיל למנות ממנה לתקופה השניה שאחריה, ומן השניה לשלישית, עד סוף העולם.

(2) ארבע תקופות בשנה: תקופת ניסן - התחלת האביב; תקופת תמוז - התחלת הקיץ; תקופת תשרי - התחלת הסתיו; תקופת טבת - התחלת החורף.

ג. תקופת ניסן היא השעה והחלק שתפנס בו השמש בראש מזל טלה, ותקופת תמוז - היות השמש בראש מזל סרטן, ותקופת תשרי - היות השמש בראש מזל מאזניים, ותקופת טבת - היות השמש בראש מזל גדי³. ותקופת ניסן היתה בשנה הראשונה של יצירה לפי חשבון זה קדם מולד ניסן: בשבעה ימים, ותשע שעות, ושש מאות ושנים וארבעים חלקים. סימנה: ז"ט תרמ"ב.

(3) מזל = קבוצת כוכבים. הקדמונים מנו שנים עשר מזלות.

ד. דרך חשבון התקופה כך היא: תדע תחלה כמה מחזירין שלמים משנת היצירה עד המחזור שתראה, וקח לכל מחזור מהן שעה אחת ותפ"ה חלקים; קבץ כל החלקים - שעות, וכל השעות - ימים, ותגרע מן הכל שכמה ימים ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים, והשאר תוסיף אותו על מולד ניסן של שנה ראשונה מן המחזור; יצא לך באי זו שעה ובכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של אותה השנה מן המחזור, וממנה תתחיל למנות אחד ותשעים יום ושבע שעות ומחצה לכל תקופה ותקופה. ואם תרצה לידע תקופת ניסן של שנה זו, שהיא שנת כך וכך במחזור שאותה עומד בו - קח לכל המחזירין השלמים שעה ותפ"ה לכל מחזור, ולכל השנים הגמורות ששלמו מן המחזור - עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים לכל שנה, וקבץ הכל, ותגרע ממנו שכמה ימים ותשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים, והשאר תשליכם חדשי הלכנה - תשעה ועשרים יום ושתיים עשרה שעות ושבע מאות ושלוש ותשעים חלקים, והנשאר פחות מחדש הלכנה - תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה השנה, ותדע זמן תקופת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהערה הקודמת ובהערה הבאה. (4) י"ט שנות המחזור הקטן על שבעת חדשי העיבור שבהן (גו"ח אדו"ט) הן מאתים ושלשים וחמשה חדשי לבנה. 29 יום, 12 שעות, 793 חלקים $235 \times = 365$ יום, 5 שעות, 48/76 997 חלקים $\times 19$. המעברים חשבו, שהמחזור הקטן, על השנים המעוברות שבו גו"ח אדו"ט, בנוי על תקופת רב אדא. ואלה הנימוקים: 1. לפי תקופת שמואל, קיים הפרש של שעה אחת ותפ"ה חלקים בין י"ט שנות החמה לי"ט שנות הלבנה. במשך מאות בשנים נצטבר הפרש של ימים. לפי זה יצא, שתקופת השמש של ניסן תהיה מרוחקת ממולד ניסן בראש המחזור מרחק ששיעורו כמספר הימים שנצטברו. אבל למעשה נוכחו לדעת, שהתקופה קרובה למולד ניסן בראש המחזור, וי"ט שנות המחזור נגמרות בשווה עם רל"ה חדשי הלבנה בלי עודף. מכאן ששנת החמה קטנה יותר מזו שקבע שמואל. 2. תקופת ניסן חלה תמיד לפני ט"ז בניסן בהתאם לדעת רב אדא, שאם תקופת טבת נמשכת עד ט"ז בניסן, עלינו לעבר את השנה (ראש השנה כא. הגירסה בתלמוד שלנו - רב הונא; ה"פירוש" מביא רב "אדא"), ולפי תקופת שמואל, חלה תקופת ניסן פעמים רבות אחרי ט"ז בניסן. מכאן הסיקו, שיסוד העיבור של גו"ח אדו"ט במחזור הקטן מבוסס על תקופת רב אדא, שלפיה, אם מעברים גו"ח אדו"ט, תחול תקופת ניסן לפני ט"ז בניסן. השם "תקופת רב אדא" מקורו כנראה בזה, שהחשבון מתאים לדברי רב אדא הנ"ל (עי' "יסודי העיבור" לחיים זעליג סלונימסקין).

ב. בין כל תקופה ותקופה לפי חשבון זה: אחד ותשעים יום, ושבע שעות, וחמש מאות ותשעה עשר חלקים, ואחד ושלשים רגע. סימן להם: צא"ז תקי"ט ל"א. וכשתדע תקופה מן התקופות אימתית היתה - תחשב מאותו רגע מנן זה, ותדע תקופה שאחריה, על הדרך שבארנו בתקופת השנה שהיא רביע⁵.

(5) ע"י פ"ט.

ג. תקופת ניסן לפי חשבון זה היתה בשנה ראשונה של יצירה קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים⁶. סימן להם: ט' תרמ"ב. וכן היא לעולם, בכל שנה ראשונה של כל מחזור, קדם מולד ניסן בתשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים⁷.

(6) תקופת רב אדא מבוססת על דעת רבי יהושע, שלפיה אנו מונים מניסן לא רק את חשבון התקופות, אלא גם את חשבון המולדות (ראש השנה ח, א). מולד ניסן היה ד', ט', תרמ"ב (עי' למעלה פ"ט ה"ג, הערה ט'). בתחילת ליל יום ד' זה - כשנבראו המאורות - היתה תקופת ניסן, התקופה הראשונה (לפי תקופת שמואל היתה תקופת תשרי ראשונה, אלא שלצורך חשבון התקופות מתחילים מניסן). מכאן שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן ט', תרמ"ב. (7) משום

המנן, עד שגיע ליום התקופה. ואם תהיה השנה מעברת - תתחיל למנות מראש חדש אדר שני, וליום שגיע החשבון - באותו היום מן החדש תהיה התקופה.

(5) בלי לדעת את השעה המדויקת.

ז. פיצד? הרי שרצינו לידע בכמה בחדש תהיה תקופת ניסן של שנת שלשים ותשע מאות, שהיא שנה תשיעית במחזור ר"ס - מצאנו ראש חדש ניסן נקבע בה בחמישי, ותקופת ניסן בחמישי; ולפי שהיתה שנה זו תשיעית למחזור, יהיו השנים הגמורות שמונה; בשתקח לכל שנה מהן אחד עשר יום, יהיו כל הימים שמונה ושמונים; תוסיף שבועה, הרי הפל חמשה ותשעים; תשליך הפל שלשים שלשים, נשארו חמשה ימים; כשתתחיל למנות חמשה ימים מראש חדש ניסן, שהיה בחמישי, גיע החשבון ליום שני; וכבר ידענו שאין התקופה בשני בשבת אלא בחמישי, לפיכך תוסיף יום אחר יום עד שתגיע לחמישי, שהוא יום התקופה; נמצאת תקופת ניסן בשנה זו ביום שמיני מחדש ניסן. ועל הדרך הזאת תעשה בכל שנה ושנה.

ח. זה שאמרנו: תוסיף יום אחר יום עד שתגיע ליום התקופה - לעולם לא תהיה צריך להוסיף אלא יום אחד או שנים או שלשה. ופלא גדול הוא שתהיה צריך להוסיף ארבעה ימים. ואם מצאת שאתה צריך להוסיף יום על זה - תדע שטעית בחשבון, ותחזר ותחשב בדקדוק.

פרק עשרי

(1) הימים שבין תקופה לתקופה.

א. שנת החמה למי שהוא אומר שהוא פחות מרביע - מחכמי ישראל² יש מי שאומר: שלש מאות חמשה ושלשים יום, וחמש שעות, ותשע מאות שבעה ותשעים חלקים, ושמונה וארבעים רגע³. והרגע - אחד מששה ושבעים בחלק. ולפי חשבון זה תהיה תוספת שנת החמה על שנת הלבנה: עשרה ימים, ואחת ועשרים שעה, ומאה ואחד ועשרים חלק, ושמונה וארבעים רגע. סימן להם: יכ"א קכ"א מ"ח. ולא תמצא תוספת במחזור של תשע עשרה שנה כלל, אלא בכל מחזור מהם ישלמו שני החמה עם שני הלבנה הפשוטות והמעברות⁴.

(2) ע"י פ"ט ה"א. (3) הכוונה ל"תקופת רב אדא", ועי'

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִי שֶׁחָשַׁב רְבִיעֵ יוֹם גָּמוּר, בֵּין לְמִי שֶׁמָּחֲשֵׁב לְפָחוֹת מְרַבֵּיעַ יוֹם.

(13) חשבון לא מדויק. (14) בחשבון שתי התקופות, של שמואל ושל רב אדא, חילקו את אורך השנה לארבעה חלקים שווים. על-ידי זה נתקבל אורך אחד לכל תקופות השנה. לפי שמואל: $365 = 25/4$, 91 יום, $71/2$ שעות. לפי רב אדא: רבע של שש"ה יום, ה' שעות, תתקצ"ז חלקים, מ"ח רגעים = צ"א יום, ז' שעות, תקי"ט חלקים, ל"א רגעים. אבל לאמיתו של דבר, אין התקופות שוות באורכן. עובדה זו היתה ידועה כבר להיפרכוס (תוכן יווני במאה השנייה לפני הספירה, מייסד האסטרונומיה המדעית), שקבע את אורך תקופת אביב - 94 יום וחצי, תקופת קיץ - 92 יום וחצי, תקופת סתיו - 88, תקופת חורף - 90 יום. (ועי' פ"א, ה"ד וט"ו).

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) דרכי החשבון במהלך הלכנה, וסוד העיבור.

א. לפי שאמרנו בהלכות אלו², שפית דין היו מחשבין בדקדוק ויודעים אם יראה הירח או לא יראה³, ידענו שכל מי שרוחו נכונה ולבו תאב לדברי החכמות ולעמוד על הסודות⁴ - יתאנה לידע אותן הדרכים שמחשבין בהם, עד שיידע אדם אם יראה הירח בליל זה או לא יראה.

(2) עי' למעלה פ"א ה"ו; פ"ב ה"ד; פ"ו ה"א. (3) בליל שלושם. (4) סוד העיבור, ועי' להלן הלכה ד'.

ב. ודרכי החשבון יש בהן מחלוקות גדולות בין חכמי הגוים הקדמונים, שחקרו על חשבון התקופות⁵ והגימטריאות⁶. ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהן, ונתעלמו מהן דברים, ונולדו להן ספקות. ויש מי שדקדק הרבה, ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון ראית הירח⁷, אלא צלל במים אדירים והעלה חרס בידו⁸.

(5) הזמן הדרוש לשמש להקיף את הארץ. (6) הנדסה, ובמובן רחב יותר - מתמטיקה בכלל. הסבר מפורט למונח "חשבון התקופות והגימטריאות" ראה "קובץ תשובות הרמב"ם ואיגרותיו" חלק שני ע' 25 לפסא 1859. (7) הכוונה לירח החדש שנראה אחרי הקיבוץ עם השמש. (8) זוהי מליצה תלמודית. השווה בבאקמא צא, א.

ג. ולפי ארץ הימים ורב הדקדוק והחקירות נודעו למקצת החכמים דרכי חשבון זה⁹. ועוד, שיש לנו בעקרים אלו קבלות מפי החכמים, וראיות שלא נכתבו בספרים הידועים לכל¹⁰. ומפני כל אלו הדברים¹¹ פשר פניני לבאר דרכי חשבון זה, כדי שיהיה נכון למי שמלאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה¹².

שלפי תקופת רב אדא, י"ט שנות הלכנה (על המעבורות שבהן) שוות ליי"ט שנות החמה, ללא שארית.

ד. בפשתדע תקופת ניסן של שנה ראשונה מן המחזור - תחשב ממנה אחד ותשעים יום, ושבע שעות, וחמש מאות ותשעה עשר חלקים, ואחד ושלשים רגע, לכל תקופה ותקופה, עד סוף המחזור.

ה. אם תרצה לידע מתי תהיה תקופת ניסן⁸ לפי חשבון זה - תדע תחלה שנים גמורות שעברו מן המחזור, ותקח לכל שנה מהן תוספת, והיא יכ"א קכ"א מ"ח, וקבץ כל הרגעים - חלקים, וכל החלקים - שעות, וכל השעות - ימים, פדרך שתחשב במולדות, ותגרע מן הכל תשע שעות ושש מאות ושנים וארבעים חלקים⁹, והנשאר תשליך חדשי לבנה, והנשאר - שאין בו חדש לבנה - תוסיף אותו על מולד ניסן של אותה שנה, ובגרע שיגיע המגזן בו תהיה תקופת ניסן של אותה שנה.

(8) בשנה מסוימת במחזור. (9) שקדמה תקופת ניסן הראשונה למולד ניסן הראשון (בניגוד לז', ט', תרמ"ב על-פי שמואל). הלכות אלה ג, ד, ה, מקבילות לחשבון התקופה על-פי שמואל בפ"ט, ה"ד. 1. ידיעת תקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור - הלכה ג'. לפי תקופת שמואל, אנו צריכים לדעת את מספר המחזורים השלמים שעברו משנת היצירה עד המחזור הנוכחי בגלל השארית שבכל מחזור. לפי תקופת רב אדא, אין צורך בידיעה זו, מכיון שאין שארית למחזור. 2. ידועה תקופת ניסן של השנה הראשונה מן המחזור, על פיה אנו מחשבים את כל התקופות בכל שנות המחזור - הלכה ד'. 3. לחשב את תקופת ניסן בשנה מסוימת במחזור, כשתקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור אינה ידועה - הלכה ה'.

ו. ונראין לי הדברים, שעל חשבון תקופה זו¹⁰ היו סומכין לענין עבור השנה בעת שפית דין הגדול מצוי, שהיו מעברין מפני הזמן או מפני הצורך¹¹, לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון¹², והוא קרוב מן הדברים שנתבארו באיצטגנינות יותר מן החשבון הראשון, שהיתה בו שנת החמה שלש מאות חמשה ושלשים יום ורביע יום.

(10) של רב אדא. (11) עי' פ"ד, הלכות א"ו. (12) זוהי גם דעת האסטרונומיה כיום.

ז. וחשבון שתי תקופות האלו שבארנו דרפם - הפל בקרוב הוא¹³, ובמהלך השמש האמצעי, לא במקומה האמתי¹⁴; אבל במקום השמש האמתי תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו בכמו שני ימים קדם שתי התקופות שיוצאין בחשבון זה - בין בחשבון

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(19) הרמב"ם ויתר על שבר קטן בחשבון במקום אחד בידעו שחסרון זה יאזון במקום אחר על-ידי יתרון שבר מתאים. מגמתו היתה להקל על הקורא, ולעשות את החשבון פשוט יותר.

ז. העקרנים שצריך אדם לידע תחלה לכל חשבונות האיציטגנינות - בין לדרכי חשבון הראיה בין לשאר דברים²⁰ - אלו הן: הגלגל²¹ מחלק בשלש מאות ושלשים מעלות²². כל מזל²³ ומזל שלשים מעלות. ומתחיל מתחלת מזל טלה. וכל מעלה ומעלה - שלשים חלקים. וכל חלק וחלק - שלשים שניות. וכל שניה ושניה - שלשים שלישיות. וכן תדקדק החשבון²⁴ ותחלק כל זמן שתתענה.

(20) כגון מקומם של שבעת כוכבי לכת. (21) גלגל המזלות, שבו מקיפה השמש את הארץ במשך השנה. (22) כדרך כל מעגל. נוסף על כך חילקו את הגלגל לשנים עשר חלקים של שלושים מעלות כל אחד, לפי מספר חדשי השנה. לכל חלק ניתן שם של קבוצת כוכבים מתאימה. (23) קבוצת כוכבים. המזלות נקראו על-פי רוב, בשמות של בעלי חיים על-ידי הבבלים והיוונים (עי' להלן הלכה ט'). (24) המספרים הנ"ל מאפשרים חשבון מדויק עד כדי השבר הקטן ביותר.

ח. לפיכך, אם יצא לך בחשבון, שפוכב פלוני מקומו בגלגל בשבעים מעלות ושלשים חלקים וארבעים שניות - תדע, שפוכב זה הוא מזל²⁵ תאומים בחצי מעלה אחת עשרה ממזל זה; לפי שמזל טלה שלשים מעלות, ומזל שור שלשים מעלות, נשאר עשר מעלות ומחצה ממזל תאומים, וארבעים שניות מחצי המעלה האחרון.

(25) נכון יותר "במזל" תאומים, וכך הוא בכת"י התימני א, מוסד הרב קוק, ובכת"י תימני תב של הרב מימון.

ט. וכן אם יצא מקומו בגלגל בשלש מאות ועשרים מעלות - תדע, שפוכב זה במזל דלי בעשרים מעלות בו. ועל דרך זו בכל המננות. וסדר המננות כן הוא: טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

י. החשבונות בלם²⁶, פשתקבץ שארית לשארית או פשתוסף מנן על מנן, תקבץ כל מין עם מינו: השניות עם השניות, והחלקים עם החלקים, והמעלות עם המעלות. וכל זמן שיתקבץ מן השניות ששים - תשים חלק אחד ותוסיף על החלקים; וכל שיתקבץ מן החלקים ששים - תשים אותה²⁷ מעלה ותוסיף אותה על המעלות. וכשתקבץ המעלות - תשליף אותן שלש מאות ושלשים

(9) של ראיית הירח. (10) הרמב"ם מזכיר ב'מורה נבוכים' את התוכן אבן אפלה האישבילי באנדלוסיה "אשר התחברתי עם בנו", וכמו כן את "הפילוסוף המעולה אבובכ"ר בן אלצ"אי אשר קראתי עם אחד מתלמידיו, והראה לפני ראיות" (חלק שני, פרק ט'). (11) דרכי חשבון ראיית הירח, ידועים למקצת החכמים בלבד. (12) הרמב"ם היו קבלות וראיות שעדיין לא נתפרסמו, ולא היו ידועות אפילו למקצת החכמים. (13) השווה שמות לו, ב. שם כתוב: "כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אתה". הביטוי "מלאו לבו" לקוח ממגילת אסתר ז, ה.

ד. ואל יהיו דרכים אלו קלים¹³ בעיניך, מפני שאין אנו צריכין להם בזמן הזה; שאלו הדרכים - דרכים רחוקים ועמקים הן, והוא סוד העבור¹⁴, שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו, ואין מוסרין אותו לכל אדם, אלא לסמוכים נבונים¹⁵. אבל זה החשבון בזמן הזה, שאין בית דין לקבץ על פי הראיה, שאנו מחשבים בו היום¹⁶ - אפילו תינוקות של בית רבן מגיעין עד סופו בשלשה וארבעה ימים.

(13) קלי ערך. (14) הדרכים "שביט-דין היו מחשבים בדקדוק, ויודעים אם יראה הירח או לא יראה" (למעלה ה"א), "עבור" - על שם הוספת יום לחודש וחודש לשנה. (15) לחכמים שהוכתרו בתואר "רבי", אבל אין מוסרים את סוד העיבור לכל הסמוכים, אלא לנבונים שבהם בלבד. ועי' למעלה פ"א ה"ד; פ"ה ה"א. (16) עי' למעלה פרק ו' ופרק ז'. כוונת הרמב"ם היא, שבחשבון שאנו משתמשים בו היום לשם קביעת החודש - אין חכמה, אבל החכמה האמיתית היא בחשבון הראיה, שאין אנו משתמשים בו כיום.

ה. שמה יתבונן חכם מחכמי האמות או מחכמי ישראל, שלמדו חכמת יון, בדרכים אלו שאני מחשב בהן לראית הירח, ויראה קרוב¹⁷ מעט במקצת הדרכים, ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו דבר זה, ולא ידענו שיש באותו הדרך קרוב - אל יעלה זה על דעתו; אלא כל דבר שלא דקדקנו בו מפני שידענו בעקר הגימטריאות בראיות ברורות שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראיה ואין חוששין לו¹⁸, לפיכך לא דקדקנו בו.

(17) אי-דיוק. (18) הרמב"ם לא הקפיד על האי-דיוק המתמטי, כשזה לא השפיע על ידיעת הראיה.

ו. וכן כשיראה בדרך מן הדרכים חסרון מעט מחשבון הראוי לאותה הדרך - ככונה עשינו זה, לפי שיש פגגו יתרון בדרך אחרת, עד שיצא הדבר לאמתו בדרכים קרובים בלא חשבון ארך, כדי שלא יפהל האדם, שאינו רגיל בדברים אלו, ברכ החשבונות שאין מועילין בראית הירח¹⁹.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבוא לרמב"ם רומי ר"מ, הוצאת מוסד הרב קוק, סוף עמוד 12). (29) שאר מן השבעה (כוכבי לכת), כלומר חמשת כוכבי לכת הנותרים (השווה למעלה פ"ז ה"ח: "ועיקר שאר הארבע דחיות"). (30) אינו ממחר ואינו מפגר. (31) היום כמו אמש, היום כמו מחר, היום כמו בכל יום ויום. (32) השווה הלכה י"ז. (33) זוהי דעת פטולומיאוס. הנחת היסוד שלו היא, שהשמש מקיפה את הארץ במעגל במהירות בלתי משתנית. מאידך גיסא נוכח לדעת, שהמהירות משתנית מפעם לפעם. כדי להתאים ההלכה למציאות - הניח, שהארץ איננה במרכז גלגל השמש. אורך הדרך שעוברת השמש בגלגלה בתקופת האביב הוא כמו אורך הדרך שהיא עוברת בתקופת הקיץ, אבל למתבונן שבארץ אין הדרכים נראות שוות, משום שנקודת מרכז הארץ אינה נקודת מרכז גלגל השמש. על כן מנקודת מבט גלגל המזלות, שהארץ במרכזו, נראות הדרכים בלתי שוות - ועי' ציור 1. (ממאה השבע-עשרה - קפלר - אנו יודעים, שהדרך שהארץ מקיפה את השמש, או בלשון הרמב"ם, שהשמש מקיפה את הארץ, יש לה צורת אליפסה, שהשמש היא אחת מנקודות המוקד שלה. הרדיוס וקוטר באליפסה אורכו משתנה, ומרחק השמש מן הארץ אינו תמיד שווה. לפעמים השמש קרובה יותר לארץ ולפעמים רחוקה יותר. וכשם שמרחק הארץ מן השמש משתנה, כך גם המהירות משתנית, לפי החוק השני של קפלר).

יד. לפיכך, אם תערך מהלך פל אחד מהן לגלגל המקיף את העולם שהארץ באמצעו, שהוא גלגל המזלות - ישתנה הלוח, ונמצא מהלכו ביום זה בגלגל המזלות פחות או יותר על מהלכו אמש או על מהלכו למחר.

טו. המהלך השני שמהלך הכוכב או השמש או הירח בגלגלו - הוא הנקרא אמצע המהלך; והמהלך שהיה בגלגל המזלות, שהוא פעמים יותר ופעמים חסר - הוא המהלך האמיתי³⁴, ובו יהיה מקום השמש או מקום הירח האמיתי.

(34) משום שנקודת מרכזו היא הארץ.

טז. כבר אמרנו³⁵, שאלו הדרכים שאנו מבארים בהלכות אלו אינן אלא לחשבון ראית הירח בלבד³⁶, לפיכך עשינו העקרה, שפמנו מתחילין³⁷ לעולם לחשבון זה, מתחלת ליל חמישי, שיומו יום שלישי לחדש ניסן, משנה זו, שהיא שנת שבע עשרה ממחזור ר"ס³⁸, שהיא שנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה, שהיא שנת תשע ושמנים וארבע מאות ואליף לשטרות³⁹, שהיא שנת תשע ומאה ואליף לחרפן בית שני⁴⁰. וזו היא שאנו קוראים אותה שנת העקרה בחשבון זה.

והנשאר משלש מאות ושלשים ולמטה - הוא שתופסין אותו לחשבון.

(26) זהו עיקרון מתמטי כללי, ואינו מיוחד לאסטרונומיה בלבד, וכן החשבון בהלכה י"א. (27) מוסב על "וכל" (אחרת היה צריך להיות כתוב "אותם").

יא. בכל החשבונות פלן, כשתרצה לגרע מנן ממנן, אם יהיה זה שגורעין אותו יתר על זה שגורעין ממנו, אפלו בחלק אחד - תוסיף על זה שגורעין ממנו שלש מאות ושלשים מעלות, כדי שיהא אפשר לגרע זה המנן ממנו.

יב. כיצד? הרי שהצריךך החשבון לגרע מאתים מעלות וחמשים חלקים וארבעים שניות - סימן: רנ"ם - ממאה מעלות ועשרים חלקים ושלשים שניות - סימן: קכ"ל - תוסיף על המאה שלש מאות ושלשים, יהיו המעלות ארבע מאות ושלשים. ותתחיל לגרע השניות מן השניות. תבוא לגרע ארבעים משלשים - אי אפשר. תרים חלק אחד מן העשרים חלקים, ותעשה אותו ששים שניות, ותוסיף על השלשים, ונמצאו השניות תשעים. תגרע מהם הארבעים, ישאר חמשים שניות. ותחזור לגרע חמשים חלקים מתשעה עשר חלקים, שפבר הרימות מהם חלק אחד ועשיתו שניות, ואי אפשר לגרע חמשים מתשעה עשר, לפיכך תרים מעלה אחת מן המעלות, ותעשה אותה ששים חלקים, ותוסיף על התשעה עשר, ונמצאו החלקים תשעה ושבעים. תגרע מהן החמשים, ישאר תשעה ועשרים חלקים. ותחזור לגרע המאתים מעלות מן ארבע מאות ותשע וחמשים מעלות, שפבר הרימות מעלה אחת ועשית חלקים, ישאר מאתים ותשע וחמשים מעלות. ונמצא השאר סימן: רנ"ט כ"ט נ'. ועל דרך זו בכל גרעון וגרעון השמש והירח.

יג. וכן שאר השבעה²⁹ כוכבים - מהלך פל אחד ואחד מהן בגלגל שלו מהלך שנה, אין בו לא קלות ולא כבדות³⁰, אלא כמו מהלכו היום כמו מהלכו אמש כמו מהלכו למחר כמו מהלכו בכל יום ויום³¹. וגלגל של פל אחד מהם, אף על פי שהוא מקיף את העולם³², אין הארץ באמצעו³³.

(28) המלים "השמש והירח" שבסוף ההלכה הקודמת, שייכות להלכה זו. הפתיחה איפוא היא: השמש והירח וכן... כך פותחת הלכה זו בכתב-יד התימנים (ועי' בנט, ברו"ח של בית המדרש לחכמת ישראל, ברלין 1898, ועי'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשנה, שבה עסק כנראה בחיבור זה. בחר בניסן - בגלל התקופה; בחר בליל שלישי לחודש, מכיון שבילילה זה נראה הירח החדש. (38) 4938 לחלק 19 = 259 171 חלקים מתוך 19. (39) הספירה שהיתה מקובלת בשטרות. את התחלת המנין קבע הרמב"ם לשנת י"ב אחרי מות אלכסנדר הגדול. (40) הטעם למנין זה, מבוסס על הפסוקים "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." תהלים קלז, הו.

יז. ולפי שהראיה לא תהיה אלא בארץ ישראל, כמו שבארנו⁴¹, עשינו כל דרכי חשבון הזה בנויים על עיר ירושלים⁴², ולשאר המקומות הסובבין אותה בכמו ששה או שבעה ימים, שבהן רואין את הירח תמיד⁴³ ובאים ומעידים בבית דין⁴⁴. ומקום זה הוא נוטה מתחת הקו השווה, המסבב באמצע העולם⁴⁵, כנגד רוח צפונית בכמו⁴⁶ שמים ושלשים מעלות עד חמש ושלשים ועד תשע ועשרים⁴⁷, וכן הוא נוטה מאמצע הישוב כנגד רוח מערב בכמו ארבע ועשרים מעלות⁴⁸ עד שבע ועשרים ועד אחת ועשרים⁴⁹.

(41) למעלה פ"א ה"ח. (42) מקום מושב הסנהדרין הגדולה, שקיבלה את עדי החודש. (43) סמוך לחידושו. (44) אף-על-פי שלא יספיקו להגיע בזמן הנכון ממקומות מרוחקים אלה, יש בכל זאת ערך לעדותם (עי' למעלה פ"ג, הלכות טו"ז). (45) הארץ. (46) הרוחב הצפוני של ירושלים קרוב לשתים ושלשים מעלות (ביתר דיוק 47' 31*). (47) מקומות לצפון ירושלים במרחק שלוש מעלות, ומקומות לדרום ירושלים במרחק שלוש מעלות. (48) את חצי הכדור הצפוני בלבד חשבו למיושב. כמו כן, לא ידעו עדיין על קיום חצי הכדור המערבי. אמצע היישוב הוא תשעים מעלות. ירושלים וחוקה מקצה המערב ששים ושש מעלות אורך. מכאן שהיא וחוקה מאמצע היישוב כעשרים וארבע מעלות אורך מערבי. (49) כולל מקומות בתוך שלוש מעלות אורך למערב ירושלים, ובתוך שלוש מעלות אורך למזרח ירושלים.

נקודות משיחות קודש ~

"... שנת שמונה ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ל'צירה".

בנוגע לזמן כתיבת חיבורו, מצינו בספרו כמה תאריכים הנראים כסותרים לכאורה.

בהקדמת לספר 'היד' כתב אלף ק"ח לחורבן, בהל' שמיטה ויובל אלף ק"ז. לעיל משמע קצת שנכתבו בשנת אלף ק' וכאן גופא אלף ק"ט.

ויש לומר בפשטות שהרמב"ם הגיה ספרו אחרי שכתבו, והדברים שלא תיקנם נשארו במהדורות המאוחרות כלשונם במהדורא קמא עם התאריך. אבל בפ"א בהלכות קידוש החודש חלו שינויים או תיקונים לאחר זמן, ועריכתו הסופית היתה בשנת ק"ט וכשתיקן הלכות אלו שינה גם את השנה המופיעה בהן.

בנוגע להקדמה ברור שנכתבה לאחר שיכול היה לקבוע לא רק מספר הספרים אלא גם ההלכות והמצוות שנבארו בכל ספר וספר כפי שמפרטן בסוף ההקדמה. כלומר, רק לאחר שהיה מוכן אצלו כל ה'יד החזקה', וכמו שמסיים "ועתה אתחיל לבאר משפטי כל מצוה וכו'".

על פי זה, יש מקום לכל הדעות בדבר התחלת עסק הרמב"ם בספרו "משנה תורה" (הובאו ב'סדר הדורות' ובכמה מקומות) והמוקדמת שבהם שנת אלף ק' כנ"ל.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 547)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(35) למעלה ה"א וה"ב. (36) בליל השלושים. גם ההלכות, הדנות במהלך השמש, מטרתן היא אך ורק לברר את ראיית הירח אחרי הקיבוץ עם השמש. (37) הידיעה על המהלך האמצעי של הירח (או של כוכב אחר) אינה מספיקה כדי לקבוע בכל פעם את מקומו של הירח ביום מסוים. נוסף על כך, עלינו לדעת את מקום הירח בתאריך קבוע, שישמש נקודת מוצא לחישובים לכל תאריך שהוא. הרמב"ם בחר

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

א. מאחר שנודע שמתן שכתן של מצות, והטובה שנוזה לה אם שמרנו דרך ה' הפתוב בתורה, היא חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך והארבת ימים"; והנזקה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הפתובות בתורה היא הפרת, שנאמר: "הפרת³ תפרת הנפש ההיא עונה בה" - מהו זה שפתוב בכל התורה בלה: אם תשמעו - יגיע לכם

~ יום ראשון כ"ט סיון ~

הלכות תשובה

פרק תשיעי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

וְפָחַד, וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לֵב פָּנוּי וְלֹא גּוֹף שָׁלֵם לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדִי שֶׁתֵּאבְדוּ מִחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְנִמְצָא שֶׁאֲבִדְתֶּם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. שְׁבִזְמֵן שֶׁאֲדָם טְרִיד בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּחֵלִי וּבְמִלְחָמָה וְיַעֲבֹז, אֵינוֹ מֵתַעֲסֵק, לֹא בְּחִכְמָה וְלֹא בְּמִצְוֹת, שֶׁבִּהְיָ זֶכֶן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו: דברים, כח). (5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, סט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הצי. (7) את כל הכתוב בתורה. (8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. (9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. (10) במתכוון, בלי אונס והכרח. (11) כי מרוב טובה שכחו את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא): במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המוליכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

~ נקודות משיחות קודש ~

"כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה, ולעשות המצוה בו".

כאן מיעט רק שלא נעסק כל ימינו ומשמעו שמקצת כן, כי מדבר בזמן הזה שצריך להיות מיעוט עסק לצורך פרנסתו משא"כ בנוגע לעתיד-לבוא כתב "לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" כי זה שתהי' אכילה ושתייה ו"עמל מעט" למצוא מחיתם - לא יהי' באופן של עסק ביגיעה והשתדלות.

(לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 239)
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם, לימות המשיח, כדי שִׁנְיוֹחוּ מִמַּלְכִּיּוֹת¹⁵, שֶׁאֵינָן מְנִיחוֹת לָהֶן לַעֲסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת בַּהֲגֵן, וְיִמְצְאוּ לָהֶם מְרֻגֵעַ וְיִרְבּוּ בְּחִכְמָה, כְּדִי שִׁינְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִי שֶׁבִּאֲוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדַּעַה וְהַחֲכָמָה וְהָאֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מְלֹאֶה הָאָרֶץ דַּעַה אֶת ה'", וְנֶאֱמַר: "וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ", וְנֶאֱמַר: "וְהִסִּירְתִּי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם". מִפְּנֵי שֶׁאֲוֹת הַמֶּלֶךְ שֶׁיִּעֲמַד מִזְדַּע דָּוִד, בַּעַל חֲכָמָה יִהְיֶה יוֹתֵר מִשְׁלָמָה, וְנִבְיָא גְדוֹל הוּא קְרוֹב לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ¹⁶; וּלְפִיכֵן יִלְמַד כָּל הָעָם וְיוֹרֶה אוֹתָם דֶּרֶךְ-ה',

כָּךְ, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ - יִקְרָה אֲתָכֶם כָּךְ; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן שֶׁבַע וָרַעַב, וּמִלְחָמָה וְשָׁלוֹם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וְיִשִּׁיבַת הָאָרֶץ וְגִלּוּת, וְהַצְלַחַת מַעֲשֵׂה וְהַפְסְדוֹ⁴, וְשֶׁאֵר כָּל דְּבָרֵי הַבְּרִית⁵ - כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֵמֶת הֵיוּ וְיִהְיוּ. וּבִזְמַן שֶׁאֵנוּ עוֹשִׂים כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יִגְיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כָּלֵן; וּבִזְמַן שֶׁאֵנוּ עוֹבְרִין עָלֶיהֶן, תִּקְרָאנָה אוֹתָנוּ הָרַעוֹת הַכְּתוּבוֹת. וְאֵף עַל פִּי כֵן אֵין אוֹתָן הַטּוֹבוֹת הֵן סוֹף מִתֵּן שֶׁכָּרֵן שֶׁל מִצְוֹת וְלֹא אוֹתָן הָרַעוֹת הֵן סוֹף הַנִּקְמָה שֶׁנוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. אֲלֹא כָךְ הוּא הַכְּרֵעַ⁶ כָּל הַדְּבָרִים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִתֵּן לָנוּ תּוֹרָה זוֹ, עֵץ-חַיִּים הִיא, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַכְּתוּב בָּהּ וְיִדְעוּ דַּעַה גְּמוּרָה נְכוֹנָה⁸, זֹכֶה בָּהּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּלְפִי גְדֹל מַעֲשֵׂיו וְרֹב חֲכָמָתוֹ הוּא זֹכֶה. וְהַבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹבוֹת נַפֵּשׁ וְנִהְיֶה בְּחִכְמָתָהּ תְּמִיד, שִׁשִּׁיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, כְּגוֹן חֵלִי וּמִלְחָמָה וָרַעַב וְכִיּוּצָא בֵּהֶן; וְיִשְׁפִּיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְּחַזְקוֹת אֶת יְדֵינוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁבַע וְשָׁלוֹם וְרַבּוּי כֶּסֶף וְזָהָב, כְּדִי שֶׁלֹּא נַעֲסֵק כָּל יְמֵינוּ בַּדְּבָרִים שֶׁהַגּוֹף צָרִיךְ לָהֶן, אֲלֹא נִשָּׁב פְּנוּיִים לְלַמֵּד בְּחִכְמָה וְלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדִי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה, אַחֵר שֶׁהַבְטִיחַ בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה: "וְצִדְקָה תִּהְיֶה-לָנוּ וְגו'".⁹ וְכֵן הוֹדִיעָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם נַעֲזֹב הַתּוֹרָה מִדַּעַת¹⁰ וְנַעֲסֵק בְּהִבְלֵי הַזְּמַן, כַּעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט", שֶׁדִּין הָאֱמֶת יִסִּיר מִן הָעוֹזְבִים כָּל טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן חֲזָקוֹ יְדֵיהֶם לְכַעֲט¹¹, וּמִבִּיא עָלֵיהֶם כָּל הָרַעוֹת הַמוֹנְעִים אוֹתָן מִלַּקְנוֹת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּדִי שִׁיאֲבְדוּ בְּרִשְׁעָם. הוּא שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' וְגו'". וְעַבַּדְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ ה' בְּךָ". נִמְצָא פֶּרוֹשׁ כָּל אוֹתָן הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת עַל דֶּרֶךְ זוֹ, כְּלוֹמֵר: אִם עֲבַדְתָּם אֶת ה' בְּשִׁמְחָה וּשְׂמֵרָתָם דְּרָכּוֹ - מִשְׁפִּיעַ לָכֶם הַבְּרָכוֹת הָאֵלוּ וּמִרְחִיק הַקְּלָלוֹת מִכֶּם, עַד שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים לְהִתְחַכֵּם בַּתּוֹרָה וְלַעֲסֵק בָּהּ כְּדִי שֶׁתִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיִיטֵב לָךְ - לְעוֹלָם שֶׁכָּלוּ טוֹב, וְתֹאמְרֶיךָ יָמִים - לְעוֹלָם שֶׁכָּלוּ אָרֶךְ, וְנִמְצָאֲתָם זֹכִים לְשְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת: לְחַיִּים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, הַמְּבִיאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁאִם לֹא יִקְנֶה פֹה חֲכָמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ בְּמֶה יִזְכֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבֹן וְדַעַת וְחֲכָמָה בְּשִׂאֻל"¹². וְאִם עֲזַבְתֶּם אֶת ה' וּשְׁגִיתֶם¹³ בְּמִאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וְזָנוּת¹⁴ וְדוּמָה לָהֶם - מִבִּיא עָלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלוּ וּמִסִּיר כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁיִּכְלוּ יְמֵיכֶם בְּהִלָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפגי דבר בעולם ולא מפגי יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפגי שהוא אמת, וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו⁵, שקראו הקדוש-ברוך-הוא אוהבו⁶, לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש-ברוך-הוא על-ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך". ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

(5) מאליה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא, שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתרה, עזה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה⁸ בה תמיד פאלו חולה חלי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד - בין בשבתו, בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה - יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שיר-השירים משל הוא לענין זה⁹.

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

ד. אמרו חכמים הראשונים¹⁰: שמה תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'" - כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה¹¹. ועוד אמרו חכמים¹²: "במצותיו חפץ מאד" - ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבוגי תלמידיהם ומשפיליהם ביהוד¹³: "אל תהיו כעבדים המשמשים את ה' וכיו", אלא מפגי שהוא הרב ראוי לשמשו, כלומר: עבדו מאהבה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לענין מה שישג מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרו אותו בדברים שהם אהובים

ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף כל השכר בלוי¹⁴ והטובה האחרונה שאין לה הפסק וגרעון, הוא חיי העולם הבא. אבל ימות המשיח הוא העולם הזה, ועולם פמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים¹⁵: "אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד"¹⁶.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממש (במובן השררה, וקרב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרק מעל צוארנו עול הגוים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"י).

~ יום שני ל' סיון ~

פרק עשירי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמד; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמה כדי שאקבל² כל הברכות הנתונות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הנתונות בתורה או כדי שלא אפטר מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים; ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי-הארץ³ והנפשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתתקנה דעתן ויעבדו מאהבה⁴.

(2) (אבות פרק א, משנה ג.). (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו אבות פרק ה, משנה ז). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהניזר מן העבירות - מיראת העונש, מזרזים אותם על זה עד ששיגו את האמת וידעוה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעוֹסֵק בָּהּ, לֹא לִירְאָה וְלֹא לִקְבֹּל שָׂכָר, אֲלֵא מִפְּנֵי אַהֲבַת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שְׂעוּדָה בָּהּ - הֲרִי זֶה עוֹסֵק בָּהּ לְשִׁמְהָ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: "לְעוֹלָם יֵצֵק אָדָם בַּתּוֹרָה וְאִפְלוּ שְׂלֵא לְשִׁמְהָ, שְׁמִתוּךְ שְׂלֵא לְשִׁמְהָ בָּא לְשִׁמְהָ"¹⁴. לְפִיכָךְ כְּשֶׁמִּלְמָדִין אֶת הַקְּטָנִים וְאֶת הַנְּשִׂים וְכָל עַמֵּי הָאָרֶץ, אֵין מִלְמָדִין אוֹתָן אֲלֵא לַעֲבֹד מִירְאָה וְכִדִּי לִקְבֹּל שָׂכָר; עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיִתְחַכְּמוּ חֲכָמָה יִתְרָה, מְגַלִּים לָהֶם רִז זֶה מַעַט מַעַט וּמִרְגִּילִין אוֹתָן לְעֵנָן¹⁵ זֶה בְּנִתָּה, עַד שֶׁיִּשְׁגִּיגוּהוּ וְיִדְעוּהוּ וְיַעֲבֹדוּהוּ מֵאַהֲבָה.

(14 פסחים נ:): אבל ללמוד על מנת לקנטר את חבריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז:): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

ו. דָּבָר יָדוּעַ וּבְרוּר, שְׂאִין אַהֲבַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִקְשֶׁרֶת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם עַד שֶׁיִּשְׁגָּה¹⁶ בְּהַ תְּמִיד כְּרָאוֹי וְיַעֲזֹב כָּל מָה שֶׁבְּעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שְׂעוּדָה וְאָמַר: "כָּכָל לִבִּיךָ וְכָכָל נַפְשֶׁךָ". אֵינוֹ אוֹהֵב הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲלֵא בְּדַעַת שְׂיִדְעָהוּ¹⁷; וְעַל פִּי הַדַּעַת תִּהְיֶה הָאַהֲבָה: אִם מַעַט - מַעַט, וְאִם הִרְבֶּה - הִרְבֶּה. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הָאָדָם לִיַּחַד עֲצָמוֹ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּחֻכְמוֹת וּתְבוּנוֹת הַמְּוִדִיעִים לוֹ אֶת קוֹנוֹ, כְּפִי כַח שֵׁשׁ בָּאָדָם לְהִבִּין וּלְהַשִּׁיג, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה¹⁸.

(16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה', ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:): על רבי אלעזר בן-פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

~ יום שלישי א' תמוז ~

מָה אַהֲבַתִּי תוֹרָתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי

סֵפֶר שְׁנֵי וְהוּא סֵפֶר אַהֲבָה

הַלְכוֹתָיו שֵׁשׁ. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. ב. הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת

אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי שישגי באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפנים, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, שישגי את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו: למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (עבודה-זרה יט.)

(13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריכם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

ה. כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדִי לִקְבֹּל שָׂכָר או כְּדִי שְׂלֵא תִגַּע עָלָיו פְּרַעְנוֹת - הֲרִי זֶה עוֹסֵק שְׂלֵא לְשִׁמְהָ. וְכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה' פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור – תהיה לו מחשבה זו והודאת פיו בדבר הזה למשמר, שלא יחטא כל היום ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל הלילה מן החטא (מלשון ה'חנינוך', מצוה ת"כ). (3) הקדים הכתוב קריאת-שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם שהתחיל היום מן הלילה, ככתוב: ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א, ה). (4) ברכות פ"א, מ"ג.

ב. ומה הוא קורא? שלש פְּרָשִׁיּוֹת, אֵלּוּ הֵן: 'שְׁמַע'⁵, 'וְהָיָה אִם שְׁמַע'⁶, 'וַיֹּאמֶר'⁷. וּמִקְדֵּימִין לְקִרְוֹת פְּרָשֶׁת 'שְׁמַע', מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהּ יְחִיד הַשֵּׁם⁸ וְאַהֲבַתִּי⁹ וְתַלְמוּדוֹ¹⁰, שֶׁהוּא¹¹ הַעֵקֶר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בּוֹ¹². וְאַחֲרֶיהָ - 'וְהָיָה אִם שְׁמַע', שֵׁשׁ בָּהּ צֻוִּי עַל (זְכִירַת) שְׁאֵר כָּל הַמִּצְוֹת¹³. וְאַחֲרֵיכֶן - פְּרָשֶׁת צִיצִית¹⁴, שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צֻוִּי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת¹⁵.

(5) דברים ו, ד. (6) שם, יא, יג. (7) במדבר טו, לו. (8) האמונה בה' שהוא אחד ואין שני לו – "ה' אלהינו ה' אחד". (9) שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך". (10) מצות תלמוד תורה – ככתוב: "ושונתם לבניך ודברת בם". (11) חזון אל יחוד ה'. (12) כלשון רבינו בהל' יסודי התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... כופר בעיקר – שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך קוראים אותה לפני פרשת "והיה אם שמע" שאין בה עיקר גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה' אלהיכם: וכן תלמוד, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" (הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). (13) ככתוב: "והיה אם שמע תשמעו אל מצוותי". (14) היא פרשת "ויאמר" המדברת במצות ציצית. (15) "זוהרתם את כל מצוות ה'", וראויה היא פרשת "והיה אם שמע" להקדימה ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה אם שמע" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרדב"ז, ח"א אות נ"ב ב"לשונות הרמב"ם".

ג. אַף-עַל-פִּי שְׁאִין מִצְוֹת צִיצִית נוֹהֶגֶת בְּלֵילָה¹⁶ - קוֹרְאִין אוֹתָהּ בְּלֵילָה¹⁷, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהּ זְכִרֹן יִצְיָאָה מִצְרִים¹⁸, וּמִצְוָה לְהַזְכִּיר יִצְיָאָה מִצְרִים בַּיּוֹם וּבְלֵילָה, שֶׁנֶּאֱמָר: 'לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ'. וְקִרְיַת שַׁלֵּשׁ פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ עַל סֵדֶר זֶה הִיא הַנִּקְרָאָה קְרִיאַת-שְׁמַע²⁰.

(16) שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראייה הוא. (17) בקריאת-שמע של לילה. (18) "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". (19) המלה "כל" באה לרבות את הלילות (ברכות יב:), כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו' (במדבר לג, ג) – התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה

פְּהַנִּים. ג. הַלְכוֹת תְּפִלִּין מְזוּזָה וְסִפָּר תוֹרָה. ד. הַלְכוֹת צִיצִית. ה. הַלְכוֹת בְּרָכוֹת. ו. הַלְכוֹת מִילָה. וְהַמִּצְוֹת הַנִּקְלָלִים בָּהֶם מְפָרְשִׁים בְּשִׁמּוֹתָם בְּמִקְוָמָם.

הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא, לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעַמִּים בַּיּוֹם. וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

א. פַּעַמִּים בְּכָל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת-שְׁמַע: בַּעֲרֵב וּבִבְקָר², שֶׁנֶּאֱמָר: 'וּבִשְׁכֶּבְךָ³ וּבִקְוֹמְךָ' - בַּשָּׁעָה שֶׁדֶרֶךְ בְּנֵי-אָדָם שׁוֹכְבִין, וְזֶה הוּא לַיְלָה; וּבַשָּׁעָה שֶׁדֶרֶךְ בְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם⁴.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~

סְמִיכוֹת הַלְכוֹת קְרִיַת שְׁמַע לַהֲלָכוֹת תְּשׁוּבָה.

בסמיכות הלכות תשובה להלכות ק"ש נרמזת הוראה למעשה: שאף שתנועת התשובה היא למעלה ממדידה והגבלה, יש להחזירה בתוך גדר הזמן – חיוב ק"ש פעמיים בכל יום.

בתחילת הלכות תשובה כתב: "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד . . וכן יתנחם על שעבר . . ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

כלומר: אע"פ שעבודת התשובה בתוכנה היא תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי הבאה מהתעוררות ברגע מיוחד "בשעתא חדא וברגעא חדא", מכל-מקום צריך לחברה ולהחזירה בגדרי הזמן שלאחרי כן – "שלא ישוב לזה החטא לעולם".

בנוסף, תשובה מאהבה פועלת לא רק מכאן ולהבא אלא גם על זמן העבר שנעשה בו שינוי, כמודגש מהנפק"מ להלכה במקדש אשה על מנת שאין עליה עבירות שאם עשתה תשובה מראה אינה מקודשת כיון שהעבירות שהיו עליה בשעת קידושין לא נעקרו, אבל אם עשתה תשובה מאהבה שאז "נעקר עווננו מתחילתו" מקודשת, כיון שבשעת הקידושין לא היו עליה עבירות כלל כיון שתשובתה פעלה גם על העבר.

(יין מלכות ספר המדע סימן נב
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) מפני שהאדם נפתה אחר הבלי העולם ונמשך אחר תאוותו – צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד ה' לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לזפותנו, וציוונו לזכרו בקביעות ובכוונה גמורה בשתי העתים האלה: אחת

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. ביום מברך שמים²⁷ לפניה ואחת לאחריה; ובלילה מברך שמים לפניה ושמים לאחריה²⁸.

(27 שתי ברכות. 28 ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הללתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - יוצר אור ובורא חשך וכו', וברכה שניה - אהבת עולם²⁹ אהבתנו. ושל אחריה - אמת ויציב. וברכה ראשונה שלפניה בלילה - מעריב ערבים וכו', שניה לה - אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו'. וברכה ראשונה של אחריה - אמת ואמונה, שניה לה - השקיבנו.

(29 כדעת החכמים (ברכות יא: החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחירת - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. (טור) או"ח סי' ס).

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, פותח בה ב' ברוך' וחותם³⁰ בה ב' ברוך'³¹; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב' ברוך', ואין להם פתיחה ב' ברוך'³². ברכות אלו, עם שאר כל הברכות³³ הערוכות בפי כל ישראל - עזרא הסופר ובית-דינו תקנום³⁴; ואין אדם רשאי לפתח מהם ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב' ברוך' - אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא לחתם³⁵ - אינו רשאי לחתם³⁶. מקום שהתקינו שלא לפתח ב' ברוך' - אינו רשאי לפתח; ומקום שהתקינו לפתח - אינו רשאי שלא לפתח³⁷. כלל של דבר: כל המשנה ממטבע³⁸ שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך במטבע³⁹. וכל שאינו אומר אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית, לא יצא ידי חובתו⁴⁰.

(30 ומסיים. 31 ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים". 32 מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה (שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו.), מפני שחתם בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה, כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, הואיל והברכות בשבילה תוקנו, (רש"י שם. 33) כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב",

ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן לילה, ויאמר: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" (ברכות ס.). 20 (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרשיות אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין בהן".

ד. הקורא קריאת-שמע - בשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחוזר וקורא בדרבנן²¹ ואהבת את ה' אלהיך עד סופה. ולמה קורין כן²²? מסרת היא בדינו, שבשעה שקבין יעלב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום ודוים על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות²³, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם; פענןן שאמר לנו משה רבנו: פן יש בכם איש או אשה וגו'? ענו כלם ואמרו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, פלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל - ה' אלהינו ה' אחד²⁴. פתח הדין ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד²⁵. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת ששבת בו ישראל הדין אחר פסוק זה²⁶.

(21 וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" (טור) אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים נו.). 22 הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו לכאן? 23 פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו. 24 (פסחים נו.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". 25 דברי הודאה לה' שבניו צדיקים, ואין בהם פסול. 26 אבל מתוך שמשנה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב וזרם על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים בספרי פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים מפורשים יותר במדרש רבה בראשית (פ' צח). וכן ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחווים לאלוה אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחישתו: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נוהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי המדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוריד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמשנה לקחו בסתר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בנו). וביום

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"א, מ"א. (47) שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת שמע, שהרי נאמר: "בשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים – והוא כל הלילה. (48) החכמים. (49) העבירה, (ברכות פ"א, מ"א). כמו ששינו: "חכמים עשו סיג לדבריהם, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל קמעה ואישן קמעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ואתפלל, וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב – נכנס לבית הכנסת – אם רגיל לקרות – קורא... וקורא קריאת-שמע ומתפלל. ואוכל פתו ומברך" (ברכות ד:). וזוהי ה'פשיעה' שכתב רבינו, שבזמן שאדם אוכל ושונה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

י. הקורא קריאת-שמע של ערבית אחר שיעלה עמוד השחר, קדם הגין⁵⁰ החמה - לא יצא ידי חובתו; אלא-אם-כן היה אנוס, כגון שפזר⁵¹ או חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא בעת זה אינו אומר 'השפזרני'⁵².

(50) מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה). (51) ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד – לא יצא ידי חובתו (ברכות ט.). והטעם שיש לחלק בין מזיד לאנוס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" – בשעה שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד ולא קראה עד חצות, יכול לקרוא עד שיעלה עמוד השחר, ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אנוסים, אבל לא לגבי מזידים (כסף-משנה). (52) שאין עתה תחילת זמן שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

יא. ואיזה הוא זמנה פיוס? מצותה שיתחיל לקרות קדם הנץ החמה⁵³, כדי שייגמר לקרות ולברך ברכה אחרונה⁵⁴ עם הנץ החמה⁵⁵. וישעור זה⁵⁶ – כמו [עשור] שעה⁵⁷ קדם שתעלה השמש⁵⁸. ואם אחר וקרא קריאת-שמע אחר שתעלה השמש – יצא ידי חובתו, שעונתה עד סוף שלש שעות פיוס⁵⁹ למי שעבר ואחר⁶⁰.

(53) אחרי עלות השחר. (54) של קריאת-שמע המסיימת ב"גאל ישראל". (55) התחיל יציאת השמש, וכדברי הגמרא (ברכות ט:): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה) היו גומרים אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הנץ החמה לדברי הכל יום הוא) – וזהו מנהג ותיקין הידוע. (56) של תחילת נץ החמה. (57) שהוא כשש דקות. (58) גוף השמש כולו הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הנץ החמה, "היא מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי

שתקונה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות מח:), (וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות (מעשה רוקח). (34) ברכות לג ע"א. (35) כגון: ברכת הפירות, והמצוות, שאינן חתומות בברוך. (36) ברכות יא, ע"א. (37) (שם): "מקום שאמרו להאריך – אינו רשאי לקצר; לקצר – אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה; ושאינה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך – אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום בברוך. (38) מטבע – צורה ונוסח של קבע. (39) דוקא ששינה בפתיחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה – אינו חוזר ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאור הכסף-משנה שם. (40) ברכות יב., כלומר: אפילו אמר הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או "אמת ואמונה" – לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי (כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה, ונוסדו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבוך חסדך ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת אמת ויציב – כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם; וברכת אמת ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים". ולפיכך אם לא אמרנו בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים, ועתיד לאמתה לנו לעתיד-לבוא (כסף-משנה).

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה - בין פיוס בין פלילה, בין לפנייה בין לאחריה - יצא, לפי שאין סדר בברכות⁴¹. בשחרית פתח 'יוצר אור' וסיים 'מעריב ערבים'⁴² - לא יצא. פתח ב'מעריב ערבים'⁴³ וסיים ב'יוצר אור' - יצא. ובערב פתח ב'מעריב ערבים' וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא. פתח ב'יוצר אור' וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שכל הברכות הולכות אחר חתימתן⁴⁴.

(41) ברכות יב, ע"א. (42) שבמקום "יוצר המאורות", חתם בברכת "המעריב ערבים". (43) במקום "יוצר אור". (44) שם.

ט. איזהו זמן קריאת-שמע פלילה? מצותה משעת יציאת הכוכבים⁴⁵ עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר⁴⁶ - יצא ידי חובתו⁴⁷; שלא אמרו⁴⁸ עד חצות, אלא כדי להרחיק אדם מן הפשיעה⁴⁹.

(45) שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך". (46) הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ב' תמוז - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

א. הקורא את שמע ולא כון לבו בפסוק ראשון שהוא 'שמע ישראל' - לא יצא ידי חובתו²; והשאר, אם לא כון לבו - יצא. אפלו היה קורא בתורה כדרך³ או מגיה⁴ את הפקשות האלו בעונת קריאה - יצא⁵; והוא שפון לבו בפסוק ראשון.

(2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב. (3) לשם לימוד בעלמא. (4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. (5) שם, יג. (6) ובלבד.

ב. כל אדם קורין כדרך⁷ - בין עומדין, בין מהלכין, בין שוכבין⁸, בין רוכבין על גבי בהמה⁹. ואסור לקרות קריאת-שמע והוא מוטל ופגני טוהות¹⁰ בקרקע¹¹, או משלף על גבו ופגני למעלה. אכל קורא הוא והוא שוכב על צדו. ואם היה פעל כשור הרבה ואינו יכול להתהפף על צדו, או שהיה חולה - נוטה מעט לצדו וקורא¹².

(7) כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקומה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8) על צדס, כמבואר בסמוך. (9) ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת-שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-וכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10) דבוקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11) ברכות יג: , כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שררה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקדן". (12) שם.

ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק ראשון¹³, והשאר קורא והוא מהלך. היה ישן¹⁴ - מצעדין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק ראשון¹⁵. ומפאן ואילף אם אנסתו שנה, אין מצעדין אותו¹⁶.

(13) לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש תנחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובזיע, ביחוד ה', ויקרא שמע ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל

ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שו"ת צנינו היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א ב'טור' או"ח סימן נח, תומך בגירסא זו ואומר: שכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הנץ החמה שהוא תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה מלאה⁵⁹ (ברכות ט:); "שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג): "ודע כי כל השעות הנזכרות בכלל, הן השעות הזמניות". וענין הזמניות הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה יום תקופת טבת. (60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג ותיקין האמור לעיל.

יב. מי שהקדים וקרא קריאת-שמע של שחרית אחר שיעלה עמוד השחר, אף-על-פי שהשלים קדם שתגין החמה - יצא ידי חובתו⁶¹. ובשעת הדחק, כגון שהיה משפם לצאת לדרך⁶² - קורא לכתחילה משעלה עמוד השחר⁶³.

(61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה, הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". (62) וחושש שלא יוכל לכוין לבו שם בקריאת-שמע. (63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה (הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד אחר עמוד השחר.

יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפלו היה אנוס - לא יצא ידי חובת קריאת-שמע בעונתו⁶⁴, אלא הרי הוא פקורא בתורה⁶⁵. ומברך לפניו ולאחריו⁶⁶. כל היום, אפלו אחר וקרא אחר שלש שעות⁶⁶.

(64) בזמנה. (65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא פרשה בתורה, אלא שגדול שכר הקורא קריאת-שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). (66) (שם), והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך" כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ ה'טורי זהב' בשולחן-ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן ששוכב לא ישתנה שם "שכיבה"; לא כן ב"קומה" שמשנתה שם קומה לשיבה והילוך, ואין נקראת קומה, אלא כשקם ממיטתו והוא בתחילת היום.

~ יום רביעי ב' תמוז ~

פרק שני

(1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקרוא, אינו מחוייב להפסיק (סוכה לח.). וטעם הדבר שבאכילה, רחיצה ותספורות וכו' אינו פוסק, ואילו בדברי תורה הוא פוסק וקורא? (לעיל ה"ד) - משום שהפסיק מתלמוד תורה לקריאת-שמע אין הפסקו הפסק גמור, שגם קריאת-שמע בכלל תלמוד תורה היא; אבל העוסק באכילה וכיוצא בה, והוא יפסיק מאכילה לקריאת-שמע, הרי זה הפסק ממש (כסף-משנה). (30) סוכה, שם.

ז. מי שצריך לטבול³¹ - אם יכול לעלות ולהתפסות קודם שתפוג החמה³², יעלה ויתפסה ויקרא. ואם היה מתירא שמא תפוג החמה קודם שיקרא - יתפסה במים שהוא עומד בהן ויקרא. ולא יתפסה, לא במים הרעים שריחן³³ רע, ולא במי המשרה³⁴, ולא במים צלולים³⁵, מפני שערותו נראית בהן³⁶. אכל מתפסה הוא במים עכורין³⁷, שאין ריחן רע, וקורא במקומו.

(31) מטומאתו. (32) שהוא זמן קריאת שמע-של ותיקין (ראה לעיל פ"א הי"א ובביאורנו). (33) שאסור לקרוא דברי תורה במקום שיש ריח רע משום בזיון, וחכמינו (ברכות כד:) קראו על העושה כן את הפסוק: "כי דבר ה' בזה". (34) מים ששורים בהם פשתן וקנבוס וריחם רע. (35) זכים ושקופים. (36) והתורה אמרה "ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריך" (דברים כג, טו). (37) שאינם צלולים (ברכות כה:).

ח. הקורא קריאת שמע, לא ירמז³⁸ בעניניו ולא יקרין בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו³⁹, כדי שלא תהיה קריאתו עראי. ואם עשה כן - אף-על-פי שצאצא ידי חובתו, הרי זה מגנה⁴⁰. וצריך להשמיע⁴¹ לאזנו כשהוא קורא. ואם לא השמיע לאזנו - יצא. וצריך לדקדק באותיותיו; ואם לא דקדק - יצא⁴².

(38) רמז שהוא לצורך דבר אחר שלא מענין הקריאה. (39) יומא יט: "ויכולן לשון אחת הן, אלא שזה נופל על העינים, וזה נופל על האצבעות, שנאמר (משלי ו, יג): קורין בעיניו מולל ברגליו, מורה באצבעותיו" (לשון רש"י שם). (40) ועל העושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה מג, כב): "ולא אותי קראת יעקב", כלומר: אינך מכין בקריאתך אלי, והכתוב אומר "ודברת בם" עשה אותם קבע (תדירי ולא מקרי) ואל תעשם ארעי (מקרי וטפל) (יומא, שם). (41) שיחיתוך קריאתו בשפתיו, לא שיקרא בלבו (כסף-משנה), משום שנאמר "שמע ישראל" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך (ברכות טו.). (42) ברכות טו:

ט. כיצד ידקדק? ישמר שלא ירפה החזק⁴³, ולא יחזק הרפה⁴⁴; ולא יניח הנד⁴⁵, ולא יניד הנח⁴⁶. לפיכך⁴⁷ צריך לתן רוח בין הדבקים, בין כל שתי אותיות הדומות, שאחת מהן סוף תבה והאחרת תחלת תבה הסמוכה לה; כגון 'בכל לבבך' - קורא "בכל" ושוהה, וחוזר וקורא "לבבך"; וכן

"ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14) מנמנם, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15) בכוונה. (16) אלא קורא כשהוא מנמנם, ואף-על-פי שאינו מכין בה כראוי (ברכות יג:).

ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא פרושה ראשונה כלה¹⁷. וכן האמנין¹⁸ בטלן ממלאכתן בפרשה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן עראי; והשאר - קורא הוא¹⁹ בדרךו ועוסק במלאכתו. אפילו היה עומד בראש האילן או בראש הפתל²⁰ - קורא במקומו ומברך לפניה ולאחריה²¹.

(17) (שם טז.), ואף-על-פי שאין כל הפרשה צריכה כוונה אלא פסוק ראשון בלבד, בכל זאת כדי שלא תהא קריאתו נראית כ"קריאת עראי" הצריכוהו החכמים להפסיק ממלאכתו ולקרוא. (כסף-משנה בשם הר"ף). (18) פועלים העוסקים במלאכת אחרים, אע"פ שיש בקריאתם משום ביטול מלאכה, והם משועבדים למלאכת בעליהם. (19) אפילו זה שעוסק במלאכת עצמו. (20) ואין דעתו מיושבת עליו כל-כך, שהרי מפחד הוא שמא יפול. (21) ולא הטריחוהו החכמים לירד למטה ולקרוא (שם). וכתב הרב מנוח: "בעל הבית שאינו עוסק במלאכה, אלא עומד על פועליו לזרום בעבודה - יורד למטה וקורא".

ה. היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת-שמע - פוסק וקורא²² ומברך לפניה ולאחריה. היה עוסק בצרכי רבים - לא יפסיק²³, אלא יגמר עסקיהן ויקרא, אם נשאר עת לקרות²⁴.

(22) (שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י:): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23) שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחם-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינובין תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קראו מפני שעסוקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24) משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).

ו. היה עוסק באכילה²⁵, או שהיה במרחץ, או שהיה עוסק בתספורת²⁶, או שהיה מהפך בעורות²⁷, או שהיו עוסקין בדין²⁸ - גומר, ואחר-כך קורא קריאת-שמע²⁹. ואם היה מתירא שמא יעבר זמן קריאתו ויפסיק וקרא - הרי זה משבח³⁰.

(25) שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע. (26) בגילוח שערו. (27) לבדוק אם עובדו כתיקונם. (28) דיינים היושבים בדין. (29) הואיל ועדיין יש שהות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. הקורא למפרע⁵⁴ - לא יצא⁵⁵. במה דברים אמורים? בסדר הפסוקים; אבל אם הקדים פרשה לפרשה - אף-על-פי שאינו רשאי⁵⁶, אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה⁵⁷. קרא פסוק, וחזר וקראו פעם שניה - הרי זה מגנה. קרא מלה אחת וכפלה, כגון שקרא "שמע שמע" - משתקין אותו⁵⁸.

(54) בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למקדם. (55) ברכות טו, ע"א. (56) שלכתחילה צריך להקדים "שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמוע" שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). (57) שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות כפי סדר קריאתנו, שהרי פרשת "ציצית" קודמת בתורה לכולן, ובסדר קריאתנו היא האחרונה. (58) (ברכות לג:) שנראה כמקבל עליו שתי מלכיות, וכאילו שתי רשויות הן. ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלוצץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעיר: "אע"פ שקורא פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכוין לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה". ומה שאנו אומרים "ה' הוא האלהים" שבע פעמים ביום הכיפורים וביום הערבה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא, משמבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם במקרא (מלכים-א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות ברכות לד, וש"ע או"ח סימן סא, סעיף יב).

יב. קראה סרוגין⁵⁹ - יצא; אפלו שהיה בין סרוג לסרוג כדי לגמור את פלה⁶⁰, יצא; והוא שיקרא על הסדר. קראה מתנמנם, והוא מי שאינו ער ולא נרדם בשנה - יצא⁶¹; ובלבד שיהיה ער בפסוק ראשון⁶².

(59) בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושווה, וחוזר וקורא מעט ושווה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). (60) ברכות כד: ר"ה לד: (61) ברכות יג: (62) כדי שיקראנו בכוונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

יג. ספק קרא קריאת-שמע ספק לא קרא - חזר וקרא⁶³, ומכרף לפניה ולאחריה⁶⁴. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם ברך לפניה ולאחריה או לא ברך - אינו חוזר⁶⁵ ומכרף. קרא וטעה⁶⁶ - יחזר למקום שטעה⁶⁷. נעלם ממנו בין פרשה לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך להתחיל⁶⁸ - חזר לפרשה ראשונה, שהוא וְאָהֲבָתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וגו'⁶⁹.

(63) ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא.

'וְאָבִדְתֶּם מֵהֶרָה'; 'הִכְנֵף פְּתִיל'⁴⁸. וְצִרִיךְ לְבָאָר זי"ן שֶׁל 'תְּזַכְּרוּ'⁴⁹. וְצִרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּדִל"ת שֶׁל 'אֶחָד', כְּדִי שֶׁיִּמְלִיכֶהוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבְאֶרְבַּע רוּחוֹת⁵⁰. וְצִרִיךְ שֶׁלֹא יִחְטֹף בְּחִי"ת, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיֶה כְּאוֹמֵר "אֵי חַד"⁵¹.

(43) הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון: "ב"שדך במקום "ב"שדך. (44) "ב"ב"תך במקום "ב"ב"תך. (45) שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לְכַבֶּךָ במקום לְכַבֶּךָ. (46) שוא-נח כשוא-נע, כגון: וְאָהֲבָתָּ במקום וְאָהֲבָתָּ. והמדקדק ר' אליהו בחור נתן סימן לשוא-נע: א' ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה: א - באות הראשונה שבמילה: שְׁלֵמָה, דְּבָרִים. ב - שני שואים רצופים באמצע המילה, כגון: מִשְׁפָּטִי, בְּשִׁבְכָךְ, השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון: שוֹמְרִים, פְּתָכָה. ד - אות דגושה, יְדָבְרוּ, הִפְרָכָה. ה - הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רִנָּתָה, קָלָתָה; וזולת אלה, השוא הוא נח. ו"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג) נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל עוז, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבבך" ה'למ"ד של "בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, וה'למ"ד של "לבבך" היא נדה, ואם יניע את ה'למ"ד של "בכל" הרי הוא מבליעה בלמ"ד של "לבבך", ויראה כאומר "בכה לבבך", וכן להיפך. (47) הואיל וצריך לדקדק באותיותיה, ולהבחין בין נע לנח. (48) ברכות טו: . וסמכו חז"ל על הפסוק: "ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. וב"טור" (או"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין "וחרה אף" שלא יהא נראה כקורא "וחרף". וכן צריך להקפיד להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה כקורא "מותם", וכן "ישמתם אתם" ו"ראיתם אותם", ועוד. (49) ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא "תשכרו" שתעבדו את ה' על-מנת לקבל פרס ושכר, בניגוד לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"ג). (50) ברכות יג: כל המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. (51) שאם הוא מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "אי-חד" כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

י. קורא אדם את 'שמע' בכל לשון שיהיה מבינה⁵². והקורא בכל לשון, צריך להזהר מדברי שבוש שבאותו הלשון; ומדקדק באותו הלשון⁵³ כמו שמדקדק בלשון הקדש.

(52) ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע. (53) שישתמש בביטויים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן "קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בביטויים שאינם הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע" (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע או"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק ביניהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו' הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). (75) חמסן. ולא רק שמתירא שיהרגנו, אלא אפי' מתיירא שיצערנו, מותר לו להפסיק (כסף-משנה).

יז. ואלו הן בין הפסקים: בין ברכה ראשונה לשניה⁷⁶; בין שניה לשמע⁷⁷; בין שמע ליהיה אם שמע⁷⁸; בין יהיה אם שמע לויאמר⁷⁹. בין הפסקים האלו, שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם. אבל בין ויאמר לואמת ויצא⁸⁰ - הרי זה כאמצע הפסק, ולא נפסיק⁸¹ אלא לשאל מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד.

(76) בין "יוצר המאורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י' ו') וה' אלהים אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: "אני ה' אלהיכם" לאמת ויצא (ברכות יד:).

~ יום חמישי ג' תמוז ~

פרק שלישי

(1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה ערוה אסור לקרות.

א. הקורא את שמע, רוחץ ידיו במים קדם שיקרא. הגיע זמן קריאתה, ולא מצא מים קדם שיקרא - לא יאחר קריאתה וילך לבקש מים, אלא מקנח ידיו בעפר או בצור³ או בקורה⁴ וכיוצא בהן וקורא⁵.

(2) ברכות טו. אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמה נגעו במקומות המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחז"ל סמכו רחיצה זו על הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים כו, ו). (3) אבן, והוא שם נרדף ל"צור", ונמצא בתנ"ך (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). (4) העץ שעושים ממנו התקרה (הערוך). (5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה (ברכות שם). ולענין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

ב. אין קורין לא בבית-המרחץ ולא בבית-הפסא⁶, אף-על-פי שאין בו צואה; ולא בבית-הקברות ולא בצד המזבח⁷ עצמו. ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המזבח - מותר לקרות⁸. וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו - חוזר וקורא⁹.

(6) (ברכות כו.) לפי שכתוב: "כי ה' אלוך מתהלך בקרב

לפיכך עליו לחזור ולקרא לצאת מידי הספק. (64) אע"פ שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב לקרא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). (65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, הי"ב). (66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. (67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. (68) שיועד שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. (69) כי ההפסק הראשון בקריאת-שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י או"ח סי' סד).

יד. טעה באמצע הפסק ואינו יודע להיכן פסק - חוזר לראש הפסק⁷⁰. היה קורא וכתבתם⁷¹, ואינו יודע אם הוא ב'ו'כתבתם' של 'שמע' או ב'ו'כתבתם' של 'יהיה אם שמע' - חוזר ל'ו'כתבתם' של 'שמע'. ואם נסתפק לו אחר שקרא 'למען ירבו מיכם' - אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך⁷².

(70) שם. ודוקא שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפסק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). (71) ברכות, שם. אבל בין "וקשרתם" של "שמע", לבין "וקשרתם" של "יהיה אם שמע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמ"ץ וקשרתם, והשני בסגול וקשרתם (ט"ז או"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפראג).

טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו אחרים - אם היה בין פרק לפרק, פוסק, ומתחיל ושואל שלום⁷³ מי שהוא חייב בכבודו; כגון שפגע באביו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה; ומשיב שלום לכל אדם שנתן לו שלום⁷⁴.

(72) מקדים לשאול בשלום, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. (73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

טז. היה קורא באמצע הפרשה - אינו פוסק ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מחנא ממנו⁷⁵, כגון מלך או אנס⁷⁶ וכיוצא בהן. אבל מי שהוא חייב בכבודו, כגון אביו או רבו - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.

(74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון שבקריאת-שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכו, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. צואת האדם וצואת כלבים וחזירין בזמן שיש בתוכן עורות²⁹, וכל צואה שריחה רע בגוף אלו³⁰ - אסור לקרות קריאת-שמע בנגדן³¹; וכן בנגד מירגלים של אדם. אבל מירגלים של בהמה, קורין בנגדן³². קטן שאינו יכול לאכל ביות דגן³³ בכדי³⁴ שיאכל הגדול בשלשה ביצי דגן - אין מרחיקין, לא מצואתו ולא ממי רגליו³⁵.

41 (שם כב:). 42 (שם כו:). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצידיו", אינו אלא כשאי אפשר לו לסלקם לאחריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

ט. במה דברים אמורים⁴³? כשהיה עמהן בבית במקום שוה; אבל אם היה שם מקום גבה מהן עשרה טפחים או נמוך מהם עשרה טפחים - יושב בצד המקום וקורא⁴⁴, שהרי נפסק ביניהם. והוא⁴⁵, שלא יגיע לו ריח רע⁴⁶. וכן אם כפה פלי על הצואה או על מירגלים - אף-על-פי שהן עמו בבית, הרי אלו כקבורין⁴⁷, ומתיר לקרות בנגדן⁴⁸.

43 שצריך להתרחק מהם. 44 ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה:). 45 ובלבד. 46 ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפילתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). 47 מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה... וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). 48 (ברכות כה:).

י. היה בינו ובין הצואה מחצה של זכוכית - אף-על-פי שהוא רואה אותה מאחרי הזכוכית, מתיר לקרות בצדה⁴⁹. נתן רביעית מים לתוך מירגלים של פעם אחת⁵⁰ - מתיר לקרות עמהן בתוך ארבע אמות⁵¹.

49 שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). 50 ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. 51 ואפילו קדמו המים למי הרגלים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט.). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, ויתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

יא. היתה צואה בגמא - עומד בסנדלו על הגמא וקורא⁵²; והוא⁵³ שלא יהיה סנדלו נוגע בה⁵⁴. היתה בנגדו צואה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה רק עבה עד שתתפסה וקורא⁵⁵. היתה נטושת צואה

29 זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. 30 כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). 31 (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). 32 שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם, נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכילים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). 33 שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. 34 בתוך שיעור הזמן. 35 (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

ז. היתה צואה יבשה בחרש, אסור לקרות בנגדה³⁶. ואם היתה יבשה יותר מחרש, עד שאם זרקוה לתפרן³⁷ - הרי היא כעפר, ומתיר לקרות בנגדה³⁸. מירגלים שנבלעו בקרקע: אם היו מרטיבין הדי³⁹ - אסור לקרות בנגדן; ואם לאו - מתיר⁴⁰.

36 אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). 37 תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה וכו' - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). 38 ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). 39 ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (לחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). 40 אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

ח. במה ירחיק אדם מצואה וממירגלים ואחר-כך יקרא? ארבע אמות⁴¹. במה דברים אמורים? בזמן שהם מלאחוריו או מצדיו; אבל אם היו בנגד פניו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א).

יג. צוֹאָה עוֹבְרֶת, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה שְׂטָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם⁶⁸ - אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֻגָּהּ⁶⁹. וְכִי חֲזִיר - כְּצוֹאָה עוֹבְרֶת דְּמִי⁷⁰, וְאָסוּר לִקְרוֹת כְּנֻגָּהּ עַד שֶׁיַּעֲבִירוּ מִמֶּנּוּ אֲרָבַע אַמּוֹת⁷¹.

(68) או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69) עד שיעבירוהו לאחוריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70) דומה. (71) מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה.). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר: אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה יב.).

יד. הִיָּה קוֹרֵא וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם הַטְּנָפָת⁷² - לֹא יִנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי⁷³ וְיִקְרָא⁷⁴, אֲלֵא יַפְסִיק עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן הַקּוֹרֵא שֶׁיִּצְתָּה מִמֶּנּוּ רוּחַ מְלֻמָּטָה - יַפְסִיק עַד שֶׁתִּכְלָה בְּאִשָּׁה⁷⁵, וְחֲזֹר לִקְרִיאָתוֹ; וְכֵן בְּדַבְרֵי-תוֹרָה. יִצְתָּה רוּחַ מִתְּכֹבֵד⁷⁶ - אַף-עַל-פִּי שֶׁמִּפְסִיק לִקְרִיאַת-שְׁמַע, אֵינוּ פוֹסֵק לְדַבְרֵי-תוֹרָה⁷⁶.

(72) מקום צואה או מי רגליים. (73) שיקרא בלחש, שלא יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים סימן פ"ח). (74) (ברכות כד כד) (75) ריח הרע, מלשון הכתוב (יואל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו". (76) (ברכות כה.), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

טו. הִיָּה קוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה או מִמִּי-רְגָלִים או אֵין שָׁם - הֵרִי זֶה מִתֵּר לִקְרוֹת⁷⁷. הִיָּה קוֹרֵא בְּאִשָּׁפָה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה או אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שֶׁיִּבְדֹּק, שֶׁחֲזָקָת הָאִשָּׁפָה שֶׁהִיא מָקוֹם הַטְּנָפָת. אֲבָל סָפֵק מִי-רְגָלִים - אִפְלוּ בְּאִשָּׁפָה, מִתֵּר לִקְרוֹת⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם), והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת השתן), ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כיסוי, אלא יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח. ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידם גם אחרי נפילתם לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספקים; אבל בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש להחמיר אפילו בספיקא.

טז. כֶּשֶׁם שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת כְּנֻגָּה צוֹאָה וּמִי-רְגָלִים עַד שֶׁיִּרְחִיק, כֵּן אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֻגָּה הָעֲרוּהָ⁷⁹ עַד שֶׁיִּחְזִיר⁸⁰ פָּנָיו. אִפְלוּ פוֹתִי⁸¹ או קֵטָן, לֹא יִקְרָא כְּנֻגָּה

עַל בְּשָׂרוֹ⁵⁶, או יָדָיו מְטֻנָּפֹת מִבֵּית-הַפֶּסֶא, וְלֹא הִיָּה לָהֶן רִיחַ רֵעַ כְּלָל מִפְּנֵי קֵטָן או יִבְשׁוֹתָן - מִתֵּר לִקְרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רִיחַ⁵⁷ רֵעַ. אֲבָל אִם הִיָּתָה בְּמִקְוָה⁵⁸, אַף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה נִרְאִית כְּשֶׁהִיא עוֹמֵד - הוֹאִיל וְנִרְאִית כְּשֶׁהִיא יוֹשֵׁב, אָסוּר לִקְרוֹת עַד שֶׁיִּקְנֹחַ יָפָה יָפָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצוֹאָה לָחָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ רִיחַ⁵⁹ רֵעַ. וְכֵמָּה גְאוּנִים⁶⁰ הוֹרִו, שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרוֹת אִם הָיוּ יָדָיו מְטֻנָּפֹת; וְכֵן רָאִי לַעֲשׂוֹת⁶¹.

(52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד. (54) שסנדלו נידון כמלבשו (שם). (55) ודווקא לאלתר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה.). (56) התפשטות, מלשון: והינם נטושים על פני כל הארץ (שמואל-א פרק ל, פסוק ט"ז). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה.), ורמז לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההלול, ולא שאר האברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל.). (60) רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו בפירוש "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידי מוטונפות, הוֹאִיל ואֵין להֶם רִיחַ רֵעַ - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מוטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה.) סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

יב. רִיחַ רֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֶקֶר⁶² - מִרְחִיק אֲרָבַע אַמּוֹת⁶³ וְקוֹרֵא, אִם פֶּסֶק הָרִיחַ; וְאִם לֹא פֶסֶק הָרִיחַ - מִרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁפֶסֶק הָרִיחַ. וְשֶׁאֵין לוֹ עֶקֶר, כְּגוֹן מִי שֶׁיִּצְא מִמֶּנּוּ רוּחַ מְלֻמָּטָה - מִרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁתִּכְלָה הָרִיחַ⁶⁴ וְקוֹרֵא⁶⁵. גֵּרָף שֶׁל רֵעִי וְעֵבִיט שֶׁל מִי-רְגָלִים⁶⁶, אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע כְּנֻגָּהּ, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם כָּלוּם וְאֵין לָהֶם רִיחַ רֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֶם כְּבֵית-הַפֶּסֶא⁶⁷.

(62) שצואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאילו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד.). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ע"ט, סעיף א). (65) (ברכות, שם). (66) שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה.). (67) הוֹאִיל וּמִיּוּחָדִים לָכֵן, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או בְּנֵי וּבְנֵי-בֵיתוֹ הַקְּטָנִים⁹¹ - הָרִי גּוֹפֵן גּוֹפּוֹ, וְאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ מִהֵן. לְפִיכָּךְ אֶף-עַל-פִּי שֶׁבִּשְׂרֹו נִוְגַע בָּהֶם, מַחְזִיר פָּנָיו⁹² וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לְבָו⁹³ וְקוֹרֵא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבואו לידי הרהור עבירה (ברכות כד.). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאוהו לידי הרהור. (92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה. (93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

יט. עַד אֵימָתִי הֵם קְטָנִים לְעֵנֶן זֶה? עַד שִׁיחָא הַזֶּכֶר בֵּין שְׁתֵּים-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין אַחַת-עָשָׂרָה שָׁנָה⁹⁵ וְיוֹם אֶחָד; וְהוּא שִׁיחָא תַּבְנִיתָם בְּתַבְנִית גְּדוּלִים, שְׂדִים נִכְנֹו וְשִׁעְרָהּ צִמָּח⁹⁶; וְאַחֲרֵי-כֵן לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתַּפְסִיק טְלִית בִּינְיָהּ. אָבֵל אִם עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂדִים נִכְנֹו וְשִׁעְרָהּ צִמָּח - קוֹרֵא עִמָּהּ בְּקָרֹוב בִּשְׂרֹו וְאֵינוֹ צָרִיף הַפֶּסֶק, עַד שִׁיחָהּ הַזֶּכֶר בֵּין שְׁלֹשׁ-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בֵּין שְׁתֵּים-עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד⁹⁷.

(95) שעד אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם. (שם). (96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער הגדל במקום הערוה והוא מהווה סימן נערוות לבת, וסימן גדלות לבן ומפורש בנדה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים פרטי סימני הנערות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק ב). (97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידן: גדולים (ברכות כד.); ואפילו כשאננם מפותחים בגופם ולא הביאו "סימני נערות".

~ יום שישי ד' תמוז ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו שבטלה.

א. נָשִׁים וְעֶבְדִּים² וְקְטָנִים³ פְּטוּרִים מִקְרִיאַת-שְׁמַע⁴. וּמִלְמַדִּין אֶת הַקְּטָנִים לְקִרְוֹתָהּ בְּעוֹנָתָהּ, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא-אֲחֵרֶיהָ, כְּדִי לְחַנְכֵן⁵ בְּמִצְוֹת. מִי שֶׁהָיָה לְבֹו טְרוּד וְנִחְפָּז לְדַבֵּר מִצְוָה - פְּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת⁶ וּמִקְרִיאַת-שְׁמַע⁷. לְפִיכָּךְ חָתָן שֶׁנֶּשֶׂא בְּתוּלָה, פְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע עַד שֶׁיִּבְאָ עָלֶיהָ, לְפִי שָׂאִין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָהּ, שָׂמָא לֹא יִמָּצָא לָהּ בְּתוּלִים⁸. וְאִם שָׁהָ עַד מוֹצָאֵי שְׁבֵת וְלֹא כַּעַל - חֵיב לְקִרְוֹת מוֹצָאֵי-שְׁבֵת וְאֵילָף, שֶׁהָרִי נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ וְלָבֹו גַם בַּה¹⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא כַּעַל¹¹.

(2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. (3) הפחותים מ"ג שנה. ואע"פ שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרות בעונתה" כבסמוך. (4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים

עָרוֹתָן, אֶפְלוּ מִחֻצָּה שֶׁל זְכוּכִית מִפְּסָקָה - הוֹאִיל וְהוּא רֹאֶה אוֹתָהּ, אֲסוּר לְקִרְוֹת עַד שִׁיחְזִיר פָּנָיו. וְכָל גּוֹף הָאִשָּׁה עָרוּהָ. לְפִיכָּךְ לֹא יִסְתַּבֵּל בְּגוֹף הָאִשָּׁה כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא, וְאֶפְלוּ אִשְׁתּוֹ. וְאִם הָיָה מְגַלָּה טַפְסָח⁸² מְגוּפָהּ, לֹא יִקְרָא כְּנִגְדָּה⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושב מאחריך". (80) אבל אינו צריך להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה, או סומא שאינו רואה את הערוה - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה. שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן ע"ז סעיף ו). (81) (ברכות כה:) שהייתי יכול לומר: הואיל "ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים הפראים השוכנים בנקיקי הסלעים והולכים ערומים כחייתו שדה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד). (82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83) (ברכות כה.), והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפה, אבל באשה אחרת פחות מטפה נקרא ערוה ואסור לקרות כנגדה.

יז. וְכִשֶּׁם שֶׁהוּא אֲסוּר כְּנִגְדַּ עֲרוֹת אֲחֵרִים, כֵּן הוּא אֲסוּר לְקִרְוֹת כְּנִגְדַּ עֲרוֹתָיו⁸⁴; וְלֹא יִקְרָא כְּשֶׁהוּא עָרֹם, עַד שִׁיכְסֶּה עָרוֹתָיו. הִיתָה חֲגוּרָה שֶׁל בָּגָד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁקַּע לְמַתְּנֵיו⁸⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׂאָר גּוּפוֹ עָרֹם - מִתָּר לוֹ לְקִרְוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע⁸⁶; וְהוּא שֶׁלֹא הִיָּה עֶקְבוֹ⁸⁷ נִוְגַע בְּעָרוֹתָיו. הִיָּה יָשֵׁן בְּטְלִיתוֹ וְהָיָה עָרֹם - חוֹצֵץ בְּטְלִיתוֹ מִתַּחַת לְבָו⁸⁸ וְקוֹרֵא. אָבֵל לֹא יַחֲזִין צְאוֹרָו וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלָּבֹו רֹאֶה אֶת הָעָרוּהָ, וְנִמָּצָא כְּמִי שֶׁקוֹרֵא בְּלֹא חֲגוּרָה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה. (86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו. והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בבשרו בעת קריאתו, אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו אף על פי שהוא מכוון נגד ערוותו ורואה אותה, מותר לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:) שאם לא יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערוה ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים, אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א, טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ה).

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁנִים בְּטְלִית אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן אֲסוּר לְקִרְוֹת, אֶף-עַל-פִּי שִׁיכְסֶּה מִתַּחַת⁸⁹ לְבָו; עַד שֶׁתֵּחָא טְלִית מִפְּסָקָה בִּינְיָהּ, עַד שֶׁלֹא יִגַּע בִּשְׂרֹו זֶה בְּבִשְׂרֹו זֶה מִמַּתְּנֵיוֹ וְלִמְטָה⁹⁰. וְאִם הָיָה יָשֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המטה, בין שהיו לאחד המטה - פטורין. ושאר המלוין, שאין למטה צורך בהן²³ - חייבין²⁴.

(20) שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. (21) שם יט, ע"א. הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד ('בית יוסף' 'טור' או"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדורותינו אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו עד שיקברוהו ('בית יוסף', שם). (22) רגילים היו להתחלף בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. (23) אלא מלווים את המת משום כבודו בלבד. (24) ברכות יז, ע"ב.

ה. היו עוסקין בהספד²⁵ והגיע זמן קריאת-שמע, בזמן שהמת מנח לפניהן - נשמטים אחד אחד וקוראין, וחוזרין להספד. אין המת מוטל לפניהם²⁷ - כל העם קורין קריאת-שמע, והאבל יושב ודומם²⁸, לפי שאינו חייב לקרות עד שיקבר את מתו.

(25) שהעם שומע דברי הספד מפי החזנים המספידים ('טור' או"ח סימן ע"ב). (26) אבל לא כולם בבית אחת, משום כבוד המת. (27) כגון שהמת בבית אחד והם מספידים אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחד (מלשון רש"י ברכות יט.). (28) ובגמרא (ברכות יט.) אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא ברי"ף וברא"ש.

ו. קברו את המת, וחזרו האבלים לקבל תנחומין, וכל העם הולכים אחריהם ממקום הקבר למקום שעומדים בו האבלים לעשות שוה²⁹ לקבל תנחומים: אם יכולים העם להתחיל ולגמר אפילו פסוק אחד³⁰ קדם שניגיעו לשוה - יתחילו; ואם לאו - לא יתחילו; אלא ינחמו את האבלים³¹, ואחר שניפטרו מהן יתחילו לקרות³². בגני-אדם העומדים בשוה³³ - הפנימיים, שהן רואין פני האבלים, פטורין מקריאת-שמע; והחיצוניים, הואיל ואינן רואין את האבלים - חייבין בקריאת-שמע במקומן³⁴.

(29) שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם ומנחמים אותו. (30) הוא הפסוק הראשון של קריאת-שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. (31) (ברכות יז:) שתנחומי אבלים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל:): והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצינו בהקדוש-ברוך-הוא שניחם אבלים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות

פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצות קריאת-שמע נוהגת רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצות-עשה "שהזמן גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו: "עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את שאין לו ארון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו ארון אחר". (5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל מדברי סופרים הוא לחנכם במצוות - ולפיכך חייב האב ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות, וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה". (6) שכן הלכה היא: "העוסק במצות פטור מן המצוה" (סוכה כה.). (7) אף-על-פי שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. (8) והרי הוא כטרוד לדבר מצוה. (9) שהוא כבר היום החמישי לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום הרביעי". (10) מתוך שנתרגל בה, שוב אין עליו טרדת הנישואין. (11) ברכות טז, ע"א.

ב. אבל הנושא את הבעולה, אף-על-פי שעוסק במצוה - חייב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמבליבל דעתו¹². וכן כל פיוצא כזה.

(12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

ג. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל¹³ עליו - פטור מקריאת-שמע עד שיקברו, מפני שאין דעתו פנויה לקרות¹⁴. ואם היה משמר את המת - אף-על-פי שאינו מתו, פטור מקריאת-שמע¹⁵. ואם היה השומרים שנים - האחד משמר, והשני נשמט¹⁶ למקום אחר¹⁷ וקורא, וחוזר ומשמר, ונשמט האחר וקורא¹⁸. וכן החופר קבר למת, פטור מקריאת-שמע¹⁹.

(13) כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא כא, ב"ד). (14) כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א). וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים" (שם). (15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת. (16) מסתלק. (17) שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת - משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות, והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה). (18) ברכות יח, ע"א. (19) שם יד, ע"ב.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן קריאת-שמע²⁰, אלא-אם-כן היה אדם גדול²¹. ואם התחילו והוציאו והגיע זמן הקריאה, והן מלוין את המת - כל שיש למטה צורך בהן, כגון נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן²², בין שהיו לפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אִינָה מְקַבֵּלַת טְמָאָה, אָף דְּבָרֵי-תוֹרָה אֵינָם מְקַבְּלִין טְמָאָה⁵⁰.

(38) אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד. ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות כב.). (42) בבא-קמא פב, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה, כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז). (44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו (ברכות כב. וברש"י שם). וחכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמוך לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד, ט"ז) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה ולא שביטלוהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור בטל מאליה, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבוא לבטלו (עבודה-זרה לו:); (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו). (47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים - כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן איננה דבר מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי. (49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב., ואמרו שם: "מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות, כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו: בני! פתח פיק ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה".

סליק הלכות קריאת-שמע

~ שבת קודש ה' תמוז ~

הַלְכוֹת תַּפִּלָּה וּבְרַכַּת בְּהִנִּים

יש בכללן שתי מצות עשה. (א) לעבד את ה' בכל יום בתפילה. (ב) לברך בְּהִנִּים את ישראל בכל יום.

אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.). ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו: העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). (32) מדברי רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן, כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה, וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). (33) ונוסח אחר: בשורות. (34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים", ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים: "חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב לאבל.

ז. פל מי שהוא פטור מלקרות קריאת-שמע, אם רצה להחמיר על עצמו לקרות - קורא; והוא, שתהא דעתו פנויה עליו³⁵. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהל³⁶ - אינו רשאי לקרות עד שתתישב דעתו עליו³⁷.

(35) כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך (שאינו יכול לכיון), יקרא ויהא כקורא בתורה, ולא יהיה כפורק שם שמים מעליו? ולדעתו צריך כל חתן לקרות קריאת-שמע. וכבר כתבו ה'תוספות' (ברכות יז:): שבזמן הזה שאין אנו מכוונים היטב בקראנו את שמע בכל יום, גם החתן בליל נשואיו צריך לקרוא, ואף-על-פי שלא יכוין בה כראוי; כי אם לא יקרא, הרי זה נראה כהירות, כאילו אומר: כל פעם אני מכיון בקריאתי, ורק היום איני בטוח אם אכיון בה כראוי, וכן נפסקה ההלכה בשו"ע (או"ח סימן ע, סעיף ג).

ח. פל הטמאין חֲבִיבִין בקריאת-שמע, ומְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא-חֲרִיף וְהֵן בְּטֻמְאַתָּן³⁸, אף-על-פי שאֲפֻשְׁרָ לָהֶן לַעֲלוֹת מִטֻּמְאַתָּן³⁹ בו ביום, כְּגוֹן הַנּוֹגְעִין בְּשֶׁרֶץ אוּ בְּנִדָּה וְזָבָה וּמִשְׁכָּבָה⁴⁰ וּבִזְיוֹא בְּהֵן⁴¹. וְעִזָּרָא וּבֵית-דִּינֹה תִקְנֹנֹה⁴², שְׁלֹא יִקְרָא בְּדִבְרֵי-תוֹרָה בְּעַל-קִרְיָ⁴³ לְבָדוֹ, וְהוֹצִיאָהוּ מִקְּלָל שְׁאֵר הַטֻּמְאִין⁴⁴ עַד שִׁטְבָּל⁴⁵. וְלֹא פִשְׁטָה תִקְנֶה זֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִיא כֹחַ בְּרַב הַצִּבּוֹר לַעֲמֹד בָּהּ, לְפִיכָךְ בְּטָלָה⁴⁶. וּבְכָךְ נִגְהוּ פֶל יִשְׂרָאֵל לְקוֹת בְּתוֹרָה וּלְקוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע⁴⁷ וְהֵן בְּעָלֵי קִרְיָן⁴⁸, לְפִי שְׁאֵין דְּבָרֵי-תוֹרָה מְקַבְּלִין טְמָאָה⁴⁹, אֲלֵא עוֹמְדִין בְּטָהֳרָתָן לַעֲלוֹם, שְׁנֹאֲמַר: 'הֲלוֹא כֹה דְּבָרִי פֶאֶשׁ נֶאֱמַר יי' - מָה אִשׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

~ נקודות משיחות קודש ~

"לעבד את ה' בתפלה".

אבל במנין המצוות כתב "להתפלל" שהוא לשון דיבור, כי במצוות המורכבות משני חלקים – מחשבה, ודיבור או מעשה, מונה את חלק הדיבור והמעשה שבה ולא את המחשבה, שהחיוב הוא על הדיבור שבתפילה. ואף ש"תפילה שאינה ככוונה אינה תפילה" ובלי הרגש של תחינה ובקשה אין משמעות לאמירת מילות התפילה, מכל-מקום נחשבת מצות התפילה כמצוה שבדיבור.

ביסוד זה תתיישב גם השאלה הידועה מדוע לא מנה מצות התשובה במנין המצוות, כיון שגם בה ישנם שני חלקים. האחד הוא הוידוי בדיבור, והאחר הוא הקבלה בלב, ומכיון שבמצוות כאלו מונה רק את חלק הדיבור והמעשה שבהם, לכן מנה רק את הוידוי כמצוה ולא את התשובה שעיקרה בלב ובמחשבה.

עד"ז מצינו במצות תלמוד תורה דק"ל בשו"ע דאינו מברך על הרהור משום דלאו כדבור דמי, שמעשה המצוה של ת"ת הוא הדיבור אע"פ שבתושבע"פ אם אינו מבין מה שאומר אין זה נחשב ללימוד כלל.

(לקוטי שיחות חלק ל"ח עמוד 20 והערות 26–27)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

1) משרש פלל. וענינו – שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל"א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פליה ומשפט, כלומר: שישפטו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני.

פרק ראשון

1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במנין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.

א. מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: 'ועבדתם את יי אלהיכם'. מפי השמועה² למדו, שעבודה זו היא תפלה, שנאמר: 'ולעבדו בכל לבבכם'⁴ - אמרו חכמים⁵: אי"ז היא עבודה שפלב? זו תפלה⁶. ואין מנין התפילות⁷ מן התורה; ואין משנה התפלה הזאת מן התורה⁸; ואין לתפלה זמן קבוע⁹ מן התורה.

2) זו קריאת שמע ותפילה (בבא-מציעא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחיוב תפילה הוא בכל יום – הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו – זהו דבר שלא תסבלוהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראה לדבר – זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל לה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את

לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום – לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קרי' ספר'). (3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקיבלוהו חז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא – קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). (4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוונו על עבודת ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודת ה' היא עבודה שבלב, וזו – תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מצוה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם – ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצות תפילה (כסף-משנה). (5) תענית ב, ע"א. (6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. – כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חינוך' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שיבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא יענה לכל אשר יקראוהו באמת". (7) שבכל יום. אלא חז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). (8) אלא באיזה נוסח שיוזמן לו לאדם – יתפלל. משנה – נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגמו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן – נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנוח). וכן 'הערן', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". (9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה – עבר זמנה; אלא כל השעות כשרות לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכבך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששינו (תוספתא ברכות פ"א: 3): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

ב. ולפיכך¹⁰ נשים ועבדים¹¹ חייבין בתפלה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא¹². אלא חייב מצוה זו כף הוא¹³ - שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש-ברוך-הוא, ואחר-כך שואל צרכיו¹⁴, שהוא צריך להם, בבקשה ובתחנון, ואחר-כך נותן שבח והודיה¹⁵ לה' על הטובה שהשפיע לו, פל אחד לפי כחו¹⁶.

(10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. (11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"ג). ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שניים חייבות (חגיגה ד.). (12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות פ"ג, ג'). (13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומנינן מן התורה, א"כ מה נתחייבנו להתפלל? וכמה נתחייבנו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנן וכו' (כסף-משנה). (14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (ביקש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסדר 26: שֶׁלֶשׁ ראשונות²⁷ - שְׁבַח לַה', וְשֶׁלֶשׁ אחרונות²⁸ - הוֹדָה, וְאַמְצָעוֹת - יֵשׁ בָּהֶן שְׁאֵלַת כָּל הַדְּבָרִים, שֶׁהֵן כְּמוֹ אָבוֹת²⁹ לְכָל חֶפְצֵי אִישׁ וְאִישׁ וְלִצְרָכֵי הַצָּבוּר³⁰ כֵּלָן, כְּדִי שִׁיחִיו עֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל וְיִלְמְדוּ אוֹתָן, וְתִהְיֶה תַּפְּלַת אֱלֹהֵי הָעֲלָגִים³¹ תַּפְּלָה שְׁלֵמָה, כִּתְּפִלַּת בְּעָלֵי הַלְשׁוֹן הַצָּחָה. וּמִפְּנֵי עֲנָן זֶה תִּקְנוּ כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַתַּפְּלוֹת מִסְדְּרוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיחֶה עֲנָן כָּל בְּרָכָה עֲרוּף בְּפִי הָעֲלָג.

(23) ישבו בקרבם. (24) שפה בלולה, ז'רגון בלעז. (25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה נביאים - תיקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר. (27) שהן: אבות, גבורות, וקדושה. (28) שהן: עבודה, הודאה ושים שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר מרבו, אחרונות - דומות לעבד להביע בקשתם כראוי, והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי, מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר צחות".

ה. וְכֵן תִּקְנוּ³², שִׁיחֶה מְנַן הַתַּפְּלוֹת כְּמִנְיָן הַקְּרִבָּנוֹת: שְׁתֵּי תַּפְּלוֹת בְּכָל יוֹם - כְּנֶגֶד שְׁנֵי תְּמִידִין³³; וְכָל יוֹם שְׁנֵי קָרְפֵּן מוֹסָף³⁴, תִּקְנוּ בּוֹ תַּפְּלָה שְׁלִישִׁית כְּנֶגֶד קָרְפֵּן מוֹסָף³⁵. וְתַפְּלָה שֶׁהִיא כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֹּקֶר, הִיא הַנִּקְרָאת תַּפְּלַת הַשָּׁחַר; וְתַפְּלָה שֶׁכְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרִפִּים, הִיא הַנִּקְרָאת תַּפְּלַת מְנַחָה³⁶; וְתַפְּלָה שֶׁכְּנֶגֶד הַמוֹסָפִין, הִיא נִקְרָאת תַּפְּלַת הַמוֹסָפִין.

(32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח, ג"ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חודשים. (35) ברכות כו, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח) מתרגם אונקלוס: "למנח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו); ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

ו. וְכֵן הִתְקִינוּ, שִׁיחֶה אָדָם מִתַּפְּלָל תַּפְּלָה אַחַת בַּלֵּילָה³⁷, שֶׁהִיא אִיבְרֵי תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרִפִּים מִתְּעַפְּלִין³⁸ וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה, שְׁנֵאמַר: 'הִיא הָעֵלָה' וגו'; כְּעֵנֶן שְׁנֵאמַר: 'עָרִב³⁹ וּבִקְרָא וְצִהְרִים אֲשִׁיחֶה וְאַהֲמָה וְיִשְׁמַע קוֹלִי'. וְאֵין תַּפְּלַת עֲרִבִית חוּבָה כִּתְּפִלַּת שַׁחֲרִית וּמְנַחָה⁴⁰. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם לְהַתְּפַל עֲרִבִית, וְקִבְלוּהָ עֲלֵיהֶם כִּתְּפִלַּת חוּבָה⁴¹.

(37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים. (39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא.).

צרכיו), שכן מצינו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כ"ד-כ"ה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. (15) המקור לזה ב'ספרי' (פרשת ברכה) "ויאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר" - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישיורן מלך, וחזר וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורון (דברים לג, כו). ('פרי מגדים' בפתיחתו לשו"ע או"ח). וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). (16) כח השגתו ויכלתו.

ג. אִם הָיָה רָגִיל¹⁷ - מְרַבֶּה כִּתְּחִנָּה וּבִקְשָׁה; וְאִם הָיָה עָרֵל שְׁפָתָיו¹⁸ - מְדַבֵּר בְּפִי יִכְלָתוֹ, וּבְכָל עֵת שִׁירָצָה. וְכֵן מְנַן הַתַּפְּלוֹת - כָּל אֶחָד בְּפִי יִכְלָתוֹ: יֵשׁ מִתַּפְּלִין פְּעָמִים הַרְבֵּה. וְהַכֹּל יִהְיֶה מִתַּפְּלִין נֶכַח הַמִּקְדָּשׁ¹⁹, בְּכָל מְקוֹם שִׁיחֶיהָ²⁰. וְכֵן הָיָה הַדְּבָר תְּמִיד²¹, מִמַּשָּׁה רַבָּנוּ יַעֲד עֲזָרָא²².

(17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. (18) כלומר: שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שבית-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו, יג). עבדה בתורת, עבדהו במקדשו, כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה ב, ו לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו מצוה ה). (20) חזור אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכלתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקיאם בה.

ד. בֵּינוֹן שְׁגֹלוֹ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע, נִתְעַרְבוּ בְּפָרְס וַיֵּן וּשְׂאָר הָאֲמּוֹת²³, וְנוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים בְּאַרְצוֹת הַגּוֹיִם, וְאוֹתָן הַבָּנִים נִתְּבַלְּפוּ שְׁפָתָם, וְהִתְהַיְּשָׁת שִׁפְתָּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְעַרְבֶת מִלְשׁוֹנוֹת הַרְבֵּה²⁴; וְכֵינוֹן שֶׁהִיא מְדַבֵּר, אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל צָרָתוֹ בְּלִשׁוֹן אַחַת, אֶלָּא בְּשׁוּבוֹ, שְׁנֵאמַר: 'וּבְנֵיהֶם חֲצִי מְדַבֵּר אֲשִׁדּוּדִית' וגו', וְאֵינֶם מְכִירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית וְכָלשׁוֹן עִם וְעַם. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁהִיא אֶחָד מִהֵן מִתְּפַלֵּל, תִּקְצֹר לְשׁוֹנוֹ לְשֵׁאֵל חֶפְצִיו אוֹ לְהַגִּיד שְׁבַח הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ, עַד שִׁיעֲרָבוּ עֲמָה לְשׁוֹנוֹת אַחֲרוֹת. וְכֵינוֹן שְׂרָאָה עֲזָרָא וּבִית-דִּינֹו כֵן, עֲמָדוֹ וְתִקְנוּ²⁵ לָהֶם שְׁמוֹנֶה-עָשָׂר בְּרָכוֹת עַל

חֲדָשׁ אָפְלוּ בְּבִרְכָּה אַחַת - דְּיו, כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא נִדְבָה וְלֹא חֻבָּה. וְשֵׁשׁ רֵאשֻׁנוֹת וְשֵׁשׁ אַחֲרוֹנוֹת, לְעוֹלָם אֵין מוֹסִיפִין בָּהֶן וְלֹא פוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מְשַׁנִּין בָּהֶן דְּכָר⁴⁸.

(45) ברכות כא, ע"א. (46) כדי שלא תהא תפילתו נראית כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות (פ"ג, אות ט"ו). (47) כגון: אם היה לו חולה – מבקש עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו, ה"ג). (48) ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "זכרנו" "מי כמוך אב הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד – מפני שהן בקשות בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו, ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין הצבור מביאין קרבן נדבה⁴⁹. ולא יתפלל, אפלו יחיד, מוסף שתיים: אחת חובת היום ואחת נדבה, לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף⁵⁰. ויש מן הגאונים מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא חובת היום בלבד⁵¹.

(49) שכל קריבנות הציבור, קריבנות חובה הם. (50) אלא היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הרי"ף, ברכות סג). ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף בנדבה, שלא אמרו: "הלוא יתפלל אדם כל היום" (ברכות כא.). אלא בתפילת שמונה-עשרה של חול שהיא תפילת רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה בקשות; אבל בתפילת שבת ויום-טוב שאינה אלא הודאה ושבח לה – ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות. (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכיין בתפלתו מראש ועד סוף – אז קוראים בו: נדיב לב עולות (דברי הימים ב' כט, לא); אבל אם אין יכול לכיין יפה – קרינן בו: למא לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלואי שיוכל לכיין יפה בשלש תפילות הקבועות ליום". וכן הוסכם להלכה בשולחן ערוך או"ח סימן ק"ז, ס"ד.

(40) שם כז, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר שלדעת התוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) רי"ף פ"ד דברכות. ומכל-מקום, אין הש"ץ חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות – מפני שאין תפילת ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציא ידי חובתו. מדברי רבינו (פ"א ה"ט).

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה, סמוך לשקיעת החמה, ביום התענית בלבד⁴², כדי להוסיף תחנון ובקשה מפני התענית; וזו היא התפלה הנקראת תפלת נעילה⁴³, כלומר – ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה⁴⁴.

(42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזורים בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר למאורעות שאירעו בהם לפנים, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה ב.). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מניין לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה – נענה", כלומר: אף תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקוה. (44) כלומר: מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

ח. נמצאו התפלות בכל יום שלש: ערבית ושחרית ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי-החדשים – ארבע: שלש של כל יום, ותפלת המוספין; וביום-הכפורים – חמש: ארבע אלו, ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו, אין פוֹחֲתִין מֵהֶן, אֶבֶל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם. אִם רָצָה אָדָם לְהַתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם כָּל - הַרְשָׁוִת⁴⁵ בְּיָדוֹ. וְכָל אוֹתָן הַתְּפִלוֹת שְׁיוֹסִיף - כְּמוֹ מְקָרִיב נִדְבוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ שְׁיַחֲדֹשׁ⁴⁶ דְּכָר בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֲמָצְעִיּוֹת מֵעֵין הַבְּרָכוֹת⁴⁷. וְאִם

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

שְׂבָעַת יָמִים בְּכָל-יְמֵי הַחֹג, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "בְּסַכַּת תְּשֻׁבוּ שְׂבָעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). וְכָכָר נִתְבָּאָר דִּינֵי מַצָּה זֹה בְּמַסְכַּת הַמִּיחָדָת לְכָךְ, כְּלוֹמֵר: מַסְכַּת סִפָּה. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיְבוֹת בְּמַצָּה זֹה.

~ יום ראשון כ"ט סיון ~

מצות עשה קסח.

המצוה הקס"ח — הצווי ששנצטוינו לישיב בספא

~ יום שני ל' סיון ~

מצות עשה קסמ.

המצוה הקס"ט — הצווי שנגצטוינו לטול לולב ולשמוח לפני ה' שבועת ימים, והוא אמרו יתעלה: "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" (ויקרא כג, מ). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ספח. ושם (מא.) נתבאר, שאין מצוה זו חובה שבועת ימים אלא במקדש בלבד; אבל בשאר מקומות, ביום הראשון בלבד היא חובה מן-התורה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

~ יום שלישי א' תמוז ~

מצות עשה קעא.

המצוה הקע"א — הצווי שנגצטוינו לתן מחצית השקל כל-שנה, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו איש כפר נפשו לה" (שמות ל, יב), ואמר "זה יתנו" (שם, יג). וכרור, שאין הנשים חייבות במצוה זו, לפי שהכתוב אומר: "כל-העובר על-הפקדים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו נשים שאינן נפקדות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לה, כלומר: מסכת שקלים. ושם (פרק ח משנה ח) נתבאר, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית.

~ יום רביעי ב' תמוז ~

מצות עשה קעא. קננ.

המצוה הקע"א נרפסה ביום הקורם.

המצוה הקנ"ג — הצווי שצננו יתעלה לקדש חדשים ולחשב חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש החדש (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו יתעלה: "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב), ובפרוש נאמר (ראש השנה כב.): "עדות זו תהא מסורה לכם", כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד בשבת בראשית (השבת). על-שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים ושוכת בשביעי — כן שגם כל-אדם הווא את-הלכנה יעשונו ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) יעשה ראש חדש, או יראה שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או סיבה אחרת) ממה שראוי להתחשב בו ויוסיף חדש — אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. ובזה טעו המינים הנקראים כאן במזרח 'קראים', וזהו היסוד שגם

לא כל-הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים היום ויוצעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך (הסמוך לכר) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדשים בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר בתלמוד (ברכות סג.) — ובזה יש קשי גדול, והידוע (שכמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל, והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בדרכים המקבילות אצלם ובהתקבצם יחד.

ויש כאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו ולא ירגישו בו אלא המעמיקים חקר. הינו: זה שאנו מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבדינינו ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג — לא בגלל חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חדש או היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין שהיתה פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראיה, כמו שנמסר לנו בקבלה (ראש השנה כה.): "אשר-תקראו אתם" (ויקרא כג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אנוסין אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים היום חשבון אלא כדי שגדע את-היום שקבעו בו בני ארץ-ישראל, בין שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים היום — לא בראיה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלוי מלתא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה היטב.

והנני מוסיף לך באור: אלו הנחנו, למשל, שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל — חלילה לאל מלעשות זאת, לפי שכבר הבטיח שלא ימחה ולא ישרש את-שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא, ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל — הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום אופן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים ולקבוע חדשים אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו שבארנו "פי מציון תצא תורה ודברה" מירושלם" (ישעיה ב, ג). ואם יתבונן מי שיש לו דעה שלמה בדרברי התלמוד שבענין זה, יתבאר לו כל-מה-שאמרנו ברור שאין בו שום ספק. והנה יש רמזים בלשון התורה, המורות על יסודות הסדר שאנו סומכים עליו בדיעת ראשי חדשים ועבור שנים, מאלה אמרו: "ושמרת את-החקה הזאת למועדה מימים ימימה" (שמות יג, י). אמרו (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מלמד שאין מעברין את-השנה אלא בפרק הסמוך

מתוך מהדורת חזק

~ יום חמישי ג' תמוז ~

מצות עשה קנג.

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום הקודם.

~ יום שישי ד' תמוז ~

מצות עשה קנג.

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום רביעי.

~ שבת קודש ה' תמוז ~

מצות עשה קנג.

המצוה הקנ"ג נדפסה ביום רביעי.

למועד" (בחדש אדר — הסמוך למועד פסח) ואמרו (שם):
 "מניין שאין מעבירין את-החדש אלא ביום ואין מקדשין
 את-החדש אלא ביום? תלמוד לומר: מימים ימימה".
 ואמר יתעלה: "לחדשי השנה" (שם יב, ב), אמרו (מגילה
 ה.): "חדשים אתה מושב לשנה, ואי אתה מושב ימים"
 — משמע שהחוספה בה לא תהא אלא חדש שלם.
 ואמר: "חדש ימים" (במדבר יא, כא) — אמרו: "ימים
 אתה מושב לחדש ואין אתה מושב שעות". ואמרו:
 "שמור את-חדש האביב" (דברים טז, א) — משמע
 שבשנים שלנו חובה שנשמור בהן תקופות השנה,
 ולפיכך יהיו שנות חמה (למרות שחישוב החדשים מבוסס
 על מהלך הירח). וכבר נתבאר פל' דיני מצוה זו בשלמות
 בפ'ק א' מסנהדרין (יא). ובמסכת ראש השנה (ב). וגם
 בבבבכות (ג).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ג

ברוקלין.

הנהלת הרשת דאהלי יוסף יצחק

ליובאוויטש באה"ק

ת"ו, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

סוף סוף אחרי שתיקתם הארוכה נתקבלו במעטפה אחת שלשת מכתביהם, מיי"ח וכ"ט
 אייר וערב חג השבועות עם המצורפים, העתק מכ' קטע עתון וכו'. ולפלא שלאחר שבטח יודעים
 שדואגים כאן על מצב הענינים, ובכ"ז חכו במשלוח המכתבים דל"ג בעומר עד ערב חגה"ש. ידוע
 דאין צועקין על העבר, וכוונתי לתקן בזה בנוגע להבא.

ובטח יספיקו שורותי אלה...

ג) כיון שמתאבקים הם כ"כ במצב הכספי, וכנראה שאין מוצאים לע"ע עדיין מי שיקדיש
 זמנו על זה (אשר בעצם כדאי שיהי זה עמלק"פ שכאשר יש נגיעה גם לנה"ב, אינה מבבלת כ"כ
 לעניני הנפה"א. וידוע שבעת היות המקדש על מכונו היו ענינים כאלו בעבודת ביהמ"ק ג"כ וכמו
 עשן הקטורת וכו') הנה אפשר כדאי שלא להוסיף מוסד חדש לרישום החדש, מלבד אם בא בדרך
 התפתחות מאחד המוסדות הקיימים מכבר...

נכון הדבר מה שבדעתם לצרף הרבנים דעל אתר להבחינות, והוא מכמה טעמים, אלא שאז
 צריכים הכנה יתירה הן מצד הנבחנים והן מצד הבוחנים.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש ובעניניהם הפרטים. המחכה לבשו"ט.

נביאים

יחזקאל פרק-לו א-

א הִתְהַלֵּךְ עָלַי יְדִי־יְהוָה וַיּוֹצֵאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: ב וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב ו סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עֲלֵפָנִי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יִבְשׁוֹת מְאֹד: ג וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הַתְּחִינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ: ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שְׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה: ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מְבִיא בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם: ו וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהָעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקִרְמָתִי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וְחַיִּיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ז וְנִבֵּאתִי פֶאֶשֶׁר צִוִּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רָעַשׁ וְהַתְּקַרְבּוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עֶצְמוֹ: ח וְרָאִיתִי וְהִנֵּה־עֲלֵיהֶם גִּידִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמַעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל הָרוּחַ הַנִּבָּא בֶן אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל הָרוּחַ (ס) כֹּה אָמַר יְהוָה מֵאֲרָפֶע רוּחוֹת בָּאִי הָרוּחַ וּפְתִי בְּהַרוּגִים הָאֵלֶּה וַיִּחְיוּ: י וְהִנָּבְאתִי פֶאֶשֶׁר צִוִּיתִי וַתְּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעֲמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חֵל גָּדוֹל מְאֹד־מְאֹד:

רש"י

אלא למה היו אלו דומים לאדם שפושט וחוזר ולובש שמה שפשט אחרון לובש ראשון אבל בתחילת בריית הוולד עור ובשר תחילה ואח"כ עצמות וגידים: וקרמתי. לשון קרום איקרוטיי"רייא בלע"ז: (ז) ויהי קול. והנה רעש העצמות שהיו טופחין זה לזה: עצם אל עצמו. עצמות כל אחד כל מקום שנתפזרו היו קופצין ומתקרבים כל אחד ואחד אצל מקום חיבורו: (ט) מארבע רוחות. כל מקום שהלכו נשמותיהן לשוט לדי' רוחות העולם משם יתקבצו ויבאו: ופחי. כמו נופח באש פחם (ישעי' נד):

(א) היתה עלי יד ה' ויוציאני ברוח ה' וגו'. יד ה' כל יד ה' שבנבואה לשון כפייה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך כמשתגע אל מקום שהרוח חפץ: והיא מלאה עצמות. רבותינו אמרו שהיו משבט אפרים שיצאו ממצרים לפני הקץ והרגום אנשי גת הנולדי' בארץ כמו שאמור בדברי הימים: (ב) והעבירני עליהם סביב. לבקעה ולא הכניסו לתוכה לפי שהיה כהן: (ג) התחיינה. הנראה בעיניך שיוכלו לחיות: (ד) ונתתי עליכם גידים וגו'. ובספר איוב הוא אומר עור ובשר תלבישני תחילי' ואחר כך ובעצמות וגידים תסוככני

מצודת ציון

(א) ברוח. ענין רצון: ויניחני. מל' הנחה: הבקעה. העמק: (ו) וקרמתי. מלשון קרום כעין קליפה ובדרז"ל קרום שעלה מחמת מכה (חולין מ"ג): (ז) רעש. ענין דנדוד ותנועה: (ח) ויקרם. נעשה קרום: (ט) ופחי. מלשון הפחה ונשיבה:

ולא העבירו בין העצמות לפי שהיה כהן: והנה רבות. ר"ל ראיתי שהמה רבות מאד ויבשות מאד: (ג) התחיינה. הוא בה"א השאלה כי שאלו אם אפשר שיחיו העצמות האלה: אתה ידעת. כאומר הנה לפי הטבע אין מקום שיחיו אולם אם רצונך שיחיו הנה כן יחיו ומי א"כ יודע רצונך אלא אתה וא"כ ידעת אם יחיו: (ה) מביא בכם רוח. ר"ל בהעצמות יבוא רוח ואויר נושב ומזה יבוא מעט חיות בעצמות להתנווע ולהתקרב זה לזה כמפורש בענין: (ו) ונתתי וכו'. אחר שיתקרבו העצמות כ"א למקום הראוי לו אתן עליכם גידים לחבר ולקשר העצמות זה בזה: וקרמתי. אעשה עליכם קרום של עור ואחר זה אתן בכם רוח החיני ותשארו חיים וקיימים: כי אני ה'. והכל בידי: (ז) ויהי קול. מן הרוח והאויר הנושב: והנה רעש. והנה דנדוד ותנועה מן העצמות וקרבות כל אחד אל העצם הדבוק בו כשהיה חי: (ח) והנה עליהם. ר"ל נתון עליהם גידים וכו': ורוח אין בהם. עדיין לא היה בהם רוח החיני: (ט) מארבע רוחות. ר"ל מכל מקום שהלכו נשמותיהן לשוט לארבע רוחות העולם משם יתקבצו ויבואו וינשבו בגופי ההרוגים האלו ויחיו:

מצודת דוד

(א) יד ה'. כח חזק הנבואה: ויוציאני. הוציא אותי ממקומי: ברוח ה'. ר"ל ההוצאה היה ברצון המקום לא ברצוני כ"א בע"כ: והיא מלאה עצמות. ארז"ל שהיו מבני אפרים שמהרו את הקץ לצאת ממצרים והרגום אנשי גת: (ב) והעבירני. העביר אותי סמוך להם סביבותם למען יראה איכותם וכמותם

כתובים

דברי הימים א פרק כו ט-כ

ט השִׁשִּׁי לַחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי עִירָא בֶן־עֲקָשׁ הַתְּקוּעִי וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (ט) י השִׁבְעִי לַחֹדֶשׁ הַשִּׁבְעִי חֲלָץ הַפְּלוּנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (ס) יא השְׁמִינִי לַחֹדֶשׁ הַשְׁמִינִי סִבְכִּי הַחֲשָׁתִי לְזִרְחִי וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (ס) יב הַתְּשִׁיעִי לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי אֲבִיעֶזֶר הָעֲנָתִי (לְבַנִּימִנִי) לָבֶן וְיִמִּינִי וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (ס) יג הָעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי מִהֲרִי הַנְּטוּפָתִי לְזִרְחִי וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (ס) יד עֲשֵׁתִי־עֶשֶׂר לְעֲשֵׁתִי־עֶשֶׂר הַחֹדֶשׁ בְּנִיָּה הַפְּרַעְתוֹנִי מִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (ס) טו הַשְּׁנִיִּים עֶשֶׂר לְשָׁנִים עֶשֶׂר הַחֹדֶשׁ חֲלָדִי הַנְּטוּפָתִי לְעֵתְנִיאל וְעַל מַחֲלָקָתוֹ עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה אֶלֶף: (פ) טז וְעַל שְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל לְרֹאוּבֵנִי נָגִיד אֱלִיעֶזֶר בֶּן זִכְרִי (ס) לְשִׁמְעוֹנִי שְׁפָטִיהוּ בֶן מַעֲכָה: (ס) יז לָלוֹנִי חֲשִׁבְיָה בֶן־קִמּוּאֵל לְאֶהֱרֹן צָדוֹק: (ס) יח לְיְהוֹדָה אֱלִיהוּ מֵאֲחֵי דָוִד (ס) לְיִשָּׁשְׁכָר עֲמֵרִי בֶן מִיכָאֵל: (ס) יט לְזַבְוִלֹן יִשְׁמַעְיָהוּ בֶן עֲבֻדְיָהוּ (ס) לְנִפְתָּלִי יִרְמְיָה בֶן עֲזַרְיָאֵל: (ס) כ לְבְנֵי אֶפְרַיִם הוֹשֶׁעַ בֶּן־עֲזַרְיָהוּ לְחֻצֵי שְׁבִט מְנַשֶּׁה יוֹאֵל בֶּן־פְּדִיָּהוּ: (ס) כא לְחֻצֵי הַמְּנַשֶּׁה גִלְעָדָה יִדּוּ בֶן זִכְרִיָּהוּ (ס) לְבִנְיָמִן יַעֲשִׂיאל בֶּן אֲבִנֵּר: (ס) כב לְדָן עֲזַרְאֵל בֶּן־יִרְחָם אֵלֶּה שְׂרֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: כג וְלֹא־נִשָּׂא דָוִד מִסְפָּרָם לְמִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּלְמִטָּה בִּי אָמַר יְהוָה לְהִרְבּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם:

רש"י

(טז) ועל שבטי ישראל. כבר אמרנו ראשי המחלוקת אשר לדוד ועתה מספר מי היו שרי שבטי ישראל שר כל שבט ושבט: (כג) ולא נשא דוד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה. פתרון כבר אמרנו שמנה ישראל

מצודת דוד

(כג) נשא. ענין מספר כמו כי תשא (שם ל):

(יא) לזרחי. מבני זרח בן יהודה: (טז) לעתניאל. מבני עתניאל בן קנז השופט הראשון: (טז) ועל שבטי ישראל.

לכל שבט העמיד שר מבני שבטו: (יח) מאחי דוד. הוא הנשאר מאחיו כי כולם הרג מלך מואב: (כא) גלעד. היושבים בארץ הגלעד בעבר הירדן: (כג) ולא נשא וכו'. ר"ל כל המנויין שמנה לא מנה בהם כחות מבן עשרים: כי אמר ה' להרבות את ישראל ככוכבי השמים. שאין למנותם כמ"ש הבט וכו' וספור הכוכבים אם תוכל לספור וכו' כה יהיה זרעך (בראשית טז) ולכן לא מנה הפחותים מבן עשרים לכל יודע מספר כל בני ישראל:

תיתכן נפש בהמית [=בלבוש] ירא שמים, שלא לדבר על נפש בהמית

[בלבוש] חסידי

היום יום כג סיון

משניות מסכת יומא

ג אם פִּבְגְּדִי בּוּיִן קוֹרָא – קִדְשׁ יִדְיו וְרַגְלָיו, פִּשְׁט יִרְד וְטָבֵל, עֲלָה וְנִסְתַּפַּנּוּ. הִבְיָאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב, וְלָבַשׁ וְקִדְשׁ יִדְיו וְרַגְלָיו, וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת אֵילּוֹ וְאֶת אֵיל הָעֵם, וְאֶת שִׁבְעַת כִּבְשִׁים תְּמִימִים בְּנֵי שָׁנָה; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: עִם תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיוּ קָרְבָּן, וְפֶרֶה הָעוֹלָה, וְשַׁעֲרֵי הַנֶּעֱשָׂה בַּחוּץ הָיוּ קָרְבָּן עִם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים.

פירוש ברטנורא

ג אילו ואיל העם. משום דאילו ואיל העם ואימורי חטאת והוצאת כף ומחתה כל הני דכתיבי ברישא בתורת כהנים בפרשת היום, עבדי להו ברישא, והדר עבדי מוספין פר העולה ושבעה כבשים ושעיר הנעשה בחוץ, כולן עם תמיד של בין הערבים דכתיב לבסוף, בחומש הפקודים: וז"ע אומר. פר העולה ושבעה כבשים של מוספין: עם תמיד של שחר היו קרבינ. דכתיב (במדבר כ"ה) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וגו', אלמא מוספין עם עולת הבקר נעשים בסמוך לה, ואחר כך עבודת היום, ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ, ואף על פי שהוא מן המוספין אינו יכול להקדים לעבודת היום לפי שנאמר בו (שם כ"ט) מלבד חטאת הכפורים, למדנו ששעיר הפנימי שהוא מעבודת היום קודמו, ואחר כך אילו ואיל העם, ואחר כך אימורי חטאת, כל אלו בטבילה שלישית. ואח"כ הוצאת כף ומחתה ואח"כ תמיד של בין הערבים. והלכה כר' עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

קורא באיצטלית לבן משלו, כבר קידש ידיו ורגליו קודם שפשט את בגדי הלבן, ולא היה צריך עתה אלא לפשוט את איצטליתו ולטבול. והרי זו טבילה שלישית של היום. הִבְיָאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב, וְלָבַשׁ וְקִדְשׁ יִדְיו וְרַגְלָיו – קידוש חמישי, ויָצָא וְעָשָׂה אֶת אֵילּוֹ וְאֶת אֵיל הָעֵם – שהם קרבנות עולה, כמו שכתוב (ויקרא טז, כד): "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם". וְאֶת שִׁבְעַת כִּבְשִׁים תְּמִימִים בְּנֵי שָׁנָה – קרבנות המוסף של היום (כמפורש בפרשת פינחס), דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר – בגמרא מובאת ברייתא, שלדעת רבי אליעזר אינו מקריב בטבילה זו (טבילה שלישית) אלא אילו ואיל העם, ואף מקטיר הוא את אימורי הפר והשעיר הפנימיים. אבל פר העולה ושבעה כבשים והשעיר לחטאת של המוספים הקריב עם תמיד של בין הערביים; וטעמו, שצריך היה להקריב את קרבנות היום לפי הסדר שנכתבו בתורה, והרי אילו ואיל העם ואימורי פר ושעיר כתובים בפרשת עבודת היום (ויקרא טז, ופר העולה ושבעה כבשים והשעיר הנעשה בחוץ כתובים בפרשת המוספים (במדבר כט). מכאן מפרשים דברי רבי אליעזר שבמשנתנו כמפורש בברייתא: ויצא ועשה את אילו ואת איל העם – וכן הקטיר את אימורי הפר והשעיר, שהרי כך נאמר בסדר היום (ויקרא טז, כד-כה): "ויצא ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה"; וכבר בארנו בהקדמה למשנתנו, ש"איל העם" היינו אותו איל הנזכר בפרשת עבודת היום (פ' אחרי מות) וגם בפרשת המוספים (פ' פינחס); ואת שבעת כבשים תמימים בני שנה – וכן שאר קרבנות המוספים היינו פר העולה ושעיר החטאת הנעשה בחוץ, הקריב כולם אחר כך עם תמיד של בין הערביים (עיי' "תוספות יום טוב" שמבאר שם, משום מה נקט שבעת הכבשים ושייר פר העולה ושעיר הנעשה בחוץ). רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: עִם תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיוּ קָרְבָּן – שבעת הכבשים, וְפֶרֶה הָעוֹלָה, וְשַׁעֲרֵי הַנֶּעֱשָׂה בַּחוּץ הָיוּ קָרְבָּן עִם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים – בגמרא מובאת ברייתא: "דבי עקיבא אומר: פר העולה ושבעת כבשים עם תמיד של שחר היו קרבי. שנאמר (במדבר כח, כג): "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה" (מכאן משמע, שמוספים קרבים עם תמיד של שחר; ואף על פי שזה נאמר במוספי כל הרגלים מכל מקום למדים מהם גם מוספי יום הכיפורים), ואחר כך עבודת היום (הקטרת הקטורת ומתן דם הפר והשעיר), ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ. שנאמר (במדבר כט, יא): "שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכיפורים" (משמע שהשעיר הפנימי

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

להכנת משנתנו יש להקדים דברים אחדים בענין הקרבנות הקריבים ביום הכיפורים. שש עשרה בהמות מפורטות בתורה שהיו קרבות בו ביום: תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים הקריבים בכל יום, הרי שתי בהמות – פר ואיל של כהן גדול, כמו שכתוב בפרשת עבודת היום (ויקרא טז, ג): "בזאת יבוא אהרן אל הקודש, בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה"; הרי ארבע בהמות – שעיר ואיל של ישראל, כמו שכתוב (שם שם, ה): "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה". ואין השעיר המשתלח לעזאזל בכלל המנין שלנו, שאין אנו מונים אלא הבהמות שהיו קרבות, הרי שש בהמות – פר ואיל ושבעה כבשים, כולם עולות, ושעיר אחד לחטאת (הנקרא במשנתנו "שעיר הנעשה בחוץ"). שהם קרבנות המוסף של יום הכיפורים, כמו שכתוב בפרשת פינחס (במדבר כט, ז-ח; יא): ובעשור לחודש השביעי הזה... והקרבנם עולה לה... פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים... שעיר עזים אחד לחטאת". הרי כאן עוד עשר בהמות; נמצא בין הכל שש עשרה בהמות.

ברם לדעת רבי (רבי יהודה הנשיא), לא היו קרבות ביום הכיפורים אלא חמש עשרה בהמות, שכן סובר הוא, ש"איל אחד לעולה" האמור בפרשת עבודת יום הכיפורים (ויקרא טז, ה) הוא אותו "איל אחד" האמור בפרשת המוספים (במדבר כט, ח). – בגמרא מבואר, שמשנתנו היא כדעת רבי. ויש חולקים עליו וסוברים ששני אילים היו (עיי' גמרא יומא ע, ב).

מכל מקום לפי משנתנו היו קרבות ביום הכיפורים חמש עשרה בהמות: שלש מהן חטאות והן: פרו של כהן גדול, השעיר של ישראל שעלה עליו הגורל לה; ושעיר החטאת של המוספים. שתי החטאות הראשונות נקראות "חטאות פנימיות", שמתן דמן בפנים והן נשרפות, כמו ששינוי כבר במסכתנו; והחטאת השלישית נקראת "חטאת חיצונית", שדמה נזרק על המזבח החיצון שעמד בעזרה, ונאכלת היא לערב. שאר שתיים עשרה בהמות כולן עולות והן: תמיד של שחר, ותמיד של בין הערביים, ואילו של כהן גדול, ואיל העם (היינו האיל הנזכר גם בפרשת "אחרי מות" וגם בפרשת "פינחס"), ופר ושבעה כבשים של מוסף.

ראשון לקרבנות היום היה התמיד של שחר, ואחרון היה התמיד של בין ערביים. אחר תמיד של שחר היו נשחטים פרו של כהן גדול והשעיר של שם, היינו החטאות הפנימיות, כמו שלמדנו לעיל במסכתנו.

משנתנו עוסקת בסדר הקרבנים של שאר הקרבנות. ואין המשנה מזכירה הקטר האימורים של הפר והשעיר הפנימיים (עיי' לעיל ו, ז), שכן מפורש בסדר היום שקריבים הם לאחר אילו ואיל העם, שנאמר (ויקרא טז, כד-כה): "ועשה את עולתו ואת עולת העם... ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה".

אם פִּבְגְּדִי בּוּיִן קוֹרָא – כהן גדול את פרשת היום, ולא באיצטלית שלו (עיי' לעיל משנה א), קִדְשׁ יִדְיו וְרַגְלָיו – לאחר הקריאה, והרי זה קידוש רביעי. פִּשְׁט – בגדי הלבן, יִרְד וְטָבֵל – במקווה שבלשכת בית הפרווה, עֲלָה וְנִסְתַּפַּנּוּ – וניגב גופו. אבל אם היה

ד קדש ידיו ורגליו, ופֶשֶׁט, וַיֵּרֶד וּמָבֵל וְעָלָה וְנִסְתַּפַּג. הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי לָבָן, וְלָבֵשׁ, וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. נִכְנָס לְהוֹצִיא אֶת הַכֶּף וְאֶת הַמִּחְתָּה. קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו וּפֶשֶׁט, וַיֵּרֶד וּמָבֵל, עָלָה וְנִסְתַּפַּג. הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב וְלָבֵשׁ, וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְנִכְנָס לְהַקְטִיר קִמְחַת שֶׁל בֵּין הָעֲרֵפִים וּלְהַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת. וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפֶשֶׁט. הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי עֲצָמוֹ, וְלָבֵשׁ. וּמִלִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. יוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה לְאוֹהֲבָיו בְּשָׁעָה שִׁצָּא בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ. ה פָּהָן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ בְּשִׁמּוֹנָה פְּלִים, וְהַהֲדִיט בְּאַרְבָּעָה: בְּכַתְּנָת וּמְכַנְסִים וּמִצְנַפֶּת וְאַבְנֶט. מוֹסִיף עָלָיו פָּהָן גָּדוֹל: חֲשֵׁן וְאַפּוֹד וּמָעִיל וְצִיץ. בְּאֵלּוֹ נִשְׁאָלִין בְּאוֹרִים וְתָמִים; וְאֵין נִשְׁאָלִין אֶלָּא לְמַלְךְ וּלְבֵית דִּין וּלְמִי שֶׁחֲצֹבֹר צָרִיךְ בּוֹ.

פירוש ברטנורא

ד ולהטיב את הנרות. הטבה זו, הדלקה היא:

ה באלו נשאלים. כהן הנשאל באורים ותומים צריך ללבוש שמונה בגדים. וכיצד שואלים באורים ותומים השואל פניו אחורי הכהן הנשאל והנשאל פניו כלפי הארון, והשואל אומר האעשה דבר פלוני או לא אעשה. ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלב, אלא בקול נמוך. ורוחו הקודש לובשת את הכהן ומביט בחושן, ורואה אותיות בולמות בחושן כנגד פניו עשה כך או לא תעשה כך. לפי שהיו כתובים על אבני החושן שמות של י"ב שבטים ואברהם יצחק

משניות מבוארות – קהתי

בין הערפים – על מזבח הזהב שבהיכל; לפי פירוש רש"י וכן לדעת התוספות שהבאנו לעיל, היה מקריב תחילה תמיד של בין הערביים ואחר כך נכנס להקטיר קטורת; ברם, לדעת הרמב"ם משנתנו כמשמעה. **ולְהַטִּיב אֶת הַנְּרוֹת** – היינו להדליקם (ברטנורא; ועיין 'תוספות יום טוב'), **וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – קידוש עשירי, וּפֶשֶׁט – בגדי הזהב. **הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי עֲצָמוֹ, וְלָבֵשׁ** – ויצא מן העזרה והלך לביתו, וּמִלִּין אוֹתוֹ כל העם עד בֵּיתוֹ. **יוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה לְאוֹהֲבָיו** – משתה ויום טוב היה עושה במוצאי יום הכיפורים לאוהביו, **בְּשָׁעָה שִׁצָּא בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ** – על שיצא בשלום ולא אירע לו פסול וכל מקרה רע.

כפי שהזכרנו בבאור משנתנו והמשנה הקודמת, שלש שיטות הן בסדר העבודה, והרי סיכומן בקצרה (לדעת רבי עקיבא, שהלכה כמותו).

לשיטת רש"י:

בטבילה ראשונה (בבגדי זהב) – תמיד של שחר, פר העולה ושבעת הכבשים של מוסף היום.

בטבילה שנייה (בבגדי לבן) – עבודת היום, היינו: הווידויים, ההגלה, הקטרת הקטורת בקודש הקדשים, מתן דם הפר והשעיר, שילוח השעיר לעזוזל, קריאת פרשיות היום.

בטבילה שלישית (בבגדי זהב) – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים.

בטבילה רביעית (בבגדי לבן) – הוצאת כף ומחתה.

בטבילה חמישית (בבגדי זהב) – תמיד של בין הערביים, קטורת בין הערביים והטבת הנרות.

לשיטת התוספות:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו למעלה.

בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף היום, אילו ואיל העם.

בטבילה רביעית – כמו למעלה.

בטבילה חמישית – הקטרת אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערבים וכו'.

לשיטת הרמב"ם:

בטבילה ראשונה ובטבילה שנייה – כמו למעלה.

בטבילה שלישית – שעיר החטאת של מוסף, אילו ואיל העם, אימורי הפר והשעיר הנשרפים, תמיד של בין הערבים.

בטבילה רביעית – כמו למעלה.

בטבילה חמישית – קטורת של בין הערביים, הטבת הנרות.

~ יום שני ~

באור משנה ה

פָּהָן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ – כל השנה, **בְּשִׁמּוֹנָה פְּלִים** – בגדים; **וְהַהֲדִיט** – משמש בְּאַרְבָּעָה – בגדים: **בְּכַתְּנָת וּמְכַנְסִים וּמִצְנַפֶּת**

שהוא מעבודת היום קודם לשעיר הנעשה בחוץ), ואחר כך אילו ואיל העם. ואחר כך אימורי חטאת (לפי הסדר הכתוב בפרשת "אחרי מות"), ואחר כך תמיד של בין הערביים". מכאן מפרשים דברי רבי עקיבא שבמשנתנו: עם תמיד של שחר היו קרבין. ופר העולה – כלומר ששבעת הכבשים וכן פר העולה היו קרבים עם תמיד של שחר, ושעיר הנעשה בחוץ עם תמיד של בין הערביים (ואין גורסים "היו קרבין"), ולא דווקא עם תמיד בין הערביים ממש, שכן תמיד של בין הערביים היה קרב בטבילה חמישית, אבל השעיר הנעשה בחוץ וכן אילו ואיל העם ואימורי הפר והשעיר הפנימיים היו קרבים בטבילה שלישית, שהואיל וכתוב "מלבד חטאת הכיפורים" משמע על כל פנים שיהא השעיר הנעשה בחוץ סמוך לו (ובטבילה הרביעית הן גדול מוציא כף ומחתה, כמבואר במשנה הבאה). ולא נקט רבי עקיבא "עם תמיד של בין הערביים" אלא כדי להשמיענו שאינו קרב כשאר המוספים עם תמיד של שחר. כך מפרש רש"י. וכן מפרשים גם המאירי והרב מברטנורא ואחרים. ויש מפרשים לדעת רבי עקיבא, שאימורי הפר והשעיר הפנימיים היו קרבים עם תמיד של בין הערביים ממש (תוספות). ולשיטת בעלי התוספות כך פירושה של דברי רבי עקיבא: עם תמיד של שחר היו קרבין – שבעת הכבשים של מוסף היום, ופר העולה – וכן פר העולה של מוסף קרב עם תמיד של שחר, ושעיר הנעשה בחוץ – קרב אחר כך בזמנו עם אילו ואיל העם שהזכיר כבר רבי אליעזר, ועוד היו קרבין – היינו אימורי הפר והשעיר הנשרפים, עם תמיד של בין הערבים. ולא הזכיר את האימורים במפורש מטעם שגם רבי אליעזר לא הזכירם (עיין 'תוספות יום טוב'). אבל הרמב"ם מפרש, שאף השעיר של מוסף ואילו ואיל העם היו קרבים עם תמיד של בין הערביים ממש, אלא שלדעת הרמב"ם אף תמיד של בין הערביים היה קרב בטבילה שלישית (עיין הל' עבודת יום הכיפורים ד, ב; ועיין 'תוספות יום טוב' שמבוארות שם הדעות השונות). מכל מקום הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ד

קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו – קידוש שיש, וּפֶשֶׁט – בגדי זהב, וַיֵּרֶד וּמָבֵל – טבילה רביעית, וְעָלָה וְנִסְתַּפַּג – וניגב גופו בסדין. **הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי לָבָן, וְלָבֵשׁ** – וכבר שנינו (לעיל ג, ז) שבגדים אלו היו מבר פחות מעולה מאשר בגדי הלבן שלבש בשחר, וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו – קידוש שביעי, נִכְנָס – לקודש הקדשים, לְהוֹצִיא אֶת הַכֶּף וְאֶת הַמִּחְתָּה – שהניח שם עד שיתאכלו כל סממני הקטורת. **קִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – קידוש שמיני, וּפֶשֶׁט – בגדי לבן, וַיֵּרֶד וּמָבֵל, עָלָה וְנִסְתַּפַּג – והרי זו טבילה חמישית. **הֵבִיאוּ לוֹ בְּגָדֵי זָהָב וְלָבֵשׁ, וְקִדְשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – קידוש תשיעי, וְנִכְנָס לְהַקְטִיר קִמְחַת שֶׁל

פ ר ק ש מ י נ י

א יום הכּפּוּרִים אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׂתִיָּה וּבִרְחִיצָה וּבִסְבִּיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבִתְשׁוּמֵי־הַמַּטָּה. וְהַמֶּלֶךְ וְהַפֶּלֶא יִרְחֲצוּ אֶת פְּנֵיהֶם, וְהָחִיָּה תִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְחַכָּמִים אוֹסְרִין.

פירוש ברטנורא

ויעקב ושבעי יח, נמצאת כל האלפא ביתא שם, ורוח הקודש היתה מודיעה לכהן אך יצרף האותיות הכוללות זו עם זו, עד שיבין משמעותן של הדברים: **אלא למלך וכו'**. דכתיב (במדבר כ"ו) ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו', הוא זה מלך. וכל בני ישראל אתו, מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה. אחריו, זה משוח מלחמה [דהיינו] למי שצורך הצבור בו. וכל העדה, אלו סנהדרין גדולה: **ח א יום הכפּוּרִים אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׂתִיָּה**. אע"ג דבאכילה ושתייה עונש כרת משום דבעי למתני שאר ענייני דלית בהו כרת תנא אסור. והני ה' ענייני כנגד ה' ענייני הכתובים בתורה, דשבת שבתון דאמור אל הכהנים, ושבת שבתון דאחרי מות, ובעשור לחודש דחומש הפקודים, ואך בעשור לחודש דאמור אל הכהנים, והיתה זאת לכס לחקת עולם דאחרי מות, ככולהו כתיב תענו ועניתם. והני דמתניתין נמי חמשה ענייני נינהו, דשתיה ואכילה אחת הן: המלך. צריך שיתראה נאה דכתיב (ישעיה ל"ג) מלך ביפו תחונה עיניך: וחבלת. צריכה נוי כדי לחבכת על בעלה. וכל שלשים יום קרייה כלה: והחיה. יולדת: **תנעול**. מפני הצנה: **דברי ר"א**. אכלהו קאי, אמלך וכלה וחיה. והלכה כר"א:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו, שפרק זה – הפרק האחרון במסכתנו – דן בעניני יום הכיפורים, וכן בענייני תשובה וכפרה. משנתנו באה ללמד, שעניני יום הכיפורים כולל חמישה דברים.

יום הכפּוּרִים אָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׂתִיָּה וּבִרְחִיצָה – במים, **וּבִסְבִּיכָה** – בשמן, **וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל** – של עור, **וּבִתְשׁוּמֵי־הַמַּטָּה** – בגמרא מבואר, שאכילה ושתייה נחשבות כדבר אחד, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא, והרי חמישה עניינים ביום הכיפורים, שהם כנגד חמישה "עניינים" האמורים בתורה: א. "בחדוש השביעי בעשור לחודש תענו את נפשותיכם" (ויקרא טז, כט); ב. "שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם" (שם שם, לא); ג. "אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא... ועניתם את נפשותיכם" (שם כג, כז); ד. "שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם" (שם שם, לב); ה. "ובעשור לחודש השביעי הזה... ועניתם את נפשותיכם" (במדבר כט, ז). ברם, מה שכתוב (ויקרא כג, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", לא נאמר אלא על אכילה ושתייה בלבד, אבל שאר העניינים אין בהם עונש כרת. ונחלקו המפרשים בטעם הדברים: יש סוברים, שאמנם כל העניינים מן התורה הם, שכן שנו בברייתא: "מניין ליום הכפּוּרִים שאסור ברחיצה, בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה? תלמוד לומר: "שבתון" ("שבת שבתון" היא לכם ועניתם את נפשותיכם" – ויקרא טז, לא; והרי זה בא לרבות אף עניינים אחרים מלבד העניני של אכילה ושתייה), אבל מכל מקום עיקר "עניני הנפש" אינו אלא באכילה ובשתייה (כפי שגם למדינו בגמרא מן המקראות). ועל עינוי זה בלבד נאמר בתורה עונש כרת (הר"ן). ויש סוברים שלא נצטוונו בתורה אלא על עינוי הנפש, שהוא באכילה ובשתייה בלבד, ועל זה נאמר עונש כרת; אבל שאר העניינים אינם אלא מדרכנו, וכל הדרשות מן הכתובים, אסמכתות בלבד הן (ותוספות; המאירי). מכל מקום אף לדעת הסוברים, שאף שאר העניינים מן התורה הם, הואיל ואינם מפורשים בכתוב (שהרי הכתוב מדבר ב"עניני הנפש", שמשמעו באכילה ובשתייה בלבד), אלא נדרשים הם מריבוי הכתוב "שבתון", כמו שהבאנו לעיל, לפיכך קלים הם יותר מאכילה ושתייה, ומסרם הכתוב לחכמים, והם יכולים להקל ולהחמיר בהם כפי מה שנראה להם (הר"ן). **וְהַמֶּלֶךְ וְהַפֶּלֶא יִרְחֲצוּ אֶת פְּנֵיהֶם** – מותרים לרחוץ את פניהם ביום הכיפורים; המלך משום שנאמר (ישעיה לג, יז): "מלך ביפו תחונה עיניך", והכלה כדי שלא תתגנה על בעלה, ומבואר בגמרא, שכל שלושים יום לאחר החופה נקראת כלה לענין זה. **וְהָחִיָּה** – היולדת, **תִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל** – מותר לה לנעול את הסנדל ביום הכיפורים, משום שהצינה קשה לה (גמרא); **דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – מוסב גם על המלך והכלה, **וְחַכָּמִים אוֹסְרִין** – אפילו

יִאֲכַנְט – כמו שכתוב (שמות כח, ט; מ; מב): "ולבני אהרן תעשה כתנות ועשית להם אבנטים, ומגבעות תעשה להם... ועשה להם מכנסי בד"; וכולם היו עשויים מפשתן לבן. "ומגבעת" האמורה בתורה נקראת במשנתנו "מצנפת". **מוֹסִיף עָלָיו פֶּהָן גָּדוֹל** – עוד ארבעה בגדים הנקראים בגדי זהב, והם: **חֲשֹׁן** – ארוג מחמישה מיני חוטים: זהב ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש, ומעשהו מפורש בפרשת "תצווה" (שמות כח, טז-כו), וכתוב בו (שם שם, ל): "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים והיו על לב אהרן בבואו לפני ה', ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד", **וְאֶפֶס** – ארוג מחמישה מיני חוטים כמו החושן, והוא כמין סינר שלובשו על בגדיו מאחוריו וחוגרו מלפניו כנגד לבו, ופרטי מעשהו מפורשים בפרשת "תצווה" (שם שם, ו-יד), **וּמִצְעֵל** – עשוי מתכלת בלבד, ועל שוליו פעמוני זהב, כדי שישמע קולו בבואו אל הקודש (שם שם, לא-לה), **וְצִיצִי** – כמין טס של זהב, וכתוב עליו "קודש לה". ונתון היה על מצחו, כמפורש בתורה (שם שם, לו-לח). **בְּאֵלֹו נִשְׁאָלִין בְּאוּרִים וְתוֹמִים** – כלומר שאין נשאלים באורים ותומים אלא בכהן גדול כשהוא לבוש שמונה בגדים אלו. וכיצד שואלים באורים ותומים? כהן גדול עומד כשפניו כלפי הארון, והשואל עומד מאחוריו ופניו לאחורי הכהן (ויש סוברים שהשואל פניו כלפי הכהן – רש"י), ואומר השואל: האעשה דבר פלוני או לא אעשה? ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקודש לובש את הכהן ומביט בחושן, ורואה אותיות בולטות בחושן כנגד פניו: עשה כך או לא תעשה כך, שכל אותיות האל"ף ב"ת היו נמצאות בחושן, שהרי כתובים היו על אבני החושן שמות שנים עשר השבטים, ואחריהם "שבטי י-ה" וכן היה כתוב שם: "אברהם יצחק יעקב". וברוח הקודש שהיתה שורה עליו ידע הכהן כיצד לצרף את האותיות הכוללות זו עם זו כדי להבין משמעותן, וזהו שאמרו: כל כהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו, שואלין בו; ושאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין שואלים בו (גמרא יומא עג, א-ב; רמב"ם בפירושו למשנתנו; רמב"ם הל' כלי המקדש י, יא). **וְאִין נִשְׁאָלִין** – באורים ותומים, **אֶלָּא לַמֶּלֶךְ וְלַבִּית דִּין** – או לבית דין הגדול, **וְלָמִי** – או למי – **שֶׁהַצֶּבֶר צָרִיף בו** – שנאמר (במדבר כז, כא): "ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה', על פיו יצאו ועל פיו יבואו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה", ודרשו: "הוא" זה מלך (שהרי ביהושע מדבר הכתוב), וכל בני ישראל אתו – זה משוח מלחמה (שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו [רש"י]; והרמב"ם מוסיף: או מי שצורך הציבור בשאלתו; וכל העדה" – אלו סנהדרין, שכן סנהדרין נקראו "עדה", כמו שכתוב (במדבר לה, כד): "ושפטו העדה".

ב האוכל ככותבת הגסה כמותה וכגרעיתה, והשונה מלא לגמיו – חיב. כל האכלין מצטרפין לכפותבת וכל המשקין מצטרפין למלא לגמיו. האוכל ושונה אין מצטרפין.

ג אכל ושונה בהעלם אחד – אינו חיב אלא חטאת אחת. אבל ועשה מלאכה – חיב שתי חטאות. אבל אכלין שאינן ראויין לאכילה ושונה משקין שאינן ראויין לשתייה, ושונה ציר או מרים – פטור.

ד התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מתנבין אותם לפני שנה ולפני שנתיים, בשביל שיהיו רגילין

פירוש ברטנורא

ב כמותבת. תמרה גסה. והיא פחות מכביצה. ואף ע"ג דכל שעורי אכילה בכיות, היינו משום דכתיב בהו אכילה, אבל הכא דלא כתיב אלא אשר לא תעונה, גמרי דבבציר מכותבת לא מיתבא דעתיה והו' מעונה. ומיהו ק"ל דחצי שעור אסור מן התורה אלא שאין חייבין כרת ולא לוקין אלא על כשיעור: כמלא לוגמיו. כל שאילו יסלקנו לצד אחד יהיה אותו הצד בולט ונראה מלא לוגמיו. ושעור זה באדם בינוני הוא פחות מרביעית:

ג אינו חיב אלא חטאת אחד. דמחר קרא נפקי אכילה ושונה וחד שמה הוא: אבל ועשה מלאכה. מתרי קראי נפקי ותר' שמות ניהו:

ד אין מענין אותם. אין חייבין למנוע מהן מאכל: מחנכין אותן. לשעות. היה רגיל לאכול בארבע שעות מאכלין אותו בחמש או ב' כפי כח הבן: קודם לשנה. שנה אחת קודם לפרק, אם התינוק חולה ותש כחו ואינו יכול לסבול: וקודם לשתיים. או שתי שנים קודם לפרק אם התינוק בריא. ופרקן הוי

משניות מבוארות – קהתי

המשנה לשון "אסור" אלא משום שאר העניינים שאין בהם אלא איסור בלבד.

במלך ובכלה לרחוץ את פניהם, ואפילו בחיה לנעול את הסנדל. והלכה כרבי אליעזר.

באור משנה ג

אכל ושונה – ביום הכיפורים, בהעלם אחד – שנעלם ממנו שהוא יום הכיפורים או שלא ידע שאסור לאכול ולשתות ביום הכיפורים, ולאחר שאכל ושונה נודע לו, אינו חיב אלא חטאת אחת – קרבן חטאת אחד לפי ששתיה בכלל אכילה היא, ונמצא שלא עבר אלא על איסור אחד, שלא התענה. אבל אם נודע לו בין אכילה לשתיה, או בין אכילה לאכילה, וחזר ושכח, הריהו חייב שתי חטאות, לפי ששני העלמות הם. **אכל ועשה מלאכה – ביום הכיפורים, אפילו בהעלם אחד, חיב שתי חטאות – לפי ששני איסורים שונים הם, שאסור (ויקרא כג, כז): "אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא... ועניתם את נפשותיכם... וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה..."** כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה וכל הנפש אשר תעשה מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה". **אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה – כגון עשבים מרים, שאינם ראויים למאכל אדם, ושונה משקין שאינן ראויין לשתייה – כגון חומץ חי, ושונה ציר – או כגון ששתה ציר, היינו מוהל היוצא מדגים מלוחים, או מרים – רוטב של דגים כבושים, פטור – מן הכרת.** ברם, עבר על איסור מדרבנן ומכין אותו מכת מרדות (מלקות מדרבנן).

~ יום רביעי ~

באור משנה ד

"בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ובן שלש עשרה שנה ויום אחד, שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל המצוות, ומשלימים מן התורה", כלומר שחייבים הם לצום ביום הכיפורים כל היום (רמב"ם הל' שבת עשור ב, יא). אבל מדברי סופרים צריכים להרגיל את הילדים להתענות ביום הכיפורים אף קודם שהגיעו לפרקם. משנתנו באה ללמד, מתי מחנכים את הילדים לצום.

התינוקות, אין מענין אותן ביום הכפורים – אין חייבין למנוע מהן מאכל (רש"י); ומדברי הרמב"ם (הל' שבת עשור ב, יא) נראה, שמפרש הוא משנתנו, שאין רשאים למנוע מהם מאכל, כלומר אף על פי שבשאר מצוות אם רצה להקדים חינוכו של תינוק רשאי, ומחנך אותו לעשות את המצוה כהלכתה, כגדול ממש, כאן אינו רשאי לחנכו בעינוי לפני הזמן שקבעו לו חכמים (הרי"ף); אבל מתנבין אותם – לצום שעות אחדות, שאם היו רגילים לאכול בארבע שעות מאכלים אותם ביום הכיפורים בחמש או בשש שעות, לפני שנה ולפני שנתיים – קודם פרקם. בגמרא מבואר, שכוונת משנתנו היא, שאם הילד חלש, ואין בו כוח לסבול העינוי, מחנכים אותו לפני שנה, כלומר שנה קודם שהגיע לפרקו, וכשהילד בריא מחנכים אותו לפני

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, מהו שיעור האכילה והשתיה ביום הכיפורים שחייבים עליו כרת.

האוכל – ביום הכיפורים, ככותבת הגסה – כשיעור תמרה גדולה, כמותה וכגרעיתה – כפי שהיא עם גרעינה, והיא פחות מעט מ"כביצה" (ויותר מ"כזית"). והשונה – ביום הכיפורים, מלא לגמיו – מלא חלל פיו, ומבואר בגמרא: כל שאילו יסלק את המשקה שבפיו לצד אחד, יהיה אותו הצד בולט ונראה כמלא לוגמיו; ושיעור זה באדם בינוני הוא פחות מרביעית: **חיב – במזיד כרת, ובשוגג קרבן חטאת.** טעמם של השיעורים הללו (אף על פי שכל שיעורי אכילה הם בכזית ושיעורי שתיה הם ברביעית) לפי שבים הכיפורים לא כתוב לשון אכילה אלא לשון "עינוי" ("כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה..."), וידוע וברור לחכמים, שכל שאינו אוכל ככותבת הגסה אין דעתו מתיישבת עליו ואינו יוצא מכלל "עינוי", אבל אכילה כשיעור כותבת, אף על פי שאינה משבעת, מכל מקום מיישבת היא את דעת המתענה, הלכך חייב עליה. ברם, בשתיה של מלא לוגמיו, אף על פי שאצל אדם בינוני הוא פחות מרביעית, מכל מקום יש בשיעור זה כדי ליישב דעתו של המתענה, ולכן השונה מלא לוגמיו חייב. **כל האכלין מצטרפין לכפותבת – אם אכל ממאכל אחד פחות מכותבת וממאכל אחד פחות מכותבת, אבל בשניהם יחד היה כשיעור כותבת, כל שלא שהה בין אכילה ראשונה לשנייה יותר מכדי אכילת פרס (כשיעור שלש ביצים לפי הרמב"ם); עיין עירובין ח, ב), הריהו חייב; וכל המשקין מצטרפין למלא לגמיו – שאם שתה ממשקה אחד פחות ממלא לוגמיו וממשקה אחר פחות ממלא לוגמיו, אבל בשניהם יחד היה מלא לוגמיו, "אם יש מתחילת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה כדי שתיית רביעית" (רמב"ם; ועיין הרי"ף), הרי הם מצטרפים לחיבו כרת או קרבן. האוכל ושונה אין מצטרפין – אכל כחצי כותבת ושונה כחצי של מלא לוגמיו, אין האכילה והשתיה מצטרפות, והוא פטור, לפי שאין דעתו מתיישבת בכך.**

בגמרא נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, שלדעת רבי יוחנן אף חצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין החיוב כי אם על שיעור, ואילו לדעת ריש לקיש חצי שיעור מותר מן התורה, אבל מכל מקום אסור הוא מדרבנן. מכאן מפרשים בגמרא, שלפיכך שנוי במשנה א: "יום הכיפורים אסור באכילה ובשתיה" וכי', אף על פי שבאכילה ובשתיה אין רק איסור בלבד אלא גם עונש כרת, שכן המדובר בה באכילה ובשתיה של חצי שיעור. ויש מפרשים שלא נקטה

במצות.

ה עברה שהריחה – מאכילין אותה עד שתשיב נפשה. חולה – מאכילין אותו על פי בקיאי; ואם אין שם בקיאי – מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די.

ו מי שאחזו בלמוס – מאכילין אותו אפלו דברים טמאים עד שיאורו עיניו. מי שנשכו כלב שומה – אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו; ורבי מתאי בן חרש מתיר. ועוד אמר רבי מתאי בן חרש: החושש בגרוננו – מטילין לו סם בתוך פיו בשבת, מפני שהוא ספק נפשות, וכל ספק נפשות דוחה את השבת.

פירוש ברטנורא

התנוקת בת י"ב שנה ויום אחד שאין דרכה להביא סימנים עד זמן זה ואז היא בת עונשין. ופרקו של תנוק היו בן י"ג שנה ויום אחד וקודם זה אינו בר עונשין:

ה עברה שהריחה. העובר מריח ריח התבשיל והיא מתאוה לו, ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: על פי בקיאים. רופאים מומחין באומנותן: אין שם בקיאי מאכילין אותו על פי עצמו. הכי מפרשה מתניתין בגמרא, בד"א דסומכין על דברי בקיאי, בזמן שהחולה אומר איני צריך או שותק, אבל אמר צריך, אין שם בקיאי כלל. כלומר אין בקיאותן חשובה לכולם אבל מאכילין אותו ע"פ עצמו. ואף על פי שהבקיאי אומרים אינו צריך:

ו בלמוס. חולי האוחז מחמת רעבון ומסוכן למות, וכשמראיתו חזרת בידוע שנתרפא: כלב שומה. רוח רעה שורה עליו. וסימנים שלו, פיו פתוח וריר נוטף אוני סרוחות וחבו מונחת לו בין ירכותיו ומחלך על צדי רשות הרבים, ויש אומרים אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואע"פ שנהנה הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה ממאה על כך: ור' מתאי בן חרש מתיר. קסבר רפואה גמורה היא. ואין הלכה כר' מתאי בן חרש: החושש בשניו. שמתחיל בשר החניכים להתאכל ומשם הולך לחך ולגרון: מטילין לו סם. שורש עשב לרפואה: וכל ספק נפשות דוחה את השבת. כל, לאתויי כגון דפשיטא לן דבשבת זו לא ימות, אלא ספק שאם לא יעשו לו היום, שמא ימות לשבת הבאה. וכגון דאמרוהו לשותת סם זה לתמניא יומי, ויומא קמא שבתא, מהו דתימא לעכבינהו עד לאורתא כי הכי דלא נחול עליה תרי שבתא, קמ"ל:

משניות מבוארות – קהתי

שאפילו יש שם בקיאים, והם אומרים שאינו צריך לאכול, אם החולה עצמו אומר שצריך לאכול, הרי זה כאילו אין שם בקיאים כלל, כלומר שאין מתחשבים בדעת הרופאים, אלא בדברי החולה, ומאכילין אותו על פי עצמו עד שיאמר די. שכן כלל גדול הוא: "לב יודע מרת נפשו" (משלי יד, ט).

~ יום חמישי ~

באור משנה ו

אגב המשנה הקודמת באה משנתנו ללמד בכלל, שמשום פיקוח נפש מותר להאכיל אדם אפילו דברים האסורים.

מי שאחזו בלמוס – מחלה וחולשה הבאה לו לאדם מחמת רעבון, ויש בזה משום סכנת נפשות, מאכילין אותו אפלו דברים טמאים – כלומר דברים האסורים, כגון נבלות, שקצים ורמשים, אם אין שם דברים המותרים, עד שיאורו עיניו – שכן מחלת הבלמוס מחשבת מאור עיניו של אדם; משנתנו באה ללמד, שאין להשהות עד שימצאו דברים המותרים, אלא נותנים לו מיד אפילו דברים האסורים, עד שתתיישב דעתו. מי שנשכו כלב שומה – שסכנת נפשות הוא, אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו – מן יותרת הכבד של הכלב, שאף על פי שנהנה העם להשתמש ברפואה זו, מכל מקום אין בה משום רפואה בדוקה, ואין להאכילו איסור שרפואתו מופקפקת. ורבי מתאי בן חרש מתיר – להאכילו מחצר הכבד של הכלב, שלדעתו רפואה גמורה היא (רש"י). ויש מפרשים דברי רש"י: "הואיל ומנהג העם בכך סובר רבי מתאי, שרפואה גמורה היא, משום שהנשך ממנו ישיקט כוח דמינו הגובר בחוליו זה וכו' ולפעמים אפשר שיתרפא בזה, הגם שבאמת אינו רפואה אלא מצד המנהג" (ר"ח אלבק בשם בעל "שיח יצחק"). ועוד אמר רבי מתאי בן חרש: החושש בגרוננו – ויש גורסים: החושש בפיו, או: החושש בשניו, והיינו שכשר החניכיים מתחיל להירקב ויש חשש שיתפשט הריקבון וילך לגרון ולבני המעינים, מטילין לו סם – מרפא, בתוך פיו בשבת – ואין חוששין לחילול השבת (ענין יתפארת ישראל), מפני שהוא ספק נפשות – ספק סכנת נפשות, שמא תתפשט ותתגבר המחלה ויהא בה סכנה, וכל ספק נפשות דוחה את השבת – שנאמר (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חקוקי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם

שנתיים, כלומר שנתיים קודם פרקו, וכבר הקדמנו שפרקו של בן הוא שלש עשרה שנה ויום אחד, ופרקה של בת הוא שתיים עשרה שנה ויום אחד, שאז בני עונשים הם וחייבים להתענות מן התורה, הלכך מחזינים אותם לפני שנה ולפני שנתיים. בשביל שיהיו רגילין במצות – יש סוברים (בגמרא), ששני מיני חינוך הם בענין הצום: א. חינוך לשעות: ב. חינוך להשלמת הצום. בת שמונה ובת תשע (היינו שגמרה שמונה ונכנסה לתשיעית, או שגמרה תשע ונכנסה לעשירית), וכן בן תשע וכן עשר – מחנכים אותם לשעות: בת עשר ובת אחת עשרה, וכן בן אחת עשרה וכן שתיים עשרה – מחנכים אותם מדברי סופרים להשלמה, היינו לצום כל היום; בת שתיים עשרה וכן שלש עשרה – משלימים מן התורה. ואמנם לפי דעה זו מתפרשת משנתנו בדרכים אחרות, אבל אין כאן המקום להאריך בזה (ענין גמרא ורש"י; ועיי' רמב"ם ונושאי כליו, הלכות שביתת עשור ב, י; ועיי' המאירי שמאריך בסוגיה זו, והוא כותב בתחילת דבריו: "משנה זו וסוגיה שלה ופסק היוצא ממנה, מבולבל ביד המפרשים").

הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "ודע כי הזכרים משלש עשרה שנים שלמות, והנקבות משתיים עשרה שנים שלמות חייבים להתענות מן התורה, אם הביאו שתי שערות, כי הנקבות סובלות התענית יותר מהזכרים, לפי שמזג הזכרים חם וגופם נמס יותר. והזכרים והנקבות מאחת עשרה שנה מתענים כל היום מדרבנן כדי לחנכם במצוות, שנים ומעשר שנים מתענים לשעות מן היום, בין זכרים בין נקבות בשווה, כדי שיתחנכו להתענות, ואין מאכילים אותם עד שיצערם הרעב".

באור משנה ה

עברה – אשה מעוברת, שהריחה – ריח מאכל ביום הכיפורים, והיא מתאוה לאותו מאכל, עד שאם לא תאכל, היא והעובר מסוכנים, מאכילין אותה עד שתשיב נפשה – ותתיישב עליה דעתה, שאין לה דבר שעומד בפני פיקוח נפש (חז"ל מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים). מכל מקום לוחשים לה תחילה באונה, שיום הכיפורים היום, ואם לא מועיל נותנים לה פחות מכשיעור, ואם אין דעתה מתיישבת בכך, מאכילין אותה כרצונה (גמרא; רמב"ם הל' שביתת עשור ב, ט). חולה, מאכילין אותו על פי בקיאי – היינו רופאים, אם הם אומרים שסכנה היא לחולה לצום; ואם אין שם בקיאי, מאכילין אותו על פי עצמו, עד שיאמר די – בגמרא מבואר,

ז מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפְלָת, סָפֵק הוּא שֶׁסֶּפֶק אֵינוֹ שָׁם, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת, סָפֵק נִכְרִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל – מִפְּקָחִין עָלָיו אֶת הַגָּל. מִצְאָהוּ חַי – מִפְּקָחִין עָלָיו, וְאִם מֵת – יִנְיָחוּהוּ.
ח חֲטָאֵת וְאָשָׁם וְדָאִי מִכִּפְּרִין. מִיתָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מִכִּפְּרִין עִם הַתְּשׁוּבָה. תְּשׁוּבָה מִכִּפְּרֵת עַל עֲבֻרוֹת קָלוֹת, עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה; וְעַל הַחֲמוּרוֹת הִיא תוֹלָה עַד שְׂכִיבָא יוֹם הַכִּפּוּרִים וַיִּכְפֹּר.

פירוש ברטנורא

ז מִפְּקָחִין עָלָיו. חוֹפְרִין אֶת הַגָּל וּמַחְפְּשִׁין אַחֲרָיו. וְאִם בִּדְקוּ עַד חוֹטְמוֹ, בֵּין מַלְמַעְלָה לַמַּטָּה, בֵּין מַלְמַעְלָה לַמַּעְלָה, וְלֹא מִצְאוּ בוֹ נִשְׁמָה, בִּידוּעַ שְׁהוּא מֵת וְשׁוֹב אֵין מִפְּקָחִין עָלָיו, דְּכֹתִיב (בראשית ו'): כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בָּאֵפוֹ: מִצְאָהוּ חַי מִפְּקָחִין עָלָיו. לֹא נִצְרְחָה אֲלֵא שְׂרָאוּ בּוֹ שֶׁאִ"א שִׁיחִיה אֲלֵא חַי שַׁעָה וּמִיד הוּא מֵת, קַמ"ל דִּמְפָּקִין עָלָיו בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ חַי שַׁעָה: מֵת אֵין מִפְּקָחִין עָלָיו. הָא קַמ"ל, דְּאִפִּילוּ לִדְבָרֵי הָאוֹמֵר מִצִּילִין אֶת הַמֵּת מִפְּנֵי הַדִּלִּיקָה, בְּהָא מוֹרְדָה דְּאֵין מִפְּקָחִין. דְּגַבִּי דִּלִּיקָה הִתִּירוּ לְטַלְטֵל הַמֵּת וּלְהוֹצִיאָו, דְּאֵי לֹא שְׂרִית לִיה אֲתִי לִכְבוּי מִתּוֹךְ שְׂאֵרִים בְּהוֹל עַל מוֹתוֹ. אֲבָל הָכָא אֵי לֹא שְׂרִית לִיה לִפְקָה אֶת הַגָּל מֵאֵי אִיתָ לִיה לְמַעֲבֵר דְּתֵהוּ אֲסוּרָא דְּאוֹרִיתָא דְּנִשְׁתִּי הָא מְקַיֵּי הָא:

ח חֲטָאֵת וְאָשָׁם וְדָאִי. מִכִּפְּרִים עִם הַתְּשׁוּבָה. וְלֹא חֵשׁ הִתְנָה לְהוֹכִירָהּ, דְּמִסְתַּמָּא כִּשְׁהוּא מִבֵּיא חֲטָאֵתוֹ וְאִשְׁמוּ כִּבְר עֲשֵׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁאִם לֹא הִיה מִתְחַרֵּט לֹא הִיה מִבֵּיא קֶרְבַּן: **אָשָׁם וְדָאִי.** כְּגוֹן אָשָׁם גִּזְלוֹת וְאָשָׁם מַעֲלוֹת: עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֵׂה. הֵינִיֶּק לַעֲשֵׂה, תְּשׁוּבָה מִכִּפְּרָת. אֲבָל לֹא תַעֲשֵׂה שִׁישׁ בַּה מַּלְקוֹת, תְּשׁוּבָה תוֹלָה וְיוֹה"כ מִכִּפֵּר. וּמִסְקָא דְּמַלְטָא בְּגִמְרָא, שֶׁאִם הוּדִי בַעֲשֵׂה וּבִלְאוֹ הֵינִיֶּק לַעֲשֵׂה, אוֹ שֶׁנֶּג בִּלְא תַעֲשֵׂה שִׁישׁ בּוֹ מַלְקוֹת וְעֵשֶׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ זֶה מִשֶּׁ עַד שִׁמּוּחִין לוֹ. וְאִם הוּדִי בִלְאוֹ שִׁישׁ בּוֹ מַלְקוֹת, תְּשׁוּבָה תוֹלָה וְיוֹה"כ מִכִּפֵּר. וְאִם שֶׁנֶּג בַּחֲיִיבֵי כִרְיוֹת וּמוֹתוֹת בֵּית דִּין, הַחֲטָאֵת מִכִּפְּרָת עִם הַתְּשׁוּבָה. וְאִם הוּדִי בְּהֵם, תְּשׁוּבָה וְיוֹם כִּפּוּרִים תוֹלִין, וְיוֹסְרִין מִמָּרְקִין. וְהֵי מוֹלֵי כֶּשֶׁל חָלַל אֶת הַשֶּׁם, כְּלוֹמֵר שֶׁלֹּא חָטָא וְהִטְיָא אַחֲרֵיהֶם, אֲבָל אִם חָלַל אֶת הַשֶּׁם אֵין כִּפְּרָתוֹ נִגְמַרְתָּ עַד שִׁמּוֹת. וְכֵל זֶה בּוֹמֵן שֶׁאֵין שֶׁם שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אֲבָל בּוֹמֵן שִׁישׁ שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ הוּא מִכִּפֵּר עַל כָּל הָעֲבֻרוֹת קָלוֹת וְחֲמוּרוֹת,

משניות מבוארות – קהתי

אשם מעילות, שהיה מביא אדם שמעל בקדשי ה', כגון שנהנה מהם; שני הקרבנות הללו **מִכִּפְּרִין** – על החטאים והעונות שהם באים עליהם, שכן בהבאת קרבנות אלו היה האדם מתחרט על חטאו, שהיה מתוודה על הקרבן את עוונותיו, ומקבל עליו שלא ישוב לאותו עון לעולם; וכיון שיש ויודי ותשובה עם הקרבנות הללו, לפיכך מכפרים הם, כמו שנאמר (ויקרא ה, י'): "וכפר עליו הכהן מחטאתו אשר חטא ונסלח לו". ברם, אשם תלויו שהיה מביא אדם שעבר על ספק חטא, בעבירות שחייבים על דונן כרת ועל שגגתן חטאת, כגון שהיתה לפניו חתיכת שומן וחתיכת חלב, ואכל מאחת מהן, ולא ידע מאיזו מהן אכל, שחייב היה להביא אשם תלוי, אף על פי שגם בו נאמרה כפרה, שכתוב (ויקרא ה, יח): "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג", מכל מקום אינו מכפר כפרה גמורה, שהרי בשנוע' לו החטא אחר כך, היה צריך להביא קרבן חטאת (גמרא). **מִיתָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים** – או יום הכיפורים, **מִכִּפְּרִין עִם הַתְּשׁוּבָה** – אם שב אדם בתשובה והתחרט על חטאיו לפני מותו, המיתה מכפרת עליהם; וכן החזיר בתשובה ביום הכיפורים, יום הכיפורים מכפר על חטאיו. **תְּשׁוּבָה** – לבדה, **מִכִּפְּרֵת עַל עֲבֻרוֹת קָלוֹת, עַל עֲשֵׂה** – על מצוות "עשה" שביטל, **וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה** – בגמרא מבואר: על לאו הניתק ל"עשה", שכן מצוות "לא תעשה" שיש בהן מלקות, דינן כחמורות; **וְעַל הַחֲמוּרוֹת** – העבירות החמורות, **הִיא תוֹלָה** – התשובה תולה ומגינה עליו מפני עונש מן השמים, **עַד שְׂכִיבָא יוֹם הַכִּפּוּרִים וַיִּכְפֹּר** – מסקנת הגמרא היא, שאם הויד אדם במצוות "עשה" או בלאו הניתק ל"עשה", או ששגג ב"לא תעשה" שיש בו מלקות, ועשה תשובה, אינו זז משם עד שמוחלים לו, שנאמר (ויחזק' ג, כב): "שובו בנים שובבים, ארפא משוכותיכם", הרי שיש עבירה שמתכפרת בתשובה לבדה (דש"י). עבר במזיד על "לא תעשה" שיש בו מלקות, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, שנאמר (ויקרא טז, ל): "כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם", הרי שיש עבירה שצריכה יום הכיפורים. עשה בשוגג עבירה שחייבים על דונן כרת או מיתת בית דין, החטאת מכפרת עם התשובה, כמו ששינונו לעיל. ואם עבר עליה במזיד, תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורים ממרקים, שנאמר (תהלים טז, ג): "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם", הרי שיש עבירה שצריכה יסורים; ומסתבר שהעונש הקל לעבירה הקלה והחמור לחמורה. אבל מי שיש חילול השם בידו, אין כוח לא בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורים למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כב, יד): "ונגלה באזני ה' צבאות, אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותוהו", נמצאנו

וחי בהם", ודרשו "וחי בהם" ולא שימות בהם, ומפרש רש"י: אשר יעשה את המצוות שיחיה בהם ודאי, ולא שיכופר בעשייתם לידי ספק מיתה; ומכאן שמחללין את השבת אפילו על הספק של סכנת נפשות.

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד בדברים שיש בהם משום ספק סכנת נפשות, שדוחים את השבת.

מִי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפְלָת, סָפֵק הוּא שֶׁסֶּפֶק אֵינוֹ שָׁם – שאין ידוע אם נשאר מתחת למפולת או שניצל ויצא ממנה, **סָפֵק חַי סָפֵק מֵת** – כלומר שאף אם נשאר מתחת למפולת, ספק אם הוא עדיין חי או שכבר מת, **סָפֵק נִכְרִי סָפֵק יִשְׂרָאֵל** – אותו אדם שנפלה עליו המפולת; אף על פי שיש כל הספקות הללו, מכל מקום **מִפְּקָחִין עָלָיו אֶת הַגָּל** – פותחים את גל האבנים, היינו שחופרים ומחפשים אחר האדם בשבת או ביום הכיפורים. **מִצְאָהוּ חַי –** אף על פי שנתברר שלא יוכל עוד לחיות אלא שעה מועטת, **מִפְּקָחִין עָלָיו –** משלימים את פיקוח הגל, כדי שיוכל עוד לחיות אותם חיי שעה, **וְאִם מֵת –** ואם מצאו אותו מת, **יִנְיָחוּהוּ** – ולא יוסיפו לפקח את הגל בשבת; ואף על פי שאמרו: "מציילים את המת מפני הדליקה בשבת", כאן מודים הם שאין מפקחים כדי להוציא את המת, שכן בדליקה חששו חכמים, שמא מתוך שאדם בהול על מותו יבוא לכבות את הדליקה, הלכך התירו להוציא מתוכה את המת, אבל כאן אין חשש לאיסור תורה שהיא צורך להחיר מחמתו את הפיקוח של הגל (גמרא). כן מבואר בגמרא, שבשעה שבדקו את האדם שמתחת למפולת אם הוא חי או מת, אם בדקו אותו מצד ראשו, כלומר שהגיע עד חוטמו ומצאוהו מת, אין צריך עוד בדיקה, אבל אם בדקוהו מלמטה מלמעלה, כגון שמצאוהו דרך מרגלותיו, ובדקוהו עד טבורו או לבו ומצאוהו מת, אין סומכים על כך עד שגיעו לחוטמו, שנאמר (בראשית ז, כב): "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו"; ומכאן שעיקר חיותו של אדם ניכר בחוטמו. כן אמרו (שם), שאם היו הרבה בני אדם מתחת למפולת, אף על פי שמצאו את העליונים מתים, מכל מקום יש להוסיף ולפקח את הגל, שמא התחתונים עורם בחיים.

~ יום ששי ~

באור משנה ח

חֲטָאֵת – קרבן חטאת שהיה אדם מביא על עבירה שעשה בשוגג (ענין ויקרא ד, כז-לח), **וְאָשָׁם וְדָאִי** – כגון אשם גזלות, שהיה מביא אדם שכפר בתביעת ממון של חברו ונשבע לשקר ואחר כך הודה, או

ט האומר: אַחטא ואֶשׁוּב, אַחטא ואֶשׁוּב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה; אַחטא ויום הכפורים מכפר – אין יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם למקום – יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם לחברו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טו, ל); עברות שבין אדם למקום – יום הכפורים מכפר; עברות שבין אדם לחברו – אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל! לִפְנֵי מִי אַתֶּם מְטַהְרִין? מִי מְטַהֵר אֶתְכֶם? אֵיכֶם שֶׁבְּשִׁמּוֹם, שְׁנֹאמֵר (יחזקאל לו, כה): "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם"; וְאֹמֵר (ירמיה יז, ג): "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'", מה מקוה מטהר את הַטְּמֵאִים, אף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל.

ס ל י ק מ ס כ ת י ו מ א

פירוש ברטנורא

חוץ מעבירות שבין אדם לחברו שאין מתכפר לו עד שירצה את חברו: **ט** אַחטא ואֶשׁוּב אַחטא ואֶשׁוּב. תרי זמיני: אין מספיקין בידו וכו'. שכיון שעבר עבירה ושנה בה שוב אינו פורש ממנה, לפי שדומה עליו כחיתר:

משניות מבוארות – קהתי

והוא רחום יכפר עוון יעוררהו, ובימין צדקו יתמכהו לבלתי ידח ממנו נדח, וזה שאמר: מי מטהר אתכם? ובמה שסיים פתח: שנאמר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם" וזהו בלי התעוררות האדם, אלא הוא ברחמיו מטהרם. וכן נאמר שם (יחזקאל לו, יז-כח): "כֵּן אֶדְבַּר, בֵּית יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵים עַל אֲדָמַתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ... ואשפוך חמתי עליהם... ואפיץ אותם בגוים... ויבוא אל הגוים... ויחללו את שם קדשי... לכן אמור לבית ישראל... לא למענכם אני עושה... כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים... וקדשתי את שמי הגדול המחולל... ולקחתי אתכם מן הגוים... וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם" – הרי שאמר, שאף על פי שמחללים שם קדשו... עם כל זה "ולקחתי" וזרקתי. אחר כך מביא רבי עקיבא את הפסוק "מקוה ישראל" על מה שפתח, שהשם יתברך מטהר את הבא להיטהר, שכן כתוב (ירמיה יד, יז-יח): "אִם עֲוֹנוֹנוּ עָנוּ בְנוֹ ה' עֲשֵׂה לָמוֹעַן שִׁמְךָ, כִּי רַבּוּ מִשׁוּבוֹתֵינוּ לֹךְ חֲטָאוֹ, מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בַּעַת צָרָה" – הרי שאחרי שהתורו על חטאתם אמרו "מקוה ישראל", וזה דומה לטהרת מי מקוה, שמטהרים הבא ונכנס וטובל בתוכם, כן הבא ונכנס תחת כנפי שכינתו יתברך, הוא חוסהו בצל כנפיו ומסייעו להיטהר...".

~ שבת קודש ~

מסכת סוכה פתיחה למסכת סוכה

מסכתנו דנה בעיקרה בארבע מצוות הנוהגות בחג הסוכות: א. מצוות סוכה; ב. מצוות ארבעת המינים; ג. מצוות ערבה במקדש לזקפה בצדי המזבח; ד. מצוות ניסוך המים.

שתי המצוות הראשונות מפורשות הן בתורה, שנאמר (ויקרא כג, לט-מג): "אֶךְ בַּחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִי יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפַּנֶּס את תבואת הארץ תחוגו את חג ה' שבעת ימים... ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדד כפות תמרין וענף עץ עבות ועברי נחל, ושמתם לפני ה' א-לֹהֵיכֶם שבעת ימים... בסוכות תשבּוּ שבעת ימים, כל האורח בישראל ישבו בסוכות. למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים".

שתי המצוות האחרונות – ערבה למזבח וניסוך המים – אינן מפורשות בתורה, והדעה המקובלת היא שהן הלכה למשה מסיני. ויש סוברים, שאף מצוות אלו מן התורה הן; אבא שאול דורש "ערי נחל" לשון רבים, ללמד על שתי ערבות, אחת ללולב ואחת לזקפה בצדי המזבח (תוספתא ג, א; גמרא סוכה לד, א). רבי עקיבא דורש ממה שנאמר בפרשת קרבנות החג, ביום הששי (במדבר כט, לא): "וּנְסִיכָהּ" – בשני ניסוכין הכתוב מדבר, אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין. ומניין

למדים שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה וזוהי חילול השם (ויינו החוטא ומחטיא את הרבים ורש"י). ברם, בזמן שהיה השעיר המשתלח היה מכפר על העבירות הקלות והחמורות, חוץ מעבירות שבין אדם לחברו, שאינן מתכפרות עד שירצה את חברו (דמב"ט; ברטנורא).

באור משנה ט

האומר: אַחטא ואֶשׁוּב, אַחטא ואֶשׁוּב – שחוטא וסומך על התשובה שיעשה אחר כך; ונקטה המשנה פעמיים: "אַחטא ואֶשׁוּב, אַחטא ואֶשׁוּב". להשמיענו שכיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הריהי נעשית לו כחיתר, ולכן אין מספיקין בידו לעשות תשובה – אין מאפשרין לו מן השמים לשוב בתשובה. האומר: **אַחטא ויום הכפורים מכפר** – שסומך בשעת חטאו על יום הכיפורים שיכפר חטאיו; ויש מפרשים, שאף כאן מדובר שחור על כך פעמיים (תוספות יוט טובי), **אין יום הכפורים מכפר** – כלומר שאין מסייעים בידו מן השמים שיעשה מה שראוי לו לעשות ביום הכיפורים כדי שיתכפר לו עוונותיו (דמב"ט). **עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר** – כשאדם חוזר בתשובה, שמתחרט על העבירות שעשה ומקבל עליו שלא לעשותן עוד. **עברות שבין אדם לחברו** – שהזיקו בגופו או בממונו או שפגע בכבודו, **אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו** – כגון שאם הזיקו, ישלם לו בעד ההזיק ויפייסוהו עד שימחול לו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים יפייסוהו ויתרפס לפניו עד שישלח לו. **את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו"** – מהחטאות שביניכם לבין ה' תטהרו, מכאן נמצאנו למדים: **עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר; עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו** – לפיכך מצוה על כל אדם לרצות את חברו בערב יום הכיפורים, כדי שיתרצה לו הקב"ה ביום הכיפורים ויכפר לו על כל עוונותיו. **אמר רבי עקיבא: אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל! לִפְנֵי מִי אַתֶּם מְטַהְרִין** – מטהרים את עצמכם? **מִי מְטַהֵר אֶתְכֶם** – מהטומאה הנדבקת בנשמתכם? **אֵיכֶם שֶׁבְּשִׁמּוֹם, שְׁנֹאמֵר: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם"; וְאֹמֵר: "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל ה'"** – ודורש רבי עקיבא "מקוה" כמובן מקוה מים; **מִה מִקְוֵה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים, אף הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל** – בעל "תוספות יוט טובי" כותב: "לפי שהדרך הישירה היא, שיכיר לו האדם בעצמו להתקדש ולהטהר, ואז כשבא לטהר מסייעין לו, ועל זה אמר: "לפני מי אתם מטהרים?" ומפני שלפעמים לפי שיצר לב האדם רע עליו לא יוכל להתגבר עליו לכופו להיטהר בתשובה,

משניות מסכת סוכה

פרק ראשון

א סָכָה שְׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה מֵעֵשְׂרִים אַמָּה – פְּסוּלָה; רַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁיר. וְשֵׁאִינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, וְשֵׁאִין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת, וְשִׁחְמָתָהּ מִרְבָּה מִצִּלָּתָהּ – פְּסוּלָה. סָכָה יִשְׁנָה – בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הֶלֶל מְכַשְּׁרִין. וְאִיזוּ הִיא סָכָה יִשְׁנָה? כָּל שֶׁעָשָׂאָה קֶדֶם לְחַג שְׁלִשִּׁים יוֹם. אָבֵל אִם עָשָׂאָה לְשֵׁם חָג, אָפְלוּ מִתְחַלְתִּי הַשְּׁנָה – כְּשֶׁרָה.

פירוש ברטנורא

מסכת סוכה

א א סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. דסכה דירת עראי בעינן דרתיב (דברים ט"ז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, אמרה תורה עשה סוכה לשבעת ימים. ולמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע; ור"י מבישיר. דסבר סוכה דירת קבע בעינן; ואין הלכה כר"י: **ושאינה גבוהה י' טפחים.** פסולה, דדירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה: **ושאין לה ג' דפנות.** דרתיב בסכת בסכת כסוכות, שנים חסרים ואחד מלא, חד לסכך דפירוש סכה סכך, פשו להו תלתא לג' דפנות. אתיא הלכה למשה מסיני ובכירה לדופן חרא ואוקמיה אטפח, נשארו שתיים כהלכתן ושלשית אפילו טפח. לפיכך סוכה שיש לה שתי דפנות זו אצל זו, עושה דופן ג' שיש בו טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות, שכל פחות מג' כלבוד דמי, ונחשב כאילו הוא דופן של ד' טפחים ונמצא רוב דופן עשוי, והרי יש לסוכה זו ג' דפנות. וצריך לעשות לה צורת פתח. ואם שתי הדפנות הם זו כנגד זו וביניהן מפולש, מביא פס שיש בו ד' טפחים ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות ונחשב כאילו

משניות מבוארות – קה"י

לומר שצריך שיחא שיעור גובהה באופן שאפשר לבנותה עראי, ואז אפילו עשאה קבע, כגון שעשה מחיצות של ברזל, הסוכה כשרה. אבל כשהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, הרי מחמת גובה הדפנות, אינו יכול לבנותה אלא קבע, ונמצא שנפקע ממנה היכר סוכה (הר"ן; המאירי). **רבי יהודה מכשיר** – את הסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, שלדעתו צריכה הסוכה להיות דירת קבע. ואין הלכה כרבי יהודה. **ושאינה גבוהה עשרה טפחים** – סוכה שגובה חללה הוא פחות מעשרה טפחים (הטפח = 8 ס"מ; ולדעת החזון איש 9.6 ס"מ), שאין אדם דר בדירה כזו, **ושאין לה שלש דפנות** – כמו שנבאר להלן, **ושחמתה מרבה מצלתה** – שהחמה החודרת דרך הסכך על קרקע הסוכה מרובה מהצל הנופל מהסכך, ונמצא הסכך קלוש ואינו סוכך כראוי, והרי עיקר הסוכה הוא הסכך, שעל שמו נקראת "סוכה", **פסולה** – הסוכה. בענין "שלש דפנות" דעת חכמים היא (בבביתא בגמרא). שאם היו לסוכה שתי דפנות שלמות זו בצד זו, עושה דופן שיש ברחבו טפח ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לאחת משתי הדפנות, ודיו; שכל פחות משלשה טפחים כלבוד הוא, והרי זו נחשבת כדופן של ארבעה טפחים, ונמצאת הסוכה בעלת שלש דפנות, אלא שצריך לעשות לה צורת פתח, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות. וכבר למדנו (במסכת עירובין), שצורת פתח היינו אפילו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, אף על פי שאינו מגיע להן. ואם היו לסוכה שתי דפנות זו כנגד זו, וביניהן מפולש, עושה דופן שיש ברחבה ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידה בפחות משלשה סמוך לאחת משתי הדפנות, ונחשב כאילו יש בצד השלישי דופן של שבעה טפחים, שהוא שיעור הכשר סוכה לארכה ולרחבה, שהסוכה צריכה להיות לכל הפחות שבעה על שבעה טפחים, כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו של אדם ושלחנו, ששה על ששה לראשו ורובו, וטפח על טפח לשולחנו. ואף בזה סובר הרמב"ם, שצריך לעשות לה צורת הפתח. ויש חולקים על כך (עיין "תוספות יום טוב"). בענין "חמתה מרובה מצלתה" מבואר בגמרא, שדווקא אם חמתה מרובה מצלתה, הסוכה פסולה, אבל אם החמה והצל על הקרקע שווים, הסוכה כשרה, שבכגון זה הסכך למעלה מרובה בוודאי על ה"חורים" שבו, שדרכם חודרת החמה, לפי שקרני השמש החודרות אפילו דרך "חורים" קטנים מאירות למטה שטח שהוא גדול יותר מן ה"חורים". **סָכָה יִשְׁנָה** – כמבואר להלן, **בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין** – אותה.

שניסוך אחד הוא מים ולא ששניהם הם יין? דבר זה דורש רבי יהודה בן בתירא בדרך רמז: "נאמר בשני (במדבר כט, יט) "ונסכיהם" (מ"ם יתירה), בששי (שם שם, לא) – "ונסכיה" (י"ד יתירה, שכן בכל שאר הימים נאמר "ונסכה"), ובשביעי (שם שם, לג) – "כמשפטם" (מ"ם יתירה, שכן בכל שאר הימים נאמר "כמשפט"), מ"ם י"ד מ"ם – הרי כאן מ"ם. מכאן לניסוך המים מן התורה; ואף רבי עקיבא דורש רמז זה, שבא הוא ללמד, שאחד מאותם שני הניסוכים הנדרשים מתיבת "ונסכיה", כפי שהבאנו לעיל, הוא ניסוך המים (בבלי תענית ב, ב). כן מובא בבביתא בשם רבי עקיבא (בבלי ראש השנה טז, א): "מפני מה אמרה תורה 'נסכו מים בחג?' מפני שהחג זמן גשמי שנה הוא (גירסת הר"ף והרא"ש: וכן שנו במשנה – ראש השנה א, ב – "ובחג נידונין על המים"); אמר הקב"ה: נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה".

מסכתנו כוללת חמשה פרקים.

שני הפרקים הראשונים של מסכתנו עוסקים בדיני עשיית הסוכה ומצוות הישיבה בה.

בפרק השלישי באות הלכות ארבעת המינים, שלקחתם נקראת במשנה בשם כולל: "נטילת לולב".

הפרק הרביעי מוסיף ללמד במצוות "נטילת לולב", עובר למצוות הערבה למזבח, ומסיים במצוות ניסוך המים.

בפרק החמישי בא תיאור שמחת בית השואבה במקדש, וכן נישנים בו פרטים על קרבנות המוספים של החג ועל כמה עניינים מסדרי בית המקדש.

באור משנה א

משנתנו באה ללמד, מה הם שיעורי הסוכה.

סָכָה שְׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה מֵעֵשְׂרִים אַמָּה – כלומר שגובה חלל הסוכה, מן הקרקע עד הסכך הוא יותר מעשרים אמה (אמה = 6 טפחים, ועשרים אמה הם כ-10 מטרים), **פְּסוּלָה** – הטעם הוא (לדעת רבא בגמרא). שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים". אמרה תורה: כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, לפיכך עד עשרים אמה אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע,

ב העושה סכתו תחת האילן – פאלו עשאה בתוך הבית. סכה על גבי סכה – העליונה פשרה, והתחתונה פסולה. רבי יהודה אומר: אם אין דירין בעליונה – התחתונה פשרה.

פירוש ברטנורא

יש בפי זה ו' טפחים שהוא שיעור הכשר סוכה לארבע ולרחבה, שהסוכה צריכה שתהא ו' על ו' כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, ו' על ו' לראשו ורובו, וטפח על טפח לשולחנו: ושהמתה מרובה מצלתה פסולה. הא בשוין, שהחמה כצל כשירה. ודוקא שהן שוין מלמטה בקרקעית הסוכה, דבדיוע שלמעלה בסכך צלתה מרובה מחמתה, דאמרי אינשי כווא מלעיל כאסתירא מלרע: בית שמאי פוסלין. דבעו סוכה לשמה, וזו סתם נעשית. ואילו תוך שלשים לחג כיון ששואלים בהלכות החג ל' יום קודם לחג, סתם העושה סוכה לשם חג הוא עושה, אבל קודם ל' סתמא לאו לשם חג הוא: וב"ה מכשירין. דלא בעו סוכה לשם חג:

ב כאלו עשאה בתוך הבית. ופסולה: תחתונה פסולה. דשני סככין יש לה. וקרא קא פסיל סוכה שתחת הסוכה: אם אין דירין בעליונה. שאינה ראויה לדירה, כגון שאין גג התחתונה יכולה לסבול כרים וכסתות של עליונה. ולא נחלקו ת"ק ורבי יהודה כשאינה יכולה לסבול כלל, דבאה כולי עלמא מודו שהתחתונה כשרה בסכך העליונה, שהגג שלה אינו חשוב גג, ולא היא סוכה שתחת הסוכה. ואם היא בריאה ויכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה, כ"ע לא פליגי שהיא פסולה. כי פליגי כשיכולה לקבל ע"י הדחק, כגון שגג התחתונה מתנועע ורופף מכרים וכסתות של עליונה, ת"ק סבר דבהכי מקרי סוכה שתחת הסוכה ופסולה, ור"י סבר כיון שאינה מקבלת כרים וכסתות של עליונה אלא על ידי הדחק, אינו חשוב גג, ואין זו סוכה שתחת הסוכה. ואין הלכה כר"י:

משניות מבוארות – קהתי

שמתאים בדיוק לחשבון של שבעה על שבעה.

באור משנה ב

העושה סכתו תחת האילן – היינו שענפי האילן סוככים על גבי הסכך של הסוכה, הואיל וענפי האילן פסולים לסכך (כמבואר להלן א, ד), **פאלו עשאה בתוך הבית** – תחת התקרה, והיא פסולה. **סכה על גבי סכה** – כלומר שהסכך של הסוכה התחתונה משמש "רצפה" לסוכה העליונה, **העליונה פשרה, והתחתונה פסולה** – בברייתא בגמרא מבואר הטעם, שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבון", ולא בסוכה שתחת הסוכה; והרמב"ם כותב: התחתונה פסולה כמי שעשה סוכה בתוך הבית (הל' סוכה ה, כב). **רבי יהודה אומר: אם אין דירין בעליונה** – כלומר שאינה ראויה לדירה, **התחתונה פשרה** – בגמרא מבואר, שאם הסכך של התחתונה רופף כל כך עד שאי אפשר לשים עליו כרים וכסתות כדי לשבת עליהם, הכל מודים שהתחתונה כשרה בסכך העליונה, בתנאי שלא יהא גובה שתי הסוכות יותר מעשרים אמה. ואם הסכך של התחתונה יכול לשמש רצפה בשביל הסוכה העליונה כדי לשים עליה כרים וכסתות ולשבת עליהם, הכל מודים שהתחתונה פסולה. לא נחלקו תנא קמא ורבי יהודה אלא כשהסכך של התחתונה רופף ואינו יכול לסבול כרים וכסתות אלא על ידי הדחק, שלדעת תנא קמא הרי זו סוכה תחת סוכה והיא פסולה, ורבי יהודה סובר, הואיל והעליונה אינה ראויה לדירה אלא על ידי הדחק, אין הסוכה התחתונה נחשבת כסוכה תחת סוכה, וכשרה היא בסכך העליונה. ואין הלכה כרבי יהודה.

ואיזו היא סכה ישנה? כל שעשאה קדם לחג שלשים יום – היינו שעשאה סתם, וסוברים בית שמאי שהיא פסולה, לפי שלא נעשתה לשם החג, וטעמם מבואר בגמרא, שכתוב (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים" – סוכה העשויה לשם חג. ובית הלל סוברים שהיא כשרה, לפי שלדעתם אין צורך שתיעשה הסוכה לשם החג, והם דורשים את הפסוק הנזכר לעיל לענין אחר. **אכל אם עשאה לשם חג** – הסוכות, **אפלו מתחלת השנה** – כלומר אפילו עשאה שנה קודם לחג, כגון תיכף לאחר חג הסוכות של השנה שעברה, אף בית שמאי מודים שהיא **פשרה** – וכן אם עשאה סתם בתוך שלושים יום קודם לחג, כיון ששואלים בהלכות החג שלשים יום קודם לחג, סתם העושה סוכה, בוודאי לשם החג הוא עושה אותה ואף בית שמאי מכשירים אותה.

בביאור המשנה הבאנו (על פי הרב מברטנורא): "שהסוכה צריכה להיות לכל הפחות שבעה על שבעה טפחים, כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו של אדם ושולחנו, ששה על ששה לראשו ורובו, וטפח על טפח לשולחנו". והנה על הפסיקה האחרונה העיר לנו ר' צבי הרכבי, שאין כאן התאמה בחשבון, מאחר שששה על ששה ועוד טפח על טפח הם 37 טפחים מרובעים, ואילו שבעה על שבעה הם 49 טפחים מרובעים. להערתו זו מצא סיוע בהגהות וחיידושי הרש"ש על הגמרא (סוכה ג עמוד א), שכתוב שם: "והרע"ב הוסיף לנו תימה, שכתב בריש מכילתין: ו' על ו' לראשו ורובו. ואולי ט"ס הוא, וצ"ל: ד על ד". ויש להבין (לדעת המעיר), שכונת הרש"ש היא: ששה על שבעה לראשו ורובו, שהם 42 טפחים מרובעים, ועוד פס של טפח אחד על שבעה טפחים לשולחנו, שהם שבעה טפחים מרובעים, ובס"ה 49 טפחים מרובעים, מה

כשהוא לומד המאמרי חסידות שלי, קורא את השיחות ומתחבר עם ידידי, אנ"ש ותלמידי התמימים יחי, בלימודם ובהתוועדותם, ומקיים בקשתי באמירת תהלים ובשמירת זמני הלימודים, הנה בזה היא ההתקשרות

[אלאי]

היום יום כד סיון

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ו עמוד ב. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מניין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו – בעודו כועס, דכתיב (שמות לג יד) 'ויאמר, פני ילכו והנחותי לך', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, תמתן לי עד שיעברו פנים של זעם – עד שתעבור שעת הכעס, ואניתי לך – אעשה לך נחת רוח למלא כל משאלותיך.

שואלת הגמרא: ומי איבא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא – וכי יש כעס לפני הקב"ה. משיבה הגמרא: אין – אכן, מצאנו כדבר הזה, דתניא, נאמר בפסוק (תהלים ז יב) 'אלהים שופט צדיק ואל זעם בכל יום'. מבררת הברייתא: וכמה זמן נמשך זעמו של הקב"ה. משיבה הברייתא: רגע. ממשיכה הברייתא לברר: וכמה הוא שיעור רגע. מבארת הברייתא: אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, כלומר, שיעור זמן של חלק אחד מחמישים ושמונה אלף ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, וזו היא 'רגע' שבו כועס הקב"ה. ואין כל פריה יכולה לבוין ולדעת מתי היא אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כד טז) 'וידע דעת עליון', והדבר תמוה, השתא, דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע – מעתה, כיון שאת דעת בהמתו לא ידע, וכי ידע והבין מעצמו את דעת הקב"ה, אלא מלמד, שהיה בלעם ידע לבוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, ורצה לקלל את ישראל בשעה זו. והיינו דאמר להו מיכה הנביא לישראל בהזכירו את הטובות אשר עשה להם ה', 'עמי, זכר נא מה יעין בלך מלך מואב וגו' ומה ענה אתו בלעם בן בעור וגו', למען דעת צדקות ה' (מיכה ו ח). מבררת הגמרא: מאי – מהו הפירוש של סיום הפסוק, שנאמר בו 'למען דעת צדקות ה''. מבארת הגמרא: אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאייהם של ישראל, כלומר מישראל, שריד ופליט על ידי קיללת בלעם, שהיה יודע לכיון את שעת הכעס. והיינו דקאמר ליה – וזו הכוונה אף במה שאמר בלעם לבלק, 'מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' (במדבר כג ח), מלמד שכל אותן הימים לא זעם הקב"ה, ולפיכך לא היה יכול בלעם לכיון את השעה ולקללם.

בברייתא לעיל אמרו 'וכמה זעמו, רגע'. מבררת הגמרא: וכמה שיעור רגע. משיבה הגמרא: אמר רבי אבין, ואיתימא רבי אביןא, רגע כמימריה – שיעורו הוא כשיעור הזמן הנצרך לאמירת 'רגע'. מבררת הגמרא: ומנא לן דרגע רתח – ומהיכן למדנו שכעסו של הקב"ה 'רגע'. משיבה הגמרא: שניאמר (תהלים לו ו) 'כי רגע באפו, חיים פרצונו'. ואיפעת אימא יש ללמוד זאת מהכא – מפסוק זה, שנאמר (ישעיה כו כ) 'לך עמי בא בתדריך וסגר דלתך בעדך, חכי [התחבא] כמעט רגע, עד יעבור זעם', ולמדנו שאחרי רגע אחד, עובר זעמו של הקב"ה. מבררת הגמרא: ואימת רתח – מתי הוא זמן כעסו. משיבה הגמרא: אמר אבין, בהנהך תלת שעי קמיימא – באחד מרגעי שלש שעות ראשונות של היום, וסימן לרגע הכעס הוא, כי חיוורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא – כאשר כרבלת התרנגול מלבינה, ועומד התרנגול על רגל אחת. שואלת הגמרא: כל שעתא ושעתא נמי קאי חכי – והרי בכל שעות היום יש זמנים שהתרנגול עומד על רגל אחת וצבע כרבלתו נוטה ללבן, ומדוע אמר אבין שדבר זה קורה רק ברגע אחד משלושת השעות הראשונות של היום. משיבה הגמרא: כל שעתא אית ביה שויריקי סומקי – בכל שעות היום אף אם צבע הכרבלת נוטה ללבן, עדיין יש בה שורות שנשאר בהן חזק האדמיות, אבל בהחיא שעתא – באותה שעה שהקב"ה כועס, לית ביה שויריקי סומקי – אין בה כלל שורות אדומות.

1 פלוני ופלוני הדיינים שפסקים פלוני שכל חוב שיש לי שאבנו כל
2 זמן שארצה. ומבואר שגם שני דיינים נקראים בית דין, שהרי מוסר
3 את הפרובול בפני שנים, וקורא להם דיינים. ורב ששית יש לו
4 להשיב על ראה זו, דאמרי תנא כי רובלא ליהשיב וליזיל – וכי
5 התנא ינהג כמנהג הרוכל שמנה כל מה שיש בידו למכור. ודאי
6 שצריך למסור את הפרובול בפני שלשה, אלא שהתנא קיצר
7 בלשנו וכתב פלוני ופלוני.
8 רב נחמן מביא ראייה נוספת לדבריו: אמר רב נחמן, מנא אמנא לה
9 – מנן לי ששני דיינים נחשבים לבית דין, דתנן – שנינו, שבשטר
10 פרחובל הדיינים חותמין למטה תחת נוסח הפרובול, או שהעדים
11 חותמין. מבאר הגמרא מאי לאו – האם אין פירושו שהדיינים
12 דומים לעדים – דין הדיינים דומה לדין העדים, שהרי לא חילקה
13 המשנה ביניהם. ומה – כמו שהעדים מספיק שיהיו שנים, אף הדיינים
14 נמי מספיק שיהיו שנים. ורב ששית ישיב על זה, מירי אירא – וכי זו
15 ראייה, אף שהעדים ודיינים נשנו יחד, הא בראיתא והא בראיתא –
16 כל אחד כדונו, עדים שנים, ודיינים שלשה.
17 הגמרא חוזרת לבאר את דברי המשנה שהביא רב נחמן: שואלת
18 הגמרא, למה לי למיתנא דיינים למה לי למיתנא עדים – מדוע
19 האריך התנא במשנה שיכולים לחרום על הפרובול דיינים או
20 עדים, והרי דבר פשוט הוא שמספיק אחד מהם, והיה לו לשנות
21 רק שחותרים העדים וממילא נדע שגם הדיינים יכולים לחרום.
22 משיבה הגמרא, הא קא משמע לן – המשנה באה לחדש לנו, דלא
23 שניא – אין חילוק אם כתוב נוסח הפרובול בלשון דיינים, והיינו
24 'בית דין היינו ובא לפנינו פלוני ואמר לנו מוסרני לכם פלוני
25 ופלוני' וכו' ובסוף חתמי עדים – אני פלוני עד, ולא שניא – אין
26 חילוק אם כתוב בלשון עדים 'זכרון עדות שהיה בפנינו שפלוני
27 מסר שטרותיו בפני פלוני ופלוני ופלוני הדיינים' ובסוף חתמי עליו
28 דיינים – אני פלוני דין.
29 שנינו במשנה (ב). תקנת רבן גמליאל שהשולח גט לאשתו יכול
30 לבטל רק בפני השליח או בפני האשה, מפני תיקון העולם:
31 שואלת הגמרא, מאי מפני תיקון העולם? לאיזה תיקון הכוונה.
32 משיבה הגמרא, רבי יוחנן אמר מפני תקנת ממוזרים – שלא יתרבו
33 ממוזרים בישראל. שאם יבטל הבעל את הגט ללא ידיעת האשה,
34 עלולה היא להינשא לאחר ויהיו בניה ממוזרים. ריש לקיש אמר,
35 מפני תקנת ענינות – כדי שלא יהיו נשים עגונות. שאם יוכל הבעל
36 לבטל את הגט שלא בפניה, אנו חוששים שיעשה זאת רק כדי
37 לצערה, אבל אם יצטרך לטרוח ולמצוא את האשה או השליח לא
38 יעשה זאת.
39 הגמרא מבאר את שיטתו של רבי יוחנן: רבי יוחנן אמר מפני
40 תקנת ממוזרים, סבר לה – מפני שהוא סובר כרב נחמן, דאמר
41 שלפני תקנת רבן גמליאל הבעל יכול לבטל את הגט בפני שנים,
42 ובי תרי – שנים לית להו קלא – אין להם קול, כלומר אין הדבר
43 מתפרסם על ידם כל כך, והיא ו-האשה לא שמעת ולא ידעה
44 שבעלה ביטל את הגט, ואזלה ומינסבא – ותלך ותנשא. ואיכא
45 ממוזרים – כתוצאה מכך יהיו בניה ממוזרים. לכן תיקן רבן גמליאל
46 שאין הבעל יכול לבטל את הגט אלא בפני האשה או בפני השליח.
47 הגמרא מבאר את שיטתו של ריש לקיש: וריש לקיש אמר שטעם
48 תקנתו של רבן גמליאל מפני תקנת ענינות, סבר לה – משום שהוא
49 סובר כרב ששית, דאמר שלפני תקנת רבן גמליאל הבעל יכול
50 לבטל את הגט רק בפני שלשה, ובי תלתא – שלשה אית להו קלא
51 – יש להם קול, כלומר הדבר מתפרסם על ידם, והאשה שמעת

52 וידעה שבעלה ביטל את הגט, ולא מינסבא – לא תנשא, ואם כן
53 אין כאן חשש ממוזרים. ורק תקנת ענינות הוא דאיכא, וכפי
54 שנתבאר.
55 הגמרא דנה לאחר תקנת רבן גמליאל, אם ביטל הבעל שלא בפני
56 האשה או השליח, אם מועיל בדיעבד: תנו רבנן, אם הבעל בטל
57 לגט בפני בית דין שלא כפי תקנת חכמים, הגט מבוטל, אף על פי
58 שעבר על התקנה, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אמר הבעל
59 אינו יכול, לא לבטל שלא בפני האשה או השליח, ולא להוסיף על
60 תנאו – אם היה בו תנאי, אינו יכול להוסיף עליו שלא בפני האשה
61 או השליח, שאם כן היה יכול להוסיף על התנאי או לבטלו, מה
62 בן הבית דין של רבן גמליאל שתקנו את התקנה יפה, הרי אפשר
63 להפירה.
64 הגמרא מבאר את דברי הברייתא: שואלת הגמרא, על דברי רבן
65 שמעון בן גמליאל, ופי איכא מירי – האם יתכן כדבר הזה
66 דמירייתא במל נישא – שמדאורייתא הגט בטל, ומשום הטענה
67 'מה בן בית דין יפה שרין אשת איש לעלמא – אנו מתירים לאשת
68 איש להנשא לאנשים. הרי כיון שהבעל ביטל את השליח לפני
69 שהגט הגיע ליד האשה, השליחות בטלה, ואינה מגורשת ואסורה
70 להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, אין – כן, יתכן הדבר שחכמים
71 תקנו שאשה זו תהא מותרת לכל העולם, על אף שמדאורייתא
72 הגט בטל, משום שכל דמקדש – כל אדם שמקדש אשה אדעתא
73 דרבנן מקדש – מקדשה על דעת שיחולו הקידושין כדת משה
74 וישראל לפי תקנות חכמים, ואם לא אז יבטלו הקידושין למפרע,
75 ובאופן זה אפקעניהו רבנן לקידושין מיניה – חכמים הפקיעו את
76 הקידושין ממנו, כיון שביטל את הגט שלא כתקנתם. שואלת
77 הגמרא, אמר ליה רבינא לרב איש, תינה דקדוש בכספא – תירוצו
78 זה יהיה טוב רק אם קידש בכסף, ואז אנו אומרים שהתברר
79 למפרע שהכסף שנתן לה לא היה בתורת קידושין, אלא בתורת
80 מתנה, אבל אם קדש – קידש בביאה, מאי איכא למימר – מה ניתן
81 לומר, כיצד אפשר להפקיע את הקידושין ממנו. מתרצת הגמרא,
82 שויהו רבנן לבטלתי בעילת זנות – חכמים קבעו שמתחילה בעילתו
83 לא היתה לשם קידושין אלא לשם זנות, כיון שכל הקידושין היו
84 תלויים אם יקיים את דברי חכמים.
85 הסוגיא שלפנינו עוסקת באדם שמינה עשרה אנשים כדי לגרש
86 את אשתו, ואחר כך מבטל את השליחות בפני שנים מהם.
87 תנו רבנן, אמר הבעל לעשרה בני אדם כתבו בשמי גט לאשתי ותנו
88 לה אותו, ונעשו כולם שלוחיו לכתיבת הגט, ואפשר שאחד מהם
89 יכתוב את הגט ושנים מהם יחתמו עליו, ואחר כך יתנוהו לה, ויבול
90 הבעל לבטל את זה שלא בפני זה – מותר לו לכתחילה לומר
91 לשנים מהם, שלא בפני כל השאר, אל תכתבו את הגט, ושליחותם
92 בטלה. ואינו עוקר בזה את תקנתו של רבן גמליאל שלא לבטל את
93 הגט אלא בפני השליח. דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו
94 יכול לבטל את השליחות של אחד או כמה מהם אלא זה בפני זה
95 – שיאמר לו בפני כולם שהוא מבטל שליחותו, שאף זה בכלל
96 תקנת רבן גמליאל.
97 הגמרא מבאר את מחלוקתם של רבי ורבן שמעון בן גמליאל
98 בשתי דרכים: הגמרא מבררת, במאי קמיפלגי – באיזו סברא
99 נחלקו. מבאר הגמרא, בדין עדות שכתב לה בעלה בפה
100 קמיפלגי – מחלוקתם היא, האם כאשר הבעל מבטל חלק מהעדים
101 מתבטלים כולם או לא, רבי סבר, עדות שכתב לה בעלה

ג'טין. פרק רביעי - השולח - דף לג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רה

תוספות

1 **ל**א שנה כתוב בלשון דיינים וחזמים עדים - כמו שכתוב בפרחובל: בי דינא דהיא, אנא
2 פלוני בר פלוני, ונזכרין שם הדיינים בתוך החרוף, ולמטה חותמים עדים להעיד על
3 הפרחובל שהוא אמת. וקמשמע לן דחשיב פרחובל, אף על פי שלא חתמו בו הדיינים
4 עצמם. לא שנה כתוב בלשון עדים - שאין דיינן נזכרים בתוך החרוף של פרחובל. דכתב
5 ביה הכי: בי דינא דהיא, ואתא פלוני ואמר לנא:
6 מוסרינן לך כל חוב שיש לך ביד פלוני, ופלוני
7 ופלוני עדים, וחתומים למטה הדיינים. ובקונטרס
8 פירש בענין אחר. **ו**בי תרי לית ליה קלא - ואם
9 תאמר: ולתקנו שיבטל בפני שלשה! ויש לומר:
10 מפני תקנת עגונות. **ו**בי תלתא אית ליה קלא
11 - ואף על גב דמלוח על מה גבי ממשעברד,
12 אפילו הלוחד בפני כמה עדים - היינו משום
13 דמאן דייק - בעצמא זיק, כדאמרין ב"חזקת
14 הבתים" (בבא בתרא מבא), ואין רגילות להודות
15 לבני אדם, אלא כופר לכל השואלים ממנו. והא
16 דאמר הכא דבי תרי לית ליה קלא, וגבי מוסר
17 שדוה ביעדים אמרינן ב"חזקת הבתים" (שם מבא).
18 דגובה מנכסים משועבדים - הכא בעינן גילוי
19 מילתא טפי. **ושמעה** וידעה ולא מינסבא
20 ותקנת עגונות הוא דאיכא - אף על גב דבדק
21 לא מינסבא, דחשיב עגון, דחכיב נמי אמרינן בפרק
22 "כל הגט" (גיטין כ"ב), ובדק הוא אפילו טוספ לא
23 לבתוב, אלא זימנן דבעי להמיל למערת לאו ולא
24 משבח ספרא שביק לה, ואילו, ומיעגה ויתבה.
25 **כל** דמקדש אדעתא דרבנן מקדש - ולכך
26 אומר בשעת קידושין "כדת משה וישראל".
27 **ואפקעינהו** רבנן לקידושין מיניה - הקשה
28 דבר רבינו שמואל: אם כן -
29 יחפה על בת אחותו, וכשיבאו עדים שזינתה -
30 ישלח לה גט, ויבטל שלא בפני שליח, ופקעי
31 קידושין, ונמצא שהיא פגורה ואומר רבינו יצחק:
32 דלא קשה, דאין לחוש אלא בשמחפה עליה שלא
33 בדין, אבל הכא - כדן מחפה, ומן התורה פטורה.
34 ועוד הקשה רבינו שמואל: דכיון מחייבין יעולם
35 מיתה אשת איש שזינתה? והא התראת ספק
36 היא, דשמא ישלח לה גט ויבטלנו ועוד: יכולין
37 ממורים ליתרה! ואומר רבינו חם: וכי האי גונא
38 לא היה התראת ספק, דאולינן בתר רובא, ורוב
39 אין מגרשין שותיוק, וכשולשין אין אן מבטלין.
40 ועוד: דאוקמינן תאוקתה שדא עכשין שוואת,
41 דאם לא כן - נזיר שהיה שותה יין, או שמטא
42 למתים אמאי לוקה, דאם אמרו לו: "אל תשתה אל
43 תשתה" - חייב על כל אחת ואחת (נזיר מבא).
44 והא התראת ספק היא, שמא ישלח על נזירותו
45 שם הקשה: אם כן יחפה על בת אחותו, ויבולין
46 ממוזין ליתרה - אי דיעינן שלכך מתכוין - לא
47 מפקעינן קידושין מיניה, דלתקנה עשו חכמים ולא לתקלה, שמתוך כך יהיו בנות ישראל
48 פרוצות בעריות. אבל אם ברור לנו שלא מתכוין לכך - לא חיישינן אף כ"לם ליתרה.
49 **ר**בי סבר עדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה - ואם תאמר: מנא ליה להתלמוד דסבר
50 לא בטלה כולה, ויכול לבטל - היינו אפילו לכתחילה סבר. בטלה כולה,
51 ואפילו הכי יכול לבטל - בדיעבד, דהא לעיל אית ליה בטלה מבוטל! ומוכח "יכול" לא
52 מצי למידק שיהא מותר לבטל לכתחילה, כדמוכח בפרק "חובה" (בבא מציעא מטא), דאמר:
53 האומר לחבירו "מתנה אני נתון לך" - יכול לחזור בו, ופריך: יכולי פשיטא! אלא אימא:
54 מותר לחזור בו, ויש לומר: דמשמע ליה מילתא דרבי דיכול לבטל אפילו בפני אחר, אף על
55 גב דאין דבר שבערה פחות משנים, כיון שלשליח עצמו אומר שהוא מבוטל - הוא מבוטל.
56 אי נמי, אפילו לא מצי בלא שנים, מכיל מקום יכול לבטל בפני שנים או שלא בפני זה,
57 ואי בטלה כולה - אפילו רבי מודה דאניו מבוטל אפילו בדיעבד, בדפרישית לעיל, דדוקא
58 ידוע שלשליח קודם הניתנה - לא יתנו לה, או לאשה קודם שתנשא - לא תנשא. אבל כאן, אפילו כשידעו כולם וגם האשה שביטל הבעל מקצת מן השערה - מפעמים ידע, ויהיו סבורים
59 שאחרים לא נתבטלו, ותנשא על ידי גיטה. ולכך, אם היה סובר בטלה כולה היה מודה דאניו מבוטל. ולפי זה אתי שפיר מה שמסתפק התלמוד די כרבי ודי כרבן שמעון בן גמליאל אפילו
60 למאי דמוקינן פלוגתיהו בעדות שבטלה מקצתה, דאפילו קימא לן כרבי בבטלו מבוטל - בזה שלא בפני זה מצי שפיר לפסוק כרבן שמעון בן גמליאל דאניו מבוטל, דאפילו רבי אי הוה
61 סבר כרבה - היה מודה באומר לעשרה שאינו מבוטל. אבל מתוך פירוש הקונטרס משמע דרבן שמעון בן גמליאל דבטלה כולה אף זה מתקנת רבן גמליאל, דכר עולך למאן דאמר
62 מפני

פלוני ופלוני - תרי משמע, וקרי להו דיינים. רובל - מוסר צדקות של בשמים. חותמין
למטה - גבי פרחובל נתן לה במסכת שביעית (פרק עשירי משנה ד). למה לי למיתני
דיינים או עדים - פשיטא דסגי בהני או בהני, וליתני עדים והוא דהין אי חתמי דיינין
בלשון דיינים - כגון: בי דינא דהיא, ואתא פלוני, ואמר לנא: מוסרינן לך כל חוב שיש
בו. וחתמי עדים - בלשון עדות. כגון: איש
פלוני עד, ולא שנה כתוב בלשון קידוש - כגון:
דוכרן סהדותא דהוה באנפנא כ"ו, וחתמי למטה:
אני פלוני דין. הכי גרסינן: לא שנה כתוב בלשון
עדים וחתמי דיינים, ולא שנה כתוב בלשון
דיינים וחתמי עדים. תקנת מפורים - כלומר,
שלא יהו ממוזים בישראל. בפני שנים - היה
מבוטל קודם תקנה. הכי גרסינן: ובי תרי לית
לנו קלא ולא ידעה דבטליה ואולה ומינסבא.
תקנת עגונות הוא דאיכא - דאצרכינה לילך
אחריה, או לשלוח שליח, והוא לא יטרח בכל
אלה בשביל לעגנה. כפלו - לאחר תקנת רב
גמליאל, בפני בית דין, כפובל - דאף על גב
דעבר אתקנתא - בטל שליחותא. לחוסף על
תנאו - אם היה בו שום תנאי, מה כח בית דין
של תקנת רבן גמליאל יפה. אם דבריהן
בטלים על ידי זה? דמדאורייתא כפלו גיטא -
שהרי לא בא לידה, וזה ביטל את השליח מהדיות
שלוחו לגירושין. אדעתא דרבנן מקדש - לחיות
קדושין חלין כדת משה וישראל שנהניגו חכמי
ישראל. ודרי הם אמרו שיעקיעו כל קדושין
שבשארל על ידי זה, הולכך פקעי, שעל
מנת כן קידשה. תינה דקדש בכספא - איכא
לממיר: אפקעינהו לקידושין בנט דבריהן,
ואמרה: ליהוי מעות למפרע מתנה, וממילא
פקעי, שהרי כשקידש - על מנת כן קידש.
קדש בבאה - דקיימא לן בקידושין (ד"א, מ"ב)
יחא איש אשה ובעלה - דאשה מתקדשת נמי
בביאה. מאי - אפקעתא איכא לממיר בהא
ביאה? שזירות רבנן - להחיא ביאה למפרע, על
ידי גט זה. בעילת זנות - דאפקעו שם קידושין
מינה. ויש בהן כח לכך, שהרי כשקידש - על
מנהא חוק דקם קידש. כך אני מפרש בכל מקום
מלבי. ומרבותי קבלת: כל דמקדש אדעתא
דרבנן מקדש - דקדושין כסף דרבנן, דלא תיב
בהדיא, אלא גמרינן "קידשה" "קידוש" משדה
עפרון. והיינו דקפריך: תינה דקדש בכספא,
קדש בבאה, דכתבי בהדיא (דברים כד) "כי
יחא איש אשה ובעלה" מאי איכא לממיר -
דיאך יכלו לעקור דבר מן התורה; ומשני: שזירה
רבנן לבעלתה בעילת זנות שם כל מקדש
בביאה, כדאמר התם (קידושין י"א), רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה משום פריצותא.
ותשובות קשות יש בדבר: חדא - דגזירה שוה גופה תורה היא, שהרי לא למוד נספקין
אלא בגזירה שוה, וותר שזוא בברת - מגזירה שוה למדנו, ונערה המאורסה נזרנת
בקדושיה כסף, ואי דרבנן - מי מייקטלא? ועוד: דקמשני שזירה רבנן לבעלתה בעילת זנות
והכי מצי לשויה בעילת זנות? הא דאורייתא היא! וכי אמר רב מנגיד אמאן דמקדש
בביאה - קדושין מיהא לא בטלי אלא, דאז הוא דאורייתא. והא דאית ברבנן כל לבטל
- מפני שבשעת קידושין תלה בדעתם, לקדש כדת שנהניגו חכמים בישראל. אמר
לעשרה כתבו נפ לאשתי - דקיימא לן (גיטין ס"ו, ???), כל כמה דלא אמר "כולכם" - אחד
כתוב ושנים וחתמין. יכול לבטל - מותר לבטל, ולומר לשנים מהם: אל תתבחרוהו, ואין
זה לעקור תקנת רבן גמליאל. אינו יכול - שאף זו מן התקנה, ואם בטלו - אינו מבוטל,
דאם כן - מה כח בית דין יפה.

לא

לא בפלה בולה — חלקך לא חש רבן גמליאל להושיב בית דין ולימנות על כך, שאין בוו
מפני תיקון העולם. דאי אולי דהך דלא בטיל קמיהו, וכתבי ודבי לה, ואולא ומינסבא —
שפיר קא מינסבא. בפלה בולה — ואפילו נשתתרו שנים שעדותן ערות, וזה לא בטל
בפניהם — בטלו אף הן, והך לא ידעי — דבטל, ואולי וכתבי ודבי לה, ומינסבא בגט
פסול. ואי בעית אימא לא בפלה בולה — ואין
כאן גזירה, אלא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל
לא משום תקנה הוא, אלא קסבר, אין ביטולו
ביטול עד שיבטל בפני כולן, והאי אינו יכול
דקאמר לאו איסורא הוא משום עובר על תקנה
אלא הכי קאמר אין כל כח לבטל אלא בפני
כולן, למישלש — לחלצה ולהסירה. בולבם —
חתומו. דקימא לן דאינו גט עד שיחתמו כולן,
מזה — מי אסר רבן שמעון בן גמליאל שלא
יבטל את אחד או את שנים שלא בפני חבריהם.
מעמא דרבן שמעון בן גמליאל — הדיא בולה —
אמר "בולבם", משום דקסבר בפלה בולה —
וחייש דלמא אולי הני דלא ידעי בבטולא, ודבי
לה, והבא ליבא למיחש להכי, דמידע ידעי
דכולן צריכין לחתום, וכל כמה דלא חתמו
כולו — לא יחיב לה, או דלמא משום דקסבר
ב' — והלכך לאו בטל הוא לגמרי, וחתמי ביה
אפילו הני דבטיל קמיהו, עם חבריהם, ודבי
לה, יכול לבטל — והוי ביטול, ואין זה כשר
להיות עוד עד דבר, עד שיצוהו. אינו יכול
לבטל — וחלה עצמו כשר לחתום, והא שנים —
דכולם צריכין לחתום, וליבא למיחש דלמא
אולי חד וחתים בלא חבריה, וקאמר, יכול
לבטל, אלמא רבן שמעון לאו איסורא קאמר,
אלא אינו ביטול קאמר. אמר רב אשי — ודי
שנים עדי כתיבה וחתומיה הם. הכי נמי —
דמודה רבן שמעון בן גמליאל דכול לבטל,
וביטול ביטול, וטעמא משום גזירה היא, והבא
ליבא למיגור מיד, בעדי חולב — והאי "תנר"
דקאמר הכא לשנים — הגט ניתן להם להיות
שלושים ולמסור לה, דהבא כי קאמר לחד —
אולי איך דלא ידע, ומסר לה, לפי שאין זה
עדות שנים צריכין להיות שם, אלא
שליחות, ולא ידע דבטלה שליחותא, דשליחות
שבטלה מקצתה בטלה כולה, דכי היכי דבטלה
להאי — בטלה להאי, הכי נמי מסבירא —
דבעדי חולבא קאמר, וטעמא — משום חששא
דלמא ידע האי דלא ידע, וידבי לה, אמר ליה,
בפני עצמו ב' — אי מתחלה, שבעשתי חותמים,
לא אמר לשנים יחד אלא לאחד מהן, וחור
ואמר לחבירו "הנה מסרתי גט לפלוני לחתו"
לאשתי" ואם תרצה גם אתה הוי שליח לגרשה.
יכול לבטל — ובטל זה תורתו השליחות, שאם
גרשה זה — אינה מגורשת. אבל השני — יכול
לגרש, דכין דמתחלה לא בבת אחת הוי — אין
כאן לומר שליחות שבטלה מקצתה בטלה
כולה, ואי אולי האי דלא ידע בבטולא, ודבי
לה — שפיר קדיב לה, שפיר — איבא למימר
אמר לזה בפני עצמו, שאין זה עדות שיצטרך
לראות או לשמוע העדות תחילה כאחד, אלא
אי אמרת עדי חתימה — הא עדות גמורה בעינן,
ומי מצטרפי כי אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני
עצמו עד שיראו שניהם כאחד — את העדות.

מפני תקנה עגנות — לא דמו אהדרי, ולפירושו שמשוה אותם, מה שמסתפק התלמוד הוי
כרבי ודי רבן שמעון בן גמליאל — היינו דוקא לפי מה דמוקי פלוגתיהו בצריכי בי עשרה
למשלש. אבל למוא דמוקי פלוגתיהו בעדות שבטלה מקצתה — אין להסתפק, דאי קיימא
לן בבטילא מבוטל כרבי — תו לא מצי למיפסק באומר לעשרה לגמרי רבן שמעון בן גמליאל.

לא בטלה בולה, ואי אולי הך פתבי ודבי — ליכתבו
וליתבו, רבן שמעון בן גמליאל קבר: עדות שבטלה
מקצתה בטלה בולה, והך לא ידעי ואולי וכתבי
ודבי, ושרו אשת איש לעלמא, ואיבעית אימא: דכול
עלמא — עדות שבטלה מקצתה לא בטלה בולה, והבא
הינו טעמא דרבן שמעון בן גמליאל, קסבר: מלתא
דמתעבדא באפי עשרה צריכא בי עשרה למישלש.
איבעיא להו: "בולבם", מהו? טעמא דרבן שמעון
בן גמליאל, משום דקסבר: עדות שבטלה מקצתה
בטלה בולה, והני, בין דאמר להו "בולבם" — לא מצו
פתבי ודבי. או דלמא טעמא דרבן שמעון בן גמליאל,
משום דקסבר: כל מלתא דמתעבדא באפי בי עשרה
צריכא בי עשרה למישלש, והלכך אפילו "בולבם"
נמי? תא שמע: אמר לשנים "תנו גט לאשתי" — יכול
לבטל זה שלא בפני זה, דברי רבי, רבן שמעון בן
גמליאל אומר: אינו יכול לבטל אלא זה בפני זה, והא
שנים דכי "בולבם" דמו, ופלגי. אמר רב אשי: אי
בעדי פתיבה — הכי נמי, הבא במאי עסקינן — בעדי
הולכה, הכי נמי מיסתברא, דקתני סיפא: אמר לזה
בפני עצמו ולזה בפני עצמו — יכול לבטל זה שלא
בפני זה, אי אמרת בשלמא בעדי הולכה — שפיר,
אלא אי אמרת בעדי פתיבה, מי מצטרפי? תא אמר
מר: אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד!
דלמא ברבי יהושע בן קרחה סבירא ליה, אמר רב
שמואל בר יהודה: שמעית מיניה דרבי אבא תרתי,
חדא ברבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל, ולא ידענא
הי ברבי והי כרבן שמעון בן גמליאל, אמר רב יוסף:
ניחוי אנן, דכי אחא רב דימי אמר: מעשה ועשה
רבי דבריה חכמים, אמר לפניו רבי פרטא בנו של
רבי אלעזר בן פרטא בן בנו של רבי פרטא הגדול:
אם בן, מה פה בית דין יפה? וחור רבי ועשה כרבן
שמעון בן גמליאל, ומדחא כרבן שמעון בן גמליאל,
הך ברבי. ואף רבי יאשיה דמן אושא קבר: חדא
ברבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל. דאמר רבה בר
בר חנה: חמשה סבי הוין קמיה דרבי יאשיה דמן
אושא, אחא ההוא גברא קמיה ואשקליה גיפא על פורחיה, אמר לן: זילו אטמורו וכתבו לה;
ואי סלקא דעתך ברבי, כי מיטמרי מאי הוי? אלא שמע מינה כרבן שמעון בן גמליאל סבירא
ליה. ואי סלקא דעתך איך נמי כרבן שמעון בן גמליאל, למה לזה אטמורו? ליבדרו איבדורו!
אלא שמע מינה: חדא ברבי, וחדא כרבן שמעון בן גמליאל. ורבא אמר רב נחמן: הלכה
ברבי בשותיהו, ולית ליה לרב נחמן מה פה בית דין יפה? והאמר רב נחמן אמר שמואל:

ברבי יהושע בן קרחה — פלגי עלה ברק שני דכתובות (כא), ובסנהדרין (לא), ואמר: אפילו בזה אחר זה, שמעית מיניה דרבי אבא תרתי — כלומר, בהך תרתי פלוגתא דרבי ורבן
שמעון בן גמליאל, בבטילא מבוטל ויכול לבטל זה שלא בפני זה — שמעית מינה דרבי אבא דקבע הלכתא בתרווייהו, ודא כרבי וחדא כרבן שמעון בן גמליאל, מעשה ועשה רבי
— בכתובות ברק "אלמנה ניוזנית", דברי חכמים — שהיו אומרים: שום הדינים שפחתו שות או הותרו שות — מכרן בטל, והחור רבי את המעשה — אלמא הדר ביה, וקם
בשיתיה דרבן שמעון בן גמליאל ליפת כח בית דין, אלמא ברא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ואשקליה גיפא על כרחה — השיאו בעל כרחה לגרש את אשתו. כגון דבך
דאמרין בזה "וציא ויתן כתובה", ואמר ליה — רבי יאשיה לסהרי, וילו איטמורו — לאמר שכתבא עד שיאמר "וצרה אני" — הסתירו עצמכם כדי שלא יבטל אתכם מן העדות, ואי
סלקא דעתך — בקמייתא הלכתא כרבי, שאם בטלו בפני שנים אחרים מבוטל, כי מיטמרי הני מאי הוי? ליבדרו איבדורו — שלא ימצאם ביחד, ואינו יכול לבטל זה שלא בפני זה.

הגט, וסובר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ובאמת אם אין
 חשש, כגון שאמר 'כולכם' שצריכים לחתום ביחד, מותר, וגם
 בברייתא, אי – אם היה מדובר בְּעֵדֵי בְּתִיבָה שאמר להם הבעל
 לכתוב ולחתום על הגט, הָיִי נָמִי – היה מודה רשב"ג שיכול לבטל
 אחד מהם לבד, כיון שאין חשש שיחתום האחר לבדו, ומה שאסר
 בברייתא, היינו משום דְּהָכָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין – בברייתא מדובר בְּעֵדֵי
 הוֹלָקָה שהגט כתוב כבר ושלחם לתתו לה, ובאופן זה אם מבטל
 הבעל בפני אחד וועל ידי זה מתבטלים שניהם, משום שעדות
 שבטלה מקצתה בטלה כולה יש מקום לחשש מכשול שילך
 האחר ויתנו לה, שהרי אחד לבד יכול לתת גט לאשה, ותכשל
 באיסור אשת איש.
 הגמרא מוכיחה בדברי רב אשי: הָיִי נָמִי מִיִּסְתַּבְרָא שהברייתא
 עוסקת בשלוחים למסירת הגט. דְּקָתְנִי סִיפָא – של הברייתא, שאם
 בשעת המינוי אָמַר הבעל לָהּ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְלָהּ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ שיתנו
 גט לאשתו, ולא אמר לשניהם יחד, יָכוֹל לְבַטֵּל את זה שְׁלֹא בְּפִנֵּי
 זֶה אף לדעת רשב"ג, כי מאחר שלא נתמנו יחד, אין אומרים 'עדות
 שבטלה מקצתה בטלה כולה' והשני לא נתבטל, ואין חשש
 מכשול אם יתנו לה. ומכאן מוכיחה הגמרא, אִי אָמַרְתָּ בְּשִׁלְכָא
 שהברייתא מדוברת בְּעֵדֵי הוֹלָקָה, אם כן שְׁפִיר – מובנת הספא,
 שיכול למנות את כל אחד לחוד, אֵלֶּא אִי אָמַרְתָּ שהברייתא
 מדוברת בְּעֵדֵי בְּתִיבָה שצריכים לחתום על הגט, מִי מְצַרְפִּי – וכי
 יכולים להצטרף עדיים אם לא מינה אותם יחד, הָא אָמַר ר' מר
 ברייתא, ששני עדים הבאים להעיד על מה שראו אין עֲרוּתָן
 מְצַרְפִּית עַד שֶׁיֵּרָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַחַד – אין אנו מקבלים אותם כשני
 עדים אלא באופן שראו יחדיו את המעשה שמעידים עליו. ואם כן
 אין לומר שמדובר כאן בעדים החותמים על הגט, שהרי כיון שהם
 מעידים בחתימתם שצוה הבעל לכתוב, צריך שישמעו יחדיו את
 הציווי. דוחה הגמרא, דְּלָמָּה כְּרִיבִי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה כְּבִירָא לִיה –
 שמה התנא אצלנו סובר כרבי יהושע בן קרחה הסובר ששני
 עדים יכולים להעיד אף שלא ראו יחד, ולכן אף שצוה הבעל לכל
 אחד בפני עצמו לחתום, יכולים לקיים הציווי. ואין מכאן ראייה
 לרב אשי שהעמיד הברייתא בעדי הולכה.
 הגמרא מביאה פסקי הלכה לגבי שתי המחלוקות של רבי ורשב"ג
 וא. אם עבר על התקנה וביטל שליח שלא בפניו האם הוא מבוטל
 או לא. ב. אם יכול לבטל שליחות מקצתם שלא בפני השאר:
 אָמַר ר' שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוּדָה, שְׁמַעְיָא מִינֵיהּ דְּרַבִּי אֲבָא תַרְתִּי – שמעתי
 מרבי אבא פסק הלכה בשתי מחלוקות אלו, חָדָא בְּרִבִּי וְחָדָא בְּרִבִּי
 שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל – באחת פסק כרבי ובאחת כרשב"ג, וְלֹא יִדְעָנָא,
 הִי כְּרִיבִי וְהִי בְּרִבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל – ואיני יודע באיזו פסק כרבי
 ובאיזו כרשב"ג. אָמַר ר' יוֹסֵף, נִיחָא אֲנִי – נתבונן אנו בדברים ונדע
 כיצד פסק רבי אבא, דְּבִי אֲתָא רַב דִּימִי – כאשר בא רבי דימי מארץ
 ישראל אָמַר, מַעֲשֶׂה הִיה שֶׁהִעֲרִיכוּ בֵּית דִּין נִכְסֵיוֹ שֶׁל אָדָם וּמְכָרוּם
 כְּדִי לִיתֵּן הַמַּעוֹת לְנוֹשִׁי, וְטַעוּ בְּהַעֲרִכְתֶּם בְּשִׁיעוּר שִׁישִׁית מֵעֵרָךְ
 הַנִּכְסִים, שְׂבוּזָה נִחְלָקוּ תַנָּאִים, חֲכָמִים אֹמְרִים שֶׁהַמְכִירָה בְּטֵלָה,
 וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אֹמֵר שֶׁהִיא קִיּוּמָה, וְטַעְמוֹ מִשּׁוּם שֶׁאֵם תִּבְטַל אֵם כֵּן מִזֶּה
 כֹּחַ בֵּית דִּין יִפֹּה, שֶׁאֵנוּ מִבְטְלִים אֶת מִכְרֵיתָם, וְעַשָּׂה רַבִּי כְּרַבִּי
 חֲכָמִים. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי פְּרָטָא גִּנְזִי שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן פְּרָטָא בֶּן גִּנְזִי
 שֶׁל רַבִּי פְּרָטָא תְּנִדּוּל, אֵם בֶּן שְׁבִטְלָה הַמְכִירָה, מֶה כָּח בֵּית דִּין יִפֹּה.
 וְחֹזֵר בּוֹ רַבִּי מִכָּח טַעְנָה זֶה, וְעַשָּׂה בְּרִבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְקִיּוּם
 אֶת הַמְכִירָה. הָרִי שֶׁבְּנִידוֹן זֶה, אֵם אֹמְרִים מֶה כֹּחַ בֵּית דִּין יִפֹּה,
 חֹזֵר בּוֹ רַבִּי וְהוּדָה לְרַשְׁבִּי, וְאֵם כֵּן גַּם בְּמַחְלֻקַּת שֶׁנֶּחֱלַק עִם
 רַשְׁבִּי, לִגְבִּי בַעַל שְׁבִיטָל אֶת הַשְּׁלִיחַ שֶׁלֹּא כָפִי הַתְּקֵנָה, שְׂגָם זֶה
 נִחְלָק בְּסִבְרַת מֶה כֹּחַ בֵּית דִּין יִפֹּה, יֵשׁ לַפְסוֹק כְּרַשְׁבִּי כִּיּוֹן
 שֶׁהוּדָה רַבִּי לְדַבְּרִי, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁכָּךְ פִּסְק רַבִּי אֲבָא. וְיִמְדָּהָ – ומכיון
 שֶׁבְּמַחְלֻקַּת זֶה (מֶה הָדִין אֵם בִּיטֵל הַבַּעַל שֶׁלֹּא בְּתַקְנַת חֲכָמִים) פִּסְק

לֹא בְּטֵלָה כּוֹלָה, וְכִשְׁהַבַּעַל מִבְטֵל שְׁנַיִם מִתּוֹךְ עֶשְׂרֵה, לֹא נִתְבַטְלוּ
 הָאֲחֵרִים, וְאִי אֱמָלִי הִנֵּה בְּתִבִּי וְיָהֳבִי – ואם ילכו האחרים [שלא
 ביטלם] ויכתבו הגט ויתנוהו לאשה, לִבְתִּיבָה וְלִיִּתְבוּ, ואין בזה שום
 איסור, שהרי הגט כשר. ואם כן אין מקום לתקן שיבטל בפני כולם.
 אַבְל רַבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּבַר, עֲדוּת שְׁבִיטָלָה מְקַצָּתָה בְּטֵלָה כּוֹלָה,
 וְנִמְצָא שֶׁעַל יְדֵי שְׁבִיטָל מִקְצַת הַשְּׁלֹחִים נִתְבַטְלוּ כּוֹלָם, וְיֵשׁ
 לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁיִּתְּנֶה – הַשְּׁלֹחִים שֶׁלֹּא בִיטֵל בְּפִנֵּיהֶם, לֹא יִדְעִי עַל
 הַבִּטּוּל וְאֱמָלִי וְכִתְבִּי וְיָהֳבִי – וילכו ויכתבו גט ויתנו לה וישרו אֵשֶׁת
 אִישׁ לְעֵלְמָא – ויתירו לאשת איש להינשא. ולפיכך יש לאסור
 לבטל כך, כפי שאסר רבן גמליאל לבטל שלא בפני השליח שמה
 לא יידע וימסור הגט, וחשש זה שייך גם אם מבטל בפני מקצת
 השלוחים, שעל ידי כך מתבטלים כולם, ושמה לא יידעו
 מהיבטול.
 וְאִי בְּעִיתֵי אֲמָא בִּיאור אחר במחלוקת רבי ורשב"ג, דְּכּוֹלִי עֲלֵמָא
 סוֹבְרִים עֲדוּת שְׁבִיטָלָה מְקַצָּתָה לֹא בְּטֵלָה כּוֹלָה, וְכִשְׁמִבְטֵל מִקְצַת
 הַשְּׁלֹחִים לֹא נִתְבַטְלוּ הָשָׂאֵר, ואם כן מצד החשש הנ"ל אין
 לאסור עליו לעשות כן, כי באמת יכולים השלוחים האחרים ליתן
 גט והוא כשר, וְהָכָא הֵינּוּ מְעַמָּא דְּרַבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל, שאסר
 זאת, משום דְּקָכְרִי, מִלְּתָא דְּמִתְעַבְרָא בְּאַפִּי עֲשָׂרָה – דבר שנעשה
 בפני עשרה אנשים, צָרִיכָא בִּי עֲשָׂרָה לְמִשְׁלָפָה – צריך עשרה
 אנשים כדי לבטלו, ובפחות מכך אי אפשר לבטלו. ולכן כיון
 שעשה המינוי בפני עשרה, אמר רשב"ג שאינו יכול לבטל אלא
 בפני כולם.
 הגמרא מביאה שאלה התלויה בשני הטעמים שנאמרו בדעת
 רשב"ג: אִי אֲבִיעָא לָהּ, מי שאמר לעשרה בני אדם, בּוֹלְכֶם חֲתָמוּ עַל
 הגט ותנוהו לאשתו, מֶהוּ – האם בזה מודה רשב"ג שיכול לבטל
 בפני מקצתם בלבד. הגמרא מבארת את צדדי הספק, האם מְעַמָּא
 דְּרַבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל שאי אפשר לבטל בפני מקצתם הוא מִשּׁוּם
 דְּקָכְרִי עֲדוּת שְׁבִיטָלָה מְקַצָּתָה כּוֹלָה כּוֹלָה, ויש לחשוש למכשול,
 שמה העדים האחרים, שלא ביטל בפניהם, יתנו גט שלא כדין,
 וְאֵם כֵּן בְּאֹפֶן שֶׁאֵמַר 'כולכם' אין חשש, כִּי הָיִי – העדים שלא
 ביטל בפניהם, בִּין דְּאָמַר לָהּ מִתְחִילָה בּוֹלְכֶם חֲתָמוּ עַל הגט, לֹא
 מִצּוֹ בְּתִבִּי וְיָהֳבִי – אינם יכולים לכתוב גט וליתנו לבדם, משום
 שאם אמר 'כולכם חתמו' צריכים כולם לחתום, וכיון שמקצתם
 לא יחתמו [שהרי נתבטלו], לא יתנוהו ולא יבואו לידי מכשול. אִי
 דְּלָמָּה מְעַמָּא דְּרַבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל שאי אפשר לבטל בפני
 מקצתם, הוא מִשּׁוּם דְּקָכְרִי, כִּל מִלְּתָא דְּמִתְעַבְרָא בְּאַפִּי עֲשָׂרָה
 צָרִיכָא בִּי עֲשָׂרָה לְמִשְׁלָפָה – כל דבר שנעשה בפני עשרה צריך
 עשרה כדי לבטלו, וְהִילָקָה, אֲפִילוּ אֵם אָמַר הַבַּעַל 'בּוֹלְכֶם, נָמִי
 סוֹבֵר רַשְׁבִּי' גַּם שְׁאִינֶם בְּטֵלִים, ואף אלו שביטל בפניהם, מכיון שלא
 עשה כן בפני עשרה, ולא שייך לחלק בזה כלל אם אמר 'כולכם'
 או לא.
 הגמרא מביאה ראייה לפשוט השאלה: תָּא שְׁמַע, אָמַר הַבַּעַל
 לְשֵׁנִים, תְּנוּ גִט לְאִשְׁתִּי, וְכוּלִי לְבַטֵּל שִׁלֵּחַ זֶה – אחד מהם שְׁלֹא בְּפִנֵּי
 זֶה – השליח השני, דְּבִרִּי רַבִּי. רַבִּי שְׁמַעְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר אֵינִי וְכוּלִי
 לְבַטֵּל כֵּךְ, אֵלֶּא רַק זֶה בְּפִנֵּי זֶה. מוכיחה הגמרא, וְהָא בְּאֹפֶן זֶה
 שְׁמִינָה שְׁנַיִם, דְּבִי בּוֹלְכֶם דָּמוּ – שדומה לאופן שאמר 'כולכם',
 ששניהם צריכים לחתום על הגט [שהרי עד אחד לבדו אינו דין,
 ואף בזה אין לחוש שמה ילך אחד מהם ויחתום לבדו וימסור לה
 הגט, ואף על פי כן פְּלִיגִי – נחלקו בו התנאים, אם כן מוכח שגם
 במקום שאין חשש מכשול, כגון באומר 'כולכם', סוֹבֵר רַשְׁבִּי, גַּם
 שאינו יכול לבטל מקצתם שלא בפני השאר, ובודאי טעמו משום
 שאין הביטול חל אם לא ביטל בפני כולם.
 דוחה הגמרא, אָמַר רַב אֲשִׁי לעולם יש לומר שטעמו של רשב"ג
 משום החשש שיכתבו שאר השלוחים [שלא ביטל בפניהם] את

אביי מביא מקור לשיטתו ואמר אביי, מנא אמינא לה, ממעשה
 שהיה, דרב יהודה אשקליה גיטא לתתניה דרבי ירמיה בירא – כפה
 את חתנו של רבי ירמיה בירא לכתוב גט לאשתו, ובטליה הבעל
 את הגט. תנא אשקליה – חור רב יהודה והכריחו, ושבו חור הבעל
 ובטליה. הדר תנא אשקליה – שוב הכריחו ליתן גט על כרחיה,
 ואמר להו רב יהודה לשהדי – לעדים שמינה הבעל, אותיבו קרי
 באוניבו – שימו חתיכות דלעת באוניכם, ובתובו ליה את הגט,
 שלא יוכל לבטלו מאחר שלא תשמעו הביטול. ומוזה מוכיח אביי,
 ואי סלקא דעתך גלוי דעתא בגיטא מילתא היא – אם תסבור שגילוי
 דעת מועיל לבטל השליחות, מה הועילו בסתימת אוניהם, והא
 ליה דקא רהיט בתרייהו – הרי הם רואים שהבעל רץ אחריהם
 ובמנינים שברצונו לבטל. שואלת הגמרא, ורבא מה ישיב על כך.
 משיבה הגמרא, שאין מוכח מתוך ריצת הבעל שכוונתו לבטל
 הגט, כי יש לומר הא דקא רהיט בתרייהו – מה שהוא רץ אחריהם,
 היינו משום דאמר להו – שברצונו לומר להם אשור הבו לה תניא,
 כי היקא דמשלם צערא דההוא נברא – התחזקו ותנו לה את הגט
 מהר, כדי שיתיים צערי.
 מקור נוסף לשיטת אביי: ואמר אביי, מנא אמינא לה, דההוא דאמר
 לה, אי לא אתינא עד תלתין יומין ליתוי גיטא – מעשה באדם
 שהלך למרחקים, וקודם לכן נתן גט לאשתו והתנה כדלהן: אם
 לא אחזור תוך שלשים יום יחול הגט. לבסוף אהא – בא לעירו
 מעט קודם שעבר הזמן, ופסקיה מפרא – ומנעו הנהר מלעבור ולכן
 לא בא עד לאחר תום הזמן, אפר להו – קרא לעומדים שם, הו
 דאתא הו דאתא – ראו שבאתי, אלא שאני אנוס. ואמר שמואל,
 לא שמייה מתניא – אין זה נחשב שבא בזמן, והאשה מגורשת. והרי
 שם גילה דעתו שרוצה לבטל הגט, שלכן אמר 'ראו שבאתי', ולא
 הועיל לו. שואלת הגמרא, ורבא מה ישיב על כך. משיבה הגמרא
 לשיטת רבא, אטו הוה לבטולי גיטא פני – וכי שם רצה הבעל
 לבטל את הגט, והרי לא זו היתה כוונתו, אלא הוה לבטולי תנאי
 קא פני – הרי רצה רק לומר שקיים את תנאו ובא קודם סיום הזמן,
 וסבר שיתבטל הגט ממילא, והא לא איקיים תנאי – והרי לא
 נתקיים התנאי, כפי שאמר שמואל, וחל הגט. אבל אם היה מגלה
 דעתו שרוצה לבטלו, היה הגט בטל.
 הגמרא מביאה עובדות שדין תלוי במחלוקת זו: הוה אדם שנתן
 גט לארוסתו שעדיין לא נשאה דאמר להו, אי לא נסיבנא עד תלתין
 יומין, ליתוי גיטא – אם לא אשאנה תוך שלשים יום יחול הגט. כי
 הוה לתתין יומין – כשהגיע יום השלשים וטרם נשאה, אפר להו
 מן מרתנא – הרי טורח אני בצרכי הנישואין ולכן עדיין לא
 נשאתי, ואנוס הוא. מבררת הגמרא, מאחר שנתקיים התנאי למאי
 נחוש לה – מאיזה טעם נוכל לומר שלא יחול הגט, אי משום
 אונסא שהיה אנוס בכך שלא נשאה, אין זו טענה, שהרי אין טענת
 אונס בגיטין – אם נתקיים תנאי של גט משום אונס הבעל, הגט
 קיים. וכיון שלא נשאה בזמן, אע"פ שהיה אנוס, חל הגט. ואי
 תרצה לומר שלא יחול הגט משום גלוי דעתא בגיטא – שבדבריו
 גילה דעתו שאינו חפץ בגט, אלא בדעתו לישאנה כשיוכל, הרי
 פלוגתא דאביי ורבא הוא אם מועיל גילוי דעת, והלכה כאביי
 שאינו מועיל. נמצא שאין שום טעם לבטל הגט.
 מעשה נוסף שדינו תלוי במחלוקת: הוה אדם שנתן גט לארוסתו
 שעדיין לא נשאה, דאמר להו, אי לא נסיבנא לריש ירחא דאדר
 ליתוי גיטא – אם לא אשאנה עד ראש חודש אדר יחול הגט. כי
 מנא ריש ירחא דאדר – כאשר הגיע ראש חודש אדר אפר להו,
 אלא לריש ירחא דניסן אפר – אני הייתי סבור שאמרתי 'ראש
 חודש ניסן' ולכן לא נשאתי אותה עדיין, ואם הייתי זוכר שאמרתי
 'ראש חודש אדר' הייתי נושאה, והריני אנוס. מבררת הגמרא,
 למאי נחוש לה – מאיזה טעם נוכל לומר שלא יחול הגט, אי משום

יתומין קטנים שגבו לבית דין כדי לחלוק בנכסי אביהן ואין בהם
 דעת לחלוק בעצמם כראוי, בית דין מעמידן להן אפוטרופוס לכל
 אחד מהם, ובזריזים להן חלק יפה – כל אפוטרופוס ממונה על
 היתום שלו לברור לו חלק יפה, ומתוך כך יהיו החלקים שווים.
 ובאשר הגדילו היתומים, יכולין למחות על החלוקה של
 האפוטרופוסים, ולומר שרוצים לחלוק באופן אחר. כך אמר רב
 נחמן בשם שמואל. ורב נחמן דידה – בשטת עצמו, חלק על
 שמואל ואמר שכאשר הגדילו היתומים אין הם יכולין למחות,
 והטעם הוא, דאם בן, מה בן בית דין יפה, אם יכולים היתומים
 לבטל את חלוקת האפוטרופוסים שנתמנו בידי בית דין, נמצא שאין
 כח בית דין שיה כלום. הרי מבואר שרב נחמן פסק לפי סברת 'מה
 כח בית דין יפה', ואם כן קשה איך פסק כרבי, שאם ביטל את הגט
 שלא בפני השליח, נגד התקנה, הגט מבוטל, ולא חשש לסברת
 'מה כח בית דין יפה'.
 מתרצת הגמרא, הוה ביתומים מדובר בענין ממונא, ולכן סובר רב
 נחמן שאף על פי שיש לבטל החלוקה, מכל מקום משום 'מה כח
 בית דין יפה' אנו מותירים אותה, שיש כח ביד חכמים להוציא
 ממון, אבל הוה לגבי גט מדובר באיפוסא, שהרי מן התורה נתבטל
 הגט על ידי הבעל, ועדיין היא אשתו, ואנו מבקשים להפקיע את
 הקידושין ולהחזיר מכוין שביטל שלא כתקנה, והטעם של 'מה
 כח בית דין יפה' אינו מספיק לכך.
 הסוגיא שלפנינו דנה במי שמתוך מעשיו נראה שאינו חפץ בגט:
 מעשה באדם ששמו גידול בר דעילא, דשהי לה גיטא לדביהו –
 שלח גט לאשתו. אול שליחא – הלך השליח אליה, ואשכחיה דהוה
 יתבה ונוולא – מצאה יושבת ואורגת. אפר לה, הא גיטא, הוא
 הראה לה את הגט, אך לא מסר לה. אפרה ליה האשה, ויל השתא
 מיהא ותא למפר – לך מכאן עכשיו ובוא מחר. אול השליח לנביה
 אל בעלה, ואמר ליה שלא מסר לה עדיין, פתח הבעל ואמר,
 פרוד השוב והמטיב שלא מסרת לה את הגט, והיא ברכה על –
 שמועה טובה. ומתוך כך מובן שלא רצה לתת הגט. ונחלקו
 האמוראים לגבי הגט, אביי אפר, אף על פי שאמר פרוד השוב
 והמטיב הרי לא פירש שמבטלו, ולכן לא בטל גיטא. רבא אפר, כיון
 שאמר פרוד השוב והמטיב גילה דעתו שאינו חפץ בגט, ובטל גיטא.
 מבררת הגמרא, מנא קמיפלגי – באיזה דין נחלקו. מבארת
 הגמרא, בגלוי דעתא בגיטא קמיפלגי – האם גילוי דעת של הבעל
 שאינו רוצה בשליחות, מועיל לבטלה או לא, דאביי סבר, גלוי
 דעתא בגיטא לאו מילתא היא – אינו כלום, ורבא סבר, גלוי דעתא
 בגיטא מילתא היא – מועיל לבטל השליחות.
 רבא מביא מקור לדבריו: אפר רבא, מנא אמינא לה – מנין לי
 כשיטתי, ממעשה שהיה, דרב ששת אשקליה גיטא לההוא נברא
 בעל כרחיה – נטל גט מאדם בעל כרחו, ואמר להו הבעל לשהדי
 – לעדים, אחר שמינה אותם בעל כרחו לחתום, הכי אפר לבו רב
 ששת, לבטל גיטא – שמעתי שאמר לכם רב ששת שיתבטל הגט,
 ואצריה רב ששת גיטא אחרניא – הצריכו ליתן גט אחר. הרי שאף
 שלא אמר בפירוש שיתבטל, אלא הערים ואמר כן בשם רב ששת,
 מתבטל הגט מכיון שיש להבין מדבריו שהוא רוצה בביטול.
 שואלת הגמרא, ואביי החולק על כך, מה ישיב על הראיה. משיבה
 הגמרא לשיטת אביי, אטו רב ששת מבטל גיטא דאנישי הוה – וכי
 רב ששת היה מבטל גיטתם של אנשים, הרי רק הבעל יכול לבטל,
 וכשאמר כן בשם רב ששת אין זה גילוי דעת. שאין לדבריו
 משמעות, ובודאי לא לכן פסל רב ששת את הגט, אלא משום
 שאהו פגליה – הוא עצמו ביטל את הגט בפירוש קודם לכן, והא
 דאמר להו הכי – ומה שאמר להם שרב ששת ביטל, היינו משום
 שחשש מדפגני – אנשים שמינה רב ששת להכותו אם יבטל, ולכן
 אמר שרב ששת ביטלו. ואין ראייה שגילוי דעת מועיל.

1	יְתוּמִין – קטנים. אֲפֹטְרוֹפּוֹס – לכל אחד. ובוררין להן – כל אפטרופוס יכרוז חלק יפה	יְתוּמִין שְׂבֹאוֹ לַחֲלוֹק כֹּר – אומר רבינו תם: דוקא שניהם רוצים, אבל אחד רוצה ואחד
2	שלו, שמתוך כך יהיו החלקים שווים. כח בית דין – שמניו להם האפטרופוס. הָתָם מְמוּנָא	אניו רוצה – לא. והיבא שלא באו שניהם אלא אחד, והשני אינו בפנינו – אמר
3	– והפקר בית דין היה הפקר. הָבֵא אִיסוּרָא – דאשת איש, ומשום "מה כח בית דין יפה"	רבינו יצחק דחולקין, דהא בריש פרק שני דקידושין (נבא), מיייתי לה אחריות הארץ, שהיו
4	לא אפקעו רבנן קידושין. גִּידוּל בֵּר רַעֲלִיא. וְגוּלָּה – אורגת. הא גִּידוּל – הראהו לה. ולא	שם במה יוקני שדים. ומידו, אין ראיא גמורה משם, דלאו לגמרי מדמי לה, דחולקת הארץ
5	מסור לה. בְּרוּךְ הַטּוֹב וְהַפְּטִי – שלא מסרת	דיתה על פי הדבור, והיו שם אורים ותומים –
6	לה. ולא בָּפֶל גִּיטָא – ואם בא שליח זה ומסר	ומשום הכי הגדילו אין יבולין למחות. ובפרק
7	לה למחר – מגורשת. גְּלוֹי דַּעְתָּא – שאינו חפץ	"אלמנה" ביבמות (סו), דאמר (כולם) זכרים
8	עוד בשליחות זה. אִמֵּר לְבוּ רַב שֶׁשֶׁת – רב	איכלה, אף על גב דשמא ימצא עובר וכו', דעבדינן
9	ששת אמר לכם ואני שמעתי. דלִבְטִיל גִּיטָא.	תקנתא כדבר נחמן – נמי אין ראיא, דהתם שאני,
10	וְאִצְרִיכִיה רַב שֶׁשֶׁת גִּיטָא אַחֲרִינָא – אלמנא	דאף על פי שלא בא כי אם אחד – עבדינן להו
11	משום דגליא דעתיה בבטולא. אִמֵּר רַב שֶׁשֶׁת	תקנתא, לפי שיש תקנה גם לעובר ומתעלה חלקו
12	מבטל גִּיטָא דִּאינְשִׁי הוּא – אפילו גלוי דעתא	בכך במה שיאכלו עתה של אלו בתרומה, שלא
13	ליבא, דהא לא אמר: אנא בטלתיא אלא: רב	ימותו ברעב.
14	ששת. והבא ליבא גלוי דעתא ידידיה. אִיהוּ	בית דין מעמידין להם אפטרופוס ובוררים להם
15	בטליה – ואמר בהדיא: ליבטיל. מִשּׁוּם דַּפְּנֵי –	כו' – אומר רבינו תם וכן רבינו חננאל:
16	בני אדם המזכין וחובטין אותו במצות רב ששת,	דבורים להם – בית דין, דרצין שומת בית דין,
17	ואומר לו: למד אתה מבטלך אמר להו הכי. רב	ואפטרופוס מעמידין להם לשמור לכל אחד חלקו
18	ששת צוה כן. יִימֵיהּ בִּירָאָה – רב שמו. תַּנָּא	בפני עצמו. דעד עתה היה שומר הכל בידו.
19	אשְׁקִלֶיהָ – שנה שנית, וכפחו לצוות לכתוב	ובוררין על ידי גורל, דאין טריחותא להטיל
20	אחר. אוֹתִיבּוּ קִרִּי בְּאוֹרֵינֵינוּ – שימו קביעת ירק	וגולות. ואפילו בגורל שייך ליכרוז חלק יפה. כגון
21	דק של דלועין ואנוכיבם, שלא תשמעו ביטולו.	אם יש שלש שדות, דטוב שיתול כל אחד ואחד
22	אשור הבו לה חייא – התחזקו לתתו מחר.	שדה אחת, ויהיה חלקו בבית אחת ממה שיחלקו
23	אשור – כמו אשורא דדיני (גיטין כו), וכמו	כל שדה שלשה חלקים. וכמה עניני ברייות יש
24	"אשור חמוץ" (ישעיה א) – לשון חיזוק. אִמֵּר	בו, בחלונות וסולמות ודרך. ודוקא דבר שאין
25	לבטולי גִּיטָא כֵּעִי – זה שגילה בדעתו שאינו	שייך בו גוד או איגוד חולקין. ומדקדק רבינו תם:
26	חפץ בגירושין הללו, כלום גילה שהוא בא	דאי חולקין אפילו דבר ששייך בו גוד או איגוד
27	להפקיען על ידי ביטול גט? לקוימי תנאה כֵּעִי –	– אמאי דחיק בריש "האיש מקדש" (קידושין
28	על ידי קיום תנאי הוא בא להפקיע, לומר:	נבב), יבולין למחות – ברוחות? הוה ליה למימר
29	התניתי לבא עד שלשים, ואם לאו – ידא נט,	דיוכלין למחות בגוד או איגוד? ודא לא קאמר:
30	ודרי באתי וקיימתי תנאי. אִי לֹא נִסְכֵּנָא – כתב	יבולין למחות אם טעו בפחות משותו דמכרין קיים
31	גט ונתן לארוסתו על מנת שאם לא יכנס עד	– משום דלא מסתבר שיאמר שמואל אם הגדילו
32	שלשים יום – ידא נט. קְשִׁיחָנָא – בברכי חופה,	יבולין למחות בשביל טעות דפחות משותו,
33	ואנסו אנן. אִין מַעֲנַת אוֹנֶם – והיו גיטא.	דמודה שמואל ויש ליפות בכך כח בית דין, והיו
34	והלכתא בנחמן – דאמר לעיל ביטול בפני	כמאן דלא טעו כלל. אף על גב שיכולין למחות
35	שנים. והלכתא בנחמן – נמי בזה דאמר הלכה	ברוחות – בזה אין ליפות כח בית דין, דאין זה חלי
36	כרבי בשתיקה.	בשומא. וכל שכן דפרש דמכרין קיים ומחזיר
	והלכתא	האונאה, דאית שפיר. ומידו, יש לדחות: דהא
27	וְאִמֵּר אֲבִי: מָנָא אֲמִינָא לָהּ? דִּהְיָוָא דְאִמֵּר לָהּ: אִי לֹא אֲתִינָא עַד תִּלְתִּין יוֹמִין לִיְהוִי	מיייתוהו נקט. ומזהירו דייבמות דפרק "אלמנה"
28	גִּיטָא, אֲתָא וּפְסָקִיהּ מִבְּרָא אִמֵּר לָהּ: הוּוּ דִּאֲתָא, הוּוּ דִּאֲתָא, וְאִמֵּר שְׂמוּאֵל: לֹא	(סו), דמשמע שעושים תקנה לכל העבדים
29	שְׂמִיָּה מִתֵּיָא. – וְרַבָּא: אִמֵּר הָתָם לְבַטְלוּ גִיטָא בְּעִי? הָתָם לְקִיּוּמֵי תִּנְיָנָא קָא בְּעִי, וְהָא	שיאכלו בתרומה, שנותנין לבנים כל העבדים,
30	לֹא אִינְשִׁים תִּנְיָנָא. הָהוּא דְאִמֵּר לָהּ: אִי לֹא נִסְכֵּנָא עַד תִּלְתִּין יוֹמִין לִיְהוִי גִיטָא, כִּי	וחלק אחד נותנים לעובר כנגדו, אין להוציא
31	מִטּוֹ תִּלְתִּין יוֹמִין, אִמֵּר לָהּ: הָא טְרַחְנָא; לְמָאי נִיחּוּשׁ לָהּ? אִי מִשּׁוּם אוֹנֶסָא – אִין	דחולקין אפילו דבר ששייך בו גוד או איגוד כגון
32	אוֹנֶם בְּגִיטִין, אִי מִשּׁוּם גְּלוּי דַּעְתָּא בְּגִיטָא – פְּלוּגְתָּא דְאֲבִי וְרַבָּא. הָהוּא דְאִמֵּר	העבדים. דשאני התם דמתעלה חלק העובר בכך
33	לָהּ: אִי לֹא נִסְכֵּנָא לְרִישׁ יִרְחָא דְאָדָר לִיְהוִי גִיטָא, כִּי מִטָּא רִישׁ יִרְחָא דְאָדָר, אִמֵּר	במה שעבדים אוכלים בתרומה, ויש לעובר בכך
34	לָהּ: אֲנָא לְרִישׁ יִרְחָא דְנִיסָן אֲמִרִי, לְמָאי נִיחּוּשׁ לָהּ? אִי מִשּׁוּם אוֹנֶם – אִין אוֹנֶם	חלק יפה יותר. ועוד, לא לכל העבדים באנו
35	בְּגִיטִין, אִי מִשּׁוּם גְּלוּי דַּעְתָּא – פְּלוּגְתָּא דְאֲבִי וְרַבָּא. וְהִלְכְתָּא בְּנַחְמָן, וְהִלְכְתָּא בְּנַחְמָן,	לעשות תקנה אלא לחלק הבנים שנלוו. ועוד
	והלכתא	והני מעלי שיש שדות שיכולין ליתן לעובר כנגד
		העבדים, שיש להם לבית דין לעשות כן, כדאמרין
		ב"הניצוק" (גיטין נבא). ושותף הבא לחלוק שלא
		בדעת חברו, מספקא לרבינו יצחק אם יכול לחלוק
		הקרקעות. ששייכא קפידא ברוחות. ואין לדקדק
51	מדת דאמר בפרק "בית כור" (בבא בתרא קרב), אלא מעתה הני כי תלחא אחי דקיימי, ואול תרי מיייתוהו פולוג, הכי נמי בדטלה מחלוקת? דמשמע שהחלוקה קיימת, אף על גב דברקע	
52	מיייר. שהחלוקה שבקרקע קיימת – איבא למימר היינו בשחור חולקו עמו, נפל לו בגורל אותו חלק עצמו שנפל לו בתחילה כשחלקו השנים בלעדיו, דא קיימת החלוקה. אלא מכל מקום	
53	חזר ומטיל גורל עם שניהם כאילו באים לחלק בתחילה. הָתָם	
54	(קא), דחזר בו נמי ממאי דאמר ביטול מבטול? הא איבא לחלק בין איסורא לממונא? ויש לומר: דרב נחמן, דאמר הלכה כרבי בשתיקה – הוא דמפליג בין איסורא לממונא. אף על גב דרבי	
55	גופיה לא מפליג בין איסורא לממונא והבא דטעו, מכל מקום רב נחמן מפליג אליבא דרבי אפילו בממונא דטעו, דהא רבי גופיה חזר בו בחבותו, והבא פסיק רב נחמן בחותיה. אבל הנהו	
56	דלעיל – לא מפליג. ופריך רבא דרב נחמן אדרב נחמן – היה יכול להקשות: והא רבי גופיה הדר ביה מביטולו מבטול, כדמוכח היהא דכתבותו. אלא דניחא ליה לאקשוי דרב נחמן אדרב	
57	נחמן גופיה. ועוד יש לומר: דהבא מחלק בין איסורא לממונא דלא טעו, אבל לעיל מדמה ממונא דטעו לאיסורא. ובפרק שני דקידושין (נבא), ובכתבותו בפרק "אלמנה" (קא) פריך רבא נחמן	
58	דפסיק התם הלכה כחכמים, מזהירו דיינומים שבאו לחלוק, דאית ליה לרב נחמן מה כח בית דין יפה ומשני: הא – דטעו, הא – דלא טעו. ורבי, דהא בשחור בו מהדיא דכתבות – חזר בו	
59	גם מביטולו מבטול? והא דפסיק רב נחמן כרבי בבטול מבטול – משום דאידו פוסק בהדיא דכתבות כחכמים. וְאִי	
60	רבא קאמר לעיל: אטו לבטולי גיטא קבעי לקיימי תנאי קא בעי ולא פליג רבא הבא.	
61		

ובל שום שיש לו - בטופסי גיטין של ה"ג כתוב שצריך לכתוב בגט "וכל שום וחניכה דאית לי ולאתראי", משמע שלשון זה היו כותבין בגט. ואין נראה לרבינו חם, דומינן דאית ליה תקלה כשאין לו אלא אותו שם הכתוב בגט ואין לו חניכה, וכשכתוב בגט "וכל שום וחניכה" - נראה זה הגט של אדם אחר שיש לו שם וחניכה. לכך נראה לרבינו חם: "וכל שום

והלכתא בנחמני. משנה בראשונה היה משנה שמו ושמה, שם עירו ושם עירו; התקין רבן גמליאל הזקן, שהיה פותח: "איש פלוני וכל שום שיש לו", "אשה פלונית וכל שום שיש לה", מפני תיקון העולם. גמרא אמר רב יהודה אמר שמואל: שלחו ליה בני מדינת הים לרבן גמליאל: בני ארם הפאים משם לכאן, שמו יוסף וקוראין לו יוחנן, יוחנן וקוראין לו יוסף, היאך מנהיגין נשותיהן? עמד רבן גמליאל והתקין, שהיה פותחין: איש פלוני וכל שום שיש לו, אשה פלונית וכל שום שיש לה, מפני תיקון העולם. אמר רב אשי: והוא דאתחזק בתי שמי. אמר ליה רבי אבא לרב אשי: רבי מרי ורבי אלעזר קיימי פוּתְּה. תניא פוּתְּה דרב אשי: היו לו שתי נשים - אחת ביהודה ואחת בגליל, ולו שני שמות - אחד ביהודה ואחד בגליל, וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה, ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל - אינה מוגרשת, עד שגירש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה ושם דגליל עמו, ואת אשתו שבגליל בשמו שבגליל ושם דיהודה עמו. יצא למקום אחר וגרש באחד מהן - מוגרשת; והאמרת: שם דגליל עמו! אף ששם מינה: הא דאתחזק, הא דלא אתחזק, שמע מינה. הריא דהו קרו לה מרים, ופורתא שהיה, אמרי נהדרעי: מרים וכל שום שיש לה, ולא שרה וכל שום שיש לה. משנה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. נמנעו מלהשביעה, התקין רבן גמליאל הזקן, שהיה נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה פתובתה. העדים חותמין על הגט, מפני תיקון העולם. גמרא אמר אריא אלמנה? אפילו כולי עלמא נמי, דהא קיימא לו: הבא ליפרע מנכסי יתומין - לא יפרע אלא בשבועה! - אלמנה אצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא משום

והלכתא בנחמני - אביי, דאמר: גלוי דעתיה בגיטא לאו מלתא היא וזו היא. אחת מהלכות של סימן יעל ק"ם דהלכתא כאביי. ונראה בעיני דעל שם שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה, שהיה יתום, השיא את שם אביי נחמני. רבה סתם הוא רבה בר נחמני. משנה בראשונה היה משנה שמו ושמה - כשהיו לו שני שמות אחד כאן ואחד במדינת הים - היה מוגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט, ולא היה מקפיד לכתוב שניהם. מפני תיקון העולם - שלא יוציאו לעו על בגיה מן השני, לאמה לא גירשה בעלה, שאין זה שמו. גמרא והוא דאתחזק - אבל לא אתחזק כאן שיש לו שני שמות - אין צריך לכתוב "וכל שום שיש לו", ואפילו נודע לאחר זמן שיש לו שם אחר - הוי הגט כשר, שאין לנו אלא שם שקרא הוא לעצמו בפנינו, והחזיק בו. יצא למקום אחר - שאינו ביהודה וגליל. מוגרשת - משום דבאותו מקום לא היו מוחזקין שיהיו לו שני שמות, אבל ביהודה היו יודעים שיש לו שם אחר - לפיכך הוצרכו כל שמותיו שהחזיק עצמו בהם לפניהם, דבתי חזקה אוליין. ופורתא שרה - מיעוט בני עירם היו קוראין את שם שרה. מרים - צריך לכתוב בגט, שהוא עיקר, והדר "וכל שום דאית לה". משנה אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים - את כתובתה. אלא בשבועה - שלא נתקבלה כלום. נמנעו מלהשביעה - והיתה מפסדת כתובתה. ובגמרא מפרש מאי טעמא. שהיה נודרת ליתומים כל מה שירצו - יתורו להם דבר קשה להדידה בו. כגון: "קונם מיני מזונות עלי אם נהניתי מכתובתי". וגובה כתובתה - ואם נתקבלה תחילה - הרי היא נאסרת בכל מזון. ויילכך, לא הות הדרה ושקלה, דלא חשידא לעבור על נדרה. העדים חותמין על הגט - כל אלו מתקנות רבן גמליאל הזקן. מפני תיקון העולם - אבולו קאן. גבי אלמנה - שיהיו נשים נשאות לבעלים ולא תדאגנה להפסיד כתובתן, וגבי חותמין - מפרש בגמרא מאי תיקון איבא. גמרא משום

בריעבד, אבל לכתחלה - צריך לכתוב שניהם. והכא ערשה שם מקום הנתינה עיקר ושל מקום הכתיבה טפל, כדקתני: עד שיגרש אשתו שבגליל בשמו שבגליל, ושם דיהודה עמו כו. אבל בתוספתא ערשה מקום כתיבת הגט עיקר, וכן איתא דתם: יש לו שתי נשים אחת בגליל ואחת ביהודה, גירש אשתו שביהודה בשם שבגליל, ואשתו שבגליל בשם שביהודה - פסול. ואם אמר: אני פלוגי שביהודה עם השם שיש לי בגליל, או שהיה במקום אחר וכתב אחד מהן - כשר. רבן שמעון בן גמליאל אמר: אפילו כתב שם דיהודה בגליל, ושם דגליל ביהודה - כשר. ומתחם נמי משמע דבגמרא בגליל אותה שביהודה מיירי. והשתא בראשונה היה משנה שמו ושמה - קורא שינוי מה שאינו כתוב אלא שם אחד משני המקומות, לפי שאין מכירין בו במקום אחר, ודומה להם שינוי שמו ושמה. וכן יש לפרש שם עירו ושם עירה. והא דקאמר ב"הגרש" (גיטין פ"ב), כתב חניכתי וחניכתי כשר, וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים כן - משמע אפילו לכתחלה אין צריך לכתוב שניהם, אף על גב דגבי מרים שבסנא, ובירושלמי אמרין דדוקא בריעבד כשר - צ"ל דנקיי הדעת שבירושלים היו שמוותיהן ידועים, וליכא לעו. אי נמי, כשהשמות דומין זה לזה, שהכני דומה לשם - לכתחלה כשר אף בכינוי. אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומין אלא בשבועה. ואם תאמר: והא לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואמר ריש לקיש בפרק קמא דבבא בתרא (נ"א), חזקא אין אדם פורע בתוך זמנו, ואמרין דתם: הלכתא כוותיה, ואפילו מימתי, ליפרע בלא שבועה ויש לומר: דהני מילי בעל חוב, אבל אלמנה דאית לה בתנאי בית דין - מתפסי לה צרי אפילו בתוך זמנה, כדאשכחון בפרק "הנושא" (כתובות ק"ב), דחיישין בבנותיו טפי לצרי מבנות אשתו, משום דכיון דאיתנהו בתנאי בית דין - אתפסידו צרי. ואם תאמר: הא דפריך בגמרא מאי איריא אלמנה כו' - לימא דנטק אלמנה אף על פי שהוא תוך זמנה ויש לומר: דטפי הוה ליה לאשמועינן דבבר שאינו תנאי בית דין, כגון בבעל חוב לאחר זמנו, מבאלמנה, אף על גב שהיא תוך זמנה, כיון דאית לה בתנאי בית דין. מאי איריא אלמנה אפילו כולי עלמא נמי - ואי משום דבעי למיתני סיפא דנמנעו מלהשביעה - הוה ליה למיתני: אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה, ונמנעו מלהשביע את אלמנה. ומשני: אלמנה אצטריכא ליה, והוי חידוש באלמנה טפי מבעל חוב, ולכך נקט רישא נמי באלמנה. אלמנה אצטריכא ליה - ואם תאמר: אלמנה נמי תנינא ביהדותא (כתובות פ"א), הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ויש לומר: דאיכא לאוקמא בגרושה, אף על גב דבכתובות פרק "אלמנה" (צ"ב), אמרין דגרושה נמי בעי חן - מכל מקום לא שמיעין מינה אלמנה. דגרשה, נהי דאיכא חינא - הויא אחר זמנה, אבל אלמנה אית בה תרתי - דתוך זמנה, ואיכא נמי חינא. ועוד: דדרך תנא להשמיענו כשאין צריך להאריך בשביל כך יותר, אף על פי שכבר השמיענו במקום אחר, כדאשכחון בריש ברכות (נ"א), ובשאר דוכתי.

1 והלכתא פנחמני – כאביי, שגילוי דעת אינו מועיל לבטל את הגט:

משנה

3 המשנה עוסקת בבעל ששולח גט לאשתו המצויה במקום אחר,
4 ויש לו שני שמות, בני המקום שבו נכתב הגט, מכירים אותו בשם
5 אחד בעוד שבמקום נתינת הגט מכירים אותו בשם אחר.
6 בראשונה קודם תקנת חכמים, היה הבעל משנה את שמו ושמה,
7 כלומר היה כותב בגט רק את השם שבו הוא נקרא במקום כתיבת
8 הגט, ולא היה מקפיד לכתוב גם את שמו שנקרא בו במקום נתינת
9 הגט. וכן היה משנה את שם צירו ושם צירה, היינו שהיה כותב רק
10 את שם העיר שבה נכתב הגט ולא את שם העיר ששם הגט ניתן.
11 התקין רבן גמליאל תנן, שהיה כותב בגט איש פלוני וכל שום
12 וכל שם שיש לו, ואין צורך לפרט את השם הנוסף. וכן אשה
13 פלוגית וכל שום שיש לה, מבלי לפרט את השם הנוסף. וכל זה
14 מפני תיקון העולם, כלומר, שאם לא יכתבו שיש לבעל שם נוסף,
15 כשתתגרש האשה בגט זה במקום השני ותצא להנשא על סמך
16 הגט, יוציאו בני העיר לעז על בניה מהשני שהם ממזרים, כיון
17 שאין מכירים את הבעל או האשה בשם זה החדש, ויאמרו שאינה
18 מגורשת:

גמרא

19 אמר רב יהודה אמר שמואל, שלחו ליה בני מדינת הים לרבן
20 גמליאל, מה דינם של בני אדם הפאים משם – מארץ ישראל לבאן
21 – לבבל, שמו בארץ ישראל יוסף וקוראין לו כאן בבבל יוחנן, או
22 שבארץ ישראל נקרא יוחנן וקוראין לו כאן יוסף, היאך מנהגין
23 בשותיתן שבארץ ישראל, כלומר איזה שם כותבים בגט. החשש
24 הוא, שהשליח יבוא לארץ ישראל לגרש את האשה, ובית הדין
25 שם אינו מכיר את השם של מדינת הים ויאמרו שאין זה גיטה.
26 עמר רבן גמליאל והתקין, שהיה כותבין איש פלוני וכל שום שיש
27 לו, אשה פלוגית וכל שום שיש לה, מפני תיקון העולם.
28 אמר רב אשי, מה שצריך לכתוב בגט שמו וכל שום שיש לו, והוא
29 – דווקא דאתחזק בתי שמי – כאשר במקום שבו נכתב הגט
30 יודעים שבמקום הנתינה יש לו שם אחר, אבל אם אין יודעים שיש
31 לו שם אחר במקום הנתינה, אין צורך להוסיף וכל שום שיש לו.
32 והטעם, מאחר ונכתב בגט השם המפורסם במקום הכתיבה ולא
33 ידוע על שם אחר, הרי זה שמו והגט נכתב כדון. אמר ליה רבי אבא
34 לרב אשי, האמוראים רבי מרי ורבי אלעזר קרימי פנויה – טוברים
35 כמותך שרק אם ידוע שיש שם נוסף כותבים וכל שום שיש לו.
36 הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעת רב אשי: תניא פויתיה רב
37 אשי, הוי לו שתי נשים אחת גרה ביהודה ואחת גרה בגליל, ולו שני
38 שמות אחד שבו הוא נקרא ביהודה, ואחד שבו הוא נקרא בגליל,
39 וגרש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה, כלומר שכתב את הגט
40 בהיותו בגליל בשמו שבו הוא נקרא ביהודה שהוא מקום נתינת
41 הגט, ולא כתב את שמו שבגליל שהוא מקום הכתיבה. וכן אם היה
42 ביהודה וכתב שם גט כדי לגרש את אשתו שביגליל, בשמו שבו הוא
43 נקרא בגליל, שהוא מקום הנתינה ולא כתב את שמו שביהודה
44 שהוא מקום הכתיבה. אינה מנוקדת עד שיגרש את אשתו שביהודה
45 בשמו שבו הוא נקרא ביהודה שהוא מקום הנתינה שזה שמו
46 העיקרי, ושם הגליל עמו – ויוסיף גם את השם שבו הוא נקרא
47 במקום הכתיבה, וכן במקרה השני אינה מגורשת, עד שיגרש את
48 אשתו שביגליל בשמו שביגליל שהוא מקום הנתינה, שזה שמו
49 העיקרי, ויוסיף גם את שם ביהודה עמו.
50 יצא הבעל למקום אחר שלא ביהודה או בגליל, ושם קראו לו

52 בשמו שהיה נהוג ביהודה, וכתב שם גט כדי לגרש בו את אשתו
53 שבגליל, וגרש באחד מהן – וכתב בגט את השם שבו הוא נקרא
54 באותו מקום, כלומר את שמו שביהודה, מנוקדת אף שלא כתב
55 בגט את השם של הגליל מקום הנתינה, שהוא השם העיקרי.
56 מסיימת הגמרא את ההוכחה, שהרי יש להקשות, כשיצא למקום
57 אחר וגירש בשם אחד שלא נקרא כן במקום הנתינה מדוע
58 מגורשת, והאמרת בדין הראשון של ברייתא, שעליו לכתוב שם
59 הגליל עמו – שכן נקרא הוא במקום הכתיבה וכל שכן במקרה זה
60 שצריך לכתוב את השם שבגליל שהוא מקום הנתינה. אלא שמע
61 מנה – אלא מוכח מכאן כדבריו של רב אשי, הא דאתחזק –
62 במקרה הראשון מדובר שידע ביהודה שיש לו שם נוסף בגליל,
63 לכך הוצרך לכתוב בגט גם את שמו שבגליל. הא דלא אתחזק –
64 אבל כשיצא למקום אחר לא ידעו שם שיש לו שם נוסף בגליל,
65 ולכן אם לא כתבו את השם הנוסף הגט כשר, שמע מנה – אכן
66 מכאן ראינו לרב אשי.
67 התיא – היתה אשה דהו קרוי לה – שרוב בני עירה קראו לה מרים,
68 ופירתא – ומיעוטם קראו לה שרה, אמרי נהרעני כיון שרוב בני
69 העיר קוראים לה מרים, לכן השם מרים הוא העיקרי ויש לכתוב
70 בגט, מרים וכל שום שיש לה, ולא שרה וכל שום שיש לה:

משנה

71 במשניות הקודמות הובאו תקנות שתיקן רבן גמליאל חזקן,
72 מביאה המשנה תקנה נוספת של רבן גמליאל, שעוסקת בענין
73 גביית כתובת אלמנה מהיתומים.
74 אין אלמנה נפרעת את כתובתה מנכסי יתומים, אלא בשבועה שלא
75 קיבלה כלום לפרעון הכתובה. נמנעו הדיינים מלהשבועה מחשש
76 לשבועת שקר וכפי שיבואר בגמרא, ועקב כך מפסדת היתה
77 האלמנה שלא גובה את כתובתה. התקין רבן גמליאל תנן, שהיה
78 נודרת ליתומים כל מה שירצה, כלומר, היתומים היו מתנים את
79 פרעון הכתובה בכך שהאלמנה תדור נדר שקשה לה לקיימו, כגון
80 שתאמר קונם מיני מזונות עלי אם קיבלתי דבר מה מכתובתי
81 מלבד מה שאני גובה עכשיו, וגובה כתובתה. שאנו מניחים שאם
82 קיבלה דבר מה מחשבון הכתובה, היא לא תתזרז ותגבה
83 מהיתומים ותאסר במיני מזון, כיון שאינה חשודה לעבור על
84 נדרה.
85 תקנה נוספת תיקן הלל הזקן, שהעדים חותמין על הגט וכפי
86 שיבואר בגמרא.
87 שתי התקנות שנוכרו במשנה סיבתן היתה מפני תיקון העולם,
88 כלומר הדרת האלמנה נועדה כדי שתוכל לגבות את כתובתה,
89 ולא ידאגו הנשים מלהנשא לבעלים. ובענין חתימת העדים בגט,
90 בגמרא יבואר מהו תקון העולם בזה.
91 המשנה מביאה תקנה נוספת מפני תיקון העולם, שתיקן הלל הזקן,
92 והיא קשורה לשמירת כספים בשביעית וכפי שיבואר בגמרא.
93 והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם:

גמרא

94 הגמרא מקשה על הרישא של המשנה שאמרה שאלמנה הנפרעת
95 כתובתה מנכסי היתומים צריכה שבועה, מאי איריא – למה דווקא
96 אלמנה, אפילו כולי עלמא נמי – גם בעלי חובות אחרים שגובים
97 את חובם מהיתומים צריכים להשבוע, דהא קיימא לן – שהרי
98 ההלכה היא שכל האדם לפרע את חובו מנכסי יתומין, לא יפרע
99 אלא בשבועה – שישבע שאביהם לא פרע חובו קודם שמת.
100 מתרצת הגמרא, אלמנה אצטרפא ליה – חידוש יש באלמנה יותר
101 מבשאר בעלי חובות, כי סלקא דעתך אמינא – הייתי מעלה בדעתי
102

מִשּׁוּם הָיָא – כדי שאנשים ימצאו חן בעיני נשים, שתסכמנה
לינשא להם, אָקילו רִבְנָן גָּבָה – הקלו עליה חכמים שתגבה
כתובתה מהיתומים בלא שבועה, קָא מְשַׁמְעֵן לָן שלא הקלו עליה
ואף היא צריכה להשבע:

שנינו במשנה שנמנעו מלִּהֲשַׁבְעָה ולכן לא גבתה כתובתה: הגמרא
מבררת טעמם, מַאי מְשַׁמְעָא שנמנעו מלהשביעה. אֵילִימָא – אם
נאמר שסיבת הדבר מִשּׁוּם דְּרַב כְּהֵנָא – המעשה שסיפר רב כהנא,
דְּאָמַר רַב כְּהֵנָא, וְאָמַר לֵה – ויש אומרים שלא רב כהנא סיפר
זאת, אלא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֵׂה בְּאֶמָּה אֶחָד פְּשָׁנִי בְּצוּרָת
שֶׁחֶפְקִיד דִּינָר וְהָב אֶצֶל אֶלְמָנָה, וְהִנֵּיחֲתוּ לְשִׁמְרָה כְּבֵד שֶׁל קָמָה.
לאחר זמן שכחה מכר וְאֶפְאֵרָתוּ בֶּפֶת – אפתה פת מהקמח ונמצא
המטבע נתון בתוך הפת, וְהִתְנַחוּ – את הפת לַעֲנִי. לְיָמִים בָּא פְּעַל
הַדִּינָר – המפקיד וְאָמַר לֵה הָבִי לִי דִינָרִי. לא ידעה האשה היכן
הוא, וכדי שלא יחשוד בה שגולתו אָמְרָה לֵיהּ, יְהֵאָה פֶּסֶם הַמֶּתָה
בְּאֶחָד מִבְּנֵיהּ שֶׁל אֶתְרָה אִשָּׁה – ימות אחד מבני בסם המתה אם
נִהְיִיתִי מוֹדִינָךְ כְּלוּם – משהו. אָמַר, לֹא הָיוּ אלא יָמִים מוֹעֲזִין עַד
שִׁמְתָּ אֶחָד מִבְּנֵיהּ, וְכִשְׁמַעְנוּ חֲכָמִים בְּדָבָר, אָמְרוּ קַל וְחוֹמֵר, מַה מִּי
שֶׁשָּׁבַע בְּאֶמָּתָה, כאותה אשה שבאמת לא נהנתה מהדינר, נענש
כל כֶּף, הַנִּשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת כֶּמֶה וּכְמֶה שְׁעוֹנָשׁ חֲמוּר.
שואלת הגמרא, מאחר ונשבעה אמת מַאי מְשַׁמְעָא אֵיצְנֵשׁ – מדוע
נענשה. משיבה הגמרא שלא היתה זו שבועת אמת ממש, מאחר
דְּאִשְׁתְּרִישָׁא לֵה מָקוֹם דִּינָר – שהורישו מעט עיסה ע"י הדינר שהיה
שם, שהרי אם לא היה מונח שם היתה מוסיפה מעט עיסה
במקומו, ונמצא שנהנית ממנו. שואלת הגמרא, אם כן וְמַאי מִי
שֶׁשָּׁבַע בְּאֶמָּתָה – מהו שאמרו מִי שֶׁשָּׁבַע בְּאֶמָּתָה, והרי שקר היה.
משיבה הגמרא שכוונת הבריייתא 'כִּמִּי שֶׁשָּׁבַע בְּאֶמָּתָה' ששבועת
אותה אשה דומה לנשבע באמת, שהרי בשוגג שיקרה. ושמה יש
לומר שלפיכך שנינו במשנתנו שנמנעו מלהשביעה את האלמנה,
מכיון שראו את גודל עונש שבועת שקר.

דוחה הגמרא, אִי מִשּׁוּם הָא – אם משום כך, מַאי אִירִיא אֶלְמָנָה –
מדוע דווקא אלמנה נמנעו מלהשביעה, הרי מחמת חומרת שבועת
שקר צריך להימנע מלהשביעה אֶפְילוּ גְרוּשָׁה נְפִי שבאה לגבות
כתובה מנכסי בעלה, אֶלְמָנָה – למה אָמַר רַבִּי יוֹדָא אָמַר שְׁמוּאֵל לֹא
שָׁנוּ שנמנעו מלהשביעה אֵילָא אֶלְמָנָה אֶבֶל גְרוּשָׁה מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ.
מתרצת הגמרא, אֶלְמָנָה שְׁאֵנִי – אלמנה שונה מגרושה, דְּהֵיחָא
הֵנָּה דְּקָא מְרַחַח קָמִי דִּיתָמִי – בגלל שהיא מהנה את היתומים,
שהיא טורחת עבורם לקחת מנכסיהם דבר מועט בלא לנכותו מן
הכתובה, ועלולה להשבע לשקר שלא קיבלה כלום לכתובתה,
ולכן נמנעו מלהשביעה.

הגמרא דנה באפשרות להשביעה את האלמנה חוץ לב"ד:
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה בְּרַ אֲבָא, רַב וְשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְרוּיָהוּ
– שאמרו שניהם, לֹא שָׁנוּ במשנה שנמנעו מלהשביעה את האלמנה
אֵילָא בְּבֵית דִּין, ששם השבועה חמורה, שהיא נעשית בנקיטת חפץ,
שהנשבע תופס חפץ של קדושה בידו, ונשבע בשם השם, אֶבֶל חוץ
לְבֵית דִּין שאין עונשה חמור כל כך, שהיא נעשית בלא נקיטת
חפץ, אלא בקבלת קללת ארור, מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ. מקשה הגמרא,
אֵינִי – והלא אין הדבר כך, וְהָא רַב לֹא מְנַי כְּתוּבָה לְאֶרְמִלָּתָא –
והרי רב לא הניח לאלמנה לגבות כתובה מיתומים כיון שלא רצה
להשביעה, ולמה לא השביעה חוץ לב"ד. קָשְׁיָא.

הגמרא מביאה שיש שתי גירסאות לדברי רב האמורים: בְּסוּרָא
מִתְּנֵי הָכִי – בסורא אמרו בשם רב, והקשו על דבריו, כמו
שנתבאר, אבל בְּנִהְדְּרָא מִתְּנֵי הָכִי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,
לֹא שָׁנוּ שנמנעו מלהשביעה את האלמנה, אֵילָא בְּבֵית דִּין, אֶבֶל חוץ
לְבֵית דִּין מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ. וְרַב אָמַר אֶפְילוּ חוץ לְבֵית דִּין נְפִי אֵין

מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ. וְרַב לְמַעֲמִיָּה – לשיטתו, דְּרַב לֹא מְנַי כְּתוּבָה
לְאֶרְמִלָּתָא – שרב לא הניח לאלמנה לגבות כתובה מהיתומים
בגלל שלא רצה להשביעה אפילו חוץ לב"ד. ולפי גירסא זו, לא
קשה על רב כלום.

הגמרא דנה בדברי רב שלא השביעה אלמנה, ושואלת, וְלֵיאָדָּה
וְלֵינְבִיטָה – הרי היה יכול להדירה כפי ששנינו במשנה. משיבה
הגמרא, בְּשָׁנֵי דְרַב קִילִי נִדְרִי – בשנותיו של רב היה הנדר קל בעיני
אנשים, ולא היה אפשר לשמוך על כך.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הָיָא אלמנה דְּאֶתְאִי לְקָמִיָּה דְרַב
הוּנָא – שבאה לפני רב הונא כדי לגבות כתובה מהיתומים. אָמַר
לֵה רַב הוּנָא, מַה אֲעֵבִיד לִיךְ – מה אעשה לך, אֵין בִּידִי לעשות
כלום, מכיון דְרַב לֹא מְנַי כְּתוּבָה לְאֶרְמִלָּתָא – לא גבה כתובה
עבור אלמנה. אָמְרָה לֵיהּ, מִיָּד הוּא מְעַמָּא אֵילָא דְלִמָּא נְקִיטָנָא מִיָּד
מִכְתוּבָתִּי – וכי לחינם לא גבה רב, והרי טעמו עמו שחשש שמא
קיבלתי דבר מה עבור תשלום הכתובה, ואם כן הריני נשבעת חַי
ה' צָכָאוֹת אִם נִהְיִיתִי מִכְתוּבָתִּי כְּלוּם – שלא גבית כלום. אָמַר רַב
הוּנָא, מוֹדָה רַב בְּקוֹפְצָתָה – שאם קפצה ונשבעה מעצמה, מאמינים
לה ויכולה לגבות כתובתה.

מעשה נוסף בענין זה: הָיָא אלמנה דְּאֶתְאִי לְקָמִיָּה דְרַבָּה בְּרַ רַב
הוּנָא כדי לגבות כתובה מהיתומים. אָמַר לֵה, מַאי אֲעֵבִיד לִיךְ, דְרַב
לֹא מְנַי כְּתוּבָה לְאֶרְמִלָּתָא – הרי רב לא גבה כתובה עבור אלמנה
מהיתומים, וְאָבָא מִי – וגם אבי מורי ורב הונא לא מְנַי כְּתוּבָה
לְאֶרְמִלָּתָא. כַּרְב. אָמְרָה לֵיהּ, הָב לִי מוֹזְנִי – אם איני גובה כתובה,
יתחייבו היתומים לתת לי מזונות. אָמַר לֵה, מוֹזְנִי נְפִי לִית לִיךְ – גם
זה אינך מקבלת, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַתּוֹכַחַת כְּתוּבָתָהּ
בְּבֵית דִּין אֵין לֵה מוֹזְנִית. ומעת שבאת לב"ד לתבוע הכתובה, אף
שלא קיבלת אותה, הפסדת את המזונות. אָמְרָה לֵיהּ, אֶפְסוּתָה
לְבוֹרְסָה – הפכו את כסאו והוא לשון קללה, שיארע לו דבר מה,
מאחר שגָבִי תְרִי עֲבָדִי לִי – הנך מחמיר עמי כשני האמוראים,
כרב שלא גבה כתובה לאלמנה, וכשמואל שהתובעת כתובה
מפסידה מזונות. וכדי שלא יינזק מחמת הקללה, הַפְסִיחָה לְבוֹרְסָה
וְתִרְצִינָה – הפכו את כסאו של רבה וחורו וקפודו. וְאֶפְילוּ הָכִי לֹא
אֶפְרָק מְחוּלְשָׁא – לא ניצל מחולי, שבא עליו מחמת הקללה.

אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יְרֵמְיָה בִּירְרָא, כשנתב אלמנה לפניך
לגבות כתובתה, אֲדָרְגָה בְּבֵית דִּין – תדיר אותה בב"ד כתקנת רבן
גמליאל, וְאֶשְׁבַּע חוץ לְבֵית דִּין – או שתשביע אותה חוץ לב"ד,
כדברי שמואל. וְלִיתִי קָלָא וְלִיפּוֹל בְּאִוְרִי – ושיצא קול בעיר ויגיע
לאזני שנתנו כתובה לאלמנה, דְּבָעִינָא כִּי הִכִּי דְאֲעֵבִיד בָּהּ מַעֲשֵׂה
– שרצוני לעשות מעשה כשמואל רבי ולהראות שהלכתי כמותו.

הגמרא מבארת שיטת שמואל בגרושה: גוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹדָא אָמַר
שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ במשנתנו שנמנעו מלהשביעה אֵילָא אֶלְמָנָה, אֶבֶל
גְרוּשָׁה שמת בעלה מְשַׁבְּעִין אוֹתָהּ, כיון שאינה טורחת עבור
היתומים, ואינה מורה היתר לעצמה לקחת מהם ולהישבע שלא
לקחה. מקשה הגמרא, וְגְרוּשָׁה דְאֲדָרְגָה לֹא – וכי גרושה חייבת
להשביע ואין יכולה לגבות ע"י נדר כאלמנה, וְהָא שְׁלָחוּ מִתָּם –
והרי שלחו מארץ ישראל עדות בענין איש ואשה שעלו לשם
מבבל ונתגרשו שם, וכתבו הדיינים לאשה פסק דין שתוכל לגבות
כתובתה מנכסי בעלה שבבבל. וכך כתבו: אִיךְ פְּלוּנִיתָא בַּת פְּלוֹנִי
קְבִילֵת גִּטָּא – קיבלה גט מן יוֹדָא דְאֶחָא בְּרַ הִיזִיא – מאחא בן
הידיא דְמִתְקַרֵּי אִיזָה (ו-שמכונה) מִיָּד וְהָאשָׁה נִדְרָת וְאֶסְרָת פִּירִית
שְׁבָעוּלָם עָלָה – נדרה ואסרה על עצמה כל פירות שבעולם דְלֹא
קְבִילֵת מִכְתוּבָתָהּ – אם קיבלה דבר לתשלום כתובתה אֵילָא –
מלבד גְלוּפְקָרָא אֶחָד – טלית אחת וְסָפֵר תְּהִלִּים אֶחָד וְסָפֵר אִיזָב
וּמְשָׁלוֹת – ספר משלי בְּלוּאִים – שבלו

גיטין. פרק רביעי - השולח - דף לה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" ריג

תוספות

לא היו ימים מועטים - ואם תאמר: ומאי טעמא אינעש? הא אמרין בפרק שליש דשבועות (כו.א) "האדם בשבועה" - פרט לאנוס, כדרכ כהנא ורב אסי, דמר משתבע: דכי אמר רב, ומר משתבע: דכי אמר רב. וכי אתו לקמיה דרב ואמר כדו מניניהו, אמר ליה אידך: ואנא בשקרא אשתבע? ואמר ליה: את לך אנשך. וליכא למימר דלא ממעט קרא החם אלא למפטר מקרבן, אבל עונש איכא, אבל עונש איכא, כדאשכחן בפרק

שני דנדרים (יז.א) גבי נשבע לבטל את המצוה, דמיבעי לן תרי קראי: חד למיפטריה מקרבן, וחד למיפטריה מלאו. והכא דליכא אלא חד קרא - למיפטריה מקרבן, אבל עונש דשבעת שוא - איכא. דהא "לך אנשך" משמע: ולא נשבעת לשקר. ויעו: דבפרק שליש דנדרים (כז.ב) מייחי דרב כהנא ורב אסי אשבועות שגגות. דהניא בגמרא: בשם שרירי שגגות מותרות - כך שבועות שגגות מותרות, ומפטר שבועות שגגות - כדרכ כהנא ורב אסי. דמשמע דמותרות, ואפילו עונש ליכא. ולא דמי לנשבע לבטל את המצוה דאיכא עונש שבעת שוא. דהתם מיבעי לן תרי קראי, אחד למיפטר שוגג מקרבן ואחד למיפטר מיד ממלקות, וכשפטר שוגג - לגמרי פטרו מעונש מקרבן, והוא הדין גבי "האדם בשבועה" פרט לאנוס - דפטור לגמרי ויש לומו: דהכא גבי פקדון הזה לה להחזיר יותר, לשמרו היטב, והזה לה לאסוקי אדעתא שחבא לידי שבעת.

דמוריא היתירא - ולכך נגמנו מלהשבעה, שעונש שבעה מרובה, אלא בהדרה דלא חמיר כולי האי. והשתא בומן הזה תקנו לקבל חרם במקום שבעה, שלא יזה העונש גדול כל כך.

לא שנו אלא בבית דין - פירש בקונטרס: דחמירא, משום דהויא באנקוטי חפצא, ואיכא עונש טפי. והא דאמר ב"הכותב" (כתובות) (פ"א) אי פקח הוא מייחי לה לידי שבעה דאורייתא - לא כמו שפירש בקונטרס (שם) דנפקא מינה בין דאורייתא לדרבנן לענין אנקוטי חפצא, דאפילו שבעה דרבנן הויא באנקוטי חפצא, כדפי' הקונטרס בעצמו כאן. אלא יש לחלק בין דאורייתא לדרבנן כמו שנפירש בערוך, דשבעה דאורייתא הויא בכביו נרות. ועוד בריש "שבוות דדיינים" (שבוות מא.א) מפרש חילוק בין דאורייתא לדרבנן (ובהדא פירקא מפרש מאי איכא בין שבעה דאורייתא לדרבנן, וחתם לא מייבד חילוק דכביו ולאנקוטי חפצא).

ונודרת ואוסרת פירות שבעול עליה שלא קיבלה מכתובתה כו' - לא גרסינן "כל פירות". דאף על גב דנדר חילי אף על דבר שאינו יכול לקיים, כדאמר בפרק שני דנדרים (טו.א) גבי "קונם עיני בשינה", דפרקי: ואי לא יחיב שיעורא למלתיה נש שבקינן ליה עד דעבר באיסור "כל חילד" ודרי אמר יוחנן: "שבעה שלא אישן שלשה ימים" - מכין אותו, ושן לאלתר! והא דנדרי הבאי מותרים, כדאמר בפרק שליש דנדרים (כז.ב) - לאו משום דאסר עצמו במה שאינו יכול לקיים, כגון דאמר "אסורו כל הפירות שבעול עלי אם לא ראיתי גמל פורח באיר ונחש כקורח בית הבר", אלא לפי שאין דעתו לומר ממש גמל, ולא ממש כקורח בית הבר, אלא מה שהוא טרוף בגבו מאד ומשונה משאר נחשים קורא "כקורח בית

הבר", וחיל גדול מאד שראה קורא "כעולי מצרים". ואינו אומר כן אלא להחזיק דבריו. ודוקא שבעות הבאי אסור מדרבנן, דהחמירו משום דכתיב כו' "לא ינקח", אבל נדרי הבאי, ואפילו לא אמר "כל הפירות", אלא אסר עליה חד פירא - שרי בגדר, ואין חילוק בין כל פירות ובין חד פירא. מכל מקום הכא לא גרסינן "כל פירות". דאף על פי שבעות לאלתר כ"ב יולי" אם קבלה מכתובתה, כיון דמשם ואילך לא מיתסרא, כדאמר: מכין אותו וישן לאלתר - אינה חוששת, והואיל ואינה עומדת באיסור כל ימיה, כדמפרש בסמוך. ואם תאמר: בפרק בתרא דנדרים (פט.ב). דאמר: יהודא גברא דאמר "וחסרת הנאות דעלמא עלי אי נסיבנא איתתא עד דלא תנינא הלכתא" כו', ואתא רב אחא ושבעיה ואנסביה איתתא וטרקיה טינא כרי שלא יזהנ כן העולם - מה מועיל מאי דטרקיה? דכי אנסביה מיד עבר, כיון שאין יכול בסוף לקיים ויש לומו: ודדאק בשעה שנודר, אם אי אפשר לו לקיים - עובר לאלתר, אבל הוה שבעה שנודר - היה יכול לקיים, דאפשר לו שלא ישא. אף על גב דכי אנסביה אף יכול לקיים - אינו עובר לאלתר עד שידנה.

גמרא משום חניא - שיהא חן האנשים בעיני הנשים, לינשא להם. יתנה - יועיל להמיתו. דאשתריש לה מקום דייני - נשתכרה בו עיסה כעובי הדינר. שאם לא היה הדינר - היתה נותנת עוד עיסה בככר. ופאי' מי שנשבע באמת - האי לאו אמת הוא כפי שנשבע באמת - דהא שוגגת היא. ומפני שעונש שבעה מרובה נגמנו מלהשביעה. **אתיא לאוריי** - היתירא - דבר

מועט, וסבורה שאין פרעון לה. שבשכר טורחה נטלתה. חוץ לבית דין משביעין אותה - ששבועת הדיינין של תורה היא, ונקט ספר תורה בידיה או תפילין, ומשביע לה בשם או בכינוי, כדאשכחן באברוקי: "שם נא ירך וגו' ואשביעך בה" (בראשית כד). ועונשה מרובה. וחוץ לבית דין - שבעה דרבנן, בקללת אורה, ולא נקט מיד, ואין עונשה כל כך. לא מנבי כתובה - משום דנמנעו מלהשביעה, ואם איתא - לישבעה חוץ לבית דין, ולגביה כתובתה וליאירה - כדתנן: נדרת ליתומים כל מה שירצו. קילי נדרי - קלים היו נדרים בעיניהם לעבור עליהם, הלכך לא סמכין אנדרה לאנבוייה. כקופצת - דהאיל קופצה ונשבעה - הרי נשבעה וגובה, אין לה מונונה - מעתה, ודליא דעתא דבעי לאנטיוב, ואיתו לא אתני בחדא אלא "כל ימי מיגר ארמולותי בביתי" שהיא אלמנה, בשביל כבודו. חפכו לכורסיה ותרצוה - הפכו כסאו וקפצוה, כדי שתתקיים הקללה בכך. פירוש אחר: הפכו לכורסיה = תשפל גדולתו. כפי תרי ויינת לי - כרב אל מנבי כתובה, וכשמואל להפסיד מונונה. עד כאן, לא איפרק מחולשא - לא נצול מלבא לידי חולי. אורה כב"ד - כל מה שירצו יתומים. וליפול באורי - חפץ אין שישמע הקול באוני, שהוגבה כתובה בימי. דבעינ דאיעביד בה מעשה - כשמואל רבי, להוציא מלבן של תלמידיו ש רב, כגון רב הונא ובית דינו, שלא היו מגבין כתובות אלמנה. אבל גרושה משביעין - דלא טרעא מקיניה, ולא מוריא היתירא. וגרושה - לא סגי בהדרה? בתמינה, והא שלחו מרם - האשה מבבל היתה, והלכה היא ובעלה לארץ ישראל וגרשה שם, ותבעו כתובתה, ועשו לה פסק דין על נכסיו שבבבל. דמתקרי איה מרי - כך היתה נתיכנה, ונודרת ואוסרת כל פירות שבעולם עלה - אם קבלה מכתובתה. אלא גלופקרא - קוטא, ומפשוטות - ספר משל. ושמונע

רב הונא, אמר לה: מאי אעביד לך, דרב לא מגבי כתובה לארמלתא, ואבא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא. אמרה ליה: תב לי מונוני, אמר לה: מונוני נמי לית לך, דאמר רב יהודה אמר שמואל: התובעת כתובתה בבית דין - אין לה מונונות. אמרה ליה: אפכהי לכורסיה, גבי תרי עבדא לי! הפכהו לכורסיה ותרצוה, ואפילו הכי לא איפרק מחולשא. אמר ליה רב יהודה לרב ירמיה ביראה: אדרה בבית דין ואשבעה חוץ לבית דין, וליתי קלא וליפול באורני, דבעינא פי הכי דאעביד בה מעשה. גופא, אמר רבי יודא אמר שמואל: לא שנו אלא אלמנה, אבל גרושה - משביעין אותה. וגרושה דאדרה לא? והא שלחו מתם: "איך פלוניתא בת פלוני קבילת גיטא מן דא דאחא בר הדיא דמתקרי איה מרי, ונדרת ואסרת פירות שבעולם עלה, דלא קבילת מכתובתה אלא גלופקרא אחד וספר תהלים אחד וספר איוב וממשלות בלואים,

הבר", וחיל גדול מאד שראה קורא "כעולי מצרים". ואינו אומר כן אלא להחזיק דבריו. ודוקא שבעות הבאי אסור מדרבנן, דהחמירו משום דכתיב כו' "לא ינקח", אבל נדרי הבאי, ואפילו לא אמר "כל הפירות", אלא אסר עליה חד פירא - שרי בגדר, ואין חילוק בין כל פירות ובין חד פירא. מכל מקום הכא לא גרסינן "כל פירות". דאף על פי שבעות לאלתר כ"ב יולי" אם קבלה מכתובתה, כיון דמשם ואילך לא מיתסרא, כדאמר: מכין אותו וישן לאלתר - אינה חוששת, והואיל ואינה עומדת באיסור כל ימיה, כדמפרש בסמוך. ואם תאמר: בפרק בתרא דנדרים (פט.ב). דאמר: יהודא גברא דאמר "וחסרת הנאות דעלמא עלי אי נסיבנא איתתא עד דלא תנינא הלכתא" כו', ואתא רב אחא ושבעיה ואנסביה איתתא וטרקיה טינא כרי שלא יזהנ כן העולם - מה מועיל מאי דטרקיה? דכי אנסביה מיד עבר, כיון שאין יכול בסוף לקיים ויש לומו: ודדאק בשעה שנודר, אם אי אפשר לו לקיים - עובר לאלתר, אבל הוה שבעה שנודר - היה יכול לקיים, דאפשר לו שלא ישא. אף על גב דכי אנסביה אף יכול לקיים - אינו עובר לאלתר עד שידנה.

גט

נִמְצָא בִּימְכֵן הוּא - פִּירֶשׁ בְּקוֹנְטֶרֶס: שֶׁנֶּחַן לֵה גַט לִפְסֻלָּה עַל הָאֶחָד, וְכַתּוּבָתָהּ עַל נִבְסִי בַעֲלָה הָרֶאשׁוֹן. וְקֹשֶׁה: דֵּלֵא הִיא לְחֵם לְחֹכִיר גִּט, דֵּלֵא נִינְתָה כְּתוּבָה לִיגְבוּת עַד שְׁחָלוּץ, וְהִיא לְחֵם לְכַתּוּב שׁוֹלְעִזָּה וְאִמֶּר רִבִּינוּ יִצְחָק: גִּט בִּימְכֵן הוּא, דֵּלֵאחֵר שְׁנִיִּיבְמָה - גִּרְשָׁה הִיבָם, וְכַתּוּבָתָהּ עַל נִבְסִי בַעֲלָה הָרֶאשׁוֹן, וְמוֹרִיא הִיחִידִיא מִשּׁוּם דָּקֵא טִרְחָה קָמִי אַחִיו.

אָבֵל נִשְׁתָּא אֵין מִדְרִינִן אוֹתָהּ - וְאֵם תֹּאמַר:

וְיִדְרִיחָהּ שֶׁלֹּא תֵּאָבֵל כִּכְרַז הָאֵם נִהְיִיתָ מִשֵּׁל בַעֲלָה, וְתֵאָבֵל לֵאלֹתֶר בְּפִינָהּ וְכֵן קֶשֶׁה בְּסִמּוּן, דְּפִרְיָ: וְלִחוּשׁ דִּלְמָא אוֹלָה לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לַחַו וְלִרְבִי אֲלִיעֶזֶר דִּאֲמַר בִּפְרָק "נַעֲרָה מִמְּאֹרֶסֶת" (נִגְרִים ע.ה.א. ע"א), שִׁיכּוֹל לְהַפֵּר כָּל נִגְרִים שְׁעִתִּידָה לִידוֹר - אֵתִי שְׁפִיחַ, דִּאיכָא לְמַחֲשׁ שִׁמְאָ כִּכְרַז הָפֵר לֵב כַּל מַה שְׁעִתִּידָה לִידוֹר, אָבֵל שִׁמְאָ תִּנְאִי קֶשֶׁה וְיֵשׁ לִמּוֹר: שְׁאִינָה חוֹשֶׁשֶׁת אֲלֵא בְּנִדָּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה הִיא עֹמֶמֶת בְּאִיסוּר כָּל יְמֶיהָ, וְאֵם תֹּאמַר: וְנִדְרָהּ בְּפִי בַעֲלָה, וְיִמְאָר לֵה "קִיִּים לִיכִי", דֵּאִו אֵין יִכּוֹל לְהַפֵּר, כִּדְאֲמַר בִּפְרָק "נַעֲרָה מִמְּאֹרֶסֶת" (שֵׁם ע.ה.א.) וְיֵשׁ לִמּוֹר: דִּיחִישְׁנָיָא מִשִּׁמְאָ יִפֵּר לֵה בִּלְחֹשׁ, קֹדֶם שִׁימְאָר "קִיִּים לִיכִי", וְאֵם תֹּאמַר: וְיִדְרִיחָהּ עַל דַּעַת רַבִּים, דֵּאֵין לֹא הִפְרָה, כִּדְאֲמַר אֲמִימֶר לְקַמְּנָי: וְיֵשׁ לִמּוֹר: דִּלְעֲנֵין נִדְרִי אֲשׁוּר - אֵין לְחַלֵּק בֵּין בְּרִיבִים בֵּין עַל דַּעַת רַבִּים, וְכִיּוֹן דְּלִרְבִי הוֹנָא בְּרִיבִים יֵשׁ לֵה הִפְרָה - הוּא הָדִין עַל דַּעַת רַבִּים, דְּכִיּוֹן שְׁאִינָה תְּלוּדָה בְּרִיעָתָה, דִּיכִיּוֹן לְהַפֵּר אֲפִילוּ בִּלְא טִרְחָה - כִּן יִכּוֹל לְהַפֵּר בִּלְא דַּעַת רַבִּים, וְכִי פִרְיָ: וְדִלְמָא אוֹלָה לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לֵה - הוּא מְצִי לְשׁוּבִי מִדְרִינִן עַל דַּעַת רַבִּים, אֲלֵא דְּבִלְאֵה חִכִּי מִשְׁנֵי שְׁפִיר. וְעוֹד יֵשׁ לִמּוֹר: דְּרִבִּי הוֹנָא לִית לֵה דִּאֲמִימֶר, וְהֵא דִּאֲמַר אֲמִימֶר: אֲפִילוּ לְמִנְאֵן דִּאֲמַר יֵשׁ לֹא הִפְרָה - לֹא קָאִי אֲרִב הוֹנָא, אֲלֵא אֲדֹרְבֵן רִבִּי יִהוּדָה דִּמְתַּנִּיתָן, דִּתְנֵן (גִּיטִין מ.ה.ב.) רִבִּי יִהוּדָה אָמַר: כָּל נִדָּר שִׁידֵּעַ בֹּו רַבִּים - לֹא יִחוּר, מִשּׁוּם פִּרְעוּצָא. שְׁנִדְרָה נִדָּר שֶׁאֵין לֹא הִפְרָה, וְשִׁלָּא יֵדֵעַ בֹּו רַבִּים - יִחוּר, דֵּלֵא חִישׁ לְקַלְקֻלָּא, וְרַבְּנִי פִלְגִי, וְאִמְרִי: לֹא יִחוּר, מִשּׁוּם קַלְקֻלָּא, וְלֹא מִפְּלִגִי בֵּין יֵדֵעַ רַבִּים לֵלֵא יֵדֵעַ בֹּו רַבִּים.

אֲלֵמָא: יֵשׁ לֹא הִפְרָה, וְכֵן מִשְׁמַע הָחֵם דְּקִאֲמַר לְרַבְּנָן: אִטּוּ הָחֵם מִי חִיִּיל עֲלִיחוּ שְׁבוּעָה כִּלְלָא מִשְׁמַע דְּלִרְבֵּן יֵשׁ לֹא הִפְרָה, וְאֵם תֹּאמַר: לֹאֵם יֵשׁ לֹא הִפְרָה, וְכֵן בִּרְיָ לֹא בִּכְל עֵנָן אֲמִיר רַבְּנָן דֵּלֵא יִחוּר, דְּבַעַל דַּעַת רַבִּים יִכְאֵב קַלְקֻלָּא. אֵם כֵּן בְּרִיבִים נִמְצֵי מִנְאֵן לִיה דְּסִבְרִי דִּישׁ לֹא הִפְרָה וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּבְּרִיבִים שְׁחֹבִיר רִבִּי יִהוּדָה, אֵם אִיתָא דְּלִרְבֵּן אֵין לֹא הִפְרָה - הוּוּ לֵהוּ לְרַבְּנָן לְפִרְשֵׁי וְלַחֲלֵק, וְלִמּוֹר אִיפְסָא מִדְּרִבִּי יִהוּדָה, אָבֵל בַּעַל דַּעַת רַבִּים - דֵּלֵא יִחוּשׁ, דֵּלֵא אִיירִי בְּהָ רַבְּנָן, דְּרִבִּי יִהוּדָה נִמְצֵי לֵה הֹכִיר עַל דַּעַת רַבִּים, וְעוֹד: דְּבַעַל דַּעַת רַבִּים אֵם פִּסְקָא לֵה לְרַבְּנָן לְמַתְנִי דִּחוּשִׁי, דְּלַפְעֲמִים יֵשׁ הִתֵּר בַּעַל דַּעַת רַבִּים, כֵּן מִתְּדַעַת שֶׁ אִתּוֹם רַבִּים, אוּ לְדִבְרִי מַצְוָה, וְאִיכָא קַלְקֻלָּא. אָבֵל בְּרִיבִים, אֵם אִיתָא דֵּלֵא לֹא הִפְרָה - הוּוּ לֵה לְמַתְנִי דִּחוּשִׁי, וְיִמְלֹת דְּפִסְקָא הֵיא דְּחוּשִׁי עֵנָן אֵין לֹא הִפְרָה - לֹא שִׁנָּא לְדִבְרִי הַשְׁתּוּת, וְרַעִי, וְדַמְעִשָׁה בְּעוֹנִים לְבָרִי מַצְוָה הִיא, דִּלְמָא אוֹלָה לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לֵה - מִשְׁמַע דִּאֲדֹרְבִי הוֹנָא פִּרְיָ, אָבֵל אֵין לֹא דִבְרִי הוֹנָא - לֹא הוּוּ קִשְׁיָא לִיה אֲמַתְנִיתָן, וְלִמָּא דְּפִרְשִׁית דְּרַב הוֹנָא פִּלְגִי אֲמִימֶר - אֵתִי שְׁפִיר, דִּאֲמַתְנִי לִיכָא לְמִפְרָךְ, הֵיא אִיכָא לְמִימֶר מִדְרִינִן עַל דַּעַת רַבִּים, אָבֵל לִרְבִי הוֹנָא לֹא מְצִי לְשׁוּבִי חִכִּי, אָבֵל לְמָא דְּפִירֶשׁ דְּגִבִּי חֲכָם מוֹדֵה רַב הוֹנָא דֵּאֵין לֹא הִפְרָה - בִּלְא רַב הוֹנָא הוּוּ מְצִי לְמִפְרָךְ אֲמַתְנִיתָן וְיֵשׁ לִמּוֹר: דֵּלֵא מְצִי לְמִפְרָךְ אֲמַתְנִיתָן בִּלְא רַב הוֹנָא, דִּאיכָא לְמִימֶר שְׁנִדִּיר אוֹתָהּ עַל זֶה הַכֵּס, וְתֵאָבֵל לֵאלֹתֶר בְּפִינָהּ, אָבֵל לִרְבִי הוֹנָא, דְּקִאֲמַר: נִיסַת אֵין מִדְרִינִן אוֹתָהּ, וְאֵין מוֹעִיל לְהִיחִידָהּ עַל הַכֵּס, שְׁאִינָה חוֹשֶׁשֶׁת, כִּיּוֹן דִּאֵינָה בְּאִיסוּר כָּל יְמֶיהָ - כִּי לֹא נִיסַת נִמְצֵי, נִיחוּשׁ דִּלְמָא אוֹלָה לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לֵה, וְאֵם תֹּאמַר: בֵּין חֲכָם בֵּין בַּעַל אֵין יִכּוֹלֵין לְהַפֵּר שֶׁלֹּא בְּפִי הִתּוּמָּיִם? אֵם אֲמִרִינִן בְּנִדְרִים בִּפְרָק "רִבִּי אֲלִיעֶזֶר" (סָה.א.) דְּהַמּוֹדֵר הֵנָּה מִחְבִּירוֹ אֵין מִתְרִין לֹא אֲלֵא בְּפִינִי, וְיִלְיָן מִשְׁנַע וְנִגְדִיקָה: בְּמִדּוּן נִדְרָה - בְּמִדּוּן לָךְ הִתְרִין נִדְרָךְ וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּבִרְעִיבֵר, אֵם הִפֵּר - מוֹפֵר, תִּרְעֵי, מִדְּסִמְךָן צִדְקִיּוֹן שְׁהִיא חֲסִיד גִּמּוֹר עַל מַה שְׁחִתְּרִיו לֹא טִנְהִרְרִין שֶׁלֹּא בְּפִי נִבּוּכַדְנֶצַּר. וְעוֹד: דְּטַעַם דֵּאֵין מִתְרִין לֹא אֲלֵא בְּפִינִי מִפְּרִשׁ בִּירוּשְׁלַיִם דְּנִדְרִים, דִּאֲמַר הָחֵם בִּפְרָק "הַשּׁוּתָפִין": הַמּוֹדֵר הֵנָּה מִחְבִּירוֹ בְּפִינִי - אֵין נִשְׁאֵל אֲלֵא בְּפִינִי, שֶׁלֹּא בְּפִינִי - נִשְׁאֵל בֵּין בְּפִינִי בֵּין שֶׁלֹּא בְּפִינִי, רִבִּי יִחוּנָן אָמַר: מִפְּנֵי הַבוּשָׁה, וְרִבִּי יִהוּשֻׁעַ בֵּין לִי אָמַר: מִפְּנֵי הַחֲשֵׁד, וְאִתָּא הֵיא מִפְּלֹגְתָא כְּהִלָּין מִפְּלֹגְתָא, דִּתְנֵיא: יוֹם הַכְּפֻרִים צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת מַעֲשֶׁיךָ, דְּבִרִּי רִבִּי יִהוּדָה בֵּן בְּתִירָא, רִבִּי עֲקִיבָא אָמַר: אֵין צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת מַעֲשֶׁיךָ, פִּירֶשׁ מִפְּנֵי הַבוּשָׁה - שְׁחִתְּבִישׁ לְפִינִי בְּמַה שְׁנִדְרָה הֵנָּה מִמֶּנּוּ, וְכֵן מִפְּרֶשׁ מַעֲשֶׁיךָ כִּדִּי שִׁתְּבִישׁ מַחֲסֵיא, וְמִנְאֵן דִּאֲמַר מִפְּנֵי הַחֲשֵׁד - פִּירֶשׁ: שֶׁלֹּא יִחֲשְׁדוּהּ שְׁעִבֵר עַל נִדְרֵהּ, וְלִכְּנִי לֹא פִירֶשׁ מַעֲשֶׁיךָ, שֶׁלֹּא יִחֲשְׁדוּהּ בִּשְׂאָר עֵבִירוֹת, וְהִשְׁתָּא נִיחָא הֵבָא, דֵּלֵא שִׁיךְ לֹא בּוּשָׁה וְלֹא חֲשֵׁד, דֵּלֵא יֵדֵעַ אֵין קַבְּלָה כְּלָם מִכְּתוּבָתָהּ, הֵיא דִּילִף מִשְׁנַע וְנִגְדִיקָה - הֵינֵן כְּרִבִּי יִהוּשֻׁעַ בֵּין לִי, דִּהֵחָם מִפְּנֵי הַחֲשֵׁד, אִיכָא, מִפְּנֵי בּוּשָׁה לִיכָא.

קִסְבָּר צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר - בִּירוּשְׁלַיִם מִשְׁמַע דְּחִכִּי קִימָא לָךְ, וְהִדְחָה דִּאֲתָא קְמִיָה דְּרִבִּי בִּנְיָ, אָמַר לִיה: הִתְרִי לִי נִדְרִי, אָמַר לִיה: אָמַר לִיה: וְכִי עֲבִירִין בְּרִיךְ אָמַר לִיה: לְחַצֵּק בְּקוֹבִיא קִאֲמִנָא, אָמַר לִיה: בְּרִיךְ שְׁבַחֵר דְּבִרְבִי הַכְּסִים, שְׁאֲמִרִי: צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר, דֵּאֵין לֹא דְּפִרְשֵׁת לְנִדָּר - הִתְרַחֲוִיהוּ לָךְ, וְאֵם תֹּאמַר: בִּפְרָק "שׁוּם הִתּוּמָּיִם" (עֵרִכִין כ.א.) גִּבִּי מְקִידֵשׁ נִבְסִי חִדְתָּהּ עֲלִיו כְּתוּבָה (וְבַעַל חֻב) דְּקִאֲמַר רִבִּי אֲלִיעֶזֶר: כְּשֶׁהוּא מִגְרֶשֶׁה - יִדְרִי הֵנָּה, וְרִבִּי יִהוּשֻׁעַ אָמַר: אֵינוּ צִרְךָ, וּמִפְּרֶשׁ דְּפִלְגִי בְּנִדְרֵי שְׁחֹדֵר בְּרִיבִים, דְּרִבִּי אֲלִיעֶזֶר סִבֵּר דֵּאֵין לֹא הִפְרָה, וְרִבִּי יִהוּשֻׁעַ סִבֵּר יֵשׁ לֹא הִפְרָה, וְרִבִּינֵי צִרְךָ דְּקִאֲמַר - הֵינֵין דֵּאֵינוּ מוֹעִיל, וְאֵם כֵּן תִּקְשֵׁי, כְּדִפְרִיךְ הָחֵם לְעִיל: לִימָא רַב הוֹנָא כְּתִנְאִי אָמַר לְשִׁמְעֵתִיהָ!! דִּכּוּן דְּרַב הוֹנָא סִבֵּר צִרְךָ לְפִרְשׁ - אֲמִינָא אֵינוּ מוֹעִיל: וְאֵם כֵּן הֵא דְּרַב הוֹנָא דְּפִרְיָ לְפִרְשׁ - הוּוּ כְּתִנְאִי מוֹעִיל לֹא קִימָא הָחֵם מִסְקָא חִכִּי.

תִּנְנִי הַנּוּשָׁא נִשִּׁים כִּי - הוּא הָדִין מְצִי לְמִפְרָךְ מִמְתַּנִּיתָן וְהִכָּא, וְתִנְנִי עַלֵה נִדְרֵי וְעוֹבֵד יוֹרֵד וּמִגְרֶשׁ - קֶשֶׁה לְרִבִּי יִצְחָק: דִּאֲמִינָא הוֹצִיךְ לֵאלִתּוּי "תִּנְנִי עַלֵה": לְפִרְךָ מִמְתַּנִּיתָן גּוֹפִיָה, דְּקִתְנִי: פִּסּוֹל עַד שִׁידוֹר הֵנָּה!! וְאֵין אֲמִרָתָא אֵין צִרְךָ לְפִרְשׁ הַנֶּדֶר - לִחוּשׁ דִּלְמָא כִּי! וְנִרְאֵה לִי דִּאֲמַתְנִיתָן הוּוּ מְצִי לְמִימֶר דְּפִסּוֹל מִלְּעֻבּוֹד אֲפִילוּ גִרְשָׁה, עַד שִׁידוֹר הֵנָּה שֶׁלֹּא יִקַּח לְעוֹלָם נִשִּׁים פִּסּוֹלוֹת יוֹתֵר, וְלִכְּךָ לֹא שִׁיךְ לְמִפְרָךְ לִחוּשׁ דִּלְמָא כִּי, כִּיּוֹן דְּכִבְרֵי גִירֶשׁ - תּוֹ לִיכָא לְמִיחוּשׁ דִּלְמָא יִשְׁאֵל עַל נִדְרֵי כִּדִּי לִיקַח נִשִּׁים פִּסּוֹלוֹת, אָבֵל הֵא דִּתְנִי וְעוֹבֵד וּמִגְרֶשׁ - פִּרְיָ שְׁפִיר, כִּיּוֹן דְּעִדְרִין לֹא גִרְשָׁה - יֵשׁ לִחוּשׁ דִּלְמָא אוֹל לִגְבִי חֲכָם, וְשׁוֹר לִיה, וְלֹא יִגְרֶשׁ.

וּשְׁמִינִים בַּחֲמִשָּׁה מִנָּה - הִיבָאֲתָם לְפִינֵי, וּשְׁמִינִי דְּמִינִן חֲמוּשָׁה מִנָּה, גִּט בִּימְכֵן הוּוּ - יִבְמָה הִיא זֶה שֶׁנֶּחַן לֵה גַט, לְפִסּוֹלָה עַל הָאֶחָד, וְהֵיא בִּאֵה לְגִבוּת כְּתוּבָה מִנְכִּסִּי בַעֲלָה הָרֶאשׁוֹן שְׁחִתְּרָמְלָה הִימְנָה, לֹא שֵׁנו - דְּגִבּוּיָא בְּהִדְרָה, אֲלֵא בִּשְׁלֵא נִיסַת - לֵאחֲרֵי בִשְׁעַת גְּבִיית כְּתוּבָה, דְּמִיפֵר לֵה כְּעַל - הֵיא סוֹמְכָת עַל כֵּךְ, וְנִדְרָתָהּ גּוֹבָה עַל שְׁקֵר, בְּקוֹדֶרֶט - בְּנִדְרִים שְׁקִדְמוּ לְנִשְׁוֹאִין, צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר - הַנִּשְׁאֵר!! אָמַר רַב אֲשִׁי: הֵהוּא גִט יִמְכִּין הוּוּ, "הַתְּקִין רִבִּין גְּמִלְאֵל הִזְקֵן שְׁתֵּתָהּ נִדְרָתָה" כִּי, אָמַר רַב הוֹנָא: לֹא שֵׁנו אֲלֵא בִּשְׁלֵא נִיסַת, אָבֵל נִיסַת - אֵין מִדְרִינִן אוֹתָהּ, נִיסַת מָאִי טַעְמָא - דְּמִיפֵר לֵה בַּעַל, כִּי לֹא נִיסַת נִמְצֵי - לְכִי מִסְקָא מִיפֵר לֵה בַּעַל! - אֵין הַבַּעַל מִיפֵר בְּקוֹדֶרֶט - וְנִיחוּשׁ דִּלְמָא אוֹלָה לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לֵה! - קִסְבָּר: צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר, רַב נְחֲמָן אָמַר: אֲפִילוּ נִיסַת, - נִיסַת, וְדֵאֵין מִיפֵר לֵה בַּעַל! - דְּמִדְרִינִן לֵה בְּרִיבִים, מִיּוֹתִיבִי: נִיסַת - גּוֹבָה כְּתוּבָתָהּ אֵם נִדְרָה; מָאִי לֹאֵן נִדְרָה הִשְׁתָּא? - לֹא, דְּנִדְרָהּ מַעֲקָרָא, - וְהִתְנִיָּא: נִיסַת - נִדְרָתָהּ וְגוֹבָה כְּתוּבָתָהּ! - תִּנְנִי הֵיא, דִּאיכָא לְמִנְאֵן דִּאֲמַר: נִדָּר שְׁחֹדֵר בְּרִיבִים - יֵשׁ לֹא הִפְרָה, וְאִיכָא לְמִנְאֵן דִּאֲמַר: אֵין לֹא הִפְרָה, אִיבְעִיָּא לֵה: צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר, אוּ אֵינוּ צִרְךָ? רַב נְחֲמָן אָמַר: אֵינוּ צִרְךָ, רַב פִּפְאָ אָמַר: צִרְךָ, רַב נְחֲמָן אָמַר: אֵינוּ צִרְךָ, דֵּאֵין אֲמִרָתָה צִרְךָ, וְיִמְנִין דְּרִינִין לִיה לְרִיבִיּוֹרָה, וְהָכֵם מָאִי דְּשִׁמְעֵי מִיפֵר; רַב פִּפְאָ אָמַר: צִרְךָ, מִשּׁוּם מִיּוֹלָתָה דִּאֲסִיּוּרָא, תִּנְנִי: הַנּוּשָׁא נִשִּׁים בְּעִבְרִיָה - פִּסּוֹל עַד שִׁידוֹר הֵנָּה, וְתִנְנִי עַלֵה: נִדְרֵי וְעוֹבֵד, יוֹרֵד וּמִגְרֶשׁ; וְאֵין אֲמִרָתָה אֵינוּ צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר, לִחוּשׁ דִּלְמָא אוֹל לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לִיה! דְּמִדְרִינִן

וּשְׁמִינִים בַּחֲמִשָּׁה מִנָּה — הִיבָאֲתָם לְפִינֵי, וּשְׁמִינִי דְּמִינִן חֲמוּשָׁה מִנָּה, גִּט בִּימְכֵן הוּוּ — יִבְמָה הִיא זֶה שֶׁנֶּחַן לֵה גַט, לְפִסּוֹלָה עַל הָאֶחָד, וְהֵיא בִּאֵה לְגִבוּת כְּתוּבָה מִנְכִּסִּי בַעֲלָה הָרֶאשׁוֹן שְׁחִתְּרָמְלָה הִימְנָה, לֹא שֵׁנו — דְּגִבּוּיָא בְּהִדְרָה, אֲלֵא בִּשְׁלֵא נִיסַת — לֵאחֲרֵי בִשְׁעַת גְּבִיית כְּתוּבָה, דְּמִיפֵר לֵה כְּעַל — הֵיא סוֹמְכָת עַל כֵּךְ, וְנִדְרָתָהּ גּוֹבָה עַל שְׁקֵר, בְּקוֹדֶרֶט — בְּנִדְרִים שְׁקִדְמוּ לְנִשְׁוֹאִין, צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר — הַנִּשְׁאֵר!! אָמַר רַב אֲשִׁי: הֵהוּא גִט יִמְכִּין הוּוּ, "הַתְּקִין רִבִּין גְּמִלְאֵל הִזְקֵן שְׁתֵּתָהּ נִדְרָתָה" כִּי, אָמַר רַב הוֹנָא: לֹא שֵׁנו אֲלֵא בִּשְׁלֵא נִיסַת, אָבֵל נִיסַת — אֵין מִדְרִינִן אוֹתָהּ, נִיסַת מָאִי טַעְמָא — דְּמִיפֵר לֵה בַּעַל, כִּי לֹא נִיסַת נִמְצֵי — לְכִי מִסְקָא מִיפֵר לֵה בַּעַל! — אֵין הַבַּעַל מִיפֵר בְּקוֹדֶרֶט — וְנִיחוּשׁ דִּלְמָא אוֹלָה לִגְבִי חֲכָם וְשׁוֹר לֵה! — קִסְבָּר: צִרְךָ לְפִרְשׁ אֶת הַנֶּדֶר, רַב נְחֲמָן אָמַר: אֲפִילוּ נִיסַת, — נִיסַת, וְדֵאֵין מִיפֵר לֵה בַּעַל! — דְּמִדְרִינִן לֵה בְּרִיבִים, מִיּוֹתִיבִי: נִיסַת — גּוֹבָה כְּתוּבָתָהּ אֵם נִדְרָה; מָאִי לֹאֵן נִדְרָה הִשְׁתָּא? — לֹא, דְּנִדְרָהּ מַעֲקָרָא, — וְהִתְנִיָּא: נִיסַת — נִדְרָתָהּ וְגוֹבָה כְּתוּבָתָהּ! — תִּנְנִי הֵיא, דִּאיכָא לְמִנְאֵן דִּאֲמַר: נִדָּר שְׁחֹדֵר בְּרִיבִים — יֵשׁ לֹא הִפְרָה, וְאִיכָא לְמִנְאֵן דִּאֲמַר: אֵין לֹא הִפְרָה, אִיבְ

הַשְּׂמָנָה – אחרי שנישאת, וקשה על רב הונא שאמר שאחרי
שנישאת אין מדירים אותה. מתרצת הגמרא, לא – אין כוונת
הברייתא שנדרה עכשיו אחרי הנישואין, אלא דְּנִדְרָה מֵעֵיקָרָא –
קודם הנישואין, וגובה את כתובתה אף אחרי הנישואין כיון שאין
הבעל מיפר נדרים שנדרה קודם הנישואין.
הגמרא מקשה מברייתא אחרת: וְהַתְּנִינָא, אם האלמנה נִסְתָּה,
נִדְרָתָה ליתומים וְגוֹבָה בְּתוֹכָהּ, ומבואר שנודרת עכשיו, לאחר
שנישאת, וקשה על רב הונא. מתרצת הגמרא, תְּנִינָא הִיא – ענין זה
תלוי במחלוקת תנאים, שנחלקו אם נדר שהודר ברבים יש לו
הפרה או לא, דְּאִיכָא לְמָאן דְּאָמַר – יש מי שאומר שְׁנִדְרָה שְׁהוּדָה
בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה, וזו דעת חכמים, ולשיטתם אין להדיר אלמנה
שנישאת שהרי הבעל יפר לה, וכך סובר רב הונא. וְאִיכָא לְמָאן
דְּאָמַר – ויש מי שאומר, והוא רבי יהודה, שנדר שהודר ברבים אֵין
לוֹ הַפְּרָה, ולשיטתו אפשר להדיר אלמנה שנישאת כדי שתגבה
כתובתה, וכך סוברת הברייתא, וזו גם דעתו של רב נחמן.
הגמרא דנה האם צריך לפרט את הנדר: אִיכָא לְהוּ – נסתפקו בני
הישיבה, אדם שבא לחכם להתיר לו את נדרו האם צָרִיךְ לְפָרֵט
אֶת הַנִּדָּר ולומר את לשון הנדר ואת הסיבה שבגללה נדר, או אֵינוֹ
צָרִיךְ לְפָרֵט, ורק יאמר לחכם שנדר ואסר על עצמו דבר פלוני.
רַב נְחֶמְיָא אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵט וְרַב פִּשְׁמִי אָמַר צָרִיךְ.
מבאר הגמרא את טעמם: רַב נְחֶמְיָא אָמַר אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵט את
הנדר, דְּאֵי אִמְרֵת צָרִיךְ – שאם תאמר שצריך לפרט את הנדר,
ובלא זה אין ההיתר מועיל, יש לחשוש דִּינְחִינָא לִיהָ לְדִיבּוּרִיהָ
– פעמים שלא יאמר לחכם את כל פרטי הנדר, וְחֵכֶם מֵאֵי דְּשָׁמַע
מִיָּפֶר – והחכם יתיר לו רק את מה שאמר לו ולא את הנדר כולו,
והוא יסבור שהנדר הותר ויעבור על נדרו, לכן עדיף שלא יצטרך
לפרט. רַב פִּשְׁמִי אָמַר צָרִיךְ לְפָרֵט מִשּׁוּם מִלְּתָא דְּאִיפּוּרָא – פעמים
שאדם נודר כדי להמנע מעבירה ועתה רוצה להתיר את נדרו כדי
לעבור העבירה, ואם יפרט את הנדר החכם לא יתיר לו אותו.
הגמרא מקשה ממשנה על רב נחמן: תָּנִן – שנינו במשנה (בכורות מה)
כֹּהֵן הַנִּשְׂאָה נָשִׁים כְּעַבְדָּהּ – האסורות עליו כגון גרושה או חלוצה,
פְּסוּל לַעֲבוּדָה בבית המקדש עַד שִׁידוּד הַנָּאָה – שיאסור על עצמו
את הנאתה כדי שיגרשנה שהרי אסור לו לבא עליה. וְהֵנִי עָלָה –
ושנינו בברייתא בענין זה, הכֹּהֵן נִדָּר מִמֶּנָּה הֵנָּה וְעוֹבֵד – ומיד
מותר בעבודה בבית המקדש אפילו קודם שיגרשה, אחר כך יִוָּד
מהעבודה על המזבח ויִגְרֹשׁ את האשה. וְאֵי אִמְרֵת – ואם תאמר
כדעת רב נחמן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנִּדָּר, לִיחּוֹשׁ – יש לחשוש
דִּילְמָא אֲזִיל לְגַבֵּי חֵכֶם וְשָׂרִי לִיהָ – שמא ילך לחכם ויבקש ממנו
להתיר את נדרו שנדר ואסר את הנאת אשתו עליו, ולא יספר
לחכם שהיא אסורה עליו.

וְשָׁמְנוֹם – והערכנו את שווים של חפצים אלו בְּהַמְשָׁכָה מִנָּה שאותם
צָרִיךְ לנכות מסכום הכתובה, לְכַשְׁתָּבֵּא לִידָּכֶם – לבלב לגבות את
הכתובה הַנִּבְּחָה אֶת הַשְּׂאָרִי. הרי מוכח שגם גרושה מדירים ולא רק
אלמנה.
מתרצת הגמרא אָמַר רַב אֲשֵׁי המעשה הַהוּא שהקשית ממנו לא
עסק בגרושה אלא באלמנה, וְגַם יִכְמִין הוּא – הגט שקיבלה היה
גט של יבם. שבעלה של זו מת בלי בנים, וצריכה להתייבם לאחר
מאחיו. ובא אחד מן האחים ונתן לה גט ועל ידי זה פסל אותה
מלהתייבם. ובאה האלמנה לגבות כתובתה מנכסי בעלה, ולכן
נדרה ליורשי בעלה שכל פירות שבעולם ייאסרו עליה אם קיבלה
דבר מה עבור כתובתה מלבד החפצים האלו, וכתקנת רבן
גמליאל. אבל גרושה יכולה להישבע ואין מדירים אותה.
שנינו במשנה שֶׁהַתְּנִין רָבִן גְּמִלְיָאֵל הִנֵּהן שֶׁתֵּהָא האלמנה נִדְרָתָה כו'
ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה:
הגמרא דנה מה הדין אם כבר נישאת לאחר: אָמַר רַב הוּנָא לֹא שָׁנוּ
– לא שנינו במשנה שאלמנה נודרת כדי לגבות את כתובתה אֶלָּא
בְּשָׁלָא נִסְתָּה עֵדִין לאחר, אֶבְל נִסְתָּה לאחר, גובה כתובתה
מהיתומים וְאֵין מְדִירִין אותה. מקשה הגמרא, והרי בְּנִסְתָּה מֵאֵי
מִשְׁכָּא דְּמִיפֶר לָהּ כְּעַל – והרי הטעם שאם נישאת אין מדירים
אותה, הוא מפני שהבעל יפר לה את הנדר והיא סומכת על כך,
ואין תועלת בהדרתה, אם כן כִּי לֹא נִסְתָּה נָפִי – גם אם עדיין לא
נישאת לא תהסס לידור, שהרי לְכִי מְנַסְכָּא מִיפֶר לָהּ כְּעַל –
כשתינסא יפר לה הבעל. מתרצת הגמרא, אֵין הַכְּעַל מִיפֶר
בְּקוֹדֶשִׁין – הבעל אינו יכול להפר נדרים שהאשה נדרה קודם
הנישואין, ולכן לא יוכל להפר מה שנודרת ליתומים עכשיו.
מקשה הגמרא, גם כשעדיין לא נישאת, וְנִיחּוֹשׁ – נחשוש דִּלְמָא
אֲזִילָה לְגַבֵּי חֵכֶם – שמא אחרי שתדור תלך לחכם, וְשָׂרִי לָהּ – ויתיר
לה את הנדר. מתרצת הגמרא קָכְרַב – רב הונא סובר שהבא
לחכם שיתיר לו את נדרו צָרִיךְ לְפָרֵט לפני החכם אֶת הַנִּדָּר – את
לשון הנדר ואת הסיבות שהביאוהו לנדרו. וכשהחכם ישמע
שנדרה כדי לגבות את כתובתה מהיתומים, לא יתיר לה את הנדר.
רב נחמן חולק על רב הונא: רַב נְחֶמְיָא אָמַר אִפְּלוּ אם כבר נִסְתָּה
האלמנה ובאה לגבות כתובתה, מדירים אותה. שואלת הגמרא,
והרי אם נִסְתָּה, וְדֵאֵי מִיפֶר לָהּ כְּעַל וזמא יועיל הנדר. משיבה
הגמרא, דְּמְדִירִין לָהּ בְּרַבִּים – כוונת רב נחמן היתה שמדירים
אותה בפני עשרה בני אדם, והוא סובר שנדר שהודר ברבים אין
לו הפרה.
הגמרא מקשה על רב הונא: מִיִּתְיָבִי מברייתא ששנינו, אם
האלמנה נִסְתָּה, גוֹבָה בְּתוֹכָהּ אֵם נִדְרָה ליתומים, כתקנת רבן
גמליאל. מֵאֵי לָאוּ – בפשטות משמע שכוונת הברייתא שְׁנִדְרָה

”דאגה בלב איש ישחנה”, ואמרו רבותינו זיכרונם לברכה שני פירושים:
סיחנה מדעתו, ושיחנה לאחרים. ופירש ה”צמח-צדק”: לאחרים רק
בגוף, אבל מאוחדים עמו, שמרגישים את עניינו

היום יום כה סיון

עצמם שאמרו שזו חתימת ידם, אחרי שנטען שהיא מזויפת, אז גם
שטר זה שלפנינו כשר. ואם לאו – שלא מצאו חתימה דומה,
השטר פסול, שהרי הנתבע טוען שהוא מזויף. ואמר רבן גמליאל
תקנה גזילה התקינה שיהיו מפרשי שמוותיהן גניזין – בכל
השטרות, ויודעים בית דין מי העד החותם ויקיימו את חתימתו.
ותקנה זו היא מפני תיקון העולם, כדי להקל על בני האדם לקיים
את שטרותיהם.
הגמרא מבארת האם יש דרכים נוספות לחתום בשטר: שואלת
הגמרא שמדברי הברייתא נשמע שהתקנה היתה לפרש את שמות
העדים, ובסימנא לא – אבל סימן אחר שמייוחד לאותו עד אין זה
מועיל, והא רב לא היה חותם את שמו אלא צייר פירא – היה
מצייר גז, ורבי חנינא צייר חרותא – ענף של דקל. רב חסדא כתב
את האות 'סמך' ורב הושעיא כתב את האות 'עין', רבה בר רב
הונא צייר כוכבתא – וילון של ספינה, ומוכח שאין צורך לפרש את
שמות העדים בגט. מתרצת הגמרא. שאני רבנן – שונה דינא של
חכמים דרבנאן סימניהו – שאנשים בקיאים בסימניהם ויודעים
על כל סימן מי החכם שעשאו. שואלת הגמרא מעיקרא במאי
אפקעיהו – כיצד התפרסם הדבר מתחילה שזו חתימתם, הלא היו
צריכים לפרש את שמותם בשטרות. עונה הגמרא בדרבנא – היו
עושים סימנים אלו בכתבי שאלות ותשובות וכן בכתבי שאילת
שלום, וכשהדבר התפרסם השתמשו בסימנים אלו גם בשטרות:
שינו במשנה, הלל התקין פרוסבול וכו' מפני תיקון העולם: תנן
התם במסכת שביעית (פ"א מ"א), חוב שהמלוה כתב עליו פרוסבול,
אני משמט בשביעית, אלא יכול הוא לתובעו אף לאחר שעבר על
החוב שנת השמיטה. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל תנן שראה
את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה, מחשש שהחוב ישמט בשנה
השביעית, ויעברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו ט), והשמר לך פן
יהיה דבר עם לבבך כלעגל וגו' לאמר קרבה שנת השבע שנת
השמיטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרר עליך אל ה'
ויהיה בך חטא' עמד והתקין פרוסבול, כלומר שהמלוה ימסור את
שטרות החוב שלו לבית דין שיתבעו את חובו, ויכתוב על כך
שטר, וזהו הנקרא פרוסבול. וזה הוא גופו – הנוסח של שטר
פרוסבול 'מוסרני לכם פלוני [ופלוני] דינין שבקסום פלוני, שכל
חוב שיש לי אצל פלוני הלוה שאנכנו כל זמן שארצה, והדינין
חוזמים בשטר למטה, כדי לאשר שאכן נמסרו להם השטרות, או
שהעדים חותמים, וזו עדות שהוא מסר את השטרות לבית דין.
מקשה הגמרא, ומי איבא מידי – האם יתכן כזה דבר, דמדאורייתא
משמטא שביעית, והחוב כבר לא קיים, והתקין הלל דלא משמטא
– ותיקן הלל שהחוב לא ישמט, ונמצא שהלל עוקר בתקנתו דבר
מהתורה. מתרצת הגמרא, אמר אביי, הלל תיקן פרוסבול בשביעית
בזמן הזה, ורבי היא – והוא סובר כרבי ששמיטת כספים בזמן הזה
נוהגת רק מדרבנן, ולכן יכול היה הלל לתקן פרוסבול.
דתניא, רבי אמר, נאמר בתורה (דברים טו ב), וזה דבר השמטה
שמו', בפסוק מוכר פעמיים ענין 'השמטה', ולמדו מזה, שבשתי
שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע, לאסור עבודת הקרקע
בשביעית, ואחת שמיטת כספים, שהשביעית משמטת את
החובות. ונכתבו שתי השמיטות זו לזו, להקישם וללמד, בזמן
שאחת משמט קרקע, ונאסר בעבודת הקרקע מהתורה, בזמן זה
אחת גם משמט כספים מהתורה. אבל בזמן שאי אפשר משמט קרקע
מהתורה, כגון אחרי החורבן כשכבר שבטלה קדושת הארץ, אי
אפשר משמט כספים, ומן התורה החובות אינם נשמטים,

מתרצת הגמרא דמדרינן ליה – מדירים את הכהן כרבים – בפני
עשרה בני אדם. מקשה הגמרא, הניחא למאן דאמר, נדר שהנדר
כרבים אין לו הפרה, ואין חשש שילך לחכם שיתיר לו הנדר, אלא
למאן דאמר הסובר שנדר שהנדר ברבים יש לו הפרה, מאי איבא
למימר – כיצד תתיישב המשנה, הלא הכהן ילך לחכם ויתיר לו
את הנדר. מתרצת הגמרא, דמדרינן ליה – שמדירים אותו על דעת
כרבים – בית דין אמרים לו אנו מדירים אותך הנאה מאשה זו על
דעתינו, ונדר על דעת רבים אי אפשר להחיר בלי רשות מהרבים.
ודין זה מוסכם לכולי עלמא, וכמו דאמר אמימר, הלכתא – הלכה
היא שאפילו למאן דאמר נדר שהנדר כרבים יש לו הפרה, אבל נדר
על דעת רבים אין לו הפרה. והני מילי – וזה דווקא כשרוצה להחיר
את הנדר לצורך דבר הרישית אבל לצורך דבר מצוה גם נדר על
דעת רבים יש לו הפרה. כי ההוא – כמו המעשה באותו מקרי
הדרבנן – מלמד תינוקות דאדריה – הדירו רב אחא על דעת רבים
שלא ילמד עוד תינוקות, מפני דהוה פשע בינוק – שהיה מכה את
התינוקות יותר מדאי. ואדריה – והחזירו רבינא לאחר שהחיר
את נדרו, דלא אשתכח – כיון שלא מצאו מלמד אחר דדריק
בנותיה – שדייק כמותו בלימוד התינוקות:
שינו במשנה, והעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם –
לתועלת בני אדם ותקנתם:
מקשה הגמרא, איך המשנה אומרת שרבן גמליאל תיקן שהעדים
יחתמו על הגט מפני תיקון העולם, הלא דאורייתא הוא – דין זה
הוא מהתורה, דכתיב בפסוק (ירמיה לב מד) שעוסק בכתובת שטר
קניית קרקע, 'כתוב בפסוק וחתום', ירמיה מנבא בשם ד' שאף
שנגזרה על עם ישראל גלות בבל, הם עתידים לשוב לארץ
ישראל ולקנות בה שדות, לכתוב שטר על כך ולהחתיים בו עדים.
ומשם נלמד שכל שטר אפילו גט, מקבל את תוקפו בחתימת
העדים. מתרצת הגמרא, אמר רבה לא צריכא – לא תיקן רבן
גמליאל תקנה זו אלא לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה פרי –
העדים שראים את מסירת הגט מיד הבעל ליד האשה הם
הנותנים תוקף לגט שיחול, ויכרת את הקשר בין הבעל לאשה.
ותקינן רבנן עדי התיקא – שהעדים יחתמו על הגט מפני תיקון
העולם. והתועלת לבני אדם בחתימת עדים משום, דומיין –
שפעמים קורה שכאשר האשה באה עם הגט לבית דין להנשא,
דמייתי סהדי – שעדי המסירה כבר מתו אי נמי זימנין דאולי – וכן
פעמים שעדי המסירה הלכו למדינת הים, ואין מי שיעיד שהגט
נמסר לידה מהבעל. לכן תקנו שעדים יחתמו בגט וזו עדות שהגט
הגמרא מביאה תירוץ נוסף שתקנת רבן גמליאל גם לרבי מאיר. רב
יוסף אמר אפילו תיקא – אפשר לומר שתקנת רבן גמליאל נתקנה
אפילו לרבי מאיר הסובר שעדי החתימה כרתי, וחתימת העדים
בגט היא מהתורה. אלא שקודם התקנה היו העדים חותמים בגט
בלא לכתוב את שמם, אלא 'אני פלוני חתמתי עד'. והתקינן שיהיו
עדים מפרשי שמוותיהן גניזין, והעד חותם 'אני ראובן חתמתי עד',
מפני תיקון העולם – לתועלת ותקנת בני אדם. והתועלת שבדבר
מבוארת בברייתא, בדתניא, בראשונה – קודם תקנת רבן גמליאל
היה העד כותב אני פלוני חתמתי עד. ואם הנתבע היה טוען
שהשטר מזויף ורצו לקיים את חתימת העדים, לא היתה אפשרות
להזמין את העד לבית דין כדי לוודא שזה כתב ידו, שהרי לא
יודעים מי הוא. ולכן אם בית דין מצאו כתב יד יוצא מקום אחר
– שטר אחר עם חתימה דומה שהתקיימה בבית דין על ידי העדים

אמר אממר הלבנת אפילו למאן דאמר כו' - במכות (טז,א) גרסינן ברוב ספרים: אמר אממור: הלבנתא, נדר שהודר ברבים - יש לו הפרה, על דעת רבים - אין לו הפרה. ולפי גירסא זו משמע דכן הלכה, דנדר שהודר ברבים - יש לו הפרה, ולמאן דרס נמי: אפילו למאן דאמר כו', שלא בא לפסוק בהודר ברבים - מכל מקום, מדפסק בעל דעת דהיה דאין לו הפרה - מכלל שסובר דברבים יש לו הפרה, דאי אין לו - כל שכן על דעת רבים, ומה הוצרך לפסוק הלבנתא בעל דעת רבים, כיון דאפילו ברבים אין לו הפרה? ושלא בלשון פסק היה לו לומר: אפילו למאן דאמר ברבים יש לו הפרה כו', אף על גב דקאמר לעיל דמודרין ליה ברבים אליבא דרב נחמן, דקימא לן כוותיה בדני, ולענין דינא אשתיל לענין פרען כתובה - הא פריך בתר הכי: הניחא למאן דאמר, ואיכא למימר דאירב נחמן נמי קמי. ומהאיראה רב אטא נמי להחזא מקרי דרדקי על דעת רבים - משמע דקסבר דברבים יש לו הפרה, ורב יוסף דאמר ב"עריב פסחים" (פסחים ק"א): אדור ברבים דלא אשתי שיכרא - משמע דקסבר דברבים אין לו הפרה - לא קיימא לן הכי.

אבל לבשר מצוה יש לו הפרה - אומר רבינו תם: משום דמסתמא נידח לחו לרבים, משום מצוה. ועוד אומר רבינו תם: "דעתי - היינו כשאמר 'על דעת פלוני ופלוני', אפילו שלא בפניהם, אבל 'על דעת רבים' סתם - לאו כלום הוא. ועל דעת יחיד, אף על פי שפרט על דעתו - יכול חכם להחזיר. ושיך לעיל דל"ב במשנהו **והעדים** חותמין על הגז כו' - רבינו תם מזה מספרו וי"ו מה'עדים'. ושמו משום דהוה משמע דרבנן גמליאל תיקו, ובגמרא אמר רבן גמליאל: תקנה גדולה התקיע - משמע דמקורם נתקנה. **מי** איכא מידי דמדאורייתא משמט שביעית ותיקו, והלל דלא משמט - השתא לא בעי רבא לשנויא אחך קושיא דהפקר בית דין היה הפקר, כדמשני בתר הכי. משום דקשיא ליה, דלא היה לו להלל לעקור שביעית שהיא דאורייתא. ואף על גב דדרשנין בספרי "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט דרך" (דברים טו) - ולא של אחיך בידך, מכאן אמר: המלוח חזירו על המשכן, הדמוס שטרותיו לבית דין - אין משמטין, מכל מקום לא היה לו לעשות תקנה ללמד לעשות כן, שביטל בכך השמטת כספים שצותה תורה. ובקונטרס פירש דרבא קאי נמי לשנויא פרכא דהבא, ודרשא דספרי עיקרא אמלח על מושבא, דמוסר שטרותיו הוי מטעם דהפקר בית דין היה הפקר, אלא דאקרא קסמין לה. **בזמן** שאתה משמט כו' - פירש בקונטרס: דהשמטת קרקע לא נהגא בבית שני, כדאמרין בירושלמי בפרקיין: מנין שאין שמיטה נהגת אלא בזמן שהזיבל נהג - שנאמר "וזה דבר שמיטה שמוט" - אחת שמיטת יזבל ואחת שמיטת שביעית כו', ובבית שני, והאיל ולא נהג יזבל, שלא היו כל יושביה עליה - לא נהגא שמיטה מדאורייתא. והא דאמרין בערכין (לב"ב), מנו ויזבלת לקרש שמיטין - דהינו מדרבנן, וקשה לרבינו תם: דהיה

על דעת רבים - כך יאמרו לו: הרי אנו מדירין אותך על דעתנו. והני מילי - דאין לו הפרה. לדבר הרשות - שאין צריכים להפרתו לצורך דבר מצוה. דאריה - שלא ילמד עוד תעוקות. דהוה פשע בנזק - חובטן יותר מדאי. לרב **אלעזר דאמר** - בפרק בתרא (גיטין פ"א) עדי מסירה כרתי. דקתני, רבי אלעזר אומר: אפילו אין עליו עדים אלא שנתנו להו כפיני עדים - כשר, והאי קרא עצה טובה לפי ששמע כלן תיקון העולם - דלמא מייתי עדי מסירה, ומערער בעל לומר: לא גירשתיה. **ספרשי** שפותיין - ראובן או שמעון, מעיקרא לא היו חותמים אלא: אני פלוני חתמתי עד, ולא היה נזקב שמו. **כדתנא כו' אם** היה כתב ידו **יוצא** מפקוס אחר כשר - דמתוך שלא היה מפרש שמו - לא היו יודעין לבקש עדים מכירים ויודעים שיעידו על כתב ידו, והי צריך לחזר אחר שטרות אחרים שחתמיהם דומה לזו, ונתקיימו בבית דין על ידי העדאת ההתנאות עצמן, כדקימא לן בכתובות (כ"א), אין מקיימין את השטר אלא משטר שקרא עליו שערע והחזוק בבית דין. **פגני** תיקון העולם - שמתאחר שיתפרשו שמותם - יחזרו אחר יודעיהם ומכיריהם להעיד על כתב ידם. צייר כורא - ולא היה חותם שמו. חרומא = ענף של דקל. **מבורא** = וילון ספינה. **מעיקרא כנמי אפקעינהו** - במה הדיעו לבריות שאלה חותמיהן? בשטרות ליכא למימר מעיקרא - דהא אמרת "התקנו". **בדיסקין** - שטרי שאלות ותשובות. ושלומות. **אינו משפס** - מאחר שכתב פרוסבול אינו משמט חזר בשביעית. **מוסרי לבם** - את שטרותי, שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש. ולקמן מוקי דיש כח בידם להפקיע ממונו של זה וליתן לזה, במקום שיש סגור ותקנה. והתקין חלל - דלא תשמט, ועקב דיבר מן התורה. **בשביעית בזמן הזה** - והלל כרבי סבירא ליה, דאמר: שביעית להשמטת מלזה בזמן הזה דרבנן הוא. ואף על גב דהלל בבית שני היה - סבירא ליה לאביי דבבית שני, הואיל ולא היה יזבל נהג - לא נהגו שמיטין מדאורייתא. ודאמרין בערכין (לב"א), מנו ויזבלת לקרש שמיטין - מדרבנן קאמר. ומצאתי בתלמודי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי: מנין שאין השמיטה נהגת אלא בזמן שיוזבל נהג - שנאמר "וזה דבר שמיטה שמוט" - אחת שמיטת יזבל ואחת שמיטת שביעית. אבל בתורה כהנים ראינו דשביעית נהג בזמן שאין יזבל נהג, ואומר אני שהוא מחלוקת. **בזמן שאי אתה משפס קרקע** - כגון עכשיו, שבטלה קדושת הארץ. **אי אתה משפס כספים** - ואף על פי שהשמטת כספים חובת הגוף היא, ואינה תלויה בארץ - וליפניו בקדושתא דלא נהגא.

הכתוב כדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - **אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע** - אי אתה משמט כספים; ותקיע

לו להביא החיא בירושלמי. ואפילו נאמר דסמין אהחיא, חך דהבא מייתי משום כספים - אכתי קשה בריש מועד קטן (כ"ב) דפרקי: חרישה חריעה בשביעית מי שרי ומייתי חך דהבא, והתם לא שייך כלל לאתויי אלא החיא בירושלמי! ונראה לרבינו תם: דהשמטת קרקע דהבא והתם לא איירי בחרישה חריעה, אלא בשדות החזרות לבעלים ביזבל. והשמטת קרקע קרי ליזבל, ולשביעית - השמטת כספים. דשמיטה משמטת כספים ולא יזבל, כדאמרין בהדיא בפרשת "ראה אנכי" ודרשי לה מ"דבר השמיטה שמוט", וזכי קאמר: בזמן שאתה משמט יזבל - אתה משמט שביעית. כי החיא בירושלמי. ואומר רבינו תם: דבבית שני נהג יזבל, דאמרין בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה" (כריתות י"א), "ואשמים איל צאן על אשמתם" - מלמד שכולן שפחות חרופות בעלו. ושפחה דרופה היינו חצה שפחה חוציה בת חורין והוארסת לעבד עברי, ועבד עברי אינו נהג אלא בזמן שהזיבל נהג, כדאמר בסוף פרק "המקדיש שדה" (ערכין כ"ט,א), ולא מסתבר לומר שהביאו על שבעלו שפחות חרופות בבית ראשון, כדאשכחן בסוף פרק קמא דהוריות (ו"א), שהביאו על עבודה זרה שעברו בימי צדקיהו - דבעבודה זרה אשכחן דנחשדו, אבל על שפחה חרופה לא אשכחן דנחשדו. ועוד: דהא נהג בתי ערי חומה בבית שני, כדתנן במסכת ערכין (לב"א) ומייתי לה לקמן ב"מי שאחז" (ע"ב), בראשונה היה נטמן, התקינו כו', ואמרין נמי בסוף "המקדיש שדה" (ערכין כ"ט,א) דבתי ערי חומה אין נוהגין אלא בזמן שיוזבל נהג, ולא תיקון הלל פרוסבול לדורו, שהרי היה בזמן הבית, והדלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאתן בפני הבית מאה שנה (שבת ט"א), אלא לאין חורבן, דהוה

דחוי דיעי דחרוב ביתא, כדאמרין בגיור בפרק "בית שמאי" (לכב). והא דבעי בסמוך: לדריה תקין - לאו לדריה ממש, אלא לדור הסמוך אחר חורבן, אי נמי: הדיא בעיא - אליבא דרבא, דמשני הפקר בית דין היה הפקר. והא דאמר בסוף ערכין (לכב) מנו יובלות לקדש שמיטין דנמשע דיובל אל נגז - היינו למאי דסלקא דעתך היתם מעיקרא דלא חזור עשרת השבטים שגלו, ולא היו בגלות בכל אלא שני שבטים, וכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה. אבל במסנא דאמרין דירמיהו החזירן ויחשיו מלך עליהן - נמצאו דחיו שם משנים עשר שבטים, ואף על גב שלא עלו כולם - חשיב כל יושביה. ומיהו קשה: דיל קרי בי רב הוא, כדנראה מלכ כל שנים עשר שבטים.

ותקון רבנן דתשטמ זכר לשביעית - והא דלא תקון נמי יובל זכר ליובל - משום דאין רוב צבור יכול לעמוד בה, ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים רצופות.

אלא אם כן גדול הימנו כר - ואם תאמר: היכי דמי? אי דפשת ברוב ישראל - אפילו גדול הימנו אין יכול לבטל, כדאמרין בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לזא). גבי שמונה עשר דבר, שאפילו יבא אליהו ובית דין - אין שומעין לו. ואי דלא פשת ברוב ישראל - אפילו קטן יכול לבטל, כדאמרין נמי דחתם גבי שמן, דרבי יהודה חנשיא ובית דין נמנו עליו וחתירוהו, משום דלא פשת אסורו ברוב ישראל ויש לומר: דהא קאמר התם, וסמכו רבותינו על דברי רבן שמעון בן גמליאל, ועל דברי רבי אלעזר בר צדוק שהיו נאמרים, ואין גזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רובו הצבור יכולים לעמוד בה - משמע משום דהוא חתרני והיה להם בח להחיר, דלא פשת, וגם לא היו יכולים לעמוד בה, אבל הכא - או פשת לא היו יכולים לעמוד, או היו יכולים לעמוד ולא פשת, ואין משמע כן בירושלמי בפרק קמא דשבט, דאמר התם: ???רענני? יוחנן בעי: ולא כן תנינן שאין בית דין יכולין לבטל דברי בית דין חברו אלא אם כן גדול הימנו בהכמה ובמנין, ורבי יהודה חנשיא ובית דין מתירין מה שאסר דניאל ובחרתו אלא רבי יוחנן בדעתיה, דאמר רבי יוחנן בשם רבי אלעזר בר צדוק: מקובלני שכל גזירה שביט דין גזרין על הצבור ולא קיבלו רוב צבור עליהן - אינה גזירה, וברקא ומצאו בגזירתו של שמן, ולא קבלו רוב צבור עליהן, אלא משמע דבאי טעמא דלחיהו סגי. ועוד, דבריש מגילה (בא, פירי): דאין אקלע דעתך אנשי כנסת הגדולה ארבעה עשר וחמשה עשר הוא דתקון - אתו רבנן ועקרו תקנתא דתקנו אנשי כנסת הגדולה: וחתן אין בית דין כו'. והתם מסתמו פשט, ויכולין לעמוד! ויש לומר: דרדקא בשמונה עשר דבר אפילו דאין אן יכול לבטל, כדאשכחן בירושלמי: מפני שמעורר להם בנפשותיהם, כדאיתא התם דתלמידי בית שמאי היו הורגין בתלמידי בית הלל, ובכל דבר - גדול יכול לבטל, ודן משמונה עשר דבר, והדיא דלא פשת, כגון שמן, אף על גב דנעמדו עליהן בנפשותיהן - אפילו קטן יכול לחתיר, והא דקאמר וסמכו רבותינו אתא דאין גזרין גזירה על הצבור - לא מיייתי ההוא טעמא אלא משום דלא חזמו: והואיל ודראשונים נמנו

עליו לאסור, למה נמנה הוא עליו להחיר? אורבא, היה לו להמנות לאסור, דאשכחן בכמה דוכתי דראשונים גזרו ולא קיבלו מנייהו, ובתראי גזר וקבלו מנייהו, בפרק קמא דשבט (יד, ב) ובפרק קמא דחולין (זא), להכי קאמר דלא רצה להמנות לאסור - משום דהוא דאין רוב צבור יכולין לעמוד בו. ומיהו, דברר שלא תקנו שיתפשט האיסור בכל ישראל אלא במקום אחד דוקא, כדחיא דרבין "כל הבשר" (חולין קיא), דרב אקלע לטעונופש, דאמר: בקעה מצא וגזר בה גזר, ואסר לחו כחל, וכן כל הנך דפרק "תולין" (שבת קלטא), דשאל ליה בני גבסר ואסר להם לפי שאינן בני תורה - גדול יכול להחיר, ולא קטן, **דאלימי** לאפקעי ממנו - רבינו תם כתב פרוסבול, כי היה אומר דלא בעינן אלא בית דין חשוב שבדור, ואשכחן נמי (גיטין לזא) שהיו מקליין רבנן דבי רב אשי דמסרי מלייהו אחרדי. תנן במסכת שביעית (פרק עשירי משנה ה): פרוסבול המוקדם כשר ודמאדא פסול, ומפרש בירושלמי: משום דפרוסבול אינו מועיל מה שמלוה אחר חתיבת פרוסבול, אלא למה שמלוה קודם זמן הכתוב בפרוסבול, ולכן מאדא פסול - דמוריה שלא כדן כל מה שמלוה אחר חתיבת פרוסבול עד זמן הכתוב בו. **דכתיב** תנן

ולא חתיב הסריח - אף על גב דאית ליה למכתב לישנא מעליא, מכל מקום הוה מצי למכתב "עוב".

ואמור רבנן דתשטמ - בזמן הזה, וזכר לשביעית - שלא תשתבח תורת שביעית, ופי' **איבא מידי דמדאורייתא לא משפטא שביעית** - בזמן הזה, כרבי, ואמור רבנן דתשטמ - ונמצא הלוה גולן על פיהם, שב ואל תעשה - וחלוה הוה שב וטבל, ואינו עשה המצוה לפרוע את חובו, ולא עקר ליה בדים, וכי האי גונא - מותר לעקור דבר מן התורה, כגון שופר ולולב ודומיהן ביבמות ב"חאשה רבד" (זא), דלא עקירה בדידיה היא, **רבא אמר** - לשלם, בין לרבנן דפליגי אדרבי ואמרי שביעית להשטמ מלוה בזמן הזה דאורייתא, ותקין הלל דלא תשטמ, בין לרבי דאמר לא דאורייתא, ואמור רבנן דתשטמ - לא תיקשי דבר, דברבר שבמנומן אין כאן עקירת דבר מן התורה במקום סייג וגזר, דהפקר בית דין במנומן היה הפקר, ויורם כל ירכישו - באנשי כנסת הגדולה כתיב, מה ענין ראשים אצל אבות - הוה ליה למכתב, וראשי המטות, כל מה שירצו - מחלק נבסין על פיו, לבטוליה - להחשיב בית דין - אי אבשור דרי, שלא יהו מונעין מלהלוות - לבטל את תקנת הלל, שאפילו כתב פרוסבול ששטמ, לא כתבינן פרוסבול - דלא אלים לאפקעי ממנו, **אלא בי דינא דסריא** - דרבי, **בי דינא דנדרה** - דאמר רבא, שמואל ארן מילתא, וכי איתשיל דך שאלתא - בבי מדרשא הוה, בי דינא דרב אמי ורב אסי, והיינו דמשני דלמא בי תקון הלל נמי לדרי עלמא - לא תקון אלא כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי, עולבנא דייני הוא - לקמן מפרש לשון חוצפה, שנטלים ממון שלא כדן בחוקה, **אם איישר חיל** - אם אחזיק כח, **אבטליני** - אלמא: לאו לדרי עלמא תקון, דאם כן היכי מצי שמואל למימר אבטליניה? **איבא ביה מילתא** - אושבי בית דין, ואתקון דסחם מלחין יהו כמסורין שטורותיהן לבי דין, ואף על גב דלא כתב - נידחי כמו שכתב, לישנא דניחוחתא - לא עשאוהו אלא לנחת הדיינים, שלא יטריחו להגות מלותיהם לפני שביעית, שלא תבא שביעית ותשמיטה, הלכך, אי איישר חיל - אבטליניה, עולבה - חוצפה, שויתנה בקרב חופתה - בעוד שכיתה וישראל בסתי עשו את העגל, שהיה לא נסעו מסיו עד לאחר הקמת המשכן בשנה שניה, כדכתיב "ויחז בשנה השנית בחודש השני וגו' ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני" (במדבר י), **מאי קרא** - דיש לערוש עליהם כלה מעוררין בחופתה, כמסבא בחופתו, נידחי נתן ריחו - בושמי עזב ריחו הטוב, כמו "ולא נתן סיחון את ישראל" וגו' (שם כא), עדיין חביבותא הוא נבן - אף על פי שהוכיז קלקוליהן לא הוכיז אלא במראית חובה, כח כתיב חסידה, הנעלבים - את אותן שנעלבים מה אחרים, ואין עולבים - את אחרים, עושיין - מצות מאהבת המקום, ולא לישול שכר ולא מיראת פורענות, פרוז - תקנה, בולי

ושמחין ביוסורין, עליהן הכתוב אומר: **עולבים, שומעין חרפתן ואין משיבין, עושיין מאהבה** **"ואהבוו פצאת השמש בגבורתו".** מאי פרוסבול? **אמר רב חסדא:** פרום בולי ובוטוי; בולי

59 גם יוכלו לכתוב פרוכבול, שהיה תקנת הלל עדיין קיימת.
60 דוחה הגמרא. אין ראייה מדברי שמואל, שהלל תיקן פרוכבול רק
61 לדורו. דלמא כי תפין הלל לדר עולם – אף לדורות הבאים, אולם
62 בתנאי שהיה זה בית דין חשוב, כגון, כי דינא דיהיה, – שלו ושל
63 שמואל, וכרב אמי ורב אסי – וכן בתי דינים חשובים אחרים של
64 מרב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא – שיש להם כח להוציא
65 רבן אכל לבולי עולם לא – אבל בתי דינים אחרים לא יוכלו
66 לכתוב פרוכבול.
67 מנסה הגמרא להביא ראייה ממימרא אחרת של שמואל: תא שמע,
68 דאמר שמואל, הא פרוכבולא – התקנה הזאת של פרוכבול, עולמנא
69 דדייני הוא – חוצפה של הדיינים היא, אי איישר חיל – אם יהיה בי
70 כח, אכפליניה – אבל את התקנה, לפי שזאת הוצאת ממון שלא
71 כדין מהמלוה, תמחה הגמרא, האם שמואל אמר אכפליניה –
72 הייתי מבטל את התקנה, והא אין בית דין יכול לבטל דבר בית דין
73 חברו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין, ואין יכול שמואל
74 לבטל תקנת בית דינו של הלל. ועל כרחק, שהלל תיקן פרוכבול
75 רק לדורו, ולכן היה בכוחו של שמואל לבטלה. דוחה הגמרא, אין
76 ראייה מכך, ואפשר לומר שתקנת הלל היתה לדורות, אלא שהבי
77 קאמר שמואל, אם איישר חיל – לו היה בי כח יותר מהלל,
78 אכפליניה – לתקנה, אף שתקנה לדורות.
79 ורב נחמן חולק על שמואל, ואמר אכפליניה – לו היה בי כח הייתי
80 מקיים את התקנה. שואלת הגמרא, מה הכוונה אכפליניה, הא
81 מקיים וקני – הלא התקנה קיימת ועומדת. עונה הגמרא, הכי
82 קאמר רב נחמן, אימא ביה מילתא – הייתי מושיב בית דין ומתקן,
83 שסתם הלוואה, דינה כאילו כתבו עליה פרוכבול, דאף על גב דלא
84 כתוב – שאף אם המלוה לא כתב פרוכבול, יתא הדין ככתוב דמי
85 – כאילו הוא כתוב.
86 שמואל אמר לעיל שהפרוכבול 'עולבנא דדייני הוא'. איצטא להו,
87 האם האי 'עולבנא', לישנא דחוצפה הוא – לשון חוצפה היא,
88 וכוונת שמואל לומר שהדיינים נהוגים בחוצפה, או לישנא
89 דניחיתא הוא – או שהוא התכוון לומר 'עולבנא' בלשון נוחה,
90 שפירושו שתיקנו פרוכבול שלא יהיו הדיינים עלובים, משום שאם
91 לא היה פרוכבול, היו בתי הדין טורחים מאד בגביית החובות
92 מהלווים קודם שתבא השנה השביעית ותשטט את החובות, ועל
93 כן הפרוכבול נח לדיינים. תא שמע, דאמר עולא, עלובה בלה
94 שזיתתה בקרב חופתה – עם ישראל שחטא בעגל בעורו במדבר
95 סיני תחת השכינה, ודומה היה לכלה חוצפה שזיתתה בעורה תחת
96 חופתה. ואם כן מוכח שעולבנא הוא לשון חוצפה. אמר רב מרי
97 ברה דבת שמואל, מאי קרא – מנין למד עולא שיש להשוות את
98 עם ישראל לכלה שמונה תחת חופתה. שנאמר (שיר השירים א יב), 'עד
99 שהמלך במסכסכי נדרי נתן ריחו', המלך עורנו בחופתו, ובושמי עזב
100 את ריחו הטוב. אמר רבא, גדיין חביבותא הוא גנן – מפסוק זה
101 נלמד, שאף שהפסוק מדבר על חטאם של ישראל, חביבותם של
102 ישראל אצל הקב"ה עדיין קיימת, דכתיב נתן – שהרי הפסוק אמר
103 'נתן ריחו', ולא כתיב הסריה, שהוא לשון שמאס בנו.
104 מביאה הגמרא ברייתא בה מוזכר לשון עולבנא: תנו רבנן, הנעלמין
105 ע"י זולתם ואין עולבים באחרים, שומעין חרפתן, שמעוים אותם
106 ואין משיבין ומחפרים אחרים, עושין מצוות מאהבה ולא לשם
107 קבלת שכר, ונזהרים מעבירות מאהבה ולא מיראת העונש,
108 וישמחין בפיסורין ולא בועשים בהם, עליהן כתובתא אומר (שופטים ה לא)
109 'ואהביו כצאת השמש בנבחרת', אהבו ד' ילכו ויתחזקו עד שיהיו
110 בגובה המעלה, ותהא להם מלכות וממשלה בכל העולם, כמו
111 השמש שאורה מתחזק והולך עד גבורתה בחצי היום וממשלתה
112 בכל העולם.
113 שואלת הגמרא, מאי – מהו לשון פרוכבול. עונה הגמרא, אמר רב
114 חסדא פרום – תקנה לבולי – לעשירים, כדי שלא יפסידו את
115 כספם, ובזבזי – ולעניים, כדי שלא ינעלו בפניהם הדלת שלא
116 להלוותם.

1 ותקיני רבנן, שאף בזמן הזה כשבתלה קדושת הארץ, ואו שאין
2 היובל נהוג, דתשקט השביעית את החוב, וכן לשביעית – כדי
3 שלא תשתכח תורת שביעית. וראיה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה
4 את זה, מחשש שהחוב ישטט בשביעית, עמר והתקין פרוכבול,
5 ונמצא לפי זה שהלל לא עקר בתקנתו דבר מהתורה, לפי
6 ששביעית בזמן הזה אינה אלא מדרבנן.
7 הגמרא מקשה על תירוצו של אביי: ומי אימא מיד – האם יתכן
8 דבר כזה, דמאורייתא לא משמטא שביעית – שמדין תורה
9 השביעית לא משמטת את החוב והלוה צריך להחזיר את
10 ההלוואה, ותקיני רבנן דתשקט – ורבנן תקנו שהשביעית תשטט
11 והלוה לא יצטרך להחזיר את ההלוואה, ונמצא הלוה גולן, ואין
12 חכמים יכולים לעקור איסור גול דאורייתא. מתרצת הגמרא, אמר
13 אביי שב ואל תעשה הוא, – כלומר יש כח ביד חכמים לעקור דבר
14 מהתורה ללא מעשה. וגם כאן, כדי שלא תשתכח תורת שמיטה,
15 ראו חכמים צורך לעקור מצות החזרת ההלוואה של הלוה
16 מהתורה, ולהורות לו שלא לפרוע את החוב ואין כאן מעשה גול
17 בידים.
18 תירוצו נוסף, רבא אמר, בין לרבנן הסוברים שהשטט שביעית
19 בזמן הזה דאורייתא, ובין לרבי הסובר שאינו מדאורייתא, אין
20 בתקנת פרוכבול עקירת דבר מן התורה, משום שהפקר בית דין
21 היה הפקר – שיש כח ביד בית דין להפקיר רכושו של אדם וליתנו
22 לחבירו לצורך סיג ותקנה. דאמר רבי יצחק, מנין שהפקר בית דין
23 היה הפקר, שנאמר, שבעת דרישת עורא לקבץ את כל העם יחד
24 ולהחזירם בתשובה, העבירו אנשי כנסת הגדולה קול בירושלים,
25 'יכול אשר לא יבוא לשלש השנים בעצת השנים ותקנים יתירם כל
26 רבושו והוא יבדל מקהל הגולה'. (עורא יח) ומוכח מכאן, שיש כח
27 ביד בית דין להפקיר את רכושו של אדם. רבי אליעזר אמר,
28 שלמדים זאת מהבא, נאמר, בענין חלוקת הארץ לשבטים אחרי
29 הכיבוש, 'אלה הנחלת אשר נחלו אלקינו חכמן והיושע בן נון וראשי
30 האבות וגו' ויכלו מחלק את הארץ' (דחשע יט גא). ויש לשאול, וכי
31 מה ענין ראשים אצל אבות, מידע נטק הפסוק בלשון 'ראשי
32 האבות' ולא 'ראשי המטות', אלא לומר להן, מה אבות מנחילין את
33 בניהם, כלומר, מחלקים את הירושה לבניהם. כל מה שירצו,
34 אפילו נגד סדר הירושה של התורה, אף ראשים מנחילין העם כל
35 מה שירצו, בלי להתחשב בבעלות שיש על החפץ מהתורה.
36 הגמרא מביאה שאלה בענין פרוכבול: איצטא להו – שאלו בבית
37 המדרש, כי – האם כאשר התקין הלל פרוכבול, לדריה הוא דתקין
38 – תיקן זאת רק לדורו, או דלמא לדר עולם – או גם לדורות
39 הבאים גמי תפין. מבארת הגמרא, למאי נפקא מינה, לבטולה –
40 האם בדור שאין חשש שימנעו מלהלוות, יוכלו בית דין לבטל את
41 התקנה ולומר שאף אם כתב פרוכבול ישטט. אי אמרת לדריה הוא
42 דתקין – אם תאמר שהתקנה היתה רק לדורו, מכפלינא ליה – אם
43 כן יש כח לבית דין לבטלה. אלא אי אמרת לדר עולם גמי תפין –
44 שהיתה זאת תקנה לדורות, אין אפשרות לבטלה, אפילו בדור
45 שאין חשש שימנעו מלהלוות, הא – שהרי אין בית דין יכול לבטל
46 דבר בית דין חברו, אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין, ומאחר
47 ולא ימצא במשך הדורות בית דין שגדול בחכמה ובמנין מבית דינו
48 של הלל שתיקן את התקנה, לכן לא יוכלו לעולם לבטל תקנה זו.
49 מבררת הגמרא מאי – מה דינה של תקנה זו. תא שמע, דאמר
50 שמואל לא כתבין פרוכבול, כדי להוציא ממון מהלוה, אלא אי –
51 אם נכתב בבי דינא דסורא, ששם ישב רב, אי – או נכתב בבי דינא
52 דנהרדעא, ששם ישב שמואל. אבל בתי דינים אחרים כגון בבית
53 דינא של רב אמי ורב אסי, לא כותבים פרוכבול. ומדבריו מוכח
54 שהלל תיקן פרוכבול רק לדורו, ולכן אמר שלא לכתוב פרוכבול רק
55 בבית דין חשוב שיש להם כח להפקיע ממון, גם ללא תקנת הלל
56 מדין הפקר בית דין הפקר. ואי סלקא דעתך לדר עולם גמי תפין
57 – ואם נאמר שהלל תיקן לכתוב פרוכבול לדורות, בשאר בבי דינא
58 גמי לכתבו – אם כן בשאר בתי דינים, כגון של רב אמי ורב אסי,

הנגול משועבדים לו. שכין שהגולן משועבד לנגול והנגול
משועבד למלוה, עובר השעבוד של המלוה לגולן. וכן במקרה
שלנו, זה שחייב כסף ללוה, משועבד לו, וכתוצאה מכך הוא
משועבד למלוה של הלוה, ואם יש לו קרקע, יכול המלוה לכתוב
עליה פרוזבול.
תנן הָתָם – במסכת שביעית (פ"מ מ"א), הַשְּׁבִיעִית מִשְׁמַטָּה אֶת הַמְּלוּה, בֵּין אִם הִיְתָה הַלּוּאָה בְּשָׁטָר בֵּין אִם הִיְתָה שְׁלֵא בְּשָׁטָר. רַב וְשְׁמַוְּאֵל
דְּאִמְרֵי תְרִיּוּחֵי – שניהם ביארו את המשנה, שמלוה בְּשָׁטָר שנוכר
במשנה, הכוונה לְשָׁטָר שֵׁשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים – שכתוב בשטר
שנכסי הלוה משועבדים למלוה. ומלוה שְׁלֵא בְּשָׁטָר, הכוונה
לשטר שֵׁאִין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים, ועל שתי הלואות אלו נאמר
במשנה, שהשביעית משמטת, וכל שֵׁכֶן ששביעית משמטת בַּמְּלוּה
עַל פֶּה – שלא נכתב שטר כלל. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ
דְּאִמְרֵי תְרִיּוּחֵי – שניהם ביארו את המשנה, שמלוה בְּשָׁטָר שנוכר
במשנה, הכוונה להלואה בְּשָׁטָר שֵׁאִין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים, ומלוה
שְׁלֵא בְּשָׁטָר, הכוונה לַמְּלוּה עַל פֶּה בלֹא שטר, ואת שתי הלואות
אלו שביעית משמטת. אֲבָל מַלְוֵה בְּשָׁטָר שֵׁשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים –
שכתוב בשטר שנכסי הלוה משועבדים למלוה, אֵינִי מְשַׁמֵּט
בשביעית. שמאחר והקרקעות משועבדות למלוה, נחשב החוב
כגבוי, וכאילו הן בחזקת המלוה, ואין כאן חוב. תִּנְיָא בְּבִרְיָא
בְּנִתִּיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֵׁטָר חוֹב שֵׁאִין בּוֹ אַחֲרִיּוֹת
נְכָסִים מְשַׁמֵּט בשביעית. וְאִם יֵשׁ בּוֹ אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים אֵינִי מְשַׁמֵּט
בשביעית. תִּנְיָא אִידָּךְ – נאמר בברייתא אחרת, אדם לוו כסף
בשטר ופסים לו שָׁדָה אֶחָת בְּהִלְוֹתָא – ויחד הלוה שדה אחת
שממנה יגבה המלוה את חובו, והראה למלוה את גבולותיה, אֵינִי
מְשַׁמֵּט בשביעית, משום שהחוב נחשב כגבוי. וְלֹא עוֹד – ולא רק
באופן זה, אֲלֵא אִפְּלִי כִּתְבָה הַלּוּה לַמְּלוּה כָּל נְכָסֵי אַחֲרָאִין וְעִרְכָּאִין
לָךְ – כל הנכסים שלי משועבדים וערבים לחוב, ולא קבע איתו
שדה מסוימת, גם בזה נחשב החוב כגבוי וְאֵינִי מְשַׁמֵּט. ומביריות
אלו יש ראייה לרבי יוחנן וריש לקיש, ששטר שיש בו אחריות
נכסים אינו משמט.
מספרת הגמרא, קְרִיבָה דְּרַבִּי אִסִּי הָוָה לִיה הָהוּא שְׁטָרָא – היה לו
שטר חוב על הלואה שהלוה, דְּהָוָה כְּתִיב בֵּיה – שהיה כתוב בו
אַחֲרִיּוֹת נְכָסִים, אֲתָא לְקַמְיָה דְּרַבִּי אִסִּי – בא המלוה לפני רבי אסי
קרובו, וְאָמַר לִיה – שאלו האם החוב מְשַׁמֵּט או אֵינִי מְשַׁמֵּט. אָמַר
לִיה רבי אסי אֵינִי מְשַׁמֵּט. שִׁכְבִּיה – עזב את רבי אסי וְאֲתָא לְקַמְיָה
דְּרַבִּי יוֹחָנָן – ובא לפני רבי יוחנן, ושאל אותו שאלה זו. אָמַר לִיה
רבי יוחנן, מְשַׁמֵּט. אֲתָא רַבִּי אִסִּי לְקַמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – בא רבי אסי
לפני רבי יוחנן, וְאָמַר לִיה – שאלו אם שטר שיש בו אחריות נכסים
מְשַׁמֵּט או אֵינִי מְשַׁמֵּט. אָמַר לִיה רבי יוחנן מְשַׁמֵּט. חזר ושאלו, וְהָא
מָר הוּא דְּאָמַר אֵינִי מְשַׁמֵּט – והרי אמרת שאינו משמט. אָמַר לִיה
רבי יוחנן, אַמְנָם כִּךְ נִרְאָה לִי, אֲבָל וְכִי מִפְּנֵי שְׁאֵינִי מְדַמֵּין – וכי מפני
שנראה לנו כך מסברא ולא שמענו זאת מרבותינו, נִעְשֶׂה מַעֲשֶׂה
וְנִצְאִי מִמּוֹן מַהְלֵוֹה. אָמַר לִיה רבי אסי, וְהִתְנִיָּא בְּנִתִּיה דְּמָר – והרי
שמנו בברייתא כשיתטר, ששטר שיש בו אחריות נכסים אינו
משמט. אָמַר לִיה רבי יוחנן, אֵין לַהֲבִיא רִאִיה מִהִבְרִייתָא, דְּלִמָּא
הָיִא בֵּית שְׁמַאי הָיִא – שמא התנא בברייתא סובר כבית שמאי,
דְּאִמְרֵי שְׁטָר הָעוֹמֵד לְנִפּוֹת כְּגִבּוֹי דְּמִי – ששטר שיש בו אחריות
נכסים, ואפשר לגבות באמצעותו ממשועבדים, נחשב כגבוי.
הגמרא דנה בסוג הלואה שאינה משמטת: תנן הָתָם – במסכת
שביעית (פ"מ מ"א), הַמְּלוּה אֶת חֲבִירוֹ מַעוֹת עַל הַשְּׁטָבּוֹן – אדם הלוה
לחבירו כסף ולקח מהלוה משכון על ההלואה, וכן מלוה הַמּוֹסֵר
שְׁטָרָתוֹ לְבֵית דִּין כּדִּי שִׁיגְבוּ אוֹתוֹם, אֵין מְשַׁמֵּטִין. שואלת הגמרא,
בְּשָׁלְמָא מוֹסֵר שְׁטָרָתוֹ לְבֵית דִּין, מוֹנֵן ששביעית לא משמטת, כִּיֹּן
דְּתַפְסִי לְהוּ בִּי דִּינָא – שביט דין תופסים את השטרות, ובידם

בְּנִי, אֵלֹו הַעֲשִׂירִים דְּכִתִּיב בענין הקללות (ויקרא כו ט), וְשִׁכְרִיתִי אֶת
נַאֲוֹן עֵזְבִי, וְתִנִּי רַב יוֹסֵף בְּבִרְיָתָא, אֵלֹו בּוֹלְאֹת – העשירים
שִׁכְחִיהוּ, שהקב"ה יביא שבר על רכושם שמתגאים בו. בְּנִיטִי,
אֵלֹו הַעֲנִיִּים דְּכִתִּיב בפרשת צדקה (דברים טו ח) הַעֲנִיִּם תַּעֲבִיטֶנּוּ, את
העני. אָמַר לִיה רַבָּא לְלַעְזָא – לאדם שהיה מדבר בשפה זרה, מָאִי
– מה פירוש המילה פְּרוֹזְבּוֹל, אָמַר לִיה אותו אדם לרבא,
שבִּלְשׁוֹנו הַמִּלְחָה 'פרו' פירושה פְּרוֹזָא דְּמִלְתָּא – תקנה.
הגמרא מבארת דין פרוזבול ביתומים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמַוְּאֵל,
יְתוּמִין קִטְנִים שאִבְהֵם הוֹרִישׁ לָהֶם חֻבּוֹת שֶׁאֲחֵרִים חִיבִים לוֹ, אֵין
צָרִיכִין פְּרוֹזְבּוֹל כּדִּי שֶׁהִשְׁבִּיעִית לֹא תִשְׁמַט. וְכֵן תִּנִּי רַבִּי בְּרַחְמֵי, אֵין
יְתוּמִין אֵין צָרִיכִין פְּרוֹזְבּוֹל. וטעם הדבר, דְּרַבִּין גְּמִלְאֵל וְבֵית דִּינֵי,
וכן כל אחד מנשיאי ישראל שבכל דור ודור, אֲבִיָּהֶן שֶׁל יְתוּמִין הֵם,
וממונים להשגיח עליהם ועל ממונם, ושטרי החוב שבידם נחשבים
כמסורים לבית דין, ואין נשמטים בשביעית.
הגמרא מוסיפה לדון בדני פרוזבול: תנן הָתָם – במסכת שביעית
(פ"מ מ"ח), אֵין בּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוֹל לַמְּלוּה, אֲמַל עַל הַקְּרָקַע – רק אם יש
ללוה קרקע. וְאִם אֵין לוֹ קרקע, מִזְכְּרוּ הַמְּלוּה לַלּוּה בְּתוֹךְ שָׁדָהוּ
קרקע כָּל שָׁהוּ, ואחר כך כותב עליה פרוזבול. שואלת הגמרא,
וְכָמָּה – מדוע השיעור של כָּל שָׁהוּ. עונה הגמרא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ
אִשִּׁי אָמַר רַב, אִפְּלִי אִם מְקוֹם הַקְּרָקַע מִסְפִּיק לזריעת קֶלֶח אחד
שֶׁל כְּרֹב, דִּי בִדָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵין צוֹרֵךְ שֶׁהַמְּלוּה יִזְכֶּה לַלּוּה
קרקע, אֵלֹא אִפְּלִי אִם הָשְׁאִילוּ לַלּוּה מְקוֹם בַּחֲצִירוֹ לְתַנּוּר וּלְכִידִירִים
– כדי להניח שם תנור וכירים, בּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוֹל.
הגמרא מוסיפה על דברי רב יהודה, אֵינִי, וְהִתְנִיָּה הֵלַל – והלא הלל
(והאמורא) שנה ברייתא, אֵין בּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוֹל אֲלֵא עַל עֲצִין נְקוֹב
בְּלִבָּהּ, שנמצא בבעלות הלוה. שכין שהוא נקוב הרי הוא כמחובר
לקרקע, ומדייקת הגמרא, שמשמע שדווקא עֲצִין נְקוֹב שמחובר
לקרקע אֵין – כן כותבים, אֲבָל עֲצִין שְׁאֵינִי נְקוֹב לֹא כותבים עליו
פרוזבול, אֲמַאי – ולמה לא כותבים וְהָא אִיבָא מְקוֹמוֹ – הלא
העֲצִין מונח במקום כל שהוא, ואף אם אין המקום של הלוה, מִן
הֵסֵתֶם הַשְׁאִילוּהוּ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלָיו אֶת הָעֲצִין, ורבי יהודה אמר שדי
בכך בשביל לכתוב פרוזבול. מתרצת הגמרא, לֹא צָרִיכָא – לא
דיברה הברייתא אלא במקרה דְּמִנְחָה אִסְרִי – שהעצץ מונח על
יתדות, ולכן אין כותבים פרוזבול אלא אם העצץ נקוב.
מספרת הגמרא, רַב אִשִּׁי כְּשֶׁהִיָּה כּוֹתֵב פְּרוֹזְבּוֹל לַלּוּה שֵׁאִין לוֹ
קרקע, מִקְּנִי לִיה גִּידָמָא דִּיקְלָא – היה מקנה ללוה גזע מחובר
בקרקע מעץ דקל שנקצץ, וְכָתֵב עָלָיו פְּרוֹזְבּוֹל. רַבִּין דְּבִי רַב אִשִּׁי
– תלמידו רב אשי, כשהיו רוצים לעשות פרוזבול, לא היו כותבים
אותו בשטר, אֵלֹא מְסִרִי מִלִּיָּהוּ לְהַדְרִי – היה אחד אומר לשלשת
חביריו, הרי אתם בית דין וחובי מסור לכם לגבותו בכל זמן
שארצה. רַבִּי יוֹנָתָן לֹא כֹתֵב פְּרוֹזְבּוֹל, אֵלֹא מְסִר מִלִּי – אמר את
נוסח הפרוזבול לְרַבִּי חִיָּיא בְּרַ אָבָא, אָמַר לִיה רבי יונתן לרבי חייא
בר אבא, צָרִיכָא מִיד אַחֲרִיָּא – האם צריך אני לעשות דבר מה
נוסף כדי שלא ישמט החוב. אָמַר לִיה, לֹא צָרִיכָת – אינך צריך.
תִּנִּי רַבִּין, אִם אֵין לוֹ – ללוה קְרָקַע וְלַעֲרֵב – על הלואה זו יש לו
קרקע, די בכך וּבּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוֹל. ואם לוֹ – ללוה וגם לַעֲרֵב אֵין
לָהֶן קְרָקַע, וְלַחֲבִיב לוֹ – ולאדם שחייב כסף ללוה יש לו קרקע,
בּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוֹל. ולומדים זאת מְדַרְבֵּי תַנּוּ – מדינו של רבי
נתן. דְּתִנְיָא, רַבִּי נְתָן אָמַר, מִנּוּ לְנוֹשָׂה בְּחִבְרוֹ מִנָּה – ראובן הלוה
כסף לשמעון, וְחִבְרוֹ בְּחִבְרוֹ – ושמעון הלוה כסף ללוי, מִנּוּ
שְׁמַוְּצִיאִין מִנָּה מִנָּה – מלוי וגויתנין לָלוּ – לראובן, תִּלְמוּד לּוֹסֵר
(במדבר ח ו) וְנָתַן לְאִשְׁרֵי אֲשֶׁם לוֹ, הפסוק מדבר במי שגול את חבירו
וכפר ונשבע ולבסוף הודוה, שעל הדולגו לשלם לנגול קרן וחומש.
ומלשון הכתוב 'לאשר אשם לו', הורש חז"ל, שהכוונה לתת את
הקרן והחומש למי שהקרן שלו, והיינו למלוה של הנגול ונכסי

אלא על הקרקע - משום דמלתא דשכיחא היא שמלוח למי שיש לו קרקע, לפי שאין יכול לכלוחו, ועומדת בפניו. ואף על גב דעציץ נקוב יכול לכלוחו - לא פלוג רבנן במקרקעי. והא דכתבין אקרקע כל שהוא - פירש בקונטרס משום דראי לבנות בו כל החוב, כמעשה דקטנא דאבי. ורבינו שמואל פירש: משום דקרקע כל שהוא שזה כל החוב, דאין אונאה לקרקעות. וקשה: דהא אמרין (כתובות ק"ב) דביטול מקח יש עד פלגא. **מדרבי** נתן - הלכה כרבי נתן - דרבא בפרק "כל שעה" (פסחים לא.א) לא מנחמא מלתא אלא כרבי נתן, גבי פלוגתא דלמפרע הוא גובה דאביי ורבא. וקיימא לן כרבא בר מיעל קנים ורבינו תם בתחלה רצה לומר דאין הלכה כרבי נתן, ושוב חזר בו. ואין להתאריך כאן. **שטר** שיש בו אחריות נכסים אינו משמט - דאמרינן לעיל בפרק שני (יח.א) דאונס קנס ופיתוי שקטן במלוה משמטין, ומפירש דהיינו משעת העמדה בדין, אף על גב דמשעמד בדין גבי ממשעבדי, כדמוכא בכמה דוכתי. וכן כתובה משתפטנס ותקוף משמטת, אף על גב דגבי ממשעבדי, מכל מקום אלים טפי כשמפורש שיעבוד בשטר. **דתפס** ליה - פירוש: בתורת משכון, ודרשין בספרי: ולא של אחיך בידך. **אלא** משעת הלואה ודר בחצרו - אין לפרש דפריך מהלוח על חצרו, מרלא נקט הלוחו ויש לו משכון בידו. אלא פריך: הלוחו על חצרו ודר בחצרו, אפילו הכי משמט, כדמוכא בפרק "אידוע נשך" (בבא מציעא ס"ב). דאמרינן: האי משכנתא, בארתא דמסלקי - שביעית משמטת. **שאני** משכון דקני ליה מדרבי יצחק - ואם תאמר: והא דרבי יצחק שלא בשעת הלואה, דאמרינן "באומניע" (בבא מציעא פ"א) ובשליד פק "הדיינין" (שבתות מ"ד.א), וזכא "המלוה על המשכון קני - ודמשמע בשעת הלואה, דאמרינן תהם: והא אידו ארני "הלוחו על המשכון" קני. ואין סברא לחלק בין "המלוה" ל"הלוחו"! ועוד בפרק "הזהב" (בבא מציעא מ"ב) ובפרק "הדיינין" (שבתות מ"ד.א) משמע נמי דאפילו בשעת הלואה, ואני משמט, גבי מלוה על המשכון ואני שזה אלא פלגא, דקאמר רבן שמעון בן גמליאל דאני משמט, פירוש: מה שכנגד המשכון, ורבי יהודה דנשיא סבר דמשמט משום דלא תפס ליה אלא לזכרון דברים בעלמא. והיינו על כרחך במשכון בשעת הלואה, דשלא בשעת הלואהו - מאי דמשכון שקיל לגובינא, ואפילו הכי אם היה שזה המשכון כנגד ההלואה - אני משמט ויש לומר: דמסתבר ליה להתלמוד, מאחר דקני ליה מדרבי יצחק שלא בשעת הלואהו - אלים נמי שיעבדיה בשעת הלואה דלא משמט, דקרינן בה "ולא של אחיך בידך". וכן צריך לפרש בפרק "כל שעה" (פסחים לא.ב) דמיתיה דרבי יצחק גבי ישראל שחלה לגוי על חצרו, דאלימ שיעבדיה אפילו בשעת הלואהו דמוקרי "שלק" לעבור ביב"ל יראה, הואיל שלא בשעת הלואהו קני לגמרי. דאפילו מקבל פקדון מגרים

בולי וכו' - עשירים ועניים; עשירים - שלא יפסידו, ועניים - שלא יעלו דלת בפניהם. **בולאות** - עשירים. **העבם** - ומי הן הללוים - עניים. **ללעוא** - שאינו מדבר בלשון עברי הוא ללעוא. ואותו ששאל רבא הימנו זאת היה מדבר בלשון פרוובול, ופירש לו שבלשון פרו - פורסא. תקנה. **אין צריבין פרוובול** - שאין שביעית משמטת חוב של אביהן המות. רבן גמליאל וביי דינו - כלומר, נשיא ישראל שבכל דור דור. **אביהן של יתומין** הן - וממונים עליהן ועל ממונם. והיו שטרותיהן כמסורים לבית דין. והא דנקט רבן גמליאל - שיהיה בית דינו קיים ונהוג כשעשית משנה זו, והא דרמי בר חמא - ברייתא היא. **אלא על הקרקע** - אם יש קרקע ללוה. דלא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות, שהן נגבין מן הקרקע, דהוי מלאת דשכיחא. דאמרינן בכמה דוכתי דבמלאת לא שכיחא על עבוד רבן תקנתא. ואף על פי שאינו שזה כל החוב, כדקתני לקמיה: קרקע כל שהוא - האמרן: אפילו מלא מחט גובה מלא קרדום. כמעשה דקטנא דאביי (כתובות צ"א.א). **ואם אין לו** - קרקע ללוה. **מובין** - המלוה קרקע כל שהוא בתוך שדהו. **לתנור** - להניח בו תנור או כיריים המטלטלין. **הא תני חלל** - אמורא הוה. **אלא על עציץ נקוב** - שהוא מחובר, וכל שכן על קרקע עצמו, אם שלו היא. **האיכא מקומן** - דהא מקומן - או שלו הוא או השאילוה לו, הואיל ועציץ שלו הוא. **דמנח אסיכי** - על גבי יתדות, ואין הקרקע שלו. **הלכך**, נקוב הוי במחבר, ושאינו נקוב - אין כאן קרקע. **גירמא** - גזע דקל קצר, והגזע מחובר בארץ. **ספרי מלייתו** - בלא כתיב פרוובול, אלא כך אמר לחברים: הרי אתם בית דין, וחובי מסור לכם לבנותו כל זמן שארצה. **ולחייב** יזיש לו - לאדם אחר שחייב ללוה זה מנה. **מדרבי סיים** - הוי קרקע לוי החייב לשמטן מחובר לפרחובול של ראובן, המלוה את שמעון. **יש בו אחריות נכסים** - ששיעבוד לו קרקעותיו. **אינו משמט** - דכנגד דמי, וכמו שהקרקעות בחזקת המלוה הן, וגוביות ממש, ואין כאן חוב. **סיים** - הוי הלוח למלוה. **שזה אחת בחלוואתו** - ויחיד לו לגבות הימנה. **סיים** - דהא בסימניה ובמצריה, דכנגד ממש דמי. **אפילו כתב כל נכסי אחראי** - דלא דמי לגבוי כל כן כסיים, אפילו הכי אינו משמט. **קריביה דרבי אבא** - הוי היה המלוה. **מדרבין** - נראה בעינינו, וכמדומין אנו כי, ולא שמענו מרבותינו. **נעשה מעשה** - להוציא ממונ בידים. **דבית שמיא** - ממכסת סוטה (כ"ה.א) מתי בעליהן עד שלא שחו, בית שמאי אמורים: טולות כתובתן ולא שחיתו בו. **הקופד לגבות** - מאחר ששטר כשר הוא, והקרקע משועבד בו. **דתפסי** להו כי **דינא** - והפקרן הפקר, וגבי מלוה לא קרינן ביה "לא יגוש". **דתפסי** ליה - ואינו נושג ותובע כלום. **שאני משכון** - דמטלטלי. **דקני ליה** - למלוה, והא אבד - חייב באחריות. **הלכך** כגבוי נמי דמי לענין שביעית. **המחזיר**

יוחנן, אמר ליה: משמט. אתא רבי אסי לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה: משמט או אינו משמט? **אמר ליה: משמט.** - והא מר הוא דאמר אינו משמט! **אמר ליה: וכי מפני שאנו מדרבין נעשה מעשה? אמר ליה: והתניא פותיה דמר! אמר ליה: דלמא ההיא - בית שמאי היא, דאמרי: שטר העומד לגבות נגבוי דמי. תנן תהם: המלוה את חבירו מעות על המשכון, והמוסר שטרותיו לבית דין - אין משמטין. בשלמא מוסר שטרותיו לבית דין - דתפסי להו בי דינא, אלא מלוה על המשכון מאי מעמא? אמר רבא: משום דתפס ליה. אמר ליה אביי: אלא מעתה, הלוחו ודר בפצור, דתפסי ליה, הכי נמי דלא משמט? אמר ליה: שאני משכון, דקני ליה, מדרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: מנין לבעל חוב שקונה משכון? שגאמר: "ולך תהיה צדקה", אם אינו קונה - צדקה מנין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון, תנן תהם: המחזיר**

מגים אם מקבל עליה אחריות - מחיב עליה ב"ב ליראה. וגוי שהולח לישראל על חמצו, אי הוה קני גוי מישראל - לא מחיב ישראל אפילו משכנו בשעת הלואהו, משום דאלימ שיעבודיה, דלא חשיב מצוי ביד ישראל, דדרשין "לא ימצא" - מי שמצוי בידו, למעוטי ייחוד לו בית, אפילו קיבל עליה אחריות, כדאמרין בפרק קמא דפסחים (ו.א.), ומיהו, בפרק קמא

דקדושין (ח.ג.) גבי קדשה במשכון אחרים דמקדשת, ומייתי מדברי יצחק - צריך לומר דדוקא במשכנו שלא בשעת הלואהו מקדשת, דבפרק "האומנין" (בבא מציעא פ.א.) משמע דלא מחייב דרבי יצחק להתחייב באונסין, ולא חשיב אלא כשומר שכר - אלמא לא חשיב שכר - לגמרי, אם כן מאיזה טעם נחשב כשומר שכר - אם לא משום נדונה, דקני ליה לקנות בו את האשה וקרקעות, או בחליפין. ואם כן בשעת הלואהו אינו יכול לקדש בו את האשה.

לא שביק והיתיר ואכל איסורא - אומר רבינו חם: דמהאי טעמא נאמן אפילו בלא שבוועה.

לעולם לפני יאוש בר - לרבו שני לא - דהא לשון כן חורין פרקיה. הוא הדין דמצוי למימר: לרבו שני לא - דהא לפני יאוש הוא. **דלמא** מיימני ולא פרקי ליה - ואם תאמר: מהאי טעמא, כשפדאו לשון עבד ישתעבד לרבו שני ויש לומר: דמטעם זה אי ראוי לגזול לזה את עבדו וליתנו לחבירו, ולא שייך האי טעמא אלא כשפדוהו לשם מצוה, לשם כן חורין. **בין** כן ובין כך ישתעבד כדחוקה - פירש כגונסרס: לרבו ראשון. וכן מגיה רבינו חם. דאי כשפדאו לשם עבד ישתעבד לשני - יפיל עצמו לגיסות כדי שיריח לענין מציאה ומתנה, דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו. ופעמים נמי שהוא שונא לרבו ראשון מתמול שלשום, ומפקע עצמו ממנו. ומיהו, נוכל לומר דלא פליג רבן שמעון בן גמליאל אתנא קמא אלא בפדאו לשון כן חורין, דמשום דבר מועט לא יפיל עצמו לגיסות. **אי** לפני יאוש קאמריתו - אף על פי שמתפק רבן שמעון בן גמליאל בדברי רבנן - מכל מקום לא מחסבר ליה לרבא כלל לומר דפליג לפני יאוש.

אבל

צריך. משנה עבד שנשבה ופדאוהו, אם לשום עבד - ישתעבד אם לשום בן חורין - לא ישתעבד; רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד. **גמרא** במאי עסקינן? **אילמא** לפני יאוש, לשום בן חורין אמאי לא ישתעבד? **אלא** לאחר יאוש, לשום עבד אמאי ישתעבד? **אמר אביי:** לעולם לפני יאוש, ולשום עבד - ישתעבד לרבו ראשון, לשום בן חורין - לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני; לרבו שני לא, דהא לשום בן חורין פרקיה, לרבו ראשון נמי לא, דילמא ממנעי ולא פרקי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד, קסבר: בשם שמצוה לפדות את בני חורין, כך מצוה לפדות את העבדים. **רבא** אמר: לעולם לאחר יאוש, ולשום עבד - ישתעבד לרבו שני, לשום בן חורין - לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני; לרבו שני לא - דהא לשום בן חורין פרקיה, לרבו ראשון נמי לא - דהא לאחר יאוש הוה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד, כדחוקה, דאמר חזקיה: מפני מה אמרו בין כך ובין כך ישתעבד? שלא יתא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגיסות, ומפקע עצמו מיד רבו. מיתבי, אמר להן רבן

שמעון בן גמליאל: בשם שמצוה לפדות את בני חורין, כך מצוה לפדות את העבדים; בשלמא לאביי, דאמר: לפני יאוש - היינו דקאמר "בשם", אלא לרבא, דאמר: לאחר יאוש, האי "בשם"? משום דחזקיה הוא! - אמר לה רבא: רבן שמעון בן גמליאל לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, והכי קאמר להו: אי לפני יאוש קאמריתו - היינו "בשם", אי לאחר יאוש קאמריתו - כדחוקה. ולרבא, דאמר: לאחר יאוש, ולרבו שני, רבו שני ממאן קני ליה - משבאי, שבאי גופיה מי קני ליה? - אין, קני ליה למעשה ידיו, דאמר ריש לקיש: מנין לגוי שקנה את הגוי למעשה ידיו? שנאמר: "וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", אתם קונים מהם, ולא

המחזיר חוב לחבירו בשביעית - בזמן שהשביעית נדונה, ועברה עליו שביעית, ואחר כך החזירו. ולא שהחזירו בשביעית עצמה, דאם כן לא הוה צריך למימר "משמט אני", דקינא לן; אין שביעית משמטת אלא בסופה. צריך - המלוה שיאמר לו "משמט אני. ואם אמר לו אף על פי כן - אני רוצה להחזירו לך. שנאמר וזה דבר השמטה - צריך

לומר דיבור של שמיטה. ותלי ליה - אם היה רוצה לחזור בו - יתלע על עץ אם גברה ידו, עד דאמר ליה "אף על פי כן. עד דאמר הכי - במתנה אני נתון לך". ואין כאן משום "לא יגוש", דלא בבי דינא קתבע ליה, ולא משום חוב. וזה מסיק ביה רבה זוו - היה נושה בו מעות. ובה ההמלוה. אול לנביה - אבי

אחא לגבי אבא בר מרתא. **אמר** - רבה לא הוה ביה דעתא בהאי מדרבנן מעיקרא, דהוה ליה למימר "אף על פי כן, כיון דתקנו רבנן פירובול - ומצי למגבי בהיתרא. לא שביק היתירא - דמלוה בלא פירובול, למימר: הוה לי ואבד, ואכיל איסורא. הרי אלו לא יפרעו -

בכתובות בפרק "הכותב". אלמא: לא מחזיק לומר "היה לי ואבד", דעל כרחוק בדטעין "היה לי ואבד" עסקינן, דאי לא הכי - צריכא למימר דשביעית משמטת? אינו צריך - דנאמן לומר "אבד". **משנה עבד** - כנעני. שנשבה ופדאוהו - ישראלים אחרים. ישתעבד -

בגמרא מפרש. **גמרא** אי לפני יאוש - של בעלים הראשונים פדאוהו מן חנוי. לשום עבד אמאי ישתעבד - וקא סלקא דעתך לרבו ראשון, ואמאי הרי נתיאשו ולשום עבד - על מנת להחזירו לרבו ראשון, או אפילו על מנת להשתעבד בו. ישתעבד לרבו ראשון - רשני לא

קנה, דמידע ידע דלא פקע שם מריה מיניה לפני יאוש. ודרי הוא כגזולו ממנו. כך מצוה לפדות את העבדים - וליכא למיחש למימני ולא פרקי. לרבו שני - ולקמן פריך: ממאן קנייה? בין כך ובין כך ישתעבד - לרבו ראשון, כדחוקה. בשלמא לאביי - דמוקי בלפני יאוש, וטעמא דתנא קמא משום מימנעי ולא פרקי. היינו דקאמר בשם - דאידו לא חיש למימנעי ולא

פרקי, משום דמצוה לפדותו. **אלא לרבא** - דמוקי בלאחר יאוש, וטעמא דתנא קמא משום אפקעתא דראש זרע, מאי "בשם" דקאמר? הוה טעמא דרבן שמעון בן גמליאל משום דחוקה, שלא יפיל עצמו לגיסות הוא! למעשה ידיו -

וישראל קני ליה מידו למעשה ידיו בבספא, ולגופיה בטבילה לשם עבדות, כדאמרין ביבמות ב"החולץ" (מ.א.) ואפילו מל וטבל גבי רבו ראשון - קנייה שבאי ביאוש למעשה ידיו, דהא אפילו ישראל נמי מקני ליה לגוי למעשה ידיו. ונהי דישאל נפיק מיניה ביובל - אבל

עבד משתעבד לעולם. מהם תקנו - רבויא הוא, דהא כתיב לעיל מיניה "מהם תקנו עבד ואמה" וכתיב בתרי "ווגם מבני התושבים הגרים עמכם, ומבנים, ולשיתוק.

ולא

משנה

עָבַד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁפָּקָה, וּפְדָאוּהוּ יִשְׂרָאֵלִים אֲחֵרִים, אִם הִפְדָּה הַתְּכוּיִן לַפְדּוֹתוֹ לְשׁוֹם עָבֵד – כְּדִי לְהַשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ, וְשֶׁתַּעֲבֵד וְלֹא יֵצֵא לַחֲרִירוֹת, וְאִם הִפְדָּה הַתְּכוּיִן לַפְדּוֹתוֹ לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין – כְּדִי שִׁינֵּא לַחֲרִירוֹת, לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד בּוֹ, אֲלֵא יֵצֵא לַחֲרִירוֹת. רָבִן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֶּן כָּךְ וּבֶן כָּךְ – בֶּן אִם נִפְדָּה לְשֵׁם עֲבָדוֹת וּבֶן אִם נִפְדָּה לְשֵׁם חֲרִירוֹת, יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוֹ הָרָאשׁוֹן.

גמרא

שואלת הגמרא בְּמֵאֵי עֲסָקִינוּ – באיזה אופן מדברת המשנה, אִילֵּימָא לְפָנֵי יָאוֹשׁ – אם נאמר שבזמן הפדיון רבו הראשון של העבד עדיין לא התיימש ממנו. אם פדו את העבד לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין, אֲמַאי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, הלא הוא שייך לרבו הראשון. אֲמַאי צריך לומר שמדובר לְאַחֵר יָאוֹשׁ – שרבו הראשון כבר התיימש ממנו. ואם כן קשה, אם פדוהו לְשׁוֹם עָבֵד, אֲמַאי יִשְׁתַּעֲבֵד – למה ישתעבד לרבו הראשון, עליו לצאת לחירות, כיון שזכה בעצמו. אֲמַאי אֲפִי, לְעוֹלָם לְפָנֵי יָאוֹשׁ – באמת מדובר שרבו הראשון לא התיימש, וְלְשׁוֹם עָבֵד – ואם פדו אותו לשם עבדות, יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוֹ רָאשׁוֹן, כיון שלא התיימש ממנו, ואף אם השני פדאו כדי להשתעבד בו, הרי יודע שרבו הראשון עדיין לא התיימש וזה גזל. אבל אם פדו אותו לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, לֹא לְרַבּוֹ הָרָאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא נִשְׁבֵּה, וְלֹא לְרַבּוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁפָּדָה אוֹתוֹ. והטעם שְׁלֵרְבּוֹ הַשֵּׁנִי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, דִּהָא לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין פְּרָקִיָּה – שהרי פדה אותו כדי להוציאו לחירות. וְלְרַבּוֹ הָרָאשׁוֹן נִמְי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, אף שעדיין לא התיימש ממנו, משום שחכמים חששו דִּילְמָא מִמֶּנּוּ וְלֹא פְּרָקִי – שאנשים ימנעו מלפדות עבד כנעני, כיון שגם אם יפדוהו כדי שייצא לחירות הוא חוזר להשתעבד לרבו. ורָבִין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חוֹלֵק עַל תְּנָא קְמָא וְאוֹמֵר, שִׁבִּין כָּךְ וּבִין כָּךְ יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוֹ רָאשׁוֹן. קָסָבֵר רַבִּין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה לְפָדוֹת אֶת בְּנֵי חוֹרִין – העבדים שייצאו לחירות, כָּךְ מִצְוָה לְפָדוֹת אֶת הָעֲבָדִים – אף שנשארים עבדים, ואין חשש שאנשים ימנעו מלפדותם. רָבָא אֲמַר, יֵשׁ לִבְאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה בְּאוֹפֵן אַחֵר, לְעוֹלָם לְאַחֵר יָאוֹשׁ – באמת מדובר שרבו הראשון התיימש, וְאִם פָּדוּ אוֹתוֹ לְשׁוֹם עָבֵד, יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוֹ שֵׁנִי שֶׁפָּדָאוּ. ואם פדו אותו לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין, לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד לֹא לְרַבּוֹ הָרָאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא נִשְׁבֵּה, וְלֹא לְרַבּוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁפָּדָאוּ. לְרַבּוֹ הַשֵּׁנִי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, דִּהָא לְשׁוֹם בֶּן חוֹרִין פְּרָקִיָּה – שהרי פדאו כדי להוציאו לחירות, וְלְרַבּוֹ הָרָאשׁוֹן נִמְי לֹא יִשְׁתַּעֲבֵד, דִּהָא לְאַחֵר יָאוֹשׁ הוּא – שהרי כבר התיימש ממנו. ורָבִין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל חוֹלֵק עַל תְּנָא קְמָא וְאוֹמֵר, שִׁבִּין כָּךְ וּבִין כָּךְ יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוֹ רָאשׁוֹן, וּכְפִי שְׂבִיָּא רַחֲמִיָּה, דְּאֲמַר חֻקִּיה, מִשְׁנֵי כֹה אֲמַרְי בֶּן כָּךְ וּבִין כָּךְ יִשְׁתַּעֲבֵד לְרַבּוֹ רָאשׁוֹן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַעֲבָדִים הַכְּנַעֲנִים, הוֹלֵךְ וּמְפִיל עֲצָמוֹ לְגִיטוֹת – עושה תחבולות כדי ליפול בשבי, ויפדו אותו ישראלים כדי להוציאו לחירות, וּמִפְּקִיעַ עֲצָמוֹ מִיַּד רַבּוֹ. מִיתִיב – הקשו על רבא מברייטא, אֲמַר לָתֵן רָבִין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, כָּשֶׁם שֶׁמִּצְוָה לְפָדוֹת אֶת בְּנֵי חוֹרִין כָּךְ מִצְוָה לְפָדוֹת אֶת הָעֲבָדִים. בְּשִׁלְמָא – זה מובן לדעת אֲבִי דְאֲמַר שֶׁהַמְּחֻלָּקִת הִיא לְפָנֵי יָאוֹשׁ, וְחֲכָמִים סוֹבְרִים שֶׁאִם פָּדָאוּהוּ לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין יֵצֵא לַחֲרִירוֹת, כיון שיש חשש שאנשים ימנעו מלפדות עבדים, הִינֵּי דְקָאָמֵר בְּשֵׁם – מובנת תשובתו של רבן שמעון בן גמליאל, שאין לחשוש לכך כיון שגם זו מצוה. אֲמַאי לְרַבָּא דְאֲמַר שֶׁמְחֻלָּקִת הַתְּנָאִים לְאַחֵר יָאוֹשׁ שֶׁל רַבּוֹ הָרָאשׁוֹן, וְרַבִּין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר שֶׁגַּם אִם פָּדָאוּהוּ לַחֲרִירוֹת, יִחְזוֹר לְרַבּוֹ רָאשׁוֹן כְּדִי שֶׁלֹּא יִפֹּל עֲצָמוֹ לַגִּיטוֹת, הִיא תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל רַבִּין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שִׁישׁ מִצְוָה לְפָדוֹת עֲבָדִים, הלא הטעם שֶׁל רַבִּין שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מִשּׁוֹם דְּחֻקִּיהָ הוּא. מתרצת הגמרא, אֲמַר לָךְ רָבָא – רבא

לֹה הַמְּחֻזָּר חוֹב לְחֻבְרֵי בְּשִׁבְעִית – בסוף השנה לאחר שהחוב נשמת, צריך המלוה שִׁיאֲמַר לוֹ לֹלוּ מִשְׁמַט אֲנִי אֶת הַחֹב וְאֵינִי חַיִּיב לִי. וְאִם אֲמַר לוֹ הִלּוּהּ, אָף עַל פִּי בֶן אֲנִי רוצה להחזיר, המלוה יִקְבֹּל הִימָנוּ אֶת הַכֶּסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו) 'וְזֶה דְבַר הַשְּׁמַטָּה', וְדוֹרְשִׁים שֶׁצָּרִיךְ הַמְּלוֹה לְדַבֵּר וּלְאָמַר 'מִשְׁמַט אֲנִי', וְדִי בִכָּךְ. אֲמַר רַבָּה, וְתָלִי לִי עַד דְּאֲמַר הָבִי – אם הלוה אינו רוצה לפרוע, רשאי המלוה לתלותו על עץ, כלומר לכופו עד שיאמר לו אף על פי כן אפרע. אִיתִיבֵיהּ אֲבִי לְרַבָּה, נִאֲמַר בְּבֵרִיתָא, לֹה שְׁחֹר וְאִמֵּר אָף עַל פִּי כֵן, בְּשִׁהוּא נִתֵּן לוֹ –לְמַלְלוֹה אֶת הַכֶּסֶף, אֲלֵא יֵאֲמַר לוֹ בְּפִרְעוֹן חוֹבִי אֲנִי נִתֵּן לָךְ כֶּסֶף זֶה, אֲמַאי יֵאֲמַר לוֹ הִלּוּהּ מַעוֹת אֵלוֹ שְׁלִי הֵן וּבְמַתְנָה אֲנִי נִתֵּן לָךְ. וְקִשְׁיָה, אֵיךְ יֵאֲמַר הִלּוּהּ מִתּוֹךְ כְּפִידָה שְׁהוּא נִתֵּן מִתְּנָה. הִרִי אִי אִפְשָׁר לְכוּף אִדָּם לַתֵּת מִתְּנָה. אֲמַר רַבָּה, תָּלִי לִי עַד דְּאֲמַר הָבִי – גַּם עַל זֶה יִכּוֹל הַמְּלוֹה לְכַפּוֹתוֹ עַד שִׁיאֲמַר כֵּךְ. אֲמַר בְּרַמְתָּ דְּהוּא אֲבָא בְּרַמְתָּ בְּרַמְתָּ בְּרַמְתָּ בְּרַמְתָּ – רבא היה נושה בו מעות. אִיתִיבֵיהּ נִיחָלִיָּה – הביא אבא בר מרתא את הכסף לרבה בְּשִׁבְעִית – אחרי השנה השביעית. אֲמַר לִי רַבָּה, מִשְׁמַט אֲנִי. שְׁקָלִינְהוּ – לקח אבא בר מרתא את הכסף וְאָוֵל – והלך. אֲמַאי אֲבִי – בא אבִי לְרַבָּה וְאִשְׁכַּחִיהּ דְּהוּא עָצִיב – ומצאו כשהוא עצוב. אֲמַר לִי אֲבִי, אֲמַאי עָצִיב מִרְ – מדוע רבי עצוב. אֲמַר לִי רַבָּה, הָבִי הָהּ מַעֲשֶׂה – כך היה המעשה עם אבא בר מרתא. אָוֵל – הלך אבִי לְנִיבָה – לאבא בר מרתא, אֲמַר לִי אֲבִי, אֲמַרְתָּ לִי וְזִי לָמֵר – האם הבאת את הכסף לרבה. אֲמַר לִי אֲבָא בְּרַמְתָּ אֵין – כן. אֲמַר לִי אֲבִי, וְאִי אֲמַר לָךְ, אֲמַר לִי אֲבָא בְּרַמְתָּ, רַבָּה אִמֵּר לִי מִשְׁמַט אֲנִי. אֲמַר לִי אֲבִי, וְאִמֵּרְתָּ לִי – האם אמרת לו אף על פי כן אני רוצה להחזיר את החוב. אֲמַר לִי לֹא. אֲמַר לִי אֲבִי, וְאִי אֲמַרְתָּ לִי – דַּע לָךְ שֶׁאִם הִיִּית אֹמֵר לוֹ אָף עַל פִּי כֵן, הוּא שְׁקָלִינְהוּ מִיָּד – היה רבה לוקח ממך את הכסף, הִשְׁתָּא מִיָּתָה – לפחות עכשיו לך אליו וְאִמְסִינְהוּ נִיחָלִיָּה – ותביא לרבה את הכסף, וְאִימָא לִי – ותאמר לו אף על פי כן, אָוֵל – הלך אבא בר מרתא אֲמַרְתָּנְהוּ נִיחָלִיָּה – הביא לרבה את הכסף, וְאִמֵּר לִי אָף עַל פִּי כֵן, שְׁקָלִינְהוּ מִיָּדָה – לקח ממנו רבה את הכסף. אֲמַר רַבָּה, לֹא הָוֵה בִּיהּ דְּעָתָא בְּהָא צוּרְבָא מִרְבָּן מַעֲרָבָא – לא היה בו דעת בתלמיד חכם זה מקודם, שהיה עליו לומר כך מִיָּד. הגמרא מבארת דִּין פְּרוּחוּבֵל שֶׁאֲבָד: אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה אֲמַר רַבִּי נַחֲמָן, נֶאֱמַר אָדָם לֹמֵר פְּרוּחוּבֵל הָיָה בְּיָדִי וְאֲבָד מִמֶּנִּי, וְעַל הִלּוּהּ לְפָרֹעַ אֶת הַחֹב אָף לְאַחֵר הַשְּׁבִיעִית. שואלת הגמרא מֵאֵי מַעֲשָׂא, מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא, בִּין דְּתַקִּינוּ רָבָן פְּרוּחוּבֵל, וְהַמְּלוֹה יִכּוֹל בְּקֻלוֹת לְכַתּוּב פְּרוּחוּבֵל וּלְגַבּוֹת אֶת הַהִלּוּהָ בְּהִיתָר, לֹא שֶׁכֵּן הִתִּירָא – לא מניח אדם מאכל של היתר שנמצא לפניו, וְאִכְלִי אִיסוּרָא – ואוכל מאכל איסור. ואין לחושדו שלא כתב פְּרוּחוּבֵל, וּמִשְׁקֵר שְׁהִיָּה לוֹ וְאֲבָד. מִסְפֶּרֶת הַגְּמָרָא, כִּי אֶת – כשהיו לוה ומלוה באים לְקַמְיָה דְּרָב – לפני רב, והלוה תבע לראות את הפְּרוּחוּבֵל, אֲמַר לִי הִיָּה רַב אֹמֵר לְמַלּוֹה, מִיָּד פְּרוּחוּבֵל הָיָה לָךְ וְאֲבָד – האם היה לך פְּרוּחוּבֵל וְאֲבָד. וּמוֹתֵר לְדִין לְעִשׂוֹת כֵּךְ וְלִסְיִיעַ לְבַעֲלִי הַדִּין בְּטַעֲנוֹתֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁבָּנּוּ זֶה 'פְּתַח שִׁין לְאֵלֶם' (משלי לא ח) הוּא – כשרואה הדיין שאחד מבעלי הדין אינו יודע דִּין פְּלוֹנִי שְׁהוּא לְטוֹבוֹתוֹ, מוֹתֵר לְהוֹדִיעוֹ עַל כֵּךְ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל רַב נַחֲמָן, תֵּנּוּ בְּמִסְכַּת כְּתוּבוֹת (פס), וְכֵן פֶּעַל חוֹב – מלוה שֶׁמִּצְוָה שֶׁיֵּשֶׁר חוֹב וְאֵין עִמּוֹ פְּרוּחוּבֵל, וְטוֹעֵן פְּרוּחוּבֵל הִיָּה לוֹ וְאֲבָד, הִרִי אֵלֵי לֹא יִפְרְעוּ – אין הלוה פורע עד שיוכיח המלוה שהיה לו פְּרוּחוּבֵל, ואֵיךְ אִמֵּר רַב נַחֲמָן שֶׁהַמְּלוֹה נִאֲמַן. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא, תֵּנָּא הִיא – נחלקו תנאים בכך ורב נחמן פסק לקולא כחכמים. דְּתַנָּא בְּבֵרִיתָא, מְלוֹה הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשֶׁר חוֹב לְגַבּוֹת בּוֹ מִהִלּוּהּ, צָרִיךְ שִׁיְהָא עִמּוֹ פְּרוּחוּבֵל, וְחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינִי צָרִיךְ, וְנִאֲמַן לֹמֵר שְׁהִיָּה לוֹ וְאֲבָד.

בברייתו, שאם יתפסוהו ויהרגוהו, **אפול אפול נפשיה לגיטות** –
 שהוא יפיל עצמו לגיטות על דעת לברוח ולהסתכן, ובודאי אין
 לחשוש שמא יפיל אדם עצמו על דעת לברוח.
 הגמרא מביאה הנהגות אמוראים בעבדיהם שנשבו ונפדה: **אמתי**
דמר שמואל אשתבאי – שפחתו של שמואל נשבתה על ידי גוים,
פרקיה לשום אמתיא – ופדהו יהודים לשם עבדות, ושרדוהו ליה –
 ושלחה לשמואל. ומאחר שהפודים ידעו שנחלקו רבן שמעון בן
 גמליאל וחכמים במשנה בדין זה, על כן שלחו ליה כדברים האלה,
אנן פרען שמעון בן גמליאל סבירא לן, שבכל אופן העבד חוזר לרבו
 ראשון, ולכן שלחנהו לך, **את** – אתה שמואל, **אי נמי פרען סבירא**
לך – גם אם דעתך כחכמים, תדע שאנן לשום אמתיא פרקינן לה
 ניהלה – אנו פדיונו את השפחה לשם עבדות, ולפיכך גם לחכמים
 אתה זכאי להחזיק בה.
ואינהו – הפודים שפדהו לשם עבדות, **סבור לפני יאוש הוה** –
 חשבו ששמואל עדיין לא התייאש מהשפחה, ולכן כיון שתיפדה
 לשם עבדות תחזור, לדעת הכל. אולם טעות היתה להם ולא היא
 – לא כך היה, אלא **לאחר יאוש הוה, ושמואל, לא מיבעיא**
דאשתעבדי לא משתעבד פה – לא זו בלבד שלא חזר להשתעבד
 בה, **אלא ניפא דחירותא נמי לא אצרכה** – אפילו גט שחרור כדי
 להינשא לישראל, פסק שמואל שהיא לא צריכה.
 ופסק בן שמואל למעמיה – כשיטתו, **דאמר שמואל, המפקד עבדו**
יצא לחירות, ואינו צריך גט שחרור כדי להתירו בישראל. שפאמר
לגבי קרבן פסח (שמות יב מו) 'וכל עבד איש מקנות כסף וגו' אז יאכל
בו, כלומר, רק עבד שהוא קנין כספו של האיש, יאכל קרבן פסח
 עם רבו. ויש לדייק מדוע כתוב 'עבד איש', וכי רק עבד של איש
 אוכל קרבן פסח ולא עבד של אשה, הלא אשה חייבת בפסח כאיש.
אלא בא הפסוק ללמדנו שעבד איש, היינו שיש לו רשות לרבו עליו
ולא הפקירו, הוא קרוי עבד, אבל עבד שאין לו רשות לרבו עליו,
כגון שהפקירו, אין קרוי עבד, ומותר בבת ישראל גם בלי גט
שחרור. ולכן סבר שמואל שהיא בת חורין ואינה צריכה גט
שחרור.
 מעשה נוסף: **אמתי דרבי אבא בר זוטרא אשתבאי** – שפחתו של
 רבי אבא בר זוטרא נשבתה על ידי גוים, **פרקיה תהוא תרמוזא** –
 פדה אותה גוי אחר מעיר ששמה תרמוד, לשום איתתא – כדי
 שתהיה אשתו. שלחו ליה לדידה – שלחו החכמים לרבי אבא
 עיצה כיצד ינהג, **אי יאות עבדת** – אם אתה רוצה לנהוג כראוי,
 שדר לה ניפא דחירותא – שלח לה גט שחרור.
 שואלת הגמרא, היכי דמי, אי דמצו פרקי לה – אם רוצה השבאי
 לתתה תמורת דמים, למה לי ניפא דחירותא, הלא אפשר לפדותה
 לשם עבדות ותחזור לרבי אבא. ואי דלא מצו פרקי לה – ואם לא
 יכלו לפדותה, כי שדר לה ניפא דחירותא מאי הוי – מה מועיל
 לשלוח לה גט שחרור, הרי כבושה היא תחת השבאי. משיבה
 הגמרא, לעולם דמצו פרקי לה – הגוי הסכים שיפדו אותה, אלא
 שלפודים אותה לא היה מספיק מעות לשחררה, ובין דמשדר לה
 – שישלח לה רבי אבא ניפא דחירותא, ישמעו מזה וידעו שהיא
 ישראלית גמורה, ומשום כך תפדוה **מחברי אהרדי** – יתאגדו יחד
 בני העיר ויתנו כסף ופרקי לה – ויפדו אותה. ואי בעית אימא –
 הסבר נוסף מדוע יועיל גט שחרור, לעולם דלא מצו פרקי לה –
 מדובר שהגוי לא היה מוכן לתתה תמורת דמים, ובין דמשדר לה
 – שישלח לה רבי אבא ניפא דחירותא, ידע הגוי שהיא היתה
 שפחה של ישראל, ומיתולא באפיה – תתבוה בעיניו, ולא ירצה
 שתהיה אשתו, ופרקיה לה – יסכים שיפדוה. מקשה הגמרא,
 בעיניו, והאמר רב – והרי אמרו (ע"ז כב) **שתיבנה להן** השכיבה עם
 בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן של ישראל, ואם בהמתם אינה
 בוזיה בעיניו, ששפחתם לא תהא בוזיה בעיניו. מתרצת הגמרא,

ולא הם – הגוים קונים מכסם – את גופו של הישראל, ולא הם קונים
 זה מזה – ואין גוי אחד קונה את חבריו הגוי. יכול – שמא נאמר
 לא יקנו זה את זה, ומיד תמזה הגמרא יכול לא יקנו זה את זה,
 ומשמע שיש סברה לומר כן אבל באמת קונים, האמרת לא הם
 קונים זה מזה. עונה הגמרא, הכי קאמר, ולא הם קונים זה מזה
 לגופו – אין גוי קונה את גוף חבריו לענין שייחשב ממנו, אולם
 יכול לא יקנו גוים זה את זה אפילו למעשה ידיו – שיהיה מעשה
 ידיו לקונה אותו.
 ואמר ריש לקיש, אמרת קל וחומר, עובד בוכבים את הישראל קונה
 הוא למעשה ידיו, אם כן עובד בוכבים את העובד בוכבים לא כל
 שכן שקונוהו למעשה ידיו. ולכן גם השבאי קונה את העבד הכנעני
 למעשה ידיו.
 שואלת הגמרא, ואימא הני מילי בכספא – שמא נאמר שרק
 כשהגוי קונה את חבריו בכסף הוא קונוהו למעשה ידיו, אבל פקנין
 חוקה לא יקנה הגוי את חבריו, כיון שלא מצאנו שגוי קונה קרקע
 בחזקה.
 משיבה הגמרא, אמר רב פפא מצאנו שגוי קונה קרקע בקנין חזקה,
 שהרי עמון ומואב שאסרה תורה על ישראל להילחם בהם
 ולכבושם, ואף על פי כן מהרי בקנין חזקה – לאחר שסיחון כבש אותם
 והתרו ישראל לכבוש ארצות אלו מידי סיחון. וכיון שמצאנו בגוי
 קנין חזקה בקרקע, יכול הגוי לקנות אם עבד בחזקה.
 שואלת הגמרא, אשכחן – מצאנו בפרשת עמון ומואב שעובד
 בוכבים כמו סיחון קונה קרקע בקנין חזקה, ולכן קונה גם עובד
 בוכבים אחר בקנין חזקה, אבל עובד בוכבים ישראל מנלו – מנין
 שעבד כנעני הדומה לישראל, נקנה לגוי בחזקה.
 משיבה הגמרא, מצאנו כשמלך ערד נלחם בישראל דתתיב (במדבר
 כא א) וישב ממונו שבי, ומשמע שכאשר גוי שובה לישראל, הוא
 נקרא 'שבי' שלו, ומוכח שגוי קונה עבד כנעני על ידי לקיחתו
 בשבי שזה קנין חזקה.
 אמר רב שמו בר אבא אמר רבי יוחנן, עבד כנעני של ישראל
 שנשבה על ידי גוים שפרכה מבית האסורים, יצא לחירות, ואין
 השישראל חוזר להשתעבד בו, כיון שהתייאש ממנו. ולא עוד אלא
 שבפנין את רבו הישראל וכותב לו גט שחרור כדי להתירו בבת
 ישראל.
 מקשה הגמרא, תנן במשנתינו, רבן שמעון בן גמליאל אומר, בין כך
 ובין כך – בין אם פדו אותו לשם עבד ובין אם פדו אותו לשם בן
 חורין, ישתעבד לרבו ראשון, מטעמנו של חזקה, שמא כח עבד
 יפיל עצמו לגיטות כדי להפקיע עצמו מיד רבו. ואמר רבה בר בר
 חנה אמר רבי יוחנן, כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו
 – בכל המשניות, וחלק על חכמים, הלכה כמותו, חוץ משלוש: ערב
 (בכ"ע קטג), יצדן (להלן ע"ד), ורמיא אחרונה (סנהדרין לא). שבהם הלכה
 כחכמים. ואם כן במשנתינו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל
 שלעולם משתעבד לרבו ראשון, ואיך פסק רבי יוחנן שעבד שברח
 יצא לחירות.
 וממשיכה הגמרא בשלמא לאפיי לא קשה על רבי יוחנן, כיון
 שהוא מוכיח לה להאי – מעמיד את הדיון של רבן שמעון בן גמליאל
 לפני יאוש, ולכן תמיד חוזר העבד לרבו ראשון, והאי – ורבי יוחנן
 דיבר על עבד שברח מבית הסוהר לאחר יאוש, ולכן הוא יוצא
 לחירות. אלא לרבא, דאמר שדברי רבן שמעון בן גמליאל אמורים
 לאחר יאוש, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן.
 מתרצת הגמרא, אמר לך רבא, טעמא מאי – מה הטעם שלפי רבן
 שמעון בן גמליאל תמיד חוזר העבד להשתעבד לרבו ראשון,
 משום דחוקיה, שלא יהא כל אחד ואחד מפיל עצמו לגיטות
 ומפקיע עצמו מידי רבו, ובין שכן, יש לתרץ שדין הבורח שאין
 משום שהשתא לקטלא מסר נפשיה – עכשיו מסכן את חייו

ג'טין. פרק רביעי - השולח - דף לח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רכה

תוספות

אבל בחזקת לא - פירש בקונטרס: חזקה של עבדות, כגון הלבשו הנעילו והרחיצו לרבו, כדנתיא בפרק קמא דקדושין (כבב). וקשה: דאפילו ישראל משראל לא קני עבד עברי אלא בכסף ושטר, כדאמר בפרק קמא דקדושין (ידב) - כל שכן גוי ועוד, דאמר התם: אשכחן עברי הנמכר לגוי - הואיל וכל קניינו של גוי בכסף! ופירש רבינו תם: הואיל וכל קנינו של גוי - בעבד עברי, אבל בעלמא - קנינו של גוי במשיכה לרבי יוחנן, דקימא לן בותיה לגבי ריש לקיש. וכיון דאמר רבי יוחנן דבר תורה מעות קנות - אם כן לגוי במשיכה, כדמוכח בפרק שני דבכורות (יגא), אלא צריך לפרש, דבכא בחזקת של כבוש מלחמה איירי, וכן פירש רבינו חננאל.

עמון ומואב טהרו בסיוח - וכי היכי דקנו ארצם בחזקה - קנו נמי גופם בחזקה. **דכתיב** ויטב ממנו שבי - ואם תאמר: למא לי השתא הא דעמון ומואב טהרו בסיוח? השתא גוי ישראל קני - גוי לגוי לא כל שכוין ויש לומר: דמיושב ממנו שבי לא הוה לאפינן מניה שום קנין, אי לא דאשכחן דטיהרו. ולהכי מייתי לעיל דמדיש לקיש - דמיושב ממנו שבי לחוריה לא הוה ידעין, ומיהו, איצטרך לאתויי, לאשמועין דלא קני גופו.

ואינהו סבור לפני יאוש הזה - תימה: דלמא ידעי דשרי דלאחר יאוש הזה, וסביר כרבי דלעיל ולמאי דפרישא דלרבא מודה רבן שמעון כן נגמילא לרבנן דלשם עבד שיתעבד לרבו שני - ניהא, דאם כן היתה שלחם, ולא מסתבר שהיו באים לתתה לו במנתה. **אלא** אפילו גיטא דחירותא נמי לא אצריכה - כאביי סבירא ליה, דלרבא, כיון דאמר ישתעבד - בעינן גט שיחרור.

המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שיחרור - אין להקשות: אם כן לשמואל למה לי שטרא בעבד כנעני? למא ליא באפי תרי ז'לם, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (טזא), גבי עבד עברי, ומאי משני נמי התם דעבד עברי גופו קני? אבתי יפיקינו, דאפילו מאן דצריך בעבד כנעני גט שיחרור - היינו כדי להחיותו בבת חורין, אבל בעבד עברי בלאו הכי מותר בהו דהם בקדושין (שם) לא קאמי דא משום דסלקא דעתיה דעבד עברי אין גופו קני, ולהכי פריך: למא לי שטרי דאוחו לשון עצמו שכותב בשטר כגון "הרי את בן חוריק" "הרי את לעצמך" יאמר לו בעל פה! ומשני: דגופו קני, ולא מהני "הרי את לעצמך" שהוא לשון קנין או לשון מחילה, בלא שטר. ולאונן לשונות צריך שטר, אבל הפקר, שמסלק רשותו מעליו - מהני לשמואל אפילו בלא שטר. **בל** דמשחרר עבדו עובר בעשה - הוא דאמר לקמן (גיטין מא) במי שאמר בשעת מיתתו: פלוני שפחתי אל ישתעבדו בה, ומסקנין דאי אמר לשון שיחרור - כופין את היושרין לכתוב לה גט שיחרור, וכן בירושלמי אמרין בהדיא דאי אמר "שחרר" - משחררין, התם, כיון דאין היושרין רשאין להשתעבד בה משום מצוה לקיים דברי המת - לא קרינן בה "לעולם בהם תעבדו", ומשום תנית גט לחוריה ליכא איסור עשה. וחוץ כן חזקין (שם מאב) דכופין את רבו - התם משום דאיכא מצוה רבה ד'לשבת יצרה', כדדרשין הכא משום מצוה דרביים.

גופיה

ולא הם קונים - את אחד מהם. **לגופו** - שיהא צריך הימנו גט, או אם יברח ממנו ויתגיר - מותר בבת ישראל, שאין גופו קני לחברו. גוי קונה ישראל - למעשה ידיו, שנאמר "וכי תשיג יד גר וגו' או לעקר משפחת גר" (ויקרא כה). הני מילי - דגוי קונה חברו. **בכסף** - דומיא דגוי קונה ישראל בכסף, דכתיב "מכסף מקנתו" בעברי הנמכר לגוי.

וקניתי גוי בגוי - הא ילפת ליה מקניית גוי בישראל. **בחזקה** - כגון שבאי שהחזיק בו וקנאו בחזקת יאוש, כשהפקירו רבו כשנתיאש הימנו (ולא בכסף). חזקה שעבד כנעני נקנה בו - היינו חזקה של עבדות: הלבשו הנעילו והרחיצו לרבו, כדנתיא ב"האשה נקנית" (קדושין כבא), נהי דישראל קני ליה לגוי בחזקה, דאיחזקש עבדים לפרקעות. אבל גוי - לא קני קרקע בחזקה בישראל, אלא כל קניינו בכסף. **עמון ומואב טהרו בסיוח** - אלמא: גוי קונה מחבירו קרקע בחזקה. והאי עבד נמי, כיון דאפקריה ישראל ביאוש - קנה ליה גוי בחזקה. טהרו בסיוח - דכתיב (דברים ב) "אל תצר את מואב", וכן בנינו עמון "אל תצורם" (שם) וכתבי (במדבר כא) "כי חשבון עיר סיוח" וגו' - אלמא: טהר מואב בסיוחו. ובני עמון אשכחן ביפתח (שופטים יא) שאמרם לו מלאכי בני עמון "כי לקח ישראל את ארצנו בעלזות ממזרים מארענו ועד היבוק", ואשכחן כשכבשו את ארץ סיוח "וירש את ארצו מארענו עד יבוק" וגו' - אלמא: מבני עמון כבשה. והדור ישראל וכבשו מניה, וטהרה להם על ידו - אלמא: קנייה בחזקה. גוי משראל מנלן - כגון עבד זה, דשייך במצוה. וישב מפני שבי - מדקרי ליה שבי ידידה - שנעמ מניה קנייה בחזקה. מן האסורין - עבד כנעני של ישראל שנשבה, וברח מן האסורין של גוים. יצא לחירות - מלחשתעבד לרבו עוד. וכותב לו גט - להתירו בבת ישראל. אמר רבי יוחנן כל מקום בו' - וקשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן. לנפלא סבר נפשה - כדי לצאת מידי גיסותה שהרי בורח מן האסורין, ויודע שאם ישיגוהו יורג. ואינהו - דפרקיה לשום אמהתא. סבור - דלא נתיאש מר שמואל הימנה. יאוש - הוי הפקר. איש - יתירא הוא. תרמוהא - גוי היה תרמוהו. שלחו ליה לידיה - לרבי אבא, אי דמצו פריק לה - שהגוי רוצה לתתה בדרמים. למא לי גיטא דחירותא - יפודה לו לשם עבדות. מאי הוי - הרי כבושה היא ביד הגוי חבוי מחביו - בני העיר אחודי, ופרקי לה. אבל לשם עבדות לא היו רוצין לפדותה, לה דלית להו דרבה שמעון וכן נגמילא. מיתולא באפי - מפני שיגלה לכל ששפחת ישראל היתה. ופפריק לה - נותנה בכדי פדיונה. ואמר פיר - במסכת עבודה זרה (כבא), בעשה - "לעולם בהם תעבדו" (ויקרא כה). וכתב לה גיטא דחירותא - ונסיב לה ישראל, ומיטטר לה. וכפו

אחדרי ופרקי לה. ואיבעית אימא: לעולם לא מצו פרקי לה, וכיון דמשדר לה גיטא דחירותא - מיתולא באפיה ומפריק לה. - והאמר מר: חכימה להן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן! הני מילי בצניעא, אבל בפרהסיא וילא בהו מילתא. התייא אמהת דהות בפומבדיתא דהו קא מעבדי בה איניש איסורא, אמר אביי: אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל הנישחרר עבדו עובר בעשה, הוה כפיפנא ליה למרה וכתבי לה גיטא דחירותא. רבינא אמר: כי הא מודה רב יהודה, משום מילתא דאיסורא. ואביי, משום איסורא לא? האמר רב הנינא בר רב קמינא אמר רבי יצחק: מעשה פאשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין, וכפו

גופיה לא קדיש - פירש בקנטרס: שאינו ראוי למזבח ולא לבדק הבית. לדמי לא קאמר, דהיה לו לומר "דמי עבדי עלי". ולא דמי למקדש בהמה טמאה, דהתם כיון דליכא למימר למדיה עם קדוש קאמר - על כרחך לדמי קאמר, אף על גב דלא אמר "דמיה עלי" - דהיזי היא קדושה לימכר קאמר. אבל הכא, דשייכא בגופיה לשון קדושה - לא אמרינן לדמי קאמר. ואם תאמר: ואמאי לא קאמר נמי: קדוש

וְכַפּוֹ אֶת רֶגְלָהּ וְעִשָּׂאָהּ בַּת חוֹרִין, וְאָמַר רַב נְחֻמָּן בַּר יִצְחָק: מִנְהַג הַפֶּקֶד נִהְיָ בֵּה! - הֲכִי הַשְּׁתָּא? הֵתָם לֹא לְעֵבֶד חוּיָא וְלֹא לְבֶן חוֹרִין חוּיָא הֵכָא אֲפֻשֶׁר דְּמִיחָד לָהּ לְעֵבְדִּיהּ וּמִנְטָר לָהּ. גּוֹפֵא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמְשַׁחֵר עֲבָדוֹ עוֹבֵר בַּעֲשָׂה, שְׁנָאֵמַר: "לְעוֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ". מִיִּתְיָבִי: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּכְנַס בְּבֵית הַפְּנִסָּה וְלֹא מָצָא עֲשָׂרָה, וְשִׁחֲרַר עֲבָדוֹ וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה! - מִצָּהָ שְׁאֵנִי. תְּנוּ רַבְּנֵי: "לְעוֹלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ" - רְשׁוּת, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: חוֹבָה. וְדִלְמָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לָהּ כְּמָאן דְּאָמַר רְשׁוּת! - לֹא סִלְקָא דְּעִתָּד, דְּתִנָּא בְּהֵרָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: חוֹבָה. אָמַר רַבָּה, בְּהֵי הֶלֶת מִיָּלִי נְחִיתִי בַּעֲלִי בְּתִים מְנַכְסִיהוּן: דְּמַפְקִי עֲבָדֵיהּ לְחִירוּתָא, וְדִסְיִירִי נְכַסֵּיהּ בְּשַׁבְּתָא, וְדִקְרָעִי סְעוּדִיתֵיהּ בְּשַׁבְּתָא בְּעֵדִין בִּי מְדֻרְשָׁא, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַר אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁתִּי מְשַׁפְּחוֹת הִיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, אַחַת קֶבֶעַ סְעוּדָתָא בְּשַׁבְּתָא וְאַחַת קֶבֶעַ סְעוּדָתָא עֲגֵרֵב שַׁבַּת, וְשִׁתִּיהֶן נִעְקְרוּ. אָמַר רַבָּה אָמַר רַב: הַמְקֻדֵּשׁ עֲבָדוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת; מַאי טַעְמָא? גּוֹפִיָּה לֹא קָדִישׁ, לְדָמִי לֹא קֶאֱמַר, דְּלִהּוֹי "עַם קְדוֹשׁ" קֶאֱמַר. וְרַב יוֹסֵף אָמַר רַב: הַמְּפָקִיר עֲבָדוֹ יֵצֵא לְחִירוֹת. מָאן דְּאָמַר מְקֻדֵּשׁ, כָּל שֶׁבֶן מְפָקִיר; מָאן דְּאָמַר מְפָקִיר - אֲבָל מְקֻדֵּשׁ לֹא, דְּלִמָּא לְדָמִי קֶאֱמַר. אִיבְעִיָּא לְהוֹ: צִרְיָה גַּם שִׁיחֲרוּר אוֹ לֹא צִרְיָה? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִיָּיא בַר אֲבִין אָמַר רַב: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - יֵצֵא לְחִירוֹת, וְצִרְיָה גַּם שִׁחֲרוּר. אָמַר רַבָּה, וּמוֹתְבִין אֲשַׁמְעֶתִין: הַמְּקֻדֵּשׁ נִכְסֵיו וְהִיוּ בְּהֵן עֲבָדִים, אִין הַגּוֹבֵרִין רִשְׁאִין לְהוֹצִיאֵן לְחִירוֹת, אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לְחִירוֹת; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר אֲנִי: אֵף הוּא נוֹתֵן דָּמִי עֲצָמוֹ וְיוֹצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכָר לֹא! - מִתְּנִיתָא קָא רְמִית עֲלֶיהָ דְּרַב? רַב תָּנָא הוּא וּפְלִגִּי. תָּא שְׁמַע: "אֶדְ כָּל חֵרֶם" גּוֹ, "מֵאֲדָם" - אֱלוֹ עֲבָדֵי וְשַׁפְּחוֹתָיו הַכְּנַעֲנִים! - הֵכָא בְּמַאי עֲסָקִין - דְּאָמַר לְדָמִי. - אִי הֵכִי, אִידֶךָ נִמִּי דְּאָמַר לְדָמִי! -

אִי הֵכִי, "אִין הַגּוֹבֵרִים רִשְׁאִין לְהוֹצִיאֵן לְחִירוֹת", גּוֹבֵרִים מַאי עֲבִידִיתֵיהּ? וְתו, "אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לְחִירוֹת", אַחֲרִים מַאי עֲבִידִיתֵיהּ? וְתו, "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר אֲנִי: אֵף הוּא נוֹתֵן דָּמִי עֲצָמוֹ וְיוֹצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכָר לֹא", וְאִי לְדָמִי, מַאי "מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכָר לֹא"? תָּא שְׁמַע: הַמְּקֻדֵּשׁ עֲבָדוֹ - עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, שְׁלֵא הַקְדִּישׁ אֶלָּא דְּמִי!

רשות יש להן בעבד; הלא אין להן על הבעלים אלא מעות. ואי קשיא: לוקמה בגון דאמר "הרי הוא קדוש לדמי" דעבדושו הוא קדוש לימכר, ורשותו עליו למכור, ובמקדש קרקע ובמהמה טמאה: חרין. דכיון דשייך בגופו לשון קדושה ד"עם קדוש", כי אמר "הרי הוא קדוש לדמי" - ויחילה אגופו למימורו בן חורין. כדקיימא לן במתפסים תמימים לבדק הבית, דאין יוצאין מידי מזבח. בכריתות ובתמורה (לגא). הלכך על כרחך מתניתין פליגא, למימר דכי אמר "הרי הוא קדוש" - לא לשון עם קדוש הוי, אלא לשון הקדש. לימכר בדמיו. עושה - העבד. ואוכל - ואין מעשה ידיו הקדש. שלא הקדש אלא דמי - ולא אמר אלא: הרי הוא הקדש לדמי, והוי כקרקע ובמהמה טמאה.

איבעיא להו, האם מקדיש עבדו או מפקיר עבדו צריך גט שחרורו
כדי להחירו בבת ישראל, או לא צריך. תא שמע, דאמר רבי חייא
בר אבין אמר רב, אחר זה ואחר זה – בין המקדיש עבדו ובין
המפקירו, יצא לחירות וצריך גט שחרורו.
אמר רבה, ומוחבבין אשמעתי – ויש להקשות על השמועה
שאמרתי בשם רב שהמקדיש עבדו יצא לחירות, שהרי שנינו
בברייתא, שהמקדיש נכסיו – מי שאמר שנכסיו יהיו קדושים, והיו
קדו בנכסים, עבדים כנענים, אין הנזכרין רשאים להוציאן לחירות לא
על ידי גט שחרור ולא על ידי כסף שקיבל מאחרים על מנת
שילכו לא יהיה רשות בכסף הזה. והטעם, שכיון שאין גופו של
העבד קנוי להקדש אלא רק לדמיו, אין ההקדש יכול לשחררו
אבל הגזברים מוכרין אותן לאחרים, והכסף להקדש, ואחרים הללו
שקנו את העבדים, יש להם בעלות על גוף העבד, ולכשירצו
מוציאין אותן לחירות.
רבי אומר, אומר אני, כשם שאחרים רשאים לקנות את העבד
מהקדש ולהוציאו לחירות, אף הוא – העבד נותן לגזבר דמי
עצמו, בכסף שקיבל מאדם אחר, שהקנה לו אותו בתנאי שילכו
לא יהיה רשות בו, ואומר לגזבר שברצונו לקנות את עצמו בכסף
הזה ויוצא לחירות, מפני שהוא כמוכרו לו – כאילו הגזבר מכר
לעבד את עצמו. אבל לא יאמר העבד לגזבר שברצונו לפדות את
עצמו בכסף הזה, שזה דרך שחרור, ואין הקדש יכול לשחררו לפי
שאינו הגוף שלו. דרי מפורש בברייתא שהמקדיש עבדו, קדוש הוא
לדמיו ולא יצא לחירות. מתרצת הגמרא, מתניתא קא רמית עליה
דרב – אתה מקשה מברייתא על דברי רב, רב תנא הוא ופליג –
רב נחשב לתנא ויכול הוא לחלוק על הברייתא.
תא שמע, שנינו בברייתא, נאמר בפסוק (ויקרא כו כט) 'אך כל חרם וגו'
אשר יחרים איש וגו' מכל אשר לו מאדם ובהמה וגו' לא ימכר
ולא יגאל. אדם שאומר על חפץ 'הרי זה חרם', חלה קדושה על
החפץ ואסור לו למוכרו או לפדות את קדושתו בדמים. אלא נותנו
לכח ויוצא לחולין כשמוע ליד כהן. ודרשו חכמים את מה
שנאמר 'מאדם', אלו עבדיו ושפחותיו הנקנענים, שאם הקדישם
לבדק הבית חלה עליהם קדושת בדק הבית. ומפורש בברייתא
שעבד שהוקדש אינו יוצא לחירות, וקשה על רבה בשיטת רב.
מתרצת הגמרא, קא פטרי עסקין דאמר לרבי – הברייתא עוסקת
במי שפירש ואמר על עבדו הנכנעני 'דמיו עלי להקדש', ובאופן זה
בודאי שעליו לתת להקדש רק את דמי העבד אבל אם אמר על
העבד עצמו שיהא להקדש, אפשר לומר שנתכוין שיצא לחירות.
מקשה הגמרא, אי הכי, איך נמי – גם הברייתא של גזברים
נעמיד באופן דאמר בפירוש דמי – ומדוע הוצרכו לתרץ שרב תנא
ופליג. מתרצת הגמרא, אי הכי, שבעליו של העבד אמר דמיו עלי,
מדוע אמרה הברייתא שאין הנזכרים רשאים להוציאן לחירות,
נזכרים מאי עבדיהו – מה ענין הגזברים לעבד, הלא הוא לא
הקדיש את העבד אלא רק אמר דמיו עלי. ותו – ועוד, מדוע
נאמר בברייתא 'אבל מוכרין אותן לאחרים ואחרים מוציאין אותן
לחירות', אחרים מאי עבדיהו – מה ענין האחרים אצל העבד,
הלא העבד לא הוקדש, רק בעליו אמר דמיו עלי. ותו – ועוד
נאמר בברייתא רבי אומר אומר אני אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא
מפני שהוא כמוכרו לו, ואי לרבי – ואם מדובר שאמר דמיו עלי,
מאי מפני שהוא כמוכרו לו – איזה ענין של מכירה יש כאן הלא
העבד לא הוקדש. ועל כרחך שבברייתא זו מדובר שהאדון
הקדיש את העבד, ונאמר בברייתא שאינו יוצא לחירות, ולכן
הוצרכנו לומר שרב תנא הוא ופליג.
הגמרא מקשה על רב מברייתא נוספת: תא שמע המקדיש את עבדו
הכנעני, עושה העבד לפרנסתו ואוכל את מעשה ידיו ואין הם
נאסרים בהנאה, כיון שלא הקדיש אלא דמיו – שרבו התוכין רק
להקדישו לדמיו, ולא חלה קדושה על גופו. וקשה על רב שאמר
שיצא לחירות.

וכפו את רבה ונתן לה גט שחרור וצאמה בת חורין. ואמר רב נחמן
בר יצחק, הטעם שכפודו לשחררה מפני שמנהג הפקר של זנות
נהגו בה. ומדוע אביי לא כפה את אדון השפחה שישחררה, כדי
שלא יכשלו בה.
מתרצת הגמרא, הכי השתא – וכי יש דמיון ביניהם, הן –
במעשה של רב יצחק, לא היה שייך להשיאה כדי שישמרנה
בעלה, שהרי לא לעבד חיוא – ראוי, שהרי חציה בת חורין, ולא
לכן חורין חיוא שחיי חציה שפחה. אבל הכא השפחה
בפומבדיתא, אפשי דמיתיה לה לעבדה ומנשר לה – האדון יכול
לייחדה לעבדו, והוא ישמור עליה שלא תזנה.
גופא, אמר רב יהודה אמר שמואל, כל המשתחרר את עבדו הכנעני
עובר באיסור עשה, שנאמר (ויקרא כה מו) 'לעלם כהן תעבדו'. מיתבי
– הקשו ממה ששנינו בברייתא, מעשה פרבי אליעזר שנכנס בבית
הכנסת ולא מצא עשרה למנוין, ושחרר את עבדו הכנעני והשלימו
לעשרה. ואם יש איסור לשחרר עבד, איך שחררו רבי אליעזר.
מתרצת הגמרא, מצנה שאני – שונה הדין במצוה דרבים להוציאם
ידי חובתם באמירת קדושה בעשרה.
תנו רבנן, מה שנאמר בתורה 'לעלם כהן תעבדו', אין זו חובה אלא
רשות להשתעבד בעבד כנעני. לפי שנאמר בעמי כנען (דברים טו)
'לא תחיה כל נשמה', הוצרך הכתוב להחיר להשתעבד בנולד
לגוי גוי מאומה אחרת שבא על אשה משבעת העמים, ואין חובה
להורגו, דברי רבי ישמעאל. אבל רבי עקיבא אומר, חובה
להשתעבד בעבד כנעני.
מקשה הגמרא, וידלמא רבי אליעזר ששחרר עבדו להשלמת מנין
ספר לה פטא דאמר – כרבי ישמעאל, שלעולם בהם תעבודו' הוא
רשות, ולמה היו צריכים לתרץ שמצוה שאני. מתרצת הגמרא, לא
סלקא דעתך כר, כיון דתניא בהדיא, שרבי אליעזר אומר כרבי
עקיבא שהוא חובה, ולכן הוצרכו לתרץ שמצוה שאני.
אמר רבה, כהני תלת מיל – בסיבת שלשה דברים אלו נהתי בעלי
בתים מנכסיהו – יורדים בעלי בתים מנכסיהם. דמפני עבדיהו
לחירותא – משחררים עבדיהם הכנענים ועוברים על עשה. ודמפני
נכסיהו בשבתא – מסיירים בשדותיהם בשבת ובודקים בצרכיהם,
ודקבעי סעודתיהו בשבתא בעידן כי מדרשא – שהם קובעים את
סעודת השבת בזמן שהחכם דורש, והיה עליהם להקדים את
הסעודה או לאחרת, דאמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, שתי
משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתא בשבתא, בשעה
שהחכם דורש, ואחת קבעה סעודתא ערב שבת, כלומר שקבעו
את עיקר סעודת שבת בלילה, כדי שיהיו יוכלו לעסוק בתורה.
וגם הם טעו בזה, כיון שכבוד שבת הוא שסעודת היום תהיה
העיקר. ושיתיהו נקשרו ולא נשאר מהם זכר.
אמר רבה אמר רב, המקדיש עבדו – האומר על עבדו הכנעני, עבד
זה יהא קדוש, יצא לחירות. מאי מעמא גופיה לא קדש – קדושת
הגוף אינה חלה עליו, לפי שאין גופו ראוי להקדשה על המזבח,
וגם אין גוף העבד ראוי לשום תיקון בבנין המקדש ואמנם, אם היה
אומר דמי עבדי עלי להקדש, היה חייב לתת דמי העבד, אבל לרבי
לא קאמר – הוא לא אמר דמי עבדי עלי, לכן אנו מפרשים את
דברי המקדיש דליתיה עם קדוש קאמר – שהתכוין לקדושת
ישראל, והיינו שיצא לחירות וימנה על עם ישראל שהוא עם
קדוש.
ורב יוסף אמר בשם רב, המפקיר את עבדו הכנעני יצא לחירות.
מבאר הגמרא מאן דאמר מקדיש – רבה שאמר בשם רב
שהמקדיש עבדו יצא לחירות אף שלא אמר בפירוש שכוונתו
לשחררו, כל שכן שהוא סובר שהמפקיר עבדו, שאמר בפירוש
שמפקירו, יצא לחירות. אבל מאן דאמר רב יוסף שאמר בשם רב
שהמפקיר עבדו יצא לחירות, יתכן שרק במפקיר סובר רב כן אבל
במקדיש עבדו לא היה אומר רב שיצא לחירות, כיון שיש להסתפק
דלמא לרבי קאמר – אולי האדון שהקדיש את העבד התכוין
שיהיה קדוש לדמיו.

אמר התובע לנתבע, עֲשֵׂה עִצִּים מְעוֹנוֹת עֲנִיִּים מְסַרְתִּי לָךְ
 לשמור בקרקע, וְהָלַךְ – והנתבע אָמַר אֵינִן אֵלָּא חֶמֶשׁ – לא מסרת
 לי אלא חמש גפנים, ושאר הגפנים הם שלי. רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב אֶת
 הנתבע להשבע שבוטת מודה במקצת אף שהעצים מחוברים
 לקרקע. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, כָּל תְּחוּבָה לְפָרְקָה הִיא הוּא כְּפָרְקָה,
 ואין נשבעים על העצים המחוברים לקרקע.
 וְאִמְרַת רַבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי תַנְיָא בביאור מחלוקתם, עֲנִיִּים הַעֲמִידוֹת
 לִיבְצֵר אֵיכָּא בִּינְיָהוּ – מחלוקתם היא בענבים שנגמר בישראל והם
 עומדים להיבצר. דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר בְּבִצּוּרוֹת דְּמִיָּין – שדינם כאילו
 כבר נבצרו, ואין דינם כקרקע, אלא כמטלטלין שנשבעים עליהם.
 וְרַבֵּנָן סָבְרִי לֹא בְּבִצּוּרוֹת דְּמִיָּין – כל עוד לא נבצרו הענבים דינם
 כקרקע ואין נשבעים עליהם. הרי לנו מחלוקת נוספת אם דבר
 העומד להתלש דינו כתלוש.
 דוחה הגמרא, אָפִילוּ תִּימָא – אפילו אם תאמר ששער העומד
 ליגזר דינו כמחובר, אין זה סותר לרבי מֵאִיר ששערים העומדים
 לבצירה דינם כתלוש, מפני שעד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר הָתָם –
 עד עכשיו לא שמענו שרבי מאיר אומר שדבר העומד להתלש
 דינו כתלוש, אֵלָּא רק בְּעֲנָבִים דְּכִפְּחָ דְּקִיָּיִטִין מִיְכַחֵשׁ פְּחִישִׁי –
 שככל שנשארים על העץ החיבור לקרקע מויק להם ולכן דינם
 כתלוש. אָבֵל הָכָא – כאן בשער העומד ליגזר, כִּמְאֵן דְּקָאִי אֲשֶׁבוּחִי
 מְשַׁבֵּחַ – ככל שישאר מחובר לעבד ישיבח השער יותר, ולכן דינו
 כמחובר.
 כִּי סָלִיק – כאשר עלה רבי חייה בר יוסף מבבל לארץ ישראל, אָמַר
 לְהָא שְׂמַעְתָּא דְּרַב קַמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אמר את המימרא של רב
 שהמפקיר עבדו יצא לחירות, לפני רבי יוחנן. אָמַר לִיה רבי יוחנן,
 אָמַר רַב הֲכִי – האמנם כך אמר רב. שואלת הגמרא, וְהוּא לֹא אָמַר
 הֲכִי – וכי רבי יוחנן עצמו לא אמר כך, וְהָאִמְרָא עוֹלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 הַמְּפָקִיר עַבְדּוֹ יֵצֵא לְחֵירוֹת וְצָרִיךְ גַּם שְׁחִירוֹ, ומה התכוין רבי יוחנן.
 משיבה הגמרא, הֲכִי קָאָמַר לִיה – כך אמר רבי יוחנן, אָמַר רַב
 בְּוֹרֵי – האמנם רב אמר כמוני.
 וְאִיכָּא דְּאָמַר – ויש אומרים שלא סְיִמְוָה קַמְיָה – שרק תחילת
 דברי רב שיצא לחירות נאמרו לפני רבי יוחנן, ולא סיום דבריו
 שאמר שצריך גם גט שחרור, ועל זה תמה רבי יוחנן וְאָמַר לִיה לרב
 חייה בר יוסף, וְלֹא אָמַר רַב צָרִיךְ גַּם שְׁחִירוֹ – האם לא הצריך רב
 גט שחרור. וְרַבִּי יוֹחָנָן לְמַעֲמִיָּה – לשיטתו, דְּאָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, הַמְּפָקִיר עַבְדּוֹ יֵצֵא לְחֵירוֹת וְצָרִיךְ גַּם שְׁחִירוֹ, ולכן התפלא
 על כך שאמרו לו את דברי רב ללא ההוספה שצריך גם גט
 שחרור.
 גּוֹפֵא, אָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הַמְּפָקִיר עַבְדּוֹ יֵצֵא לְחֵירוֹת וְצָרִיךְ
 גַּם שְׁחִירוֹ. אִיתִיבִיהּ – הקשה רבי אָבָא לְעוֹלָא על רבי יוחנן
 מברייתא, גַּר שְׂמִית ואין לו יורשים וכל נכסיו הפקר, וְכִנְזָו – ובזו
 יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי – וכל אחד החזיק במה שמצא, והיו כֶּהֱן עֲבָדִים, בֵּין
 עבדים גְּדוּלִים וּבֵין עבדים קְטָנִים, העבדים קִנּוּ עֲצָמָן – זכו בעצמם
 מן ההפקר ונחיו בְּנֵי חוּרִין, ואין אפשרות לתפוס בהם ולהחזיקם,
 כי הם קודמים לכל אדם. אָבָא שְׂאֵיל אֹמְרִי, העבדים הגְּדוּלִים קִנּוּ
 עֲצָמָן – זכו בעצמם להיות בְּנֵי חוּרִין, אבל העבדים הקְטָנִים אין
 להם יד לזכות בעצמם, ולכן כָּל הַמְּחִיזִיק כֶּהֱן וְכָהֱן, ומקשה רבי
 אבא, וְכִי מִי כְּתִיב גַּם שְׁחִירוֹ לֹאֵל – לעבדים, הלא רבם הגר מת,
 ואתה אמרת שהמפקיר עבדו צריך גט שחרור.
 מתרצת הגמרא, אָמַר עוֹלָא, דְּמִי הָאִי מְדַרְבֵּנָן – דומה החכם הזה
 בְּדִלָּא מְרִי אִינְשֵׁי שְׂמַעְתָּא – כאנשים שלא למדו גמרא, כלומר
 קושייתו אינה כלום. וְעַמְּמָא מֵאִי – מה כוונת עולא. אָמַר רַב נֶחֱמִיָּה,
 קִסְבֵּי עוֹלָא עַבְדּוֹ דְּרַבִּי כִי אֲשֶׁת – עולא סובר שנאמר ועבד כנעני
 הוקש לאשה, לכן עבד כנעני שרבו הגר מת, דינו כדינה של אשתו
 של הגר שמת, מָה אֲשֶׁתוֹ מְשִׁתְּלָהּ – ניתרת במיתתו בְּלֹא גַּם, אָף

מתרצת הגמרא, הָא מִנֵּי רַבִּי מֵאִיר הִיא – הברייתא היא רבי מאיר
 דְּאָמַר אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְהַקְדֵּשׁ לְבִשְׁתָּה, כלומר, אדם רוצה
 שיתקיימו דבריו להקדש באופן שיהיה להקדש תועלת ולא ילכו
 לבטלה. ובמקדיש עבדו, אדם יודע שעבד אינו ראוי למזבח ולא
 לבדק הבית, בהכרח שגמר בדעתו להקדיש את דמיו, וכוונתו
 לומר דמיו עלי.
 הֲכִי נִמְיָ מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר שהברייתא היא בשיטת רבי
 מאיר, דְּקִתְנִי סִיפָא, וְכֵן הִיא – האדון שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת עַצְמוֹ, עוֹשֶׂה
 וְאֹכֵל – מותר לו להנות ממעשה ידיו, כִּיּוֹן שְׁלֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא דְּמִיו
 – שכוונתו היתה להקדיש את דמיו ולא את עצמו.
 אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא שֶׁהִבְרִיתָא רַבִּי מֵאִיר הִיא, שְׁפִיר – מובן שבכל
 מקרה של הקדשת אדם כוונת המקדיש לומר 'דמיו עלי' כדי
 שיהיה להקדש הנאה. אֵלָּא אִי אֲמַרְתָּ דְּרַבֵּנָן הִיא – אבל אם תאמר
 שהברייתא כרבנן שסוברים שהמקדיש סתם דבר שאין גופו ראוי
 להיות קדוש, כוונתו להקדישו לדמיו על ידי מכירה, בְּשִׁלְמָא בְּדִין
 של מקדיש עַבְדּוֹ, מובן שהעבד קדוש לדמיו לימכר, כִּיּוֹן שהעבד
 לְדְמִי קָאִי – עומד למכירה תמורת דמים, והעבד עצמו אינו קדוש,
 ולכן הוא עושה ואוכל. אֵלָּא אִיהוּ – אבל בסיפא שאדם הקדיש
 את עצמו, האם שייך לומר שיהא קדוש לימכר, וְכִי לְדְמִי קָאִי –
 וכי אדם בן חורין עומד למכירה בעבור דמים, ואיך אומרת
 הברייתא שהוא קדוש לדמיו.
 מבררת הגמרא, לִימָא כְּתָנָא – שמא נאמר שנחלקו תנאים בדִּין
 זה אם המקדיש עבדו קדוש או לא. ששינוי בברייתא, הַמְּקַדֵּשׁ
 עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי אֵין מוֹעִיל בּוֹ, והנהנה ממנו אינו מביא קרבן מעילה
 ואינו משלם קרן וחומש, כך סובר תנא קמא. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
 אֹמְרִי, מוֹעִילִין בְּשִׁעְרֵי – הנהנה משער העבד מועיל. מֵאִי לֹא הָכָא
 מְפִיפְלִי – האם לא בכך נחלקו, דְּמִי סָבַר – רבן שמעון בן גמליאל
 סובר שהמקדיש את עבדו, העבד קדוש, וְדִי סָבַר – ותנא קמא
 סובר שהעבד לא קדוש, אלא הוא יוצא לחירות כדעת רב.
 דוחה הגמרא, וְתִסְבְּרָא – האם אתה סובר שבה נחלקו התנאים,
 אם כן, הִיא – מילים אלו 'מוֹעִילִין בּוֹ' וְאֵין מוֹעִילִין בּוֹ' אינם מדויקים,
 הִיא קְדוּשָׁה וְאֵינוּ קְדוּשָׁה מִיְכַּיִי לִיה – היתה הברייתא צריכה לכתוב,
 שלרבן שמעון בן גמליאל העבד קדוש, ולתנא קמא אינו קדוש.
 אֵלָּא בְּרִיר דְּבִלִי עֲלִמָא – כל התנאים סוברים שהעבד קדוש
 להמכר לדמיו, וְהָכָא מְפִיפְלִי – ובזה נחלקו, דְּמִי סָבַר –
 חכמים סוברים שֶׁעַבְדָּא בְּמִקְרָעֵי דְּמִי – שעבד דינו כקרקע, וכשם
 שאין מעילה בקרקע, כך אין מעילה בעבדים. וְדִי סָבַר – ורבן
 שמעון בן גמליאל סובר שעבד בְּמִקְרָעֵי דְּמִי – דינו כמטלטלין,
 ולכן אמר שמועילין בשערו.
 שואלת הגמרא, אִי הֲכִי – אם כך, אֲדִמְפְּלִי בְּשִׁעְרֵי – עד שהם
 נחלקו אם יש מעילה בשער של העבד, לִיפְלִי בְּגוֹפּוֹ – היה להם
 לחלוק אם יש מעילה בגוף העבד עצמו.
 הגמרא חוזרת בה: אֵלָּא דְּבִלִי עֲלִמָא עַבְדָּא בְּמִקְרָעֵי דְּמִי – כל
 התנאים סוברים שעבד דינו כקרקע ואין בו מעילה, וְהָכָא בְּשִׁעְרֵי
 הַעֲמִיד לִיגְזוּ מְפִיפְלִי – התנאים נחלקו בשער שגדל ועומדים
 לגזוזו, אם דינו כגזוז. מִי סָבַר – רבן שמעון בן גמליאל סובר
 ששער שעומד ליגזר כְּגוֹז דְּמִי, ויש בו מעילה כשאר מטלטלין.
 וְדִי סָבַר – וחכמים סוברים ששער העומד ליגזר לֹא כְּגוֹז דְּמִי,
 ודינו כדִּין הגוף של העבד שאין בו מעילה.
 לִימָא הִנֵּי תִנָּא בְּהֵי תִנָּא – אולי נאמר שיש עוד תנאים שנחלקו
 במחלוקת רבן שמעון בן גמליאל וחכמים. דְּתֵנָן בְּמַשְׁנָה (שמועות)
 מִבְּ, רַבִּי מֵאִיר אֹמְרִי, יֵשׁ דְּרָבִים שֶׁהֵם בְּפָרְקָה – מחוברים לקרקע,
 וְאֵינִן בְּפָרְקָה – אבל אין דינם כקרקע, שאף שאין נשבעים על
 קרקעות, עליהם כן נשבעים. וְאֵין חֻכְמִים מוֹדִים לוֹ, ולדעתם כל
 המחובר לקרקע דינו כקרקע ואין נשבעים על המחובר. בְּיָצֵר,

1 **הא מני רבי מאיר** הוא דאמר אין אדם מוציא דבריו — להקדש לבטלה. דתניא (ערכין
2 הא.א. המעריך פחות מבין חרש — רבי מאיר אומר: נותן דמיו, דאדם יודע שאין ערך
3 לפחות מבין חרש, וגמר ואמר לשם דמים. הבא נמי — יודע שאין עבר ראוי לא להקדשה
4 ולא לבגין, וכיון דבלשון הקדש אקדישה — גמר בדעתו להקדיש דמיו, ולומר: דמיו עלי.
5 **אי אמרת בשלמא רבי מאיר** הוא — ויטעמא לא
6 משום מקדיש סתם שקדיש לימכר, אלא משום
7 דאין מוציא דבריו לבטלה הוא, וכמו שאמר
8 "דמיו עלי" ויש להן עליו מעות — היינו דחייב
9 לתת דמים, דאדם יודע שאין גופו קדוש, ואמר
10 לשם דמים. **אלא אי אמרת** רבנן — וטעמא
11 משום דמקדיש סתם דבר שאין ראוי לגופו —
12 הקדישו לדמיו, לימכר. בשלמא — בעבד, איכא
13 למימה: תתניה דלמים קאי, והכי קאמר: הרי
14 הוא קדוש לימכר. אבל בעצמו — מי איכא
15 למימר שיהא קדוש לימכר? וכי יש דמים לכן
16 חורין, ומה מכירה יש בו? אלא רבי מאיר היא.
17 ולא דמשמע מלתא לדמי, אלא מתוך שאינו
18 מוציא דבריו לבטלה — גמר בלבו ואמר: דמי
19 עצמי עלי. והיינו דאמר: דריני הקדש — שמין
20 אותו כעבד, ולא שימכר. וגבי עבד נמי אין
21 רשות הגוברין עליו, אלא מעות יש להן על
22 הבעלים. **לימא כהנאי** — מקדיש עבדו קדוש או
23 לא קדוש. מועילין בשערו — דוקא נקט, ולקמה
24 מפרש לה. **אלא דכולי** עילמא קדוש — לימכר
25 לדמיו. אין מעילה בקרקעות — דגמירין מעילה
26 "חטא" "חטא" מתרומה, מה תרומה בתלוש —
27 אף מעילה בתלוש, במסכת מעילה (יחא.)
28 ובתורת כהנים. כנוז דמי — ואינו כמחומר
29 לקרקע. יש דברים שהם בקרקע — מחוברין
30 לקרקע. ואינו בקרקע — דקיימא לן: אין נשבעין
31 על הקרקעות. ועל נפגמי הללו נשבעין בזהירות
32 מקצת הטענה. ספסתי לך — לשמור בקרקעי.
33 **אפילו תימא** — הא דקתני הכא "אין מועילין
34 בשעור" — כרבי מאיר היא. אשבוחי משבח —
35 הלכך לאו כנוז דמי, דעריך צריך לחיבורו.
36 **הוא שמועתי עבד** — דמפקד עבדו יצא
37 לחירות. **אמר רב הכי** — בתמימה. ופרך
38 התלמוד: ואיהו, רבי יוחנן, מי לא אמר הכי
39 ומאי תממה אדרב. לא סייעהו קמיה —
40 למילתיה דרב כולה, אלא כרב יוסף אמר
41 שחור. וכל סיים בה משמיה דרב: וצריך גט
42 שחרור. ולא פירשו לפניו הא דאמרין לעיל
43 דרב חייא בר אבין סיים בה משמיה דרב: וצריך
44 גט שחרור. נג שמת — ואין לו ויורשין, וכל נכסיו
45 הפקר. קנו עצמן — הן קודמין לכל אדם להחזיק
46 בעצמן מן ההפקר. **אבא שאול** אויבר — קטנים
47 אין להן די לכות בעצמן. מי כותב גט שחרור
48 לאלו — מעתה, להתחין בישראלית? הרי מתו
49 בעליהם עבדו דמי כמאשו — כלומר, אין הפך
50 זה דומה להפקר מחיים. דעבד גמר "לה" "לה"
51 לא תש, "וכתב לה ספר" (וברים כד) "או פושעה
52 לא נתן לה" (ויקרא טו.) הלכך, מחיים אין לה
53 תקנה בלא גט, כאשה. אבל הפקר שלאחר
54 מיתה, כי היכי דאשתו משולחת בלא גט —
55 עבדו נמי לא בעי גט. אי הכי — ישראל שמת
56 נמי לא יוכי בניו בעבדיו, דהא כמאשו הם
57 הפקדו עבדו — דהו ליכא נחלה לבניו. ומת —
58 לא ליבעי גט שחרור להפקיע איסורו, דהא מית
59 ליה, ובניו לא זכו בהן מעולם. אין לו תקנה —
60 כדמפרש לקמן, דכיון דהפקירו — פקע ממנה
61 מיניה, ואיסורא הוא דפש לבעלים עליהן, וכי
62 מית — אין זו ירושה לוורשי לבניו, הלכך אין
63 לו מי שיתירו בגט.

בפירוש

1 **הא מני רבי מאיר** הוא — הבא משמע דרב דלא כרבי מאיר. הוא דאמר בפרק קמא דערכין
2 (הא.א.) האומר "ערך כלי עלי" — נותן דמיו, כרבי מאיר. וכן בפרק "האומר משקל עלי"
3 (שם כ"א.) דתני: "ערך יד ורגלי עלי" — לא אמר כלום. ואמר רב עלה: נותן דמיו, ומפרש:
4 לרבי מאיר — אליבא דרבי מאיר קאמר, וליה לא סבירא ליה. ואף על גב דבסוף פרק קמא
5 דסנהדרין (ט"א.) גבי הערכין המשתלשלין מפרש רב
6 באומר "ערך כלי עלי כרבי מאיר — לא סבירא
7 ליה הכי, וכי האי גוונא אשכחן בריש "אלמנה
8 נוזנית" (תכונות צ"א.) דבעי למימר שמואל
9 ד"הנוזנת" תנן, ונאכשי ידודה, אף על גב דבסוף
10 דסנהדרין (ט"א.) אמר שמואל:
11 הלכה כאנשי גליל. **עבדא** במקרקעי דמי —
12 ולכן אין מועלים בו, דאין מעילה במחומר.
13 דבפרק "הנהגה" (מעילה יח"ב.) ליפנין מעילה
14 "חטא" "חטא" מתרומה. הוא דאמרין בפרק
15 "העובד את הספינה" (בבא בתרא ע"א.) הקדיש
16 בור מלא מים — מועילין בו ובמה שבתוכו — לא
17 כמו שפירש שם רבינו שמואל שהצניע חפציו
18 בבור — דהא אין מעילה במחומר, אלא כשעקר מן
19 הדבור חוליא, ונתנה ממנה.
20 **קמנים** כל המחזיקין בהן זכה בהן — דאין להן די
21 לכות בעצמן. וכן בפרק "מי שמת"
22 (בבא בתרא קנ"ב.) גבי פלוגתא דחזקין לקטן ואין
23 זכין לגדול, ואף על גב דאית ליה זכיה במציאה,
24 כדאמרין ב"הריוקין" (גיטין ט"ב.) — והיינו מדרבנן,
25 מפני דרכי שלום, והכא לא שייך דהוא טעמא.
26 וכן תאמר: בפרק "לולב וערבה" (סוכה מ"ב.)
27 אמר: לא ליקני איניש לולבא ליתוקא ביום טוב
28 ראשון, דיתוקא מקני קני, אקווי לא מקני. וליכא
29 למימר דהתם בפקדו, כגון צורו חורק אנא ונטולו
30 — דהא בפרק קמא דקדושין (כ"ב.) כדחזו עובדא
31 דאמר ליה "שלוח לי סטנא" — משמע דדוח בו
32 דעת, וקאמר התם: איכא דאמרין קטן דחזו ויש
33 לומר: דעת אחרת מקנה אותן שאני. **וכי** מי
34 כתב גט שחרור לאלו — אלא לאו בעי גט לתתור
35 בבת חורין, והיינו כשמואל, דאמר: מי שאין לו
36 רשות רבו עליו — אינו קרוי עבד, וטעמא דאבא
37 שאול בקטנים — דחשיב רשות רבן עליהן, כיון
38 שאין להן די בעצמן.
39 **אלמא** אמר אמימר כר — ואם תאמר: מאי אי
40 חזי? כד שכן דלשמואל תקשי דאמימרו
41 ויש לומר: דהא לא קשיא ליה, משום דשמואל
42 תנאי היא, בפרק "חולץ" (יבמות מ"א.) ובפרק
43 בתרא דנויר (ס"ב.) אבל הא קשיא ליה: אי אתאי
44 דאמימר דלא כרבי יוחנן רביה, ולחבו נמי לא מצי
45 למיפך דאמימר מדרבנן דאבא שאול, דאיתו
46 מוקי להו כדחזו תנא דאית ליה דשמואל, אבל
47 איתו סבר כדחזו תנא דפילי עשרה, וסבר
48 דלדידיה צריך גט שחרור ואין לו תקנה.
49 **הלכה** כאבא שאול — אמר רבינו תם: דהלכה
50 כרבי יוחנן בן לוי לגבי רבי יוחנן,
51 כדמוכח בפרק בתרא דמגילה (כ"א.) דאמר:
52 כותיה דרב פקע מחטבא, דאמר רבי יוחנן
53 לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית מדרשו, ואף
54 על גב דרבי יוחנן פליג עליה תהם — דייק מדרבי
55 יוחנן בן לוי דהלכה כרב פפי.
מה

1 **ומעמא מאי?** אמר רב נחמן, קסבר עולא: עבדו דגר פי אשתו, מה אשתו משתלחה בלא
2 גט, אף עבדיו משתלחים בלא גט. — אי הכי, אפילו ישראל נמי! — אמר קרא: "והתנחלתם
3 אותם לבניכם אחריכם לרשת אחזרה". — אי הכי, המפקיר עבדו ומת נמי! אלמא אמר
4 אמימר: המפקיר עבדו ומת, אותו העבד אין לו תקנה? דאמימר קשיא. אמר רבי יעקב בר
5 אידי: אמר רבי יוחנן בן לוי: הלכה כאבא שאול. אמר ליה רבי יורא לרבי יעקב בר אידי:
6 בפירוש

מה אשה איסורא ולא ממונא - ואם תאמר: היאך עבד משתחרר בשטר לאבא שאול, אם לא יפקידנו תחלה? דמה אשה איסורא ולא ממונא אף כו' וכי תימא דלשון הכתוב בשטר כגון "הרי את בן חורין" דהרי את לעצמך" דהי לשון הפקר - אם כן לשמואל למה לי שטרא? יפקידנו ועוד: דאפילו על ידי הפקר, היאך משתחרר קטן לאבא שאול? ואומר רבינו יצחק: דדוקא בקנין דמיתה דילפינן מאשה -

בפירוש שמיע לך או מפללל שמיע לך? מאי פללל?
דאמר רבי יהושע בן לוי, אמרו לפני רבי: אמר
"נתייאשתי מפלוני עבדי", מהו? אמר להם, אמר
אני: אין לו תקנה אלא בשטר; ואמר רבי יוחנן:
מאי טעמא דרבי? גמר "לה" "לה" מאשה, מה
אשה בשטר, אף עבד נמי בשטר; וקא דייקת מינה:
כאשה, מה אשה איסורא ולא ממונא, אף עבד נמי
- איסורא ולא ממונא. - ואי מפללל מאי? אמר ליה:
אדרבה, דוק מינה לאידך גיסא: מה אשה בין גדולה
בין קטנה, אף עבד נמי - בין גדול בין קטן! אמר
ליה: בפירוש שמיע לי. ורבי חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן: אין הלכה כאבא שאול. אמר ליה רבי זורא
לרבי חייא בר אבא: בפירוש שמיע לך או מפללל
שמיע לך? - מאי פללל? דאמר רבי יהושע בן לוי,
אמרו לפני רבי: "נתייאשתי מפלוני עבדי", מהו?
אמר להם, אמר אני: אין לו תקנה אלא בשטר;
ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי? גמר "לה" "לה"
מאשה, מה אשה בשטר, אף עבד נמי בשטר; וקא
דייקת מינה: כאשה, מה אשה בין גדולה בין קטנה,
אף עבד נמי - בין גדול בין קטן. ואי מפללל מאי?
- אדרבה, דוק מינה לך גיסא: מה אשה איסורא
ולא ממונא, אף עבד נמי - איסורא ולא ממונא!
אמר ליה: בפירוש שמיע לי. אמר רבי: אמר להם,
אמר אני: אין לו תקנה אלא בשטר. והתניא: רבי

אמר, אמר אני: אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא, מפני שהוא כמוכרו לו! - הכי קאמר:
או בכסף או בשטר, והאי - פקע ליה כספיה. ולאפוקי מהאי תנא: דתניא, רבי שמעון
אומר משום רבי עקיבא: יכול יהא כסף גומר בה, דדרך ששטר גומר בה? תלמוד לומר:
"והפדה לא נפדתה", אורעה כל הפלשה פולה ל"לא חופשה", לומר לך: שטר גומר
בה, ואין הפסד גומר בה. אמר רבי בר חמא אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון, ורב
יוסף בר חמא אמר רבי יוחנן: אין הלכה כרבי שמעון. אשכחיה רב נחמן בר יצחק
לרבא בר שאילתא דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה, אמר ליה: הלכה או אין הלכה? אמר
ליה: אני אומר אין הלכה, ורבנן דאיתו ממוחזא אמרי: אמר רבי זורא משמיה דרב נחמן
הלכה, וכי אתאי לסורא אשכחיה לרבי חייא בר אבין, אמרי ליה: אימא לי איזי גופא
דעובדא היכי הוה, אמר לי: דההיא אמתא דהוה כרה שכיב כרע, אתאי בכאי קמיה,
אמרה ליה: עד אימת השתעבדי ותזיל ההיא איתתא? שקל בומתיה שדא בה, אמר
לה: זיל קני הא וקני נפשיה. אתו לקמיה דרב נחמן, אמר להו: לא עשה ולא כלום.
מאן דחזא, סבר: משום דהלכה כרבי שמעון. ולא היא, אלא משום דהוה ליה כליו של
מקנה. אמר רב שמואל בר אחימאי אמר רב הונא סבא אמר רבי יצחק בר אשיאן אמר
רב הונא אמר רב הונא: הלכה כרבי שמעון. ולא היא, אין הלכה כרבי שמעון. אמר
רבי זורא אמר רבי הונא אמר רב אשי אמר רבי: עבד שגשא את בת חורין כפני רבו

יצא

בפירוש שמיע לך - מרבי יהושע בן לוי. מאי פללל -
מינאי "מכללל שמיע לך? נתייאשתי - לשון הפקר הוא. אין לו תקנה - בבית ישראל,
ולא בשפחה, שהרי משוחרר הוא קצת, ואינו גמור. מה אשה - אם הפקידה בעלה -
לא התירה לינשא לאחר בכך, עד שיתן גט. וקא דייקת מינה - כיון דרבי מאשה יליף
- לא איירי רבי אלא במפקיד עבד גדול, שיש
לו יד לקנות עצמו, ומשפחה - אין לו עליו
אלא איסור, אבל לא ממונא. כאשה זו שגט שלה
אינו בא להפקיע ממון שיש לו עליה, אלא
איסור. אבל בעבד קטן - לא איירי רבי, דלאו
דומיא דאשה הוא, דאיכא דררא דממונא עליה.
ובדידה סבירא ליה דיש לו תקנה בשפחה, דלא
קנה עצמו בהפקר. ואי מכללל - ילפינא, מאי
קשיא לך בנה דאצטריך לך למיבעי דלפירוש או
מכללל? אמר ליה - אי מכללל שמיע לך -
לאו שפיר דייקת. דוק מינה להאי גיסא מה אשה
בין גדולה בין קטנה - התרתה בגט - אף
מפקיד עבד, דאיידי ביה רבי - בין גדול בין קטן
קאמר, דדומיא דאשה הוא להך גיסא. אין לו
תקנה אלא בשטר - כאשה, השתא משמע
דעבד אינו נותר אפילו בפירוי. או בכסף או
בשטר - תקנתו של עבד, דהא איתקוש פדיון
כסף לשטר, דכתיב "והפדה לא נפדתה או
חופשה" וגו'. והאי - דאפקידה. פקע ליה
כספיה - ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר.
ולאפוקי מהאי תנא - דאמרין: עבד נותר
בכסף - לאפוקי מהאי תנא. יבול יהא כסף
גומר - שחוררה. אף להפקיע מידי איסור.
אורעה כל הפרשה - כל מקרא הפרשה אורעה
וסיימה ל"לא חופשה". מדלא כתיב כסיפא "לא"
יומרת כי לא נפדתה או חופשה", אלא "כי לא
חופשה" - שמע מינה כי נפדתה נמי לא יומרת,
דאין קידושין משום אשת איש, והואיל ולא
נכתב לה גט שחרור. והכי קאמר קרא "והפדה
לא נפדתה" - פדויה ואינה פדויה, הנחרפת
לאיש, כגון שפחה כנענית חציה שפחה וחציה
בת חורין המאורסת לעבד עברי, שהיא מותר
בשפחה ובבת חורין - הבא עליה באשם, דאי
לא נפדתה כלל - אין כאן אשם. ולכך הוזכרה
פדויה, ולה גט שחרור. ורבי נפדתה לגמרי, כי
קידושה קדושין והבא עליה במיתה, דמדכתב
סיפא "לא יומרת כי לא חופשה" - משמע
אורעה דין מיתתה בחופש השטר, ואפילו
נפדתה כולה בלא שטר - אין בה מיתה. והא
דכתיב "לא נפדתה" - רבותא אשמעינן, דאף
על גב דלא נפדתה כולה אלא חציה - איכא
אשם. גומר בה - מוציא לה גמרי, בין משעבד
בין מאיסור. ואין כסף גומר בה - דאין מוציא
אלא מידי שעבד, אבל לא מידי איסור שפחה,
שהיו קדושין תופסין בה. דבי תפלה - בית
הכנסת. אמר לו אני הייתי אומר אין הלכה
ורבנן דאיתו בו' - נחלקו עלי, ואמר רבי יוחנן
משמיה דרב נחמן אין הלכה. ורבי יוחנן -
לסורא, אשכחיה בו. אימא לי איזי גופא
דעובדא - דרב נחמן, דשמעינן מינה דאמר
הלכה, היכי הוה שקל בומתיה - כובע. מאן
דחזא - סבר משום דהלכה כרבי שמעון, שהיו
סבורין שאלו חליפין הן בקנין סודר, דקונה
בכסף, דכתיב "שלף איש נעלה" (רות ד) "ולא אמר כלום" דרב נחמן - להתירה לישראל קאמר, כרבי שמעון, אבל מידי שעבד - יצאת. ולא היא - האי דאמר לי דרב נחמן אמר
הלכה, אלא אין הלכה קאמר, כדאמנא מדעתא: אף מידי שעבד לא יצאת. דהוה ליה כליו של מקנה - וקיימא לן בפרק "חובב" (בבא מציעא מזא), דהלכתא כרב, דאמר: בכליו
של קונה. ומשום דרבי שכיב מרע - ליכא, שהרי לא צוה כמסור לבניו להקנותה לעצמה במתנת שכיב מרע, אלא בקנין זה נתכון לשחררה, דהרי הוא טעות.

יש בו קנין ממון, יסבור רבי שמאחר ולא קנה את עצמו בהפקר, 56
יש לו תקנה בשפחה, וזה כאבא שאול שעבד קטן אינו זוכה את 57
עצמו בהפקר. 58
אמר ליה רבי חייה בר אבא, בפירוש שמעי לי – בפירוש שמעתי 59
שאין הלכה כאבא שאול. 60
אמר מר – נאמר לעיל בבביתא, אמר להם רבי, אומר אני עבד 61
שרבו הפקירו אין לו תקנה לשאת אשה, אלא בשטר שחרור. 62
הגמרא הבינה שכונת רבי שעבד כנעני יוצא לחירות רק בשטר 63
ולא בפדיון כסף. 64
שואלת הגמרא, והתניא – והלא למדנו בבביתא במי שהקדיש 65
את נכסיו והיו ביניהם עבדים, לפי תנא קמא, אין הגזברים יכולים 66
לשחררם, אך רבי אומר, אומר אני אף הוא – העבד עצמו נוהג 67
לגזבר דמי עצמו, כלומר כסף שקיבל מאחרים על מנת שילכו לא 68
יהיה רשות בו, ויוצא לחירות, מפני שהוא כמכור לו – שכשם 69
שהגזבר יכול למכור לאחרים, כך יכול הגזבר למכור את העבד 70
לעבד עצמו. ואם כן רואים שעבד יכול לצאת לחירות גם על ידי 71
פדיון כסף. 72
עונה הגמרא, הכי קאמר – כך אמר רבי, בדרך כלל אין לעבד 73
תקנה אלא או בכסף או בשטר, והעבד הזה שרבו הפקירו, 74
פקע ליה בכפיה – פקע מהאדון קנין הממון ואין למי לתת את 75
הכסף, ומעתה אין לו תקנה אלא בשטר. ולאפוקי מהאי תנא, רבי 76
שאמר שעבד משתחרר בכסף, לא להורות שאין הלכה כתנא 77
דלהלן, דתניא בבביתא, רבי שמעון אומר משום רבי עקיבא, יכול 78
יהא כסף שהשפחה תפדה באמצעותו את עצמה מהאדון גומר בה 79
את השחרור גם להחירה להנשא לישראל, בדרך ששטר גומר בה, 80
תלמוד לומר (ויקרא טו ב) בפרשת שפחה חרופה ששפחה כנענית 81
שקידש אותה עבד עברי ואחר כך בא עליה איש מירא, הם לא 82
חייבים מיתה אלא היא מקבלת מלקות והאיש מביא קרבן. התורה 83
מציינת גם וְהִפְדָּה – מקצתה פדויה לא נפדיתה – ומקצתה לא 84
פדויה, שהשפחה נתנה לאדון חלק מדמי פדיונה. ואיזה – 85
הסתיימה כל הפדויה כולה ללא חופשה – הפסוק מנמק שהם אינם 86
מקבלים מיתה כיון שהשפחה לא קיבלה שטר שחרור, ואין 87
קידושין תופסים בשפחה, והיא אינה אשת איש. ולא נאמר 88
שהסיבה היא גם מפני שלא נפדתה כולה, לומר לה – ללמדך 89
ששטר גומר בה את השחרור, והיא מותרת להנישא. ואין תבין 90
אפילו ניתן לאדון כל שוויה גומר בה את השחרור לגמרי, אלא 91
הוא רק מוציאה מהשעבוד לאדון, אבל נשאר עליה עדיין איסור 92
שפחה, ואין קידושין תופסים בה. 93
אמר רמי בר חמא אמר רב נחמן, הלכה כרבי שמעון, שאין עבד 94
כנעני יוצא לחירות באמצעות כסף. ורב יוסף בר חמא אמר רבי 95
יוחנן, אין הלכה כרבי שמעון, והעבד משתחרר באמצעות כסף. 96
כשיטת רבי. 97
מספרת הגמרא, אשכחיה – פגש רב נחמן בר יצחק לרבא בר 98
שאלתא דהוה קאי אפיתחא דבי תפלה – שעמד בפתחו של בית 99
הכנסת, אמר ליה רב נחמן בר יצחק, הלכה כרבי שמעון או אין 100
הלכה כמותו. אמר ליה רבא, אני הייתי אומר אין הלכה כרבי 101
שמעון, ורבנן דאמרו ממוחא – שבאו מהעיר מחווא אמי – אמרו, 102
כך אמר רבי ורבא משמיה דרב נחמן, הלכה כרבי שמעון. ובי איתא 103
לסורא – וכשאני באתי לסורא, אשכחתייה – פגשתי לרבי חייה בר 104
אבין, אמר ליה – אמרתי לו אימא לי איני – אמר לי איפוא, נופא 105
דעובדא חייבי הוה – מה היה המקרה שממנו למדו שרב נחמן פסק 106
הלכה כרבי שמעון. 107
אמר לי רבי חייה בר אבין, דההיא אמתא דהוה מרה שכיב מרע – 108
מעשה בשפחה שהיה האדון שלה נוטה למות, איתא בקביא קמיה 109
– באה השפחה ובכתה לפניו, אמרה ליה לאדונה, עד אימת 110

בפירוש שמעי לה – האם שמעת זאת בפירוש מרבי יהושע בן לוי, 1
או מכלל שמעי לה – או שכך דייקת מתוך מימרא שאמר. שאלו 2
רבי יעקב בר אידי מאי כלל – לאיזו מימרא כוונתך. ענה לו רבי 3
זירא, דאמר רבי יהושע בן לוי, אמרו התלמידים לפני רבי, אמר רבי 4
של העבד הכנעני נתייאשתי מפניו עבד, כלומר הרי הוא הפקר, 5
מהו – האם יצא לחירות. אמר להם רבי, אומר אני אין לו לעבד 6
תקנה לשאת בת ישראל כיון שלא קיבל גט שחרור, ולא לשאת 7
שפחה כיון שהוא הפקר ופקעה קצת בעלותו של האדון בו, אלא 8
תקנתו בשטר שיקבל מרבו, ואז יהא מותר בבת ישראל. 9
ואמר רבי יוחנן, מאי טעמא דרבי שעבד שהופקר צריך שטר 10
להחירו בבת חורין, גמר – למד גזירה שוה לה לה מאשה, מה אשה 11
שאם בעלה הפקיר אותה, אינה ניתרת עד שיגרשנה בשטר – בגט, 12
אף עבד נמי אם רבו הפקירו אינו נותר אלא בשטר. וקא דייקת 13
מינה – ויש לדייק מדברי רבי יוחנן שגט שחרור למדים מגט אשה, 14
שרבי דיבר רק בעבד גדול שהוא צריך שטר כמו אשה, שכן מה 15
אשה הגט מפקיע רק איפוא – שמתירה להנשא לאחר, ולא 16
ממוחא, שהרי לבעל אין בעלות ממונית על האשה, אף בעבד נמי 17
מדובר שהשטר בא להפקיע רק איפוא ולא ממוחא, וזה רק בעבד 18
גדול שיש לו יד לקנות את עצמו, ולאחר שהופקר אין לאדון קנין 19
ממוני בו אלא רק איסור משמע שבעבד קטן שאינו דומה לאשה, 20
ולאדון יש בו קנין ממון, יסבור רבי שמאחר ולא קנה את עצמו 21
בהפקר, יש לו תקנה בשפחה, וזה כאבא שאול שעבד קטן אינו 22
זוכה את עצמו בהפקר. שאל רבי יעקב בר אידי את רבי זירא, ואי 23
מכלל שמעי לי – בפירוש שמעתי שהלכה כאבא שאול. 24
רבי זירא, אדרבה – להיפך, דוק מינה לאידך גיסא – תדייק מדברי 25
רבי שהלכה כחכמים, שכן מה אשה מתגרשת בגט בין אם היא 26
גדולה ובין אם היא קטנה, אף עבד נמי בין אם הוא גדול ובין אם 27
הוא קטן. ששניהם אין להם תקנה אלא בשטר, כיון שאף קטן 28
זוכה בעצמו מן ההפקר, וכשיטת חכמים. אמר ליה רבי יעקב בר 29
אידי, בפירוש שמעי לי – בפירוש שמעתי שהלכה כאבא שאול. 30
ורבי חייה בר אבא אמר בשם רבי יוחנן, שאין הלכה כאבא שאול 31
בגר שמת, אלא כחכמים, ובין גדולים ובין קטנים קנו עצמם בני 32
חורין. אמר ליה רבי זירא לרבי חייה בר אבא, בפירוש שמעי לה – 33
האם שמעת זאת בפירוש, או מכלל שמעי לה – או שכך דייקת 34
מתוך מימרא שאמר. שאלו רבי חייה בר אבא, מאי כלל – לאיזו 35
מימרא כוונתך. ענה לו רבי זירא, דאמר רבי יהושע בן לוי, אמרו 36
התלמידים לפני רבי, אמר רבי של העבד כנעני נתייאשתי מפניו 37
עבד, כלומר הרי הוא הפקר, מהו האם יצא לחירות. אמר להם 38
רבי, אומר אני אין לו תקנה לשאת בת ישראל אלא בשטר, ואז יהא 39
מותר בה. ואמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שעבד שהופקר צריך 40
שטר שחרור, גמר – למד בגזירה שוה לה לה מאשה, מה אשה 41
שבעלה הפקיר אותה, אינה ניתרת עד שיגרשנה בשטר, כלומר 42
בגט, אף עבד נמי אם רבו הפקירו, עדיין אינו נותר אלא בשטר. 43
וקא דייקת מינה – ויש לדייק מדברי רבי יוחנן, שרבי דיבר אף 44
בעבד קטן שהוא צריך שטר כמו אשה, שכן מה אשה מתגרשת 45
בגט בין אם היא גדולה ובין אם היא קטנה, אף עבד נמי מדובר בין 46
בגדול ובין בקטן. ששניהם רין להם תקנה אלא בשטר, כיון שאף 47
קטן זוכה בעצמו מן ההפקר, וכשיטת חכמים. 48
שאל רבי חייה בר אבא את רבי זירא, ואי מכלל מאי – מהו 49
הקושי בדבר אם למדתי זאת מדיוק. אמר לו רבי זירא, אדרבה דוק 50
מינה לאידך גיסא – יש לדייק מדברי רבי להיפך, מה אשה הגט 51
מפקיע רק איפוא ולא ממוחא, אף עבד שהופקר נמי מדובר 52
שהשטר שחרור מפקיע רק איפוא ולא ממוחא, וזה רק בעבד גדול 53
שיש לו יד לקנות את עצמו, ולאחר שהופקר אין לאדון קנין ממוני 54
בו אלא רק איסור משמע שבעבד קטן שאינו דומה לאשה, ולאדון 55

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

יא אם אדם הניח ^{עו} דבר מקצה על דבר המותר של חברו שלא מדעתו, אף אם גם דבר המקצה הוא של חברו - לא נעשה ההיתר בסיס להאסור ^{עח}, לפי שאין אדם אוסר חפץ של חברו ^{עח"ט} שלא מדעתו ^{יג}.

ואם עשה כן לטובת חברו, שמן הסתם נוח לחברו דבר זה שעשה לטובתו, כגון שנטל ראובן פלי חרם

ביאורי הלכה

בית-רפואה או בית-מלון וכיוצא-בזה – לא נעשה בסיס למוקצה אף שהמוקצה שהה עליו כל בין השמשות ⁶⁹. אבל הנמצא בחדרו במלון או בחור ישיבה בחדרו שבפנימייה שהניח מוקצה על מיטתו – נעשית בסיס למוקצה ⁷⁰.

עט של חברו – שני שותפים יכולים לאסור האחד על השני טלטול חפץ מדין בסיס אף שלא מדעתו, אלא אם כן זה נחשב כפגיעה בזכויות השותף השני ⁷¹. **פ** שלא מדעתו – אחד מבני הבית ⁷² (אפילו קטן ⁷³), שהניח מוקצה מבעוד יום על חפץ העומד גם

עו אם אדם הניח – חפץ שהיה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר (כגון שלחן שהניחו עליו נרות שבת וחלות) ובא אחד והסיר את הדבר המותר מעל השלחן – לא נאסר הבסיס בטלטול ⁶⁷.

עז בסיס להאסור – ה"בסיס" מותר בטלטול גם עבור המניח ואפילו אם היה בדעתו שהמוקצה יישאר שם כל השבת ⁶⁸.

עח של חברו – אין אדם יכול לאסור טלטול של חפץ ציבורי מדין בסיס אף אם ניתנה לו רשות להשתמש בו, ולכן המניח מוקצה על שולחן בבית-הכנסת,

צייונים והוספות

בסיס שבכך שהיא מושאלת לו הרי היא כשלו. ואם הניח מוקצה על שלחן המשותף לכל דיירי החדר דינו כחפץ של שותפים דלהלן (הערה עא).

71 לעניין שותפים כתב המהרש"ם (קונטרס אהבת שלום שבסוף ס' מנחת שבת אות ג') שאחד יכול לאסור על השני כי החפץ בבעלות שניהם, אמנם, למעשה אם לא נוח בזה לשותף השני, ולו היה יודע על כך קודם השבת והיה מתנגד לעשיית חפץ השותפות כבסיס היה בסמכותו למנוע זאת (בטענה שזו הפרה של זכויותיו בשותפות), לכאורה אין לאסור עליו את השימוש בזה – ומותרים שניהם בטלטול, אך אם לא היה מתנגד לזה נעשה כ'בסיס' ושניהם אסורים לטלטלו אף שלא ידע מכך.

72 כל מי שיש לו רשות להשתמש בחפצי הבית כולל הנחת המוקצה במקום שיחפץ הוא בגדר 'בני הבית' (במקרים מסוימים גם אורח קבוע בכלל זה), ו'בעל הבית' הוא הבעלים הממוני של החפץ שיכול למכרו, ולו הסמכות להתנגד להנחת חפץ במקום כלשהו (בדין איש ואשתו השותפים בחפצי הבית, ראה לעיל הערה עא).

73 במנחת שבת סי' פח ס"ק סג כתב שלקטן אין מחשבה, ואין מחשבתו אוסרת (עד"ז לעיל על סי' שח הערה תמו

67 בשו"ת התעוררות תשובה (מהר"ר שמעון סופר ערלוי תער"ב ח"א סי' קס בהוצאת ירושלים ה'תשל"ד) ביאר שהאחרים אין יכולין לאסור עליו מה שאינו שלהם... כיון שלא טפלו הבעלים את הבסיס להמוקצה שעליו אלא להיתר, דהיינו החלות של שבת שהמה עיקר, ומעשה ומחשבת אחרים אין מועיל לאוסרו. ע"כ. אמנם, אם בעל הבית שכח להניח חלות על השלחן ובא אחר והניחם, מותר גם לבעל הבית לטלטל השלחן, ובפרט אם נוח לו בכך, שאף ש"אין אדם אוסר חפץ של חברו שלא מדעתו" – יכול להתירו (וראה שו"ת התעוררות תשובה הנ"ל בנידון שבעל הבית כבר קיבל עליו שבת כשהונחו החלות).

68 ורשאי לטלטלו לאחר שניערו ממנו המוקצה.

69 אפילו אם רגיל להשתמש בקביעות באותו השלחן לא ניתנה לו אלא זכות השתמשות בסיסית הפחותה מזכות ההשתמשות בחפץ שאלו או שכור דלהלן.

70 אף שאינו בעלי המיטה, כיון שהבעלים נתנה לו בתורת שאילה או שכירות ולא זכות שימוש בלבד כבחפצים שבשטח ציבורי, נכלל בזה שכל שימוש שיעשה בה הרי הוא לדעת הבעלים, וראה קובץ מבית לוי (ח"ח עמוד כב) שבחור ישיבה יכול לאסור טלטול מיטתו מדין

שֶׁל שְׁמֵעוֹן וְהַעֲמִידוֹ מִבְּעוֹד יוֹם תַּחַת הַגֶּר בְּבֵית שְׁמֵעוֹן כְּדִי שִׁפּוֹל הַגֶּר לְתוֹכוֹ וְלֹא יִשְׁרַף הַבֵּית, וְנִפְל הַגֶּר לְתוֹכוֹ קֹדֶם בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת וְהָיָה בְּתוֹכוֹ [א9] עַד אַחֵר בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת - נַעֲשֶׂה הַכָּלִי בְּסִיס לְהַגֶּר, וְאִסּוּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַשָּׁבַת פְּלֵה. וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בָּהּ:

חלק ב סימן שט טלטול על ידי דבר אחר אם מתר בשבת, סעיף יא

ביאורי הלכה

לשימושו – נעשה בסיס⁷⁴, אך אם הניח מוקצה במקום שבעל הבית היה מסירו משם לו היה יודע על כך קודם השבת – לא נעשה בסיס, וכל-שכן, אם אחד מבני הבית הניח מוקצה על חפץ המיועד לשימוש אדם אחר מבני הבית⁷⁵. **פא**] והיה בתוכו – כשהוא דולק.

ציונים והוספות

היה שם קודם השבת וממילא נכללת הנחה זו בדעת בעל הבית שכן הסתם נוח לו שבני ביתו יניחו את חפציהם כרצונם, וכל-שכן אם ידוע שזו דעת בעל הבית כגון הנחת חפצים במגירה שרגילים לאכסן את חפציהם, או נרות על השלחן (השלחן נעשה בסיס אפילו לו בעל הבית היה כאן היה מניח גם חלות על השלחן (שש"כ פ"כ הערה רא)).
(75) כגון המניח מעות במגירה או בכיס של אדם אחר מבני הבית.
לעניין ייחוד חפץ לשימוש על ידי קטן), אך כאן העיקר שיעשה מדעת בעל הבית ואין צריך לדעת המניח ק"ו מביצה שבקינה של תרנגולים שבסעיף י, אלא שעצ"ע שגם אם נחשב הקטן כמניח מדעת בעל הבית, מכל-מקום לא היה בדעת בעל-הבית שיהיה מונח שם כל בין השמשות, ולכך בקטן שהניח, אין לאסור מדין בסיס אלא אם הניח במקום המיוחד להנחת דבר זה כגון מעות בכיס שלהן וע"ד קינה של תרנגולין הנ"ל.
(74) אם הונח במקום שבעל הבית לא היה מסירו משם אם

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

שאף שרוב שתיית העיר הוא מים אין נוטלין אותן לכוס של ברכה כמו שנתבאר בסימן קפ"ב:

ל אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ואין לו מעות לקנות יין לארבע כוסות שלא נתנו לו הנבאים חייב ללוות או למכור כסותו או להשכיר את עצמו בשביל יין לד' כוסות או שאר משקים במקום שהם חמר מדינה.

ואם אין לו אלא מעט מעות ואם יקנה בהן יין לד' כוסות לא יהיה לו נר בביתו הרי נר ביתו קודם לד' כוסות מפני שלום ביתו ויעשה הסדר על הפת כמו שיתבאר בס' תפ"ג.

(ועיין שם דין מי שיש לו מעט יין ואינו מספיק לו לד' כוסות לשני הלילות אך יעשה):

~ יום שני ~

ל א מצוה לחלק לחינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל-מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים דהיינו שאוכלין מצוה ומרור ויושבין בהסיבה וישיבו להם עבדים היינו וכו'.

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תעב דיני הסיבה וד' כוסות:

בח וכן במקומות שאין יין מצוי מצוה מן המוכרח ליקח מי צמוקים אבל מעיקר הדין במקומות שאין יין מצוי דהיינו שמהלך יום אחד סביבות העיר אין גרל שם יין הרבה אלא מעט מועיר יכול ליקח לד' כוסות שאר משקים שהם חמר מדינה באותו העיר כגון מי דבש במקומות שרגילין לשתותו בפסח ואינן חוששין לזיוף קמח ועל דרך שנתבאר בס' תס"ז.

ואף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות יותר טוב לקדש על הפת מלקדש על שאר משקים אף על פי שהוא חמר מדינה כמו שנתבאר בס' ער"ב מכל-מקום בליל פסח אי אפשר לקדש על הפת שהרי חייב בארבע כוסות והראשון הוא כוס של קידוש:

כז וכל זה במי דבש וכיוצא בו משאר משקין החשובים שהרי הם באותו העיר במקום יין אבל שאר משקין הגרועין כגון מי תפוחים (שקורין עפ"ל טראנק) ומי זנגביל שקורין (אינגב"ר וואש"ר) ומי שורש שקורין (לאקרי"ץ) אע"פ שרוב שתיית הבינונים באותה העיר היא ממשקים הללו, מכל-מקום כיון שאינן משקין חשובין הרי הן כמו מים

ן אם חל במוצאי שבת צריך לומר הברלה לאחר הקידוש ואם יש לו נר יברך עליו קודם ההברלה לאחר הקידוש ואחר ההברלה יברך שהחיינו נמצא סדר הברכות יקנה".

(ואם שינה הסדר שהקדים המאוחר ואיחר המוקדם יצא ולא יחזור ויברך חוץ מאם הקדים הקידוש לברכת היין שצריך לחזור ולברך ברכת הקידוש לפי שעשה כדברי בית שמאי כנגד דברי בית הלל וכל העושה כדברי בית שמאי לא יצא ידי חובתו) (עיין סימן רח"צ).

אבל אין מברכין על הבשמים בכל מוצאי שבת ליו"ט לפי שמה שמברכין על הבשמים בכל מוצאי שבת הוא כדי להשיב את הנפש שהיא דואבת ליציאת הנפש השבת מחמת גשמה היתירה שניטלה ממנו וביו"ט אין צריך לבשמים שתענוג יו"ט ושמחתו משיב את הנפש:

~ יום רביעי ~

ז אם שכח להבדיל ולא נזכר עד לאחר שהתחיל ההגדה ישלים ההגדה עד לאחר גאל ישראל ולא ישתה הכוס מיד אלא יאמר עליו ברכת הנר וההברלה ואח"כ ישתנו ואע"פ שאין עושין שתי מצות על כוס אחד כמו שנתבאר בסימן רע"א מכל"מקום כאן אי אפשר בענין אחר שאם יבדיל על הכוס באמצע ההגדה יצטרך לברך בורא פרי הגפן על כוס ההוא לפי מנהג מדינות אלו שברכת כוס הראשון אינה פומרת מלבד על הכוס השני כמו שיתבאר בסי' תע"ד וא"כ יהא נראה כמוסוף על מגין הכוסות שתקנו חכמים.

(והוא הדין אם נזכר קודם אמירת ההגדה מיד לאחר ששתה כוס ראשון של קידוש קודם שאכל הירקות של מיכל לא ימוג מיד כוס שני להבדיל עליו שלא יהא מוסוף על הכוסות ומוטב לטעום הירקות קודם ההברלה ולומר כל ההגדה עד לאחר גאל ישראל ואחר כך יאמר ברכת הנר וההברלה וישתה הכוס).

ואם לא נזכר עד תוך הסעודה צריך להפסיק באמצע אכילתו מיד שנוכר ולהבדיל על הכוס ולא יברך עליו בורא פרי הגפן אלא אם כן שבשעה שבירך בורא פרי הגפן על כוס השני היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה, עיין סי' רצ"ט וקע"ד.

(והוא הדין אם נזכר מיד לאחר ששתה כוס השני צריך למוג מיד כוס שלישי ויבדיל עליו ולא יברך עליו אלא אם כן שבשעה שבירך על כוס השני היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה).

ואם לא נזכר (עד לאחר גמר הסעודה דהיינו לאחר שאכל אפיקומן לא יבדיל על הכוס קודם ברכת המזון שלא יהא כמוסוף על הכוסות שחכמים תקנו שני כוסות אחר הסעודה והוא ישתה שלשה (משא"כ באמצע שלא תקנו כלום אין כאן הוספת) אלא ימתין עד לאחר ברכת המזון שאז יאמר

חלק ג סימן תעג דיני כוס ראשון וסדר הפסח עד כוס שני:

א מוזג כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום ואם אפשר טוב שלא ימוג הבעל הבית בעצמו אלא אחר ימוג לו שיהא לו כמשרתו כלומר דרך חירות ושררות זכר ליציאת מצרים:

ב לאחר גמר הקידוש קודם שישתה הכוס מברך שהחיינו ואם שכח לברך קודם השתיה יברך אח"כ מיד כשנוכר ואפילו נזכר למחר ביום יברך ואפילו באמצע השוק ואם נזכר לאחר שקידש היום יום טוב שני של גלויות הרי הוא נפטר בשחיינו שיברך על הכוס לאחר הקידוש ואם שכח לברך שהחיינו בקידוש ליל שני אפילו אם בירך כבר בליל ראשון חייב לברך אימתו שנוכר בכל שבעת ימי החג דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גלויות:

ג אם שכח לקדש בלילה יש לו תשלומין למחר כמו בקידוש של שבת דהיינו שלמחר ביום יברך בורא פרי הגפן ואח"כ יברך ברכת הקידוש אשר בחר בנו כו' אבל מי ששכח לומר ההגדה אין לו תשלומין ביום שנאמר בעבור זה וגו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך לשם חובה דהיינו בלילה הראשון אבל מכאן ואילך אכילת מצה היא רשות:

~ יום שלישי ~

ד אין ליטול הידים קודם קידוש אלא אם כן אין ידיו נקיות. ואף הנהגים בכל ימים טובים ושבחות ליטול הידים לסעודה קודם קידוש לפי שסוברין שהקידוש אינו חשוב הפסק בין נטילת ידים לסעודה הואיל והוא מצרכי הסעודה כמו שנתבאר בסימן רע"א מכל"מקום בליל פסח שמפסיקין הרבה אחר הקידוש באמירת ההגדה ובתוך כך מסיח דעתו משמירת ידיו לפיכך אף אם יטול ידיו קודם הקידוש אין נטילה זו שוה כלום ויצטרך לחזור וליטול ידיו לסעודה אחר ההגדה.

ואף שנטילה זו מועלת שלא יצטרך לחזור וליטול ידיו אחר הקידוש קודם אכילת ירקות שממבל אותם במשקה כמו שיתבאר וכל דבר שמיכלו במשקה צריך נטילת ידים בלא ברכה כמו שנתבאר בסי' קנ"ח מכל"מקום יותר טוב שיטול ידיו אחר הקידוש קודם המיכל שאם יטול קודם הקידוש יש לחוש שמא יטעו מקצת ההמון ויברכו על נטילה זו לפי שידמה בעיניהם נטילה זו שוה לשאר נטילות שנוטלין קודם הקידוש בכל ימים טובים ושבחות שמברכין עליהם על נטילת ידים:

ה אם חל בשבת נוהגין לומר ויכולו קודם הקידוש כדי להוציא את בני ואת בני ביתו שלא היו בבית הכנסת ולא שמעו כשאמרו הציבור ויכולו אחר התפלה.

(ועיין בסי' ער"ה שמותר לומר ההגדה לאור הנר):

~ יום שישי ~

י אחר כוס ראשון לא יברך ברכה אחרונה אפילו שתה רביעית ויותר בין שהוא יין בין שהוא שאר משקין שהם חמר מדינה לפי שהכוס של קידוש הוא מצרכי הסעודה והרי הוא כדברים הבאים מחמת הסעודה שאינם צריכים ברכה לאחריהם לפי שהם מפלים לסעודה ונפטרים בברכת המזון שלאחר הסעודה כמו שנתבאר בס' קע"ד וקע"ז ועוד שהוא נפטר בברכה אחרונה שיברך אחר כוס רביעי ואף על פי ששונה הרבה בינתים אין בכך כלום (שהרי כל זמן שלא נתעכל במעיו יכול לברך עליו ברכה אחרונה כמו שנתבאר בס' קפ"ד וכל זמן שהאצטומכא פתוחה לאכול אינו מתעכל כמו שנתבאר שם):

יא אם רוצה לשתות כמה כוסות בין מיד לאחר הקידוש בין באמצע ההגדה קודם שהתחיל ברכת אשר גאלנו כו' הרשות בידו מעיקר הדין ואף על פי כן ראוי להזהר שלא לשתות יין ולא שום משקה המשכר קודם שסיים ההגדה ושתה כוס שני אם לא לצורך הרבה שלא ישתכר וימנע מקריאת ההגדה.

אבל לאחר ששתה כוס שני יכול לשתות יין הן רב הן מעט אפילו קודם הסעודה ואע"פ שנתבאר בס' תע"א שאסור לשתות יין מעט בערב פסח מפני כשהוא שותה ממנו מעט הוא סועד את הלב ולא יאכל בלילה מצה לתיאבון, מכל-מקום עכשיו ששותה ב' כוסות של קידוש ושל ההגדה אפילו כששותה עוד מעט הרי זה נקרא הרבה עם שני כוסות הללו וגורר את תאות המאכל, מה-שאינ-כן כששותה מעט בערב פסח אין אותו המעט מצטרף עם שני כוסות הללו להיות נקרא הרבה כיון שיש שהות הרבה בינתיים:

יב וכל זה כשהוא בענין שאין צריך לברך בורא פרי הגפן על מה שרוצה לשתות כגון שבשעה שבירך על כוס הראשון או השני היה דעתו לשתות עוד יין אחר כך בתוך הסעודה או קודם הסעודה אבל אם לא היה דעתו לשתות עוד יין ואחר כך נמלך לשתות עוד (קודם הסעודה) כיון שהוא צריך לברך עליו בורא פרי הגפן כדרך שהוא מברך על כל ד' כוסות לפי מנהג מדינות אלו הרי זה נראה כמוסיף על מגין הכוסות:

~ שבת קודש ~

יג ומכל-מקום מותר לשתות שאר משקין אף שהוא בענין שצריך לברך עליהם שאינו נראה כמוסיף על הכוסות שהרי הד' כוסות הן של יין ובמקומות ששאר משקין הם חמר מדינה (אע"פ שהוא שותה ד' כוסות של יין אף על פי כן) אסור לו לשתות עוד כ"אם המשקה שאינו חמר מדינה אם הוא בענין שצריך לברך על מה שרוצה לשתות עוד: יד אחר ששתו כוס ראשון צריך כל אחד ואחד לאכול

ברכת הנר וההבדלה וישתה הכוס של ברכת המזון ואם לא נזכר) עד לאחר ששתה כוס של ברכת המזון ימתין עד לאחר גמר ההלל וההגדה ואז יבדיל על כוס הרביעי.

(ואם לא נזכר עד לאחר ששתה כוס רביעי יבדיל על כוס חמישי כיון שאי אפשר בענין אחר):

~ יום חמישי ~

ח אף שנוהגין לעמוד בשעת הבדלה בכל מוצאי שבתות לכבוד המלך שאנו מלוין אותו, מכל-מקום בהבדלה שבמוצאי שבת ליו"ט הואיל ואומרים אותה בתוך הקידוש אומרים אותה מיושב כמו הקידוש, עין סי' רע"א:

ט בהבדלה שבמוצאי שבת ליום טוב צריך לחתום המבדיל בין קודש לקודש ולפי שצריך לומר מעין חתימה סמוך לחתימה לפיכך הוסיפו לומר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת נמצא נוסח הבדלה מעיקר הדין הוא המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ברוך אתה ה' המבדיל בין קודש לקודש.

ואין צריך לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה שהרי בהבדלה שבכל מוצאי שבת ויום טוב אין אומרים בין יום השביעי לששת ימי המעשה אלא כדי שיהיה מעין חתימה סמוך לחתימה כמו שנתבאר בס' רצ"ו ובמוצאי שבת ליום טוב שחותמין בין קודש לקודש וקבעו לומר בין קדושת שבת וכו' סמוך לחתימה שוב אין צריך לומר בין יום השביעי כו'.

ובדורות האחרונים נהגו לומר בין יום השביעי כו' בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ברוך אתה ה' המבדיל כו' והטעם הוא לפי שאמרו חכמים בהבדלות שבכל מוצאי שבת ויו"ט וממוצאי שבת ליו"ט הפוחת לא יפחות משלש הבדלות דהיינו בין קודש לחול אחת בין אור לחושך שתיים בין ישראל לעמים שלש הוין מן בין יום השביעי כו' או בין קדושת שבת כו' שהן אינן ממנין השלש ההבדלות שאין אומרים אותם אלא כדי שיהיה מעין החתימה סמוך לחתימה ומי שרוצה להוסיף בהבדלות יכול להוסיף עד שבעה כנגד שבעה רקיעים ולפיכך במוצאי שבת ליו"ט מחמת חובת היום נהגו להוסיף בהבדלות כדי לומר פעם אחת שבעה הבדלות דהיינו שלש שבכל מוצאי שבת ויום טוב רביעית בין יום השביעי כו' דכיון שאינו סמוך לחתימה הוא עולה מן המנין חמישית בין קדושת שבת כו' ואת יום השביעי מששת ימי המעשה דהיינו מחולו של מועד קדשת והכל הבדלה אחת שהשבת מובדל מיום טוב ומחולו של מועד הבדלת וקדשת כו' הן שתי הבדלות בין כהנים ללוים בין ליום לישראל ושתי הבדלות אלו הן מעין חתימה שהיא בין קודש לקודש:

התינוקות (ואף מי שיושב יחידי ואין לפניו תינוקות שישאלו אותו אף על פי כן חייב בטיבול זה שלא חלקו חכמים):

מזו ונוהגין לחזור אחר ירק הנקרא כרפס (איפ"ך בל"א) לפי שהוא נוסריקין ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך ואם אין לו כרפס יקח אחר מאיזה מין ירק שירצה ובלבד שלא יהיה מהירות שיוצאין בו ידי חובת מרור שאם יאכל עכשיו מהן איך יחזור ויברך בתוך הסעודה אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור כיון שכבר אכל ממנו קודם לכן:

מעט ירקות בטיבול דהיינו שיטבלנו בחומץ או במי מלח או בשאר מיני טיבולים ואם אין לו יטבלנו בחרוסת ולמה תקנו חכמים דבר זה כדי להתמיה את התינוקות שיראו שינוי שאוכלין ירקות בטיבול שאין דרך לאכלם קודם הסעודה בכל ימות השנה וישאלו על שינוי זה שאמירת ההגדה מצותה לאומרה דרך תשובה על שאלות ששאלוהו שנאמר כי ישאלך בנך וגו' ואמרת לבנך עבדים היינו וגו':

מזו וכיון שאכילה זו אינה אלא להתמיה את התינוקות לפיכך אין צריך כזית כשאר אכילות שבתורה שאינה נקראת אכילה בפחות מכזית אלא אפילו במשהו די להתמיה

~ 'לקומי תורה' פרשת קרח - הפרשה החסידית ~

והנה פרח מטה אהרן:

בטובו, בןן בחסד¹; להיות מתהיה מטובו וחסדו העליונים השפעות גשמיים, צריך להיות ירדת החסד בהשתלשלות מדרגות רבות מאד, עד שיתעבה ההשפעה ממנו על חסד גשמי. ועל ידי אהרן שהוא בחינת "נראה אור" (תהלים לו, י), היינו שיהיה נמשך השפעת החסד במהירות, שלא יתעכב בהעולמות ורבוני ההשתלשלות שמוכרח להיות נמשך בהם עד שיומשך ויתגלה למטה, כי אם יהיה עובר ונמשך דרך הם במהירות, מבלי עכבה בהם², ועל פן תרמו לזה הוא "שקדים" כנ"ל.

וביאור הענין:

הנה ידוע הקושיא: מהו שמבקשים בכל יום ומתפללים: "רפאנו ה'", "ברך עלינו" - הרי עיקר דינו של האדם הוא בראשית השנה ויוסד הכפונים! וכמו שכתוב קושיא זו בתוספות³.

אף הענין, כי מה שנכתב ונחתם בראש השנה ויום

"והנה פרח מטה אהרן כו', ויגמול שקדים" (פרשתנו ת, כט): להבין למה שקדים?

הנה שקדים הם ממהרים להגמר יותר מכל הפירות ותבואות כמו זית, גפן, תאנה כו', שפולם משתהים זמן רב יותר מהשקדים. וכמו שכתוב ברבות סוף קהלת (קט"ו, ב): "מה סימנו של שקד זה? משעה שהוא מציץ עד שעה שהוא גומר - כ"א יום". ועל פן נקרא "שקד" - שהוא ענין מהירות. כמו שכתוב (ברמיה סימן א', ויא-יב): "מקל שקד כו' - כי שקד אני על דברי לעשותו"⁴.

וזהו רמזו על הכהונה: כי הנה "אהרן" אותיות "נראה"⁵, שעל ידו היו כל ההתגלות והמשכות האורות מלמעלה למטה⁶. והנה, ההמשכות הנמשכים על ידו, הם נמשכים מרום המעלות עד למטה - במהירות גדולה בלי שום עיכובים.

כי הנה כתוב בברכת המזון: "הן את העולם כולו

1. (פנארה נאמר בשנת תקע"א).

2. (וענין ברבות סוף פרשה קרח. [שם: ויגמול שקדים - גמל לכל מי שהיה שוקד על שבטו של לוי] ובפירוש מתנות כהונה: "ויגמול" דרש לשון גמול, ו"שקדים" - לשון שקדה ומהירות. ובפירוש הר"י: מלשון אורב ועושה מרובה, וכמו שאמר ירמיה (ה, ו) "גמר שקד על עריהם" וכן "וישקד ה' על הערעה" וכן "כי שקד אני על דברי" (ירמיה א, יב) שנמשלו ישראל בהם, ולמה שקדים ולא רמונים ולא אגוזים? לפי שנמשלו ישראל בהם (כמו שקדוב "שלחן פרדם רמונים" שיר השירים ה, יג) וכן "אל גנת אגוז" (שיר השירים ו, יא) כמו שאמר שמואל רבה ריש פירשה ל"ו. - הר"י).

3. (ברבות שם בפרוסים הנפוצים: "משעת שניין". אמנם באיכה רבה בפתיחתה

כד ויבליקוט שמעוני קהלת רמז תתקפ"א - בבבנים).

4. (ראה במפרשים על התוספות).

5. (ענין מה שנכתבאר מזה בדבור המתחיל "בהעלותך" (לעיל ל, א)).

6. (ענין מה שנכתבאר סוף דבור המתחיל "כי עמד מקור חיים" - [בפירוש] "באורך נראה אור". * תקון פבד קדושת אדמו"ר).

7. (וענין כהא גוונא מענין "מהירות" - בתרמ"ז אמור, ריש דף צ"ט. כו').

8. (פרק קמא דשבת, דף י"ב, עמוד ב'. ובפרק קמא דראש השנה, דף ט"ו, עמוד א').

יוסי ורבי נתן, מה שאין כן לרבנן. מפל מקום, הא על פרחד גם לרבי יוסי ורב נתן, עיקר הדין – בראש השנה. דאם לא כן, איך יפרשו הפסוק (תהלים פא, ה) ד' כי חק לישראל הוא, משפט לאלקי יעקב – דקאי אראש השנה?

וגם, מה שפתיב (עקב יא, יב): "עניי ה' אלקיך בה מראשית השנה", שמונה למדו בפרק קמא דראש השנה (דף ח') – דראש השנה הוא "ראש השנה לדין" כו'.

ועוד, דאם לא כן, מה ענין "מלכות, זכרונות ושופרות" שאומרים בראש השנה, ו"המלך המושפט" – ב"עשרת ימי תשובה" – ומה יום מיומים? אלא ודאי גם רבי יוסי ורב נתן מודים דראש השנה הוא "יום הדין".

וכן מאמר ר"ל (פרק ב' דביצה, דף י"ו, עמוד א'): "מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים" – משמע דאית ודאי לכולי עלמא, ואין בזה שום מחלוקת. ואף על פי כן סבירא ליה ד"אדם גדון" גם כן "בכל יום". והיינו על דרך שנתבאר.

וכמו כן, גם לרבנן דפליגי ארבי יוסי ורב נתן, הרי גם לדידהו על פרחד צריך לומר דשייך בחינת דין בכל יום. שהרי מבקשים כל הפקשות בשמונה עשרה – אף גם לרבנן. כמבואר בגמרא פרק קמא דשבת (דף י"ב, עמוד א' ועמוד ב'). והיינו גם כן על דרך שנתבאר.

וענין המחלוקת שביניהם אין פאן מקומי¹¹.

והנה השפעת חסד זה, הוא מתעבב ושוהה עד שנמשך וקא למטה. שהרי בכל השתלשלות מהיכל

הכפורים – היינו שנמשך לו חסד על נפשו. והחסד ההוא הנמשך מאין סוף ברוך הוא, הוא למעלה עדין במלכות דאצילות, שהיא מקור דבי"ע. והיינו מה שכתוב: "בטובו – בחן ובחסד" שזו, שהוא "חסד עזר" ברוך הוא, אשר הוא למעלה מעלה ממהות השפעות גשמיים.

וכנודע מענין "ואנכי עפר ואפר" (תרא יח, כו) – שאמר אברהם על חסד ואהבה רבה שלו, שאין לו דמיון לחסד דאצילות רק כמו "עפר ואפר" כו'.

ולכן, כדי שיומשך מחסד שבאצילות השפעות הגשמיים בעשייה, כצרכי הנפש בגוף – הוא צריך להשתלשל ולירד בהשתלשלות מדרגות רבות בהיכלות דאבי"ע מהיכל להיכל, עד שיתעבה להיות "חסדו" בענינים גשמיים, לרפאות החולה ולברך השנים¹⁰.

ועל זה אמרו ר"ל (ראש השנה טו, א): "אדם גדון בכל יום" – שהוא גדון לפי מעשיו היומם:

האם ראוי וכדאי הוא שירד וימשך החסד עליו, הנמשך כבר על נפשו למעלה בראש השנה ויום הכפורים – שיהיה יורד ונמשך ממדרגה למדרגה, מהיכל להיכל בכדי שיומשך מרוחניות לגשמיים;

או שמא אין ראוי האדם לזה, ואזי יתעבב ולא ירד למטה, רק ישאר למעלה ברוחניות, ושם יגיע לו שיוסיפו לו תענוג בגן עדן, מאחר שנמשך לו החסד, אבל עם כל זה לא יומשך ממנו למטה כלל.

(והגם שמה שאמרו "אדם גדון בכל יום" זהו דברי רבי

9. (ראה ביצה טו, א).

10. (ויקין זה ממה שנתבאר במקום אחר:

בדבור המתחיל "פתח אליהו", גבי "אין לך עשב כו'". [תורה אור יג, ד ואילך. וְשֶׁ: שֶׁאֵמְרוּ רַ"ל: "אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב [מִלְמַטָּה, שֶׁאֵין לוֹ מִלְמַעְלָה הַמָּקֶה בּוֹ וְאִמְרוּ לוֹ: גָּדֹל] . . וְהָרִי הַתְּפוּחִי הַגָּשְׁמִי יֵשׁ בּוֹ מַתִּיקוּת, "וְחֵדָּה אוֹכֵל יִטְעֵם" (איוב יב, יא) – הֵאֵם נִאֻמָּר שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הַצִּמְחָה אֲשֶׁר פָּאָרְץ טַעַם וּמַתִּיקוּת גַּם כֵּן? וְכִשְׁמָא בְּפִלָּא שְׂאִינוּ מַעֲרָךְ וְקִחוּת זֶה כָּלָל]

אֵלֶּא הֶעָנִין הוּא, שֶׁהַמַּתִּיקוּת נִמְשָׁךְ מִחֶסֶד וּמִרִּירוּ מִבְּנוּיָה – וְהָרִי הֵם עֲנִינִים רִחוּנִים! רק שֶׁהַשְּׁתִּלְשָׁלוֹת וְסֹדֶר יִרְדַּת הַמַּדְרָגוֹת מִדְּרָגָה אַחֵר מִדְּרָגָה נִתְּשָׁמוּ, עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּנוּיָה חֶסֶד – מַתִּיקוּת כּו', עִם הָיִית שֶׁאֵין עֲרִיד אֵלֶּי, מִכָּל מְקוֹם הוּא מִמְּנוֹ וְחִבְנוּתוֹ].

וסוף דבור המתחיל "מזונה מיומין", בענין "שליש אֵלֶּפִים מִשָּׁל" [תורה אור מב, ב ואילך. וְשֶׁ: דְּהֵינּוּ שֶׁאֵמָר עַל כָּל דָּבָר מִדְּבָרֵי תוֹרָה – רִחוּנִיּוֹת הֶעָנִין. כִּמּוֹ מִצּוֹת קִרְבָּנוֹת (ויקרא א, ב): "מִן הַתְּהִמָּה", וּמִקְרִיבִים חֶלֶב וְדָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ כִּבְהֵן וּבְגִידֵי כַהֲנָה, וְהָיָה אוֹמֵר עֲנִין הַקִּרְבָּנוֹת בְּרוּחָנִיּוֹת, וְהָיָה נִקְרָא חֶלֶב וְדָם בְּרוּחָנִיּוֹת, וְהָיָה בָּהֶן וְהָיָה בְּגִידֵי כַהֲנָה.

וְהָנָה, "נְבוֹהָ מַעַל נְבוֹהָ" – פְּקוּה מִדְּרָגוֹת רִחוּנִיּוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזֹּו. וְהֵשִׁיב שְׁלֵמָה בְּחֻבְתָּהּ שְׁלֵשֶׁת אֵלֶּפִים מִשָּׁל, דְּהֵינּוּ שְׁלֵשֶׁת אֵלֶּפִים מִדְּרָגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזֹּו, וְכִילִם אֵינֶן רק בְּחִינַת מִשָּׁל לְנֶפֶשׁ בְּחִינַת אֱלֹקִים מִמֶּשׁ הַשְׁוֶהָה וּמִתְלַבֵּשׁ בְּחוּרָה].

וּבְדִבּוּר הַמַּתִּחִיל "מִרְאִיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם" כּו', בְּעִנִּין "עוֹשֶׂה חֶסֶד לְאֵלֶּפִים" (תורה אור סט, ג. וְשֶׁ: "נוֹצֵר חֶסֶד" . . הִיא . . בְּחִינַת הַעֲלָם קוֹדֶם שֶׁבֶּא לִידֵי גִלּוּי . . מִתְּ שֶׁאֵין כֵּן "עוֹשֶׂה חֶסֶד" – שֶׁבְּעוֹלָם־הָהָה . . וְעַל ב' בְּחִינּוֹת חֶסֶד הִ'לִּי נִאָּמַר "לְאֵלֶּפִים כּו'" – פִּירוּשׁ: אֵלֶּפִים מִדְּרָגוֹת. וְעִנִּין הַמַּדְרָגוֹת – שֶׁהֵם מִדְּרָגָה אַחֵר מִדְּרָגָה . . עִילָיו אַחֵר עִילָיו. וְכֵן בְּהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, הֵן הֵם כִּמּוֹ צִמְצוּמִים, צִמְצוּמִים אַחֵר צִמְצוּמִים . . וְהֵן "לְאֵלֶּפִים" – בֵּין ב' עוֹשֶׂה חֶסֶד – בְּחִינַת אֲבִרָהּ חֶסֶד־דְּאֵצִילוֹת, וְכֵן ב' "נוֹצֵר חֶסֶד" – בְּחִינַת מִשָּׁה. וְהָנָה, בְּחִינַת אֲבִרָהּ ב' עוֹשֶׂה חֶסֶד" נִמְשָׁךְ רק בְּאֵצִילוֹת . . אֲבָל בְּחִינַת "נוֹצֵר חֶסֶד", בְּחִינַת מִשָּׁה . . הַמִּשְׁדֵּךְ גַּם בְּבִי"ע).

וּבְדִבּוּר הַמַּתִּחִיל "קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (תורה אור פג, ג ואילך).

11. וְכִבֵּר הָאֲרִיד בְּהָה גַּם כֵּן ב' עוֹשֶׂה מֵאִתְּכֶם, מֵאִמֵּר חֲסִיד דִּין, חֶלֶק ב', פֶּרֶק א' וּפֶרֶק כ"ו.

להיכל – הוא על ידי משפט, אם ראוי הוא שימושך
ההשפעה למטה, ומעיינים בדניו, ויש מי שמקטרג לומר
– שחטא, ואינו ראוי לזה.

(וזהו מאמר רז"ל ברבות וישלח, פירשה ע"ו, על פסוק¹²
"ויאמר בניהו כו' אמן בן יאמר": והלא כבר נאמר (דברי הימים
א' כב, ט): "הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה"? אלא
אמר: "הרבה קטגורין יעמדו מפאן ועד גיחון". עיין שם).

אבל כשנמשך האור והשפע על ידי אהרן, ומגזעו
תחתיו – כהנים הנושאים את ידיהם¹³ ומברכים את
העם ב"ברכת כהנים", אזי השפע הוא נמשכת במהירות
דרך כל העולמות באין מוגע ומעכב, ואין מעיינים בדיו
כלל.

(ועל דרך שנתבאר (לקמן תצא לט, א ואילך) על פסוק (תצא כג,
ו): "ולא אבה ה' אליהו לשמוע אל בלעם כו'" – שלא שמע
שום קטרוג, והיינו על ידי "פי אהבה כו'" (שם). וזהו
שמברכים הכהנים: "אשר קדשנו במצותיו לברך את עמו
וישראל באהבה".

ועל דרך זה יש לומר פירוש הפסוק (תהלים קמו, טו):
"השולח אמרתו ארץ, עד מהרה ירוץ דברו", דפירוש
"השולח" הוא – כשיורד השפע לאט לאט, ובהדרגה
ובמתון, אבל "עד מהרה ירוץ דברו" היינו כשהשפע הולך
במהירות, על דרך הפ"ל¹⁴.

ועיין ברבות פירוש ואתחנן: "יש תפלה שנגעית לארבעים
יום כו', ויש תפלה שנגעית לעשרים יום כו', ויש תפלה
שנגעית ליום אחד כו', ויש תפלה כו'". עיין שם¹⁵).

וזהו ענין "ברכת כהנים":

"ויברכה ה' וישמרד" (נשא ה, כד). ואמרו רז"ל: "ויברכה" –
במבוא כו', "וישמרד" – בכנים כו'. "וישמרד" – מן המזיקים,
כמו שכתוב ברבות, נשא, פירשה י"א. היינו, שנמשך החסד

העליון מיד בגשמי, להיות הברכה בבני ומזוני.

"ראר ה' פניו" (נשא שם, כה) – היינו הארת פנים.

"ויחנן" (שם) – שנמשך למטה מטה.

ואמנם שרש הפעם לזה, על היות המשכת החסד
שעל ידי אהרן נמשך במהירות באין מעכב ומזנע
המשכה, הוא לפי כי "אית חסד ואית חסד" –¹⁶
עולם, "ורב חסד". והנה המשכה על ידי אהרן הוא
מבחינת "ורב חסד"¹⁷, והוא חסד שבלי גבול, שיורד
ונמשך "על פי מדותיו", ואין שום בחינת דין שיעכבו
כלל. מה שאין בן "חסד עולם", יש כנגדו בחינת דין
המעכבו¹⁸.

והמשל לזה: על דרך משל נהר גדול במאד, שהליכת
המים הוא בתגבורת גדולה – לא יוכלו לעכב הליכת
המים. מה שאין בן בנהרות שאין גדולים כל כך –
מעכבים הליכת והמשכת מימיו על ידי עצים ועפר
וכיוצא, עד שמעמידו על ידי זה עליהם בית הפחינה
או גשרים. אבל בנהר גדול מאד לא יעקבו על ידי
מונעים ומעכבים הנהל, כי אם הולך ילך כמנהגו,
וישטוף העצים והעפר המעכבים.

כך הנמשל בענין המשכה מבחינת "ורב חסד" –
הוא הולך ונמשך במרוצה. וכל הדינין מתעברין
ומתבטלין מחמתו כו'.

(ועיין מה שנתבאר במקום אחר, על פסוק (תהלים יט, ג) "יום
ליום יביע אומר" (סידור עם דא"ח קפ, ב ואילך), דפירוש בזהר
תרוקח קל"ו, ב': "יביע", כמה דאת אמר: 'מבע', אתעבד
אוחו לאתנהרא דא מן דא"¹⁹. לשון מהירות. כדמיתרגם
(אונקלוס האינו לב, לה) "והש עתידות למו" – "ומבע דעתיד
להו"²⁰. דהיינו שבשבת נמשך האור והשפע גם בן במהירות,
משום ד"כל דינין מתעברין מינה כו'". עיין שם²¹.

ויוכן על פי מה שכתוב (בירמיה סימן ל"א, כ"ו)²², שיש

18. ועיין מה שנתבאר במקום אחר על פסוק "חסדי ה' פי לא תמנו" (תנאי,
אגרת הקדש סימן א').

19. (תרגום): כמו שנאמר 'מבע' – נעשה במהירות להאיר זה מזה).

20. (ומכאן העתיד להם).

21. ועיין עוד מענין שקדים – (בזהר) בפרשת שמות (ט"ו, ב'). [ושם: "תא
חיי, שקדים – מענין מירין מנהון מתיקין כו'"].

22. (לא, ז): "באשר שקדתי עליהם לנתוש ולנתון ולחרם ולהאבד ולהרע, בן
אשקד עליהם לבנות ולנמנע".

12. (מלכים א' א, לו. ושם: "וענן בניהו").

13. (סוטה לה, א. טור שלחן ערוך אורח חיים קבה, יב)

14. ועיין מה שנתבאר על פסוק זה במקום אחר (ראה לקוטי תורה שיר
השירים יא, ג).

15. ועיין מה שנתבאר במקום אחר, בפירוש "מהר קח את הלבב כו'" –
בדבור המתחיל "עד ולא ידעי בין כו'" (תורה אור מגלת אסתר צה, ד).

16. (והר חלק א ויחי ריט, א. וזה חלק ג נשא קלל, ב).

17. כנזכר על פסוק "בהעלותך" (לעיל בהעלתך ל, א). ועל פסוק "ועשית
בגדי קדש" (תורה אור פב, א ואילך).

במאמר²⁴: "אל עליון גומל חסדים טובים" דפירוש "טובים" – על דרך "האור כי טוב" (בראשית א, ד), "אחרון אותיות נראה", שיומשך האור למטה להיות "נראה אור"²⁵).

שקידה למוטב ולטוב. ועל דרך זה נאמר (מקץ מא, לב): "כי נכון הדבר מעם האלקים, וממחר האלקים לעשותו" – והיו שני שבע וגם התפך²³.

ו"שקדים" דגבי מטה אהרן, "ויגמול שקדים", היינו

23. ועין בספר "מגן דוד" באות גימל מזה.

24. (תפלת העמידה).

25. ועין מה שכתבאר עוד מענין פרשת בהניס, בדבור המתחיל "ענין משמח ה'". (לעיל צו מ, א).

(ועין בהרמ"ו פרשת שלח, דף ק"ח: "ועוד נודע ששני מיני שפע הם כ").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ורצון ותענוג שבהם ולכך אין מלה בלשוני ב"ח שבטלו הכח' בו' של הדבור אפי' בחשאי כי עולה למעלה גם משרש ומקור החכמ' שלא יגיע לעצמות התענוג כנ"ל. אמנם גם בבחי' קול הפשוט דשיר המלאכי דעשי' כמו בקול הבל החיצון דנה"ט ג"כ לא יגיע לשם כמ"ש שפתי תפתח בו' שגם אותיות הבל החיצון בקול פשוט ששרשם באותיות של העצמות כנ"ל אין בו כי הוא בבחי' דומם ממש בבטול כל העצמות וממילא נכלל בזה בטול דנשמה בדבור הרוחני בו' לפי שאין קול רם זה מעורר רק לכוונה הפנימי דרצון ותענוג העצמי שיומשך בבחי' יש מרעווא דכ"ר ב"ח אבל ב"ח עצמה דתמן קאתי מלכא מבחי' מהו"ע א"ס ב"ה בעל הרצון והתענוג הפשוט בו' אינו מתגלה רק בבחי' הבטול מכל העצמות שהיא השתיקה כדומם ממש כמו ואתם תחרישון לא תתעורו מידי אפי' בקול פשוט ועצמי שגם הוא נק' יש מי שמתענג בו' ולכך התפל' אינה בקול רם אפי' בבטול דנה"ט בחיצוניות ששרשה במקיף דכתר רק אד' שפתי תפתח בו'. אך בבטול חיצוני דכריעות והשתחוואות הגוף שהוא הכלי החיצון יותר שם דוקא מתגלה בש"ע מבעל הרצון והתענוג הפשוט ואין פסוקי דומרה בקול רם רק הכנה לזה להמשך מדרב"ר ב"ח ע"י בטול חיצוני זה דוקא (וע"י השפלות העצומה במרירות עד שאין בו כח להרים קול לגמרי לפי שאינו שורה בבחי' יש כלל בו').

(ל) אך הנה לפי עדיין אינו מובן למה התפל' בלחש ובחשאי. דלכאורה הי' ראוי שיהיה בקול רם דוקא בחיצוניו' הבל הלב שקול זה מעורר הכוונה היותר עליון שהוא בעצמות התענוג ורצון העליון הפשוט כנ"ל בקול דשיר דפסד"ו ואיך א' דמפסקי דומרה בקול רם יבא לבחי' הבטול ד"ח בלחש שאינו אלא בחי' הבטול דחכמה בחי' מדבר בו'. אמנם הענין הוא כמבואר למעלה שיש בדבור ב' מדרגות חומר וצורה וחומר הדבור הוא גוף הבל האותיות קול החיצון שבדבור שיוצא מחבל הלב הגשמי דנה"ט החומרי' שמורכב מאמ"ר וד"י גשמיים וצורה של הדבור שהוא החכמה שבדבור הוא בבחי' אדם הפנימי שנק' נפש השכלית נפש המדברת. ואמנם ידוע שיש שרש מקור לנה"ט החומרי' למעלה מנפש השכלית דאדם (וראי' מאדה"ר כשנמשך נשמתו בגופו דוקא בחיצוניות דאדם נשלם שלימות דנשמת אדם הפנימי דפרחא מחי העולמים כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים שאז נא' בצלם אלקים עשה בו') והיינו בבחי' מקיף דיחידה שלמעלה מנר"ג דאדם (והוא בחי' מקיפים דתוהו בחי' עיגולים שלפני בחי' יושר דאדם והן עיגולים דגלגלים וצבא השמים ששרשם במקיף' דתוהו שלפני פני אדם שבמדבר בו' וד"ל כנ"ל בענין אופני הקדש בלא וי"ו בו') ולזאת ע"י שיר המלאכים דעשי' בפסד"ו בחיצוניות דהבל הלב יעלה למעלה מבחי' המוחי' דח"ב

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - תוס' ביאור על הנ"ל (משנת תקפ"ו)

האור במאור אין לומר בו שהוא מחלקי המאור ח"ו וא"כ שם הוא כלא ואין ואפס ויציאתו לגילוי נק' הוי' חרשה ולכן כשתעריך המשכת החיות בבחי' זו שאינה ממהות המאור הקדוש ב"ה נק' יש מאין וכ"ה משל השם שאינו מערך המהות ובעודו במקורו אינו מחלקו כנ"ל, הג' שאין המאור מרוד בהמשכת ההארה משא"כ המשפיע בשפעו ולפיכך נא' למעלה לא יעף ולא יגע, הר' שההארה צריכה תמיד למאור כי בשקיעת השמש תחת הארץ ה' כלא ה' הוי' משא"כ בשפע שתתקים בלתי המשפיע כתפוח אחר שכרתוהו מעצו והא בהא תליא לפי שההארה היא מאין ואינה ממשי' כהשפע שהיא יש מיש והנה משל השם מכין ג"כ לאור ולפיכך כתי' והחיות רי"ש מחדש בכל יום מע"ב, ומעתה יובן שגם שי"ם הגנוזות הם פרטיי' יוכלו להיות כלולות במאציל המאור הקדוש ב"ה מאחר שהתכללות זו היא כמו אור במאור שהוא שם בטל ושם אין ואפס עליו ולא כהתכללות העלול בעילתו א"כ יתכן שהמוגבל יהי' בטל בא"ס ב"ה ואינו בערך עצמותו הפשוט ח"ו וכמו שכל העולם בטל בא"ס אלא שזהו קמ' משא"כ לפנינו שנדמה העולם ליש כו', אך מ"מ הקושיא דלעיל קשה עדיין מי חייב מציאת י"ם אלו, ובוזה התשו' שבאמת אצילות ה' ע"י רצונו הפשוט שרצה שיתהוו מאורו הפשוט י' שמות אלו שהם מקור לי"ם ובוזה אין המשל דשם אדם דומה לנמשל כי שם אדם מוכרח לו כנ"ל משא"כ למעלה שרצה שיקרא רחום וחנן וחכם כו', אמנם האור טרם שנאצל ממנו י' שמות אלו ה' פשוט בתכלית הפשימות ג"כ כי האור אע"פ שאינו מערך מהות המאור מ"מ מעין זה הוא כמו שזיו השמש הוא הארה מאירה לפי שנוף השמש עצם בהירי אלא שאינו מהות ממהות כו'. והנה פשימות האור הזה הוא המאיר ג"כ בי"ם ונק' אורות שהם הנמשכים מהקו שהוא פשוט ונמשך מעצם האור שלמעלה מן השמות אמנם הכלים שרשם מן השמות שהם הנק' י"ם הגנוזות וכמ"ש במ"א שהשמות הם ממוצעים בין אורות לכלים כו' ע"ש ע"פ את שבתותי תשמרו כו':

להבין בתוספת ביאור מ"ש בפי' הלל בענין י"ם הגנוזות שהם כמשל השם של האדם שאינו מחלקי הנפש כמו שכל ומדת שהן חלקי הנפש כו', ולפיכך אין ענין מציאת י"ם הגנוזות סותר למה שהוא ית' אחדות פשוט מאחר שאינן בערך מהותו, דמ"מ קשה שהרי מבואר שהשם יש לו איזה שייכות להמהות שלפי המהות כך יהי' מתייחס לו שם זה דוקא ולא שם זולתו כמובן ממ"ש בענין חכמת אדה"ר שכיון לקרות שמות כל א' כפי מהותו (ובפרט לפמ"ש בלק"א ח"ב פ"א וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק כפי הצירוף המח' אותו א"כ הרי מוכן שהשם יש לו יחס גדול להעצם, ואם שמו"מ אין זה סותר למה שביארנו איך שהשם אינו מערך העצמות כי מ"מ אותיות שלנו שאנו קוראי' לו בהם באמת אינן בערך עצמות המהות, ואע"פ שלמעלה לא נוכל לומר כן ח"ו כי מציאותו ממהותו ואין לו עלה קדמה לו ח"ו מ"מ) אם השם מתייחס באמת לפי המהות איך יהי' י"ם הגנוזות שהם מקור י"ם דאצי' שהם מהותיים מוגבלים שמות למי שהוא אחדות פשוט בלתי מוגבל כלל וכלל כי מאחר שהוא פשוט איך יתחייב לו שם זה המורה על מציאות מוגבל זה דווקא כו' אך הענין יובן בהקדים תחלה בקצרה עיקר כוונתנו בהמשיל משל זה דוקא ולא זולתו, וכמו שמצינו במקרא מפורש ל' שמי כמה פעמים כמ"ש בישעי' אני הוי' הוא שמי וכן בפרקי ר' אליעזר משתמש בל' זה כאומרו עד שלא נברא העולם ה' הוא ושמו בלבד, וחכמי הקבלה הוסיפו עוד לקרות ל' אור אמרם אור א"ס אורות עליונים ונת' במ"א טעמים ונימוקים בבריהותם מל' שפע שנשתמשו בו הפלסופי', כי אור ושם שניהם עולים בקנה א' משא"כ שפע, והתברל ביניהם הוא בד' דברים, הא' כי השפע היא מהות ממהות משא"כ האור שאין הזיו של השמש מערך ומהות גופו של כדור השמש הנק' מאור והוא כלא חשיב במאור ונק' אין וכן הוא משל השם שאינו מערך מהות האדם, הב' שהשפע יש מיש ואינה הוי' חרשה והאור הוא הוי' חרשה כי התכללות השפע בעודה במשפיע היתה חלק מחלקי מהותו ונק' יש בעודו שם משא"כ התכללות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

באתי לגני

ובעלים מתכפרים וכמ"ש ואכלו אהרן ובניו, וע"י אכילת אהרן שהוא בחי' אכילת אדם בנ"מ מ"ה, ובאהרן כתי' ואהרן מ"ה הוא, ה' פועל שיבואו הבעלים לבחי' אהבה רבה, כי כהן הוא בחי' אהבה וכה"ג הוא בחי' אה"ר כו'. ועכשיו בעבודה הוא בחי' לימוד התורה, שאורייתא מחכ' נפקת, וכתוב בה ואהי' אצלו שעשועים, הוא בחי' עין ותענוג כו', וגם ושעשועי את בני אדם, וע"י שלומד תורה לשמה הוא כבי' בבחי' ריע למקום. וזהו אכלו ריעים, היינו כמו שריעים הוא בחי' חו"ב הם בבחי' תרין ריעין דלא מתפרשין, כמו"כ ע"י לימוד התורה לשמה בבחי' תענוג הרי יש המשכות אוא"ס בלימוד התורה הלזה למטה כמו למעלה עד שנחשב כבי' לבחי' ריעי כו' כמ"ש למען אחיי ורעיי כו', וע' בדרוש חה"ש י"ט מענין כבי' שנים מתכסס בטלית אחת.

ש"תו ושכרו דודים, דודים הוא שהאהבה אצלם לפרקים ואינן כמו ריעים שהם תרין ריעין דלא מתפרשין כ"א לפרקים לבר, והוא בחי' בעלי תשובה, שצ"ל בבחי' שתו הוא יין המשמח הנ"ל, והוא בחי' חמר חיוורין עתיק. אך תחלה צ"ל ושכרו בחי' יין המשכר, הוא בחי' מרירות על ריחוקו עד שישתה וישכר רישו הוא כל עניני עוה"ז להיות בבחי' צעק לבס אל כו', כמ"ש בת"א בד"ה מקץ הראשון, וע' בד"ה אוסרי לגנן מענין יין המשכר ויין המשמח, ואח"כ יבא לבחי' יין המשמח ע"ד שאח"כ מוקטרת מור ולבינה, שאחרי המרירות יבא לבחי' לבינה הוא בחי' השמחה, וכמ"ש בזה בת"א במג"א בד"ה ויושט המלך לאסתר כו'. ונמצא הגם כי אני ישינה כו', מ"מ ולבי ער לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, שע"י בתי כנסיות הוא בחי' ק"ש שהוא בחי' אריתי מורי ובתי מדרשות הוא בחי' התורה שהיא במקום הבחמק"ד והיא בחי' אכלו ריעים כו' יש גם עכשיו כל בחי' זו בעבודה כו'.

שתיתי ייני עם חלבי הוא בחי' נסכים. הנה כתי' החדלתי את תירושי המשמח אלקי' (בשופט' סי' ט' י"ג) שהיין הוא משמח אלקים, וזהו שארז"ל עירובין דס"ה ע"א כל המתפתה בינו יש בו מדעת קונו, והיינו שכמו היין הנה תחלה ה' כנוס בענבים והי' בהעלם תוך הענבים, וע"י דריכה בגת עי"ז יוצא היין מהעלם שהי' כנוס בהענבים לידי גילוי להיות יין כו', וכך פעולתו הוא ג"כ להוציא מן ההעלם אל הגילוי כו'. וזהו שהשתה יין פניו מאדימות, לפי שהדם הוא הנפש הנה הוא כנוס בתוך הגוף וע"י ששותה יין יוצא מהעלם אל הגילוי בפניו שע"י יציאת הדם בפניו מאדים פניו כו'. וכך פעולתו ברוחני' לשמח אלקי' הוא בחי' הצמצומי' דשם אלקי' המעלי' על אור ה' וקדושתו להוציא את בחי' חכמתו ית' וכמ"ש והוי' בחכמה מהעלם אל הגילוי, ועי"ז מאיר תוס' אור באור הנפש להיות בבחי' דביקות לאלקות כו'. וכן ענין חלבי הוא כמו החלב שמגדל את הולד בהגדלת האיברים בזמן היניקה יותר מערך גידולו אח"כ בזמן כזה, כן הוא ברוחניות הו"ע הגדלת המדות אהוי"ר בבחי' תוס' מרובה על העיקר כו' (במד"ר משמע חלבי הוא חלב שהוא בחי' הקטר חלבין ואימורים שע"ג המזבח, אך רבינו ז"ל פי' חלבי חלב המגדל הולד, וע' בלק"ת בשה"ש במאמר באתי לגני). וההפרש שבין אכלתי יערי לבחי' שתיתי ייני הוא, כי אכלתי יערי הוא בחי' המושכה למעלה לבר, אבל הנסכים הוא שיומשך הגילוי בנפש להיות יין המשמח אלקי' הוא בחי' הצמצומים בכדי שיתגלה אור חכמתו ית' גם בנפש האדם שיוגדל הדביקות בה', וכמ"ש ואתם הדבקים בה' כו'. אכלו רעים שתו ושכרו דודים, פי' אכלו רעים הוא אכילת כהנים שהיו אוכלים השיריים מההקטרה. דהנה כתי' ואם האכל יאכל וארז"ל בשתי אכילות הכתוב מדבר אחת אכילת מזבח וא' אכילת כהנים שהוא מה שכהנים אוכלים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

בבחי' מציאות כו', דהגם שיש מדות גם בכח' כו', הרי בכח' אינו שייך ענין עיבור והיינו שהמדות דשם אינם בבחי' מציאות כו', והוה ההמשכה מבחי' חכ' לא בבחי' מהות ומציאות דבר כו', וממילא גם האור הוא בחי' אור עצמי כו' וכנ"ל בענין איהו וחיותו כו' (דעיקר חיותו הוא בחי' החכ' וכמ"ש בע"ח שגם בינה נק' גרמוהי לגבי החכ' כו'). והענין הוא דהנה ידוע דכו"א יש פנימי' וחיצוני', דחיצוני' ז"א הוא בבחי' התחלקות ופנימי' ז"א הוא בבחי' התכללות ומאיר בו שם הוי' וכמו ת"ת שכולל חו"ג שמאיר בו ש' הוי' כו', וכמו עד"מ באדם הרי גופי האברים הן מחולקים ומובדלים זמ"ז כמזוג וטבעו כו' הוד לכתוב והעין לראות כו', ובפנימי' ה"ה קשורים וכלולים זע"ז כו'. וכמו"כ בחי' חיצוני' ז"א המדות הן מובדלים ומופרדים זמ"ז כו', ובפנימי' ה"ה בבחי' התכללות מבחי' ש' מ"ה דתיקון כו', וכמ"ש בסדר שער המועדים, והוה כמו מבחינת החכ' שוהו בחי' ש' מ"ה כו'. והוה ההמשכה דהאבות שהמשיכו גילוי אלקות והיינו שהמשיכו מבחי' איהו וחיותו חד כו', דהתהוות העולמות הוא מבחי' גרמוהי דבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי זהו רק חיצוני' האור כו', והיחוד הוא רק לצורך ההתהוות שהוא בחי' העלם כו', אבל האבות המשיכו בחי' איהו וחיותו כו', דהאורות ג"כ באים בבחי' מדה וגבול כו', אך ע"י תוס' אור בהם מבחי' איהו עי"ז הוא ההמשכה שלא בבחי' מדה וגבול ונמשך האור והגילוי בכל המדר' גם למטה כו'. ואחר כ"ז הגם שהאבות המשיכו בחי' גילוי אלקות מ"מ כללות ההמשכה הוא מבחי' האור דס' השתל' כו', רק שהמשיכו מבחי' שרש ומקור ההשתל' כמו שהוא בבחי' חכ' ראשית ההשתל' דההמשכה הוא שלא בבחי' מדה וגבול כו', וע"כ המשיכו בחי' מילוי החסרון דבחי' מל', דעי"ז המשיכו גילוי אלקות גם למטה כו', אבל מ"מ א"ז גילוי אור חדש ממש כו'. דוהו ההפרש בין ההמשכה דהאבות להמשכה דמ"ת, דהאבות המשיכו רק משרש ומקור ההשתל' וכמ"ת נמשך גילוי אור חדש ממש כו'.

קיצור. ושרש ההתהוות הוא מבחי' ז"א בחי' גרמוהי לפי הע"ח, דג"ר הן עצם התיקון בחי' מ"ה, וז"א הוא מבירור אנ"כ דתהו בחי' מציאות, ולידת המדות מן המוחין להיות בבחי' מציאות, גם מדות שבבינה הן בבחי' מציאות,

קנו) והנה ידוע דשרש ההתהוות הוא מבחי' ז"א דאצי', דג"ר הן למע' מהעולמות וכמא' אלפים שנה קדמה תו' לעולם שהן אאלפך חכ' אאלפך בינה כו', וכתי' הנסתרות לה"א דחו"ב הן נסתרות עדיין כו', וז"ת הן מקור העולמות וכמ"ש זכור רחמך וחסדיך כי מעולם כו', ובפרקי היכלות א' שיעור קומה של יוצר בראשית רל"ו אלפים פרסאות כמנין ורב כח. וידוע דיוצ"ב היינו ז"א דאצי' כו', והיינו לפי שבחי' ז"א דאצי' זהו בחי' המציאות שבאצי' והו"ע גרמוהי כו', וכמ"ש בע"ח דגרמוהי הוא ז"ת כו'. והענין הוא דהנה א' בע"ח דהתהוות ז"א הוא מג' מדר' והן אורות ניצוצות וכלים כו', וכולם הם מבחי' דתהו, דאורות הן האורות שנסתלקו כו', וניצוצות הן ניצוצי האור שנשארו בשברי הכלים כו', וכלים הן שברי הכלים שנפלו ומהם נבנה בנין הו"א כו'. וידוע דספי' דתהו היו בבחי' מציאות דבר דוהו"ע אלא אמלך כו', ואפי' הביטול שלהם שלא הי' בבחי' הנחת עצמותו לאמית' הכוונה דלא לתהו בראה אלא לשבת כו', ולכן כשנתלבשו בכלים לא יכלו הכלים לסבול כו', וע"כ בנין הו"א שהוא מבחי' תהו ה"ז ג"כ בבחי' מציאות דבר כו'. והגם דכללות עולם התיקון הוא מה שנתקן מבחי' תהו כמ"ש בע"ח, מ"מ הרי ידוע דהשכירה הי' רק בז"ת ולא בג"ר כו', ובבינה הי' השכירה רק בחיצוני' הבינה לא בבחי' פנימי' בינה וכ"ש בחי' החכ' דכתיב ימותו ולא בכח' כו', וע"כ הג"ר הם בחי' התיקון בעצם ואינם בבחי' מציאות כו', וז"ת הן מה שנבנה מבחי' תהו וה"ז בבחי' מציאות כו'. והגם דלידת והתגלות המדות הן מהמוחין שפועלים ביטול וחלישות בהמדות כו', וא"ז כמו בתהו דשם ג"כ המדות נמשכים מהמוחין ה"ז בבחי' מעבר לבד כו', אבל בתיקון הרי המדות כלולים תחלה במוחין ומהם המה מתגלים כו', מ"מ ה"ה בבחי' מציאות כו', וגם כמו שכלולים בהמוחין ה"ה בבחי' מציאות כו', וכמשנת"ל פקנ"א בענין וצפונך תמלא כמנעם שהן בבחי' מציאות דבר כו', והתהוותן מהמוחין הן להיות בבחי' מציאות כו', וממילא גם הארת המוחין אינו מעצמות המוחין, וכנ"ל פקנ"ה בענין איהו וגרמוהי דבחי' איהו ה"ז הארה לבד לא בחי' עצמות האור כו'. אך זהו במדות דבינה דשם הן בבחי' מציאות עד ששייך לומר שהן שם בבחי' עיבור כו', אבל מדות שבכח' אינם

אבל בחכ' אינם במציאות, וזה נמשך בפנימיות ז"א שזהו וחיזהו, וכ"ז הוא מראשית ההשתל' רק שלא ע"פ קה"מ, עיקר התיקון וההתכללות, וזהו שהמשיכו האבות בחי' איהו והוא מילוי החסרון לבד, ובמ"ת נמשך גילוי אור חדש.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

ג"כ, משא"כ בצור החלמיש שאינו נפסק ונכבה עד כי תמיד כל זמן שישנו מציאותו מוציאין ממנו ניצוצי אש, וזהו ההפרש הב' בהשלהבת יש לו גבול, משא"כ האש שבתוך הצור הוא בל"ג, וכ"ז תלוי בהפרש הנ"ל הא' היינו באופן עצם מציאת האש במקורם, בהשלהבת להיות כי גם במקורו בתוך הגחלת הוא במציאת אש ממש ובא רק מהעלם אל הגילוי בהשלהבת ה"ז כמו יש מיש, דמה שיש במקור ממילא בא לירי גילוי בלי מורה ויגיעה רבה, אבל הצור הרי אין בו מציאות אש כלל והוא רק כמו כח היולי, וכמו אש היסודי שהוא כח היולי על כל מציאות אש, והוא בעצמו אינו אש כלל, והמשכת אש ממנו הוא כמו מאין ליש, לזאת אופן הגילוי הוא בטורה ויגיעה דוקא ע"י הכאה אבל אינו נפסק, ונמשך תמיד, וזהו ההפרש בין העלם שישנו במציאות להעלם העצמי דההעלם שישנו במציאות יש קץ וגבול להגילויים שלו דמאחר שישנו במציאות ה"ה בבחי' מדה וגבול בעצמו, ובכלות כחו ממילא יכלו הגילויים ממנו אבל העלם העצמי שאינו מציאות כלל והוא העלם גם לעצמו, ולא כמו אש השלהבת דגם כמו שהוא בתוך הגחלת ה"ה נעלם רק לגבי הזולת אבל לגבי עצמו ה"ה בגילוי במציאות אש ולכן הוא במדה וגבול, אבל אש שבצור הוא העלם העצמי, שגם לעצמו הוא בהעלם, דהיינו שאינו במציאות גם לעצמו, וממילא אינו גבול, ומש"ז אין שיעור להגילויים הנמשכים ממנו ולא יכלה כחו לעולם, אך אופן הגילוי הוא ע"י הכאה דוקא, כי להיותו לא מציאות, לזאת בכדי שיבא למציאות זהו ע"י יגיעה דוקא.

קיצור. יקשה הלא גם חכ' דאו"י נמשכת מכח נעלם, ויתרין דיש ב' בחי' העלם, (א) שישנו במציאות ולכן נתגלה שלא ע"י יגיעה אך יש לו גבול, (ב) שאינו במציאות ולכן בא ע"י יגיעה דוקא אבל הוא בל"ג, ודוגמא שלהבת הקשורה בנחלת, אש מצור החלמיש.

מט) אמנם צ"ל והלא כח החכ' דאו"י הוא ג"כ נמשך מכח הנעלם דחכמה והו"ע כח המשכיל שבנפש שנק' שכל הנעלם מכל רעיון וידוע דכל כח נעלם הוא למעלה מהגבלה, דדוקא כאשר האור בא בגילוי ה"ה בא בבחי' גבול, וכמו כל שכל פרטי שהוא מוגבל בעצם ויש גבול ושיעור להתפשטותו, אבל כמו שהוא בהעלם אינו בבחי' גבול ושיעור עדיין לפי שלא נמשך ונתגלה עדיין, א"כ הכח דחכ' שבא באו"י הוא ג"כ נמשך מכח הנעלם, אך הענין הוא, דהנה יש ב' בחי' העלם, הא' בחי' העלם שישנו במציאות, דההעלם שישנו במציאות הרי במילא יש בו הגבלה גם כמו שהוא בהעלם עדיין אלא שאינו כמו ההגבלה שבהגילוי, אבל מ"מ גם הוא מוגבל אחרי שישנו במציאות, והב' הוא ההעלם וכח היולי העצמי שאינו מדר' מציאות, ולזאת הוא בל"ג באמת ויובן זה עד"מ באש הגשמי שיש בו ב' עניני העלם אל, וכמו עד"מ בצור החלמיש (הנק' קרעמין) שמוציאין ממנו אש הרי הצור עצמו אע"פ שיש בו כח החמימות מיסוד האש דמש"ז הוא מוציא אש מ"מ הרי אין בו אש במציאות כלל וגם החמימות שבו הוא בהעלם ודקות גדול מאד עד שאינו חם במורגש כלל, והיינו שאין בו מציאות חמימות ממש, רק ע"י הכאה בברזל יוצא כח האש הרוחני שבו שיש בו בהעלם, משא"כ השלהבת הקשורה בנחלת הנה גם בהיותו בתוך הגחלת ולא נראה ונגלה לחוץ ה' בו מציאות האש ממש רק שלא ה' נראה ואח"כ יוצא לירי גילוי, וההפרש ביניהם באופן הגילוי הוא בב' דברים הא' שצור החלמיש א"א להוציא ממנו האש כ"א ע"י יגיעה והכאה שמכין אותו בברזל, משא"כ השלהבת הקשורה בנחלת שבלי עמל ויגיעה יוצא מהעלמו ע"י שנופח בפיו, אך יש קץ וגבול לגילוי השלהבת דבכללות כחו במקורו כמו שהוא בתוך הגחלת כאשר מתעמם ונכבה וכה"ג נפסק הגילוי

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

אייזיק לשמחה מה זו עושה.

סדר היה אצל זקני החסידים שבכל זמן בואם לליובאוויטש היו מתוועדים יחדיו. בשעת ההתוועדות אמר הרה"ח ר' אייזיק: כשמשיח יבוא יעמידו את אייזל (אמר על עצמו) על כף היד (כבריה קטנה) ויאמרו: דבר זה למד, דבר זה התפלל.

מה שהרה"ח ר' אייזיק ביטל את הדרגא שלו בהשגה ועבודה, היה צריך להיות בינו לבין עצמו. כשהכהן הגדול היה צריך לטבול ולבדוק את עצמו מחוצצי טבילה, פרשו סדין בינו לבין העם. גם גדול צריך לבדוק את עצמו מחוצצי טבילה, אך זה צריך להיעשות בינו לבין עצמו.

ידוע מה שהרבי אמר הטעם לקריאת השם "חסיד", על פי דברי התוספות⁵ שחסיד עושה לטובת זולתו גם בדבר המזיק לו. ר' אייזיק עשה זאת בשביל חסידים, שילמדו כיצד על חסיד להתנהג.

נעיצת ההתחלה היא בסוף דוקא. את הכוונה העליונה של "נתאוהו הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"⁶ מבצעים יהודי-הגלות. עם כל שנה מתקרבים יותר לזמן ביאת המשיח בב"א ולגילוי האור העצמי - הרי שצריכים להיות בשמחה גדולה.

לפני שעולה השחר מתגבר חושך הגלות, וכאשר מתחילים דמדומי השחר נופלת על האדם שינה חזקה. במוחש אנו רואים, כשיושבים לילה חורפי ויכולים להיות שקועים בענין עמוק, אך כשמתחילים דמדומי השחר, נופלת שינה עמוקה ואז זקוקים לחיזוק שלא ירדמו.

מתחיל ב"ה להיות אור, מתחילים דמדומי השחר, הרי שדוקא כעת יש להשתדל בכל מיני השתדלות ויגיעות שלא להירדם. על חסידים ללמוד חסידות ברבים. בכל בתי הכנסת החסידיים יסודרו קביעות עתים ללמוד חסידות ברבים ונזכה בעזרת-השם להגיע בנחת לאור היום ויתגלה לכלל ישראל האור כי טוב.

יג. כל הענינים הגשמיים מהווים משל להבנת אלקות. האמת היא הרי ש"הכל הוא אלקות" ו"אלקות הוא הכל". אלא, כדי שנבין איך הכל אלקות ואלקות הכל, ברא השי"ת עולם גשמי עם הרבה ענינים המהווים משלים להבנת אלקות.

יב. אנחנו משמחים את עצמנו בשמחת התורה, אנו שמחים עם התורה, עם התקוה שהקב"ה יעזור והתורה תשמח אותנו, אז תהיה השמחה שלימה ברוחניות ובגשמיות.

לאמיתו של דבר יש לנו כמה לשמוח. גם במצב הנוכחי, כאשר הענינים הרוחניים מעוננים קצת - צריכים להיות בשמחה. הרי עתה הוא הזמן של עקבות משיחא, ועתה הוא הזמן של נעיצת ההתחלה בסוף.

אנחנו בעקבות משיחא מבצעים את הכוונה העליונה שבגלות המר מבית ומבחוץ, וב"ה לומדים ומתפללים, לומדים דברי חסידות ומבינים את אשר לומדים, ובחסידות שמבינים עוסקים בעבודה שבלב - הרי שמותר להיות שמח.

מובא בחסידות ההבדל בין גשמיות לרוחניות, שבגשמיות היסוד הוא למטה והבנין על גבו למעלה. וברוחניות היסוד הוא למעלה והבנין למטה. יהודי-הגלות מבצעים את הכוונה העליונה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

הרב הגאון ר' אייזיק זצ"ל מהומיל היה בזמנו של אב"הסבא³ בעל מדריגה, למרות שאצל הרבי⁴ היה מהצעירים, אך בהיותו אברך היה "מקבל" טוב. אבי שאל פעם את הסבא מה פירוש התואר "עצמי" והוא תיאר לו את ר' אייזיק. בהיותו בציור של "עצמי" במשך כמה שנים, הרי למרות שנסע לליובאוויטש אל אב"הסבא, אך היה זה מתוך קבלת עול חסידית.

פעם אחת (ב' נוסחאות: א) מצד הקירוב של כ"ק אאזמו"ר אליו, ב) מצד גודל התמסרותו של הר' אייזיק לכ"ק אאזמו"ר. כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אישר את הנוסחא השניה) בשנת תר"ח או תר"ט בהיותו בחג השבועות בליובאוויטש קרא לו כ"ק אאזמו"ר ואמר לו: אומר לפני חסידות ששמעתי מהסבא כ"ק אדמו"ר רבנו הגדול, תורה של הבעש"ט אות באות עם ביאורי הסבא. כשיצא הרה"ח ר' אייזיק מכ"ק אאזמו"ר פגש בכמה אברכים וצעירים שלמדו בישיבה של כ"ק אאזמו"ר, רקד ר' אייזיק אתם והתנשק אתם, דבר שהיה לפלא בעיני כל החסידים, שבעל מוחין רחבים ועצומים כהר' אייזיק, יהיה בהתפעלות גדולה כזו, וכולם הבינו שבודאי טמון בכך דבר גדול, אך איש לא הרהיב לשאול את פי הר'

(5) נדה יז, א.

(6) תנחומא נשא טז. במד"ר פי"ג, ו.

(3) בימי כ"ק רבנו אדמו"ר הצמח צדק.

(4) כ"ק רבנו הגדול, אדמו"ר הזקן.

שי' שהגיע לחג מקובנה, ואמר לו: כשקבלתי מכתבך על הסדר של לימוד החסידות בכמה עיירות בתוככי התלמידים התמימים ואנ"ש שי' בליטא, קבלתי עונג רב מזה. בן הוא המשכו של אביו. העונג שלי הוא העונג של אבי, והעונג של אבי הוא מקור שפע וברכה לכל אלה העוסקים בתורה ועבודה. מסור נא דרישת שלום מאתנו לכל תלמידי התמימים ואנ"ש שי' שבליטא והשתדלו לחזק את הקביעות עתים ללימוד החסידות בריבים והשי"ת יהיה בעזרכם בגשמיות וברוחניות.

שאלה: אחד מהמסובים שאל, כפי המובן מהמשל הרי לא זו בלבד שאי אפשר לאדם לעסוק עם חברו עד אשר תחילה יהיה בעצמו כדבעי למהוי, אלא עוד זאת על ידי נתינת המים החמים בקרים עלולים המים הקרים להתגבר על החמים?

תשובה: אמת הדבר כי כל הענינים הגשמיים, טבעיים ועניניים, צריכים לשמש לנו כמשלים להבין על ידם ענינים רוחניים, אך עם זאת יש לדעת שזה רק משל. ואף שדבר זה פשוט, הרי הידיעה הזאת שזה רק משל מענינים גשמיים, מסירה את ההגלמה וההגדרה שבמשל.

כך הדבר גם במשל זה של חבית המים הקרים, שאין הנמשל דומה למשל. אכן, במשל כך הדבר שעד שתתחמם סאת המים כל צרכה אי אפשר לתתה במים הצוננים שמא היא עצמה תתקרר. הרי זה מפני שהגשמי בכלל אינו מציאות אמיתית, והחמימות איננה עצמית ולכן היא מתקררת. ואילו ברוחניות, שהחמימות היא עצמית, הרי אדרבה, על ידי ההתעסקות לחמם את הקר, מתעורר כוח פנימי יותר. ואין הכוונה מצד המנגד שמבואר בכמה מקומות שמעורר כוח עצמי, שזה ענין הנצחון וההתעוררות שהוא מצד ההתנגדות של המנגד, הכוונה כאן היא שההתעסקות לפעול מעוררת כוח פנימי יותר.

וכך בכל דבר וענין גשמי ניתן למצוא איזו תועלת להבנת ענין רוחני. ומובן הדבר שאין המשל דומה לנמשל בכל פרטיו. ובזה צריכה להיות ההבנה מה לקרב ומה לרחק. זהו הר"ת של וד"ל, כי למבין דבר די בהערה והארה.

מים הם בטבעם קרים, וכאשר צריכים לחמם חבית גדולה המכילה מאות דליי מים, קשה מאד לחמם אותה בפעם אחת, ולכן מחממים סאה מים בכלי מיוחד במדת הרתיחה הגדולה ביותר שהכלי מסוגל לסבול מבלי שיתפוצץ מרוב החום. בתוך הכלי של סאת המים הרותחים ישנו מקום מיוחד שבו נמצאת האש המרתחת את המים. את הכלי עם האש וסאת המים הרותחים מכניסים אל תוך החבית, וזו מתחממת לאט לאט.

מים הם תורה. ליטא היא ב"ה "חבית" גדולה של בני תורה, כן ירבו. נוסף על הידיעות השונות המגיעות מתוך שיוצא לנו במשך השנה לקרוא מכתבים מליטא, לשוחח עם אנשים הבאים משם, הרי הרושם הטוב שעשה עלי כשהתארחתי אצל אנ"ש בליטא ובהפגשי עם כמה "עולם" (לא חסידים) רבנים ובני תורה יחיו, ובקראי שאלות שונות של בעלי בתים רגילים ביותר, הרי מכל זה מורגשת אהבת התורה הקיימת ב"ה בליטא.

בהיותי בריגא אמרתי ליהודים שם שנוסף על המדה הטובה שלהם בצדקה וגמילות חסדים, שהם מצטיינים בה ב"ה, עליהם ללמוד את המדה הטובה של אהבת התורה הקיימת בליטא. לליטא יש ב"ה קורת רוח מבן תורה. בן ישיבה תופס אצל יהודי ליטא המקום הנכון שבן תורה צריך לתפוס. אברכים שקועים בלימוד, עוסקים בהתעלות בלימוד התורה. ברם, טבע המים שהם קרים, קרים וקפואים. מים בטבעם אינם עלולים להתעפש אבל הם עלולים להתמלא עובש, ואילו כשהמים מפכים ומתנדרים - אין בהם עובש. כל תנועה באה על ידי החום דוקא, ויש לחמם את חבית המים.

תלמיד ה"תמימים" ויהודי חסיד הוא הכלי המכיל סאה מים רותחים ויש בו מקום המכיל את האש המחממת. תלמידי התמימים שי' שבליטא צריכים להיות שבעי רצון על שהם נמצאים באוירה של אהבת התורה. הישיבות הקיימות שבליטא, כן ירבו, הן המים החיים שבליטא.

תלמידי התמימים ואנ"ש, ה' עליהם יחיו, בערי ליטא היו צריכים לחזק את הענין של קביעות עתים ללימוד החסידות.

(אחרי כן פנה אל התלמיד התמים ר' יהושע אייזיק

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק י"ח

הנוכחים והאברכים, בשמעם מילים ספורות אלו מר' מרדכי בעניין הליכה למקווה לפני התפילה, החליטו שמבלי להמתין לידיעת הטעם מדוע צריכים ללכת למקווה, הרי הם יבצעו

זאת תיכף ומיד בפועל, והלכו עם ר' מרדכי ור' חיים למקווה, דבר שהפליא חלק גדול מיהודי העיירה שהלכו לבתי-המדרש בפגשם את ה'מגיד' (= ר' מרדכי) ואת ר' חיים 'פרוש' עם כמה מניינים נוספים, הולכים בשעה 5 בבוקר לרחוב אשר ליד הנהר לבית המרחץ.

ר' בעריל אויאנסקער היה מספר בשמו של ר' הירש ב"ר שלום, שביום "בשם השם" – כך נקרא היום שאחרי יום כיפור – לא ידעו אנשי דובראוונע שהם נהיים חסידים, זאת-אומרת שהם לא ידעו שר' מרדכי עושה אותם לחסידים – הלכו לראשונה לפני התפילה למקווה בשביל התפילה.

לראשונה בימי חייו, נעמד ר' חיים להתפלל כל-כך מאוחר לאחר חצי השעה התשיעית.

אצל ר' מרדכי היה זה קורה לעתים קרובות יותר שיעמוד להתפלל מאוחר, אצלו – אצל ר' מרדכי – היה קורה ששעתיים או שלש שעות היה מסתובב אנה ואנה, או יושב כאשר טליתו על כתפו לפני בדיקת הציצית ולפני עטיפת (= הטלית) כאשר הוא שקוע במחשבות עמוקות, ורק לאחר מכן בודק את הציציות, פורש את טליתו ומתעטף בה, ולאחרי כן היה נשאר לשבת זמן מה עד להנחת התפילין, מתינותו של ר' מרדכי גדולה היא לאין שיעור. ועד שר' מרדכי מתחיל להתפלל, עוברים אצלו כמה שעות בהתבוננות, וזו מהווה אצלו הכנה מסוימת לתפילה –

אך ר' חיים מתפלל תמיד במנין ותיקין, למרות שר' חיים כבר התחיל ללמוד קבלה, והגם שלימוד הקבלה השפיע רבות על עצם התפילה, הן בתוכן התפילה והן בכך שר' חיים מתפלל עכשיו הרבה יותר במתינות מאשר קודם (= לפני שהתחיל ללמוד קבלה), אך במה שקשור לזמן התחלת התפילה, בזה מתנהג ר' חיים כמקודם, דהיינו, שהוא נעמד להתפלל בזמן ותיקין.

מאמש – כאשר ר' חיים קיבל את השליחות ששלח אליו הבעל-שם-טוב הקדוש על-ידי ר' מרדכי – אין לר' חיים כל מנוחה, הוא חושב כל הזמן בענין פתיחת הלב שהוא יקבל על-ידי סדר לימוד הזוהר ומדרש שהבעל-שם-טוב יראה לו.

המחשבות והרעיונות חולפות אצל ר' חיים ביעף אחת אחר השניה, רגע אחד הרי הוא מחכה ומתגעגע מתי ילך כבר לבעל-שם-טוב, לקבל את הסדר בלימוד זוהר ומדרש שעל-ידי-זה תהיה לו פתיחת הלב בעבודת הבורא.

ורגע שני הרי הוא חושב, שהליכה למרחק כה רב צריכה להימשך בוודאי כמה חדשי הליכה, והוא (= ר' חיים) לא יוכל להשתמט מה"גחלי רתמים" שנותנים עבור ביטול תורה, אך תוך כדי כך נופל לר' חיים רעיון, שהיות וכבר כל-כך הרבה שנים שהוא מבקש שתהיה לו פתיחת הלב בעבודת הבורא, והבורא ברוך-הוא בטח יודע מזה, ולכן הודיע הקב"ה לצדיק (= הבעל-שם-טוב) שהוא – הבעל-שם-טוב – יודיע לו – לר' חיים – שכאשר הוא (= ר' חיים) יגיע אליו – לצדיק – יראה לו סדר בלימוד הזוהר ומדרש, ויקבל פתיחת הלב בעבודת הבורא.

היות ש"יודע תעלומות" בעצמו הודיע לצדיק (= הבעל-שם-טוב), שלו – לר' חיים – חסרה פתיחת הלב בעבודת הבורא, הרי זה שהוא – ר' חיים – ילך לצדיק לקבל את סדר הלימוד, מהווה את ה"עת לעשות לה'" האמיתי, ואין זה ביטול תורה.

בשובם מהמקווה, החל ר' חיים לחשוב אודות דפי הגמרא המתים, המצוות ללא כוונה

והתפילות ללא נשמה שעליהם דיבר ר' מרדכי, ומורא ופחד פנימי תקפו אותו, ולכן החליט להידבר בעניין זה עם ר' מרדכי, וזו היתה הסיבה לעמידתו של ר' חיים להתפלל היום באיחור.

כמה שעות דיבר ר' מרדכי (= עם ר' חיים) בזה ש"סולם" ענינו "תפילה", ושבעבודת התפילה תלויה עלייתם וירידתם של המלאכים הנבראים מאותיות התפילה והתורה, זה – אומר ר' מרדכי לר' חיים – היה "חלום יעקב", כאשר הלך יעקב לחן כדי לפעול בעבודת ה', הראו לו מלמעלה את הסדר בעבודת ה' ושהכל תלוי בסולם התפילה, ואז – ביום זה "בשם השם" – היתה הפעם הראשונה שר' חיים התחיל להתפלל בדרך החדשה – עבורו – דרך החסידות.

ר' מרדכי התנהג כסדרו הרגיל, סדר ההכנה וההתבודדות (= לפני התפילה) והתפלל במתינות בנגנו מזמן לזמן ניגונים שונים.

סדר הנהגתו של ר' מרדכי בלילה שעבר (= מוצאי יום כיפור), דיבוריו ניגוניו וריקודיו, עשו רושם אדיר על היהודים הלומדים המבוגרים, ומהפיכה נפשית אצל הלומדים הצעירים, ואצל כולם התבססה ההכרה השכלית שיש דרך שכלית עמוקה יותר בעולם התורה, מאשר שֶׁכָּל התורה שבו הם – כולם – למדו עד עתה.

במוחתיהם של כל בני התורה והלומדים, יהודים מבוגרים ואברכים, נתקבעו דברי ר' מרדכי "בית-עלמין גדול הקמתם בעולם האמת עם דפי הגמרא המתים שלכם". ועל כל אחד השפיעו מילים אלו מאד חזק, וכל אחד מהלומדים האמיתיים הרגיש שהדברים מתאימים אליו וניערו אותו ממקומו, כי הרי ר' מרדכי באמת מאד צודק, ואומר דברים אמיתיים ונכונים כמות שהם, ואצל כל אחד היה רצון עז לעשות משהו על-מנת שבעתיד לא ישוב המצב להיות כמו שהיה, וכן למצוא עצה במה אפשר לתקן את העבר, אצל כמה מהאברכים הוחלט שהם ישוחחו על כך עם ר' מרדכי.

כל העיירה רוקחת ורועשת ממה שקרה בליל אמש בבית-המדרש עם ה'מגיד', כולם מדברים וכולם מספרים, בכל מקום בעיר, בשוק, ובמקום שבו נמצאות החנויות, מדברים האנשים ומסבירים כל אחד לפי הבנתו ולפי דמיונו, והכל סביב כל מה שקרה בלילה שעבר עם ה'מגיד' בבית-המדרש.

(= על רקע זה) צמחו כאלו סוגי שמועות שיכלו להדהים כל שומע.

אחד מספר שה'מגיד' התפלל ביום הקדוש כל-כך הרבה עד לתוך השעות המאוחרות של הלילה, ולכן הגיע אליהו הנביא אל ה'מגיד', ור' חיים 'פרוש' ראה ברוח קדשו איך שאלהו הנביא מגיע ל'מגיד' בבית-המדרש, אז גם הוא (= ר' חיים) הלך לר' מרדכי, והם, שלשתם יחד, אליהו הנביא, ה'מגיד' ור' חיים 'פרוש' רקדו, הם רקדו כל-כך הרבה וחזק עד שכותל חדרו של ה'מגיד' התמוטט.

ולעומת זאת, מספר אחד, שביום הקדוש בשעת התפילה היה ה'מגיד' בבית-העלמין בעולם האמת, שם הוא ראה הרבה תנאים ואמוראים אסורים באזיקים, ומלאכי חבלה קוברים דפי גמרא מתים, ה'מגיד' בכה כל-כך הרבה בתפילה והתפלל כל-כך הרבה עד השעות המאוחרות של הלילה, עד שה'ריבונו של עולם' גאל את הצדיקים מהאזיקים, ובגלל שמחה זו רקדו ה'מגיד' ור' חיים 'פרוש'.

כאשר יושבי בית המדרש, והאברכים והבחורים הלומדים בבתי הכנסת, התאספו כדי ללמוד, הרי הם שוחחו בענין דפי הגמרא המתים, ובעניין הגאווה וגסות הרוח.

כמה מהאברכים והבחורים ששמעו אתמול את הניגון "חפש ומצא", ניגנו אותו שוב ושוב עד שהגיע ישראל נחמן מאריאשעס – אבי זקנו של ר' נחמן המשרת – אברך שהיה למדן גדול וירא שמים, מהיום הראשון ששמע את השיעור ב'עין יעקב' שאמר ה'מגיד' (= ר' מרדכי), התקשר אליו מאוד והיה מאוד מסור אליו.

הוא – ר' ישראל נחמן – היה אחד מגדולי בעלי ההשפעה בעיר בכלל, ובקרב בעלי-בתיים חשובים בפרט, עקב היותו חתנה היחיד של הגבירה מאריאשעס, פעל הרבה פעולות טובות והשתתף ביד רחבה בכל עניני צדקה.

ר' ישראל נחמן התפלל בבית-המדרש ה'קר' במקומו של חותנו הצדיק והקדוש אשר – לא עלינו – טבע, ובהיותו (ר' ישראל נחמן) מפונק גדול, הרי תיכף אחרי התענית נשכב לנוח מעט, ואחר-כך כאילו משכו לבו ללכת לראות מה עושה ה'מגיד'. כאשר הגיע (= לבית המדרש) מצא את ה'מגיד' מתפלל עדיין מעריב, ור' חיים 'פרוש' יושב עם עדת יהודים ומספר להם מעשיות נפלאות ששמע מה'מגיד' על הצדיק הגדול (= הבעל-שם-טוב) מפאדאליא וואהלין.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

בינה ישרה, מר פ. ווערניק יחי'. אשר לא אפונה כי דבר כזה יכול לענין אותו, ולדעתי הנהו האחד אשר יכול למצוא נתיב להרעיון הנשגב והנעלה, אחרי הצעה נכונה ומסודרה.

השיי"ת יהי בעזרו ויזמין לו פרנסתו בריחוק, ויגדל את ילדיו יחי לתורה חופה ומעש"ט.

יואיל נא לפרוש גיני בשלום חותנו ידידי הרה"ג שליט"א ויואיל נא לכתוב לי משלומי ושלומו בניו שי האם כבר סידר אותם בישיבה, השיי"ת יהי בעזרו כי יקבלו חינוך טוב ויהי[ו] יראי אלקים.

ש"יב הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

בי"ה כ"א טבת תר"ץ

כבוד ש"יב הנכבד והנעלה ו[ו]י"ח אי"א

מוהר"ר שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, הנה ע"ד מקום הסנהדרין, לא אוכל לעשות בזה מאומ[ה]. גלוי וידוע לו רוב העבודה העמוסה אלי.

איעצוהו לבקר את כבוד ש"יב הרה"ק הנודע הרה"ח ר' משה'לע שליט"א שניאורסאן-טווערסקי, כפי [האדריסה] האמורה מטה, להתייעץ אתו עמו על דבר זה, אשר בטח יכירחו עם המשכיל המפורסם החכם הנודע, מוקיר רבנו, מחבב הקדוש במסורת אבות, חוקר קדמוניות, דעתן ובעל

מֵאֵמֶר "וְאַתָּה תְּצוֹה"

המֵאֵמֶר האחרון שֶׁזִכְנו לְבַנְתִּים שֶׁהֵרְבִּי גִיָּה וַיַּחֲלַק אוֹתוֹ בְּיָדָיו הַקְּדוּשׁוֹת לְקַהֵּל הַחֲסִידִים הוּא מֵאֵמֶר דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְאַתָּה תְּצוֹה", הַמְדַּבֵּר עַל הַקָּשֶׁר הַמִּיָּחֵד בֵּין נָשִׂיא הַדּוֹר לְאִנְשֵׁי הַדּוֹר.

*

לְגַבִּי הַדְּלֵקַת הַמְנוּרָה בַּמִּשְׁכָּן וּבִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַשֵּׁם אוֹמֵר לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ: "וְאַתָּה תְּצוֹה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שָׁמֶן זֵית זֶה, כְּתִית לְמָאוֹר, לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד".

יֵשׁ כָּאֵן שְׁאֵלָה:

בְּדֶרֶךְ כָּל כְּתוּב: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר": "צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְכדוּמָה - כְּשֶׁאֵנוּ קוֹרְאִים פְּסוּקִים אֵלּוּ בַּתּוֹרָה, אָנוּ מְבִינִים שֶׁהַצּוֹוִי הוּא מֵהַשֵּׁם וְאֵלּוּ מֹשֶׁה הוּא רַק הַשְּׁלִיחַ לְהַעֲבִיר אֶת הַצּוֹוִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

בַּפְּסוּק שְׁלֵנּוּ, לְעֻמַּת זֹאת, לֹא כְּתוּב "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה" אֲלָא רַק "וְאַתָּה תְּצוֹה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - מִשְׁמַע כְּאֵלּוּ שֶׁמֹּשֶׁה לֹא רַק מַעֲבִיר אֶת הַצּוֹוִי עַל הַדְּלֵקַת הַמְנוּרָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלָא שֶׁהוּא עֲצָמוֹ מְצוֹה אוֹתָם עַל כֵּךְ. מִדּוּעַ זֶה מְנַסֵּחַ כֵּךְ?

הַרְבֵּי מְבִיא עַל כֵּךְ אֶת הַסֵּפֶר הַרְבִּי הַרִ"צ [בְּמֵאֵמֶר מִיָּחֵד אוֹתוֹ הוּא אָמַר בַּפּוּרִים-קָטָן בְּשַׁנַּת תרפ"ז, תוֹךְ שֶׁהוּא קוֹרֵא לְמִסֵּר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל קִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְצָאוֹת כְּנֶגֶד מְזֻמּוֹת הַקוֹמוּנִיסְטִים. דְּבָרָיו בְּהַתְעוּדוֹת זֶה הוֹבִילוֹ, בֵּין הַיָּתֵר, לְמֵאֲסָרוֹ וְלִגְזוּרוֹת הַמִּיתָה וְהַגְלוֹת שֶׁנִּגְזְרוּ עָלָיו וּמֵהֶם הוּא נִגָּל בַּיָּמִים ג' ו-יבִּיג תַּמּוּז] - שֶׁהַפְּסוּק "תְּצוֹה" הוּא לֹא רַק מְלִשׁוֹן 'צוּוִי', אֲלָא גַם מְלִשׁוֹן 'צִוְתָא' - בְּיָחֵד.

בְּעֵצָם יֵשׁ קָשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַפְּרָשִׁים 'צוּוִי' וְ'צִוְתָא'. מָה גוֹרֵם שֶׁהָאֵדָם יִהְיֶה בְּקָשֶׁר, בַּחֲבוּר - בְּצִוְתָא וּבְיָחֵד עִם הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא? הַרִי הָאֵדָם הוּא כֹּה קָטָן וְהַבּוֹרָא הוּא כֹּה גָדוֹל! בְּשִׁבִּיל זֶה נָתַן לָנוּ הַשֵּׁם אֶת הַמְצָאוֹת. כְּשֶׁאֵנוּ מְקִימִים אֶת הַצּוֹוִי וְהַרְצוֹן שְׁלוֹ, אָנוּ זוֹכִים לְהַתְחַבֵּר וְלִהְיוֹת עִמּוֹ בְּצִוְתָא.

אִם כֵּן, מֹשֶׁה אַחֲרָי לֹא רַק עַל הַעֲבֵרַת הַצּוֹוִיִּים מֵהַשֵּׁם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלָא גַם עַל הַקָּשֶׁר וְהַחֲבוּר בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַשֵּׁם. בְּזִכּוֹת הַמְצָאוֹת שֶׁהוּא מוֹסֵר לָהֶם, הֵם זוֹכִים לְהַתְקַרֵּב לְהַשֵּׁם. מִסְבָּה זֶה אוֹמֵר לָנוּ הַפְּסוּק: "וְאַתָּה תְּצוֹה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - אַתָּה, מֹשֶׁה, תִּקְשֹׁר וְתַחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם הַשֵּׁם!

לְכֵן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא 'רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. כְּמוֹ הַמוֹחַ שֶׁבְּרָאשׁ בּוֹ שׁוֹכֵנֶת הַחַיּוֹת מֵהַנֶּפֶשׁ וּמִשֵּׁם הִיא נִמְשָׁכֶת לְכָל אֲבְרֵי הַגּוּף כָּלּוּ, כֵּךְ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הוּא ה'רֹאשׁ' בּוֹ שׁוֹרָה הַשְּׂכִינָה וְהוּא דוֹאֵג לְחַבֵּר אֶת כָּל עַם יִשְׂרָאֵל - הַנִּמְשָׁלִים לְאֲבְרֵי הַגּוּף, שֶׁגַם בָּהֶם תִּשְׁרָה הַשְּׂכִינָה.

מִצַּד שְׁנִי, לֹא רַק מֹשֶׁה מְשַׁפֵּיעַ שְׁפַע רוּחָנִי לְעַם יִשְׂרָאֵל, אֲלָא גַם אֲנַחְנוּ - עַם יִשְׂרָאֵל, מוֹסִיפִים שְׁפַע בְּמֹשֶׁה רַבְּנוֹ. גַּם זֶה כְּמוֹ בְּאוֹתוֹ מִשָּׁל עִם הַגּוֹף - מִצַּד אֶחָד הָרֹאשׁ שׁוֹלַח חַיּוֹת לְכָל הָאֲבָרִים, אֵךְ גַּם הָאֲבָרִים מוֹסִיפִים לְרֹאשׁ. לְדַגְמָה, אִם הָרֹאשׁ רוֹצֶה לְלַכֵּת לְמָקוֹם מְסִים הוּא זָקוּק לְרִגְלִים שְׂיִקְחוּ אוֹתוֹ לְשֵׁם... וְכֵן גַּם בְּנִמְשָׁל, בְּזִכּוֹת הַקָּשֶׁר עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַדָּאָה לְחֵבֶר אוֹתָם עִם הַשֵּׁם, מֹשֶׁה רַבְּנוֹ זָכָה לְשַׁפַּע וּלְהַשְׁרָאָה רוּחָנִית גְּבוּהָה יוֹתֵר.

זֶה גַם הָרָמִז בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּק: "וְאַתָּה תַּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - מֹשֶׁה יַחְבֵּר אֶת עַם יִשְׂרָאֵל עִם הַשֵּׁם, וּבְזִכּוֹת זֶה "וְיִקְחוּ אֵלָיְךָ שְׁמֶן זַיִת זָךְ" - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִבְיִאוּ וְיוֹסִיפוּ 'שְׁמֶן' וְאוֹר לְמֹשֶׁה רַבְּנוֹ.

(ע"פ מאמר ד"ה ואתה תצווה, קונטרס פורים קטן תשנ"ב. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק העבר: מ"ש בנוגע לזוגתו תח"י, הנה הלשון בזה הי' "שלא תפרסם", ומזה עצמו מובן שבמקום שצריך להודיע מפני איזה טעם שיהי' וכן בנוגע להחורים וקרובים אין זה בכלל הני"ל.

ובנוגע לשאלתו אודות הנהגה מיוחדת, כמדומה שכבר כתבתי לו מכבר, שלא שמעתי בזה, אלא שבכלל צריך לבדוק המזוזות בדירתם וכן ליתן בבקר בכל יום מימות החול איזה פרוטות לצדקה, מובן שזה נוסף על מה שבודאי נוהגת לתת לצדקה לפני הדלקת הנרות של שבת ושל יום טוב.

בשאלתו אודות האשה... שהיא מרפאה בלא תרופות וכו', הנה לכאורה אינו מובן למה צריך לדרכים אינם מובנים, כיון שהתורה נתנה רשות לרופא לרפאות.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל, ובטח יזכה בתוכנו את הרבים.

במש"כ מכבר אודות הקישוים שבחינוך הילדים בת"ת - הנקודה ה**כללית** (כי בפרטיות **משתנה** לפי המקום וה**תלמיד**) היא, לעבוד בזה בלי לאות, ובדרכי נועם וסו"ס מצליחים.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובריאות הנכונה לו ולזוגתו שיחיו.

פרשת קרח

וההלכה היא שתלמיד-חכם שמורה הוראה והוא נוגע בדבר, אינו מסמך לומר "כך קבלתי".

(לקוטי שיחות יח עמ' 290)

שני ד' אף לא אל-ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנער לא נעלה: ויחר למשה מאד ויאמר אליהו אל-תפן אל-מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי את-אחד מהם: ויאמר משה אל-קרח אתה וכל-עדתך היו לפני יהוה אתה והם ואהרן מחר: ויקחו איש מחתלתו ונתתם עליהם קטרת והקרבתם לפני יהוה איש מחתלתו חמשים ומאתים מחתלת ואהרן איש מחתלתו: ויקחו איש מחתלתו ויתנו עליהם אש וישמו עליהם קטרת ויעמדו פתח אהל מועד ומשה ואהרן: ויקהל עליהם קרח את-כל-העדה אל-פתח אהל מועד וירא כבוד-יהוה אל-כל-העדה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

שיש להם חלק בתמידי צבור (רש"י טו, טז)

במדרש נאמר: "חלק באותה מנחה שהקריבו". אבל רש"י לא כתב כן, שהרי חלקם של עדת קרח במנחה אינו שנה פרוטה, ולכן אין שנה בנה 'שלקם' (ורש"י לשיטתו, שפחות משנה פרוטה אינו נחשב שלו - סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח). מה שאין-כן חלקם של החמישים ומאתים איש בתמידי צבור של כל השנה (לא במנחה או בתמיד של אותו היום) - שפיר שיש לקרותו חלק.

(לקוטי שיחות לג עמ' 109)

שליש ב וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר: כה הברלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע: ויפלו על-פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל-בשר האיש אחד יחטא ועל כל-העדה תקצף: ם ב וידבר יהוה אל-משה

מז ויקח קרח בן-יצהר בן-קהת בן-לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן-פלתי בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי-שם: ויקהלו על-משה ועל-אהרן ויאמרו אלהם רב-לכם פי כל-העדה כלם קדושים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו על-קהל יהוה: (לוי) ד וישמע משה ויפל על-פניו: ה וידבר אל-קרח ואל-כל-עדתו לאמר בקר וידע יהוה את-אשר-לו ואת-הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר-בו יקריב אליו: וזאת עשו קחור לכם מחתלות קרח וכל-עדתו: ותנו-בהן אש ושימו עליהן קטרת לפני יהוה מחר והיה האיש אשר-יבחר יהוה הוא הקדוש רב-לכם בני לוי: (ישראל) ח ויאמר משה אל-קרח שמעו-נא בני לוי: ם המעט מכם כיהבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את-עבדת משכן יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם: ויקרב אתך ואת-כל-אחיו בני-לוי אתך ובקשתם גם-כהנה: י לכן אתה וכל-עדתך הנעדים על-יהוה ואהרן מה-הוא פי כתיב תלנו קרי תלינו עליו: י וישלח משה לקרא לדתן ואבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה: י המעט פי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר כיתשתרר עלינו גם-השתרר:

~ נקודות משיחות קודש ~

בית מלא ספרים, מהו שיהא חביב במזונה (רש"י טז, א)

לא מצינו שמשה ענה על שאלות אלו של קרח, לא לגבי מזונה ולא לגבי ציצית; הוא רק אמר "ואם בריאה יברא ה'". ויש לומר, שמשה היה נוגע בדבר, בהיותו אחי אהרן.

לאמור: ^ט וידבר אלה העדה לאמר העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם: ^כ ויקם משה וילך אל־דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל: ^{כא} וידבר אלה העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל־תגעו בכל־אשר להם פן־תספו בכל־חטאתם: ^{כב} ויעלו מעל משכן־קרח דתן ואבירם מסביב ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם ונשיהם ובניהם וטפם: ^{כג} ויאמר משה בזאת תדעון כִּי־יהוה שלחני לעשות את כל־המעשים האלה בִּי־לא מלפני: ^{כד} אם־כמות כל־האדם ימתון אלה ופקדת כל־האדם יפקד עליהם לא יהוה שלחני: ^{כה} ואם־ברִיאה יכרא יהוה ופצתה האדמה את־פיה ובלעה אתם ואת־כל־אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כִּי נאצו האנשים האלה את־יהוה: ^{כו} ויהי ככלתו לדבר את כל־הדברים האלה ותפקע האדמה אשר פתחיהם: ^{כז} ותפתח הארץ את־פיה ותבלע אתם ואת־בתיהם ואת כל־האדם אשר לקרח ואת כל־הרכוש: ^{כח} וירדו הם וכל־אשר להם חיים שאלה ותכם עליהם הארץ ויאבדו מתוך הקהל: ^{כט} וכל־ישראל אשר סביבתיהם נסו לקלם כִּי אמרו פן־תבלענו הארץ: ^ל ואש יצאה מאת יהוה ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת: ^{לא} וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^{לב} אמר אל־אלעזר בן־אהרן הפהן וירם את־המחתל מבין השרפה ואת־האש זרה־הלאה כִּי קדשו: ^{לג} זאת מחתות החמאים האלה בנפשותם ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח כִּי־הקריבם לפני־יהוה ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל: ^{לד} ויקח אלעזר הפהן את מחתות הנחשת אשר הקריבו השורפים וירקעום צפוי למזבח: ^{לה} וזכרון לבני

ישראל למען אשר לא־יקרב איש זר אשר לא מוצר אהרן הוא להקטיר קטרת לפני יהוה ולא־יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר יהוה ביד־משה לו: ^פ וילצו כל־עדת בני־ישראל ממחרת על־משה ועל־אהרן לאמר אתם המתם את־עם יהוה: ^{פא} ויהי בהקהל העדה על־משה ועל־אהרן ויפנו אל־אהל מועד והנה כסחו הענן וירא כבוד יהוה: ^{פב} ויבא משה ואהרן אל־פני אהל מועד: ^{פג}

~ נקודות משיחות קודש ~

מלך בשר־ודם שסרח עליו מקצת מדינה (רש"י טז, כב) היינו שהנהגת בני ישראל היתה סרוחה ומאוסה בעיני ה', אבל לא התכוננו למרד בו, שְׁהָרִי קִרַח הסית ופתה אותם עד שהכניסם למחלוקת זו. ואלו קרח, שהביא אותם לסרחון זה, הוא חוטא ממש, מורד במלכות. מלך בשר־ודם, שאינו יודע מי החוטא, נפרע מפלם, גם מאלו שסרחו; אבל הקב"ה, היודע מחשבות, הרי יודע מיהו האיש האחד החוטא, ומדיע הקצף על כל העדה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 53)

רבי ^ט וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^כ הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על־פניהם: ^{כא} ויאמר משה אל־אהרן קח את־המחתה ותן־עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל־העדה וכפר עליהם כִּי־יצא הקצף מלפני יהוה החל הנגף: ^{כב} ויקח אהרן כאשר ^{כג} דבר משה וירץ אל־תוך הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את־הקטרת וכפר על־העם: ^{כד} ויעמד בין־המתים ובין החיים ותעצר המגפה: ^{כה} ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים על־דבר־קרח: ^{כו} וישב אהרן אל־משה אל־פתח אהל מועד והמגפה נעצרה: ^{כז}

~ נקודות משיחות קודש ~

שאם הקדים לזי את הפהן . . צריך להפריש . . לתרומה גדולה (רש"י יח, כט)

בְּלִמּוֹד עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט, לֹא מִסְתַּבֵּר לומר שְׁמֻצָד עֲצָם הַחַיִּיב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה, כָּכֹר יִשְׁנוּ בַּפֶּעַל בְּטָבֵל חֶלֶק הַתְּרוּמָה (שְׁעֵתִיד לְהַפְרִישׁ). וּלְפִי־זֶה מוֹכֵן מִדּוּעַ צָרִיכִים פֶּסוּק מִיָּתֵד שֶׁאֵם הַקָּדִים הִלּוּ אֶת הַכֹּהֵן בְּכָרִי, חֵיב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

(לקוטי שיחות לח עמ' 69)

חמישי ^{טו} וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ז וַיִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וָקַח מֵאַתָּם מִטָּה מִטָּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נִשְׂיָאֵיהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מִטָּהּ: ^{יח} וְאֵת שֵׁם אֶהֱרֹן תִּכְתֹּב עַל־מִטָּה לְוִי כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם: ^{יט} וְהִנַּחְתֶּם בָּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אוֹעֵד לָכֶם שָׁמָּה: ^כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֲבַחֲרֶבּוּ מִטָּהּ וּפָרַח וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָלֶי אֶת־תְּלִנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִם עֲלֵיכֶם: ^{כא} וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נִשְׂיָאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׂיָא אֶחָד מִטָּה לְנִשְׂיָא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִטּוֹת וּמִטָּה אֶהֱרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם: ^{כב} וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמִּטָּה לִפְנֵי יְהוָה בָּאֹהֶל הָעֵדוּת: ^{כג} וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וַהֲנִיחָה פָּרַח מִטָּה־אֶהֱרֹן לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים: ^{כד} וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמִּטָּה מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מִטָּהּ: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלָמָּה שְׁקָדִים, הוּא הַפָּרִי הַמִּמָּהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפְּרוֹת

(רש"י יז, כג)

מִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת, שֵׁשׁ שְׁפַע שֶׁל חֶסֶד הַמִּתְעַכֵּב עַד שְׁנִמְשָׁךְ לְמִטָּה, כִּי בְּכָל הֵיכַל דְּגִים אֶת הָאָדָם אִם הוּא רָאוּי לְשִׁפְעָה. אִךְ בְּכֻרְכַּת כְּהָנִים עוֹבֵר הַשִּׁפְעָה בְּמַהֲרִית דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְכִמוֹ נִהַר גְּדוֹל מְאֹד, שֶׁ"הַלּוֹךְ יֵלֵךְ כִּמְנַהֲגוֹ וַיִּשְׁטֹף הָעֲצִים וְהָעֶפֶר הַמַּעֲכָבִים". וְכֵן נִרְמָז גַּם עֲנֵן הָאֵתֶּהֱפָא: כֹּאֲשֶׁר הַמִּים בּוֹקְעִים אֶת הַסְּחִימָה, הִיא נִסְחַפֶּת בְּזָרֵם "וּמִמֶּהֱרַת לָלֶכֶת, עַד שֶׁהַמִּים נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ".

(לקוטי שיחות לג עמ' 196)

ששי ^{כה} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִשָּׁב אֶת־מִטָּה אֶהֱרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי־מִרִי וְכָל תְּלִוְנָתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמָתוּ: ^{כו} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: ^{כז} וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גִּוַעְנוּ אֲבָדְנוּ כָּלֵנוּ אֲבָדְנוּ: ^{כח} כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הָאֵם תָּמְנוּ לְגֹעַ: ^{כט} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אֶהֱרֹן אַתָּה וּבְנֵיךָ וּבֵית־אֲבִיךָ אַתָּה תִשָּׂאוּ אֶת־עֹנֵן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אַתָּה תִשָּׂאוּ אֶת־עֹנֵן כְּהִנֻּתְכֶם: ^ל וְגַם אֶת־אֲחִיךָ מִטָּה לְוִי שִׁבְטֵם אֲבִיךָ הַקָּרֵב אַתָּה וְלָוִי עָלֶיךָ וַיִּשְׁרָתוּךָ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אַתָּה לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת: ^{לא} וַיִּשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כָּלִי הַקָּדָשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא־יָמָתוּ גַם־הֵם גַּם־אַתֶּם: ^{לב} וְנָלוּ עָלֶיךָ וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם: ^{לג} וַיִּשְׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקָּדָשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{לד} וְאַנִּי הֵנָּה לִקְחָתִי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מִתְּנָה נְתִנִּים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ^{לה} וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אַתָּה תִשְׁמְרוּ אֶת־כְּהִנֻּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וְלַמִּבְרִית לַפָּרֹכֶת וְעַבְדְּתֶם עֲבֹדַת מִתְּנָה אֶתֶּן אֶת־כְּהִנֻּתְכֶם וְהִזֹּר הַקָּרֵב יוֹמָת: ^{לו} וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־אֶהֱרֹן וְאַנִּי הֵנָּה נְתַתִּי לָךְ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי לְכָל־קָדָשִׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לָךְ נְתַתִּים לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָד לְחִקְעוֹלָם: ^{לז} זֶה יִהְיֶה לָךְ מִקְדָּשׁ הַקָּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וְלְכָל־חֲטָאתָם וְלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יִשְׁבִּיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לָךְ הוּא וּלְבִנְיָד: ^{לח} בְּקָדָשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ: ^{לט} וְזֶה־לָּךְ תְּרוּמַת מִתְּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ נְתַתִּים וּלְבִנְיָד וּלְכִנְיָד אַתָּה

לחק־עולם כְּלִטְהוֹר בְּבִיתְךָ יֵאָכֵל אֹתוֹ: י כֹּל
חֶלֶב יִצְהָר וְכֹל־חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם
אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לֶךְ נִתְּתִים: י כְּבוֹרֵי כָּל־אֲשֶׁר
בָּאֲרָצָם אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ לַיהוָה לֶךְ יִהְיֶה כְּלִטְהוֹר
בְּבִיתְךָ יֵאָכְלוּ: י כְּל־חֶרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לֶךְ יִהְיֶה:
י כְּל־פֶטֶר רָחֵם לְכֹל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לַיהוָה
בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה יִהְיֶה־לָּךְ אֵד | פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת
בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה
תִּפְדֶּה: י וּפְדוּיוֹ מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בַעֲרֻכְךָ כֶּסֶף
חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה
הוא: י אֵד בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ־בְכוֹר
עֹז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרַק
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֲלָבָם תִּקְטִיר אֵשָׁה לַיהוָה
נִיחַח לַיהוָה: י וּבִשְׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֹה הַתְּנוּפָה
וּבִשְׂוֹק הַיָּמִין לֶךְ יִהְיֶה: י כֹּל | תְּרוּמַת
הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִרְיֹמוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נִתְּתִי
לָךְ וּלְבִנְיָךְ וּלְבִנְיָךְ אֶתְךָ לַחֲק־עוֹלָם בְּרִית
מִלַּח עוֹלָם הוּא לִפְנֵי יְהוָה לֶךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְךָ:
כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בָּאֲרָצָם לֹא תִנְחַל
וְחָלַק לֹא־יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חֹלֶקְךָ וְנִחַלְתָּךְ
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל פֶּטֶר רָחֵם . . יִהְיֶה לָךְ . . וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה

תִּפְדֶּה (יח, טו)

מפשטות הפתובים מוכח שגדר הפדיון הוא פדית הקמור
מיד הפהן, כי תקף משגולד הוא של הפהן ("לך יהיה").
אלא שהתורה צוהת לישראל לפדותו מן הפהן, וגם הקלה
עליו שיכול לפדותו בשוה. והנה, יש אומרים שאם נמן לפהן
את הקמור לא קים את המצוה. אבל יש לומר, שגם לשיטה
זו הפדית היא מן הפהן, אלא שבכתוב נתפרשו רק שתי
בררות, פדית ועריפה, לא נתינת הקמור.

(לקוטי שיחות לו עמ' 63)

שביעי כא וּלְבִנְיָ לֹוי הִנֵּה נִתְּתִי כְּל־מַעֲשֶׂר בְּיִשְׂרָאֵל
לְנִחְלָה חֶלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־תֵּם עֲבָדִים אֶת־
עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ככ וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁאֵת חֲטָא לָמוֹת:
כ וְעֹבֵד הַלֹּוי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם
יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחִלוּ נִחְלָה: ככ כִּי אֶת־מַעֲשֶׂר
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְיֹמוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נִתְּתִי
לְלוּיִם לְנִחְלָה עַל־פֶּן אֲמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחִלוּ נִחְלָה: ככ וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ככ וְאֶל־הַלוּיִם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֶׂר
אֲשֶׁר נִתְּתִי לָכֶם מֵאֵתָם בְּנִחְלָתְכֶם וְהִרְמַתֶם
מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֶׂר מִן־הַמַּעֲשֶׂר:
ככ וְנִחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כִּדְגָן מִן־הַגֶּרֶן
וּכְמִלֹּאָה מִן־הַיֶּקֶב: ככ כֵּן תִּרְיֹמוּ גַם־אַתֶּם
תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעֲשְׂרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְּתֶם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת
יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ככ מִכֹּל מִתְּנִיתֵיכֶם תִּרְיֹמוּ
אֶת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדָּשׁוֹ
מִמֶּנּוּ: ככ וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהִרְיַמְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְנִחְשַׁב לְלוּיִם כְּתִבּוּאָת גֶּרֶן וּכְתִבּוּאָת
יֶקֶב: ככ וְאֶכְלֹתֶם אֹתוֹ בְּכָל־מְקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם
כִּי־שָׂכַר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבֹדָתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:
ככ וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלֶיךָ חֲטָא בְּהִרְיַמְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תִחַלְלוּ וְלֹא

תָּמוֹת: ככ

★ ★ ★

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֲתָהּ וְיִמְלִיד מְלֻכְתָּהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָה וְיִקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאָמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַי. יְתַבְּרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וְלְעָלְמֵי עָלְמַי. יְתַבְּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלָּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמָה דְקִדְשָׁא

יִקְבֹּ: לֹא וְאֶכְלֶתֶם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם
כִּי־שָׂכַר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבַדְתֶּם בְּאֶהָל מוֹעֵד:
לֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְמִיכֶם אֶת־חֻלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְאֶת־קִדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא
תָמוּתוּ: פפפ

צ"ח פסוקים, דניאל סימן.

בְּרִידָה הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנִחְמָתָא, דְּאֲמִירָן בְּעֵלְמָא, וְאֲמִירוֹ אֲמֵן: אֲמֵן

♦ ♦ ♦

מפטיר ל ואמרת אלהם בהרימכם את־חֻלְבּוֹ
מִמֶּנּוּ וְנִחְשַׁב לְלֹאִים כְּתִבּוּתָא גְּרָן וְכְתִבּוּתָא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכִּיחַ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְחָתָהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְיַגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יְיָ וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ
וְנִלְכֶה הַגָּלְגָל וְנַחֲדֵשׁ שָׁם
הַמִּלּוּכָה עַל כִּי בְּרָאשׁוֹנָה לֹא קִבְּלוּ
כָּלָם בְּרִצּוֹן: מו וַיִּלְכוּ כָּל־הָעָם
הַגָּלְגָל וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת־
שְׂאוּל בְּהִסָּמָת כָּלָם וּבְרִצּוֹן טוֹב.
לִפְנֵי יְהוָה בַּגָּלְגָל וַיִּנְחֲרוּ־שָׁם
בְּהִסָּמָת כָּלָם וּבְרִצּוֹן טוֹב.

הפטרה לפרשת קרח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא"ב

יֹא יְיָ וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ

וְנִלְכֶה הַגָּלְגָל וְנַחֲדֵשׁ שָׁם הַמִּלּוּכָה: מו וַיִּלְכוּ כָּל־הָעָם הַגָּלְגָל וַיִּמְלְכוּ שָׁם אֶת־שְׂאוּל

שי למורא

יד) וְנִלְכֶה הַגָּלְגָל, שְׂבָקִיב
לְאוֹתוֹ מִקּוֹם עֵשָׂה ה' תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל
בְּמִלְחָמָת שְׂאוּל נִגַּר נָחַשׁ הָעֲמוּנִי.
וְנַחֲדֵשׁ שָׁם הַמִּלּוּכָה, לְפִי
שְׂבָרָאשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר.
מו) וַיִּמְלְכוּ שָׁם, הַמִּלּוּכָהוּ שְׁנֵית
בְּהִסָּמָת כָּלָם וּבְרִצּוֹן טוֹב.

(ב) ואני וקנתי ושבתי, מרב עבודה ועל הצבור, קפצה עליו וקנה ושיכה קדם חזקו, (שהיה אז בן חמישים שנה). ובני הנגם אתכם, ובני לא יירשו את גרלותי, כי הנגם אתכם באחד מקום. (ג) עניו בן, העידו בן, כמו "לא תענה ברגעך" (שמות כ.ב). ונגד משיחו, ולפני המלך שנמשח למלוכה.

את שור מי לקחתי, האם לקחתי

את שורו של משהו לעבודתי.

וחמור מי לקחתי, כשהייתי חולד

מעיר לעיר לשפט אתכם על עסק

צרכיכם, הייתי חולד על החמור שלי,

ולא לקחתי משל הצבור. את מי

רצותי, מלשון רצון ושבתי.

לקחתי כפר, שיהא פדיון לו על

פשעו, ואעלים עיני בו, ובתמורה

הכפר העלמתי עיני מפשעו, ואשיב

לכם, ואשיב לשלם כל מה

שתאמרו. פרוש אחר, ואשיב לכם

תשובה על כל מה שנעשה, במאזה

טעם נעשה. (ח) ויאמר עד, כל

העם אמר "עד". ור"ל אמרו, שצאה

בת קול ואמרה "עד", אמר להם

חקב"ה, אתם מעידים עליו על מה

שבגלתי, ואני מעיד עליו על מה

שבפסתי. והוא אחר מילשה מקומות

שחופע רוח הקדש בבית דין של

מטה. (ו) אשר עשה את משה

ואת אהרן, כלומר, הלא כלכם

יודעים את מעשי ה' ונפלאותיו אשר

עשה עם משה ועם אהרן. ואשר

העלה וגו', ועל ידי הנפלאות ההם

העלים מפצרים. (ז) צדקות ה',

הצדקות שעשה ה'.

יהוה בכם ועד משיחו היום הוה כי לא מצאתם בידי

מאומה ויאמר עד: ויאמר שמואל אליהם יהוה אשר

עשה את-משה ואת-אהרן ואשר העלה את-אבותיכם

מארץ מצרים: ועתה התיצבו ואשפטה אתכם לפני יהוה

את כל-צדקות יהוה אשר-עשה אתכם ואת-אבותיכם:

ח באשר-בא יעקב מצרים ויזעקו אבותיכם אליהוה וישלח

יהוה את-משה ואת-אהרן ויציאו את-אבותיכם ממצרים

וישבום במקום הוה: ט וישפחו את-יהוה אליהם וימכרו

ובתים שלמים לפני יהוה וישלח שם שאל וכל-אנשי ישראל
עד-מאד: א ויאמר שמואל אל-כל-ישראל הנה שמעתי בקלכם
לכל אשר-אמרתם לי פן תחשבו שתכלית דברי הנה לקנוע המלכות מלך
ואמליך עליכם מלך: ב ועתה הנה-המלך: ו מתהלך לפניכם ואני

וקנתי ושבתי ובני הנגם אתכם

נכונים לעבודת המלך וחפצים בו

כמאתכם ואני התהלכתי לפניכם

מעיר לעיר לשפט אתכם, ולא יום ולא

יומים, אלא מנערי עד-היום הנה:

ג הנני בעור שאני פה עניו בן נגד

יהוה ונגד משיחו המלך הנמשח

מה את-שור: ד של מי לקחתי

לעבודתי וחמור מי לקחתי ואת-

מי עשקתי גולתי כממון את-מי

רצותי עשקתי בגטו ומיד-מי

לקחתי כפר להבות הדין ואעלים

עיני בו מכלי לענשו עושי הראוי

ואשיב לכם על דבריכם:

ד ויאמרו לא עשקתנו ולא

רצותנו ולא-לקחת מיד-איש

מאומה שום דבר: ה ויאמר

אליהם עד יהיה יהוה בכם ועד

משיחו המלך שאל היום הוה כי

לא מצאתם בידי מאומה ויאמר

כל ישראל באחד אמרו עד: ו אחר

שאמרו שלא מצאו בידו מאומה

ויאמר שמואל אליהם הלא

כלכם ידעתם מעשה יהוה אשר

עשה את על ידי-משה ואת-

אהרן הנפלאות שעשה עליכם

ועמכם ואשר העלה על ידי

הנפלאות ההם את-אבותיכם

מארץ מצרים: ז ועתה הוה

וידעתם התיצבו עמדי ואשפטה

ואתנכם אתכם לפני יהוה את על

כל-צדקות יהוה אשר-עשה

אתכם ואת-אבותיכם:

ח באשר-בא יעקב מצרים

ויזעקו אבותיכם אליהוה מוש

השעבוד וישלח יהוה את-משה

ואת-אהרן ויציאו את-

אבותיכם ממצרים וישבום

במקום הוה: ט ובבואם לארץ

וישפחו את-יהוה אליהם

וַיִּמְכַּר אֹתָם מִסְרָם בֵּיד הַגּוֹיִם, בֵּיד סִיסְרָא שַׂר־צָבָא חָצוֹר וּבִיד־פְּלִשְׁתִּים וּבִיד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחֲמוּ בָם: יִזְעַקוּ אֶל־יְהוָה הַתְּפִלָּה לֹה' וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאוֹנוּ כִּי עֲזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הַעֲשָׁתָרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וַנַּעֲבֹדךָ אֲנִי לֹא שָׂאִיל לָהֶם מֶלֶךְ לְלַחֵם לְלַחֵם מִלְחָמָם:

יֹא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יִרְבֶּעֶל בֶּרֶן וְאֶת־בֶּרֶן שְׂמֹוֹאֵל עִם כִּי לֹא הָיוּ מוֹלְכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּצֵּל ה' אֶתְכֶם עַל יְדֵיהֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם הַיּוֹשִׁיבִים מִסָּבִיב וַתִּשְׁכְּבוּ בְּטַח: יֵב אֲבָל אִתְּם פֶּאֶשֶׁר וַתֵּרְאוּ כִּי נָחַשׁ מֶלֶךְ בְּנִי־עֲמֹן בָּא עֲלֵיכֶם לְמַלְחָמָה וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא נִהְיָה כְּאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר הָיָה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא לַפְּנִיחָם בְּמַלְחָמָה כִּי אִם "מֶלֶךְ" יִמְלֹךְ עֲלֵינוּ וְהוּא יִלָּחֵם מִלְחָמָנוּ, הַנֶּחֱשׁ שִׁדְעָה לָכֵם כִּי וַיְהִי אֱלֹהֵיכֶם מִלְכְּכֶם: יֹג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחֶרְתָּם בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה, מֵאֲחֵר אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם עַל מֶלֶךְ וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ כִּי הַסִּדִּים עַל יְדֵיכֶם וְהַמְּלִיכִי: יֵד אֵד אִם־תִּירָאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וְהִשְׁמַרְוּ מִצְוֹתָיו וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תִמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְדִיתֶם גַּם־אִתָּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֵלֶךְ לַפְּנִיחָם לְמַלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: מִזֶּה וְאִם־לֹא תִשְׁמַעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמִרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה אֲזַי לֹא יִסֹּר הַשְּׁגָחַתִּי מִמֶּכֶם, רַק וְהִיתָה יִד־יְהוָה בָּכֶם כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה וּבְאֲבוֹתֵיכֶם: מִזֶּה גַם־עַתָּה אַחֵר שֶׁהַסִּדִּים לְהַמְּלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ הַתִּירָצוּ וְרָאוּ אֶת־הַדְּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר לַעֲיֹנֵיכֶם אֲשֶׁר יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל אִם אֵל הָיָה רָעָה בְּעֵינֵי ה', וְלֹא לְטוֹבָה וַיִּחַשְׁבוּ: זֶה הָלֹא קִצִּיר־חַטִּים הַיּוֹם וְהַמָּטָר לְקַלְלָה וַיִּחַשְׁבוּ, וְעַם כָּל זֹאת

יֹא אֵת יִרְבֶּעֶל, הוּא גִדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֵת בֶּרֶן, הוּא שְׂמֹוֹן, שְׂמֹא מִשְׁכֵּם דָּן. "בֶּרֶן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". יֵב וְה' אֱלֹהֵיכֶם מִלְכְּכֶם, לֹא דִי לָכֵם שֶׁשָּׁעַתֶּם בִּי, כִּי אִף בַּחֲבִיבָה שְׁהוּא מִלְכְּכֶם מֵאִסְתָּם בּו מוֹמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם. יֹג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, בְּלוֹמֵר, מִה שֶׁעָבַר אֵין, שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ הִנֵּה הוּא מוֹלֵךְ בַּפֻּעַל. וְהִנֵּה נָתַן ה',

שֶׁהַקִּבָּה הַסִּדִּים שֶׁתְּמַלִּיכוּ מֶלֶךְ. יֵד אַחֵר ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הוּא יֵלֶךְ לַפְּנִיחָם לְמַלְחָמָה. מִזֶּה יֵד ה', מִכָּת יֵד ה', בָּכֶם וּבְאֲבוֹתֵיכֶם, בְּלוֹמֵר, וְהָיְתָה בָכֶם אַחֵר שֶׁהָיְתָה בְּאֲבוֹתֵיכֶם. וְרָאוּ אֲמָרוּ, "וּבְאֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁהַמָּטָר לְהוֹצִיא הַמַּתִּים מִקְּבָרֵיהֶם, שֶׁבָּעוֹן חַיִּים, מִתִּים נִחְטָמִים. מִזֶּה הַתִּירָצוּ וְרָאוּ וְגו', וְכָשֶׁם שֶׁעַל דִּי תִפְלְתִי אֲנִי יִכּוֹל לְשַׁנּוֹת אֵת הַעֲתִים, כִּד אִם פָּגַעָה בָכֶם מִלְחָמָה הָיָה כִּחַ בְּתַפְלְתִי לְעִמּוֹד עַל הָאֹיִב, וְלֹא הָיְתָם צָרִיכִים לְבָשׁ מֶלֶךְ כִּל וְכִל שֶׁאֵין חֵי. יֵז קִצִּיר חַטִּים הַיּוֹם, הַדָּשׁ סִיּוֹן.

אֹתָם בֵּיד סִיסְרָא שַׂר־צָבָא חָצוֹר וּבִיד־פְּלִשְׁתִּים וּבִיד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחֲמוּ בָם: יִזְעַקוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאוֹנוּ כִּי עֲזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־הַעֲשָׁתָרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וַנַּעֲבֹדךָ: יֹא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יִרְבֶּעֶל וְאֶת־בֶּרֶן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׂמֹוֹאֵל וַיִּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתִּשְׁכְּבוּ בְּטַח: יֵב וַתֵּרְאוּ כִּי נָחַשׁ מֶלֶךְ בְּנִי־עֲמֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עֲלֵינוּ וַיְהִי אֱלֹהֵיכֶם מִלְכְּכֶם: יֹג וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחֶרְתָּם בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה, מֵאֲחֵר אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם עַל מֶלֶךְ וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ כִּי הַסִּדִּים עַל יְדֵיכֶם וְהַמְּלִיכִי: יֵד אֵד אִם־תִּירָאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וְהִשְׁמַרְוּ מִצְוֹתָיו וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלֹ בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תִמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וְדִיתֶם גַּם־אִתָּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ עֲלֵיכֶם אַחֵר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֵלֶךְ לַפְּנִיחָם לְמַלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: מִזֶּה וְאִם־לֹא תִשְׁמַעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמִרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהִיתָה יִד־יְהוָה בָּכֶם וּבְאֲבוֹתֵיכֶם: מִזֶּה גַם־עַתָּה הַתִּירָצוּ וְרָאוּ אֶת־הַדְּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עָשָׂה לַעֲיֹנֵיכֶם: זֶה הָלֹא קִצִּיר־חַטִּים הַיּוֹם אֲקָרָא אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר וְרָאוּ כִּי־רַעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לְשֹׂאֵל לָכֵם מֶלֶךְ: יֹא וַיִּקְרָא שְׂמֹוֹאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קִלְתָּ וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׂמֹוֹאֵל: יֵט וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֶל־שְׂמֹוֹאֵל

אֲקָרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר כִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַמְּבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ וְרָאוּ כִּי־רַעַתְכֶם רַבָּה פֶּאֶשֶׁר אֲמָרְתִּי אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לַעֲצָמְכֶם וּבְעֵינֵי יְהוָה לְשֹׂאֵל לָכֵם מֶלֶךְ: יֹא וַיִּקְרָא שְׂמֹוֹאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן יְהוָה קִלְתָּ וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׂמֹוֹאֵל עַל שֶׁהַמְּלִיכִי מֶלֶךְ בְּחַיִּי, וְכֵלֵל מֵאִסּוּ בּו: יֵט וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֶל־שְׂמֹוֹאֵל הַתְּפִלָּה אֲקָרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר כִּי כֵן יִמְלֹא שְׁאֵלַת הַמְּבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וְדָעוּ וְרָאוּ כִּי־רַעַתְכֶם רַבָּה פֶּאֶשֶׁר אֲמָרְתִּי אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לַעֲצָמְכֶם וּבְעֵינֵי יְהוָה לְשֹׂאֵל לָכֵם מֶלֶךְ: יֹא וַיִּקְרָא שְׂמֹוֹאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׂמֹוֹאֵל עַל שֶׁהַמְּלִיכִי מֶלֶךְ בְּחַיִּי, וְכֵלֵל מֵאִסּוּ בּו: יֵט וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֶל־שְׂמֹוֹאֵל הַתְּפִלָּה

בְּעֶרְבֵי־בֹרֶךְ אֱלֹהֵיךָ וְאֶל־נְמוֹת כִּי־יִסְפְּנוּ עוֹד עַל־כָּל־חַטָּאתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מִאֵן, לַעֲשׂוֹת רָעָה לְשָׂאֵל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם אֶל־תִּירָאוּ אֹתָם הֲלֹא אֲתֶם כְּבוֹ עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאֵין לְהִשָּׁב. אֵךְ אֶל־תִּסּוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְעַבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָפֵי הָעֵינַי: וְחִינ מִנֶּה...: כֹּא וְלֹא תִסּוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה' כִּי | תְּהִלָּה תְּהִיא תִּהְיֶה אַחֲרֵי תִּהְיוּ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יִעָלֶוּ וְלֹא יִצְלָו בִּירְתָּהוּ הַמָּה וְאֵין בָּהֶם מִמֶּשׁ: כב כִּי אֶף־עַל־כִּי שָׂאתֶם חֻטָּאִים לִפְנֵי לֹא־יִמָּשׁ לֹא יַעֲזוֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ וּמִשְׁנֵה עֲלִיָּהם בְּאוֹפֶן נִפְלֵא שׁוֹכֵר בְּעֶבְרִי שְׁלֹא וְחִמְעֵט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּגוֹיִם שֶׁה' מוֹשִׁיעֶכֶם בִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם לֹא לָעָם סְגוּלָּה:

הַתְּפַלֵּל בְּעֶרְבֵי־בֹרֶךְ אֱלֹהֵיךָ וְאֶל־נְמוֹת כִּי־יִסְפְּנוּ עַל־כָּל־חַטָּאתֵינוּ רָעָה לְשָׂאֵל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל־הָעָם אֶל־תִּירָאוּ אֹתָם עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אֵךְ אֶל־תִּסּוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְעַבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לִבְבְּכֶם: כֹּא וְלֹא תִסּוּרוּ כִּי | אַחֲרֵי תִהְיוּ אֲשֶׁר לֹא־יִעָלֶוּ וְלֹא יִצְלָו בִּירְתָּהוּ הַמָּה: כב כִּי לֹא־יִמָּשׁ יְהוָה אֶת־עַמּוֹ בְּעֶבְרִי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בִּי הוֹאִיל לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם לֹא לָעָם:

שי למורא
כא) תתהו, כנוי לעבודתה
כב) בעבור שמו הגדול, בעבור שצא שמו עליכם שהוא מושיעכם. כי הואיל ה', כי נשבע ה'. לעם, לעם סגולה מקל העמים.

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נֶפֶשׁ תוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה: שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמִהְרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לָבִנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְגֵן דָּוִד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתִבְרַךְ שְׁמֶךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יט « וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
בֹּאת חֲקַת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוִּיתִי יְהוָה לֵאמֹר
דִּבֶּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה
תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ
עַל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֱלֹעֶז הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל־מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה וְשַׁחֲטָהּ אֹתָהּ לִפְנֵינוּ:
ד וְלָקַח אֱלֹעֶז הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהָיָה
אֶל־זֶכֶח פָּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פַּעַמִּים:
ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינֵינוּ אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בָּשָׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פְּרִשָּׁה יִשְׂרָאֵל: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ
אֲרֹז וְאֲזֹזב וְשֵׁנִי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ
שְׂרַפַת הַפָּרָה: (לז) ז וְכִכֶּם בְּגָדֵיו הַכֹּהֵן וְרֹחֵץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֵר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא
הַכֹּהֵן עַד־הָעֶרֶב: ח וְהִשְׂרַף אֹתָהּ יְכֶכֶם בְּגָדֵיו
בַּמַּיִם וְרֹחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:
ט וְאַסָּף | אִישׁ מִהוֹר אֶת אֶפֶר הַפָּרָה וְהָנִיחַ
מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה בַּמָּקוֹם מִהוֹר וְהִיָּתָה לַעֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נִדָּה חַטָּאת הוּא:

(ישראל) י¹⁰ וְכִכֶּם הָאֶפֶר אֶת־אֶפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיָּתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר הַגֵּר
בְּתוֹכָם לַחֲקַת עוֹלָם: יא הַנֶּגַע בְּמַת לְכָל־נֶפֶשׁ
אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטֵּא בֹו
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטהַר וְאִם־לֹא
יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא
יִטהַר: יג כָּל־הַנֶּגַע בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־
יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת־מִשְׁכָּן יְהוָה טָמֵא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נִדָּה
לֹא־יִרְקַע עָלָיו טָמֵא יְהִי עוֹד טָמֵאתוֹ בֹו:
יד וְזֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא
אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֹהֶל יִטָּמֵא שִׁבְעַת
יָמִים: טו וְכָל כָּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צֶמֶד פְּתוּל
עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכָל אֲשֶׁר־יָזַע עַל־פָּנֵי
הַשֹּׂדֶה בַּחֲלָל־הָרֶב אוֹ בְּמַת אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ
בְּקֶבֶר יִטָּמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקַחוּ לַטָּמֵא
מִעֵפֶר שְׂרַפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים
אֶל־כָּלִי:

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

10 ישראל נושא אותה לאשה ושומר עליה שלא תזנה.
11 רבינא אמר, כי הא – באופן זה שאחרים נכשלים בה, מורה רב
12 יהודה שמותר לשחררה, משום מילתא דאיסורא – למונעה מזנות.
13 מקשה הגמרא, ואבני שלא רצה לכפות אדונה לשחררה, משום
14 איסורא – וכי כדי למנוע איסור זנות לא עדיף שיעבור אדונה על
15 איסור עשה, והאמר רבי חנינא בר רב קמינא אמר רבי יצחק, מעשה
16 באשה אחת שהיתה חצויה שפחה וחצויה בת חורין, שהיתה של שני
17 שותפים ואחד מהם שחרר חלקה,

1 הני מילי ציציתא, כשאין לדבר פרסום, אז אפילו בהמה טובה
2 בעיני הגוי, אכל בפרהסיא, וילא בהו מילתא – השפחה מתבזה
3 בעיניו, ולכן יסכים שיפדוה. מספרת הגמרא, הריא אמתא דהות
4 בפומבדיתא – שפחה כנענית שהיתה בפומבדיתא, דהו קא מעבדי
5 בה אינשי איסורא – היו אנשים עוברים על ידה איסורי זנות, אמר
6 אבני, אי לא דאמר רב יהודה אמר שמואל שכל המשחרר עבדו
7 הכנעני, עובר בעשה, שנאמר בפרשת עבדים כנענים (ויקרא כה מז),
8 'לעלם בקום תעבדו', הוה בייפנא ליה למרה – הייתי כופה את
9 אדונה וכתוב לה גיטא דחירותא – שיכתוב לה גט שחרור והיה

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה משנה ה

עֲשֶׂה נְסִים וְנַעֲשׂוּ לְאַבֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אֵשֶׁה מִרִּית בְּשֵׁר הַקֶּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִית בְּשֵׁר הַקֶּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָכוֹב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אָרַע קָרִי לִכְהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָּבוּ הַנְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עֲמוּד הָעֵשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פֶסֶל בְּעֶמֶד וּבִשְׁתֵּי הַלָּחִים וּבְלָחֵם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחֵשׁ וְעֶקְרָב בִּירוּשָׁלַם, וְלֹא אָמַר אָדָם לְחִבְרוֹ צֹר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאֵלֵין בִּירוּשָׁלַם:

~ נקודות משיחות קודש ~

לעומת זה, בבית-המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח – "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים".

(יתורת-מנחם – התוועדויות 'תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו – יש לומר (על-פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי-הכנויים⁴ כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב⁵ – "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר⁶.

בעבודת האדם, הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" – היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה – להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" – ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להיפך החיים.

על-פי זה-יובן מה שנאמר בגמרא⁷ על אדם העומד בתפילת שמונה-עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו – יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אווזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו, שכן סוף-סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אווזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאוזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו – עליו להפסיק את

הגמרא¹ מקשה – "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל-זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבותינו בבית-המקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית-המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה – שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי-אפשר ללון בעזרה², צריך היה להתרחש נס מיוחד – שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים³.

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית-המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית-המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל-וחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זכוב בבית המטבחים" – ומה אם מציאותו של זכוב פוגמת בקדושת בית-המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על-אחת-כמה-זכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" – יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת.

(1) יומא כא, א. (2) שהרי קל-וחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). (3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית-המקדש, "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים". (4) מערכת נחש. (5) חוקת כא, ו. (6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". (7) ברכות ל, ב.

תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להיפך החיים, ואם זהו מצבו אות היא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה – אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"⁸ – לא היה בה נתינת-מקום לחמימות בעיני העולם וכל-שכן לא לקרירות.

(שיחות קודש תשל"ו – פרשת חוקת-בלק, לקוטי-שיחות כרך ב, עמ' 372)

(8) בראשית רבה נו, י.

אגרות קודש

ב"ה, ט' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

נהניתי לקבלת מכתבו המהיר מעש"ק בו כותב אשר סו"ס הנה גם הוא רואה פעולות טובות ע"י שהותו בעירו עתה, ובטח למותר להעירו אשר אם נראה כ"כ בעיני בשר הרי הרבה יותר נמצא במציאות שאין נראה עדיין והשי"ת יצליחו שגם נסתר זה יראה בגלוי.

(ב) מ"ש שקשה פרנסתו. (ובטח לא נשמט מזכרונו מרז"ל שמזונותיו של אדם קשים כקרי"ס) הנה לפלא שאינו כותב כל פרטים מה הי' סוף דבר בחיפוש מקום מתאים לת"ת ובמשך הזמן גם לביהכ"נ בחלק האחר של עירו, ובודאי ימלא בזה בבואו הנה.

(ג) במה ששאלני מאז אם נוהגים אצלינו לומר תחנון ביום הסתלקות של צדיקים.

הנה בטח ידוע לו שגם ביו"ד שבת אומרים תחנון, ופעם שאלתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר, וענני, ווען איז נאך אזא גוטע צייט אויף אויסבעטען ווי אין די טעג.

(ד) בסעיף ב' וג' דמכתבו, כיון שבא לכאן בשבוע הבע"ל הרי נמשיך בזה בבואו הנה.

(ה) איני יודע אופי אותם שהשפיע עליהם בעירו, אבל בכלל הי' צריך לבאר להם הענין של אהל צדיק הדור ומרומז ג"כ בגמרא במרז"ל דכלב נשתטח על קברי אבות, אשר משם מובן שעייז ניצול מעצת כו' ואדרבה עוד ירש חלקם, אשר לכן גם עליהם ליפות את כחו ולתת לו פתקאות וכיו"ב, כיון שאין ביכולתם לבקר בעצמם על ציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובטח ימצא אותיות המתאימות להסבירם בזה, ויעוין ג"כ אגה"ק סי' כ"ח וביאורו.

(ו) מוסג"פ הקונטרס והרשימה שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל וכן העתק מכתבי כללי לאגודת נשי ובנות חב"ד, אשר בטח יפרסם תוכם בחוגים היותר רחבים ובאופן המתאים.

בברכת הצלחה.

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ה											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:37	5:38	8:26	8:27	9:07	9:08	10:20	10:21	13:17	13:19	19:47	19:49	20:17	20:18	19:28	20:31
חיפה (ק)	5:32	5:33	8:22	8:23	9:04	9:06	10:18	10:19	13:17	13:18	19:54	19:55	20:21	20:22	19:22	20:35
ירושלים (ק)	5:33	5:35	8:23	8:25	9:05	9:06	10:18	10:19	13:16	13:17	19:52	19:54	20:17	20:18	19:13	20:31
תל אביב (ק)	5:35	5:36	8:24	8:26	9:06	9:08	10:20	10:21	13:18	13:19	19:49	19:51	20:20	20:21	19:29	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	4:53	4:55	7:37	7:38	8:53	8:54	10:15	10:16	13:36	13:37	20:58	20:59	21:43	21:44	20:41	22:03
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:35	7:36	9:16	9:17	9:56	9:57	10:46	10:47	12:51	12:52	17:09	17:10	17:39	17:40	16:51	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	5:04	5:05	7:52	7:53	8:59	9:00	10:20	10:21	13:38	13:39	20:53	20:54	21:35	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דוניצק (ק)	4:29	4:30	7:13	7:14	8:27	8:28	9:49	9:51	13:10	13:11	20:31	20:33	21:15	21:17	20:14	21:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:38	4:39	7:20	7:21	8:37	8:38	10:00	10:01	13:21	13:23	20:44	20:46	21:29	21:31	20:28	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:54	4:55	7:22	7:23	8:58	9:00	10:22	10:24	13:47	13:49	21:19	21:20	22:07	22:08	21:02	22:30
אוקראינה, קייב (ק)	4:46	4:47	7:09	7:09	8:50	8:52	10:15	10:16	13:40	13:41	21:12	21:14	22:01	22:02	20:56	22:24
אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	5:34	5:35	8:20	8:21	8:57	8:58	10:07	10:08	12:58	12:59	19:13	19:15	19:41	19:42	18:54	19:53
איטליה, מילאנו (ק)	5:34	5:35	8:24	8:25	9:27	9:28	10:48	10:49	14:04	14:05	21:17	21:19	21:55	21:56	20:58	22:14
אקוודור, קיטו (ח)	6:12	6:13	8:40	8:42	9:12	9:13	10:14	10:15	12:45	12:47	18:19	18:20	18:43	18:44	18:02	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:00	8:01	9:47	9:48	10:25	10:27	11:16	11:18	13:25	13:26	17:51	17:52	18:20	18:21	17:33	18:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:10	9:11	10:44	10:45	11:26	11:28	12:14	12:16	14:16	14:18	18:23	18:24	18:56	18:57	18:06	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:39	5:41	8:32	8:33	9:22	9:23	10:38	10:39	13:45	13:46	20:36	20:37	21:10	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:24	5:26	8:17	8:18	9:09	9:10	10:26	10:27	13:35	13:36	20:29	20:31	21:05	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:25	5:26	8:17	8:18	9:09	9:10	10:27	10:28	13:35	13:36	20:30	20:31	21:06	21:07	20:13	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:55	5:56	8:47	8:48	9:42	9:43	11:01	11:02	14:12	14:13	21:12	21:13	21:49	21:50	20:55	22:06
ארה"ב, הווסטון (ק)	6:21	6:22	9:09	9:11	9:50	9:51	11:02	11:03	13:58	13:59	20:26	20:27	20:54	20:55	20:08	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:41	5:42	8:32	8:33	9:15	9:16	10:29	10:30	13:29	13:30	20:05	20:07	20:37	20:38	19:49	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:30	6:31	9:16	9:18	9:54	9:55	11:05	11:06	13:56	13:58	20:15	20:16	20:42	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:18	5:19	8:10	8:11	9:03	9:05	10:21	10:22	13:31	13:32	20:28	20:29	21:04	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:49	5:51	8:41	8:43	9:33	9:34	10:51	10:52	13:59	14:00	20:53	20:54	21:28	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:15	5:16	8:07	8:08	9:01	9:03	10:19	10:21	13:30	13:31	20:28	20:30	21:05	21:06	20:12	21:22
בוליביה, לה-פס (ח)	6:59	7:01	9:12	9:14	9:44	9:46	10:42	10:44	13:04	13:05	18:08	18:09	18:33	18:34	17:51	18:44
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:26	5:27	-	-	9:33	9:34	10:58	10:59	14:25	14:26	22:01	22:02	22:51	22:53	21:44	23:16
בלגיה, בריסל (ק)	5:28	5:29	-	-	9:34	9:35	10:59	11:00	14:25	14:26	21:59	22:00	22:49	22:50	21:42	23:13
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:47	6:49	8:52	8:53	9:26	9:27	10:21	10:22	12:38	12:39	17:33	17:34	17:55	17:56	17:11	18:06
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:34	6:35	8:39	8:41	9:13	9:14	10:08	10:10	12:26	12:27	17:18	17:19	17:44	17:45	17:01	17:55
בריטניה, לונדון (ק)	4:43	4:44	-	-	8:50	8:51	10:15	10:16	13:43	13:44	21:23	21:24	22:12	22:13	21:07	22:37
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:39	4:40	-	-	8:53	8:54	10:20	10:21	13:53	13:54	21:41	21:42	22:38	22:39	21:27	23:07
גרמניה, ברלין (ק)	4:43	4:44	-	-	8:53	8:54	10:19	10:21	13:50	13:51	21:34	21:35	22:26	22:28	21:16	22:53
גרמניה, פוטסדאם (ק)	5:15	5:16	7:45	7:46	9:19	9:20	10:43	10:44	14:07	14:09	21:38	21:39	22:26	22:27	21:21	22:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:54	6:55	8:54	8:56	9:29	9:30	10:23	10:25	12:38	12:40	17:30	17:32	17:50	17:51	17:06	18:02
הודו, מומבאי (ח)	6:01	6:02	8:44	8:45	9:18	9:20	10:27	10:28	13:13	13:14	19:18	19:19	19:44	19:45	19:01	19:56
הודו, פונה (ח)	5:58	6:00	8:41	8:42	9:15	9:16	10:23	10:25	13:09	13:10	19:13	19:14	19:39	19:40	18:56	19:50
הונגריה, בודפשט (ק)	4:46	4:47	7:32	7:33	8:43	8:45	10:05	10:06	13:25	13:26	20:44	20:45	21:27	21:28	20:27	21:47

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מזרקה, איסטנבול (ח)	4:28	4:29	7:20	7:21	8:13	8:14	9:30	9:31	12:39	12:41	19:35	19:37	20:11	20:12	19:18	20:27
יוון, אתונה (ק)	6:02	6:03	8:54	8:55	9:42	9:43	10:58	10:59	14:03	14:05	20:50	20:51	21:24	21:25	20:33	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	5:09	5:10	7:56	7:57	9:05	9:07	10:27	10:28	13:45	13:47	21:03	21:04	21:45	21:47	20:46	22:05
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:58	5:59	8:41	8:42	9:15	9:17	10:24	10:25	13:10	13:12	19:16	19:17	19:42	19:43	18:59	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:09	8:11	9:32	9:33	10:18	10:19	11:03	11:05	13:00	13:02	16:52	16:53	17:28	17:29	16:35	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	5:08	5:09	7:56	7:57	8:34	8:36	9:46	9:47	12:39	12:41	19:02	19:03	19:30	19:31	18:45	19:43
סין, בייג'ינג (ח)	4:45	4:46	7:37	7:39	8:28	8:29	9:45	9:46	12:53	12:54	19:45	19:47	20:20	20:22	19:27	20:36
סנגפור, סנגפור (ח)	7:00	7:01	9:29	9:31	10:01	10:02	11:04	11:05	13:36	13:37	19:12	19:13	19:36	19:37	18:55	19:46
פולין, ורשא (ק)	4:14	4:15	-	-	8:24	8:25	9:49	9:51	13:19	13:20	21:00	21:02	21:54	21:55	20:44	22:20
פרו, לימה (ח)	6:27	6:28	8:45	8:46	9:16	9:17	10:15	10:16	12:39	12:41	17:52	17:53	18:16	18:18	17:35	18:27
צרפת, ליון (ק)	5:50	5:51	8:40	8:41	9:44	9:45	11:05	11:06	14:21	14:22	21:33	21:35	22:14	22:16	21:16	22:33
צרפת, פריז (ק)	5:46	5:48	8:27	8:28	9:47	9:48	11:10	11:11	14:32	14:34	21:59	22:00	22:43	22:44	21:40	23:04
קולומביה, בועמה (ח)	5:46	5:47	8:18	8:19	8:50	8:51	9:54	9:55	12:29	12:30	18:10	18:11	18:34	18:35	17:53	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	5:35	5:37	8:27	8:28	9:25	9:26	10:44	10:46	13:57	13:59	21:05	21:06	21:40	21:42	20:45	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	5:05	5:06	7:55	7:56	8:58	8:59	10:19	10:20	13:35	13:36	20:47	20:48	21:27	21:28	20:29	21:45
קפריסין, לנקה (ק)	5:31	5:33	8:23	8:24	9:07	9:08	10:22	10:23	13:23	13:24	20:02	20:03	20:33	20:35	19:45	20:48
רוסיה, לובאווטש (ח)	4:18	4:19	-	-	8:35	8:37	10:04	10:05	13:41	13:42	21:37	21:38	22:39	22:40	21:20	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:44	3:45	-	-	8:05	8:07	9:35	9:36	13:14	13:16	21:22	21:23	22:24	22:25	21:00	23:01
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:25	4:26	7:11	7:12	8:21	8:23	9:43	9:44	13:02	13:03	20:20	20:21	21:03	21:04	20:03	21:23
שווייץ, ציריך (ק)	5:29	5:30	8:15	8:16	9:26	9:27	10:47	10:49	14:07	14:08	21:31	21:32	22:09	22:10	21:09	22:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:51	5:52	8:30	8:31	9:03	9:04	10:10	10:11	12:52	12:53	18:47	18:49	19:12	19:14	18:30	19:24

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קדש:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בכל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשקמה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריהל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

**הרשמה כמנויים
לדבר מלכות**

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב